

সদ্ব্যখ শিক্ষা

REFERENCE
Not to be lent out.

শাসনবংশ ভিক্ষু, এম-এ

আচাৰ্য্য, ত্ৰিপটক-বিশাৰদ ।

(অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ আৰ্থিক সাহায্যত প্ৰকাশিত)

ভলা জ্ঞানোদয় পাব্লিশ বিদ্যালয়

পো: চলাপৰা, শিৱসাগৰ, অসম ।

SADDHARMA SHIKHYA, written by Rev. Sasanabangsha Bhikshu, M. A. Secretary & Principal, the Chala Jnanodaya Pali Vidyalay, P.O. Chalapathar, Sitsagar, Assam and Published by the author with the financial assistance of the Publication Board, Assam. First published April, 1969.

প্ৰকাশক :

শাসনবংশ ভিক্ষু

চলা জ্ঞানোদয় পালি বিদ্যালয়

পো: চলাপথাৰ, শিৱসাগৰ, অসম

প্ৰথম প্ৰকাশ :

এপ্ৰিল, ১৯৬৯

সাহায্য পাঁচ টকা

মুদ্ৰক :

ত্ৰিকালীচৰণ পাল

নবজীৱন প্ৰেছ

৬৬ গ্ৰে ষ্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষা

শিৱসাগৰ জিলাৰ 'চলা জ্ঞানোদয় পালি বিদ্যালয়'ৰ অধ্যক্ষ স্বৰ্ণ-পদক প্ৰাপ্ত পূজনীয় শ্ৰীমৎ শাসনবংশ ভিক্ষু এম-এ দেৱে সূত্ৰ পিটকৰ পৰা অসমীয়া মাতৃভাষালৈ অনুবাদ কৰি 'সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষা' নাম দি যিখনি অমূল্য গ্ৰন্থ প্ৰণয়ন কৰিছে, তাৰ বাবে পূজনীয় ভিক্ষুদেৱক আমি অভিনন্দন জনাইছোঁ। অকল বৌদ্ধ সম্প্ৰদায়েই নহয়, গোটেই অসমীয়া জাতিয়েই এই গ্ৰন্থখনিৰ দ্বাৰা মহৎ উপকাৰ লাভ কৰিব পাৰিব।

. বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ অমূল্য বাণীসমূহ পালি ভাষাত ৰচিত হৈছে। তাৰ পৰা পৃথিৱীৰ প্ৰত্যেক ভাষালৈ যোগ্যজনে অনুবাদ কৰিছে। লিখক ভিক্ষুদেৱ টাই জাতিৰ লোক। টাই ভাষাৰ পুৰণি কাকত-পুথিত বৌদ্ধ-ধৰ্ম্মৰ সকলো কথাকেই আমি পঢ়িবলৈ পাইছোঁ।

অসমীয়া ভাষালৈ অনুবাদ কৰা এনে একোখনি পুথিয়ে ভাষা-জননীৰ মান-মন্দিৰত 'কষটিত যেন সোণৰ বেথা' হৈ জিলিকি উঠক, ইয়াকে কামনা কৰিলো।

সাহিত্যিক, সুপাণ্ডিত পূজনীয় ভিক্ষুদেৱৰ পৰা এনে ধৰণৰ আৰু অনুবাদ সাহিত্য পাবলৈ আমি আশা ৰাখিলো। শুভ ইচ্ছাৰ স'তে—

নাফুক চাহবাগিচা

কবিতা-কুটীৰ

ডাকঘৰ—চক্ৰাই

অসম।

ইং ২১।৬।৬৪ চন

শ্ৰীঅৰ্ঘ্যৰ চেতিয়া কুকন

'কবিতা-কোষ'ৰ

আগ কথা

১৯৪৭ চনৰ পৰা মনত সন্ধৰ্ষৰ প্ৰতি জ্ঞান আৰু আপোনা-আপুনি উদয় হৈ দৰ্কে খুলি পুতি লয়। এই প্ৰবল ইচ্ছা পূৰণ কৰিব নোৱাৰি নানা বকমৰ অসাধ্য-সাধনৰ চেষ্টা আৰু প্ৰাণ পৰ্য্যন্ত উৎসৰ্গা দিবলৈ তিলমানো কুণ্ঠিত হোৱা নাছিলো। আজি বহুদিনৰ ঘাত-প্ৰতিঘাতৰ দেওনা পাৰ হৈ ক্লান্ত সকাহ পাইছো, এই সামান্য দান জনগণৰ কল্যাণৰ্থে আগ বঢ়াবলৈ; আৰু এই সুযোগতে নিজৰ জীৱনীটোৰো পাতনি মেলিবলৈ আগ বাঢ়িছো। এই পাতনি লিখাৰ মূলতে গৰ্ব বা অহঙ্কাৰৰ কক-বকনি নহয়, অথবা ব্যক্তিগত যশস্তা অৰ্জ্জুনৰ লোভত কিতাপ লিখাৰো অভিপ্ৰায় নহয়। কেৱল মাত্ৰ দু-আষাৰ ব্যস্ত কৰিব খুজিছো মনৰ আবেগ আৰু বহুত দিনৰপৰা অন্তৰৰ সাঁচুতীয়া-হেপাহ পূৰণৰ্থে। এই সামান্য পুথিখনি আজি সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি— আনে যিয়েই নাভাবাক লাগিলে, নিজকে নিজে এফেৰি সাস্থনা দিব পাৰিছো যে, “চেষ্টাই জীৱনৰ উজ্জ্বল পথ”। কিন্তু পুথিখনি কিমান উপযোগী হব নতুবা সমাজৰ আদৰ লাভ কৰিব পাৰিব তাকো চিন্তা কৰা নাই। মাত্ৰ অন্তৰত আছে প্ৰবল হাবিয়াস, যি নিজে সামান্য জানো তাক যদি পৰৰ উপকাৰৰ অৰ্থে বিলায় দিব পাৰো, এয়েই হব মোৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ পুণ্য আৰু এই ক্ষুদ্ৰ জীৱনে ইয়াতেই বেছি তৃপ্তি লভিব। ইয়াতকৈ আৰু বেছি নিবিচাৰো। নালাগে ধন, মান, যশ, লাগে মাথো এফেৰি মৰমৰ উপদেশ।

মোৰ জীৱনী লিখিবলৈ মই ডাঙৰ মানুহ নহয়। এই নিঃকিনৰ জীৱন জীৱনী নহয়। তথাপি সাহস কৰাৰ এক মাত্ৰ কাৰণ হল— মানুহে জীৱ-জন্তুৰ আত্মকাহিনী লিখে; তাকো পঢ়ি মানুহে সুখ পায়। সেই দৰে মোৰ জীৱনী সঁচাকৈয়ে যদি মানুহৰ জীৱনী নহয়, তেন্তে উক্ত শ্ৰেণীৰ যি কোনো এটা জাতিৰ আত্মকাহিনীৰ দৰে নিশ্চয় হব।

ইয়াকে ভাবি লিখিবলৈ আগ বাঢ়িলো। আশা কৰো এই ক্ৰটিৰ বাবে সকলোৰে দয়াৰ চকুৰে চাই উৎসাহ প্ৰদান কৰিব।

আমি আহোম টাই স্বৰ্গদেৱৰ বংশধৰ সকলতকৈ বহুত পিচত এই চেনেহী মাতৃ অসমৰ গৰ্ভত স্থিত দিছিলো। প্ৰায় ১৮শ শতাব্দীত অহা বুলিও কোনো কোনোৱে কয়। শতাব্দীৰ কথা যি কিয়েই নহওক, আমাৰ ভিতৰতে কেইবাটাও শাখা-প্ৰশাখা, সম্প্ৰদায় দেখিবলৈ পোৱা যায়। যেনে টাই ফাকে, টাই শ্যাম, টাই খামটি, টাই আইটন আৰু টাই তুৰুং। কিন্তু টাই খামটি আৰু টাই আইটনসকল উক্ত তিনিটা ফৈদ অহাৰ বাটেদি অহা নাই বুলিও কোনো কোনোৱে মত প্ৰকাশ কৰে। এতিয়া বুৰঞ্জীৰ কথা বাদ দি ধৰ্ম্মৰ ক্ষেত্ৰত বিচাৰ কৰিবলৈ গ'লে দেখা যায়, টাই আহোম ভাইসকলৰ বাহিৰে উক্ত পাঁচোটা ফৈদ বৌদ্ধধৰ্ম্মাৱলম্বী। এই বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম এওঁলোকে মঙ্গোলীয় দেশৰ পৰা অনা; নতুন ধৰ্ম্ম নহয়। ই ভাৰতৰেই আৰ্য্য সভ্যতা বিস্তাৰৰ ধৰ্ম্ম। মহাৰাজ অশোকৰ মৈত্ৰীৰ গুণত নানা দেশত এই ধৰ্ম্মৰ প্ৰচাৰ হয় আৰু সেই মতে বৰ্ম্মা আদি দেশে বৌদ্ধ ধৰ্ম্মক সাৰোগত কৰি লয়। আমাৰ উক্ত ফৈদ কেইটাও প্ৰথমে মঙ্গোলীয়াৰ পৰা আহি বৰ্ম্মা দেশত বাস কৰিছিল। তাতেই তেওঁলোকে বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰে। সম্ভৱ আগত এওঁলোকৰ ধৰ্ম্ম মহাযানী আছিল। সি যি কি নহওক, মই জন্মগ্ৰহণ কৰা ফৈদটো হল টাই শ্যাম। কিন্তু ইয়াৰ ভিতৰত কেইবাটাও বংশ দেখা যায়। যেনে—পাংয়'ক, চাউলু, ৱাইলং, চাউলেক, টুনখাং, থ'মুং, মোকে, চাউহাই,.....ইত্যাদি।

ইয়াৰ ভিতৰত মই হলো পাংয়'ক বংশধৰ। জনসংখ্যা আন কেইটা-তকৈ এই বংশতেই বেছি। আমাৰ বুঢ়া দেউতাহঁতৰ ভাই-ককাই আছিল পাঁচজন। এজন ডেকা অৱস্থাতেই মৃত্যু হয়। তেওঁ আছিল কনিষ্ঠ। বাকী চাৰিজন হল—৩চাম শ্যাম—পুত্ৰ, ৩কানন, ৩খামকৌ, ৩চৈলা ইত্যাদি। ৩চা শ্যাম—পুত্ৰ—৩বহুৱা, ত্ৰীযুত চৰণ শ্যাম ইত্যাদি। ৩ছেং শ্যাম—পুত্ৰ ৩ইলাম শ্যাম। ৩ধন শ্যাম—পুত্ৰ, ৩চৈপে ইত্যাদি।

ইয়াত আমাৰ দেউতাৰ নাম হল ৩ইলাম শ্যাম। এখেতৰ বয়স ১০১২ বছৰ নোহওঁতেই দেউতাকৰ মৃত্যু হয়। আনফালে মাকেও দলনিত পোনামেলি আন এজনৰ লগন নতুন সংসাৰৰ পাতনি আৰম্ভ

কৰে। দেউতাৰ নিজা ঘৰ নাছিল বুলি কলেও বঢ়াই কোৱা নহয়। এইদৰে তেওঁ আনৰ ঘৰত অতি কষ্টৰে দিন যাপন কৰে। কিন্তু তেওঁ সকলো কৰ্ম্মতে আছিল নিপুণ। অৱশেষত যেতিয়া ডেকা-ডাঙৰ হল, তেতিয়া তেওঁ সাংসাৰিক ক্ষেত্ৰত নামিবলৈ ইচ্ছা কৰে আৰু সেই মতে তেওঁ এগৰাকী মনিৰাম দেৱান দেৱৰ বংশধৰ শ্ৰীমতী পাঠৈ শ্যাম নামৰ কন্যাৰ পাণি গ্ৰহণ কৰে। এওঁৱেই হল আমাৰ মাতৃ। এখেত সকলে দৈনন্দিন জীৱনত যে কিমান কষ্ট কৰিছিল, সি বৰ্ণনাতীত। এতিয়াও আমি আনৰ মুখৰ পৰা তেওঁলোকৰ দুখৰ কাহিনী শুনি চকুলো ভুটুকি থাকিব নোৱাৰো। অৱশেষত তেওঁলোকৰ অসাধ্য সাধনাৰ দ্বাৰা লাহে লাহে খোৱাৰ ভাতমুঠি জোৰা মাৰি চলিব পৰা হল আৰু সেই সময়ত বৰ্ত্তমানৰ চলা পথাৰ শ্যাম গাৱঁত বহুত হাবি-বননিপূৰ্ণ মাটি আবাদী হৈ পৰি আছিল। সেই-বিলাক ভাঙি খেতিৰ উপযোগী মাটি কৰি লয়। তাৰ পাচত লাহেকৈ আনক এগাল-এমুঠি দিব পৰাৰ অৱস্থা হয়গৈ। তথাপি তেওঁলোকে মাটি-বাৰী বঢ়াবলৈ চেষ্টাৰ ফ্ৰটি কৰা নাছিল।

আগত যদিও দেউতা আৰু আইতা মাত্ৰ ঘৰখনিত দুজনহে হৈছিল কিন্তু অৱশেষত এটা ডাঙৰ পৰিয়াল গঢ়ি উঠিল। আমাৰ ভিতৰত শ্ৰীমতী গনৰী শ্যাম হল, সব ডাঙৰ বাইদেউ; তাইৰ পাচত শ্ৰীযুত খেতং শ্যাম, শ্ৰীযুত অংলি শ্যাম, শ্ৰীচুচেন শ্যাম (শ্ৰীশাসনবংশ ভিক্ষু), শ্ৰীৰোহিণী শ্যাম আৰু শ্ৰীঠানু শ্যাম, আমি পাঁচজন ভাই ককাই।

এই দৰে আমি আঁঠজন হলোগৈ ঘৰখনিত। আৰু সেই সময়ত ঘৰখনিৰ অৱস্থা বেচ ঠন ধৰি উঠিছিল।

ইমানবিলাক কথা মোৰ আত্মকাহিনী কবলৈকে মেলা হল। ইয়াত যেন কোনো অপৰাধ বা দোষ বুলি নথৰে।

১৯২৬ চনৰ কাতি পূৰ্ণিমাৰ দিনাই মোৰ জন্ম। পূৰ্ব কৰ্ম্মৰ বিকাৰত অধি মাহত জন্ম গ্ৰহণ কৰি, মৰো মৰো অৱস্থাৰ পৰা পিতৃ-মাতৃ, বাইদেউ আৰু ককাইদেউইঁতৰ আদৰ আৰু প্ৰতিপাল পৰশত আজি জীৱিত হৈ বলো এই নিঃকিন। উক্ত তাৰিখ কেইটাৰ বাহিৰে মোৰ জন্ম বিৱৰণীৰ আৰু বিশেষ পোৱা নাযায়। পিতৃ-মাতৃৰ দৈনন্দিন কৰ্ম্মব্যস্ততাত আমাৰ জন্ম সোঁৱৰণী লিখাৰ সময়কণো তেওঁলোকৰ

নাছিল। পিতৃ-মাতৃ আছিল নিৰক্ষৰ। কিন্তু তেওঁলোকৰ উদাৰ আৰু সৰল প্ৰাণে সকলোকে আপোন কৰি লৈছিল। আজিও তেওঁৰ সৰল প্ৰাণৰ উদাৰতাৰ কথা প্ৰত্যেকৰে মুখে মুখে। ১৯৫০ চনত আমাক এৰি তেওঁ বিদায় লয় এই মৰ্ত্যধামৰ পৰা। এই পুথিখনি বিশেষকৈ তেওঁৰ উদ্দেশ্যে উৎসৰ্গা কৰিবলৈকে প্ৰথম হেপাহ।

যেতিয়া মোৰ বয়স প্ৰায় ৫৬ বছৰ তেতিয়াও একেবাৰেই ক্ষীণ অৱস্থাত আছিলো। গতিকে তেওঁ ভাবিছিল যে, ইয়াৰ খেতি-বাতি কৰাৰ শক্তি নহব, গতিকে লিখা-পঢ়াৰ ফালে বেছিকৈ জোৰ দিয়ে। তেনে দৰে তেওঁৰ ইচ্ছা আৰু আশীৰ্বাদত গাৱঁৰ এল, পি, স্কুল পাচ কৰি নাজিৰা হাইস্কুলত ১৯৪০ চনত নাম লগালোঁগে। সেই সময়ত ওচৰৰ গাৱঁত ক'তো হাই স্কুল, আন কি এম, ই, স্কুলো নাছিল। কিন্তু পঞ্চম মান শ্ৰেণী পোৱাৰ লগে লগেই স্বাধীনতাৰ গণ-বিপ্লবে ভাৰতবাসীৰ প্ৰাণত ঠাই ললে। যদিও বয়স কম আছিল, তথাপি স্বাধীনতা আন্দোলনত যোগ দান কৰি শেষ পৰ্য্যন্ত স্কুল ত্যাগ কৰিবলৈ বাধ্য হওঁ। এই দৰে কেইবাবছৰো ঘৰত খেতি-বাতি কৰি কটাবলৈ লওঁ আৰু লগে লগে বঙ্গভাষাত বৌদ্ধধৰ্মৰ কেইখনিমান কিতাপ পঢ়িবলৈ আৰম্ভ কৰো। এই ক্ষেত্ৰত পিতাদেৱে অৰ্থাদি ভাঙনি কৰি দিয়াত সহায় কৰে। তেতিয়াৰ পৰাই মোৰ মন ধৰ্মৰ ফালে হালিবলৈ আৰম্ভ কৰে। গাৱঁৰ নানা আমোদ-প্ৰমোদৰ মাজত থাকিও গধূলি পৰত বন্দনা বা প্ৰাৰ্থনাদি নকৰাকৈ শয্যাৰ আশ্ৰয় লোৱা নাছিলো। তাৰ পাচত ১৯৪৬ চনত দদাইদেৱৰ মৌজাৰ কামত সহায় কৰিবলৈ যাওঁ। কিন্তু তাৰ ৰাইজ আছিল অতি দুখীয়া। সময় মতে খাজনা দিব নোৱাৰি বহু নীলাম যাব লগা মাটি নিজৰ টকা দি সহায় কৰিছিলো। এই দৰে এপইচাও ঘৰলৈ আনিব নোৱাৰিলো। কাৰণ দেউতাৰ দুখৰ কথা প্ৰায় তেওঁ আমাক মাজে মাজে কয়, গতিকে আনৰ দুখ দেখিলেই দেউতাৰ কথা মনত পৰে। আৰু সহায় কৰিবলৈ অলপো কুণ্ঠা বোধ নহয়। তাৰ পাচত পুনৰ ঘৰলৈ ঘূৰি আহো। আৰু পুনৰ গাৱঁৰ মায়া-মোহত পৰিব লগা হয়। এনে ক্ষয়সত দেউতাকে আদি কৰি বহুতেই বিয়া কৰাবলৈকে সন্মতি প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু কিয় কব নোৱাৰো, বিবাহ কথাটোৱে মোৰ মন

অলপো টলাব নোৱাৰিলে। মই সদায় বৌদ্ধ বিহাৰত থাকিহে ভাল পাওঁ আৰু ধৰ্ম-গল্পাদি শুনিহে শান্তি পাওঁ। এই দৰে কেইবাজনো ভিক্ষুৰ লগত ঘৰত খেতি-বাতি কৰিও গধূলি পৰত আহি বহোহি।

এই দৰে এবাৰ শুনিবলৈ পালো যে, বৰ্মাদেশত বৌদ্ধ ধৰ্মৰ প্ৰভাৱ বৰ বেছি। এই কথা শুনাৰ লগে লগেই মোৰ পৰম বন্ধু শ্ৰীচাৰ্লি শ্যামৰ লগত বৰ্মালৈ খোজোঁৰে যাবলৈ দিহা কৰো। সেই সময়তে হৌকং ৰাজ্যৰ ভিক্ষু শ্ৰীমৎ উৰাংগাম মহাশুদ্ধ দেৱ আমাৰ বিহাৰত (চলাত) আছিল। তেওঁৰো বৰ্মালৈ যোৱাৰ প্ৰবল ইচ্ছা আছিল। অৱশ্যে তেওঁ বৰ্মাদেশত বহুত বছৰ আছিল আৰু তেওঁ বৰ্মী কথা খুব ভাল দৰেই জানে। তিনিওজনে কোৱা-মেলা কৰি ১৯৪৭ চনৰ ২৮ ডিচেম্বৰ দিনা বৰ্মাৰ উদ্দেশ্যে লিডু-লাকাপানী পথেদি খোজ লওঁ। অৱশ্যে শিলগেট পৰ্য্যন্ত আমি মিলিটেৰী ট্ৰাকতেই গলো। শিলগেটৰ পৰাই পাটকাই পৰ্বত উঠিব লগা হয়। পিঠিত তিনিওৰ তিনিটা বুকুনা নগাৰ দৰে। এই দৰে ৰাতি পৰ্বততেই দামকলৰ পাত কাটি ঘৰ সাজি ডাঙৰ-ডাঙৰ দখৰা খৰি চাৰিওফালে জুই লগাই দিওঁ, কাৰণ বনৰীয়া জন্তু যাতে আমাৰ পঁজাৰ কাষলৈ নাহে। আৰু পূজনীয় শ্ৰীমৎ উৰাংগাম মহাশুদ্ধদেৱে গধূলিতে কিবা মন্ত্ৰ পাঠ কৰি গোটেই ঘৰটো দুই-চাৰি পাক যুৰে। ৰাতি কি আহে কব নোৱাৰো। ভাগৰত গোটেই ৰাতি নিঃসাৰ-সাৰ কৈ শুই পৰো। কুকুৰাৰ ডাকতেই এমুঠি ভাত চুঙাতে সিজায় খাই পুনৰ গোটেই দিনটোলৈ খোজ কাঢ়ো। দিনটোত মাত্ৰ ২০।২৫ মাইলতকৈ বেছি যাব নোৱাৰো, কাৰণ পাহাৰীয়া পথ। পাটকাইৰ ওপৰত নংখেউ নংগাঙৰ কাষেদি প্ৰায় দুদিনৰ মূৰত পাটকাই অতিক্ৰম কৰো। নংখেউ নংগাং বিলখনি চাৰিটা পাহাৰে আগুৰি আছে। ইটো পাহাৰৰ পৰা সিটো পাহাৰ ৰিগিকি ৰিগিকি হে দেখা যায়; দ' ঠিক তেনে। আগেয়ে ইয়াত পানীৰে ভৰপূৰ আছিল। কিন্তু যুদ্ধৰ দিনত ইয়াত বহুত মিলিটেৰী মৰাত বো'ম দি তাৰ পানী ভৈয়ামলৈ বগৰাই দিয়ে। প্ৰবাদ আছে যে, তাত বোলে তিনিটা নাগ সাপ আছিল। এটা বো'মৰ কোবত মৰিল আৰু বাকী দুটা পাহাৰ ফুটোৱাই

ন-দিহিঙৰ ফালে আহিল। সেই কাৰণেই বোলে সেই কেই বছৰ প্ৰবল বানপানী হৈছিল আৰু ন-দিহিং খনিও ভেটি পেলাইছিল।

এই দৰে ক্ৰমান্বয়ে গৈ হোকং দেশ পালোগৈ। শিলগেটৰ পৰা প্ৰায় ১৫।২০ দিন লাগিছিল। তাৰ পাছত ইখনি চিংফো গাৱঁৰ পৰা সিখনিকৈ লাহে লাহে বৰ্মাৰ মেকিনা ফাললৈ যাব ধৰিলো। চিংফো সকল ধৰ্ম্মত বৌদ্ধ বুলি কলেও বড়াই কোৱা নহয়। দুই এবাৰে মাত্ৰ খ্ৰীষ্টান ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ কৰিছে। এওলোকৰ মন পৱিত্ৰ আৰু সৰল। গা ধোৱাৰ সময়ত এটা পোষাক মাত্ৰ। সেই সময়ত তেওঁলোকে একে লগেই ধোৱে ; কিন্তু কাৰো প্ৰতি কোনো বেয়া দৃষ্টি নাই। ধান-চাউল উৎকৃষ্ট আৰু উত্তেনদী, মাছ-মগুহ অপাৰ। খোৱাৰ সময়ত আলহী গলেই খোৱা যাচে ; নাখালে বৰ বেয়া পায়। আন কি কোনো কোনো ঘৰত গৃহস্থই নাই, কিন্তু চাউল পাত আদি সম্পূৰ্ণ আছে। তাত যি কোনো অতিথিয়ে গৈ সিজাই পকাই খাব পাৰে আৰু তাত ৰাতিও থাকিব পাৰে। কোনো আপত্তি নাই। অতিথি সকলেও খাইবৈ বস্ত্ৰ-বেহানিবিলাক আগৰ দৰেই থৈ যায়। এইবিলাক কাৰ্যকলাপৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ খোলা অন্তৰৰ কথা বুজিব পৰা যায়। এই দৰেই প্ৰায় ১৫ দিন মান গাৱঁ-গাৱঁ যোৱাৰ পাচত পুনৰ সৰু সৰু কিছুমান মানুহ নথকা পাহাৰ পাৰ হলোগৈ। অৱশেষত মেকিনালৈ যোৱা মটৰ চলাচলৰ পথ পালোগৈ। সেই সময়ত মেকিনাত এটা ডাঙৰ উৎসৱ হৈছিল। মেকিনা বৌদ্ধ বিহাৰত প্ৰায় ১০ দিন মান উৎসৱাদি চাই হোপেং বুলি কোৱা ঠাইলৈ গাড়ীৰে গলোগৈ। এই বিহাৰত প্ৰায় ৫০ জনমান ভিক্ষু থাকে। তাতে দুমাহমান কটালো। কাৰণ ইয়াতে আমাক এৰি শ্ৰীমৎ উৰাং গাম মহাগুৰুদেৱে মান্দালে, বেঙ্গুন আদি ঠাই পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ গৈছিল। আমাক এৰি যোৱাৰ কাৰণ হল, টকা-পইচাৰ অলপ নাটনি পৰিল। কিন্তু ইয়াত থকাৰ পৰা আমাৰ বহুত লাভ হল। সেই বিহাৰৰ মহাস্থবিৰ জনে গৰুগাড়ীৰে আমাক লৈ গৈ বহুত ঠাই আৰু গাওঁ দেখুৱালে গৈ। আনকি পাহাৰত থকা কেইখনিমান ধ্যানৰ আশ্ৰম দেখুৱালোগৈ! শ-শ ভিক্ষু আছে, হাবিৰ ত'লে তলে, কিন্তু নিৰৱ নিস্তব্ধ। কোনো কাৰো লগত কথা-বতৰা নাই। নিজৰ নিজৰ ধ্যানত নিমগ্ন। কেৱলমাত্ৰ গুৰুৰ ওচৰলৈ

আহি তেওঁলোকৰ ধ্যানৰ বৰ্ণনা দিয়েহি আৰু গুৰুৱে কোন পৰ্য্যায়ত ধ্যান কৰিব লাগে তাক বুজায় দিয়ে, কিন্তু তাত বাহিৰা মানুহহে নালাগে, কাম নেথাকিলে আন ভিক্ষু পৰ্য্যন্ত ৰাতি থাকিব নোৱাৰে। এই আশ্রম লোকালয়ৰ পৰা বহুত দূৰত।

এই দৰে দুমাহ অতিবাহিত কৰাৰ পাচত শ্রীমৎ উৰাংগাম মহাশুদ্ধদেৱ যুৰি আহিল, আৰু তাত দুই চাৰি দিন থাকি মোগং গাৱঁলৈ গলো। তেতিয়া আমি বৰ্ম্মী কথা অলপ অলপ কব পৰা হৈছোঁগৈ। মোগং গাওঁ যেতিয়া পালোঁগৈ তেতিয়া সেই বিহাৰত থকা ভিক্ষুসকলে আৰু গাৱঁৰ বুঢ়া-বুঢ়ীসকলে আমাক কৈছিল যে, আমি বোলে আদিত্যে তাৰ পৰা অসম দেশৰ ফাললৈ অহা। সেইখন গাওঁ অসমত যুংৰি-যুংৰাম বুলি জনাজাত। উজনি বৰ্ম্মীসকলৰ মাজে মাজে অধিকাংশ মৌন টাইৰ সংখ্যাই বেচি। বাহিৰত বৰ্ম্মীকথা কয়, যদিও ভিতৰত টাই কথাহে কয়। বৰ্ম্মীত ভিক্ষু হবলৈ ইচ্ছা কৰিছিলো, কিন্তু এটা অসুবিধাত বিশেষকৈ নহলো। দেখিলো যে, বৰ্ম্মীভাষা শিকিবলৈকে অন্ততঃ দুই এবছৰ লাগিব। আকৌ বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম শিক্ষা কৰোতে নাই কমেও পাঁচ বছৰ যাব। গতিকে ইয়াত কষ্ট হব বেছি। কিন্তু ফল পোৱা যাব অলপ, ইয়াকে ভাবি পুনৰ যোৱাৰ পথ ধৰিলো। পুনৰ সেই যোৱাৰ পথেদিয়েই সেই একে দৰে আহি হোকং দেশ পালোঁহি। কিন্তু যেতিয়া উৰাংগাম মহাশুদ্ধদেৱৰ দেশ পালোঁহি তেতিয়া তেওঁ আৰু কেই মাহমান তাতে থাকিবলৈ ইচ্ছা কৰে। পিচে আমি দুজনে তাত থাকিবলৈ অসম্মতি প্ৰকাশ কৰিলো। তাৰ পাচত কেইজনমান চিংফোঁ অসমলৈ বেপাৰৰ কাৰণে অহা লগ পালো। তেতিয়া তেওঁৰ পৰা বিদায় লৈ চিংফোঁ কেইজনৰ লগতে আহি ১৫১২০ দিনত লিডু পালোঁহি। তাৰ পৰা গাড়ীত আহি ১৯৪৮ চনৰ প্ৰায় অক্টোবৰ মাহত নিজৰ জন্ম ঠাই চলাপথাৰ গাওঁ পালোঁহি। সেই বছৰত এজন নেপালৰ ভিক্ষু আমাৰ বিহাৰত আছিল। আৰু সেই বৰ্ষাৰ শেষতেই চলাপথাৰ বিহাৰলৈ ত্ৰিপুৰা প্ৰদেশৰ শ্রীমৎ বুদ্ধদত্ত গুৰুদেৱে মোটিক আৰু ত্ৰিপিটক পাচ কৰি আহিছিল। তেওঁক পাই হাততে স্বৰ্গ চুকি পোৱা যেন লাগিল। তেওঁক মোৰ হাবিয়াসৰ সকলো কথা কলো। আৰু তেওঁ মোৰ কথাত আনন্দিত হৈ মোক

শিক্ষা দিবসে হাতত লয়। তাৰ পাচত ১৯৪৮ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ ২৮ তাৰিখৰ দিনা গয়া আদি তীৰ্থ ভ্ৰমণ কৰিবলৈ লগ ধৰে। ময়ো ঘৰৰ পৰামৰ্শ লৈ আৰু বিশেষকৈ পৃঃ শ্ৰীমৎ নন্দবংশ ভিক্ষু গুৰুদেৱৰ সজ্ঞ পৰামৰ্শত যাবলৈ ওলালো।

২৮ ডিচেম্বৰ দিনা গধূলি চলা শ্যাম গাৱঁৰ পৰা তীৰ্থ ভ্ৰমণৰ উদ্দেশ্যে চফ্ৰাই ফেচনত গাড়ী উঠিলো। গাড়ীত ২১৩ দিন যোৱাৰ পাচত লুস্বিনী, কুশীনগৰ, সাৰনাথ, নালন্দা, ৰাজগৃহ আদি ঠাই পৰি-ভ্ৰমণ কৰি বুদ্ধগয়াত কলিকতাৰ মহাপণ্ডিত শ্ৰীমৎ ধৰ্ম্মধাৰ মহাস্থবিৰ ভাস্তৱৰ ওচৰত ভ্ৰমণ ধৰ্ম্মৰ দীক্ষা গ্ৰহণ কৰো। তাৰ পাচত দিল্লী, আগ্ৰা, মথুৰা, বৃন্দাবন আদি ঠাই ঘূৰি পাকিস্থান পালোগৈ। পাকিস্থানত প্ৰায় ১৫ দিনমান থাকি কলিকতা পালোহি। ইয়াত ১০।১৫ দিন থকাৰ পাচত মাতৃভূমি অসমলৈ বুলি ঘূৰি আহিলো।

ঘৰত তীৰ্থভ্ৰমণৰ উপলক্ষে এখনি উৎসব পাতে। তাৰ পাচত গুৰুদেৱৰ ওচৰত পঢ়া-শুনা আৰম্ভ কৰো। আৰু সেই বছৰৰ পৰাই ‘চলা জ্ঞানোদয় পালি বিদ্যালয়’ আৰম্ভ হয়। প্ৰথম অৱস্থাত আমি ৩৪ জন মাত্ৰ ছাত্ৰ আছিলো। তাৰ ভিতৰত মোৰ পৰম বন্ধু শ্ৰীশাসনানন্দ ভ্ৰমণৰ নাম উল্লেখযোগ্য। এওঁ মোৰ লগত আৰম্ভণীৰ পৰা আজিও আছেই।

যেতিয়া আমাৰ পঢ়াৰ নিয়ম-নীতি আদিৰ শৃঙ্খলা দেখিবলৈ পালে তাৰ পাচত ছাত্ৰৰ সংখ্যা দিনক দিনে বৃদ্ধি হবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত আমি ৩০ জন ভিক্ষু ভ্ৰমণে এই পালি বিদ্যালয়ত পঢ়াশুনা আৰু থকা-মেলাদি কৰিবলৈ লৈছিলো। সেই সময়ত মন্দিৰ আৰু মন্দিৰৰ লগত থকা ঘৰ কেইটাৰ বাহিৰে এশ হাত দীঘল এটা ছাত্ৰাবাস আছিল। সেই সময়ত চলাপথাৰ গাওঁ সদায় উৎসৱৰ দৰেই আনন্দ-মুখৰিত হৈ আছিল।

এই পালি বিদ্যালয়ৰ সাহায্যার্থে দিচাং, মণিটিং, ৰহণ, ঔগুৰি, নামফাৰিয়াল, টিপাম, বেতনী, বালিজান, ন-শ্যাম গাওঁ, পথাৰ গাওঁ আদি গাৱঁ সকলো ফালে সহায় কৰিছিল। কিন্তু চলাপথাৰ শ্যাম গাওঁবাসী আছিল মুখ্য গুৰি ধৰোঁতা।

এই পালি বিদ্যালয়খনি ১৯৪৮ চনৰ আহাৰী পূৰ্ণিমাৰ দিনাই

সদৌ অসম বৌদ্ধ মহাসভাৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। প্ৰতিষ্ঠাতা হিচাবে শ্ৰীমৎ জিনৰতন মহাস্থবিৰ ত্ৰিপিটক বিশাৰদ, কৰ্ম্মবীৰ শ্ৰীমৎ নন্দবংশ মহাস্থবিৰ, ৰাজগুৰু শ্ৰীমৎ শীলবংশ খেৰ, বিনয় বিশাৰদ ডাঃ দুখনাথ গগৈ, শ্ৰীলক্ষীনাথ মোহন শ্যাম এম, এ, আদি। শ্ৰীমৎ নন্দবংশ মহাস্থবিৰদেৱে আজিও এই টোল কমিটিৰ সভাপতি হিচাবে আছে।

এই পালি বিদ্যালয়ৰ পৰা প্ৰত্যেক বছৰেই ২০২৫ জন ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে পালি পৰীক্ষা দি সন্মান অৰ্জন কৰি আহিছে গুৰুদেৱৰ শ্ৰীক্ষু বুদ্ধিৰ দ্বাৰা যি দৰে শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল সি অতুলনীয়।

কিন্তু দুখৰ বিষয়, পালি বিদ্যালয়ৰ ভিতৰত নানা অভাৱ অনুবিধ। আৰু অশান্তিয়ে দেখা দিলে, বিশেষকৈ চৰকাৰৰ পৰা তেনে কোনো সাহায্য নোপোৱাত, তাৰ ফলত ছাত্ৰবিলাক দিহা-দিহিকৈ যাবলৈ ধৰিলে। অৱশেষত আমি ৪।৫ জন মাত্ৰ থাকিলোঁগৈ। তাৰ পাচত গুৰুদেৱৰো মন ভাগি গল আৰু তেওঁ ১৯৫০ চনৰ অক্টোবৰ মাহত ইয়াৰ পৰা কলিকতালৈ যায় গৈ। তাৰ পাচত শ্ৰীমৎ ধৰ্ম্মবংশ ভিক্ষু দেৱে ইয়াত শিক্ষা দিবলৈ আহে। কিন্তু য'ত এবাৰ ভাঙ্গনৰ আৰম্ভ হয় তাক ৰক্ষা কৰা বৰ টান। শেষ পৰ্য্যন্ত আমাৰো মন ভাগি যাবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। পাচত কলিকতাত থকা গুৰুদেৱৰ লগত ভিতৰি ভিতৰি যোগাযোগ কৰি কলিকতাত পঢ়িবলৈকে স্থিৰ কৰিলো। সেই মতে মোৰ সকলো ভাৰ গুৰুদেৱে বহন কৰিবলৈ স্বীকাৰ কৰিলে। সেই সময়ত মোৰ লগত আছিল মাত্ৰ বন্ধু শ্ৰীশাসনানন্দ, শ্ৰমণেৰ আৰু ভিক্ষু ধৰ্ম্মপাল। যোৱাৰ আগে তেওঁলোকক মোৰ সকলো কথা কলো। তেতিয়া মোৰ লগতে বন্ধু শ্ৰীশাসনানন্দ বিনয় বিশাৰদদেৱ যাবলৈ ওলাল। দুয়ো অলপ টকা পইচা সংগ্ৰহ কৰি লৈ ১৯৫০ চনৰ ২৮ ডিচেম্বৰৰ দিনা কলিকতাৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰে আৰু ১৯৫১ চনৰ ১ জানুৱাৰীৰ দিনা ধৰ্ম্মান্ধৰ বিহাৰত উপস্থিত হওঁগৈ। আজিও মোৰ বন্ধু শ্ৰীশাসনানন্দ শ্ৰমণে তাতেই অধ্যয়ন কৰি আছে।

প্ৰথম অৱস্থাত যদিও নানা অনুবিধা ভোগ কৰিব লগা হৈছিল, কিন্তু অৱশেষত সকলোৱেই আপোন হৈ পৰিলেগৈ। বিশেষকৈ তাত আমি পালি শিক্ষা কৰিছিলো, পণ্ডিত শ্ৰীমৎ ধৰ্ম্মধাৰ মহাস্থবিৰ ত্ৰিপিটক বিশাৰদ, শ্ৰীমৎ ধৰ্ম্মপাল ভিক্ষু ত্ৰিপিটক বিশাৰদ, শ্ৰীমৎ অনুমদৰ্শী

ভিক্ষু সূত্ৰবিশাৰদ এম. এ. আৰু গুৰুদেৱ শ্ৰীমৎ বুদ্ধদত্ত ভিক্ষু এম. এ. ত্ৰিপিটক বিশাৰদদেৱৰ পৰা।

সেই সময়ত গাৱঁৰ মানুহে আমাৰ ভুল বুলি বহুতো অভিযোগ কৰিছিল। পিচে এবছৰৰ পাচত আমি বিনয় উপাধি পৰীক্ষা দিওঁ আৰু মোক এটা সোণৰ পদক পৰীক্ষাত প্ৰথম স্থান লাভ কৰাৰ বাবে প্ৰদান কৰে। এই খবৰ শুনাৰ লগে লগে অৱশ্যে সকলোৰে ভুল ধাৰণা ভাগে। এই দৰে ক্ৰমান্বয়ে ছবছৰ থকাৰ পাচত সকলো পৰীক্ষা শেষ কৰি অভিক্ষু উপাধিত আৰু এটা সোণৰ পদক লাভ কৰোঁ। অৱশ্যে এই ছ বছৰৰ ভিতৰত যে কিমান দুখ-কষ্ট ভোগ কৰিব লগা হৈছিল সি বৰ্ণনাতীত। যি কি নহওক, নিজৰ উদ্দেশ্য পূৰণ কৰিব পাৰি সকলো কথা পাহৰি গলো আৰু পুনৰ এম. এ. পঢ়াৰ এটা ডাঙৰ আশা অন্তৰত বৈ গ'ল। এই আশা পূৰণ কৰিবৰ কাৰণে ১৯৫৭ চনত নব নালন্দা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰ হিচাবে ডাঃ জিনানন্দ এম. এ. পি. এইচ. ডি. ত্ৰিপিটক বিশাৰদ দেৱৰ সহায়ত ভৰ্ত্তি হওঁ। এই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পাঠ্যক্ৰম হল তিনি বছৰ। অশেষ চেষ্টাৰ ফলত এই তিনি বছৰতে কেউটা পৰীক্ষা পাচ কৰি পালিৰ এম. এ. ডিগ্ৰী লাভ কৰোঁ ১৯৫৯ চনত। তাৰ পাচত ৰিচাৰ্ছ (গবেষণা) কৰাৰ প্ৰবল ইচ্ছা আছিল। কিন্তু আৰ্থিক সমস্যাই আৰু বেচি আগ বাঢ়িবলৈ নিদিলে। ইয়াতেই শিক্ষা সাং কৰিব লগাত পৰে। এই সুদীৰ্ঘ দহ বছৰ কাল পালি বিদ্যালয়, শ্ৰীজিনৰতন ভিক্ষু আৰু শ্ৰীধৰ্মপাল ভিক্ষুৱে পৰিচালনা কৰিছিল।

১৯৫৯ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহত নিজ জন্মভূমিলৈ ঘূৰি আহোঁ। আৰু য'ত এদিন জীৱনৰ প্ৰথম পাতনি মেলিছিলো, সেই নিজ গাৱঁৰ চলা জ্ঞানোদয় পালি বিদ্যালয়ৰ অধ্যক্ষৰ তাৰ গ্ৰহণ কৰিব লগাত পৰে। সেই মতে আজি দুবছৰ কাল ইয়াত শিক্ষা দিবলৈ লৈছোঁ আৰু লগতে এই 'সদ্ধৰ্ম শিক্ষা' পুথিখনৰ প্ৰথম খণ্ড প্ৰকাশ কৰিবলৈ সুবিধা লাভ কৰিছোঁ। যদি ৰাইজে এই পুথিখনৰ প্ৰতি আগ্ৰহ দেখুৱাই তেন্তে দ্বিতীয় খণ্ডটো উলিয়াবলৈ সকলো সংগ্ৰহ কৰি ৰখা হৈছে। আৰু অসমীয়া পালি ব্যাকৰণ, মেট্ৰিকৰ পালি পাঠমালা আৰু লোকনীতি কিতাপ কেইখনিও ইতিমধ্যে প্ৰকাশৰ চেষ্টা কৰা হৈছে।

এই ‘সঙ্কৰ্ম্ম শিক্ষা’ পুথিখনিৰ বিষয়-বস্তুবিলাক নানা গ্ৰন্থৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰি অসমীয়ালৈ অনুবাদ কৰা হৈছে।

বিশেষকৈ সহায় লোৱা হৈছে—প্ৰজ্ঞাতায়না, সঙ্কৰ্ম্ম বক্তৃমালা, সঙ্কৰ্ম্ম বক্তাকব, সঙ্কৰ্ম্ম দীপিকা, সাৰসংগ্ৰহ, বৌদ্ধ ধৰ্ম্ম আৰু সাহিত্য, উপাসনা, ইত্যাদি। আৰু পূঃ শ্ৰীমৎ জিনৰতন মহাস্থবিৰ দেৱৰ বন্দনা ও নীতি শিক্ষা আৰু পূঃ শ্ৰীমৎ নন্দবংশ মহাস্থবিৰ দেৱৰ সকলো পুথিৰ আহি আৰু কিছুমান বিষয়-বস্তু গ্ৰহণ কৰা হৈছে। তাৰ লগতে গুৰুদেৱ শ্ৰীমৎ বুদ্ধদত্ত ভন্তেৰ ৰচিত কিছুমান গাণাও ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। এই বিষয়ে গ্ৰন্থকাৰ সকলৰ ওচৰত মই চিৰ ঋণী।

এই ‘সঙ্কৰ্ম্ম শিক্ষা’ পুথিখনি লিখাৰ বাবে প্ৰথম উৎসাহ যোগায় মোৰ পৰম বন্ধু শ্ৰীশাসনানন্দ শ্ৰমণ আৰু শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ মোহন শ্যাম এম. এ. দেৱে, ১৯৫৪ চনত কলিকতাত থাকোতে। গতিকে তেওঁলোকৰ কথা স্মৰণীয়।

কিতাপখনি চাই মেলি দিয়াৰ কামত শ্ৰীমৎ নন্দবংশ মহাস্থবিৰ, ডঃ দুৰ্দ্ধনাথ গগৈ, শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ মোহন শ্যাম, শ্ৰীমৎ ধৰ্ম্মপাল ভিক্ষু, শ্ৰীমৎ প্ৰজ্ঞানন্দ ভিক্ষু, শ্ৰমণ গুণাচাৰ, শ্ৰমণ খেমাদত্ত, শ্ৰমণ জ্ঞানীন্দ্র, ভিক্ষু সুগতপ্ৰিয়, শ্ৰীঠানু শ্যাম, শ্ৰীসুৰেন শ্যাম, শ্ৰীমানিক শ্যাম, শ্ৰীঅৰুণ শ্যাম, শ্ৰীযোগেশ শ্যাম, শ্ৰীযোগেন শ্যাম, শ্ৰীদিনা শ্যাম, শ্ৰীভূপেন শ্যাম, শ্ৰীলাহেখৰ শ্যাম, শ্ৰীমুকুতা শ্যাম, শ্ৰীউপেন শ্যাম, শ্ৰীকটিয়া শ্যাম আৰু শ্ৰমণ জ্ঞানশ্ৰীয়ে নানা কামত সহায় কৰাৰ বাবে কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰিছোঁ।

সৰ্বশেষত স্বীকাৰ কৰোঁ যে, সদৌ অসম বৌদ্ধ মহাসভাৰ সভাপতি পণ্ডিত-প্ৰবৰ গুৰুদেৱ শ্ৰীমৎ জিনৰতন মহাস্থবিৰ, ট্ৰিপিটক বিশাৰদ দেৱে এই পুথিখনিৰ পাতনি লিখি দি পুথিৰ মূল্য বঢ়াই তোলাত তেখেতৰ প্ৰতিও মোৰ আন্তৰিক শ্ৰদ্ধা আৰু শলাগৰ শৰাই আগ বঢ়ালোঁ।

অসমবাসীসকলে এনেবিধ পুথিৰ অভাৱ বহুদিনৰ পৰাই উপলব্ধি কৰি আহিছে যদিও এনে ধৰণৰ স্কুল কলেবৰৰ পুথি প্ৰকাশ কৰা আমাৰ পক্ষে অসম্ভৱ। এইবিলাক অনুবিধাৰ বাবেই আজিও বহু ক্ষেত্ৰত হাত দিবলৈ ভয় হয়। কিন্তু সৌভাগ্যৰ বিষয়, অসম চৰকাৰে এনে অনুবিধা-বিলাক দূৰ কৰি ৰাইজৰ মাজত জ্ঞানৰ পোহৰ বিলাবৰ উদ্দেশ্যে যি

‘অসম পাব্লিকেচন ব’ৰ্ড’ গঠন কৰি দিছে, ইয়াৰ দ্বাৰা ‘অসমবাসীৰ অশেষ উপকাৰ সাধন কৰিব পাৰিব। গতিকে চৰকাৰ তথা ব’ৰ্ডৰ কৰ্ম-কৰ্ত্তাবৃন্দৰ প্ৰতি মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা আগ বঢ়ালো আৰু বৃহৎ কলেজৰ ‘সন্ধৰ্ম শিক্ষা’ পুথিখনি প্ৰকাশ কৰি সহায় কৰাত তেওঁ-লোকলৈ মোক আন্তৰিক ধন্যবাদ আগবঢ়ালো।

‘কবিতা কোৱঁ’ কবি শ্ৰীযুত অশ্বেশ্বৰ চেতিয়াফুকন দেৱে, তেখেতৰ বহুমূলীয়া সময় খৰচ কৰি পুথিখনি পঢ়ি অভিমত দিয়াত তেখেতলৈ শুভেচ্ছা আৰু ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলো। তেখেতৰ অভিমতে পুথিখনি আৰু জনপ্ৰিয় কৰি তোলাত মৰমৰ নিদৰ্শন চিৰদিনলৈ ব’ল।

প্ৰকাশন ব’ৰ্ডৰ আগৰজনা সচিব শ্ৰীযুত বিশ্বনাৰায়ণ শাস্ত্ৰী এম. এ দেৱৰ সজ উপদেশ আৰু সৎপৰামৰ্শৰ দ্বাৰাই সকলোবিলাক গাথা-বন্দনা অনুবাদ কৰিবলৈ বাধ্য হলো। প্ৰথমে মই পালিৰ লগত অনুবাদ দিয়া নাছিলো। কিন্তু তেখেতৰ দূৰদৰ্শী উপদেশে ‘সন্ধৰ্ম শিক্ষা’ পূৰ্ণাঙ্গ কৰি তোলাত, তেখেতলৈ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলো।

‘নব নালন্দা মহাবিহাৰ’ৰ এম. এ. ছাত্ৰ শ্ৰীমান ধৰ্মপাল ভিক্ষু, বিনয়-শাস্ত্ৰী, ভাইটিয়ে ‘সন্ধৰ্ম শিক্ষা’ পুথিখনিৰ ‘আৱৰণী আঁকি’ চকুত লগা কৰি দিয়াত, আৱৰণীৰ দৰেই চিৰদিন মৰমৰ আৱৰণী অমৰ হৈ জিলিকি ৰল।

অসম প্ৰকাশন পৰিষদৰ বৰ্ত্তমান সচিব শ্ৰীযুত চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শাইকীয়া দেৱে সকলো ক্ষেত্ৰতে পুথিখনি শীঘ্ৰে প্ৰকাশ পোৱাৰ অশেষ চেষ্টা কৰাত তেখেতৰ নিৰাময় জীৱন কামনা কৰি কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ কৰিলো।

অসমত নামজ্বলা কলিকতাৰ “নৱজীৱন প্ৰেছ”ৰ মেনেজাৰ শ্ৰীযুত কালীচৰণ পাল দেৱে ছপাৰ কামত বিশেষ চকু নিদিলেহেঁতেন আৰু কাৰ্য্যতাৰ নিজে গ্ৰহণ নকৰিলেহেঁতেন তেন্তে পুথিখনি কেতিয়াও ইমান কমসময়ৰ ভিতৰতে ৰাইজৰ আগলৈ আগবঢ়াব পৰা নহলহেঁতেন। গতিকে তেখেতৰ সুখময় জীৱন কামনা কৰি শলাগ লৈছো।

সদৌ শেষত তথাগতৰ ওচৰত বিশ্বমৈত্ৰী আৰু শান্তি প্ৰাৰ্থনা কৰি কৃতজ্ঞতাৰে সামৰণি মাৰিলো। ইতি—

বিনীত

গ্ৰন্থকাৰ

ভূমিকা

বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ মূল নীতিবিলাক ত্ৰিপিটক গ্ৰন্থত সংগৃহীত হৈছে। এই ত্ৰিপিটক গ্ৰন্থ সূত্ৰ, বিনয় আৰু অভিধৰ্ম্ম পিটক নামে জনাজাত। বিনয় পিটক—অনাদেশনা বা প্ৰজ্ঞাপ্তি বিধান অৰ্থাৎ ভিক্ষু-ভিক্ষুণী সকলৰ ভাৱনাময় জীৱনৰ নিয়ম প্ৰণালী। সূত্ৰ পিটক—বোহাৰ দেশনা বা ব্যৱহাৰৰ বিধি অৰ্থাৎ নানা ঠাইত নানা জনৰ মতবাদ ধণ্ডন নীতি। অভিধৰ্ম্ম পিটক—পৰমার্থ দেশনা বা পৰমার্থ তত্ত্ব বিষয়ক জ্ঞান অৰ্থাৎ বৌদ্ধ দৰ্শন নীতি।

স্বৰ্ণপদক প্ৰাপ্ত শ্ৰীমান শাসনবংশ ভিক্ষু, এম, এ, আচাৰ্য্য, ত্ৰিপিটক বিশাৰদৰ সংগৃহীত ‘সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষা’ গ্ৰন্থখনি সূত্ৰ পিটকৰ পৰা সংগৃহীত। এই গ্ৰন্থখনি অনুবাদ হোৱাত ধৰ্ম্মপ্ৰাণ ৰাইজৰ বহুত উপকাৰ হব আৰু অসমীয়া ভাষাও সমৃদ্ধিশালী হব—ইয়াত অকণো সন্দেহ নাই। এই গ্ৰন্থখনিয়ে ৰাইজৰ বহু নজনা বিষয় জনাত সহায় কৰিব। আন হাতে অসম সংস্কৃত বোৰ্ডৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ পৰীক্ষাত বিশেষ বৰঙনি যোগাব। গতিকে এই গ্ৰন্থখনিৰ বহুল প্ৰচাৰৰ বাবে কামনা কৰো।

সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষাৰ প্ৰথম পৰিচ্ছেদত, দুৰ্লভ মানৱ জীৱনৰ কৰ্ত্তব্য, বন্দনা, আদি সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদত—পূজাৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু উৎসৰ্গা বিলাকৰ লগতে অসমীয়া পণ্ডছন্দত পণ্ড দিয়াৰ বাবে ৰাইজে মুখস্থ কৰি আৱৃতি কৰিবলৈ সুবিধা পাব।

তৃতীয় পৰিচ্ছেদত—দানৰ বিধি, কঠিন চীৱৰ দান আৰু প্ৰত্ৰজ্জা বিধি লিপিবদ্ধ হোৱাৰ বাবে ৰাইজৰ দান চেতনা প্ৰবল হব আৰু দানৰ বিষয়ে অভিজ্ঞতা লাভ কৰি, মন পৱিত্ৰ কৰাত সহায় কৰিব। বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ প্ৰত্ৰজ্জা বা দীক্ষা গ্ৰহণ কৰাতো, বৌদ্ধ-ৰাজ্যসমূহৰ, ৰজা-মন্ত্ৰী, প্ৰজা, ধনী-দুখীয়া, প্ৰত্যেকৰেই জীৱনত এটা বিধি। অৰ্থাৎ

ধৰ্ম্মপ্ৰাণ পিতৃ-মাতৃয়ে নিজে প্ৰত্ৰজ্জিত হব নোৱাৰিলে নিজৰ পুত্ৰক দীক্ষা গ্ৰহণ কৰাই বৌদ্ধ শাসনৰ উত্তৰাধিকাৰী হৈ থাকে। ইয়াৰ দ্বাৰা বৌদ্ধ শাসনৰ শ্ৰীবৃদ্ধি হয়। কিন্তু আমাৰ অসম প্ৰদেশত এই নিয়মৰ ব্যতিক্ৰম দেখিবলৈ পোৱা যায়। এই কাৰণেই অসমত বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱ দিনক দিনে মৰহি যাব ধৰিছে। ‘সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষা’ত প্ৰত্ৰজ্জা বিধি যেনেদৰে বহলাই লিখিছে তাক অসমবাসীয়ে পঢ়ি শাসনৰ অধিকাৰী হবলৈ নিজৰ পুত্ৰ-কন্যা দান কৰি বৌদ্ধ শাসনৰ শ্ৰীবৃদ্ধি কৰাত সহায় কৰিব।

চতুৰ্থ পৰিচ্ছেদত—প্ৰজ্ঞাভাবনা বা গম্ভীৰ অভিধৰ্ম্ম দৰ্শনৰ সৰল ব্যাখ্যা দিয়া হৈছে। এই প্ৰজ্ঞাভাবনা অতি গম্ভীৰ আৰু জটিল। এনে জটিল মনস্তত্ত্বৰ জ্ঞান বুজিবলৈ বা বুজাবলৈ হলে দুয়োজনৰেই যথেষ্ট জ্ঞান থকাৰ প্ৰয়োজন। কিন্তু গ্ৰন্থকাৰে যি সৰল পদ্ধতিৰে ব্যাখ্যা দিছে তাক সাধাৰণ মানুহেও উপলব্ধি কৰিব পাৰিব। গতিকে এই প্ৰজ্ঞাভাবনা ব্যাখ্যাই ৰাইজৰ অশেষ উপকাৰ হব।

পঞ্চম পৰিচ্ছেদত—সূত্ৰ সংগ্ৰহ অৰ্থাৎ ২৭টা সূত্ৰ আৰু তাৰ অসমীয়া ভাঙ্গণ দিয়াত ভিক্ষু শ্ৰমণ তথা ৰাইজৰ অৰ্থ হৃদয়ঙ্গম আৰু মুখস্থ কৰাত অতি সহজ আৰু সুবিধা হৈছে। আন হাতে পালিৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰো অশেষ উপকাৰ হৈছে। আমাৰ অসমত এনে গ্ৰন্থৰ অভাৱ হেতুকে আমাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলে বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ মূল মন্ত্ৰ নুবুজি এই নীতিৰ পৰা আঁতৰি যাব ধৰিছে; কিন্তু এই গ্ৰন্থখিনিয়ে তাৰ অভাব পূৰণ কৰিছে।

বিবিধ : আবাহ-বিবাহ, সমাজ-ব্যৱস্থাৰ নীতিকথা ব্যাখ্যা কৰি এটা মহৎ কাম কৰিছে। কাৰণ এনে সমাজ-বন্ধন নীতি নেথাকিলে সমাজ অচিৰে ধ্বংস হৈ যাব। গতিকে গ্ৰন্থকাৰে বুদ্ধ প্ৰণীত সমাজ নীতি ‘সন্ধৰ্ম্ম শিক্ষা’ গ্ৰন্থত লিপিবদ্ধ কৰি ৰাইজৰ অশেষ উপকাৰ সাধন কৰিছে। যাতে এই নীতি সমাজত প্ৰচলন হয় সেই উদ্দেশ্যে ইয়াৰ বহুল প্ৰচাৰ কামনা কৰিলো। কুমাৰ প্ৰশ্ন আৰু শিক্ষণীয় বিষয় বিলাক লিপিবদ্ধ কৰাত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ ভদ্ৰতা শিক্ষাৰ অঙ্গ পূৰণ কৰিছে।

উৎসাহী প্ৰবীণ তৰুণ যুৱক ভিক্ষু অধ্যক্ষ শাসনবংশই, চলা

চলা জ্ঞানোদয়ৰ পালি বিদ্যালয়ত যি দৰে আত্মনিয়োগ কৰিছে, আমি সদৌ বৌদ্ধ ৰাইজে তেওঁক সৰ্ববাস্তুঃকৰণে সহায় কৰিলে অচিৰে এই পালি বিদ্যালয়খনি পালি কলেজত পৰিণত কৰিব পাৰিব। ভিক্ষু শাসনবংশই এই মহৎ উদ্দেশ্য শিৰত লৈ টোল ঘৰ নিৰ্মাণ কৰিবলৈ আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছে। মই সকলো ৰাইজকে তেওঁৰ কাৰ্য্যত ওলগ জনাবলৈ আহ্বান কৰিছো আৰু সহায় সহানুভূতি কামনা কৰিছো। শেষত শ্ৰীমানৰ নিৰাময় দীৰ্ঘায়ু কামনা কৰিলো। ইতি—

তাং—৩৪।৬২

শ্ৰীমৎ পণ্ডিত জিমবডন মহাশয়,
 ত্ৰিপিটক বিশাৰদ
 সভাপতি, সদৌ অসম বৌদ্ধ মহাসভা,
 চিলং, অসম।

সূচীপত্ৰ

বিষয়	পৃষ্ঠা	বিষয়	পৃষ্ঠা
প্ৰথম পৰিচ্ছেদ		২০। বোধি বন্দনা	২৮
১। দুৰ্লভ মানব জীবন	২১।	প্ৰণতি গাথা	৩০
আৰু কৰ্তব্য	১	২২। নবগীহ গাথা	৩২
২। বুদ্ধ-বন্দনা	১৫	২৩। পুণ্যাহ্নমোদন গাথা	৩৪
৩। ধৰ্ম্ম-বন্দনা	১৬	২৪। নামাষ্টকতকং গাথা	৩৫
৪। সজ্জ-বন্দনা	১৭	২৫। অষ্টবিংশতি বুদ্ধ বন্দনা	৩৮
৫। ত্ৰিৰত্ন বন্দনা	১৮	২৬। ত্ৰিৰত্ন গুণ ভাৱনাৰ ফল	৩৯
৬। ত্ৰিৰত্ন বন্দনা আৰু	২৭।	ত্ৰিচৈত্য সাধনৰ ফল	৩৯
ভাৱনা	১৯	২৮। বোধি বন্দনা	৪০
৭। বন্দনা আৰু প্ৰাৰ্থনা	২০	২৯। বুদ্ধৰ ব্যৱহাৰ্য্য বস্তু	
৮। মঠ-মন্দিৰ বন্দনা	২১	বন্দনা	৪১
৯। পদচিহ্ন বন্দনা	২২	৩০। বুদ্ধৰ ন-গুণ বন্দনা	৪১
১০। দন্তধাতু বন্দনা	২২	৩১। বুদ্ধ বন্দনা	৪৩
১১। সপ্ত মহাস্থান বন্দনা	২৩	৩২। বুদ্ধ বন্দনা	৪৪
১২। আঠাইশ বুদ্ধৰ বন্দনা	২৩	৩৩। ধৰ্ম্ম বন্দনা	৪৫
১৩। বোধিবৃক্ষ বন্দনা	২৪	৩৪। সজ্জ বন্দনা	৪৫
১৪। আঠোটা মহাস্থপ বন্দনা	২৫	৩৫। বুদ্ধ বন্দনা	৪৬
১৫। ত্ৰিৰত্ন, বোধি আৰু সকলো	৩৬।	ধৰ্ম্ম বন্দনা	৪৬
বিলাক ধাতু বন্দনা	২৫	৩৭। সজ্জ বন্দনা	৪৬
১৬। বুদ্ধ বন্দনা	২৬	৩৮। ত্ৰিশৰণ গাথা	৪৭
১৭। ধৰ্ম্ম বন্দনা	২৬	৩৯। ধৰ্ম্মচক্ৰ গাথা	৪৮
১৮। সজ্জ বন্দনা	২৭	৪০। নিৰ্ব্বাণ প্ৰাৰ্থনা	৪৯
১৯। বুদ্ধ বন্দনা	২৭	৪১। প্ৰাৰ্থনা	৪৯

বিষয়	পৃষ্ঠা	বিষয়	পৃষ্ঠা
৪২। বুদ্ধ বন্দনা	৫০	দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ	
৪৩। ধৰ্ম বন্দনা	৫০	৬৯। পূজাৰ প্ৰয়োজনীয়তা	৭৩
৪৪। সজ্জ বন্দনা	৫০	৭০। ফুল পূজা	৮২
৪৫। ত্ৰিৰত্ন বন্দনা	৫১	৭১। ফুল পূজা	৮৩
৪৬। গাথা	৫১	৭২। ধূপ পূজা	৮৪
৪৭। ত্ৰিৰত্নবন্দনা	৫৩	৭৩। প্ৰদীপ পূজা	৮৪
৪৮। প্ৰাতঃস্মৰণীয়	৫৪	৭৪। আহাৰ পূজা	৮৫
৪৯। ষাটু-চৈত্য-বন্দনা	৫৫	৭৫। প্ৰতিপত্তি পূজা	৮৫
৫০। বৌদ্ধ স্তুতি	৫৬	৭৬। তামোল পান পূজা	৮৫
৫১। স্তুতি	৫৭	৭৭। উৎসৰ্গা	৮৬
৫২। সশ্ৰদ্ধ বন্দনা	৫৮	৭৮। জ্ঞাতি প্ৰেতৰ উদ্দেশ্যে	
৫৩। প্ৰাৰ্থনা	৬০	মৃত্যুক আহাৰাদি দান	৮৭
৫৪। অশুচি ভাৱনা	৬১	৭৯। বহুধৰা সাকী	৮৮
৫৫। ষোল মহাস্থান বন্দনা	৬২	তৃতীয় পৰিচ্ছেদ	
৫৬। বুদ্ধ কীৰ্ত্তন	৬৩	৮০। দানৰ বিধি	৮৯
৫৭। অনিত্য গাথা	৬৩	৮১। নৃত্যগীতৰ দ্বাৰা পুণ্যকৰ্ম	৯১
৫৮। বুদ্ধ ধৰ্ম-সজ্জ বন্দনা	৬৩	৮২। শ্ৰদ্ধা	৯৩
৫৯। ভিক্ষু বন্দনা	৬৪	৮৩। অসৎ পুৰুষৰ দান	৯৪
৬০। সংঘ বন্দনা	৬৪	৮৪। সৎপুৰুষৰ দান	৯৪
৬১। আশীৰ্বাদ	৬৬	৮৫। তিনি প্ৰকাৰৰ দায়ক	৯৫
৬২। প্ৰাৰ্থনা	৬৬	৮৬। তিনি প্ৰকাৰৰ পুণ্যকৰ্ম	৯৫
৬৩। প্ৰাৰ্থনা	৬৭	৮৭। কুশলাকুশল বিচাৰ	৮১
৬৪। প্ৰাৰ্থনা	৬৮	৮৮। দানীয় বস্তু	৯৭
৬৫। প্ৰাৰ্থনা	৬৯	৮৯। দাতা আৰু গ্ৰহীতা	৯৭
৬৬। প্ৰাৰ্থনা	৭০	৯০। বজ্জ সম্পদ	৯৮
৬৭। প্ৰাৰ্থনা	৭২	৯১। জ্ঞান ভেদে ফলৰ	
৬৮। প্ৰাৰ্থনা		ভাৰতম্য	৯৮

বিষয়	পৃষ্ঠা	বিষয়	পৃষ্ঠা
৯২। অলপ দানত মহাকল	৯৯	পঞ্চশীলৰ দৰেই	১৩১
৯৩। দানত দৈহিক অৱস্থা	৯৯	১১৭। বৰ্ত্তমান প্ৰত্যবেক্ষণ	১৩২
৯৪। পুদ্গলিক দান	৯৯	১১৮। অভীত প্ৰত্যবেক্ষণ	১৩৪
৯৫। সজ্ঞদান	১০১		
৯৬। সংঘ দানৰ মন্ত্ৰ	১০৫		
৯৭। অষ্ট পৰিষ্কাৰ দানৰ ফল	১০৫	চতুৰ্থ পৰিচ্ছেদ	
৯৮। বিহাৰ উৎসৰ্গা মন্ত্ৰ	১০৯	১১৯। প্ৰজ্ঞা ভাবনা	১৩৭
৯৯। কঠিন চীৰৰ দানৰ নিয়ম	১০৯	১২০। নিৰ্দেশ	১৪৩
১০০। কঠিন চীৰৰ দানৰ ফল	১১০	১২১। শব্দ-উত্তৰণ বিশুদ্ধি	১৫১
১০১। আৰ্য্য নাগিত স্থাবৰৰ উক্তি	১১০	১২২। মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন- বিশুদ্ধি	১৫৭
১০২। স্বয়ং ভগৱানৰ উক্তি	১১১	১২৩। সংদৰ্শন জ্ঞান	১৫৭
১০৩। ত্ৰিশৰণ	১১৩	১২৪। উদয়-ব্যয়-জ্ঞান	১৫৯
১০৪। ত্ৰিশৰণৰ উৎপত্তি	১১৫	১২৫। প্ৰতিপদ-জ্ঞান-দৰ্শন বিশুদ্ধি	১৬৭
১০৫। ত্ৰিশৰণৰ প্ৰকাৰ ভেদ	১১৬	১২৬। ভজ-জ্ঞান	১৬৯
১০৬। পুনঃশ্চ	১১৬	১২৭। ভয়-দান	১৭১
১০৭। শীল	১১৭	১২৮। আদীনৰ-জ্ঞান	১৭৩
১০৮। শীলৰ ফল বৰ্ণনা	১২৪	১২৯। নিৰ্বৈদ-জ্ঞান	১৭৪
১০৯। কৃপা প্ৰাৰ্থনা	১২৬	১৩০। মুমূক্ষা-জ্ঞান	১৭৫
১১০। পঞ্চশীল	১২৬	১৩১। প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান	১৭৬
১১১। অষ্টশীল প্ৰাৰ্থনা	১২৮	১৩২। সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান	১৭৮
১১২। প্ৰব্ৰজ্যাৰ বিধি	১২৯	১৩৩। অনুলোম-জ্ঞান	১৮০
১১৩। প্ৰাৰ্থনা	১২৯	১৩৪। জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি	১৮২
১১৪। চীৰৰ প্ৰাৰ্থনা	১৩০	১৩৫। সৰুদাগামী-মাৰ্গ-ফলাদি	১৮৪
১১৫। দহশীল প্ৰাৰ্থনা	১৩০	১৩৬। ভাবনা	১৮৫
১১৬। বাকী ত্ৰিশৰণাদি		১৩৭। মৈত্ৰী ভাবনা	১৮৫
		১৩৮। উপাসক সকলৰ ভাবনা	১৮৭

বিষয়	পৃষ্ঠা	বিষয়	পৃষ্ঠা
পঞ্চম পৰিচ্ছেদ		১৫৮। জিন পঞ্জৰ গাথা	২৩২
১৩৯। সূত্র	১৯০	১৫৯। সীৰলী-পৰিত্ৰাণ	২৩৭
১৪০। পৰিত্ৰাণ প্রার্থনা	১৯৩	১৬০। দহধর্ম্য সূত্র	২৪৩
১৪১। দেৱতাৰ আমন্ত্ৰণ	১৯৩	১৬১। ধ্বজাণ্ড সূত্র	২৪৭
১৪২। বিশেষ দেৱতা আহ্বান	১৯৪	১৬২। মৈত্ৰী সূত্র	২৫৩
১৪৩। দেৱতা সকলক পুণ্যদান		১৬৩। মৈত্ৰীৰ অনিশংস সূত্র	২৫৫
ও বক্ষা প্রার্থনা	১৯৪	১৬৪। চন্দ্র সূত্র	২৫৯
১৪৪। বুদ্ধৰ শাসন উন্নতি ও		১৬৫। সূর্য পৰিত্ৰাণ	২৬১
বক্ষা প্রার্থনা	১৯৫	১৬৬। পৰাভৱ সূত্র	২৬৩
১৪৫। দেৱতাসকলৰ ওচৰত		১৬৭। তিবোকুড সূত্র	২৭০
বক্ষা প্রার্থনা	১৯৫	১৬৮। নিধিকণ্ড সূত্র	২৭৩
১৪৬। মঙ্গল সূত্র	১৯৬	১৬৯। আটানাটিয় সূত্র	২৭৬
১৪৭। ৰত্ন সূত্র	২০০	১৭০। বসল সূত্র	২৮৩
১৪৮। কৰণীয় মৈত্ৰী সূত্র	২০৮	১৭১। মহাসময় সূত্র	২৯১
১৪৯। ধর্ম পৰিত্ৰাণ	২১১	১৬২। ধর্মচক্র প্রবর্তন সূত্র	৩১১
১৫০। ময়ূৰ পৰিত্ৰাণ	২২৪	১৭৩। মহাজয় মঙ্গল গাথা	৩২৭
১৫১। বর্জক সূত্র	২১৬	১৭৪। আৱাহ বিৱাহ	৩৩১
১৫২। অঙ্গুলিমালা পৰিত্ৰাণ	২১৮	১৭৫। বিৱাহ মন্ত্ৰ	৩৩৭
১৫৩। স্পৃহীক্ল সূত্র	২১৯	১৭৬। কুমাৰ প্রসন্ন	৩৪০
১৫৪। জয়মঙ্গল গাথা	২২২	১৭৭। সৈথিয়া ধর্ম্য	৩৪২
১৫৫। ৰোধ্যজ পৰিত্ৰাণ	২২৫	১৭৮। বুদ্ধমূর্তি প্রতিষ্ঠা কৰা	৩৪৮
১৫৬। সপ্তৰোধ্যজ ধর্ম্য	২২৭	১৭৯। ঘৰবান্ধনী কৰ্ম্যবাক্য	৩৫২
১৫৭। মহাকাণ্ডপৰোধ্যজ	২২৮	১৮০। পট্টচ পাৰ	৩৫৪

প্ৰথম পৰিচ্ছেদ

হুৰ্ল'ড মানৱ জীৱন আৰু কৰ্তব্য

সকলো বিষয়ত পাৰ্গত সুনিপুণ সম্যক সম্বন্ধসকলে বিশ্বব
হিতৰ কাৰণে জগতত আবিৰ্ভাৱ হয়। আট্টে-হেজ্জাৰ বছৰবো
পূৰ্বে ভগৱান গৌতম বুদ্ধই আবিষ্কৃত হৈ বিশ্বব্ৰহ্মাণ্ডৰ কল্যাণৰ
কাৰণে তেওঁৰ সত্যধৰ্মৰ অমৃতময় বাণী প্ৰচাৰ কৰি যায়। তেওঁ
কৈছে—“অট্টকুখণ বিনিম্বুত্তং খণং পৰম হুৰ্লভং, উপলব্ধেন কন্তব্যং
পুণ্ণং পুণ্ণাৱতা সদা।”

আঁঠটা বেয়াক্ষণৰ পৰা মুক্ত, মুক্ষণ লাভ কৰাই সৌভাগ্য।
সেই আঁঠটা মুক্ষণ লাভ কৰি জ্ঞানীসকলৰ লগত সদায় পুণ্যকৰ্ম
কৰা উচিত।

আঁঠটা বেয়াক্ষণ-নৰক, প্ৰেতযোনি, তিৰ্য্যকযোনি, অকপ
অসংজ্ঞালোক, সীমান্ত প্ৰদেশ, বিকলাঙ্গ, মিথ্যা-দৃষ্টিসম্পন্ন আৰু
বুদ্ধ উপন্ন নোহোৱা সময়ত জন্মগ্ৰহণ কৰা,—এই আঁঠটা ঠাইত
বা সময়ত জন্মগ্ৰহণ কৰিলে প্ৰাণীবিলাকে পুণ্যকৰ্ম কৰি নিৰ্ব্বাণ
সাক্ষাৎ কৰা অসম্ভৱ বুলিয়েই বেয়াক্ষণ বুলি কোৱা হয়। এই
বেয়াক্ষণবিলাকত জন্মগ্ৰহণ নকৰিবৰ কাৰণে, হুৰ্ল'ড মানৱজীৱনৰ
পক্ষে পুণ্যার্জন সৰ্ব্বতোপ্ৰকাৰে জ্ঞেয়। সেই বাবে শ্ৰেষ্ঠ জীৱন
লাভ কৰি পুণ্যকৰ্ম কৰিবলৈ অৱহেলা বা প্ৰমত্ত হোৱা উচিত
নহয়।

মানুহে কিয় পুণ্যকৰ্ম কৰিব লাগে? তেওঁ কৈছে—“মা ভিক্ষুৱে পুণ্ড্ৰাণং ভয়িত্ব সুখস্ এতং অধিবচনং ইট্ঠস্ কন্তস্ পিয়স্ মনাপস্ যদিদং পুণ্ড্ৰাণী’তি ।

হে ভিক্ষুসকল ! তোমালোকে পুণ্যকৰ্ম কৰিবলৈ ভয় নকৰিবা, সুখ, ইষ্ট, শান্ত, প্ৰিয় আৰু মনোজ্ঞৰ আন এটা নাম পুণ্য । মানুহ সুখাভিলাষী বুলিয়েই সুখৰ নিদান পুণ্য-সঞ্চয় কৰে, তাৰ বিপৰীত হুখৰ হেতু পাপ সৰ্ব্বতোভাৱে বৰ্জ্জন কৰিবা । কাৰণ মানুহে হুখ নিবিচাবে ।

পাপ বা পুণ্য কি? তেওঁ কৈছে—“চেতনাং ভিক্ষুৱে কস্ম্য বদামি।” হে ভিক্ষুসকল ! মই চেতনাকেই কৰ্ম বুলি কওঁ । মনৰ ফালৰ পৰা কবলৈ গলে—নিৰ্ম্মল (কুশল) চিত্তৰে সম্পাদিত কৰ্মই কুশল কৰ্ম আৰু কলুষ (অকুশল) চিত্তৰে সম্পাদিত কৰ্মই অকুশল কৰ্ম । সেই কাৰণে সুখাকাঙ্ক্ষী মানুহে কুশল-চিত্ত উৎপন্ন কৰি সংকৰ্মৰ দ্বাৰা পুণ্যসঞ্চয় কৰে । গৃহীসকলে সদায় পুণ্যকৰ্ম সম্পাদন কৰা সম্ভৱপৰ নহয় । কাৰণ—“সম্বাধো ঘৰাসো বজোপথো।” সাংসাৰিক জীৱনৰ নানা প্ৰকাৰ কৰ্মই বাধাগ্ৰস্ত আৰু কলুষপূৰ্ণ । গতিকে পুণ্যসঞ্চয় কৰি তুল্লভ মানৱ জীৱন সাৰ্থক কৰিবলৈ হলে, প্ৰত্যেক বোদ্ধ গৃহীৰ প্ৰতিদিন পুৱা-গধূলি আৰু সপ্তাহত এবাৰ সন্মিলিতভাৱে বিহাৰত ত্ৰিৰত্ন উপাসনা কৰাৰ একান্ত প্ৰয়োজন ।

পাপ আৰু পুণ্যৰ ৰূপ কেনে ধৰণৰ ?

পাপ আৰু পুণ্যৰ ৰূপ মনৰ ফালৰ পৰা কবলৈ গলে, পাপ—কলুষপূৰ্ণ, অশুদ্ধ—ক’লা; পুণ্য—নিৰ্ম্মল, শুদ্ধ—বগা । কিন্তু এইটোৱেই যথেষ্ট নহয় । অন্ধক—বগা বা ক’লাৰ বৰণ বুজায় দিয়া যেনে কঠিন, তেনেকৈ পাপ-পুণ্য আনক বুজায় দিয়াও কঠিন । তথাপি ইয়াকেই থুল-মূলকৈ কৰ পাৰি যে, যি কৰ্ম কৰিবলৈ ভয় আৰু লাজ নালাগে, সেই কৰ্মই হল পুণ্য আৰু যি কৰ্ম

কৰিবলৈ ভয় আৰু লাজ লাগে, সেই কৰ্ম্মই হল পাপ। পালি ভাষাত, “পাপসু বিপবিনামং দুৰ্দ্ধাং, পুণ্ড্ৰসু বিপবিনামং সুখং।” পাপৰ বিপবীত নাম হল দুৰ্দ্ধ আৰু পুণ্যৰ বিপবীত নাম হল সুখ।

উপাসনাৰ অৰ্থ কি ?

উপাসনা—উপ-উপস্বৰ্গ (ওপৰত) + আসনা = আসন গ্ৰহণ কৰা। বুদ্ধোপাসনাৰ সময়ত শ্ৰদ্ধাৱানসকলে বুদ্ধৰ গুণ নিজৰ মনত নিবিষ্ট ৰাখিব। ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁ, “সংসাৰা সংবাস সঙ্ক্ৰং পটিলভতি”,—শাস্তাৰ সহবাস বা সান্নিধ্য বা সাক্ষাৎ সংজ্ঞা লাভ কৰিব। শাস্তা পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত হলেও উপাসনাকাৰীয়ে উপাসনাৰ সময়ত তেওঁৰ গুণত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ অথবা তেওঁৰ গুণ অনুস্মৰণ কৰি বিপুল আনন্দ, সুখ আৰু পুণ্য-সঞ্চয় কৰিব পাৰে। ঠিক তেনেকৈ ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ উপাসনাকাৰীয়েও সঙ্গসুখ লাভ কৰি সৌভাগ্যবান হব পাৰে। বন্দনা, স্তুতি, আৰাধনা, অৰ্চনা আৰু প্ৰাৰ্থনা অৰ্থও উপাসনাৰেই প্ৰতিশব্দ।

উপাসনা কৰাৰ নিয়ম আৰু প্ৰকাৰ ভেদ।

উপাসনা দুই প্ৰকাৰ—অকলশৰে আৰু সংঘবদ্ধভাৱে পুৰা শয্যা ত্যাগৰ পাচত বহিঃকৰ্ম্ম সম্পাদনৰ শেষত হাত-মুখ ধুই পৰিষ্কাৰ কৰি লব লাগে। তাৰ পাচত সম্ভৱ হলে হাতত ফুল লৈ ঘৰত বুদ্ধমূৰ্ত্তি বা ওচৰত বিহাৰ থাকিলে, তালৈ গৈ বুদ্ধমূৰ্ত্তিৰ সন্মুখত শ্ৰদ্ধাভবা অন্তৰে পুষ্প পূজা কৰি শাস্ত-চিন্তে লাহে লাহে অৰ্থ উপলব্ধি কৰি একাগ্ৰতাৰে বুদ্ধৰ গুণ, ধৰ্ম্মৰ গুণ, আৰু সংঘৰ গুণাদি আবৃত্তি কৰিব লাগে। সাংসাৰিক কৰ্ম্মৰ হেঁচাত ফুলাদি সংগ্ৰহ কৰিব নোৱাৰিলে পহুমফুলৰ দৰে নিজৰ হাত দুখনিকে যোৰ কৰি উপাসনা কৰিব লাগে। উপাসনাৰ প্ৰথম অৱস্থাত মন চঞ্চল হয়, তাৰ ওপৰিও গৃহ-কৰ্ম্মৰ জঞ্জালত মন একাগ্ৰ কৰিব পৰা নাযায়। তেতিয়া এইদৰে চিন্তা কৰা উচিত—“কাম নিশ্চয় কৰিম, সেই কামৰ ভিতৰত ইও এটা কাম। কেৱল এটা কামেই নহয়, ইয়াক

সকলো কামতকৈ আগে কৰিব লগা কাম। মই যেতিয়ালৈকে উপাসনা কামত ব্যস্ত থাকিম তেতিয়ালৈকে আন কামৰ কথা মনলৈ নানিম।” এইদৰে প্ৰতিজ্ঞা কৰিব লাগে। বাহিৰা চিন্তা কৰাৰ সময় বহুত আছে, উপাসনাৰ সময়ত সেইবিলাক চিন্তা কৰিলে সকলো ভ্ৰষ্ট হৈ যাব। এনেভাবে চিন্তা আৰু সংকল্প কৰি প্ৰতিদিন উপাসনাত বহিলে ক্ৰমে মনৰ শক্তি অতি দৃঢ় হব, বহুকামৰ মাজতো, আনকি কোনো দুখ, বিপদৰ সময়তো মন স্থিৰ-ধীৰ, শান্ত আৰু একাগ্ৰ হৈয়েই থাকিব। তেতিয়া উপাসনাত চিন্তা বিপুল আনন্দ আৰু গভীৰ শান্তি, সুখ অনুভব কৰিব। গধূলিৰ উপাসনাও এইদৰেই কৰা উচিত। গধূলি খোৱাৰ আগে বা শোৱাৰ আগে উপাসনা কৰা কৰ্ত্তব্য। কিন্তু শোৱাৰ সময়ত উপাসনা কৰাতকৈ গধূলি আহাৰৰ আগৰ সময়টোৱেই উপাসনাৰ শ্ৰেষ্ঠ সময়। গধূলি উপাসনাটো গোটেই ঘৰখনে মিলি কৰিব পাৰিলে ঘৰৰ মঙ্গল আৰু উন্নতি হয়। উপাসনাৰ শেষত বয়ো-বৃদ্ধসকলক সেৱা কৰা একান্ত প্ৰয়োজন।

সপ্তাহৰ নিৰ্দিষ্ট দিনত হাত-মুখ ধুই নিৰ্দ্ধাৰিত দিনা উপাসনা-কাৰীয়ে পৰিষ্কাৰ বস্ত্ৰ পিন্ধি শান্ত, ভদ্ৰভাৱে বিহাৰত উপস্থিত হৈ বুদ্ধমূৰ্ত্তি আৰু ভিক্ষু সংঘক বন্দনা কৰি, সময় থাকিলে ভিক্ষুৰ লগত বা জ্ঞানী মানুহৰ লগত ধৰ্ম্মলোচনা কৰিব লাগে। বাইজ সমবেত হলে ভিক্ষুৰ লগত বা আন আচাৰ্য্যৰ লগত একেলগে, সম্ভব হলে অৰ্থ উপলব্ধি কৰি বুদ্ধৰ গুণাদি আবৃত্তি কৰিব। উপাসনাৰ পাচত সকলোৱে শীল গ্ৰহণ কৰিব। সঙ্কম হলে ভিক্ষু-সংঘই সময়োপ-যোগী ধৰ্ম্মদেশনা কৰিব। গভীৰ শ্ৰদ্ধা আৰু একাগ্ৰতাৰ সৈতে সঙ্কল্প শ্ৰৱণ কৰি ঘূৰিবৰ সময়ত আদেশিত বিষয়বিলাক চিন্তা কৰি কৰি ঘৰলৈ প্ৰত্যাবৰ্ত্তন কৰিব।

“শুদ্ধ চিন্তা মন একাগ্ৰ হৃদয়,

শ্ৰদ্ধাৰে স্মৰিলে ‘গুণ’ উপাসনা হয়।”

উপাসনা কিয় কৰিব লাগে ?

যিজনে উপাসনা কৰে তেওঁক উপাসক বোলে। যিয়ে ত্ৰিশৰণাগত, ত্ৰিশৰণৰ উপাসনা বা সেৱা-পূজা কৰে, বুদ্ধ শাসনত তেওঁকেই উপাসক বা বৌদ্ধ বুলি কোৱা হয়। যি মানুহে দিনটোত দুবাৰ উপাসনা নকৰে, তেওঁ বৌদ্ধ-উপাসক নাম গ্ৰহণ কৰাৰ উপযুক্ত নহয়। কেৱল বৌদ্ধৰ ঘৰত জন্মগ্ৰহণ কৰিলেই বৌদ্ধ হ'ব নোৱাৰে। বুদ্ধই কৈছে—

“ন জচ্চা বসলো হোতি, ন জচ্চা হোতি ব্ৰাহ্মণো,

কম্মনা বসলো হোতি, কম্মনা হোতি ব্ৰাহ্মণো।”

কৰ্ম্মৰ দ্বাৰা চণ্ডাল হয়, কৰ্ম্মৰ দ্বাৰা ব্ৰাহ্মণ হয়, জন্মৰ দ্বাৰা চণ্ডাল বা ব্ৰাহ্মণ নহয়। ঠিক তেনেকৈ, জন্মৰ দ্বাৰা কোনেও বৌদ্ধ বা অবৌদ্ধ নহয়। অভিন্ন শৰণাগমন আৰু উপাসনাৰ দ্বাৰাহে উপাসক বা বৌদ্ধ হ'ব পাৰে। এই হেতুকে বৌদ্ধ নামৰ অধিকাৰী হ'বলৈ, বৌদ্ধ বুলি গোঁৱৰ আৰ্জ্জন কৰিবলৈ, ব্যক্তিগত, পৰিয়াল আৰু সামাজিক মঙ্গলৰ কাৰণে, ঐহিক আৰু পাৰিত্ৰিক সুখৰ কাৰণে আৰু নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাৎ কৰিবৰ কাৰণে উপাসনা কৰিব লাগে।

সকলো প্ৰকাৰ দুখ-তাপ বৰ্জ্জন কৰি সুখ আৰু সৌভাগ্যাদি আৰ্জ্জন কৰিবলৈ, শ্ৰদ্ধাভৰা অন্তৰে উপাসনা কৰাৰ বাহিৰে এই জগতত আন একো নাই।

উপাসনা কৰিলে সুফল পোৱা যায় নে? উপাসনা জীৱনৰ অমৃত-বসায়ন। অমৃত-বসায়নে যেনেকৈ মৰণমুখী ৰোগীৰ সকলো ৰোগ বিনাশ কৰি সুস্থ-সবল শৰীৰ আৰু আনন্দময় দীৰ্ঘায়ু প্ৰদান কৰে, তেনেকৈ উপাসনাইও শাৰীৰিক, মানসিক সকলো প্ৰকাৰৰ দুৰ্বলতা, হীনতা, নীচতা আৰু অপৱিত্ৰতা বিনাশ কৰি সৰ্ব্বগুণ-সম্পন্ন মানৱ, দেৱ, ব্ৰহ্মা আৰু আৰ্য্যজীৱন প্ৰদান কৰে। উপাসনাকাৰীৰ—

“সখৰি সপ্পতিস্সো হোতি, সগাবৰো গীতি পামজ্জা বহুলো

হোতি। সদ্ধা ৰেপুল্লং, সতি ৰেপুল্লং, পঞ্ণা ৰেপুল্লং, পঞ্ণাৰেপুল্লা
চ অধিগচ্ছতি, ভয় ভেবর সহো তুচ্ছাদিরিসানো সমথো চ হোতি।”

উপাসনাকাৰীৰ—“সখৰি সপ্পতিস্সো হোতি সগাববো”—
শাস্তাৰ প্ৰতি বা বুদ্ধৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা ভাৱ ৰাখি তাতেই সুপ্ৰতিস্থিত
থকা। “পীতি পামজ্জো বহুলো চ হোতি”—উপাসনাকাৰীয়ে সদায়
অপাৰ শ্ৰীতি আৰু আনন্দ লাভ কৰে। শ্ৰীতি শব্দই অসমীয়াতো
বাক্য সংযোজনাত আনন্দ অৰ্থত ব্যবহৃত হয়। চক্ৰৱৰ্ত্তী ৰজাৰ
সপ্ত ৰত্নৰ ভিতৰত মাণিক ৰত্নই যেনেকৈ অন্ধকাৰ দূৰ কৰি যোজন
স্থান পৰ্য্যন্ত পোহৰ কৰে, সেইদৰে সম্যক সম্বুদ্ধৰ সপ্তবোধ্যজ্ঞৰ
ভিতৰত শ্ৰীতিবোধ্যজ্ঞই পাপাঙ্ককাৰ দূৰ কৰি পুণ্য-পোহৰেৰে মন
সদায় উদ্ভাসিত কৰি ৰাখে। সেই কাৰণে উপাসনাকাৰীৰ পুণ্য
সদায় বাঢ়ি যায়; পাচত মহা পুণ্যবান হয়গৈ। শ্ৰীতি-ব্যাপাদ বা
ক্ৰোধ বিৰোধী আৰু ধ্বংসকাৰী। পাচত উপাসনাকাৰীৰ ক্ৰোধ
শ্ৰীতি বৰ্দ্ধিত হোৱাৰ লগে লগে বিনাশ হয়। “দোষো মহা-
সারজ্জো,”—দ্বেষ বা ক্ৰোধ মহাপাপ। অপাৰ শ্ৰীতি বা প্ৰফুল্লিত
মনে মানুহৰ তেজ পৰিষ্কাৰ কৰে। সেই কাৰণে উপাসনাকাৰীৰ
শৰীৰ সুস্থ, সবল আৰু নিৰোগী হয়। তেওঁ পুণ্যবান আৰু নিৰোগী
হোৱাৰ বাবেই দীৰ্ঘায়ু লাভ কৰে। শ্ৰীতি সম্বোধ্যজ্ঞ অধিগত কৰাৰ
কাৰণে জ্ঞানী হয়। “পমুদিতো চ হোতি কুসলেস্সু ঠানেস্সু
উক্কট্টিস্সতি অট্ঠানমেত্তং অনৰকাসো,” প্ৰমোদিত আৰু কুশল কৰ্ম্মৰ
প্ৰতি উৎকণ্ঠিত হোৱা অসম্ভৱ। সেই কাৰণে অপ্ৰমত্ত মানুহৰ পক্ষে
কুশল কৰ্ম্মৰ চিন্তা বেছি বেগৱতী হয়। কুশল কৰ্ম্ম সম্পাদন কৰাত
তেওঁৰ মন কেতিয়াও বিচলিত নহয়।

“সদ্ধা ৰেপুল্লং অধিগচ্ছতি” উপাসনাকাৰীৰ শ্ৰদ্ধা দিনে দিনে
বাঢ়ি যায়। এই বৰ্দ্ধিত শ্ৰদ্ধা ক্ৰমে শ্ৰদ্ধা-ইন্দ্ৰিয় আৰু শ্ৰদ্ধা-বলত
পৰিণত হয়গৈ। শ্ৰদ্ধাবল ভাৱনা কৰি অৰহত্ব ফল পৰ্য্যন্ত পোৱা
যায়। ভগৱান বুদ্ধই শ্ৰদ্ধা সম্বন্ধে কৈছে—“সদ্ধীধ ৱিজ্জ পুৰিসস্স

সেটো,” এই জগতত যিমানবিলাক সম্পত্তি আছে, তাৰ ভিতৰত
 অন্ধাই হৈছে সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ। “সদ্ধায় তবতি ওঘং,”—বুদ্ধিমানসকলে
 যেনেকৈ জলযানৰ সহায়ত মহাসমুদ্ৰ অতিক্ৰম কৰে, ঠিক তেনেকৈ
 অন্ধাৱানসকলেও অন্ধাৰ দ্বাৰা ভবসমুদ্ৰৰ সোঁত অতিক্ৰম কৰি
 নিৰ্বাণ পাবলৈ উত্তীৰ্ণ হ'ব পাৰে। “সদ্ধায় বন্ধেয়্য পাথেয়ং,” বিদেশ
 ভ্ৰমণকাৰীসকলে যেনেকৈ ভোক-পিয়াহ আৰু যাত্ৰাতীয়া দুখ-কষ্টৰ
 পৰা হাত সাৰিবলৈ টকা-পইচাদি পথ-খৰচ সংগ্ৰহ কৰি লগত লৈ
 যায়, ঠিক তেনেকৈ ভৱৰ পৰা ভৱাস্তব পৰিভ্ৰমণ কৰিবলৈ সংসাৰ
 পথৰ সকলো প্ৰকাৰ দুখ-বিপদৰ পৰা নিজকে বক্ষা কৰি দেৱ-মানৱৰ
 শূখৰ স্থল নিৰ্বাণ ৰাজ্যত উপনীত কৰাৰ পাথেয়—পুণ্য-অন্ধাই
 আহৰণ কৰি থাকে।

“এতদান্নুত্তৰিয়ং ভিক্ষুৱে লাভানং যদিদং তথাগতে বা তথাগত
 সারকে বা সদ্ধা পটি লাভো,” জগতত নানাপ্ৰকাৰ লাভ আছে,—
 যেনে—জীলাভ, পুত্ৰলাভ, ধনলাভ, মিথ্যাদৃষ্টি আৰু মিথ্যাদৃষ্টি-
 পৰায়ণ ভ্ৰমণ ব্ৰাহ্মণৰ প্ৰতি অন্ধালাভ ইত্যাদি। কিন্তু এই সকলো-
 বিলাক লাভৰ ভিতৰত তৃষ্ণামুক্ত তথাগত বা তেওঁৰ আৱকসকলৰ
 প্ৰতি অন্ধা লাভ বা অন্ধা পৰিপোষণ কৰাই সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ লাভ।

“সদ্ধোলভতে পঞ্ণে,” অন্ধাবান সকলেই প্ৰজ্ঞা বা জ্ঞান লাভ
 কৰিব পাৰে। অন্ধাহীন প্ৰজ্ঞা দুৰ্বল।

“বল্ল পঞ্ণে মন্দসদ্ধো কেবটিক পক্খং ভজ্জতি, ভেসজ্জ
 সমুট্ঠিতো যিয় বোগ অতেকিচ্ছো হোতি,” অন্ধাহীন প্ৰজ্ঞাৱান
 মানুহ কুটবুদ্ধি-পৰায়ণ হয়। ঔষধৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা বোগ
 যেনেকৈ চিকিৎসাৰ বহিৰ্ভূত আৰু সেই ঔষধেই বোগীৰ বিনাশৰ
 কাৰণ হয়, সেইদৰে অন্ধাহীন মানুহৰ প্ৰজ্ঞা তেওঁৰ ধ্বংসৰ কাৰণ
 হয়। সম্প্ৰসাধনৰ লক্ষণ অন্ধাচিন্তৰ ক্ৰেশকণ মল দূৰ কৰে।
 সম্প্ৰৱন্ধনৰ লক্ষণ অন্ধা-কুশল কৰ্ম্মৰ চিন্তক প্ৰৱল বেগে সংযুক্ত
 কৰে। অধিমোক্ষ-কৃত্য অন্ধাচিন্তৰ সন্দেহ ৰূপ নীৱৰণ বা বাধা

বিনাশ কৰি জ্ঞানলাভৰ উপযোগী কৰে। যেনেকৈ সম্পত্তিহীন ভোগৰ পৰা, হস্তহীন আহাৰ গ্ৰহণৰ পৰা, বীজহীন শস্যলাভৰ পৰা বঞ্চিত, সেই দৰে শ্ৰদ্ধাহীন মানুহো মানবোচিত কুশল কৰ্ম্মসম্পাদন কৰিবলৈ অক্ষম।

“সতি ৰেপুল্লং অধিগচ্ছতি”, উপাসনাকাৰীৰ স্মৃতি-শক্তি বৃদ্ধি হয়। স্মৃতি বাঢ়ি ক্ৰমে স্মৃতি-ইন্দ্ৰিয় আৰু স্মৃতি-বলত পৰিণত হয়গৈ। স্মৃতি-বল ভাৱনা কৰি অৰহত ফল লাভ কৰা যায়। “সতি ক্থাহং ভিকখৱে সৰবথিকং ৱদামি”, হে ভিক্ষুসকল! স্মৃতিৰ দ্বাৰা সকলো সাধন কৰিব পাৰে। “নহি সতি ৱিৰহিতো পঞ্ণা অথি”, স্মৃতিহীনৰ প্ৰজ্ঞা নাই। স্মৃতিৰ আন এটা নাম অপ্ৰমাদ। “অপ্পমাদো অমতপদং”, অপ্ৰমাদেই অমৃতৰ পথ। ভগৱান বুদ্ধই ৪১ বছৰকাল ৮৪ হেজাৰ ধৰ্ম্মস্কন্ধ দেশনা কৰি পৰিনিৰ্ব্বাণৰ সময়ত ভিক্ষুসকলক কৈছিল, “অপ্পমত্তভাবে ধৰ্ম্মশিক্ষা কৰি বিচৰণ কৰা।” “ব্যযধৰ্ম্মা সংখাৰা, অল্পমাদেন সম্পাদেথ”, সকলোপ্ৰকাৰ ব্যয়ধৰ্ম্ম ভালদৰে শিক্ষা কৰি, সংস্কাৰ মায়েই ধৰ্ম্মসম্পাদন কৰিব। “পঞ্ণা ৰেপুল্লং অধিগচ্ছতি”, উপাসনাকাৰীৰ জ্ঞান বা প্ৰজ্ঞা দিনে দিনে বৃদ্ধি হয়। পুণ্যলাভ কৰিব পাৰিলে, জগতৰ সকলো কামেই কৰিব পাৰে। বুদ্ধই কৈছে—

“সুৱল্পতা সুস্সবতা সুসঠান সুকপতা,
অধিপচ্চ পৰিৱাৰা সৰবমেতেন লত্ততি ;
পদেসু বজ্জং ইস্সবিয়ং চক্কৱত্তিং সুখং পিয়ং ।
দেৱ বজ্জম্পি দিবেবসু সৰবমেত্তেন লত্ততি ॥
পটিসম্ভিধা ৱিমোক্খা চ য়া চ সাৱক পাৰমি,
পচ্চেক বোধি বুদ্ধ-ভূমি সৰবমেতেন লত্ততি ।”

পুণ্যৰানসকলে ইচ্ছা কৰিলে, সুন্দৰ বৰ্ণ, সুন্দৰ কণ্ঠস্বৰ, উত্তম গাৰ গঠন বা আকৃতি, ঘৰৰ অধিকাৰ, শাসন-কৰ্ত্তা, ঐশ্বৰ্য্য, ৰাজ-

চক্ৰবৰ্তী সুখ, ইন্দ্রজ সুখ, চাৰি পতিসন্তিধা, আঁঠ-প্ৰকাৰ বিমুক্তি, আৱক পাবমি, প্ৰত্যেক বুদ্ধ, আন কি সম্যক সমুদ্ভৱও লাভ কৰিব পাৰে।

“পঞ্ঞা ৰেপুল্লং অধিগচ্ছতি”, প্ৰজ্ঞা-ইন্দ্ৰিয় আৰু প্ৰজ্ঞাবল বৃদ্ধিৰ লগে লগে ১৬ প্ৰকাৰ প্ৰজ্ঞালাভ কৰিব পৰা যায়, যেনে—প্ৰজ্ঞা-লাভ, প্ৰজ্ঞাবুদ্ধি, গভীৰ প্ৰজ্ঞা, অসমন্ত প্ৰজ্ঞা, ভুবি প্ৰজ্ঞা, প্ৰজ্ঞা-বহুলতা, ত্ৰীজ-প্ৰজ্ঞা, লঘু-প্ৰজ্ঞা, হৃদয়-প্ৰজ্ঞা, গতিশীল-প্ৰজ্ঞা, তীক্ষ্ণ-প্ৰজ্ঞা আৰু নিৰ্বোদিক-প্ৰজ্ঞা। উপাসনাকাৰীৰ প্ৰজ্ঞা যেনেকৈ বৃদ্ধি হয়, তেনেকৈ শ্ৰদ্ধাও বাঢ়ি যায়। সেই কাৰণে ই সোণত সূৰুগা দিয়াৰ দৰেই মঙ্গলজনক। শ্ৰদ্ধাহীন প্ৰজ্ঞা যেনে অনিষ্টকাৰী, প্ৰজ্ঞাহীন শ্ৰদ্ধাও তেনে অন্ধ। “বলব সন্ধো মন্দপঞ্ঞা মুদ্ধমস্মো হোতি, অৱশ্মিং পসীদতি”, প্ৰজ্ঞাহীন শ্ৰদ্ধাৱান ধৰ্ম্মান্ধ আৰু অবাঞ্ছিত বিষয়ত আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। “ভয় ভেবরসহো দুক্খা ধিৱাসনসমথো হোতি”, উপাসনাকাৰী বীৰৰ দৰে নিৰ্ভীক হয়। তেওঁলোকে সংসাৰৰ সকলো দুখ, অৱজ্ঞা বা উপেক্ষা কৰি থাকিবলৈ সমৰ্থ হয় আৰু যাৱতীয় ঘাত-প্ৰতিঘাতত বিচলিত নোহোৱাকৈ অতিক্ৰম কৰিব পাৰে। অষ্টলোক ধৰ্ম্মত অকম্পিতভাবে অতিক্ৰম কৰি শেষত সুযশ আৰু সুকীৰ্ত্তি চাৰিওফালে প্ৰচাৰিত হয়। ইয়াৰ ফলত তেওঁলোক দেৱ-মানৱৰ পূজ্য হয়। অৱশেষত ক্লেশহীন হৈ ধ্যান সমাধি কৰি মাৰ্গ-ফলাদি লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয় আৰু অৰ্পণা সমাধি অধিগত কৰিব নোৱাৰিলেও স্বৰ্গ-সুখ ভোগ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়।

সংঘৰদ্ধভাবে উপাসনা কৰাৰ বৈশিষ্ট্য কি? সংঘৰদ্ধভাবে উপাসনাকাৰীসকলৰ উপৰোক্ত সুফলবিলাক লাভ কৰাৰ উপৰিও, সহুপায়ে জীৱন-যাপন কৰিব পাৰে আৰু গাৱঁবাসীৰো মঙ্গল সাধন কৰে।

“সমগ্গানং তপো সুখো”, সংঘৰদ্ধভাৱে থকা, তপস্বী কৰা

আৰু কুশল-কৰ্মাদি সম্পাদন কৰাই সুখকৰ। সম্মিলিত উপাসনাত মৈত্ৰী আদি গুণ-ধৰ্ম্মবিলাক বৃদ্ধি হয় আৰু অসীম সুখ আৰু পুণ্য সঞ্চয় হয়। বিশেষকৈ বিহাৰাদি পৱিত্ৰ স্থান। তাত প্ৰৱেশ কৰিলেই সংসাৰৰ তাপ-ক্লিষ্ট মন শান্ত আৰু পৱিত্ৰ হয়। সাংসাৰিক নানা ছুচিস্তা, কুচিস্তাবিলাক অন্ততঃ সেইকণ সময়ৰ কাৰণে হলেও বিদূৰিত হয়। ইয়াৰ ফলত পাপ দূৰ হৈ পুণ্য-সঞ্চয় হয়। এই পৱিত্ৰ আৰু শাস্তিয়েই সপ্তাহটোৰ বাকী ছদিনৰ সাংসাৰিক কামত শৃংখলা আৰু শাস্তি আনি দিয়ে। মানুহৰ পৰম্পৰৰ সকলো দোষ-গুণ সমান নহয়। এই সময়েত উপাসনাই যিসকল অন্ধাৰীন আৰু অধাৰ্ম্মিক, অন্ধাৱান আৰু ধাৰ্ম্মিক সকলৰ সংস্পৰ্শত পৰি তেওঁলোক অন্ধাবান আৰু ধাৰ্ম্মিক হৈ উঠে। বিশেষকৈ এই সম্মিলনৰ ভিতৰেদি পৰম্পৰৰ প্ৰতি হিংসা-বিদ্বেষভাব লোপ পায়, মৈত্ৰী আৰু প্ৰেমৰ ভাব গঢ়ি উঠে, লগতে গুৰুজনৰ প্ৰতি অন্ধাভক্তি অটুট হয়। ই ব্যক্তিগত আৰু সামাজিক জীৱনলৈ আনি 'দিয়ে আনন্দ, শাস্তি আৰু উন্নতিৰ বিকাশ। বৈশালীবাসী বৃজিসকলক ভগৱান বুদ্ধই সাতোটা অপবিহানী ধৰ্ম্মৰ বিষয়ে উপদেশ দিছিল। সেই সাতোটা অপবিহানী ধৰ্ম্ম অপবিহাৰ্য্যভাবে পালন কৰি তেওঁলোক একালত জম্বুদ্বীপৰ সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ শক্তিশালী গণতান্ত্ৰিক জাতিৰ আসন লাভ কৰিছিল। সেই সাতোটা অপবিহানী ধৰ্ম্মৰ ভিতৰত ছটা হল :—

(১) যি-সকলে একতাবদ্ধ হৈ সভা-সমিতি পাতে, তেওঁলোকৰ অৱনতি নহয়, বৰঞ্চ ক্ৰীবৃদ্ধি হয়।

(২) যি-সকলে মৈত্ৰীভাব ৰাখি সভা-সমিতিত সম্মিলিত হয়, সভাৰ কাৰ্য্য সম্মিলিত ভাবে সম্পাদন কৰে আৰু সভাৰ শেষত একে লগে যায় গৈ, তেওঁলোকৰ .....হয়। উপাসনা সভাও সেই সপ্ত অপবিহানী ধৰ্ম্মৰেই পৰিপূৰক আৰু সমাজ, জাতি গঠনত বিশেষ ভাবে সহায় কৰে। উপাসনাৰ শেষত সমাজ গঠন আৰু

গাঁৱৰ উন্নতি-মূলক নানা আলাপ আলোচনা কৰিব পাৰে। এই-বিলাক আলোচনাৰ ফলত গাঁৱৰ সকলোপ্ৰকাৰ কল্যাণমূলক কাম গঢ়ি উঠে আৰু একতা-শক্তি বৃদ্ধি কৰাত বৰজগি জোগাই। যেতিয়া গাওঁবাসীসকলে সন্মিলিতভাৱে একতা শক্তি প্ৰয়োগ কৰে তেতিয়া শীঘ্ৰে গাওঁ উন্নতিৰ ফালে আগ বাঢ়ে। ইয়াৰ ফলত আনৰ কাৰণে নিজৰ শক্তি প্ৰয়োগ কৰিবলৈ সুযোগ পায় আৰু তাৰ দ্বাৰা মনুষ্য গুণৰ বিকাশ হয়। অৱশেষত তেওঁলোকৰ মন উদাৰ আৰু মহৎ হৈ পৰিবগৈ আৰু নিজ মাতৃভূমিক প্ৰকৃতভাৱে চিনিব পাৰিব আৰু সদায় সকলো ক্ষেত্ৰতে জাগৰিত হৈ মাতৃভূমিৰ উন্নতিৰ কাৰণে আত্মনিয়োগ কৰিবলৈ সক্ষম হব।

উপাসনা নকৰাৰ দোষ কি ?

উপাসনা নকৰাৰ দোষ বহুত। প্ৰকৃতপক্ষে কবলৈ গলে, যি মানুহে উপাসনা নকৰে, তেওঁ বৌদ্ধ হবই নোৱাৰে (বৌদ্ধ মানে জ্ঞানী)। কেৱল বৌদ্ধ-শাৰীত গণ্য নকৰাই নহয়, তেওঁ মানৱ-শাৰীৰো অযোগ্য। উপাসনাৰ যিবিলাক গুণ উপৰত দৰ্শোৱা হৈছে, সেই গুণবিলাক উপাসনা নকৰিলে লাভ কৰিব পৰা নাযায়, গতিকে উপাসনাহীন মানুহে মানুহৰ দৰে জন্ম গ্ৰহণ কৰিলেও তেওঁ পশুৰ তুল্য। কাৰণ মানৱোচিত গুণৰ অভাৱত পাশৱিক প্ৰবৃত্তি-বিলাকেই তেওঁক আশ্ৰয় কৰি বৰ্দ্ধিত হয়। বুদ্ধই কৈছে—

“হীন ধৰ্ম্ম ন সেৱেয়া পমাদেন ন সংৱসে,

মিচ্ছাদিটিং ন সেৱেয়া ন সিয়া লোকৱড়চনো।”

হীন ধৰ্ম্ম আচৰণ নকৰিবা, প্ৰমত্ত জীৱন ভয়াবহ আৰু মিথ্যাদৃষ্টিৰ বশীভূত হৈ ভবচুখ-চক্ৰত আৱদ্ধ নহবা।

বৌদ্ধ উপাসনা নীতি—

আটোহেজাৰ বছৰৰ পূৰ্বে মহাকাব্যিক ভগৱান বুদ্ধ, তেওঁৰ প্ৰায় ছশ বছৰৰ পাচত খৃষ্টধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তক যীশুখৃষ্ট আৰু তেওঁৰ প্ৰায় এহেজাৰ বছৰৰ পাচত ইছলাম-ধৰ্ম্ম প্ৰৱৰ্ত্তক হজৰত মহম্মদ এই ধৰাত

অৱিৰ্ভূত হয়। যদিও উপাসনা বৰ্ত্তমান যুগত সকলো ধৰ্ম্মতে প্ৰচলিত, কিন্তু প্ৰথম ভগৱান বুদ্ধই দেৱ-মানৱসকলৰ হিতৰ কাৰণে জগতত একক আৰু সংঘবদ্ধভাৱে উপাসনাৰ নীতি বিশেষভাৱে প্ৰচাৰ কৰে। বুদ্ধৰ পূৰ্ব্বৰ বৈদিক-যুগত উপাসনাৰ প্ৰচলন আছিল যদিও বুদ্ধ-যুগৰ দৰে জ্ঞানপূৰ্ণ আৰু ব্যাপক নাছিল। বিশেষকৈ সংঘ আৰু সংঘবদ্ধ উপাসনা জগতত ভগৱান বুদ্ধৰ অক্ষয় অৱদান। তেওঁৰ শিষ্যসকলে (ভিক্ষু-সংঘ) আৰু বৌদ্ধ উপাসক-উপাসিকাসকলে প্ৰত্যেক অমাৱস্তা, পূৰ্ণিমা আৰু অষ্টমী আদি তিথিত সংঘবদ্ধভাৱে উপাসনা কৰে।

উপাসনাৰ প্ৰত্যক্ষ-ফল সম্বন্ধে বৌদ্ধ ভিক্ষুসকলৰ বাণী :—

(১) উপাসনাই মানসিক শৃঙ্খলা, পৱিত্ৰতা, দৈহিক চৰিত্ৰ সুদৃঢ় কৰাৰ প্ৰধানতম সোপান। সেই কাৰণেই উপাসনাকাৰীয়ে ব্যৱহাৰিক জীৱনত পঞ্চাশীল সহজে বন্ধা কৰিব পাৰে।

(২) উপাসনা মনুষ্যৰ বিকাশৰ মূল উপাদান। সেই কাৰণেই তাৰ প্ৰতি সজাগ হোৱা প্ৰত্যকৰেই কৰ্ত্তব্য।

(৩) যি মানুহে উপাসনাহীন অন্তৰ লৈ পৰিবাৰ ভৰণ-পোষণত যত্নবান হয়, তেওঁ খোজে প্ৰতি নিজেও দুখ পায় আৰু পৰিবাৰ-বৰ্গকো দুখ দিয়ে।

(৪) যি মানুহে উপাসনাহীন অন্তৰে বিষয় বাসনাত লিপ্ত থাকে, তেওঁ মুহূৰ্ত্তে মুহূৰ্ত্তে পৰাজয়ৰ গ্লানিত অস্থিৰ হৈ পৰে।

(৫) দৈনন্দিন কামৰ শৃঙ্খলা আৰু মানসিক শাস্তি লাভৰ একমাত্ৰ উপায় উপাসনা।

(৬) সামাজিক জীৱনত শৃঙ্খলা আৰু ঐক্যভাৱ স্থাপন কৰিবলৈ হলে সংঘবদ্ধ উপাসনাই সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ উপায়।

(৭) উপাসনাকাৰীয়ে নিখিল জগতৰ লগত হৃদয়হীন হৈ বসবাস কৰি মৈত্ৰীপূৰ্ণ চিন্তেৰে সংঘবদ্ধভাৱে গোটেই বিশ্বৰ কল্যাণ সাধন কৰিব পাৰে।

(৮) জগতলৈ যি-কোনো ডাঙৰ সংঘাত নাহক লাগিলে, উপাসনাকাৰীয়ে তাক সহ্য কৰিবলৈ অসীম ক্ষমতা জন্মে।

(৯) জগতত মহৎ কল্যাণ সাধন কৰিবলৈ সদায় ভগৱত উপাসনা অমূল্য সম্পদ; কেৱল সেয়েই নহয়, মানসিক শক্তি লাভৰো মুখ্য উপায়।

(১০) মানৱ সভ্যতা আৰু সংস্কৃতি লাভৰ প্ৰথম আৰু প্ৰধান উপায় হৈছে উপাসনা। সেই কাৰণে ব্যক্তিগত, সমাজগত, জাতিগত আৰু ৰাষ্ট্ৰগত উন্নত জীৱন গঠনত ই সজীৱনী মন্ত্ৰ।

(১১) নিজ নিজ আদৰ্শ অনুযায়ী উপাসনা কৰা শ্ৰেষ্ঠ মনুষ্যদ্বৰ পৰিচায়ক। সেই কাৰণে উপাসনা বিষয়ত যি মানুহ যিমান জ্ঞানী তেওঁ সিমানদূৰ আগবঢ়া আৰু তেওঁৰ মানদণ্ড ঠিক সিমানখিনি উন্নত।

(১২) যি মানুহে দিনে-ৰাতিয়ে উপাসনাৰ প্ৰতি সজাগ, তেওঁক হেজাৰ হেজাৰ শত্ৰুৱেও কোনো প্ৰকাৰ অনিষ্টসাধন কৰিব নোৱাৰে।

(১৩) উপাসনাহীন মানুহে কেৱল নিজে দুখ পোৱাই নহয়, তেওঁ বিশ্ববাসীৰো দুখৰ কাৰণ হৈ পৰে।

(১৪) বহিমুখী ইন্দ্ৰিয়বিলাক অন্তৰ্গুৰুী কৰাত উপাসনাৰ শক্তি অসীম। যি মানুহে নিজৰ ইন্দ্ৰিয়বিলাক কৰ্মময় বিচিত্ৰ জগতৰ পৰা যিমানদূৰ সঙ্কুচিত কৰি আনিবলৈ সক্ষম হৈছে, শাস্তিও ঠিক তেওঁৰ সেই পৰিমাণেহে আয়ত্ব হৈছে।

(১৫) উপাসনাৰ বাহ্যিক গুণ নিত্য-নৈমিত্তিক কামৰ শৃংখলা, সুস্থ-সৱল দেহ আৰু উন্নত চৰিত্ৰ আৰু অভ্যন্তৰীণ গুণ সংবৃদ্ধি অনুশীলনৰ দ্বাৰা আপোন-পাহৰা মনক একাগ্ৰতা সাধন আৰু জ্ঞান দৰ্শন দিয়ে।

(১৬) আমাৰ ছল্লভ মানৱ জীৱন কেৱল উপভোগৰ সমষ্টি নহয়। অৱশ্যে ই এটা ডাঙৰ কৰ্তব্য আৰু সেৱাৰ সমষ্টি। য'ত পশু-পক্ষীৰ লগত আমাৰ পাৰ্থক্য ত'ত আমাৰ কৰ্তব্য আৰু

সংযমৰ বন্ধন স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব। দৈনন্দিন উপাসনাই আমাৰ সেই কৰ্ত্তব্য বুদ্ধি আৰু সংযমৰ বন্ধন আনি দিয়ে।

(১৭) উপাসনা বিনা সত্যজ্ঞান লাভ কৰা অসম্ভৱ, উপাসনা আৰু সত্য এনে ওতঃপ্ৰোতভাৱে জড়িত যে, সি যেন এটা টকাৰ এপিঠি আৰু আনপিঠি, তাক যি লুতিৰ ফালে চালেও সি টকা টকাই। সেয়েই যদি হয়, তেন্তে উপাসনাৰ ‘সাধন’ বুলি ভাবিব লাগিব আৰু সত্যক ‘সাধ্য’ বুলি জানিব লাগিব। ‘সাধন’ আমাৰ হাতৰ বস্তু হলেও তাক কামত নলগালে মামবে ধৰা লোহৰ দৰে অকৰ্ম্মণ্য আৰু নিষ্ক্ৰিয় হৈ পৰিব।

(১৮) উপাসনা মানুহৰ অস্ত্ৰশক্তিৰ দৰে, কিন্তু ই দুৰ্বলৰ অস্ত্ৰ নহয়—সবাতকৈ শক্তিশালী মানুহৰহে হাতিয়াৰ। উপাসনাৰ বল মাংসপেশী নহয়। তেওঁৰ মাংসপেশী বলৰ প্ৰয়োজন নাই। তেওঁৰ কাৰণে যিটো অপৰিহাৰ্য্য সি মনন শক্তি সাধনা আৰু অন্তৰৰ বল। তাৰ দ্বাৰাই তেওঁ হেজাৰ হেজাৰ মানুহৰ অস্ত্ৰৰ জয় কৰিব পাৰে।

(১৯) যুদ্ধত শত্ৰুক হত্যা কৰা আৰু শত্ৰুৰ দ্বাৰা নিহত হোৱা বীৰত্বৰ পৰিচয় নহয়। বৰং শত্ৰুৰ আক্ৰমণ সহ কৰা, তাৰ প্ৰতিশোধ গ্ৰহণ নকৰা তাতোকৈ বেছি বীৰত্বৰ কাম—এই পৃথিৱীৰ দৰে অচল অটল ধৈৰ্য্য আৰু অপৰিসীম শক্তি উপাসনাৰ দ্বাৰাই লাভ কৰা যায়।

(২০) নাম-কায়ৰ কাৰণে উপাসনাৰ যিমান প্ৰয়োজন, শৰীৰ-কায়ৰ কাৰণে আহাৰৰ সিমানখিনি প্ৰয়োজন নাই; কাৰণ শৰীৰৰ কাৰ্য্য সুস্থ আৰু সবল ৰাখিবলৈ মাজে মাজে লঘোন দিয়া আৱশ্যক হয়। কিন্তু মানুহৰ উপাসনা ত্যাগৰ প্ৰয়োজন নাই। ভগৱান বুদ্ধই তেওঁৰ শ্ৰাৱক সংঘক মুক্তকণ্ঠে প্ৰমাণ কৰি দিছে যে, এই উপাসনা ৰূপ কৰ্ম্মস্থান, ভগৱানৰ দ্বাৰাই তেওঁলোকে পোহৰ দেখিবলৈ পাইছে আৰু পৰম শক্তি লাভ কৰিছে।

সদ্ধৰ্ম্ম জিজ্ঞা

“নমো তস্ম ভগৱতো অবহতো সম্মাসম্বুদ্ধস্।”

সেই অবহত ভগৱান সম্যক্ সম্বুদ্ধক নমস্কাৰ।

বন্দনা

(১)

বুদ্ধ-বন্দনা

ইতিপি সো ভগৱা অবহং সম্মাসম্বুদ্ধো ৱিজ্জাচৰণসম্পন্নো
সুগতো লোকৱিদু অন্তৰো পুৰিসদম্মসাৰথি সখাদেৱমনুস্মানং বুদ্ধো
ভগৱাতি।

বুদ্ধং জীৱিতপৰিয়ন্তং সৰণং গচ্ছামি।

যে চ বুদ্ধা অতীতা চ যে চ বুদ্ধা অনাগতা,

পচ্ছুপ্পন্ন চ যে বুদ্ধা অহং বন্দামি সৰৱদা।

নথি মে সৰণং অঞ্‌ঞং বুদ্ধোমে সৰণং ব্ৰবং,

এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতুমে জয়মঙ্গলং।

উত্তমজেন বন্দেহং পাদপংসু বকন্তমং

বুদ্ধে যো খলিতো দোসো বুদ্ধো ধমতুত্তমমং ॥

অসমীয়া :—এইকেইটা গুণযুক্ত যি মহাপুৰুষ—সেই ভগৱান,
অবহত সম্যক-সম্বুদ্ধ, বিজ্ঞাচৰণসম্পন্ন, সুন্দৰভাৱে অহা, লোকৈজ্ঞ,
অদ্বিতীয়, পুৰুষদমনৰ সাৰথি, দেৱ-মানুহ সকলৰ শাস্তা, তেওঁৱেই
ভগৱান অবহত সম্যক সম্বুদ্ধ।

মই নিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত নোহোৱালৈকে অসীম গুণযুক্ত ভগৱান
বুদ্ধৰ শৰণ লৈছোঁ। যি-সকল বুদ্ধ অতীত হৈ গল,

যি-সকল বুদ্ধ আগলৈ আহিব আৰু যি-সকল বুদ্ধ বৰ্ত্তমান আছে, তেওঁলোকক মই বন্দনা কৰিছোঁ। মোৰ অশ্রু আশ্রয় নাই, একমাত্ৰ বুদ্ধই ত্ৰেষ্ঠ আশ্রয়,—এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা মোৰ জয়-মঙ্গল হওক। মই পৰম পৱিত্ৰ সৰ্ব্বৈজ্ঞ বুদ্ধৰ ভৰি-ধূলি মূৰত লৈ বন্দনা কৰিছোঁ। যদি অজানিতভাৱে কোনো দোষ কৰিছোঁ, হে বুদ্ধ! আপুনি নিজ মৈত্ৰী গুণে এই অজ্ঞানক ক্ষমা কৰক।

(২)

ধৰ্ম্ম-বন্দনা

স্বাক্ষাতো ভগৱতো ধৰ্ম্মো সন্নিট্টকো অকালিকো এহিপস্সিকো
ওপনায়িকো, পচচত্তং বেদিতবেহা ৱিঞুহী'তি।

ধৰ্ম্মংজীৱিতপৰিয়ন্তং সৰণং গচ্ছামি।

য়ে চ ধৰ্ম্মা অতীতা চ, য়ে চ ধৰ্ম্মা অনাগতা,

পচ্চুপ্পন্না চ য়ে ধৰ্ম্মা অহং বন্দামি সববদা।

নখি মে সৰণং অঞু'ঞং, ধৰ্ম্মো মে সৰণং ব্ৰবং,

এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতু মে জয় মঙ্গলং।

উত্তমজ্জেন বন্দেহং ধৰ্ম্মঞ্চ তিৱ্বিধং ব্ৰবং,

ধৰ্ম্ময়ো খলিতো দোসো, ধৰ্ম্মো খমতুতং মমং ॥

অসমীয়া :—ভগৱান বুদ্ধৰ ধৰ্ম্ম তেওঁ সুন্দৰভাৱে ব্যাখ্যা কৰি গৈছে। সেই ধৰ্ম্মক তুমি নিজেই চোৱাহি আহাঁ; ইয়াক চাবলৈ বা বুজিবলৈ কোনো সময়-অসময় নাই। এই ধৰ্ম্মৰ ছুৱাৰ খুলা—অহাই আহিব পাৰে আৰু যোৱা ই যাব পাৰে। জ্ঞানীসকলে ইয়াৰ সাৰ-মৰ্ম্মবিলাক উপলব্ধি কৰি নিৰ্বাণ লাভৰ অধিকাৰী হব পাৰে।

মই পৰিনিৰ্বাণ লাভ নকৰা পৰ্য্যন্ত অসীম গুণযুক্ত ভগৱান বুদ্ধৰ দেৱিত ধৰ্ম্মৰ শৰণ লৈছোঁ। যি বিলাক ধৰ্ম্ম

অতীত হৈ গল, যি বিলাক ভবিষ্যতলৈ হব আৰু যি বিলাক বৰ্তমান আছে, সেই সকলোবিলাক মই মানি বন্দনা কৰিছোঁ। তেওঁৰ ধৰ্ম্মৰ বাহিৰে আন কোনো আশ্ৰয় নাই। তেওঁৰ সত্য ধৰ্ম্মই মোৰ একমাত্ৰ আশ্ৰয়, এই সত্যবাক্যৰ প্ৰভাৱত মোৰ জয়-মঙ্গল হওক। এই ত্ৰিবিধ পৱিত্ৰ ধৰ্ম্মক মই অৱনত-শিৰে বন্দনা কৰিছোঁ। যদি নাজানি-হুণ্ডনি কোনো দোষ কৰিছোঁ, তেন্তে তেওঁৰ অনন্ত-গুণৰ ধৰ্ম্মই মোক ক্ষমা কৰক।

(৩)

সঙ্ঘ-বন্দনা

সুপটিপন্নো ভগৱতো সারকসংঘো, উজুপটিপন্নো ভগৱতো সারক-
সংঘো, ঞ্জায়পটিপন্নো ভগৱতো সারকসংঘো, সামী চিপটিপন্নো
ভগৱতো সারকসংঘো, যদিদং চত্তাৰি পুৰিস যুগানি অট্টপুৰিস পুন্নল্লা
এসভগৱতো সারকসংঘো, আল্লপেয়্যা, পাছপেয়্যা, দক্ষিপেয়্যা,
অঞ্জলিকবণীয়েয়া, অম্মত্তবং পুণ্ণংকুখেন্তং লোকস্সাতি।

সংঘং জীবিতংপৰিয়ত্তং সবণং গচ্ছামি।

যে চ সংঘা অতীতা চ, য়ে চ সংঘা অনাগতা,

পচ্চুপ্পন্ন চ য়ে সংঘা অহং বন্দামি সৰব্বদা।

নাথি মে সবণং অণ্ণং, সজ্জো মে সবণং ব্ৰবং,

এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতু মে জয়মঙ্গলং।

উত্তমঙ্গেন বন্দেহং, সজ্জঞ্চ তিৱিধুত্তমং,

সজ্জেয়ো খলিতো দোসো সজ্জোখমতু তং মমং।

অসমীয়া :—ভগৱান বুদ্ধৰ শিষ্যসকলে তেওঁৰ উপদেশবিলাক ভালদৰে পালন কৰে, পুন পথ চিনি পায়, নিৰ্ব্বাণৰ পথিক, যথাযথ বা উপযুক্ত শ্ৰেষ্ঠ প্ৰত্যয়িত্বত সত্বকে জানে আৰু জ্ঞান-পৰায়ণ।

এই চাৰি ঘূৰা পুৰুষকেই আঁঠজন বুলি কোৱা হয়—এওঁলোক নিমজ্জণৰ যোগ্য, জ্ঞাতিসকলৰ দৰে, পৱিত্ৰ দক্ষিণাৰ পাত্ৰ আৰু বন্দনা বা সেৱাৰ পাত্ৰ। গতিকে ইহজগতত তেওঁলোকেই একমাত্ৰ অদ্বিতীয় পুণ্যক্ষেত্ৰ।

মই পৰিনিৰ্বাণ লাভ নকৰা পৰ্য্যন্ত অনন্ত গুণ-গৰিমাৰে পৰিপূৰ্ণ সংঘৰ শৰণ লৈছোঁ। যি-সকল সংঘ অতীত হৈ গ'ল, যি সকল ভবিষ্যতলৈ আহিব আৰু যি-সকল বৰ্ত্তমান আছে, তেওঁলোকক মই বন্দনা কৰিছোঁ। মোৰ পৱিত্ৰ সংঘৰ বাহিৰে আন আশ্ৰয় নাই—এই সত্য-বাক্যৰ প্ৰভাৱত মোৰ জয়-মঙ্গল হওক। মই এই অমূল্য সংঘৰ চৰণত বন্দনা কৰিছোঁ। যদি নাজানি-মুণ্ডনি অপৰাধ কৰিছোঁ, তেন্তে এই অভাজনক ক্ষমা কৰক।

(৪)

ত্ৰিৰত্ন বন্দনা

- (১) যো সন্নিসিন্নো ব্ৰহ্মবোধিমূলো
মাৰং সসেনং মহতিং ব্ৰিজ্জহা,
সম্বোধিমাগচ্ছি অনন্তজ্ঞানো
লোকুন্তমো তং পণমামি বুদ্ধং।

অসমীয়া :—যি শ্ৰেষ্ঠ বোধি গছৰ তলত মহতী মাৰসৈন্যক পৰা-জয় কৰি বোধিজ্ঞান লাভ কৰি সম্যক সম্বুদ্ধ হৈছিল, সেই লোকোত্তৰ ধৰ্ম্মৰ অনন্তজ্ঞানী বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ।

- (২) অট্টট্ঠিকো অবিয়পথো জনানাং
মোক্খপ্লৱেসো উজ্জুকোৱ মগ্গো,
ধম্মো অয়ং সন্তিকবো পনীতো
নীয়ায়ানিকো তং পণমামি ধম্মং।

অসমীয়া :—যি ধৰ্ম্ম আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মার্গযুক্ত, মুক্তিলাভৰ সহজ পথ, শাস্তিদায়ক আৰু যি শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মই নিৰ্ব্বাণ লাভৰ সহায় হয়, সেই ধৰ্ম্মক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ।

(৩) সজ্জাৱা বিন্দুৱাৱৰ দক্ষিণেয়ো

সন্তিস্থিৱো সৰ্বমল্লগ্ৰহীনো,

গুণেহি নেকেহি সমিদ্ধি গন্তো

অনাসৱো তং পণমামি সজ্জং।

অসমীয়া :—যিসকল বিন্দুৱা সংঘ, শ্ৰেষ্ঠ দানৰ পাত্ৰ, যাৰ ইন্দ্ৰিয় শাস্ত, সকলোপ্ৰকাৰৰ পাপমলহীন, বিবিধ গুণেৰে বিভূষিত আৰু তৃষ্ণাহীন, সেই শ্ৰেষ্ঠ সংঘক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ।

(৫)

দ্বিৰত বন্দনা আৰু ভাৱনা

(১) নমামি বুদ্ধং গুণসাগৰন্তং,

সত্তা সদা হোন্ত সুখী অৱেবা।

কাৱো জিগুচ্ছো অনুচি ত্ৰুগ্গন্ধো,

গচ্ছন্তি সৰেব মৰণং অহং চ।

অসমীয়া :—সমুদ্ৰৰ দৰে অনন্ত গুণগৰিমা-সম্পন্ন বুদ্ধক মই বন্দনা কৰিছোঁ। সদায় সকলো প্ৰাণী, বৈৰীহীন হৈ সুখে শাস্তিতে বাস কৰক। অশুচি, দুৰ্গন্ধ আৰু ঘিণলগা বস্তুৰেই এই শৰীৰ পৰিপূৰ্ণ। প্ৰাণী মাত্ৰেই মৰণশীল। সকলো প্ৰাণীয়েই মৰিছে আৰু মৰিব। ময়ো এদিন তেনেকৈ মৰিম।

(২) নমামি ধম্মং সুগতেন দেসিতং,

সত্তা সদা হোন্ত সুখী অৱেবা।

কাৱো জিগুচ্ছো অনুচি ত্ৰুগ্গন্ধো,

গচ্ছন্তি সৰেব মৰণং অহং চ।

অসমীয়া :—সমুদ্ৰৰ দৰে অনন্ত গুণগৰিমাসম্পন্ন ভগৱান বুদ্ধৰ
দেখিত শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ। সদায় সকলো প্ৰাণী
শত্ৰুহীন হৈ সুখে-শান্তিতে বাস কৰক। এই শৰীৰ অশুচি, দুৰ্গন্ধ
আৰু ঘিণলগা মলমূত্ৰবেই পৰিপূৰ্ণ। সকলো প্ৰাণীয়েই মৃত্যুৰ মুখত
পৰিব লাগিব। কোনেও মৰণক ফাঁকি দিব নোৱাৰে আৰু ময়ো
ভাবপৰা হাত সাৰিব নোৱাৰিম।

(৩) নমামি সজ্জং মুনিৰাজ-সাৱকং,

সত্তা সদা হোন্ত সুখী অৱেবা।

কায়ে জিগুচ্ছে। অসুচি দুগ্গন্ধো,

গচ্ছন্তি সবেব মৰণং অহং চ।

অসমীয়া :—সমুদ্ৰৰ দৰে অনন্ত গুণগৰিমা-সম্পন্ন ভগৱান বুদ্ধৰ
আৱক সংঘক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ। সকলো প্ৰাণীয়েই মৈত্ৰীপৰায়ণ
হৈ কাকো হিংসা নকৰি সুখে শান্তিতে বাস কৰক। এই শৰীৰ
অশুচি, দুৰ্গন্ধ আৰু ঘিণনীয় মলমূত্ৰবে পৰিপূৰ্ণ অসাৰ। সকলো
প্ৰাণীয়েই মৰিব লাগিব। কোনেও মৰণক ফাঁকি দিব নোৱাৰে
আৰু ময়ো এদিন মৰিম।

(৬)

বন্দনা আৰু প্ৰাৰ্থনা

(১) বুদ্ধা ধম্মা চ পচেকবুদ্ধা সজ্জা চ সামিকা,

দাসো বা হস্মি মে তেসং গুণং ঠাত্তু সিবে সদা।

অসমীয়া :—সম্যক সমুদ্ৰ, ধৰ্ম্ম, প্ৰত্যেক বুদ্ধ আৰু সংঘ এওঁ-
লোকেই মোৰ প্ৰভু, মই তেওঁলোকৰ দাস। তেওঁলোকৰ গুণ-গৰিমা
বিলাক সদায় মোৰ মূৰৰ ওপৰত ৰাখি মই স্তম্ভৰূপে পালন কৰিম।

(২) তিসৰণং তিলকুখণুপেকুখং নিব্বানমস্তিমং সুখং

সুৱন্দে সিৰসানিচ্চং লভামি তিৱিধমহং।

অসমীয়া :—বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম-সংঘত একনিষ্ঠ ভাবে থাকি আৰু অনিত্য-
দুখ-অনাত্মক অতিক্রম কৰি নিৰ্বাণ লাভ কৰিবলৈ সদায় মই
নতশিবে প্রাৰ্থনা কৰিছোঁ। অস্তিমত যেন মই ত্ৰিশৰণযুক্ত আৰু
ত্ৰিলক্ষণযুক্ত নিৰ্বাণ ধৰ্ম্মক লাভ কৰিব পাৰোঁ।

- (৩) তিসৰণং সিবে ঠাতু সিবে ঠাতু তিলক্খণং,
উপেক্খা চ সিবে ঠাতু নিৰ্বাণং ঠাতু মে সিবে।

অসমীয়া :—বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম-সংঘৰ প্ৰতি মোৰ সদায় শ্ৰদ্ধা বিৰাজ
কৰক, অনিত্য-দুখ-অনাত্মা সদায় মনত জাগি থাকক আৰু নিৰ্বাণ
সাক্ষাৎ কৰিবলৈ সক্ষম হওক।

- (৪) বুদ্ধে সৰুৰূপে বন্দে ধম্মে পচেক সসুদ্ধে,
সজ্জে চ সিৰসায়ের তিধা নিচ্চং নমাম্যহং।

অসমীয়া :—মহাকাৰণিক বুদ্ধ, প্ৰত্যেক বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু তেওঁ
শ্ৰাৱক সংঘক মই সদায় পৱিত্ৰ কায়-মনো-বাক্যৰে অৱনত শিবে
বন্দনা কৰিছোঁ।

- (৫) নমামি সখুনোৱাদপ্পমাদ ৰচনস্তিমং,
সৰেবপি চেতিয়ে বন্দে উপম্মাচৰিয়ে মমং ;
ময়হং পনামতেজেন চিত্তং পাপেহি মুঞ্চতংতি।

অসমীয়া :—মই ভগৱান বুদ্ধৰ অপ্ৰমত্ত অস্তিম বাক্য নিৰ্বাণক
নমস্কাৰ কৰিছোঁ। সকলো মঠ-মন্দিৰ, আচাৰ্য্য-উপাধ্যায়, গুৰু
সকলক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ। এই বন্দনাৰ প্ৰভাৱত মোৰ মন
পাপ-কালিমাৰ পৰা মুক্ত হৈ পৱিত্ৰ হওক।

(৭)

মঠ-মন্দিৰ বন্দনা

বন্দামি চেতিয়ং সৰবং সৰব্বট্টানেশু পতিটিষ্ঠং
সাবীৰিক ধাতুং মহাবোধিং বুদ্ধকপং সকলং সন্না।

অসমীয়া :—সকলো ঠাইতে প্ৰতিস্থিত বুদ্ধৰ অস্থি ধাতুৰ মঠ-
মন্দিৰ, মহাবোধি বৃক্ষ আৰু তেওঁৰ সকলো প্ৰতিমূৰ্ত্তিৰ উদ্দেশ্যে মই
সদায় বন্দনা কৰিছোঁ।

(৮)

পদচিহ্ন বন্দনা

য়ং নম্সদায় নদিয়া পুলিনে চ তীৰে,
য়ং সচ্চৰদ্ধ গিৰিকে স্মৃনচলগ্গে ;
য়ং তথ য়োনকপুৰে মূনিনো চ পাদং,
তং পাদলঙ্ঘনরংগং সিবসা নমামি।

অসমীয়া :—মই নম্সদা নৈৰ বালিত থকা ভগৱান বুদ্ধৰ ভৰিৰ
চিনটোক আৰু যিবিলাক সত্যবদ্ধ পৰ্বতৰ ওপৰত, স্মৃন পৰ্বতৰ
ওপৰত, য়ুনকপুৰত (আৰব), এই সকলো বিলাক ভৰিৰ খোজকেই
অৱনত শিবে পৱিত্ৰ স্থান বুলি নমস্কাৰ কৰিছোঁ।

(৯)

দন্তধাতু বন্দনা

একা দাঠা তিদসপুৰে একা নাগপুৰে অহু,
একা গন্ধাৰ ৱিসয়ে একাসি পুন সীহলে।
চতস্সো তা মহাদাঠা নিব্বাণবসদীপিকা,
পূজিতা নবদেৱেহি তাপি ৱন্দামি ধাতুয়ো।

অসমীয়া :—ভগৱান বুদ্ধৰ দাঁত এটা স্বৰ্গৰ ত্ৰিদশালয়ত, এটা
নাগলোকত, এটা গান্ধাৰ ৰাজ্যত আৰু এটা লঙ্কাৰ অনুৰাধাপুৰত ;
এই চাৰিটা মহা পৱিত্ৰ দাঁত দেৱ-নবসকলে অমৃত নিৰ্ব্বাণ আশা কৰি
পূজা কৰি থাকে। ময়ো সেই চাৰিটা পৱিত্ৰ দাঁত অৱনতশিবে
বন্দনা কৰিছোঁ।

(১০)

সপ্ত মহাস্থান বন্দনা

পঠমং বোধিপল্লবং, তৃতীয়ং অনিমিসম্পি চ,
ততিয়ং চক্ৰমণসেট্টং, চতুর্থং বতনঘৰং,
পঞ্চমং অজপালঞ্চ, মুচলিন্দঞ্চ ছট্টমং,
সত্তমং বাজায়তনং, বন্দেতং বোধিপাদপং ।

অসমীয়া :—প্রথমে বোধিগছৰ বজ্জাসন, দ্বিতীয়তে অনিমিষ চৈত্যক, তৃতীয়ত চংক্রমণ স্থান, চতুর্থত বত্নঘৰ, পঞ্চমত অজপাল বৃক্ষ, ষষ্ঠত মুচলিন্দ, সপ্তমত বাজায়তন আৰু অষ্টমত সেই পৱিত্ৰ স্থান বোধি গছজুপিক মই বন্দনা কৰিছোঁ ।

(১১)

আঠাইশ বুদ্ধৰ বন্দনা

তনহঙ্কৰো মহাৰীৰো মেধঙ্কৰো মহায়সো,
সৰণংকৰো লোকহিতো দীপঙ্কৰো জুতিঙ্কৰো ।
কোণ্ডঞো জনপামোকো মঙ্গলো পুৰিসাসভো,
সুম্নো সুম্নো ধীৰো বেরতো বতিবন্ধনো ।
সোভিতো গুণসম্পন্নো অনোমদসসী জম্বুন্তমো,
পহমো লোকপজ্জোতো নাৰদো ববসাবধি ।
পহমুত্তৰো সত্তসাবো সুমেধো অগ্নপুগলো,
সুজাতো সবলোকগ্নো পিয়দসসী নবাসভো ।
অখদসসী কাকনিকো ধম্মদসসী তমোমুদো,
সিদ্ধথো অসমো লোকে তিস্সো ববদসংবৰো ।
ফুসসো ববদসমুদ্বো ব্লিপসসী চ অমুপমো,
সিৰী সববহিতো সথা বেস্সভু সুখদায়কো ।

কুকুসঙ্কো সখরাহো কোনাগমনো বণঞ্জহো,
কসম্পো সিবিসম্পন্নো গোতমো শাক্যপুঞ্জরো ।
অটঠরীসতি মে বুদ্ধা নিব্বানমতদায়কা,
নমামি সিবসা নিচ্চংতে মে বক্খন্তু সববদা ।

অসমীয়া :—মহাবীৰ তৃষ্ণাকব, মহাযশস্বী মেধাকব, লোক-
হিতৈষী সৰণকব, জ্যোতিমান দীপকব, নবশ্ৰেষ্ঠ কৌণ্ডিন্য,
পুৰুষাৰ্হভ মঙ্গল, ধীৰ সুমন, বত্বিরূকক বেরত, গুণসম্পন্ন শোভিত,
জনোত্তম অমুমদৰ্শী, জগতবঞ্জক পহুম, সাবধিবব নাবদ, প্ৰাণীৰ শ্ৰেষ্ঠ
পহুমত্তব, শ্ৰেষ্ঠ পুৰুষ সুমেধ, সৰ্বলোক-শ্ৰেষ্ঠ সুজাত, নৰাৰ্হভ
প্ৰিয়দৰ্শী, কৰুণাময় অৰ্থদৰ্শী, তমবিনোদক ধৰ্ম্মদৰ্শী, অদ্বিতীয়
সিদ্ধাৰ্থ, সুসংযমী তিষ্ঠা, সমুদ্রশ্ৰেষ্ঠ ফুগু, অমুপম বিপক্ষী, সৰ্ব-
মঙ্গলাকাংখী শিখি, সুখদাতা বেষুভূ, সার্থবাহক ককুসঙ্ক, বণত্যাগী
কোনাগমন, ত্ৰীসম্পন্ন কাণ্ণপ আক শাক্যপুঞ্জব গোতম । এই
আঠাইশ জন বুদ্ধই নিৰ্ব্বাণায়ুত প্ৰদান কৰে । এওঁলোকক মই
অৱনত শিবে নমস্কাৰ কৰিছোঁ । তেওঁলোকে যেন মোক সদায়
বক্ষা কৰে ।

(১২)

বোধিবৃক্ষ বন্দনা

য়স্ সমূলে নিসিন্ধোৱ সববাৰি ব্ৰিজয়ং অকা,
পত্তো সববঞ্ছুত্তং সখা বন্দেতং বোধিপাদপং
ইমেহেতে মহাবোধি লোকনাথেন পূজিতা
অহম্পি তে নমস্‌সামি বোধিবাজ, নমখুতে ।

অসমীয়া :—যি বোধি গছৰ তলত বহি ভগৱান বুদ্ধই মাৰ
সৈন্যক পৰাজয় কৰি সৰ্ব্বৈজ্ঞতা জ্ঞান লাভ কৰিলে, সেই দিনবপৰা
বোধিবৃক্ষ তেওঁৰ দ্বাৰা পূজিত হল । গতিকে সেই বোধিবাজক
আমিও নমস্কাৰ কৰিছোঁ ।

(১৩)

আঠোটা মহাস্তূপ বন্দনা

একো থুপো বাজগছে, একো বেসালিয়াপুবে,
একো কপিলরথুম্মিং, একো চ অল্লকপদকে,
একোসি বামগামুম্মিং, একো চ বেঠদীপকে,
একো পায়েয়াকে মল্লে, একো চ কুসীনাবকে ।
এতে অট্ট মহাথুপা জম্মুদীপে পতিটিঠতা,
পুজিতা নবদেৱেহি তাপি বন্দামি সববদা ।

অসমীয়া :—বাজগৃহত, বৈশালীত, কপিলাবস্থত, অল্লকপদত,
বামগার্বত, বেঠদীপত, পারাবাজাত আক কুসীনগবত এই আঠোটা
মহাস্তূপ প্রতিষ্ঠিত আছে । দেৱ-মানৱ সকলে এই মহাস্তূপ বিলাক
পূজা কৰি থাকে । ময়ো এই আঠোটা মহাস্তূপ বন্দনা কৰিছোঁ ।

(১৪)

ত্রিভঙ্গ, বোধি আক সকলোবিলাক ধাতু বন্দনা

বুদ্ধং ধম্মঞ্চ সঙ্ঘং সুগত তম্মুভয়ং ধাতুয়ো ধাতুগত্তে,
লঙ্কায়াং জম্মুদীপে তিদসপুৰববে নাগলোকে চ থুপে ।
সবেব বুদ্ধস্স ব্ৰিষ্বে সকল দসদিসে কেস-লোমাদি ধাতুং
ব্বন্দে সবেবপি বুদ্ধং দসব্বল-তম্মুজং বোধিচেত্তিং নমামি ।

অসমীয়া :—বুদ্ধ, ধম্ম আক সংঘক, তথাগতৰ শৰীৰৰ ধাতু আক
ধাতুকৰণ বিলাকক—লঙ্কা, জম্মুদীপ, স্বৰ্গ আক নাগভৱনত যিবিলাক
স্তূপ আছে, সকলো বুদ্ধৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি আক দশো দিকে থকা
চুলি লোমাদিৰ ধাতুবিলাক আক বোধি মন্দিৰক মই নমস্কাৰ
কৰিছোঁ ।

বুদ্ধ বন্দনা

১। বুদ্ধজন-পঙ্কজ বোধন রিস্মৃত

ভানু বংশিনিভ কিত্তিয়ুত্তং,

নমুচিভ-সংহতি কুন্তরিদাৰণ

ছেক-নকন্তম সীহসমং ।

সুৰ-নৰ-বন্দিত চক্ৰবৰ্জিত

লক্ষন মণ্ডিত পাদযুগং,

পণমামি সাবদ দসৱলধাৰিত

দেহ ৰিৰাজিত বুদ্ধমহং ।

অনুবাদ :—জ্ঞানীসকলৰ অন্তৰৰ গভীৰ জ্ঞান ধনৰ দৰে
সুবিখ্যাত বত্ন, সূৰ্য্যৰশ্মিৰ দৰে উজ্জ্বল কাস্তি, মাৰৰ বাহন গিৰিমেখলা
হাতীৰ কুন্তবিদাৰণকাৰীৰ দৰে পাৰ্গত মাউত, পশুশ্ৰেষ্ঠ সিংহৰ দৰে
নবোত্তম, লক্ষণসম্পন্ন, চক্ৰাঙ্কিত পদযুগল, দেৱমানৱ পূজিত, সেই
দশবলধাৰী বুদ্ধক মই বন্দনা কৰিছোঁ। তেওঁ মোৰ অন্তৰত সদায়
প্ৰতিষ্ঠিত হওক।

ধৰ্ম্ম বন্দনা

২। তসিণ তমোঘ ৱিনাসন ভানুৰ

লোক স্মৃতিস্মৃত দীপসমং,

জিনস্মৃত কাঞ্চণ হংসনিসেৱিত

ৱাৰি জৰাপিত সাৰতৰং ।

বুদ্ধজন থোমন কামদ দাতুল

বুদ্ধমুদীৰিত সেটেষ্ঠতৰং,

পণমামি অন্তত সাবদ সমুত্ত

ধৰ্ম্মমহং ৱৰং সীধিপথং ।

অনুবাদ :—তৃষ্ণাক্রপ অন্ধকার বিনাশকাৰী অংশু, সংসাৰ-বিশ্রুত
 প্রদীপ, স্বৰ্ণৰাজ হংসৰ দৰে জ্বিন পুত্ৰ, বৰষুণৰ পানীৰে পৰিপূৰ্ণ
 গভীৰ নিৰ্ম্মল সৰোবৰ, পণ্ডিতসকলৰ জ্ঞানপিপাসা নিবাবক জ্ঞানৰ
 উঁৰাল, ইচ্ছিত বাঞ্ছিত পৰিপূৰণকাৰী বৃদ্ধই সুন্দৰৰূপে বৰ্ণিত
 সুশীতল পথৰ নিৰ্ম্মল ধৰ্ম্মক মই বন্দনা কৰিছোঁ। তেওঁৰ সেই
 শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম মোৰ অন্তৰত সদায় প্ৰতিধ্বনিত হওক।

সজ্জ বন্দনা

৩। জন-মন-তোসন শীল ব্ৰিভূসন

লংকত সুন্দৰ দেহধৰং,

সুগত বৰেবিত ধৰ্ম্ম সুনিৰ্ম্মল

নীৰ-সুশোধিত সুদ্ধমনং।

বৰ-কৰুণাকৰ লোকহিতামত

সাধনমুত্তম এগনযুতং,

পণমামি সাৰদ সাৰ জিনোবস

সব্ব পাপহত সজ্জবৰং।

অনুবাদ :—কাম্য মানৱ মনৰ সন্তুষ্টি দাতা, শীলকৰুণ অলঙ্কাৰে
 অলঙ্কৃত দেহধাৰী, সুগতৰ প্ৰদত্ত নিৰ্ম্মল ধৰ্ম্মৰে পূৰ্ণকৃত, দানৰ প্ৰকৃত
 পাত্ৰ, নীৰ সংশোধিত সংযত ইন্দ্ৰিয়, কৰণীয় কৰ্ম্ম সম্পন্ন, জ্ঞানীশ্ৰেষ্ঠ
 পাৰ্গত সাধক, সৰ্ব্বপাপ বিনাশী জিনপুত্ৰৰ সংঘক মই বন্দনা
 কৰিছোঁ। মোৰ অন্তৰত তেওঁলোকৰ প্ৰতিচ্ছবি সদায় দেদীপ্যমান
 হৈ ৰওক।

বুদ্ধ বন্দনা

(১) দিম্বায়ো দুক্খখিয়ে

কবগতমমতং

দুক্খখিন্নং পহায়,

লোকসুস্থং চবন্তো অমতমিরভজং
 ঘোৰ সংসাৰ দুখং ।
 দানাদি পাবমী সন্নিচয় শুমতিমা
 পদ্মরা বুদ্ধভাৱং,
 সংসাৰস্বোধিনাৱং তমসমসৰণং
 দেৱদেৱং নমামি ।

অনুবাদ :—জন্ম-জন্মান্তৰ ঘূৰি দানাদি পাবমি পূৰ্ণকৰি লাভ
 কৰা বুদ্ধজ্ঞ। দিব্যচকুৰে তেওঁ দেখিবলৈ পালে এই সংসাৰৰ দুখ।
 গতিকে দুখঃক্লিষ্ট প্ৰাণীজগতৰ দুখ অপনোদনৰ কাৰণে দেখুৱালে
 অমৃত পথ। মৰতৰ ঘোৰ অন্ধকাৰত আচ্ছন্ন হৈ থকা প্ৰাণীবিলাকৰ
 দুখ দূৰীকৰণার্থে বিচৰণ কৰি উবাৰি দিলে অমৃতৰ দ্বাৰ। সেই
 ভবসমুদ্ৰ উত্তীৰ্ণ কৰোঁতা জ্ঞানকপ নাও। দেৱাতিদেৱ বুদ্ধক নমস্কাৰ।

ষোদি বন্দনা

(২) ষো লোকথায় বুদ্ধো ধনসুত ভৰিয়া
 অঙ্গজীৱে চজিছা,
 পূৰেছা পাবমিৱো তিদসমহুপমে
 ৰোধি পক্খীয় ধম্মে ।
 পছা ৰোধিং বিন্সুদ্ধং সকল গুণদদং
 সেট্টঠ ভূতো তিলোকে ;
 কছা দুক্খসুস অন্তং কতসুভজনতং
 দুক্খতো মোচয়িথ ।
 নহানাহং জিনং তং সমুপতিত সুভং
 সবলোকেক বজ্জুং,
 নাহু যেনাপি তুল্যো কুসল মহিমতো
 উত্তমো ভূতলোকে ।

তস্বেৱেং সুৰিমহং   সুৰিপুলমমলাং
 ৰোধি সম্ভাৱ ভূতং,
 হেতুং হেত্বাঙ্কপং   সুগত গতফলাং
 ভাসতো মে স্ননাথ
 যো সংসাৰেসু হৃৎকং   অমতমিৱভজং
 সব্বসন্তে দয়ায়,
 তেসং দোসগ্নিজালাং   কমলসলিলতো
 সাধু নিব্বাপয়ন্তো ।
 বুদ্ধো ৰোদ্ধিঞ্চ পন্তো   সকল মত্তিৱসী
 পন্ত সব্বঞ্ঞু ভাৱং,
 তঞ্চাহং তস্স ৰোধিং   পমুদিত মনসা
 সব্বকালং নমামি ।

অনুবাদ :—লোকহিতৈষী বুদ্ধই ধন-জন, পুত্ৰ-পৰিবাৰ, অঙ্গ-প্রত্যঙ্গ দান দি ত্ৰিভুবনৰ অনুপম ধৰ্ম্ম পাবমি পূৰ্ণ কৰি লাভ কৰিলে বোধিজ্ঞানৰ অঙ্গ । বিশুদ্ধ বোধিজ্ঞানৰ অধিকাৰী, সৰ্ব্বগুণসম্পন্ন, ত্ৰিলোক-শ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধই সাধনা কৰি জনগণৰ হিতাৰ্থে দেখুৱালে দুখমুক্তিৰ পথ । তেওঁৱেই বিপুজয়ী সুপ্রতিষ্ঠিত অনন্তজিন আৰু সমগ্ৰ বিশ্বৰ বন্ধু । ত্ৰিভুবনত শ্ৰেষ্ঠ, মহীয়ান, কল্যাণকামী হিচাবে তেওঁ অদ্বিতীয় ।

তেওঁ সৰ্ব্বসুন্দৰ, বিপুল, নিৰ্ম্মল বোধিজ্ঞানৰ কাৰ্য্যকাৰণ নীতি-লব্ধ ফলৰ নিখুঁত পথ-প্ৰদৰ্শক আৰু উপদেশক আছিল । যি জীৱজগতৰ প্ৰতি আৰু কাকচ চিন্তাৰে দুখ নিৰ্ম্মল কৰিবলৈ অমৃত ভাণ্ড খুলি দিছিল, যি দেৱায়ি জাল ধ্বংস কৰি নিৰ্গিণ্ড জলপদ্মৰ দৰে লোভ-দেহ-মোহ নিবৃত্তি কৰিছিল, য'ত বোধিজ্ঞান লাভ কৰি সৰ্বৈজ্ঞাতা প্ৰাপ্ত হৈছিল, সেই বোধিবৃক্ষ সৰ্ব্বজনৰ অন্তঃশুদ্ধিৰ স্থল । মই সশ্ৰদ্ধচিত্তে বোধিবৃক্ষক বন্দনা কৰিছো ।

প্রগতি গাথা

- ১। উজ্জল রদন গোঁব বব দেহং
বিনশতি নিবরধি ভার বিন্দেহং,
ত্রিভুবন পারন কুপয়া লেশং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।
- ২। গব গব অন্তব ভার ব্রিকাং
তুর্জন তর্জন নাদ ব্রিশালং,
ভরভয় ভঞ্জন কাবণ ককণং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।
- ৩। অকণাস্বব ধব চাক কপোলং
ইন্দু ব্রিনিন্দিত নখচয় কচিৎ,
জপ্তিত নিজগুণ নাম ব্রিষাদং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।
- ৪। বিগলিত নয়ন কমলজ ধাবং
ভূষণ নরবস ভার ব্রিকাং,
গতি অতি মনোহর গজেন্দ্রব্রেশং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।
- ৫। চঞ্চল চাক চবণ গতি কচিৎ
বঞ্জিত মঞ্জিব মুখবস ধীবং,
ইন্দুরিনিন্দিত নীতল রদনং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।
- ৬। ত্রিচীরব ধাবী পিণ্ডপাত্র হস্তং
দ্রব্য কলেরব স্নুমণ্ডিত মণ্ডং,
তুর্জন কিল্লিষ খণ্ডন দণ্ডং
হং প্রণমামি চ শ্রীমায়া তনয়ং।

৭। ভূৱন তকজ্জ অলকাৱলি ললিতং
কস্মিত ৱিস্বাধৰ ৱৰ কচিৎ,
মলয়জ্জ ৱিৰচিত উজ্জল তিলকং
স্বং প্ৰণমামি চ শ্ৰীমায়া তনয়ং ।

৮। নিন্দিত অৰুণ কমলদল নয়নং
আজ্ঞানুলস্থিত শ্ৰীভুজ যুগলং,
দানশীল ভাৱনা নিত্য দেশকং
স্বং প্ৰণমামি চ শ্ৰীমায়া তনয়ং ।

অনুবাদ

১। উজ্জল বদন, গৌৰকাস্তি দেহ, সৰ্বদা বিদ্বেষ ভাব
বিনাশক, ত্ৰিলোক-পাবন, দয়ালু, শ্ৰীমায়া নন্দন তোমাক নমস্কাৰ
কৰো।

২। গদ-গদ চিন্ত (বিশিষ্ট) ভাবান্তৰকাৰী, দুৰ্জ্জন দমনৰ হেতু
বিশাল গৰ্জ্জনকাৰী, ককণ-ভব-ভয়-ভঞ্জনকাৰী, শ্ৰীমায়া নন্দন—
তোমাক নমস্কাৰ কৰো।

৩। অৰুণাস্থৰধৰ, চাককপোল, শশাঙ্কনিন্দিত সুন্দৰ নখবিশিষ্ট
নিজ নাম-গুণৰ জলিত,—শ্ৰীমায়া নন্দন তোমাক নমস্কাৰ কৰো।

৪। প্ৰস্তুটিত পদ্মতুল্য বিগলিত নয়ন, ভাববিকিৰণ নববস
ভূষণ, অতি মনোহৰ গজেন্দ্ৰ গমনতুল্য, শ্ৰীমায়া নন্দন—তোমাক
নমস্কাৰ কৰো।

৫। চাক চঞ্চল চৰণ গতি সম্পন্ন ধীৰ, বজ্জিত, মঞ্জিৰ, মুখবসযুক্ত
সম্পন্ন, ইন্দুৰিনিন্দিত শীতল বদন শ্ৰীমায়া নন্দন—তোমাক নমস্কাৰ
কৰো।

৬। পিণ্ড পাত্ৰ হস্ত, ত্ৰিচীৰবধাৰী, সুপণ্ডিত, বিদ্বৎকলেবৰযুক্ত,
পাপহাৰী, দণ্ডমুক্তিকাৰী শ্ৰীমায়া নন্দন—তোমাক নমস্কাৰ কৰো।

৭। ভুবন উজ্জ্বল, ললিত অলকাবলীযুক্ত, শ্রেষ্ঠ মনোহর
বিদ্যাধারী, মলয়জ খচিত উজ্জ্বল তিলকযুক্ত শ্রীমায়ী নন্দন—তোমাক
নমস্কাৰ কৰো।

৮। অকণ নিন্দিত কমলাক্ষী, অজ্জালম্বিত শ্রীবাছযুক্ত, নিত্য
দান-শীল ভাবনাশ্রয় দেশনাকারী শ্রীমায়ী নন্দন—তোমাক নমস্কাৰ
কৰো।

নবসীহ গাথা

- ১। চক্ৰ ববন্ধিত বন্ত সুপাদো
লক্খন মণ্ডিত আয়ত পণিহ্,
চামৰ ছত্ৰে বিন্ধ্যসিত পাদো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ২। সত্য কুমার বৰো সুখমালো
লক্খনে বিন্ধ্যত পুষ্কসবীৰো,
লোকহিতায় গতো নবরীৰো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৩। পুষ্ক সসঙ্ক নিভো মুখরঞ্জে
দেৱ-নবান পিয়ো নবনাগো,
মন্ত গজিন্দ বিন্ধ্যসিত গামী
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৪। খন্তিয় সন্তৱ অগ্নি কুলীনো
দেৱমন্তুস্ সা নমস্ সিত পাদো,
সীল সমাধি পতিট্টিত চিত্তো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৫। আয়ত যন্তু সুসংগিত নাসো
গোপমুখো অভিনীল স্নেনেস্তো,

- ইন্দধনু অস্তিনীল ভবুকো।
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৬। বট শুমট শুমস্টিত গীয়ো
সীহ-হনু মিগবাজ সবীৰো,
কাঞ্চন শূচ্ছবি উত্তম বন্ধো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৭। সিনিদ্ধ শূগস্তীৰ মঞ্জু শূবোসো
হিন্দুল বজু শূবস্ত শূজিবেহা,
বীসতি বীসতি সেত শূদন্তো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৮। অঞ্জন বজ শুনীল শূকোসো
কাঞ্চন পট্ট বিন্দু ললাটো,
ওসধি পণ্ডব শূদ্ধ শূ-উণ্ডো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।
- ৯। গচ্ছতি নীলপথে ব্রিয় চন্দো
তাবগণা পবিরেষ্ঠিত কপো,
সারক মজাগতো সমুনিন্দো
এসহি তুয়হ পিতা নবসীহো।

অনুবাদ

১। বব চক্রাক্তিত বাতুল চবণ, লক্ষণযুক্ত বিস্তৃত পাণি, চামব
ছত্রশোভিত পাদ—এইই তোমার পিতা নবসিংহ।

২। লক্ষণযুক্ত সৌষ্ঠব শবীৰ, বব শূকোমল, শাক্যকুমার
লোকহিতৈষী, গভ নববীৰ—এইই তোমার পিতা নবসিংহ।

৩। পূর্ণশশীতুল্য মুখচ্ছবি, দেহ-মানদেব প্রিয়, নবনাগ, মন্ত
গজেন্দ্রব দবে গমন বিলাসী—এইই তোমার পিতা নবসিংহ।

৪। অভিজাত ক্ষত্ৰিয় কুলোন্তৰ, দেৱ-মানৱৰ বন্দিত পাদ,
শীল, সমাধিত, প্ৰতিষ্ঠিত চিত্ত—এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

৫। বিস্তৃত সূঠাম নাসিকাযুক্ত, গোপমুখ, নীলনেত্ৰ, ইন্দ্ৰ-
ধনুতুল্য নীল ভ্ৰযুক্ত—এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

৬। সুমশ্বন, সুগ্ৰীৱ, সিংহ, হনু, কেশবী শৰীৰ, সুবৰ্ণ কাঞ্চন
দেহী—এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

৭। স্নিগ্ধ, সুগভীৰ, মঞ্জুভাবী, হিজুল বন্ধু, সুবঞ্জিত জিহ্বা
যুক্ত—এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

৮। কাজলবৰ্ণ, সুনীলকেশ, কাঞ্চন পত্ৰতুল্য বিশুদ্ধললাট,
ঔষধি তাৰকা সদৃশ শুদ্ধ উৰ্ণায়ুক্ত—এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

৯। তৰাগণ বেষ্টিত অন্তৰীক্ষ নীল গতি পথ শশাঙ্কতুল্য,
শ্ৰাবক শোভিত মুনীন্দ্ৰ -এৱেঁই তোমাৰ পিতা নৰসিংহ।

পুণ্যানুমোদন গাথা

১। আকাসসিদ্ধ-ৱন-পাদপ পবনতট্টা
ভূৰি সিনেক গিৰিকন্দৰ সাগৰট্টা,
ইচ্চেরমাদিসু নিৱাসিত ভূতসেট্টা
পুণ্ড্ৰানুমোদন সদেৱগণা পহট্টা।

২। দহান দানং সুগতো ৰসানং
পালেছা সম্মা খলু পঞ্চসীলং
ৰূপে চ থামে চ য়সে চ ভোগে
ভৱাভৱে'হং অনুনো ভৱেয়ং।

৩। সংসাৰ ছগ্নৱিপিনে ভয়দে অসাৰে
বোপেছা দান-সুৰপাদ পমচ্চুলাং,
ভস্মানুভাৱজনিতং সুখমেসমানো
অন্তেষুভোম্মি সুখদং অমতপ্ফলন্তি।

অনুবাদ

১। আকাশ, সিদ্ধি, হাবি, গছ, পর্বত, স্তম্ভ পর্বত, গিৰি, গছব, সাগর ইত্যাদিত যি বিলাক প্রাণী আছে, দেৱ-মানৱৰ লগতে সকলোৱে আনন্দ মনেৰে পুণ্যফল অল্পমোদন কৰক।

মই বুদ্ধাদি জ্ঞানক সকলক দান দি আৰু ভাল দৰে পঞ্চাঙ্গ পালন কৰি যি পুণ্যফল আৰ্জন কৰিছো, সেই পুণ্যৰ প্ৰভাৱত জন্ম জন্মান্তৰত দৈহিক ৰূপ, শক্তি, যশ আৰু ভোগ সম্পত্তি লাভ হওক।

৩। ভয়সংকুল অসাৰ সংসাৰৰূপ দুৰ্গম অৱণ্যত সুখকামনা কৰি অতি উদাৰ দানৰূপ দেৱবৃক্ষ বোপণ কৰিছো, সেই দানৰ প্ৰভাৱত মোৰো যেন পৰিশেষত সুখময় অমৃতকল নিৰ্বাণ লাভ হওক।

নামাষ্ট্ৰশতকং গাথা

- ১। সমুদ্রং পুণ্ডৰীকাক্ষং সৰ্বজ্ঞং কৰ্ণাম্পদং,
সামন্ত ভদ্ৰং শাস্তাৰং শাক্যসিংহং নমাম্যহং।
- ২। শ্ৰীঘনং শ্ৰীমতিং শ্ৰেষ্ঠং শীলবাশিং শিবহৰং,
শ্ৰীমন্তং শ্ৰীকৰং শাস্তং শাস্তবেশং নমাম্যহং।
- ৩। নৈবাত্মবাদিনং সিদ্ধং নিবৰহং নিবাস্ৰবম্,
নীতিজ্ঞং নিৰ্মলাত্মানং নিষ্কলঙ্কং নমাম্যহং।
- ৪। নিৰ্বাদং নিবহৰং নিৰ্বিকল্পং তথাগতং,
নিৰ্ধূত নিখিলক্লেশং নিপ্পপঞ্চং নমাম্যহং।
- ৫। বিশ্বেশ্বৰং বিমুক্তিজ্ঞং বিশ্বকৰং বিনায়কং,
বিশ্বলক্ষণ সম্পন্নং বীতবাগং নমাম্যহং।
- ৬। বিজ্ঞাচৰণসম্পন্নং বিশ্বেশং বিমলপ্ৰভং,
বিনীতবেশং বিপুলং বীতদোষং নমাম্যহং।
- ৭। দুৰ্দ্ধাস্ত দমকং সৰ্বং শুদ্ধং শৌদ্ধোদনিং মুনিং,
সুগতং সুগতিং সৌম্যং শুভ্ৰকীৰ্ত্তিং নমাম্যহং।

- ୮ । ସୋଗୀର୍ବ୍ଧବଂ ଦଶବଳଂ ଲୋକଞ୍ଜଂ ଲୋକପୂଜିତଂ,
ଲୋକାଚାର୍ଯ୍ୟଂ ନିବାଚାର୍ଯ୍ୟଂ ଲୋକନାଥଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୯ । କଳଙ୍କମୁକ୍ତଂ କାମାବିଂ ଅକଳଙ୍କଂ କଳାଧବଂ,
କାନ୍ତମୂର୍ତ୍ତିଂ ଦୟାପାତ୍ରଂ କର୍ଣକାଭଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୦ । ପବମାର୍ଥଂ ପବଜ୍ୟୋତିଂ ପବମଂ ପବମେଶ୍ବରଂ,
ଭବା ଭବ କବଂ ଭବ୍ୟଂ ଭଗବନ୍ତଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୧ । ମହାମତିଂ ମହାବୀର୍ଯ୍ୟଂ ମହାଭିଜ୍ଞଂ ମହାବଳଂ,
ମହୋଦୟଂ ମହାଧୈର୍ଯ୍ୟଂ ମହାବାହଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୨ । ଆତ୍ମଂ ପବିତ୍ରଂ ସର୍ବାର୍ଯ୍ୟଂ ଅପବାଜିତମଚ୍ୟୁତଂ,
ମିତଂ ପବିତ୍ରଂ ନାଥ ଅମିତାଭଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୩ । ଚତୁର୍ନ୍ନାବାବି ବିଜିତଂ ତଦ୍‌ଞ୍ଜଂ ଶଙ୍କରଂ ଶିରଂ,
ସଦ୍‌ସାବଂ ସଦାଚାରଂ ସାର୍ଥବାହଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୪ । ଦେବଦେବଂ ମହାଦେବଂ ଦେବବନ୍ଦିତମବ୍ୟୟଂ,
ପ୍ରମାଣାତୀତ ଦେବେଶଂ ଦିବ୍ୟରୂପଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୫ । ଜିତେନ୍ଦ୍ରିୟଂ ଜିତକ୍ଳେଶଂ ଜିନେନ୍ଦ୍ର ପୁରୁଷୋତ୍ତମଂ,
ଉତ୍ତମଂ ସନ୍ତମଂ ବ୍ରହ୍ମଂ ପୁଣ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରଂ ନମାମ୍ୟହଂ ।
- ୧୬ । ଭକ୍ତେନ୍ଦ୍ରଂ ଯଂ ପଠେ ନିତ୍ୟଂ ପ୍ରାତଃକଥାୟ ମାନବଂ,
ନାମାଷ୍ଟିଶତକଂ ପୁଣ୍ୟମ୍ ପବିତ୍ରଂ ପାପନାଶନମ୍ ।
- ୧୭ । ସନତେଧ ମିତାନ୍ ଭୋଗାନ୍ ଭୌମାନ୍ ସ୍ବର୍ଗୋନ୍ମୁଖଂ ସୁଧା,
ବ୍ୟାଧୟନ୍ତଂ ନବାଧନ୍ତେ ହଃସ୍ବପ୍ନ ତନ୍ତ୍ର ନଶ୍ଚତି ।
- ୧୮ । ଆୟୁର୍ବାସୋଗ୍ୟ ସମ୍ପରମ୍ପଟ୍ଟ ଗୋପେଶ୍ବର୍ୟା ସମସ୍ଥିତଂ,
ମେଧାବୀ କୁଳଜୋ ବାଘୀ ଭବେ ଜନ୍ମନି ଜନ୍ମନି ।

ଅନୁବାଦ

- ୧ । ସବୁଜ, ପୁଷ୍ପବୀକାଳ, ସର୍ବଜ୍ଞ, କରୁଣାମ୍ପଦ, ସାମନ୍ତଭଦ୍ର ଶାନ୍ତା-
ଶାକ୍ୟସିଂହକ ମହି ନମସ୍କାର କରୋ ।

২। ত্রীঘন, ত্রীমতী, ত্রৈষ্ঠ, শীলসম্পন্ন, শিবকব, ত্রীমন্ত, শান্ত, ত্রীকাব, শান্তবেশক মই নমস্কাৰ কৰো।

৩। অনাস্থবাদী, সিদ্ধ, নিবৰত, অনাস্থৰ, নীতিজ্ঞ, নিশ্চলান্থ নিষ্কলঙ্কক মই নমস্কাৰ কৰো।

৪। নিবৃত্ত, নিবভিমান, নিৰ্বিকল্প, তথাগত, নিখিলক্লেশ নিধৃত, নিস্প্ৰপঞ্চক মই নমস্কাৰ কৰো।

৫। বিশ্বেশ্বৰ, বিমুক্তিজ্ঞ, বিশ্বকপ, বিনায়ক, বিশ্বলক্ষণ সম্পন্ন, বীতবাগক মই নমস্কাৰ কৰো।

৬। বিদ্যাচৰণ সম্পন্ন, বিশ্বনিয়ন্তা বিশ্বলাভ, ভক্তবেশী বিপুল বীতদ্বেষক মই নমস্কাৰ কৰো।

৭। অদম্য, দমনকাৰী, সৰ্বশুদ্ধ, শুদ্ধোদন স্তুত, মুনি, সুগত, সৌম্য, শুভ্রকীৰ্ত্তিক মই নমস্কাৰ কৰো।

৮। যোগীশ্বৰ, দশবল, লোকজ্ঞ, লোকপুজিত, লোকাচাৰ্য্য নিস্বার্থ লোকনাথক মই নমস্কাৰ কৰো।

৯। কলঙ্কমুক্ত, কমাৰি, নিষ্কলঙ্ক, কলাধৰ, কান্তমূৰ্ত্তি, দয়ালু, কনকাভক মই নমস্কাৰ কৰো।

১০। পৰমৰ্থ, পৰজ্যোতি, পৰম, পৰমেশ্বৰ, ভবান্তৰক, ভব্য, ভগৱানক মই নমস্কাৰ কৰো।

১১। মহামতি, মহাবীৰ্য্য, মহাভিজ্ঞ, মহাবল, মহোত্তোগী, মহাধীৰ, মহাবাহক মই নমস্কাৰ কৰো।

১২। আদিভূত, পৱিত্ৰ, সৰ্বীয়, অপবাজিত, অচ্যুত, সংখ, পৰহিতার্থী নাথক মই নমস্কাৰ কৰো।

১৩। চতুৰ্ম্মাবাবি, বিজয়ী, তদ্বজ্ঞ, শঙ্কৰ, শিৱ, সদাসাব, সদাচাৰী সার্থবাহক মই নমস্কাৰ কৰো।

১৪। দেৱাদিদেৱ, মহাদেৱ, দেৱবন্দিত, অব্যয়, অপ্রমেয়, দেবেশ, দিব্যকপক মই নমস্কাৰ কৰো।

১৫। জিতেন্দ্রিয়, ক্লেশবিজ্ঞেতা, ইন্দ্রজিৎ, পুৰুষোত্তম, উত্তম, সপ্তম, ব্রহ্ম আৰু পুণ্যক্ষেত্ৰক মই নমস্কাৰ কৰো।

১৬-১৭। পুৰাত্বে উঠি যি ভক্ত মানবে পাপ নাশক পৱিত্ৰ নামষ্ট-শতক পুণ্য পাঠ কৰে তেওঁ প্ৰচুব ভোগ সম্পত্তি তথা স্বৰ্গদায়ক সমৃদ্ধি লাভ কৰিব পাৰে। তেওঁ ব্যাধিগ্ৰস্ত নহয় আৰু কেতিয়াও বেয়া অমঙ্গলজনক সপোনাদি নেদেখে।

১৮। সংসাৰত জন্মে জন্মে আয়ু আৰোগ্য সম্পন্নশালী ভোগৈ-স্বৰ্গ্যশালী, মেধাবী, কুলীন, বক্তা, বাগ্মী হৈ থাকে।

অষ্টবিংশতি বুদ্ধ বন্দনা

- ১। বন্দে তণ্হবং বুদ্ধং বন্দে মেধংকবং মুনিং,
সৰণংকবং মুনিং বন্দে দীপঙ্কবং মুনি নামে।
- ২। বন্দে কোণ্ডঞ সথাবং বন্দে মঙ্গল নায়কং,
বন্দে সুমণ সম্বুদ্ধং বন্দে বেরত নায়কং।
- ৩। বন্দে সেভিত সম্বুদ্ধং অনোমদস্‌সিং মুনি নামে,
বন্দে পতুম সম্বুদ্ধং বন্দে নাৰদ নায়কং।
- ৪। পতুমুত্তবং মুনিং বন্দে বন্দে সুমেধ নায়কং,
বন্দে সুজাত সম্বুদ্ধং পিয়দস্‌সিং মুনি নামে।
- ৫। অখদস্‌সিং মুনিং বন্দে ধম্মদস্‌সিং জিনং নামে,
বন্দে সিদ্ধথ সথাবং বন্দে তিস্‌স মহামুনিং।
- ৬। বন্দে ফুস্‌স মহারীৰং বন্দে বিপস্‌সী নায়কং,
সিথিং মহামুনিং বন্দে বন্দে ৰেস্‌সভু নায়কং।
- ৭। ককুসদ্ধং মুনি বন্দে বন্দে কোনো গমন নায়কং,
কস্‌সপং সুগতং বন্দে বন্দে গৌতম নায়কং।
- ৮। অট্‌ঠবীসতিমে বুদ্ধা নিব্‌ৰানামতদায়কা,
নমামি সিৰসা নিচচং তে মে বক্‌খন্ত সৰবদা।

অনুবাদ

তৃষ্ণাঙ্কব, মেধাঙ্কব, শবণঙ্কব, দীপঙ্কব, কোণ্ডাজ, মঙ্গল, স্তম্ভন, বেবত, শোভিত, অনোমদর্শী, পদ্ম, নাবদ, পদ্মোত্তব, স্তম্ভেধ, স্তম্ভাজ, প্ৰিয়দর্শী, অৰ্ঘদর্শী, ধৰ্ম্মদর্শী, সিদ্ধার্থ, তিষ্ঠা, ফুষ্ঠা, বিপস্‌সী, শিখি, বেষ্রভূ, ককুস্ক, কোনাগমন, কাণ্ডপ, গৌতম, এই ২৮ জন নিব্বাণ-মৃত দানকাৰী বুদ্ধক মই সৰ্বদায় এওঁলোকক অৱনত শিবে বন্দনা কৰিছো। তেওঁলোকে যেন মোক সন্তোষে বক্ষা কৰে।

ত্ৰিবজ্জৰ গুণ ভাৱনাৰ কল

ইচ্চেৱ মচচন্ত নমস্‌সনীয়ং নমস্‌সমানো বতনন্তয়ংয়ং, পুণ্ণেতিসন্দং
বিপুলং অলখং তস্‌সানুভাৱেন হতন্তবায়োতি

এৱং দেৱমহুস্‌সানং সৰবকামদদো নিধি,
য়ং য়দেৱাভিপথেস্তি সৰবমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

ত্ৰিবজ্জৰ গুণ বন্দনা আৰু ভাৱনা কৰি প্ৰত্যেকৰ মনত এই ভাৱ ধাৰণ কৰা উচিত, এইদৰে অন্তৰত পৰম শ্ৰদ্ধাভাৱ ৰাখি বজ্জৱয়ক নমস্কাৰ কৰি মই যি বিপুল পুণ্যসম্পদ লাভ কৰিলো, এই পুণ্যৰ প্ৰভাৱত মোৰ সকলো প্ৰকাৰ অন্তৰায় বিনাশ হওক।

দেৱমানৱৰ শ্ৰেষ্ঠ কামনা পূৰিপূৰণকাৰী একমাত্ৰ নিধি ত্ৰিবজ্জ। এই ত্ৰিবজ্জৰ ওচৰত যিহকে প্ৰাৰ্থনা কৰা যায়, সেই সকলোবিলাকেই শ্ৰদ্ধা-ভক্তি-বন্দনা আৰু ভাৱনাৰ দ্বাৰা লাভ কৰিব পাৰে।

ত্ৰিচৈত্য় সাধনৰ কল

য়ো বোধিকক্খং বোপেতি যো চ পবজ্জিতো নবো,
য়ো চ সখ্ণু বিস্বকৰো ধুৱং বুদ্ধো ভৱিস্‌সতি।

অনুবাদ

যি মানুহে বোধিবুদ্ধ বোই, যি প্ৰব্ৰজিত হয় আৰু যি ভগৱানৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি স্থাপন কৰে, তেওঁ সম্যক সমুদ্ব, প্ৰত্যেক বুদ্ধ আৰু আৱক বুদ্ধ এই তিনি প্ৰকাৰৰ ভিতৰত যেই কোনো এক প্ৰকাৰ বুদ্ধৰ লাভ কৰিব পাৰে।

বোধি বন্দনা

- ১। সখা সুনীলায়ত নেত্ৰহাৰী কন্তমুধাৰা নিপাতেন সিঞ্চং
পুঞ্জেসি তং সন্তদিনানি বোধিৰাজং বিৰাজং সিৰসা নমামি।
- ২। মূলে ছমিন্দস্‌স নিসজ্জ য়স্‌স ধীৰো সুবোধি চতুসচ্চমগ্গং,
মাৰং জিনিহা সমাৰং মুনিন্দো তম্পাদপিদ্দং সিৰসা নমামি।
- ৩। ইন্দনীলৱৰ্ণপদ্মসেতথন্ধ ভানুৰং,
সথুনেত্ত পঙ্কজাভি পূজিতগ্গা সাতদং।
অগ্গবোধিনাম ৰাম দেৱকক্খৱম্মিতং,
তং ব্ৰিসালবোধি পাদপং নমামি সববদা।

অনুবাদ

(১) ভগৱান বুদ্ধই বুদ্ধৰ লাভৰ পাছত অনিমিয় সুনীল আয়ত নেত্ৰে কাস্তিকপ অশ্ৰুধাৰাৰা সাতদিন বোধিৰাজক পূজা কৰিছিল। মই সেই উত্তম বোধিৰাজক অৱনত মস্তকে বন্দনা কৰিছো।

(২) মুনীশ্ৰ বুদ্ধই যি বুদ্ধৰাজৰ মূলত বহি স-সৈন্ত মাৰক পৰাজিত কৰি চাৰি আৰ্য্য সত্য অৱগত হৈছিল, মই সেই বুদ্ধৰাজক নতশিৰে বন্দনা কৰিছো।

(৩) ইন্দনীল মণিৰ্ণপাত আৰু শ্বেতশোভা বিমণ্ডিত শাখা-যুক্ত, শান্তাৰ নেত্ৰ পঙ্কজৰ দ্বাৰা পূজিত দেৱবুদ্ধ নামে বৰ্ণিত, এই সুবিশাল বোধিপাদ মূলক মই সৰ্বদা বন্দনা কৰিছো।

বুদ্ধৰ ব্যৱহাৰ্য্য বস্তু বন্দনা

- ১। পঙ্কথবৰ্ণং মুকুটপুৰে, বন্ধু নামে তিষ্ঠীৱৰ,
মথুৰায় পুৰেপত্তং, কুকনগৰে নিসীদনং।
- ২। পাটলীপুত্ৰ নগৰে কৰক কাশ্যবন্ধনং,
পঞ্চালোদক সাটিং চ চন্দ্ৰখণ্ডক কোসলে।
- ৩। মিথিলায় পুৰে পদ্মধাবণী পৰিস্ফাৰণং,
ৱাসি স্তুতিঘৰং চাপি ইন্দ পথে পুৰস্তম্বে।
- ৪। উপাহনং কুক্ষিকা চেৱ ধৱিকা পিচ সৰ্বসো,
উসীৰ ব্ৰাহ্মণে গামে কতা বতনচিহ্নিতা।
- ৫। জিনেন পৰিভুঙেন পৰিক্খাবে চ ধাতুয়ো,
পূজিতা নবদেৱেশী সদা বন্দামি বুদ্ধনা।

অনুবাদ

(১) মুকুটপুৰত বিছনাচাদৰ, বন্ধুমতীত ত্ৰিষ্ঠীৱৰ, মথুৰাত পাত্ৰ, কুক নগৰত বহাৰ আসন। (২) পাটলি-পুত্ৰত পানী ছাকনিৰ পাত্ৰ আৰু কটিবন্ধনী, পাঞ্চাল ৰাজ্যত গা-ধোৱা চীৱৰ, কোশল ৰাজ্যত চৰ্ম্ম খণ্ড। (৩) মিথিলাত পাত্ৰাধাৰ ও পানী ছাকনীৰ বস্ত্ৰ, ইন্দ্ৰপ্ৰস্থত স্ক্ৰুৰ আৰু বেজীৰখাৰ পাত্ৰ। (৪) উসীৰ ব্ৰাহ্মণ গাঁৱত জুতা, লাথুতি আৰু মোনা আছে। (৫) ভগৱান বুদ্ধৰ ব্যৱহৃত বস্তু আৰু ধাতু সমূহ দেৱ মানৱৰ পূজিত হৈ আছে। ময়ো সেই সমূহক অৱনত শিবে বন্দনা কৰিছো।

বুদ্ধৰ ন-গুণ বন্দনা

অবহং অবহোতি নামেন অবহং পাপং ন কাৰয়ে
অবহন্ত ফলং পত্তো অবহং নাম তে নমো।
সম্মা সমুচ্ছ এণানেন সম্মা সমুচ্ছ দেসনা,
সম্মা সমুচ্ছ লোকস্মিং সম্মা সমুচ্ছ তে নমো।

বিজ্জা সবণ সম্পন্নো তস্স বিজ্জা পকাসিতা,
 অতীতা নাগতুপন্নো বিজ্জা চৰণ তে নমো ।
 সুগতো সুগত্থানাং সুগতো সুন্দৰং পি'চ,
 নিব্বানাং সুগতিং যুস্তি সুগতো নাম তে নমো ।
 লোক বিদুতি নামেন অতীতানাগতে রিদ্,
 সংসাৰ সত্তমোকাসে লোকরিদ্ নাম তে নমো ।
 অল্পত্তবো ঞ্ণানসীলেন যো লোকস্ অল্পত্তবো,
 অল্পত্তবো পূজলোকস্মি তং নমস্সামি অল্পত্তবো,
 সাৰথী সাৰথী দেৱ যো লোকস্ সুসাৰথী,
 সাৰথী পূজ লোকস্মি তং নমস্সামি সাৰথী ।
 দেৱ যক্খ মল্লস্‌সানাং লোকে অগ্গফলং দদং,
 দদন্তং দময়ন্তানাং পুৰিসাজ্জা'ঞ তে নমো ।
 ভগৱা ভগৱা যুত্তো ভগ্গং কিলেস ৱাহতো,
 ভগ্গং সংসাৰ মুত্তাবো ভগৱা নাম তে নমো ।

অনুবাদ

অধিক জয় কৰাকেই অবহত বোলে । অবহতে কোনো প্ৰকাৰ
 পাপ কাম নকৰে । সেই ফললাভী অবহতক মই নমস্কাৰ কৰো ।

এই সংসাৰত জ্ঞান আৰু দেশনাৰ দ্বাৰাহে সম্যক সমুদ্ধ বুলি
 পৰিচয় পোৱা যায় । সেই সম্যক জ্ঞানলাভী বুদ্ধক মই নমস্কাৰ
 কৰো ।

জগতত ভূত-ভৱিষ্যৎ বৰ্ত্তমান বিদ্যাচৰণ সম্পন্ন জ্ঞান প্ৰৱৰ্ত্তক
 জনক বিদ্যাচৰণ বুলি কোৱা হয় । সেই বিদ্যাচৰণ পূৰ্ণজ্ঞান লাভী
 বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো ।

সু আগত স্বাগত । সুন্দৰৰূপে অহা নিৰ্ব্বাণ মুক্তিৰ নায়ক
 সুগত । সেই সুগতি লাভী বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো ।

অতীত অনাগত ভৱিষ্যৎ ত্ৰিলোকৰ বিদ্বান, প্ৰাণীজগতৰ জন্ম-
মৰণ-জ্ঞাতা সেই লোকবিদ বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো।

জ্ঞান আৰু শীল জগতৰ অদ্বিতীয়। সেই ত্ৰিভুবনৰ অদ্বিতীয়
বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো।

সংসাৰৰ দেৱ-মানৱক চলাওতা সুদক্ষ সাৰথি। সেই শ্ৰেষ্ঠ
সাৰথি বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো।

ভগ্নবাগ দ্বৈষ মোহ ভগৱান, ক্লেশহীন, সংসাৰ প্ৰমুক্ত, সেই
ভগৱান বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো।

বুদ্ধ বন্দনা

- ১। নমো নমো বুদ্ধ দিৱাকৰায়
নমো নমো গৌতম চন্দিমায়,
নমো নমো নন্তুগুণৱৰায়
নমো নমো সাকিয় নন্দনায়।
- ২। ব্ৰহ্মিন্দ দেৱিন্দ নৰিন্দ ৰাজ্য
বোধি সুৰোধি কৰুণা গুণৱা,
পঞ্ঞাপদীপজ্জলিতং জলন্তং
ৱন্দামি বুদ্ধং ভৱপাৱতিম্।
- ৩। নমো নমো সৰ্বকুলদ্বজায়
নমো নমো সজ্জনমাদদায়,
নমো নমো নিবৰুতি নিজ্জৰায়
নমো নমো লোক পভক্কৰায়।
- ৪। নমো তে কৰুণাভাৱ নমো তে মতিসাগৰ।
নমো তে অমতাকৰ নমো তে নবভাকৰ,
নমো তে হতসংসাৰ নমো তে নবকুজৰ
নমো তে জগতাধাৰ নমো তে অমৃতমৱ।

৫। বংসিমাল নমো তুয়হং নবশুকহ মণ্ডন
জলমাল নমো তুয়হং ভৱাৰণ্ণ দাৱানল,
ইধানন্ত গুণাধাৰ সদ্ধৰ্ম্ম বতনাকৰ
পাদে বন্দামি তে নাথ সদ্ধায়তন মুদ্ধনা।

অনুবাদ

(১) বুদ্ধদিবাকৰ, গৌতমচন্দ্ৰ, অনন্ত গুণাৰ্ণৱ আৰু শাক্যনন্দনক
নমস্কাৰ।

(২) যি ব্ৰহ্মাধিপতি, দেৱাধিপতি, নবাধিপতি ৰজা, যি
উত্তম বোধিজ্ঞান লাভী কাকণিক, জগত শ্ৰেষ্ঠ, প্ৰজালোকত
আলোকিত; সেই ভৱসাগৰ উত্তীৰ্ণ বুদ্ধক মই বন্দনা কৰিছো।

৩। শাক্যকুলৰ ধ্বজা স্বৰূপ, সাধকসকলৰ আশ্ৰয় স্বৰূপ, যি
নিৰ্বাণ লাভ কৰি জৰাৰ কৰাল গ্ৰাসৰ পৰা মুক্ত সেই জ্ঞানী বুদ্ধক
নমস্কাৰ।

৪। হে! ককণাৰ সাগৰ, অনন্ত প্ৰজ্ঞা, অমৃতৰ আকৰ,
নবভাস্কৰ, নবসিংহ, জগতাধাৰ, অমৃতাৰ্ণৱ বুদ্ধ আপোনাক অৱনত-
শিৰে বন্দনা কৰো।

৫। হে! ৰশ্মীমালী পদ্মই যেনেকৈ পানীৰ শোভাবৰ্দ্ধন কৰে
আপুনিও তেনেকৈ নবসংসাৰৰ শোভাবৰ্দ্ধনকাৰী। ভৱাৰণ্য দাহ-
কাৰী, অনন্ত গুণৰ আধাৰ, সদ্ধৰ্ম্মৰ ৰত্নাকৰ আপোনাক মই শ্ৰদ্ধাৰে
বন্দনা কৰিছো।

বুদ্ধ বন্দনা

১। সত্তত ৱিতত কিত্তিং ধন্ত কন্দল্লদল্লং
তিভৱ হিতৱিধানং সৰৱ লোকেককেতুং,
অমিতমতিমনল্লং সন্তিদং মেৰুসাৰং
সুগতমহমুদাৰং ৰূপসাৰং নমামি।

অনুবাদ

কল্পৰ্ব দৰ্গচূৰ্ণকাৰী, সৰ্বদা কিস্তীযুক্ত, জিভৰৰ হিতসাধনকাৰী,
সৰ্বলোকৰ ধ্বজাস্বৰূপ, ভূবিপ্ৰজ্ঞা, শাস্তিদায়ক, মেকত্বল্য উত্তমকণযুক্ত,
উদাৰ সুগতক মই সৰ্ব্বদা প্ৰণাম কৰিছো।

ধৰ্ম্য বন্দনা

২। হতভবিত তুসাব মোহপঙ্কো পতাপং
মনকমল ব্লিকাসং জন্তনং সেসকানং,
কুমতি কুমুদনাসং বুদ্ধপুৰ্বা চ লগ্না
উদিত মহমুদাৰং ধৰ্ম্যভানুং নমামি।

অনুবাদ

অন্ধকাৰ বিনাশকাৰী প্ৰদীপ, কৰ্দমকপ মোহ বিনাশকাৰী
উত্তপ্ত, অসংখ্য প্ৰাণীৰ জ্ঞানকপ মনপদ্ম প্ৰস্ফুটিতকাৰী, অতীত
বুদ্ধসকলৰ দৰে অভ্জানকপ বিনাশী কুমুদিনী, উদিত মহাউদাৰ
ধৰ্ম্যভানুক—মই নমস্কাৰ কৰিছো।

সজ্জ বন্দনা

৩। সকল ব্লিমল সীলং ধোত পাপাৰি জালং
সুৰ-নৰ-মহণেয়াং পাছণেয়াছনেয়াং,
উজ্জুপথপটিপন্নং পুণ্ড্ৰেক্বেত্তং জনানং
গগমহমভিৰন্দে সাৰদং সাদৰেন।

অনুবাদ

পৰিশুদ্ধ লীলকপ পানীৰে পাপকপ মল ধোতকাৰী, দেৱ-
মানৱৰ পুণ্যক্ষেত্ৰ, আস্থানৰ যোগ্য, সন্মানী, ঋজু পথে গমনকাৰী,
ভগৱান বুদ্ধৰ প্ৰশংসিত অমৃত্তৰ পুণ্যক্ষেত্ৰ, সৰ্ব্বধৰ্ম্য বিশ্বাবদ, শ্ৰেষ্ঠ
সংঘক সসন্মানৰে মই নমস্কাৰ কৰো।

বুদ্ধ বন্দনা

- ১। বিসাবদং বাদপথাতিবুদ্ধিনং
 তিলোক পজ্জাতমসয়হ সাহিনং,
 অসেসঞ্ঞেয়্যাববণম্মহায়িনং
 নমামি সথাবমনন্তগোচবং ।

অনুবাদ

মই জ্ঞানী, অরর্ণনীয়, ত্রিলোকজ্যোতি, অজৈয়জ্জিৎ, অশেষ
 অবিজ্ঞানাশক, অনন্তদর্শী শাস্তাক অভিরাদন কবিছো ।

ধর্ম্ম বন্দনা

- ২। তিলোক নাথম্মভরং ভয়াপহং
 বিন্সুদ্ধ বিজ্জাচবণেহি সেবিতং,
 পপঞ্চ সঞ্ঞোজ্জন বন্ধনচ্ছিদং
 নমামি ধম্মং নিপুণং সুহৃদসং ;

অনুবাদ

ত্রিলোকনাথব দ্বাবা প্রচাবিত ভয়নাশক, বিশুদ্ধ-বিজ্ঞাচরণ
 সম্পন্ন ব্যক্তিসকলব দ্বাবা সেবিত, তৃষ্ণা-দৃষ্টি-মান বন্ধন ছিন্নকাৰী,
 নিপুণ, হুর্বেবাধ্য ধর্ম্মক মই অভিরাদন কবিছো ।

সজ্জ বন্দনা

- ৩। পসাদ মন্তেনপি য়থ পাণিনো
 ফুসন্তি হুন্ধুখুখয় মচ্ছুতং পদং,
 তমাহুনেয়্যং সুসমাহিতিশ্রিয়ং
 নমামি সজ্জং য়ুনিবাজ্জ সারকং ।

অনুবাদ

য'ত কিঞ্চিৎ প্রসন্নতাৰ দ্বাৰা প্রাণীবিলাকৰ চুখকয় আৰু
নিৰ্বাণ লাভ হয়, সেই সংযতেন্দ্রিয় আস্থানৰ যোগ্য মুনিৰাজৰ শিষ্য
সংঘক মই অভিৰাদন কৰিছো।

ত্রিশৰণ পাঠ্য

- ১। যো রদতং পরবো মনুজেন্সু
সক্যমুনি ভগৱা কতকিচো,
পাবগতো বল্লব্বিবিয় সমঙ্গী
তং সুগতং সবণথমুপেমি।
- ২। বাগ বিবাগ মনেজ্জমসোকং
ধম্মসসম্মত্তমঙ্গটিকুলং,
মধুৰমিমং পণ্ডণং সুৱিত্তং
ধম্মমিমং সবণথমুপেমি।
- ৩। যথ চ দিন্নংমহম্ফলমাহু
চতুস্সু সূচীস্সু পুৱিস যুগেন্সু,
অট্টঠ চ পুণ্নল ধম্ম দসাতে
সজ্জমিমং সবণথমুপেমি।

অনুবাদ

(১) সৰ্বলোক পূজিত ককণাৰ আধাৰ মুনীন্দ্র, সৰ্বধৰ্ম্ম-পাবদৰ্শী
মুক্তিৰ কেন্দ্ৰ, যাৰ শৰীৰৰ পৰা পুণ্যজ্যোতি অবিৰাম উদ্ভাসিত,
সেই মহাজ্ঞানী সৰ্বজ্ঞ বুদ্ধক মই বন্দনা কৰিছো।

(২) স্বৰ্গাৰোহণৰ সোপান সদৃশ, অতি পবিত্ৰ, ভৱ-সাগৰ
উলজ্জ্বা সেতু সদৃশ, নিৰ্ভৰযোগ্য, শাস্ত-শিষ্ঠ, পৱিত্ৰ, অমূল্য, ভয়হীন,
অখণ্ড ধৰ্ম্ম স্তম্ভৰূপে ব্যাখ্যাত, সেই অমূল্য ধৰ্ম্মক মই বন্দনা
কৰিছো।

(৩) ভগৱান বুদ্ধৰ সুপ্ৰতিষ্ঠিত জ্ঞানকসকল অদ্বিতীয়, সুবিশুদ্ধ, পাপবহিত, সৰ্বগুণসম্পন্ন, শাস্তাইন্দ্রিয়, অষ্ট আৰ্য্য পুদগল। সেই ধৰ্ম্মৰ পথ প্ৰদৰ্শক সংঘক মহি বন্দনা কৰিছো।

ধৰ্ম্মচক্ৰ গাথা

১। গন্ত্ৰা সো ধৰ্ম্মৰাজ্ঞা বনমিসিপতনং.....

সংগ্ৰাণাতনং নিকৈত্তং,

পল্লকস্মিং নিসিন্ধো তহিমরিচলিত.....

টঠান সম্পাদিতমিহ।

আসালেহ পুন্নমায়ং সিতকচিকচিয়া.....

জোতিতে চক্কৱালে,

দেৱব্ৰহ্মাদিকানং ছুৰিতমলহৰং.....

বত্তয়ী ধৰ্ম্মচকং।

২। সুহ্মা সদ্ধম্মমগ্গং তিভুৱনকুহবা.....

ভোগৱিথাবিকং তং,

অংগ্ৰাকোণ্ডংগ্ৰাণাং দ্বিজমুনি পমুখা.....

টঠাবস ব্ৰহ্মকোটি।

অংগ্ৰাসুং মগ্গধম্মং পৰিমিত্তবহিতে.....

চক্কৱালে উলাবো,

ওভাসো পাতুভূতো সপদি বহুৱিধং.....

আসি অচ্ছেকং চ।

অনুবাদ

(১) ধৰ্ম্মৰাজ বুদ্ধই সংঘমী সাধুসকলৰ বাসস্থান গ্ৰহণপতন বনলৈ গৈ, পদ্মাসনত বহি অবিচলিতভাৱে, আহাৰী পূৰ্ণিমাৰ শীতল চন্দ্ৰালোকোদ্ভাসিত তিথিত চক্ৰবালৰ দেৱব্ৰহ্মাদিৰ পাণ্ডুলক্ষ্যৰা ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছিল।

(২) বিস্তৃত ত্ৰিভুবনত অগ্ৰসদ্বৰ্ণ জ্ঞান কবি অজ্ঞাকোণ্য নামক ব্রাহ্মণমুনিৰ প্ৰমুখ্যে ১৮ কোটি ব্ৰহ্মাই মাৰ্গ আৰু ধৰ্ম্ম উপলব্ধি কৰিছিল। অসংখ্য চক্ৰবালত মহালোক প্ৰাহুভূত হৈছিল আৰু সেই সময়ত নানা অলৌকিক ঘটনা ঘটিছিল।

নিৰ্বাণ প্ৰাৰ্থনা

সখাৰা সমুত্তথং পুৰিমত্তবভৱে সম্পজ্ঞানং পজ্ঞানং
সম্বোধিঃ তস্‌স সৰ্বাসৱৱিগমকৰিং সদ্বহন্তো' বহন্তো,
সোতং তস্‌স'গ্গধম্মে নিপুণমতিসত্তং সঙ্গমেসং গমেসং
নিৰ্বানং সমুত্তমিচ্ছে তিভৱন্তয় পৰিচ্চাগহেতুং গহেতুং।

অনুবাদ

নিপুণ মতি ব্যক্তিসকলে শাস্তাকৃত লোকহিত জ্ঞাত হৈ সকলো প্ৰকাৰ আশ্ৰয় ক্ষয় কৰি সম্বোধিজ্ঞানত বিশ্বাস স্থাপন কৰে। সংসংঘৰ লগত বাস কৰি শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম শুনি ত্ৰিভৱ-ভয়হাৰী শাস্তিময় নিৰ্বাণ লাভ কৰাৰ ইচ্ছা প্ৰত্যেকৰেই থকা উচিত।

প্ৰাৰ্থনা

ধম্মো পৱত্তত্তু চিৰায় মুনিস্সবস্স
ধম্মেঠিতা বসুমতীপতয়ো ভৱন্তু,
কালে পৱস্সত্তু ঘনো নিখিলা পজা'পি
অঞ্ঞোঞমেত্তি পটিলান্তমুখং লভন্তু।

অনুবাদ

বুদ্ধৰ ধৰ্ম্ম চিৰকাল দেদীপ্যমান হৈ বওক। বিশ্বৰ নৰপতি-সকল ধাৰ্ম্মিক হওক। যথা সময়ত বৰফুণ দিয়ক আৰু সকলো প্ৰাণীয়েই পৰম্পৰে পৰম্পৰৰ প্ৰতি মৈত্ৰী ভাৱাপন্ন হৈ সুখত জীৱন যাপন কৰক।

বুদ্ধ বন্দনা

য়ো সৰ্বলোকমহিতো কৰুণাধিৱাসো,
মোক্খাকৰো বৱিকুলস্বৰ পুন্ন চন্দো ।
ঞেয়োদধিং সুরিপুলং সকলং ৱিৱুন্ধো,
লোকুত্তমং নমথ তং সিৱসা মুনিন্দং ।

অনুবাদ

সৰ্বজনৰ পূজিত, কৰুণাৰ আধাৰ, মুক্তি পথ প্ৰদৰ্শক, সূৰ্য্যবাংলী,
অস্তবীৰুত পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ দৰে প্ৰতিষ্ঠিত, সুগম্ভীৰ জ্ঞানসাগৰ মন্থনকাৰী,
নিৰ্ব্বাণ ধৰ্ম্ম জ্ঞাতা, সেই মুনীন্দ্ৰক মই অৱনত শিৰে বন্দনা
কৰিছো ।

ধৰ্ম্ম বন্দনা

সোপানমালময়লং তিৱসালয়স্‌স,
সংসাৰসাগৰ সমুত্তৰণায় সেতুং ।
সক্বা গভীভয় ৱিৱজ্জিত খেমমগ্গং,
ধম্মং নমস্‌সথ সদা মুনিনা পণীতং ।

অনুবাদ

ত্ৰিৱশালয়ৰ নিৰ্ম্মল সোপান, সংসাৰ সমুদ্ৰ উত্তীৰ্ণ সেতু,
সকলোৰে ভয়হীন নিৰাপদ মাৰ্গ ৰূপ মুনীন্দ্ৰৰ শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মক মই
অৱনত শিৰে বন্দনা কৰিছো ।

সজ্জ বন্দনা

দেয়্যং তদগ্গমপি যথ পসন্নচিত্তা,
দহ্মা নবা ফলমুলাৰতবং লভন্তে ।
তং সৰৱদা দসৱলেনপি সুগ্গসথং,
সজ্জং নমস্‌সথ সদামিত পুণ্ণং খেত্তং ।

অনুবাদ

মানুহে প্ৰসন্ন চিত্তেৰে য'ত কিকিড মাত্ৰ দান দিলেও মহৎ পুণ্যৰ ভাগী হ'ব পাৰে, সেই তথাগত দ্বাৰা প্ৰশংসিত শ্ৰেষ্ঠ অনুস্তব সংঘক মই অৱনত শিবে বন্দনা কৰিছো।

ত্ৰিবন্ধ বন্দনা

তেজোৱলেন মহতা বতনন্তয়স্,
লোকন্তয়ঃ সমধিগচ্ছতি যেন মোক্খং ।
বক্খা ন চখি চ সমা বতনন্তয়স্,
তস্মা সদা ভজ্যতং তং বতনন্তয়ং ভো ॥

অনুবাদ

যি ত্ৰিবন্ধই সকলো প্ৰাণীকে ত্ৰিভৱ দুখৰ পৰা মুক্তি প্ৰদান কৰিব পাৰে, সেই ত্ৰিবন্ধৰ দৰে ত্ৰাণকাৰী আন একোৱেই নাই। হে মানৱ! সেই অনুপম ত্ৰিবন্ধক সদায় ভজনা বন্দনা কৰা।

গাথা

১। ধম্মো তিলোকসৰণো পৰমো বসানং,
ধম্মো মহগ্ঘবতনো বতনেন্সু লোকে ।
ধম্মো হৰে তিভৱদুখং বিনাস হেতু,
ধম্মং সমাচৰথ জাগৰি কামুযুত্তা ॥

অনুবাদ

ত্ৰিলোকৰ সৰ্ববসতকৈ ধৰ্ম্মৰসেই শ্ৰেষ্ঠ, সৰ্বমহাৰ্ঘ বন্ধুতকৈ ধৰ্ম্মবন্ধই মূল্যৱান। ধৰ্ম্মই ত্ৰিভৱৰ সকলো দুখ বিনাশ কৰিব পাৰে। গতিকে সদায় জাগৰিত ভাৱে ধৰ্ম্মাচৰণ কৰা।

- ২। যে সাবিপুত্ৰ প্ৰমুখা মুনিসারকা চ,
 স্ৰদ্ধা সদাসরনুদা পৰমিস্কি পত্তা।
 তেচাপি মচ্চুৱলভামুখসন্নিমুগ্ধা,
 দীপানি ৱানিলহতা খয়তং উপেতা ॥

অনুবাদ

অগ্ৰশ্ৰাৱক অবহত শাবিপুত্ৰ প্ৰমুখ, বিগুহ, নিৰ্ম্মল তৃষ্ণামুক্ত,
 মহাশুদ্ধিবান মুনিৰাজৰ শ্ৰাৱকসকলকো মৃত্যুৰাজে জুৰ বতাহত
 লুমাই নিয়া প্ৰদীপৰ দৰে হৰণ কৰি লৈ যায়।

- ৩। ৰোগাতুবেশু কৰুণা নজবাতুবেশু,
 খিডাপবেশু স্কুমাব কুমাৰকেশু।
 লোকং সদা হনতি মচ্চু মহাগজিন্দো,
 দাৱানলো ৱনমিৱাৱিৰতো অসেসং ॥

অনুবাদ

ভীষণ প্ৰতিমূৰ্ত্তি মৃত্যুৰজাই বৃদ্ধ, ৰোগী, স্কুমাব, স্কুমাব।
 কাকো দয়া নকৰে। দাবাগিয়ে দপ্‌দপ্‌কৈ বন দহি নিয়াৰ দৰে
 মৃত্যুকণী গজেন্দ্ৰই সকলো প্ৰাণীকে মহটিয়াই লৈ যায়।

- ৪। ভাৱেথ ভো মৰণমাৰ ৱিৱজ্জনায়ে,
 লোকে সদা মৰণসংগ্ৰামিং যতন্তা।
 এৱমিহ ভাৱনবতস্‌ নবস্‌ তস্‌,
 তণহা পহীয়তি সবীৰ গতা অসেসা ॥

অনুবাদ

হে মৰণভয়ীসকল! যদি মৃত্যুক ভয় কৰা, তেন্তে নিত্য
 মৰণানুশ্ৰুতি ভাৱনা কৰা। এই দৰে ভাৱনা কৰিলে সকলো তৃষ্ণা
 ধ্বংস হয়। তেতিয়াই মৃত্যুৰাজ্য অতিক্ৰম কৰিব পাৰিবা আৰু
 পুনৰ তাৰ কবলত পৰিব লগা নহয়।

- ৫। অগ্নং সুখং জললয়ং যিয় ভো ভিনয়ে,
 দুঃখন্ত সাগৰজং যিয় সব্ব লোকে ।
 সঙ্কল্পনা তদপি হোতি সভাৱতো হি,
 সব্বং তিলোকমপি কেৱল দুঃখমেৱ ॥

অনুবাদ

হে মানৱ! এই সংসাৰত যাক সুখ বুলি ভাবিছা সি ছববি
 আগৰ পানীৰ দৰে ক্ষণিক। কিন্তু তাত মহাসমুদ্ৰৰ পানীৰ দুখ
 নিহত আছে। মাত্ৰ কল্পনা ফেৰি হে সুখ। গতিকে এই কথা
 সকলোৱে মনত ৰখা উচিত। কাৰণ ত্ৰিলোকত দুখেই পৰিপূৰ্ণ;
 ক'ত সুখ পাবা।

- ৬। সংসাৰ দুঃখমগনেয়া যথা মুনিন্দো,
 গন্তীৰ পাৰমিত সাগৰ মুত্তৰিষা।
 ঞ্জয়্যা অৰোধি নিপুণং হতমোহজালো,
 তস্মা সদা পৰহিতং পৰমং চিনাথ ॥

অনুবাদ

মোহজাল ধ্বংসকাৰী মুনিন্দ্ৰই সংসাৰৰ দুখ গণনা নকৰি,
 পাৰমী পূৰ্ণকৰি নিৰ্বাণ লাভ কৰিছে। তেওঁ এই নিৰ্বাণ পথ
 সকলোকে দেখুৱাই গৈছে। সেই কাৰণে আত্ম পৰহিতাৰ্থে
 সকলোৱে কুশল ধৰ্ম্ম সঞ্চয় কৰা। আৰু সদায় সেই কৰুণাৰ
 আধাৰ বুদ্ধক কৃতজ্ঞতাৰে পূজা কৰা।

ত্ৰিৰত্নবন্দনা

- ১। ব্ৰহ্মেন্দ্রমাদিমখিলং ভূৱনেন্সু ভূতং,
 মোহাক্ৰকাৰ ভজিতং ভৱভাৱ হাৰং,
 লোকুন্তমং সবণ তং যদি দেৱদেৱং
 যুনীন্দ্রসীহপৰং সিৰসা নমামি।

- ২। মুনীন্দ্র হাবিরদনং ভুজগন্তে গন্তে
সমুত্ত ভূত সবণং পৰম বসানং,
ধম্মেন ধম্মমতুলং নিখিলমিহয়ন্তং
জিনেন্দ্র ধম্ম পরবং সিৰসা নমামি।
- ৩। সন্তিস্থিয়ং ব্রিহত পাপমলং জলন্তং
সমুদ্রসামন নিম্ভ রিয় পুন্ন চন্দং,
য়ং অগ্ন পুগ্নল পরবগ্ন মহগ্নদানং
জিনেন্দ্র সজ্ব পরবং সিৰসা নমামি।

অনুবাদ

(১) ব্রহ্মা-ইন্দ্রাদি শ্রেষ্ঠ, ত্রিভুবনৰ মোহাক্ষ অপনোদনকাৰী,
ভৱ-ভয় বিনোদনকাৰী, দেৱাতীদেৱ, লোকুত্তৰ জ্ঞানসম্পন্ন নবশ্রেষ্ঠ
মুনীন্দ্রক মই নমস্কাৰ কৰো।

(২) নিখিল শ্রেষ্ঠ, অতুলনীয়, সুগম্ভীৰ, বসসম্পন্ন মুনীন্দ্রৰ মুখ-
নিশ্চিত ধৰ্ম্মক মই নমস্কাৰ কৰো।

(৩) সম্যক সমুদ্রৰ প্ৰশংসিত শাস্ত-ইন্দ্রিয়, পাপবহীত, নিৰ্ম্মল
পানীৰ দৰে বিশুদ্ধ, পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ দৰে প্ৰদীপ্ত, প্ৰকৃত দানৰ পাত্ৰ সংঘক
মই নমস্কাৰ কৰো।

প্ৰাতঃস্মৰণীয়

- ১। প্ৰাতঃ স্মৰামি কৰুণাতাৰং পুৰুষোত্তমং,
সৰ্বদেৱমানৱ বন্দিত সিদ্ধাৰ্থ গৌতমং।
শুদ্ধোদন মায়াশূতং গোপাপতিং মুনিশাক্যং,
সংসাৰ হুঃখ তাপহৰ মহৌষধ দাতাৰং।
- ২। প্ৰাতৰ্নমামি ব্রিহমৈজীভাৱং ত্যাগীশ্বৰং,
সৰ্বহিতায় ত্যজিত ৰাজচক্ৰবৰ্তী পদং।
কঠোৰ তপস্শ্যাজ্জিত প্ৰদৰ্শিতাষ্টাঙ্গ মাৰ্গং,
সংসাৰ হুঃখ তাপহৰ মহৌষধ দাতাৰং।

- ৩। প্রাভৰ্ভজামি ভগবন্তং অবহন্তং সমুদ্ভব,
সত্য সূন্দৰং মনয়ং পৱিত্ৰ প্ৰশান্তমূৰ্ত্তং ।
জন্মমৃত্যু প্ৰৱাহমুক্তং পৰিনিৰ্ব্বাণং গন্তং,
সংসাৰ দুঃখ তাপহৰ মহৌষধ দাতাৰং ।

অনুবাদ

(১) যি কৰুণাৰ অৱতাৰ পুৰুষোত্তম, দেৱমন্ত্ৰাসকলৰ পূজিত,
সিদ্ধাৰ্থ গৌতম, শুদ্ধোদন আৰু মায়াদেৱীৰ পুত্ৰ, গোপাৰ স্বামী,
শাক্যবংশৰ মুনি আৰু সংসাৰৰ দুঃখ-তাপ নিবাৰক, মহৰ্ষি সকলৰ
দাতা, তেওঁক প্ৰভাতত স্মৰণ কৰো।

(২) যি বিশ্বব্ৰহ্মান্দৰ মৈত্ৰীপৰায়ণ, ত্যাগশ্ৰেষ্ঠ সকলো প্ৰাণীৰ
হিতৰ কাৰণে ৰাজচক্ৰবৰ্ত্তীপদ অনায়াসে পৰিত্যাগ কৰিছে, কঠোৰ
তপস্তাৰ দ্বাৰা আৰ্য্য-অষ্টাঙ্গিক মাৰ্গ দৰ্শন কৰিছে, সংসাৰৰ দুঃখ-তাপ
নিবাৰক আৰু মহৰ্ষিসকলৰ দাতা, তেওঁক প্ৰভাতত স্মৰণ কৰো।

(৩) যি ভগৱান পুনৰ জন্মৰহিত, সম্যকসমুদ্ভ, সত্য, সূন্দৰ,
পৱিত্ৰ, প্ৰশান্ত মূৰ্ত্তি, জন্ম-মৃত্যু প্ৰৱাহ বিমুক্ত, পৰিনিৰ্ব্বাণগন্ত,
সংসাৰৰ দুঃখ-তাপ নিবাৰক আৰু মহৰ্ষিসকলৰ দাতা, তেওঁক
প্ৰভাতত স্মৰণ কৰো।

ধাতু-চৈত্ৰ্য-বন্দনা

- ১। সৰ্ব্বজ্ঞ বক্তৃ সবসী কহৰাজহংসং,
পুন্দেন্দু সূন্দৰকটিং সুববুন্দ বন্দ্যম্ ।
সঙ্কৰ্মচক্ৰ সহজং জনপাৰিজাতং,
জীৱন্তধাতুমমলং প্ৰণমামি ভক্ত্যা ।
- ২। নাগালয়ো পৰিধবালয় চক্ৰৱালং,
বুদ্ধিৱিকৃট গতকাঞ্চন শৈল্যাশুভ্ৰে ।

বোধিক্ৰমূল নিহিতাক্ষয় ধাতুৱিস্থং,
বিভিন্নমামি সিবস জিনচৈত্যমগ্ৰম্ ।

- ৩। হৈমালৱাল ৱলয়াস্তব বত্ৰবেদী,
বজ্জাসনোল্লসিত মূলমগেস্ত বোধিম্ ।
য়ং প্রাপ্য মাৰ বিজয়াস্থপদং প্রাপেদে,
সৰ্ব্বজ্ঞতাং স-ভগৱাংস্তমহং নমামি ।

অনুবাদ

(১) সকলবত চৰিফুৰা জলনিৰ্ণিপ্ত বাজহংসৰ দৰে সংসাৰ মোহপঙ্কত অলিপ্ত সৰ্ব্বজ্ঞ বুদ্ধ, পদ্মপূৰ্ণপুখুৰী সৌন্দৰ্য্যৰ দৰে সংসাৰৰ জন-গণৰ মাজত ধৰ্ম্মচক্ৰধাৰী দক্ষ কীৰ্ত্তিমন্ত, শ্ৰীবুদ্ধৰ নিৰ্ম্মল দম্ভধাতুক মই সশ্ৰদ্ধ বন্দনা কৰিছো। (২) চক্ৰবালৰ শ্ৰেষ্ঠ আলয় নাগভৱনৰ দৰে, শৈল্য শৃঙ্গৰ সুশোভিত কাঞ্চন মুকুটৰ দৰে, বোধি-ক্ৰমৰ তলত তৃষাক্ষয়ী প্ৰতিবিস্মৰ দৰে, জিনধাতু চৈত্যক মই সশ্ৰদ্ধ বন্দনা কৰিছো। (৩) হিমালয় গিৰি শৃঙ্গৰ বত্ৰবেদীৰ দৰে, বোধিবৃক্ষৰ বজ্জাসনত বহি যি মাৰ সৈন্তক পৰাস্ত কৰিছিল সেই সৰ্ব্বজ্ঞতাপ্ৰাপ্ত ভগৱান বুদ্ধক মই সশ্ৰদ্ধ বন্দনা কৰিছো।

বুদ্ধ স্তুতি

- ১। অতীত কীৰ্ত্তি মন্দিতম্
মহৰ্ষী আৰ্য্য বন্দিতম্,
কবুব স্তব বঞ্জনম্
নমামি বুদ্ধং সৰণম্ ।

- ২। প্ৰকৃতি বাগ বঞ্জনম্
সুমুখ্য ভূজ গুঞ্জিতম্,
তুষাৰ মাল্য ভবণম্
নমামি ধৰ্ম্মং শৰণম্ ।

পাবামী ত্রিদশ কবিবলৈ শেষ
ভোগিলা কত যাতনা,
কতবার হৈলা কতবার মৈলা
দিব নোহাবো গণনা।

ধন দিলা দান প্রাণ দিলা দান
দানত নাছিল মানা,
জীলব কাৰণ কৰিলা সাধন
বাখি একাগ্র চেতনা।

নৈকম্য পাবামী পুৰিছিল। তুমি
ভরত নাবাখি কামনা,
বীৰ্য্য পাবামীত ধৈৰ্য্য বাখি চিত্ত
কৰিলা কৃচ্ছ সাধনা।

ক্ষান্তি পাবামীক কৰিছিল। শেষ
সহি দুখৰ তাড়না,
প্রজ্ঞাৰ নিমিত্তে একনিষ্ঠ চিত্তে
ভাবিলা কত ভাবনা।

সত্যৰ কাৰণ কবি দৃঢ় পণ
পূৰ্ণ কৰিলা বাসনা,
অধিস্থান কৰি শ শ বাৰ মৰি
সাধিলা নিজৰ প্রার্থনা।

মৈত্ৰী ভাৱ ভাবি ভৈলা বিশ্ব বৰি
কি দিয়ু তাৰ বৰ্ণনা,
উপেক্ষাক লাগি দিবা নিশা জাগি
বাখিলা স্থিৰ ধাৰণা।

শেষ জনমত বোধিব মূলত
জয় কৰি মাৰ সেনা,

ধৰি অষ্টপদ   বুজি চাৰি সত্য
 ধ্বংসিলা আপোন তৃষ্ণা ।
 তথাগত তুমি   লোক বিদ্ তুমি
 বিজ্ঞাচৰণ সম্পন্ন,
 শাস্তা আমাৰ   বুদ্ধ আমাৰ
 লোৱা সজ্জ্ব বন্দনা ।

প্ৰাৰ্থনা

ওহে বুদ্ধ ভগৱান অগতিৰ গতি
 তুমি বিনা নাই কেও আমাৰ মুক্তি ।
 তুমি প্ৰভু জগতৰ মুক্তিৰ আধাৰ
 সেই কাৰণে গাই ফুৰো নাম তোমাৰ ।
 কৃপা কৰা ওহে প্ৰভু এই নিকিনক
 তোমাৰ শৰণে যেন পাওঁ নিৰ্বাণক ।
 তোমাৰ শৰণে প্ৰভু কত শত প্ৰাণী
 লভিছে অমৃত ধাম সংখ্যাকো নাজানি ।
 শাৰিপুত্ৰ মৌদগল্যায়ণ ছই পুত্ৰ তযু
 লৈছিল তব আশ্ৰয় দেখি বাট উজু ।
 আশীৰ্বাদ দিবা প্ৰভু এই অধমত
 বাট লভো যেন ভক্তিৰ গুণত ।
 যেতিয়া আৰ্য্যমিত্ৰ সম্যক ভগৱানে
 জন্মিবই পৃথিৱীত এই ভক্তগণে ।
 পুনঃ পুনঃ আশীৰ্বাদ মাগিছো চৰণে
 যেনেকৈ জনম হয় আমাৰ সেইক্ষণে ।
 সংসাৰৰ লোভ-দ্বেষ-মায়া-মোহ এৰি
 বুজো যেন অষ্টমাৰ্গ আৰু সত্যচাৰি ।

এই প্রার্থনা প্রভু অস্তিত্বের সময়
স্ববিবলৈ তদুণাম ভুল নাহি হয়।

অশুচি ভাষনা

অশুচি দুর্গন্ধময় শবীর আমাৰ
ক্ষণে ক্ষণে পঁচা গেলা হৈছে বাহিৰ।
স্বমেক পৰ্ব্বতসম স্নগন্ধি মাজত
সাগৰৰ পানীসম স্নগন্ধি তেলত।
এই পঁচা শবীৰক বাখি দিওঁ যদি,
তথাপিও দুর্গন্ধ থাকে নিববধি।
চুলি-নোম-নখ-দাঁত-ছাল আৰু মাংস,
শিৰ-হাৰ, হাৰ মজা ঢাক ছাল অংশ।
কলিজা ক্ৰোম প্লীহা ফুৎফুৎ পিতাশয়,
ডাঙৰ আৰু সৰু ভুক আৰু মূতাশয়।
বিষ্ঠা, পিত্ত, শ্লেষ্মা, ঘাম মেদ আৰু পুঁজ
চকুৰ পানী, লালতি, তেল আৰু তেজ।
নাকৰ ওখল আৰু মূৰৰ মগজ,
মাংসপেশী মূত এই অশুচি বত্ৰিশ।
এই বত্ৰিশ অশুচি একে লগ লাগি,
গঠিত শবীৰ চোৱা কিমান এলাগি।
অথচ এই শবীৰক কত যতন কৰি,
যতন কৰি তথাপিতো বাখিব নোৱাৰি।
মৃত্যুৰ পাচত ক্ষন্তেক থাকিব নিদিয়ৈ,
জ্ঞাতি বন্ধু সকলোৱে পেলাবলৈ আহে।
খই দিলে শ্মশানত থাকিছো অকলে,
টানি টুনি খাই থাকে কুকুৰে শিয়ালে।

পঁচি গেলি মাটি হয় নেথাকে অস্তিত্ব,
 অথচ অবোধ মন হই আছে মত্ত ।
 ওহে মোৰ অবোধ মন ! হোৱা জ্ঞানবান,
 দেহৰ মোহত কিয় হৈছা মগন ।
 ক্ষণস্থায়ী এই দেহ ক্ষম্ভেক যৌৱন,
 তাৰ বাবে কিয় তুমি আনন্দ মগন ।
 অশুভ ভাবনা ভাবি কৰি এক মন,
 ত্ৰিৰত্নৰ নাম লৈ হোৱা পুণ্যৱান ।
 জন্মে জন্মে পুণ্য কৰি হই প্ৰজ্ঞাবান,
 আৰ্য্যমিত্ৰ বুদ্ধৰ দিনত পাবা নিৰবাণ ।

ষোল মহাস্থান বন্দনা

মহিয়ঙ্গনং নাগদীপং কল্যাণিং পদলঙ্ঘনং,
 দিৱাগুহং দীৰ্ঘৰাপিং চেতিয়ং চ মুতিঙ্গনং
 তিস্‌সমহা ৱিহাৰং চ ৱোধিং মৰিচ ৱট্টিয়ং,
 সোন্নমালী মহাচেতিং তুপাবাম ভয়াগিৰিং ;
 জ্ঞেতৱনং সেলচেতিং তথা কাতাৰ গামকং ।
 এতে সোল্‌স ঠানানি অহং বন্দামি সববদা,
 অহং বন্দামি ধাতুয়ো, অহং বন্দামি দূৰতো ।

অনুবাদ

মহিয়ঙ্গনচৈত্য, নাগদীপচৈত্য, কল্যাণীচৈত্য, স্তম্ভ পৰ্ব্বতৰ
 ত্ৰীপদ, দিৱাগুহা, দীৰ্ঘবাণীচৈত্য, মুতিয়ঙ্গন ভিষ্মমহাবিহাৰ, মহা-
 বোধিৰ দক্ষিণ শাখা, মৰিচ বট্টি, মহাস্তূৰ্ণমালী তুপাবাম,
 অভয়গিৰি, জ্ঞেতৱন, শৈল আৰু কাতাৰ গাৱঁত স্থিত চৈত্য, এই
 ষোলটি স্থানত থকা ধাতুচৈত্য সমূহক মই সদায় দূৰৰ পৰাই
 বন্দনা কৰিছো ।

বুদ্ধ কীৰ্ত্তন

ত্রিলোক পতি পাবল্লভগৱান পতিত পাবন বুদ্ধৰ নাম ।
 বুদ্ধৰ নাম জয় ধৰ্ম্মৰ নাম পতিত পাবন সংঘৰ নাম ॥
 যোহি বুদ্ধ সোহি জ্ঞান পতিত পাবন ভগৱান ॥
 ক্ৰান্তি মৈত্ৰী নিৰ্ব্বাণ ধাম প্ৰচাৰ কৰিলে বুদ্ধ ভগৱান ।
 উচ্চ-নীচ সমান মান স্থাপন কৰিলে বুদ্ধ ভগৱান ॥
 পবন শান্তিৰ জাগৰণ পৃথিৱীতে প্ৰচাৰিলে বুদ্ধ ভগৱান ॥

অনিত্য গাথা

অনিত্য সংসাৰ বস্তু ধ্বংস ধৰ্ম্ম তাৰ,
 এই আছে, এই নাই ক্লেশহায়ী সাৰ ।
 জ্ঞান বেলি গ্ৰহতৰা পৰ্ব্বত ভৈয়াম,
 ক্ৰণে ক্ৰণে ধ্বংস হৈ যায় অৰিৰাম ।
 পৰ্ব্বত ভৈয়াম হয়, ভৈয়াম পৰ্ব্বত,
 দিনে দিনে পৰিৱৰ্ত্তন হৈছে জগত ।
 য'ত হয় এ'দিন আনন্দৰ বজাৰ,
 ত'ত আকৌ হই যায় মৰুকাণ্টাৰ ।
 প্ৰজা হৈছে ছৰীয়া, ছৰীয়া বজাৰ,
 দালান কোঠা ভাগি হৈছে সামান্য পঁজা ।
 এইদৰে চলি আছে সংসাৰৰ গতি,
 জ্ঞানী জনে ত্যাগ কৰে লোভ তৃষ্ণা মতি ।

বুদ্ধ ধৰ্ম্ম-সজ্জ বন্দনা

বুদ্ধ পাদে নমামি, ধৰ্ম্ম পাদে নমামি, সজ্জ পাদে নমামি, অহং
 ব্ৰহ্মামি সৰ্ব্বদা । (হৃতিয়ম্পি, ততিয়ম্পি)

অনুবাদ

মই বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘক সকলো সময়তে নমস্কাৰ কৰো। (৩)

ভিক্ষু বন্দনা

ওকাস, ব্ৰহ্মামি ভন্তে, দ্বাবন্তয়েন কতং সৰ্বং অপৰাধং খমতু
মে ভন্তে। (হুতিয়ম্পি, ততিয়ম্পি)

অনুবাদ

অৱকাশ দিয়ক প্ৰভু! কায়মনো-বাক্যে যদি কোনো অপৰাধ
কৰি থাকো, তেন্তে নিজ মৈত্ৰী গুণে ক্ষমা কৰিব।

সংঘ বন্দনা

ওকাস সঙ্ঘং ব্ৰহ্মামি, দ্বাবন্তয়েন কতং সৰ্বং অপৰাধং খমতু
মে ভন্তে সঙ্ঘো। (হুতিয়ম্পি ততিয়ম্পি)

অনুবাদ

প্ৰভু অৱকাশ দিয়ক! মই সকলো ভিক্ষুসংঘক বন্দনা কৰিছো।
কায়-মনো-বাক্যে যদি কোনো অপৰাধ কৰি থাকো, তেন্তে নিজ
মৈত্ৰী গুণে সংঘই ক্ষমা কৰিব।

আশীৰ্বাদ

- ১। সৰ্ববীতিয়ো ব্ৰহ্মজ্জন্তু, সোকো বোগো বিনস্‌সতু,
মাতে ভৱন্তস্তবায়ো, সুখী দীঘায়ুকো ভৱ।
অভিৱাদন সীলস্‌স নিচ্চং বুদ্ধাপচায়িনো;
চত্তাবো ধম্ম বড্‌ত্তন্তি আয়ু ব্ৰহ্মো সুখং ব্ৰহ্মং।

অনুবাদ

তোমাৰ সকলো বিষয় দূৰ হওক, শোক আৰু বোগ বিনষ্ট হওক, কোনো অন্তৰায় নহক, তুমি সুখী আৰু দীৰ্ঘায়ু হোৱা।

- ২। সব্বাৱমঙ্গলমূপদ্বয় দুৰ্গমিস্তং,
 সব্বীতি-বোগ গহদোসমসেস নিন্দা,
 সব্বন্তৰায়-ভয়হৃৎসুপিনং অকন্তং,
 বুদ্ধান্ন (ধৰ্ম্মান্ন, সজ্ঞান্ন) ভাৱপৰবেন পয়াতু নাসং।
 ইচ্ছিতং পথিতং তুয়ং খিল্লমেৱ সমিচ্ছাতু
 সবেব পুৰেষন্ত চিত্ত সঙ্কপ্পো চন্দো পম্মো বসো যথা।
 ইচ্ছিতং পথিতং তুয়ং খিল্লমেৱ সমিচ্ছাতু
 সবেব পুৰেষন্ত চিত্ত সঙ্কপ্পো মুনিজ্জাতি বসো যথা।
 ইচ্ছিতং পথিতং চাপি, খিল্লমেৱ সমিচ্ছাতু
 দীঘঞ্চ হোতুতে আয়ু, সংসাৰে সৰ্ব্ব জাতীন্সু।

অনুবাদ

সকলো প্ৰকাৰ অমঙ্গল, উপদ্ৰৱ, দুৰ্গমিস্ত, শক্ৰ, বোগ, গ্ৰহদোষ, নিন্দা, অন্তৰায়, ভয়, বেয়া সপোন, বুদ্ধৰ (ধৰ্ম্ম, সজ্ঞ) প্ৰভাৱত বিনাশ প্ৰাপ্ত হওক।

তোমাৰ ইচ্ছিত-বাঞ্চিত সকলোবিলাক শীঘ্ৰে সিদ্ধি হৈ, মনৰ কামনা পূৰ্ণতন্দ্ৰৰ দৰে উজ্জ্বল হওক।

তোমাৰ ইচ্ছিত-বাঞ্চিত মনৰ কামনা শীঘ্ৰে সিদ্ধি হৈ মাণিকৰ দৰে জ্যোতিৰ্জ্বল হওক।

তোমাৰ ইচ্ছিত-বাঞ্চিত সকলোবিলাক শীঘ্ৰে সিদ্ধি হওক আৰু সংসাৰৰ সকলো প্ৰাণীয়ে দীৰ্ঘায়ু লাভ কৰক।

প্রার্থনা

য়ং কিঞ্চি কুসলং বস্ম্যং কন্তব্বং কিৰিয়ং মম,
 কায়েন বাচা মনসা তিদসেসু গতং কতং ।
 য়ে সত্তা সঞিনো অথি য়েচ সত্তা অসাঞ্ণিনো
 কতং পুঞ্ণং ফলং ময়হং সবেব ভাগী ভৱন্তু তে ।
 য়েতং কতং সুৱিদিতং দিম্মং পুঞ্ণং ফলং ময়া,
 য়ে চ তথ ন জ্ঞানন্তি, দেৱা গন্ত্ৱা নিৱেদয়ং ।
 সবেব লোকমিহ য়ে সত্তা জীৱন্তাহাৰ হেতুনা,
 মনুঞ্ণং ভোজনং সবেব লভন্তু মম চেতসা'তি ।

অনুবাদ

ত্রিভুবনত যিবিলাক কুশল কৰ্ম্ম কায়মনো-বাক্যে সম্পাদন
 কৰিছে সংজ্ঞা থকা, নথকা সকলো প্ৰাণীয়ে, সেই মোৰ পুণ্যাংশৰ
 ভাগী হউক। মই দান কৰা পুণ্যফল জ্ঞাতসকলে লাভ কৰক
 আৰু অজ্ঞাত সকলক, হে দেৱতাসকল! আপোনালোকে মই
 দান কৰা পুণ্যফলৰ কথা সিহঁতক নিবেদন কৰিব, যাতে
 সিহঁতে সুখী হয়। সৰ্বলোকৰ প্ৰাণীয়ে আহাৰ খায় জীৱন ধাৰণ
 কৰি আছে। মই শুদ্ধ অন্তৰে প্ৰাৰ্থনা কৰিছো, যাতে সিহঁতে
 নিজ অভিকচি সম্পন্ন আহাৰ প্ৰত্যেকে লাভ কৰে।

প্রার্থনা

যাদেৱতা সন্তি বিহাৰবাসিনি
 ধূপে ঘৰে ৰোদিঘৰে তহিং তহিং,
 তা ধম্মদানেন ভৱন্তু পূজিতা
 সোথিং কবোন্তে ধৰিহাৰমণ্ডলে ।
 থেবা চ মজ্জা নৱকা চ ভিকখৱো
 সবামিকা দানপতি উপাসকা,

গামা চ দেসা নিগমা চ ইস্সবা
 সব্বান ভুতা সুখীতা ভবন্ত তে ।
 জলাভুতা য়ে পিচ অণুসন্তরা
 সংসেদজাতা অথরো-পপাতিকা,
 নিয়ানিকং ধম্মবৎ পতিচ্চতে
 সবেবপি দুক্কখস্স কবোত্ত সংখেষ্য ।
 ঠাতু চিবং সতং ধম্মো ধম্মধবা চ পুণ্ণলা সত্ত্বে
 হোতু সমকেখা রা অথায় চ হিতায় চ অমেহ
 বকখতু সদ্ধম্মো সবেবপি ধম্মচাবিনো ;
 বুদ্ধিং সম্পাপুনেয়্যামা ধম্মে অবিয়ান্নবেদিতে ।

অনুবাদ

যি সকল দেৱতা বিহাৰত, ঘৰত, বাহিৰত, স্থপত আৰু
 ইফালে সিফালে কাম কৰি আছে, তেওঁলোকে সকলোৰে মঙ্গল
 কামনা কৰক। উপাসক সকলে মহাহুৱিৰ, স্থৱিৰ আৰু ভিক্ষু
 সকলক দানাদিৰে সেৱাপূজা কৰে, ইয়াৰ প্ৰভাৱত দেশবাসী,
 নগৰবাসী, গাওঁবাসীৰ সকলো প্ৰাণী সুখী হওক। জ্বায়ুজ,
 অণুজ, সংসেদজ আৰু ঔপপাতিক সকলো প্ৰাণীয়েই ধৰ্ম্মত প্ৰতিষ্ঠিত
 হৈ নিৰাময় জীৱন লাভ কৰক আৰু সৰ্ব্বদুখবপৰা মুক্ত হওক।
 ভিক্ষু-সংঘ সংঘবদ্ধ হওক ; সকলো মানুহ ধাৰ্ম্মিক হওক আৰু সত্য
 ধৰ্ম্ম চিৰস্থিতি হওক। সংধৰ্ম্মত জীৱন যাপন কৰি ধৰ্ম্মচাৰী হৈ
 জগত্তৰ হিতসাধন কৰক। তোমাৰ দিনে দিনে জীৱদ্ধি বাঢ়ক আৰু
 আৰ্য্যসত্য জ্ঞাত হৈ নিৰ্ৰোগ লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হওক।

প্ৰাৰ্থনা

সমসীলা সমসদ্ধা উভিন্না ভৱন্ত সদা,
 আনু-ৱৰ্ণং সুখং-ৱলং পটিভানং ভৱন্ত তে ।

ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বৰখন্ত সৰ্বদেৱতা,

সৰব বুদ্ধাহু (ধম্মাহু-সজ্জাহু) ভৱেন সদাসৌখি ভৱন্ত তে ।

অনুবাদ

উভয়েই সৰ্বদা সমশীল, সমশ্ৰদ্ধাবানহৈ, আয়ু-বৰ্ণ, সুখ-বল আৰু প্ৰতিপত্তি লাভ কৰক। দেৱতাসকলে তোমাৰ হিতসাধন কৰি বন্ধা কৰক। বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ গুণৰ প্ৰভাৱত তোমাৰ মঙ্গল হউক।

প্ৰাৰ্থনা

সৰেব সত্তা সৰেব পাণা ভূতা চ কেৱলা,

সৰেব ভদ্ৰানি পস্‌সন্ত মা কঞ্চি পাপমাগমা।

অপ্লমানো বুদ্ধো, অপ্লমানো ধম্মো, অপ্লমানো সজ্জো,

পমানৱত্তানি সিবিংসপানি অহি-ৱিচ্ছিকা সতপদী,

উম্মানাভী, সবভূ মুসিকা। কতামে বৰখা কতামে পৰিত্তা।

পটিকমন্ত ভূতানি সোহং নমো ভগৱতো নমো সত্তমং

সম্মাসমুদ্বানন্তি।

অনুবাদ

সকলো সত্তা, সকলো প্ৰাণী আৰু সৰ্বভূতে মঙ্গল দৰ্শন কৰক, কোনো প্ৰাণীৰ অন্তৰলৈ পাপভাৱ নাইক। বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ গুণ অপ্ৰমেয়। সৰীসৃপ, অহি, ৱৃচ্ছিক, শতপদী, মকৰা, সবভূ আৰু মুষিক ইত্যাদি প্ৰাণীসমূহৰ উপদ্ৰৱ মোৰ বাশী বন্ধনৰ দ্বাৰা নিৰাৰিত হওক। ভগৱান বুদ্ধৰ মুখনিহৃত পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰা হৈছে, ইয়াৰ প্ৰভাৱত ভূত-পিশাচ দূৰ হওক। মই বিপশ্চি, শিখী, বিশ্বভূ, ককুসন্ধ, কোনাগমন, কাশ্যপ আৰু গোতম এই সাত জন সম্যক সমুদ্বাক নমস্কাৰ কৰি প্ৰাৰ্থনা কৰিছো, তোমাৰ মঙ্গল হওক।

প্রার্থনা

- ১। সৰ্ব্বা বুদ্ধবতনং ওসধং উত্তমং ব্ৰহ্ম,
 হিতং দেৱমহুস্সানং বুদ্ধভেজেন সোথিনা ;
 নস্সত্তপদ্দৱা সৰ্বেষু ছক্খা রূপসমেত্ত তে ।
 সৰ্ব্বা ধম্মবতনং ওসধং উত্তমং ব্ৰহ্ম,
 পৰিলাহুপসমনং ধম্মভেজেন সোথিনা ;
 নস্সত্তপদ্দৱা সৰ্বেষু ভয়া রূপসমেত্ত তে ।
 সৰ্ব্বা সজ্জবতনং ওসধং উত্তমং ব্ৰহ্ম,
 আহ্নেনেয়াং পাহ্নেনেয়াং সজ্জভেজেন সোথিনা ;
 নস্সত্তপদ্দৱা সৰ্বেষু বোগা রূপসমেত্ত তে ।
- ২। যং কিঞ্চি বতনং লোকে বিন্জ্জতি বিন্নিধা পুথু,
 বতনং বুদ্ধসমং নথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে ।
 যং কিঞ্চি বতনং লোকে বিন্জ্জতি বিন্নিধা পুথু,
 বতনং ধম্মসমং নথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে ।
 যং কিঞ্চি বতনং লোকে বিন্জ্জতি বিন্নিধা পুথু,
 বতনং সজ্জসমং নথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে ।
- ৩। নথি মে সৰণং অঞ্‌ঞং বুদ্ধো মে সৰণং ব্ৰহ্ম,
 এতেন সচ্চরজ্জেন হোতু মে জয়মঙ্গলং ।
 নথি মে সৰণং অঞ্‌ঞং ধম্মো মে সৰণং ব্ৰহ্ম,
 এতেন সচ্চরজ্জেন হোতু মে জয়মঙ্গলং ।
 নথি মে সৰণং অঞ্‌ঞং সঙ্কো মে সৰণং ব্ৰহ্ম,
 এতেন সচ্চরজ্জেন হোতু মে জয়মঙ্গলং ।
- ৪। নক্কন্ত যক্ক ভুতানং পাপয়হ নিৱাৰণা,
 পৰিসুস্সানুভাৱেন সদা হন্ত তেসং উপদৱে ।

অনুবাদ

(১) দেৱ-মানৱৰ হিতৈষী, উত্তম ঔষধস্বৰূপ শ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধবত্ত্বক সংকাৰ কৰি যি পুণ্য লাভ কৰিলো, সেই মঙ্গলদায়ক বুদ্ধভেজৰ দ্বাৰা তোমাৰ সকলো উপদ্ৰৱ আৰু সকলো দ্ৰুত উপশম হওক।

উত্তম ঔষধ স্বৰূপ শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মবত্ত্বক সংকাৰ কৰি যি পুণ্য সঞ্চয় হ'ল, সেই মঙ্গলদায়ক ধৰ্ম্মভেজৰ দ্বাৰা তোমাৰ সকলো উপদ্ৰৱ আৰু সৰ্বভয় উপশম হওক।

আহ্বান আৰু সন্মানৰ যোগ্য উত্তম ঔষধ স্বৰূপ সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ-বত্ত্বক সংকাৰ কৰি যি পুণ্য লাভ হ'ল, সেই মঙ্গলময় সংঘভেজৰ দ্বাৰা তোমাৰ সকলো উপদ্ৰৱ আৰু ৰোগ উপশম হওক।

(২) জগতত বহু নানা প্ৰকাৰৰ ৰত্ন আছে। তাৰ ভিতৰত কোনোটোৱেই বুদ্ধবত্ত্বৰ সমান শ্ৰেষ্ঠ নহয় (ধৰ্ম্মবত্ত্বৰ সজ্ববত্ত্বৰ) ইয়াৰ প্ৰভাৱত মোৰ মঙ্গল হওক।

(৩) বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম সংঘৰ বাহিৰে মোৰ অন্ত কোনো আশ্ৰয় নাই। এই সত্যবাক্যৰ প্ৰভাৱত মোৰ জয়মঙ্গল হওক।

(৪) এই পৰিত্ৰাণৰ প্ৰভাৱত, নক্ষত্ৰ, পাপগ্ৰহ, যক্ষ-ভূত-প্ৰেতাৰ্দি সকলোপ্ৰকাৰ উপদ্ৰৱ নিবাৰণ হওক।

প্ৰাৰ্থনা

১। ইমিনা পুণ্ড্ৰকশ্চেন উপজ্জায়া গুণত্ত্বা,
আচৰিয়ুপকাৰা চ মাতা পিতা পিয়া মম,
সুৰিয়ো চন্দিমা ৰাজা ওপৱন্তা নৰাপি চ,
ব্ৰহ্মা মাৰা চ ইন্দা চ লোকপালা চ দেৱতা,
য়মো মিত্তা মজ্জুস্সা চ মজ্জাত্তা ৱেৰিকাপি চ,
সৰেব সত্তা সুখী হোন্ত পুণ্ড্ৰানি পকতানিমে,
সুখঞ্চ তিৱিধং দেন্ত ধিম্নং পাপেথ ৰো'মতং।

- ২। ইমিনা পুণ্ড্ৰকস্মেন ইমিনা উদ্দেশেন চ,
খিলাং স্থলভেচৈ তল্লহপাদান ছেদনং,
য়ে সন্তানে হীনধৰ্ম্মা য়াৱ নিব্বাণভো মমং,
নস্‌সন্তপদরা সবেব যথ জাতো ভবে ভবে।
উজ্জুচিত্তো সতিপণ্ণে সল্লেক্খো বিবিয়রা 'মিনা,
মাৰা লভন্ত নোকাসং কাভুঞ্চ বিবিয়েসু মে।
- ৩। বুদ্ধাদি পরবো নাথো ধম্মো নাথো বকত্তমে,
নাথো পচ্চেকসম্বুদ্ধো সজ্জো নাথোভবো মমং,
তেষু'ত্তমামুভাৱেন মাৰোকাসং লভন্ত মা।
- ৪। ভৱয়ুপাদায় অরীচি হেট্ঠতো হেট্ঠন্তবে,
সত্তকায়ুপপপ্পা কপী অকপী অসণ্ণে সণ্ণেনো,
সব্ব চুক্ষা পমুঞ্চন্ত ফুসন্ত নিব্বুতিং।

অনুবাদ

(১) মোৰ এই পুণ্যকৰ্ম্মৰ প্ৰভাৱত, উত্তম গুণী উপাধ্যায়, উপকাৰী আচাৰ্য্য আৰু মোৰ প্ৰিয় পিতৃ-মাতৃ নক্ষত্ৰৰাজ চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য, গুণবান ব্যক্তিসকল, ব্ৰহ্মা, মাৰ, ইন্দ্ৰ, লোকপালদেৱতা, যম, মিত্ৰ, মধ্যস্থ, শত্ৰু, মানুহ সকলো প্ৰাণী সুখী হওক। মোৰ সম্পাদিত পুণ্যৰ প্ৰভাৱত মোৰ দেৱ-মানৱ আৰু নিৰ্ব্বাণ সম্পত্তি লাভ হউক।

(২) এই পুণ্যকৰ্ম্ম আৰু সঙ্কৰ্ম্মশিক্ষাৰ প্ৰভাৱত মোৰ চিন্তিত তৃষ্ণা আৰু উপাদানাদি যিবিলাক হীন ধৰ্ম্ম আছে, সেই বিলাক সহজে শীঘ্ৰে উচ্ছিন্ন হৈ যাওক। ভৱান্তৰত মোৰ জন্মগ্ৰহণৰ সময়ত, যেতিয়ালৈকে নিৰ্ব্বাণ লাভ কৰিব নোৱাৰো তেতিয়ালৈকে সকলো উপদ্ৰৱ বিনাশ হওক। মই যেন, উজ্জুচিত্ত, স্মৃতিমান, জ্ঞানী, ধ্যানী আৰু বীৰ্য্যবান হব পাৰো। মাৰে মোৰ চিন্তা যেন বিফলত ঘটাব নোৱাৰে।

(৩) বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম-সংঘ-প্রত্যেক বুদ্ধ আৰু সম্যক সম্বুদ্ধ মোৰ জ্যেষ্ঠ নাথ। সেই উত্তম নাথসকলৰ তেজগুণত যেন মাৰে মোৰ কোনো অনিষ্ট সাধন কৰিবলৈ সুযোগ নাপায়।

(৪) অকনিষ্ঠ ব্রহ্মলোকবপৰা অধীচি মহানবক পৰ্য্যন্ত ইয়াৰ ভিতৰত কপী-অকপী-সংজ্ঞী-অসংজ্ঞী যিমানবিলাক প্রাণী আছে, সকলোৱেই ছুখৰ হাত সাৰি নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাত কৰিবলৈ সমৰ্থ হওক।

প্রার্থনা

আয়ুরদ্ধকো ধনরদ্ধকো সিবিরদ্ধকো য়সোরদ্ধকো
 ৰলরদ্ধকো ৰম্মরদ্ধকো সুখরদ্ধকো হোতু সবদা।
 ছুখা ৰোগা ভয়া ৰেবাসোকসখু চ উপদ্দরা
 অনেক অন্তৰায়পি বিনস্‌সন্ত সখে য়স, জয় সিদ্ধি
 ধনং লাভং সোখি ভাগ্যং সুখং ৰলং।
 সিবি আয়ু চ ৰম্মো চ ভোগং বুদ্ধি চ, জয় সবদা
 সত্তাৱাসা চ আয়ু চ জীৱা সিদ্ধি ভৱন্ত তে।

অনুবাদ

আয়ু, ধন, শ্ৰী, যশ, বল, বৰ্ণ, সুখ সদাসৰ্ব্বদা হওক। ছুখ-
 ৰোগ-ভয়-হিংসা দূৰ হওক। সকলো প্ৰকাৰ অন্তৰায় উপজ্জৱ
 বিনাশ হৈ নাম-যশ শ্ৰীবুদ্ধি বিয়পি পৰক। ধনী-মানী-সুখী-বলী
 আৰু ভাগ্যৱান হওক। শ্ৰী-আয়ু-বৰ্ণ-বুদ্ধি দিনক দিনে বৃদ্ধি হৈ
 সকলো ক্ষেত্ৰতে জয় হওক। তেনেকৈ সকলো প্ৰাণীৰে আয়ু
 শ্ৰীবুদ্ধি বাঢ়ক।

দ্বিতীয় পৰিচ্ছেদ

পূজা

পূজাৰ প্ৰয়োজনীয়তা

পূজাৰ প্ৰসঙ্গত হয়তো কোনোৱে কব পাৰে—“ভগৱান বুদ্ধই পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হ'ল, তেওঁক পূজা কৰাৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই।” সঁচাকৈয়ে,—বুদ্ধৰ পূজাৰ প্ৰয়োজন নাই। কিন্তু আমাৰ অজ্ঞান অন্ধকাৰত ঢাক খাই থকা মনৰ ভিতৰত জ্ঞানৰ পোহৰ জ্বলাবলৈ হ'লে, মহাপুৰুষৰ আদৰ্শ অনুসৰণ কৰাৰ প্ৰয়োজন। মনৰদ্বাৰা মহাপুৰুষৰ গুণবিলাক চিন্তা কৰাৰ নিৰ্দেশ আছে, কিন্তু মনচক্ষুত গুণকায় পৰিস্ফুট কৰাৰ ক্ষমতা সকলোৰে ওচৰত নাথাকে। সেই কাৰণে ফল-ফুল, ধূপ-দীপ প্ৰভৃতিৰ অৰ্ঘ্য লৈ পূজাৰ বেদীত উপস্থিত হ'লেই ভক্তৰ মন সাধাৰণতে অৱনত হৈ পৰে।

কোনো কোনো মানুহৰ এনে সন্দেহো উদয় হৈ থাকে যে,—আমাৰ পূজাৰ পাত্ৰ কি? এই বিষয়ে ভগৱান বুদ্ধই কি কৈছে? বুদ্ধমূৰ্ত্তি নিৰ্মাণ কৰি পূজা কৰিবলৈ কৈছে নেকি। এইবিলাক প্ৰশ্নৰ মীমাংসা জাতকৰ্থ কথাত ত্ৰয়োদশ নিপাতত কলিঙ্গ বোধি জাতকত কাৰণবিলাকৰ সৈতে বিবৃত কৰিছে। ইয়াত সংক্ষেপে তাৰ এটা বৰ্ণনা দিয়া হ'ল—

আৱন্তীবাসীসকলৰ কাতৰ প্ৰাৰ্থনাত আনন্দ শ্বৰিৰে ভগৱান বুদ্ধৰ জীৱিত কালত আৱন্তীত যি জোপা বোধিবৃক্ষ কৰাইছিল, সেই উদ্দেশ্যকে আশ্রয় লৈ তিনি প্ৰকাৰ চৈত্য পূজাৰ কথা বৰ্ণনা কৰিছিল। প্ৰায়বিলাক সময়তে ভগৱান বুদ্ধই জগতবাসীৰ মুক্তি আৰু হিতৰ কাৰণে দেশ-দেশান্তৰে পৰিত্ৰমণ কৰিবলৈ যায়।

তেতিয়া শ্ৰদ্ধাৱান শ্ৰাৱস্তীবাসীসকলে সেৱা পূজা কৰিবলৈ সুযোগ নাপাইছিল। সেই কাৰণে তেওঁলোকে পূজাৰ সামগ্ৰীবিলাক আনি ভগৱান বুদ্ধৰ গন্ধকুটিৰ ছুৱাবৰ মুখত থৈ গুচি যায়গৈ। মহাশ্ৰেষ্ঠী অনাথপিণ্ডিকে তাৰ কাৰণ উপলক্ষি কৰি আনন্দ স্থৱিৰক নিবেদন কৰিলে—

“সাধু ভাস্তে, তথাগতস্ ইন্দ্ৰং আবোচেছা একস্ পূজনীয়-
ট্ঠানস্ সৰুবেয়্যভাৱং জানাথ।”

ভাস্তে আনন্দ, তথাগতৰ চৰণত নিবেদন কৰি যদি এটা পুণ্যস্থানৰ নিৰ্দেশ জানি লব পাৰে, তেন্তে বৰ মঙ্গলৰ কথা হব। ভগৱান বুদ্ধই যেতিয়া বিহাৰলৈ আহিল, তেতিয়া আনন্দস্থৱিৰে এই বিষয়টো কৰ্ণগোচৰ কৰিলে—

“কতি হু খো ভাস্তে চেতিয়ানীতি? তীনি আনন্দা”তি। কত-
মানি ভাস্তে তীনী’তি? সাৰীৰিকং, পৰিভোগিয়ং, উদ্দিস্‌সকন্তি।
সক্কা পন ভাস্তে তুমেহসু য়েৰ ধবন্তেসু তেহুং কাতুন্তি? আনন্দ,
সাৰীৰিকং ন সক্কা কাতুং, তংহি বুদ্ধানং পৰিনিব্বাণকালে সক্কা কাতুং,
উদ্দিস্‌সকং পৰিভোগিকঞ্চ সক্কা হোতি। বুদ্ধেহি পৰিভূত্তো মহা-
বোধিককেসা বুদ্ধেসু ধবন্তেসুপি চেতিয়মেৱাতি।”

প্ৰভো ভগৱান, চৈত্য কেই প্ৰকাৰ? আনন্দ, তিনি প্ৰকাৰৰ।
সেই তিনিটি কি কি? শাৰীৰিক চৈত্য, উদ্দেশিক চৈত্য আৰু
পৰিভোগীক চৈত্য। প্ৰভো, আপোনাৰ জীৱিত অৱস্থাত তাক
কৰিব পাৰিনে? আনন্দ, তথাগতৰ জীৱিত সময়ত শাৰীৰিক
চৈত্য কৰিব নোৱাৰে। তাক বুদ্ধসকলৰ পৰিনিব্বাণ সময়ত
কৰিব লাগে। এতিয়া উদ্দেশিক আৰু পৰিভোগিয় চৈত্য কৰিব
পাৰিব। বুদ্ধৰ ব্যৱহৃত মহাবোধিবুদ্ধ বুদ্ধৰ জীৱিত অৱস্থাত
চৈত্যৰ দৰে পূজা কৰিব পাৰে।

তাবপাচত আনন্দস্থৱিৰে মৌদগল্যায়ণ মহাস্থৱিৰৰ সৌজ্ঞাত
বোধিবুদ্ধৰ পৰা বীজ অনাই কোশলৰাজ আৰু অনাথপিণ্ডিক

প্ৰভৃতিৰ দ্বাৰা কৰাইছিল। সেই দিনাৰ পৰা সেই বৃক্ষ “আনন্দ বোধি” নামেৰে পৰিচিত হৈছিল। বুদ্ধ প্ৰতিমাক উদ্দেশ্যিক চৈত্য, বোধিবৃক্ষক পৰিভোগিয় চৈত্য আৰু সৰ্ব্বৈজ্ঞ বুদ্ধৰ দেহাৱশেষক শাৰীৰিক চৈত্য বোলে। বুদ্ধৰ ধাতু বা দেহাৱশেষ সম্পৰ্কে বুদ্ধবংশ গ্ৰন্থত উল্লেখ আছে :—

“উনিহসা চতুৰো দাঠা..... ..

.....এতা সব্বাপি ধাতুয়ো।”

কপালৰ অস্থি, চাৰিটি দাঁত আৰু দুইটি অঙ্কাস্থি এই সাতটি অসম্ভিন্নধাতু, অৱশিষ্ট ধাতু সম্ভিন্নধাতু বুলি কোৱা হয়। তাৰ ভিতৰত ডাঙৰ ধাতুবিলাক মাটিমাহ একোটাৰ সমান, মজলীয়া ধাতুবিলাক ভগা চাউল বা খুঁহু চাউলৰ সমান আৰু সৰুবিলাক সৰিয়হ একোটাৰ সমান ইত্যাদি নানা ধাতুৰ বৰণৰ বৰ্ণনা আছে। ডাঙৰ ধাতুবিলাক সোন বৰণীয়া, মধ্যমবিলাক মুকুটা বৰণীয়া আৰু সৰুবিলাক বগামূলৰ বেণুৰ দৰে। সৰ্ব্বমুঠ ধাতু ১৬ দোন বুলি জনা যায়। ডাঙৰ ধাতুবিলাক পাঁচনালি (এক নালিত ১/১ সেব) মধ্যমবিলাক পাঁচনালি আৰু সৰুবিলাক ছয়নালি। এইবিলাক ধাতুক বুদ্ধৰ শৰীৰ ধাতু বুলি কোৱা হয়। সেই কাৰণে এই দেব-দুৰ্গন্ধ ধাতুবিলাক বৌদ্ধমাত্ৰেই একান্ত প্ৰদ্ধাৰে পূজা কৰাৰ প্ৰয়োজন।

ইয়াতে পূজা সম্পৰ্কে যিবিলাক প্ৰশ্নোত্তৰ “মিলিন্দ প্ৰশ্ন” গ্ৰন্থত দেখিবলৈ পোৱা যায়, তাকো সামান্য পৰিমাণে উল্লেখ কৰা হল :—

ৰজা মিলিন্দই স্থৰিৰ নাগসেনৰ ক্ৰীৰণত বন্দনা কৰি কলে—
“ভস্তুে নাগসেন! আন সাধু সন্ন্যাসীসকলে কয় ভগৱান বুদ্ধই যদি পূজা গ্ৰহণ কৰে, তেন্তে তেওঁ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হোৱা নাই; জগতৰ লগত জৰিত আছে আৰু এই ভৱসংসাৰতেই এজন সাধাৰণ মানুহ। গতিকে তেওঁক পূজা কৰা বা তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা দানাদি নিষ্ফল অৰ্থাৎ কোনো পুণ্য নহয়।

আক যদি তেওঁ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্তহে হয়, তেন্তে তেওঁ জগতৰ লগত সম্বন্ধ নাই, যেহেতু এই ত্ৰিভুবন অতিক্ৰম কৰি গৈছে। গতিকে তেওঁক পূজা কৰা বা তেওঁৰ উদ্দেশ্যে দিয়া দান নিফল। কাৰণ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্তসকলে একোৱেই গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰে। হেতুকে নিবৰ্ণক।”

হুৱিৰ নাগসেনে উত্তৰ দিলে—“মহাবাজ! ভগৱান বুদ্ধই পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হল। তেওঁক কৰা পূজা আৰু তেওঁৰ উদ্দেশ্যে দিয়া দান গ্ৰহণ নকৰে। বোধিবৃক্ষৰ মূলতেই তেওঁ সকলো সংস্কাৰ পৰিত্যাগ কৰিলে। এতিয়া তেওঁ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত। য'ত আৰু একো অৱশিষ্ট নাথাকে। মহাবাজ! ধৰ্ম্মসেনাপতি সাৰিপুত্ৰই কৈছিল—

“দেৱতা মানুহে পূজা কৰে তেওঁলোকৰ,
কিন্তু সেই নিকপশমযুক্ত সকলৰ
গ্ৰহণীয় নহয়। কদাপি সেই সংকাৰ,
এইয়ে স্বভাৱ সৰ্বদা বুদ্ধসকলৰ।”

মিলিন্দ বজাই কলে—“ভগ্নে নাগসেন! বাপেকে পুতেকক অথবা পুতেকে বাপেকক প্ৰশংসা কৰিব পাৰে। কিন্তু ইয়াৰ দ্বাৰা পৰমতবাদ খণ্ডন নহয়। কেৱল আনন্দ প্ৰকাশৰ কাৰণে কোৱা কথাহে। গতিকে আপুনি বৌদ্ধধৰ্ম্মৰ প্ৰতিষ্ঠা আৰু পৰমতবাদ খণ্ডনৰ সম্যক উত্তৰ দিয়ক।”

হুৱিৰ নাগসেনে কলে—“মহাবাজ! ভগৱানৰ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হল। গতিকে তেওঁ পূজাদি দানীয় বস্তু গ্ৰহণ নকৰে। কিন্তু তেওঁ পূজা গ্ৰহণ নকৰিলেও দেৱ-মানৱ সকলে তেওঁৰ ধাতুৰত্নাদি মন্দিৰ নিৰ্মাণ কৰি, জ্ঞানবত্নক লক্ষ্য কৰি সম্যকৰূপে জীলাদি সংকৰ্ষ কৰি দেৱসম্পত্তি, মনুষ্যসম্পত্তি আৰু নিৰ্বাণ সম্পত্তিও লাভ কৰিব পাৰে। মহাবাজ! অতিমহত অগ্নিবাশি প্ৰজ্জ্বলিত হৈ নিৰ্বাণ হৈ (ছাই) গলে, তাত যদি কাঠ, বাঁহ অথবা খেৰ আদি ছাইত

পেলাই দিলে জুই লাগিবনে ?” “ভস্তু। যেতিয়া জুই নোমাই যায়, তাত আক কি দিলেও জুই নজ্বলে।” “কিন্তু মহাবাজ ! “আপুনি কব পাৰিবনে যে, সংসারত আক জুই নাই বুলি ?” “জুই নাই বুলি কব নোৱাৰো ভস্তু ? জুই জ্বলোৱা বাঁহ, কাঠ খেৰ আদিয়েই অগ্নিৰ আশ্ৰয় স্থান। প্ৰয়োজন অনুসাৰে তাৰ পৰা অগ্নি উৎপাদন কৰি ব্যৱহাৰ কৰে।”

“মহাবাজ ! তেন্তে তীৰ্থিকসকলৰ কথা মিচা। যি গ্ৰহণ নকৰে তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা পূজা বা দান নিফল বুলি। মহাবাজ, যেনেকৈ মহতি অগ্নিবাশি প্ৰজ্বলিত হৈছিল, সেইদৰে ভগৱানেও দহসহস্ৰ লোকধাতু প্ৰজ্বলিত কৰিছিল। যেনেকৈ অতিমহত অগ্নি বাশি প্ৰজ্বলিত হৈ নিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হয়, তেনেকৈ ভগৱান বুদ্ধয়ো দহসহস্ৰ লোকধাতু তেওঁৰ বশ্মীৰে প্ৰজ্বলিত কৰি পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হৈছে। মহাবাজ, যেনেকৈ নিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত অগ্নিয়ে কাঠ আদি উপাদান গ্ৰহণ নকৰে, তেনেকৈ লোকহিতৈষী ভগৱানেও নিৰ্বাণৰ পাচত কোনো বস্তু বা পৰিগ্ৰহ গ্ৰহণ নকৰে। মহাবাজ ইন্ধনহীন অগ্নি নিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হলেও মানুহৰ প্ৰয়োজন হলে, জুইশলা মাৰি নিজ ইচ্ছা মতে জুই ব্যৱহাৰ কৰে; সেইদৰে ভগৱান বুদ্ধ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হলেও দেৱ মানৱসকলে তেওঁৰ ধাতুৰত্ন স্তুপাদি নিষ্কাণ কৰি আক তেওঁৰ জ্ঞানবত্নক (ত্ৰিপিটকাদি) লক্ষ্য কৰি সম্যক ভাৱে শীলাদি পুণ্যানুষ্ঠান কৰি সম্পত্তিৱয় (মনুষ্যসম্পত্তি, দেৱ আক নিৰ্বাণসম্পত্তি) লাভ কৰি থাকে। এই কাৰণেই, যদিও পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত তথাগতে একো গ্ৰহণ নকৰে, তথাপি তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা অনুষ্ঠান নিফল নহয়। ফল দায়ক।”

“মহাবাজ ! ইয়াৰ কাৰণ আক শুনক—যিবিলাকৰ কাৰণে পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত তথাগতৰ উদ্দেশ্যে কৰা পুণ্য ফলদায়ক। মহাবাজ ! প্ৰৱল বতাহ ধুমুহা এবাৰ প্ৰবাহিত হৈ গলে কি, সেই বতাহ ধুমুহা পুনৰ আহিম বুলি সন্মতি প্ৰদান কৰে ?”

“নকৰে ভস্তে।” “ইয়াৰ কাৰণ কি? যেহেতু বতাহ অচেতন। মহাবাজ, সেই প্ৰবাহিত বতাহৰ কি জ্ঞান আছে? আৰু কব পাৰিমনে যে, জগতত বতাহ নাই বুলি?”

“নাই বুলি কব নোৱাৰো। তাল পাত, বাঁহ, অথবা কাপোৰৰ বিচনি কৰি অতি গৰমত নিজ শক্তিকে বিচি বতাহ উৎপাদন কৰি তাৰে তৃপ্তি লাভ কৰে।”

“তেন্তে মহাবাজ! ভীৰ্থিক সকলে কোৱা কথা মিচা। যি গ্ৰহণ নকৰে, তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা পুণ্যামুষ্ঠান নিষ্ফল। মহাবাজ, অতিমহত বতাহ প্ৰবাহিত হৈছিল, ভগৱানেও সেইদৰে দহসহস্ৰ লোকধাতুৰ উপবেদি শীতল মধুৰ শাস্ত মৈত্ৰীকণ বতাহ সঞ্চাৰ কৰিছিল। যেনেকৈ প্ৰৱল বতাহৰ প্ৰবাহ বন্ধ হৈ যায়, সেইদৰে ভগৱান বুদ্ধৰ শাস্তিমৈত্ৰীকণ বতাহ হৈ পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হৈছে। যেনেকৈ প্ৰবাহিত বতাহ পুনৰ আহিবলৈ কৈ নাযায়, তেনেকৈ লোকহিতৈষী ভগৱানেও কোনো বস্তু গ্ৰহণ কৰাৰ পৰা উপশাস্ত। সেই মানুহবিলাকো মহাবাজ, যেনেকৈ গৰমত ক্লান্ত, উৎপীড়িত, তেনেকৈ দেৱ-মানৱসকলেও এই ত্ৰিবিধ বোগকণ (বাগ, দ্বেষ আৰু মোহ) অগ্নিৰ তাপত প্ৰপীড়িত। যেনেকৈ গৰমত তাল পাতৰ বিচনিৰ দ্বাৰা বতাহ লোৱাৰ প্ৰয়োজন, তেনেকৈ তথাগতৰ ধাতুৰত্ন আৰু জ্ঞানবজ্জাদি পূজা সেই সম্পত্তিৰ কাৰণে প্ৰয়োজন। যেনেকৈ গৰমত প্ৰপীড়িত মানুহে তালপাতৰ বিচনিৰে বিচি লৈ উপশাস্ত হয়, তেনেকৈ দেৱ-মানৱ সকলেও পৰিনিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত ভগৱানে যদিও একো গ্ৰহণ নকৰে, তথাপি তেওঁৰ ধাতুৰত্ন আৰু জ্ঞানবজ্জাদি পূজা কৰি ক্লেশ ভাৱ মনলৈ আনি ত্ৰিবিধ অগ্নি নিৰ্বাপিত কৰি উপশাস্ত হয়। এই কাৰণেই তথাগতৰ উদ্দেশ্যে দিয়া বস্তু বা সেৱা-পূজা গ্ৰহণ নকৰিলেও নিষ্ফল নহয়।

মহাবাজ। ইয়াৰ আৰু যুক্তি স্তনক। কোনো কোনো মানুহে ঢোল বজায়, যিবিলাক শব্দ হৈ গল, সেইবিলাক শব্দ পুনৰ শ্ৰুতি

আহিমগৈ বুলি সন্মতি দি থৈ নাযায়। সেই শব্দ অন্তৰ্হিত হৈ যায়। কিন্তু ঢোল বাজাৰ কাৰণবিলাক যদি থাকে, তেন্তে বজুৱা লগে লগেই শব্দ হৈ উঠিব।

মহাবাজ, এইদৰেই যদি ভগৱান বুদ্ধৰ শীল, সমাধি, প্রজ্ঞা, বিমুক্তি আৰু বিমুক্তি লাভৰ কাৰণে ধাতুৰত্ন, ধৰ্ম্ম, বিনয় শাসনত প্ৰতিষ্ঠা কৰি পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত হ'ল। কিন্তু তেওঁ পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত হলেও, সম্পত্তি লাভৰ স্থান ধ্বংস হোৱা নাই। সংসাৰৰ প্ৰপীড়িত জীৱবিলাকে সম্পত্তিৰ কামনা কৰি ধৰ্ম্ম, বিনয় আৰু অনুশাসন সম্যক তথাগতৰ দৰে পূজা কৰি সম্পত্তি লাভ কৰি থাকে। এইবোৰ কাৰণে তথাগতৰ উদ্দেশ্যে সম্পাদিত পুণ্যামুষ্ঠান তেওঁ গ্ৰহণ নকৰিলেও নিষ্ফল নহয়। মহাবাজ, ভগৱান বুদ্ধই ভবিষ্যৎ চিন্তা কৰি কৈছিল—“আনন্দ, তোমালোকে নাভাবিবা যে মোৰ পৰিনিৰ্ব্বাণৰ পাচত বুদ্ধৰ শাসনও অতীত হৈ গ'ল বুলি। মনত ৰাখিবা, মই যি বিলাক ধৰ্ম্ম, বিনয় প্ৰজ্ঞাপ্ত কৰি থৈ গৈছো সেই বিলাকেই তোমালোকৰ শাসন কৰ্ত্তা হ'ব।” এই কাৰণে তেওঁৰ উদ্দেশ্যে অনুষ্ঠিত পুণ্যামুষ্ঠানৰ সামগ্ৰী গ্ৰহণ নকৰিলেও নিষ্ফল নহয়। ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰমাণ হয় যে, তীৰ্থিক সকলৰ উক্তি মিচা। তেওঁলোকৰ দুখৰ কাৰণেই এইদৰে অপবাদ প্ৰচাৰ কৰি থাকে।

মহাবাজ। আন যুক্তি শুনক। এই মহা-পৃথিৱীয়ে ইচ্ছা কৰে নেকি, যে, মোৰ বুকুত বীজ অঙ্কুৰিত হওক?”

“নকৰে ভণ্ডে।”

“মহাবাজ। নকৰা সত্ত্বেও কেনেকৈ বীজ অঙ্কুৰিত হৈ স্পৃষ্ট মূল আৰু শিপা জটাৰ দৰে প্ৰতিষ্ঠিত হয় আৰু গছ, হাব, ছাল, ডাল পাত মেলি ফল-ফুলাদি লাগে?”

তেন্তে মহাবাজ, তীৰ্থিক সকলে যদি কয় যে, যিয়ে গ্ৰহণ নকৰে তেওঁৰ উদ্দেশ্যে দিয়া নিষ্ফল; ইয়াৰ দ্বাৰা তেওঁলোকে নিজৰ কথাকেই নিজে খণ্ডন কৰি হত হৈছে। মহাবাজ, মহাপৃথিৱী যেনে

তেনে সম্যকসমুদ্ভব ; যেনেকৈ মহাপৃথিবীয়ে একো গ্ৰহণ নকৰে, তেনেকৈ তথাগতেও একো গ্ৰহণ নকৰে। মহাবাজ, যেনেকৈ সেই বীজবোৰ অঙ্কুৰিত হয়, আৰু সুদৃঢ় মূল-শিপাদি জটাব দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠিত হৈ গছ, হাব ছাল, ডাল, পাত মেলি ফল-ফুলাদি লাগে, ঠিক তেনেকৈ দেৱ-মানৱসকলেও পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত অগ্ৰহীজা তথাগতৰ ধাতু-বহু আৰু জ্ঞান-বহুত্ব অৱলম্বন কৰি সুদৃঢ় ভাৱে কুশল ৰূপ মূলত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ, সমাধিকৰণ গছ, ধৰ্ম্মৰূপ হাব, শীলৰূপ ডাল-পাত মেলি, বিমুক্তিকৰণ ফুল আৰু ফলৰূপ জ্ঞানমণ্ডল ফল লাভ কৰি থাকে। হে মহাবাজ! এই বিলাক কাৰণেই, পৰিনিৰ্ব্বাণ তথাগতে তেওঁৰ উদ্দেশ্যে অমুষ্টিত দানাদি গ্ৰহণ নকৰিলেও ফল প্ৰদায়ক।

মহাবাজ! আৰু উপমা শুনক। “মহাবাজ; এই আঠানবৈ প্ৰকাৰ ব্যাধি শৰীৰত উপন্ন হওক, এই বুলি মানুহে প্ৰাৰ্থনা কৰেনে?” “নকৰে ভণ্ডে।”

“মহাবাজ! ইচ্ছা নকৰা সত্ত্বেও কিয় সেই বোগবোৰ হয়?” “পূৰ্ব্বকৃত দুঃকৰ্ম্মৰ কাৰণে ভণ্ডে।”

“মহাবাজ! পূৰ্ব্বকৃত বেয়া কৰ্ম্মৰ ফল যদি ইয়াতেই অনুভৱ কৰিব লগা হয়, তেন্তে পূৰ্ব্বকৃত আৰু বৰ্ত্তমানকৃত কৰ্ম্মফলো নিষ্ফল নহয়। এই বিলাক কাৰণেই পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত তথাগতে গ্ৰহণ নকৰিলেও তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা পুণ্যকৰ্ম্ম নিষ্ফল নহয়।

“মহাবাজ! আপুনি আগে শুনিছিলেনে, যে, নন্দ যক্ষই সাৰিপুত্ৰস্বৰিৰক আঘাত কৰা আৰু তাৰ ফলত পৃথিবীয়ে গ্ৰাস কৰাৰ কথা?” “হয় শুনিছো ভণ্ডে, এই কথাটো প্ৰসিদ্ধ।” “মহাবাজ! নন্দ যক্ষক পৃথিবীয়ে গ্ৰাস কৰক বুলি স্বৰিৰ সাৰিপুত্ৰই ইচ্ছা কৰিছিলেনে?”

“ভণ্ডে, যদি দেৱ-মানৱ আৰু ব্ৰহ্মালোক বিনষ্ট হৈ, চন্দ্ৰ-সূৰ্য্য পৃথিবীলৈ পৰি আহে আৰু মেক পৰ্ব্বত ধ্বংস প্ৰাপ্ত হব পাৰে, তথাপি স্বৰিৰ সাৰিপুত্ৰই জানক দুখ দিবলৈ সন্মত নহয়।” “কি

কাৰণে ?’ ‘তেওঁ আনক হিংসা কৰা আৰু হৃথ দিয়াৰ কাৰণ বিলাক সমূলে বিনষ্ট কৰিছে। গতিকে তেওঁক বধ কৰিলেও হিংসা ভাৱ উৎপন্ন হ'ব নোৱাৰে।’ ‘মহাৰাজ ! যদি নন্দ যক্ষক পৃথিৱীয়ে গ্ৰাস কৰিবলৈ সাৰিপুত্ৰস্বৰিৰে কোৱা নাছিল, তেন্তে কিয় পৃথিৱীয়ে গ্ৰাস কৰিলে ?’

‘ভক্তে, তাৰ অকুশল কৰ্ম্য বেচি হোৱাৰ কাৰণে।’

‘মহাৰাজ ! অকুশল কৰ্ম্য বেচি হোৱাত যদি নন্দ যক্ষই পৃথিৱীত প্ৰবেশ কৰে আৰু সাৰিপুত্ৰ স্বৰিৰে দোষ নধৰিলেও যদি অপবাধ হয় আৰু সেই অপবাধৰ ফল প্ৰদান কৰে, তেন্তে মহাৰাজ ! কুশলকৰ্ম্য বেচি হোৱাত (ভগৱান যুদ্ধই) গ্ৰহণ নকৰাৰ উদ্দেশ্যে কৰা পুণ্য কৰ্ম্য কিয় ফলদায়ক নহ'ব ?’ এইবোৰ কাৰণেই পৰিনিৰ্ব্বাণ প্ৰাপ্ত তথাগতে গ্ৰহণ নকৰিলেও তেওঁৰ উদ্দেশ্যে কৰা পুণ্যকৰ্ম্য ফলদায়ক।’

‘মহাৰাজ ! আজিলৈকে কেইজন মানুহ পৃথিৱীয়ে গ্ৰাস কৰিছে ? আপুনি এই বিষয়ে শুনিছেনে ?’

‘হয় ভক্তে শুনিছোঁ।’

‘মহাৰাজ, তেন্তে কওকছোন, সেই কেইজন কোন কোন ?’ ‘চিঞ্চামানৱিকা, সুপ্ৰবুদ্ধ, দেৱদত্ত, নন্দযক্ষ আৰু নন্দ মানব এই পাঁচজনক পৃথিৱীয়ে গ্ৰাস কৰিছে।’ ‘তেওঁলোকে ক’ত আৰু কি অপবাধ কৰিছিল ?’ ‘ভগৱান আৰু তেওঁৰ আৱকসকলৰ অপবাধ কৰিছিল।’

‘মহাৰাজ ! ভগৱানে অথবা তেওঁৰ আৱক সকলে কি সিহঁতক পৃথিৱীয়ে গ্ৰাস কৰিবলৈ সন্মতি প্ৰদান কৰিছিল ?’ ‘নাই কৰা ভক্তে।’

‘ভক্তে মহাৰাজ ! তথাগতৰ উদ্দেশ্যে কৰা পূজাদি পুণ্যকৰ্ম্য তেওঁ গ্ৰহণ নকৰিলেও প্ৰজাৱান উপাসক উপাসিকা সকলৰ পুণ্য ফলৱতী হৈ থাকে।’

গতিকে ইয়াৰ পৰাই প্ৰমাণ হয় যে, তথাগতৰ উদ্দেশ্যে পূজা কৰা নিষ্ফল নহয়।

কিন্তু পূজা কৰোঁতে সা-সম্পত্তি বা বুদ্ধই আহি গ্ৰহণ কৰিবহি বা আন কোনো আকাঙ্ক্ষা থাকিব নালাগিব। যদি থাকে তেন্তে মিথ্যা-দৃষ্টি সম্পন্ন হৈ পথভ্ৰান্ত পথিকৰ দৰে হ'ব।

গতিকে দাতাসকলে পূজাৰ সময়ত চিন্তা কৰিব লাগিব যে, এই ফুল কিমান সুন্দৰ আৰু সুগন্ধ যুক্ত বা এই খাত-জব্য কিমান শ্ৰেষ্ঠ। কিন্তু মুহূৰ্ত্তে মুহূৰ্ত্তে বৰ্ণহীন তুৰ্গন্ধ হৈ যাবলৈ ধৰিছে। ঠিক আমাৰ কায়টো এইদৰে বৰ্ণহীন তুৰ্গন্ধ আৰু দুৰ্বল হৈ এদিন গেলি পচি শেষ হ'ব। হেতুকে সকলো বস্তু অনিত্য।

এইদৰে ভ্ৰূদ্ধাৰে পূজাৰ আসনত বহি শৰীৰৰ লগত তুলনা কৰি “অনিত্য ভাৱনা কৰিলেই সম্যক দৃষ্টি সম্পন্ন হ'ব আৰু মন একাগ্ৰতা হৈ অৱশেষত মাৰ্গফলাদি লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হ'বগৈ। সেই কাৰণে পূজা কৰাৰ সময়ত এই কথা প্ৰত্যেকৰেই মনত ৰখা একান্ত প্ৰয়োজন।

(১)

ফুল পূজা

(১) ইতিপি নিৰোধ সমাপত্তিতো উট্ঠহিহা ৱিয় নিসিন্নস্ ভগৱতো অবহতো সম্মাসমুদ্বস্ ইমিনা পুপেফন পুজ্জেমি-পুজ্জেমি-পুজ্জেমি। ইদং পুপ্‌পুজ্জং বুদ্ধা পচেকবুদ্ধা অগ্গসাৱকা মহাসাৱকা-অবহন্তানং সভাৱসীলং অহম্পি তেসং অমুৱন্তকো হোমি।

অনুবাদ

এই নিৰোধ সমাপত্তি-ধ্যানৰ পৰা উঠাৰ দৰে উপবিষ্ট ভগৱান অবহত সম্যক সমুদ্বক এই সুন্দৰ সুগন্ধ ফুলৰ দ্বাৰা মই পূজা কৰিছোঁ। এই ফুল বুদ্ধ-প্ৰত্যেকবুদ্ধ-অগ্গাৰক-মহাগ্গাৰক অবহত আৰু সভাৱ সিদ্ধ সকলৰ দৰেই পূজা কৰিছোঁ।

(২) ইদং পুপ্ক্ষং দানি ব্রহ্মোপ স্তব্ধং, গজেনপি স্তব্ধং, সঠানেনপি স্তব্ধং, খিল্লমেব ছব্ধং, ছপ্ধং, ছসঠানং অনিচ্ছতং পাপুণিস্ফতি ।

অনু:—এই ফুল সুন্দর বর্ণ, স্তব্ধ যুক্ত, গঠন প্রণালী অতি উত্তম কিন্তু এইবিলাক অতি শীঘ্রে জীহীন ছর্গন্ধ আক কদাকাব হৈ বিনষ্ট হৈ যাব। এইদবে সংসারব সকলো বস্তুরেই অনিত্য ।

(৩) এরমের সবেব সম্ভাবা অনিচ্ছা, সবেব সম্ভাবা ছক্খা, সবেব ধম্মা অনন্তাতি ।

অনুবাদ

এইদবে সংসারব সকলো সংস্কাৰেই অনিত্য, ছখপূর্ণ আক সকলো ধর্ম্ময়েই অনাত্মা বা অসার ।

(৪) ইমিনা বন্দন-মানন-পূজাপটিপত্তি অমুভারেণ আসব-ক্খয়ারং হোতু, সব্বা ছক্খা পমুঞ্চতু ।

অনুবাদ

এই বন্দনা-মানসা-পূজা আক প্রতিপত্তিব প্রভাবত মোব সকলো তৃষ্ণা বিনাশ হওক । আক অরশেষত মই সকলো ছখব পবা পরিভ্রাণ পাবলৈ কায়-মনো-বাক্যে প্রার্থনা কবিছোঁ ।

(২)

ফুল পূজা

ব্রহ্মগন্ধ গুণোপেভং এতং কুসুমসম্ভতিং,
পূজয়ামি মুনিন্দস্ স সিবিপাদসবোকহে ।
পূজেমি বুদ্ধং কুসুমেন তেন
পুঞ্ঞেন মেভেন চ হোতু মোক্খং,
পুপ্ক্ষং মিলায়তি যথা ইদং মে
কায়ো তথা য়াতি বিনাসভায়াং ।

ଅନୁବାଦ

ସୁନ୍ଦର ବର୍ଣ୍ଣ ଆକ ସୁଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ଏହି ଫୁଲର ଛାବା ଭଗସାନ ବୁଦ୍ଧର
ତ୍ରୀପାଦପଦ୍ମତ ମହି ପୂଜା କରାହେଁ । ଏହି ପୁଣ୍ୟର ପ୍ରଭାବତ ମୋର
ମୁକ୍ତିଲାଭର ହେତୁ ହେବ । ଏହି ଫୁଲ ଯେନେକେ ମରାହି ଉର୍ବର ହେ ଯାଉ
ତେନେକେ ମୋର ଏହି କାୟଟୋ ଉର୍ବର ହେ ବନିଷ୍ଟ ହେ ଯାବ ।

(୩)

ଧୂପ ପୂଜା

- (୧) ଗନ୍ଧସମ୍ଭାରୟୁକ୍ତେନ, ଧୂପେନାହଂ ସୁଗନ୍ଧିନୀ,
ପୂଜୟେ ପୂଜନେୟାନ୍ତଃ ପୂଜା-ଭାଜନ ମୁକ୍ତମଂ ।

ଅନୁବାଦ

ମହି ସୁନ୍ଦର ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ସୁଗନ୍ଧି ଧୂପ ଆଦିରେ ସେହି ପୂଜାର ଉପଯୁକ୍ତ
ପାତ୍ର ଅବହତ ସମାକ ସମୁଦ୍ଧକ ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ପୂଜା କରାହେଁ ।

- (୨) ସୁଗନ୍ଧିକାୟ ବଦନମନସ୍ତୁ ଶୁଣ ଗନ୍ଧିନୀ,
ସୁଗନ୍ଧିନାହଂ ଗନ୍ଧେନ ପୂଜୟାମି ତଥାଗତଂ ।

ଅନୁବାଦ

ସୁନ୍ଦର ସୌରଭଯୁକ୍ତ କାୟ ଆକ ଅନନ୍ତ ଶୁଣ ଗବିମାରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ
ତଥାଗତକ ମହି ଏହି ସୁଗନ୍ଧି ଧୂପ ପୂଜା କରାହେଁ ।

(୪)

ପ୍ରଦୀପ ପୂଜା

ସନସାବରାଜିଷ୍ଠେନଦୀପେନ ତମଃସିନୀ,
ତ୍ରିଲୋକଦୀପଂ ସମୁଦ୍ଧଂ ପୂଜୟାମି ତତ୍ତ୍ଵୋଦୟଂ ।

অনুবাদ

ধাতু পৰা উৎপন্ন ভেল প্ৰদীপৰ দ্বাৰা অঙ্ককাৰ দূৰ হয়,
সেইদৰে ত্ৰিলোকৰ অজ্ঞান অঙ্ককাৰ তুচ্ছক দূৰ কৰা সম্যক
সমুদ্ভক মই প্ৰজ্ঞাবে পূজা কৰিছোঁ।

(৫)

আহাৰ পূজা

অধিহাসেতু নো ভাস্তে ভোজনং পৰিকল্পিতং,
অনুকম্পং উপাদায় পতিগণ হাতু মুত্তমং।

অনুবাদ

প্ৰভো! আপুনি এই উত্তম আহাৰ অনুগ্ৰহ কৰি গ্ৰহণ কৰক।
যাতে এই শ্ৰেষ্ঠ আয়োজনৰ দ্বাৰা মোৰ মুক্তি লাভৰ হেতু হয়।

(৬)

প্ৰতিপত্তি পূজা

ইমায় ধম্মানুধম্মপটিপত্তিয়া বুদ্ধং পূজেমি।

ইমায় ধম্মানুধম্মপটিপত্তিয়া ধম্মং পূজেমি।

ইমায় ধম্মানুধম্মপটিপত্তিয়া সজ্জং পূজেমি।

অৰূপ ইমায় ধম্মানুধম্মপটিপত্তিয়া জাতি-জৰা-ব্যাধি-মৰণম্হা
পৰিমুক্তিস্‌সামি।

অনুবাদ

মই ধৰ্ম্ম আৰু অনুধৰ্ম্ম শীল সমাধিৰ দ্বাৰা বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম আৰু
সংঘক পূজা কৰিছোঁ। ইয়াৰ প্ৰভাৱত জন্ম-জৰা-ব্যাধি-মৃত্যুৰ
পৰা হাত সাৰিবলৈ সক্ষম হওক।

তামোল পান পূজা

নাগ বন্নী দলুপেতং চুদ্বাপুগ সমায়ুত্তং

তানুলং পতিগণ হাতু সতং পূজেমিদং জিনো।

(৭)

উৎসৰ্গা

(১) ইদংৱো ঞ্জাতীনং হোতু সুখিতা হোন্ত ঞ্জাতয়ো।

(তিনি বাৰ)

অনুবাদ

এই দান পুণ্যৰ প্ৰভাৱত জ্ঞাতিসকলে সুখে শান্তিৰে বাস
কৰক আৰু এই দানৰ অংশ তেওঁলোকৰও হওক।

(২) উন্নমে উদকং ৱট্টং যথা নিম্নং পৰত্ততি,
এৱমেৱ ইতো দিম্নং পেতানং উপকল্পতি।

অনুবাদ

ওখ ঠাইৰ পৰা তললৈ যেনেকৈ পানী বৈ যায়, ঠিক তেনেকৈ
ইয়াৰ পৰা দান কৰা পুণ্যবাশি জ্ঞাতিপ্ৰেত সকলে লাভ কৰি
উপকৃত হয় গৈ।

(৩) যথা ৱাৱিৱহা পূৰ্বা পৰিপূৰ্বেন্তি সাগৰং,
এৱমেৱ ইতো দিম্নং পেতানং উপকল্পতি।

অনুবাদ

পানী বৈ গৈ যেনেকৈ সাগৰ পৰিপূৰ্ণ কৰেগৈ তেনেকৈ ইয়াৰ
পৰা দিয়া দানজনিত পুণ্যবাশিও জ্ঞাতিপ্ৰেত সকলৰ উপকাৰ
কৰেগৈ।

(৪) ঞ্জাতৱতা চ অমেহহি সন্ততং পুণ্ণং সস্পদং,
সৰ্বেষ দেৱা অমুমোদন্ত সৰ্বসস্পত্তি সিদ্ধিয়া।

(৫) ঞ্জাতৱতা চ অমেহহি সন্ততং পুণ্ণং সস্পদং,
সৰ্বেষ সন্তা অমুমোদন্ত সৰ্বসস্পত্তি সিদ্ধিয়া।

(৬) ঞ্জাতৱতা চ অমেহহি সন্ততং পুণ্ণং সস্পদং
সৰ্বেষতুতা অমুমোদন্ত সৰ্বসস্পত্তি সিদ্ধিয়া।

অনুবাদ

৪।৫।৬। বৰ্ত্তমানলৈকে মই যি পুণ্য সকল কৰিলোঁ ; ইয়াৰ প্ৰভাৱত সকলো প্ৰকাৰ সম্পত্তি লাভ হ'বলৈ, দেৱত্ৰয় দ্ৰুতপ্ৰেত সকলোৱে অনুমোদন কৰক।

- (৭) আকাসটো চ ভূমিটো দেৱনাগা মহিচ্ছিকা,
পুণ্ড্ৰং তং অনুমোদিত্বা চিৰং বন্ধুত্ব সাসনং।
- (৮) আকাসটো চ ভূমিটো দেৱনাগা মহিচ্ছিকা,
পুণ্ড্ৰং তং অনুমোদিত্বা চিৰং বন্ধুত্ব দেসনং।
- (৯) আকাসটো চ ভূমিটো দেৱনাগা মহিচ্ছিকা,
পুণ্ড্ৰং তং অনুমোদিত্বা চিৰং বন্ধুত্ব মং পৰং।

অনুবাদ

৭।৮।৯। আকাশবাসী, ভূমিবাসী, মহাশক্তিশালীদেৱতা আৰু নাগবিলাকে এই পুণ্য অনুমোদন কৰি চিৰকাল লোকশাসন বৃদ্ধৰ শাসন, প্ৰজ্ঞাপ্তি ধৰ্ম্ম, দেশনাধৰ্ম্ম, আমাৰ আৰু সকলো প্ৰাণীক উপদ্ৰৱৰ পৰা বন্ধা কৰক।

- (১০) ইমিনা পুণ্ড্ৰংকস্মৈন মা মে ৱালা সমাগমো,
সতং সমাগমো হোতু যাৱ নিব্বান পত্তিয়া ;
ইদং মে পুণ্ড্ৰং নিব্বানস্স পচ্ছয়ো হোতু'তি।

অনুবাদ

মই যেতিয়ালৈকে নিৰ্ব্বাণ লাভ কৰিব নোৱাৰোঁ তেতিয়ালৈকে যাতে সংপূৰ্ণৰ লগত সহবাস কৰিব পাৰোঁ আৰু এই পুণ্যই মোৰ নিৰ্ব্বাণৰ হেতু হওক।

(৮)

জ্ঞাতি প্ৰেতৰ উদ্দেশ্যে যুত্থাক আহাৰাদি দান

গন্ধক ধূপক দীপক পানীয় ভোজনম্পি চ,
পতিগণহাতু সন্তটোঁঞা জ্ঞাতি পেতা ইদং বলিঃ (তিনি বাৰ)

অনুবাদ

হে! জ্ঞাতিপ্ৰেত সকল। তোমালোকৰ উদ্দেশ্যে খাঙভোজ্য,
পানীয়, ধূপ-ধোনা আৰু মম-শলীতাদি উৎসৰ্গা কৰিছো। তাক
গ্ৰহণ কৰি সন্তুষ্ট হোৱা।

(২)

বসুন্ধৰা সাক্ষী

সদেৱ ভূমি বসুন্ধৰে। ময়হং ইদানি কত কুসল কস্মানি তুমেহ
জানাত তস্মা তুমেহৰ ইমেসং কুসলং কস্মানং সন্ধিগী ভৱথ তিষ্ঠথ।

অনুবাদ

হে দেৱতা আৰু আই বসুন্ধৰী। মোৰ দ্বাৰা সম্পাদিত কুশল
কৰ্ম্মবিলাক আপোনালোকে মনত ৰাখিব আৰু কুশল কৰ্ম্মৰ সাক্ষী
আপোনালোকেই।

ভূতীয়া পৰিচ্ছেদ

দান

দানৰ বিধি

“দীয়তী”তি দানং” দিয়া অৰ্থেই দান, তাকেই দান বা দানীয় বস্তু বোলে। দান দিয়াৰ আগে তিনিটা বিষয় জনা উচিত। যেনে—

(১) বৃত্তসম্পত্তি—বস্তু সম্বন্ধে বিচাৰ। অসং উপায়ে লক্ষ টকা পইচা বা বস্তু দান কৰিলে ইয়াৰ কুশলাকুশল মনৰ চেতনা অল্পসৰি পাপ-পুণ্য ছটা ফল লাভ হয়। এইদৰে মিহলি দানহীন। সং উপায়ে লক্ষ টকা-পইচা বা বস্তু পৰিশুদ্ধ বস্তু-সম্পত্তিৰ দান মধ্যম। সেই কাৰণে পৰিশুদ্ধভাৱে দানীয় বস্তু উৎপাদনৰ প্ৰতি সকলোৰে লক্ষ্য থকা উচিত।

(২) চিন্তাসম্পত্তি—মনৰ হীন-শ্ৰেষ্ঠ চেতনাই কুশলাকুশল কৰ্ম। কাৰণ “চেতনাং ভিক্ষুৱে কৰ্ম্মং ব্ৰহ্মমি” দান দিয়াৰ আগে, দান দিয়াৰ সময়ত আৰু দান দিয়াৰ পাচত, এই তিনিবিধ চিন্তা লোভ দ্বেষ মোহৰ পৰা বিমুক্ত হোৱা দৰকাৰ তাৰ প্ৰমাণ হিচাবে “ধৰ্ম্মপাল জাতকত” লিখা আছে :—

পুৰেবপি দানা স্তমনা ভৱাম
দদাম্পি ৱে অন্তমনা ভৱাম,
দদ্বাপি ৱে নানুতপাম পচ্ছা
তন্মাহি অম্হং দহবা ন মীয়্যবে।

অনুবাদ

দান দিয়াৰ আগতে মন প্ৰফুল্লিত ৰখা, দান দিয়াৰ সময়ত সন্তোষ প্ৰকাশ আৰু দান দিয়াৰ পাচত অমুতাপ নকৰা। সেই কাৰণে শিশুবিলাকৰ মৰণ নহয়।

বুদ্ধৰ এই উপদেশ শ্ৰৱণ কৰি অতি শান্ত পৱিত্ৰ আৰু উদাৰ-চিন্তেৰে দান দিয়া উচিত।

(৩) পটিয়াহকসম্পত্তি—প্ৰতি গ্ৰহক বা যিসকলে দান গ্ৰহণ কৰে, তেওঁলোকৰ পৰিশুদ্ধ চৰিত্ৰৰ ওপৰত দানৰ ফল শ্ৰীবুদ্ধিৰ কাৰণ নিৰ্ভৰ কৰে।

অঙ্গুস্তৰ নিকায় গ্ৰন্থৰ তিক নিপাতত ভগৱান বুদ্ধই পৰিব্ৰাজক বচ্ছগোস্তৰ প্ৰশ্নোত্তৰত যি উপদেশ দিছিল, তাক জনা উচিত। এদিন বচ্ছগোস্তই আহি বুদ্ধক স্মৰিছিল—“হে গৌতম, মই শুনিবলৈ পাইছো যে, আপুনি নেকি উপদেশ দিয়ে—মোক আৰু মোৰ শিষ্য ভিক্ষুসম্ভক দান দিবা, কাৰণ আমাক দান দিলে মহাফল হ'ব, আনক দান দিলে তেনে কোনো মহাফল নহয়। এই কথাটো সঁচানে?”

বচ্ছ, প্ৰথমে মোৰ এই কথাটো জানি ৰখা, যিয়ে আনক দান দিবলৈ বাৰণ কৰে, তেওঁৰ তিনিটা অস্ত্ৰবায় আৰু পৰিপন্থী হয়।

(১) দায়কম্ম পুণ্ণ-অস্ত্ৰবায়কৰো হোতি—তেওঁ দায়কৰ পুণ্যৰ অস্ত্ৰবায় কৰে।

(২) পটিয়াহকানং লাভস্ত্ৰবায়কৰো হোতি—তেওঁ গ্ৰহিতাসকলৰ লাভৰ অস্ত্ৰবায় হয়।

(৩) পুৰেৱৰথো পনস্‌স অন্তা খতো চ হোতি, উপহতোচ—তেওঁ প্ৰথমে নিজৰ অকীৰ্ত্তি সঞ্চয় কৰে, ইয়াৰ পৰা তেওঁ অপমানিত হয়।

বচ্ছ, মই এই কথাটো কওঁ—কোনো পঁচা গেলাৰ পৰা বা নৰ্দমাৰ পৰা, যিবিলাক প্ৰাণী উৎপন্ন হয়, যদি কোনো পুণ্যাকাঙ্ক্ষী

মানুহে চুৱা বাটি কাঁহি তাত ধুই চোৱা মকৰাবোৰ পেলাই যদি কামনা কৰে যে—‘এই প্ৰাণীবিলাকে এই চুৱা-মকৰাবোৰ খাই জীৱন যাপন কৰক।’ ইয়াৰ পৰাও পুণ্যসঞ্চয় হয়। মানুহক দান দিলে যে, আৰু কিমান পুণ্য হব। কিন্তু বচ্ছ, মই শীলৱান শুদ্ধচৰিত্ৰ সকলক দান দিলে মহাফল হয় বুলিহে কওঁ।

বালা চ অৱিজ্ঞানস্তা হৃষ্মেধ অস্মৃতাৱিনো,

বহিষ্কা দদন্তি দানানি নহি সন্তে উপাসবে।

কিন্তু অজ্ঞানী মানুহবিলাকে প্ৰকৃত পুণ্যক্ষেত্ৰ চিনি নাপাই দুঃশীল চৰিত্ৰহীনসকলক দান দিয়ে, অথচ সাধুসকলক সেৱা নকৰে।

এইবিলাক উপদেশ জানি দান-চিন্ত কেনেকুৱা হোৱা প্ৰয়োজন, দাতাসকলে তাক বিচাৰ কৰি লব।

ভাল জনা বুদ্ধা খেতিয়কে যেনেকৈ খেতিব পৰা নানা বৰমৰ শাক-পাচলি আৰু ফল-মূল লাভ কৰে, তেনেকৈ দান প্ৰণালী সম্বন্ধে অভিজ্ঞ দাতায়ে সজ্ঞক্ষেত্ৰত দানবীজ বপন কৰি বহুত সুগতিগামী ফল লাভ কৰিব পাৰে। বুদ্ধৰ সময়ত এবাৰ তৰ্ক হৈছিল, সাৰীপুত্ৰই বুদ্ধক দান দিলে বেচি পুণ্য হব, নে বুদ্ধই সাৰীপুত্ৰক দান দিলে বেচি পুণ্য হব? এই প্ৰশ্ন বুদ্ধই নিজে মীমাংসা কৰি দিলে—“বুদ্ধই সাৰীপুত্ৰক দান দিলে বেচি পুণ্য হব।” কাৰণ বুদ্ধৰ সমান দানৰ প্ৰণালী আৰু ফল কোনোৱে নাজানে। যিয়ে যি কামত যিমান পাকৈত সি সিমানে অধিক ফলৰ ভাগী হয়। সেই দান প্ৰণালী আৰু দানফল বিশেষভাৱে জানি কৰ্ম আৰু কৰ্মফল বিশ্বাস কৰি পৱিত্ৰ সজ্ঞক্ষেত্ৰত বা সজ্ঞৰ উদ্দেশ্যে দান কৰাটোৱেই সকলোতকৈ শ্ৰেয়ঃ।

নৃত্যগীতৰ দ্বাৰা পুণ্যসঞ্চয়

এই জগতত এনে পাঁচটা দান আছে, যাক সাধাৰণ মানুহে পুণ্যজনক বুলি ধাৰণা কৰে। কিন্তু ধৰ্মগ্ৰন্থৰ মতে অপুণ্যকৰ বুলি

নিৰ্দ্ধাৰিত। যেনে—(১) মন্ত্ৰ দান, (২) নৃত্যগীত দান, (৩) স্ত্ৰী দান, (৪) গৰু দান, (৫) কামোদ্দীপকচিত্ৰ দান।

কিন্তু বিহাৰ নিৰ্ম্মাণ কৰি তাৰ সৌন্দৰ্য্যৰ কাৰণে জাতকাদিৰ ছবি দান কৰা উচিত। উক্ত পাঁচ প্ৰকাৰৰ দান অপুণ্যকৰ বুলি বেলাম ব্ৰাহ্মণে তাক গ্ৰহণ কৰা নাই। বুদ্ধ পূজা ইত্যাদি পুণ্যোৎসৱৰ সময়ত নৃত্য-গীতাদি অৰ্হুষ্ঠান কৰিলে তাৰ পৰা ভৱিষ্যত সুখফল লাভ কৰে বুলি থেৰ গাথাৰ সীৱলী অপদানত উল্লেখ কৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

১। “বকণো নাম নামেন দেৱবাজা অহন্তুদা,

উপট্ঠহেসিং সম্বুদ্ধং সয়োগ্লৱলৱাহনো।

মই যেতিয়া বকণ নামৰ বজা আছিলো, তেতিয়া এবাৰ নিজৰ সৈন্তসামন্ত সৈতে সম্যক সম্বুদ্ধক পূজা কৰিছিলো।

২। নিব্বুতে লোকনাথমিহ অথদস্সী নকন্তমে,

তুৰিয়ং সৰবমাদায় আগমং বোধিমুত্তমং।

নবশ্ৰেষ্ঠ লোকনাথ অৰ্থদৰ্শী বুদ্ধৰ পৰিনিৰ্ব্বাণৰ পাচত নানা বকমৰ বাত্ৰযন্ত্ৰ লৈ মই বোধিদ্ৰোমৰ মূলত পূজা কৰিছিলো।

৩। ৱাদিতেন চ নচ্চেন সৰবতাল সমাহিতো,

সম্মুখং ৱিয় সম্বুদ্ধং উপট্ঠং বোধিমুত্তমং।

মই সকলো বকমৰ বাত্ৰ-যন্ত্ৰ আৰু নৃত্যগীতৰ দ্বাৰা জীৱন্ত বুদ্ধৰ দৰে বোধি গছ পূজা কৰিছিলো।

৪। উপট্ঠহিছা তং বোধিং ধবগীকহ পাদপং,

পল্লং আভুজিহ্বান তথ কালকতো অহং।

মই উত্তম বোধিবুদ্ধৰ পাদত পূজা কৰি তাতেই পদ্মাসন কৰি বহি বহি পঞ্চ প্ৰাপ্ত হলো।

৫। সৰস্মাধিকলেহাহং পসন্নো বোধিমুত্তমং,

ভেন চিত্তপ্লসাদেন নিৰ্ম্মাণং উপ্পজ্জহং।

মই সেই সংকৰ্শৰ প্ৰভাৱত বোধিবুদ্ধৰ প্ৰতি অতিশয় প্ৰসন্ন

হৈছিলো। সেই প্ৰসন্নচিত্তৰ ফলত নিৰ্ম্মাণবতি দেৱলোকত উৎপন্ন হৈছিলো।

৬। সটিঠতুবিয় সহস্ৰসানি পবিত্ৰাবেস্তি মংসদা,
মনুসেস ২ ৫ দেৱেশু বন্তমানঃ ভৱাভৱে।

মই দেৱ-মানৱ লোকত বাস কৰাৰ সময়ত ৬০ হেজাৰ তুবিয় ধ্বনি শুনি আনন্দিত হৈছিলো।

৭। তিৱিধগ্নি নিকবুতো ময়হং ভৱা সৰ্বে সমুহতা,
ধাৰেমি অস্তিমং দেহং সম্মাসমুহ সাসনে।”

মোৰ কামবাগ-দেহ-মোহ এই তিনিপ্ৰকাৰ অগ্নি নোমাই গৈছে এই সংসাৰত পুনৰ উৎপন্ন নহম। বুদ্ধৰ শাসনত এইয়েই মোৰ শেষ জন্ম। মই আক জন্মান্তৰ গ্ৰহণ কৰি ভৱযজ্ঞণা ভোগ নকৰোঁ।

শ্ৰদ্ধা

কৰ্ম্ম আৰু কৰ্ম্মফল বিশ্বাস কৰাৰ নামান্তৰেই শ্ৰদ্ধা।

“দস্‌সন কামোসীলৱন্তঃ সঙ্কম্মং সোতুমিচ্ছতি,
ৱিনেয়্য মচ্ছেবমলং স ৱে সদ্ধোতি বুদ্ধতি।”

শীলৱানক দৰ্শনৰ ইচ্ছা, সঙ্কৰ্ম্ম শুনাৰ ইচ্ছা আৰু কুপণতা মল ত্যাগৰ ইচ্ছা যাব হয়, তেওঁকেই শ্ৰদ্ধাৱান বোলে। মানুহে যি শ্ৰদ্ধাৰ অনুপ্ৰাণিত হৈ শ্ৰমণ-ব্ৰাহ্মণ সেৱা কৰে, দৰিদ্ৰ পথিক আৰু ভিক্ষাবীসকলৰ উপকাৰ কৰে, তাক—‘আগম’ শ্ৰদ্ধা ‘অধিগম’ শ্ৰদ্ধা ‘অৱকল্পন’ শ্ৰদ্ধা আৰু ‘প্ৰসাদ’ শ্ৰদ্ধা হিচাবে চাৰি প্ৰকাৰ। বোধিসত্ত্বসকলৰ বুদ্ধত্ব প্ৰাৰ্থনাৰ সময়ত শ্ৰদ্ধা অবিচলিত থকাৰ কাৰণে, তাক—‘আগম’ শ্ৰদ্ধা বোলে। লোকোত্তৰ ধৰ্ম্ম বোধগম্য হেতুকে আৰ্য্যশ্ৰাৱকসকলৰ শ্ৰদ্ধাক ‘অধিগম’ শ্ৰদ্ধা বোলে। বুদ্ধ-ধৰ্ম্ম-সংঘ কোৱা শুনাৰ লগে লগে যি অচলা শ্ৰদ্ধা হয়, তাক

‘অৱকল্পন’ শ্রদ্ধা বোলে। মনৰ প্ৰসন্নতা উৎপাদন কৰাকে ‘পসাদ’ শ্রদ্ধা বোলে।

অসং পুৰুষৰ দান

ভগৱান বুদ্ধই মজ্জিমনিকায়ৰ “চুলপুৰুষায়ু” সূত্ৰত পাঁচ প্ৰকাৰ অসং পুৰুষৰ দান ব্যাখ্যা কৰিছে। হে ভিক্ষুসকল! এই জগতত এনে কোনো কোনো অসং পুৰুষ আছে—

১। “অসক্ক দানং দেতি”—অগোঁৱৰ ভাৱে দান কৰে, অৰ্থাৎ ভাল দানীয় বস্তু থাকিলেও বেয়া বস্তু দান কৰে। গ্ৰহিতা সকলকো আসনাদি দি যথোচিত সন্মান প্ৰদৰ্শন নকৰে।

২। “অসহথ দানং দেতি”—নিজ হাতেৰে দান নকৰে, অৰ্থাৎ নিজে উপস্থিত থাকিও দাস-কৰ্মচাৰী প্ৰভৃতিৰ দ্বাৰা দান দিয়ায়।

৩। “অচিন্তিকদ্ধা দানং দেতি”—গ্ৰহিতা আৰু দানীয় বস্তুৰ প্ৰতি অৱহেলা কৰি দান কৰে।

৪। “অপৱিদ্ধ দানং দেতি”—বিষাক্ত মাপৰ গাঁতত এৰি দিয়াৰ দৰে অনিচ্ছা আৰু অপ্ৰসন্ন চিত্তেৰে দান কৰে।

৫। “অনাগমন দিটিঠকো দানং দেতি”—ফলৰ আকাঙ্ক্ষা নহৈ অৰ্থাৎ কৰ্ম আৰু কৰ্মফলৰ প্ৰতি আস্থা নাৰাখি দান কৰে।

ভিক্ষুসকল, এই জগতত কোনো কোনো অসং পুৰুষে এইদৰে দান দিয়ে। এই বিলাক অসং পুৰুষৰ দান বুলি ধৰা হয়।

সংপুৰুষৰ দান

১। সদ্ধায় দানং দেতি”—দান আৰু দানৰ ফল বিশ্বাস কৰি শ্রদ্ধাৰে দান দিয়ে। ইয়াৰ দ্বাৰা ধন লাভ, শৰীৰৰ বৰ্ণ সুন্দৰ আৰু সকলোৰে প্ৰিয়পাত্ৰ হয়, তেওঁক সকলোৱে চাবলৈ ইচ্ছা কৰে।

২। “সক্ক দানং দেতি”—দানীয় বস্তুৰ প্ৰতি আৰু গ্ৰহিতাৰ প্ৰতি গোঁৱৰ কৰি দান দিয়ে। ইয়াৰ দ্বাৰা মহাধনী হয়, স্ত্ৰীপুত্ৰ, দাস-দাসী সকলোৱে তেওঁৰ সেৱা কৰে আৰু সুবাধ্য হয়।

৩। “কালেন দানং দেতি”—সময় উচিত দান দিয়া। ইয়াৰ দ্বাৰা ধনী হয়। যেতিয়া যি বস্তুৰ প্ৰয়োজন তেতিয়াই সেই বস্তু পায় আৰু কেতিয়াও অভাৱত নপৰে।

৪। “অনয়হিতচিত্তো দানং দেতি”—কৃপণতা আৰু অল্পভাগ বৰ্জ্জন কৰি দান দিয়া। ইয়াৰ দ্বাৰা প্ৰচুৰ সম্পদ লাভ হয়। কপ-শঙ্ক-গন্ধ-বস-স্পৰ্শ এই পাঁচটা কামনামূলক যথা ইচ্ছা অনুসৰি লাভ কৰিব পাৰে।

৫। “অস্তানঞ্চ পৰঞ্চ অনুপহচ্চ দানং দেতি”—নিজক উচ্চ আৰু আনক নীচ বুলি নাভাৰি দান দিয়া অৰ্থাৎ সাধাৰণ মজল কামনা কৰি দান কৰা। ইয়াৰ দ্বাৰা ঐশ্বৰ্য্য লাভ হয় আৰু জুই, পানী, বজা, চোৰ আৰু শত্ৰুৰ দ্বাৰা সম্পত্তি বিনষ্ট নহয়।

ভিক্ষুসকল! এই বিলাকেই সৎপুৰুষৰ দান বুলি কোৱা হয়।

তিনি প্ৰকাৰৰ দায়ক

দানৰ অৱস্থা ভেদে দায়ক তিনি প্ৰকাৰ। দানদাস, দান-সহায় আৰু দানপতি। যিয়ে নিজে ভাল ভাল খায়, আনক দিওঁতে বেয়া বেয়া দিয়ে, তাকেই দানদাস বোলে। যিয়ে নিজে যেনেকৈ খায়, আনকো সেই দৰে দিয়ে, তাকেই দানসহায় বোলে। যিয়ে নিজে কোনো বকমে খায়ো দান দিওঁতে উৎকৃষ্ট বস্তু দান দিয়ে, তেওঁক দানপতি বোলে। প্ৰত্যেক দায়কৰেই চিন্তা কৰা প্ৰয়োজন যে, মই কোন জ্ঞেয়ৰ দায়ক হিচাবে এই দানকাৰ্য্য সম্পাদন কৰিছো।

তিনি প্ৰকাৰৰ পুণ্যকৰ্ম্ম

কায়িক, বাচনিক আৰু মানসিক হিচাবে ধৰ্ম্ম তিনি প্ৰকাৰ। তাৰ ভিতৰত ভিক্ষু অহা দেখি সসম্মত আগবঢ়াই অনা, বিহাৰ চাফটিকণ কৰা, লেপা, আসন পাৰি দিয়া আৰু পানী ব্যৱস্থা

কবি দ্বিয়া ইত্যাদি বিলাক কাম কৰি যি পুণ্য হয়, তাক কাৰ্যিক পুণ্য বুলি কোৱা হয়। ভিক্ষুৱে ভিক্ষা কৰা দেখিলে “স্নাণ্ড দিয়া, ভাত দিয়া, সুগন্ধ ফুলাদিৰ দ্বাৰা পূজা কৰা” বুলি আনক সংকাৰ্য্যত নিয়োগ কৰে আৰু উপোসথ শীল পালন কৰা, ধৰ্ম্মশুনা, চৈত্যপূজা কৰা যি পুণ্য হয়, তাক বাচনিক পুণ্য বোলে। ভিক্ষুক ভিক্ষা কৰা দেখি ‘ভিক্ষা লাভ কৰক আৰু আনে খাইলৈ পওক “বুলি মনে মনে চিন্তা কৰা পুণ্যক মানসিক পুণ্য বুলি কয়।

কুশলাকুশল বিচাৰ

সক সক লৰাহোৱালী বিলাকে মাক-বাপেকক দেখি চৈত্য বন্দনা আৰু ফুলপূজা কৰে, তাৰ দ্বাৰা সিহঁতৰ পুণ্য হয়নে নহয়? সিহঁতৰ কুশল কৰ্ম্মসম্পৰ্কে জ্ঞান নাথাকিলেও পুণ্য হ'ব। ঠিক তেনেকৈ ধৰ্ম্মীয় গাথাদি আবৃত্তি কৰিলেও পুণ্য হয়। আনকি পশু-পক্ষী আদিয়েও যদি ধৰ্ম্ম শ্ৰৱণ, চৈত্য বন্দনা কৰে, তাৰ ফল বিচাৰ কৰা জ্ঞানৰ অভাৱ হলে হ'ব।

আৰু অকুশলৰ ফালেও অবোধ ল'ৰায়ে যদি মাক-বাপেকক হাতেৰে বা ভৰিৰে গুৰিয়াই দিয়ে, ভিক্ষুকলক আক্ৰোশ কৰে, অথবা গৰু, সিংহ, বাঘ আদিয়েও যদি ভিক্ষুৰ জীৱন নাশ কৰে, সজ্ঞানে বা অজ্ঞানে হওক সিহঁতৰ অকুশল হ'ব।

সজ্ঞান বা অজ্ঞানে কৰা কাম অকুশল কাৰ্য্যৰ অপবাধ যে, গুৰুতৰ, তাক কৰ্ম্মবিভজত বৰ্ণনা কৰিছে। কুশল সম্পৰ্কে তলত বৰ্ণনা কৰাৰ দৰে দেখা যায়। ভগৱান বুদ্ধৰ দৰে দানৰ বিষয়ে অভিজ্ঞ জগতত কোনো নাই। সেই কাৰণে আগত কৈ অহা হৈছে সাৰীপুত্ৰ স্থৱিৰে ভগৱান বুদ্ধক দান দিয়াতকৈ ভগৱানে সাৰীপুত্ৰক দান দিলে, তাৰ ফল অধিক হ'ব। গতিকে ইয়াৰ দ্বাৰা বুজা যায় যে, কৰ্ম্মৰ ফলাফল নাজানি কৰ্ম্ম কৰাতকৈ ভাল দৰে জানিশুনি কুশল কৰ্ম্ম কৰিলে মহাকলদায়ক হয়। কৰ্ম্ম

কৰ্মফল সম্বন্ধে জ্ঞান পৰিপক্ক কৰি পুণ্য কাম কৰিলে অন্তৰ্ভুক্ত ফল লাভ কৰিব পাৰে বুলি বিভিন্ন অৰ্থ কথাত বৰ্ণনা কৰা আছে।

দানীয় বস্তু

“অন্নং পানং বস্ত্ৰং যানং মালাগন্ধ বিলিপনং,

সেয়া'রসথ পদীপেয়াং দানবন্তু ইমে দমা।”

অন্ন, পানীয়, বস্ত্ৰ, যান, মালা, সুগন্ধ, বিলিপন, শয্যা, আবাস আৰু প্ৰদীপ এই দহ প্ৰকাৰ দানীয় বস্তু।

দাতা আৰু গ্ৰহীতা

কোনো কোনো দান দাতাৰ দ্বাৰা মহাফল হয় অথচ গ্ৰহীতাৰ দ্বাৰা নহয়। কোনো কোনো দান গ্ৰহীতাৰ দ্বাৰা হয়, কিন্তু দাতাৰ দ্বাৰা নহয়। কোনো কোনো দান দাতা আৰু গ্ৰহীতা কোনো পক্ষৰ দ্বাৰা মহাফল নহয়। আৰু কোনো কোনো দান দাতা আৰু গ্ৰহীতা উভয় পক্ষৰ দ্বাৰা মহাফল হয়।

শীলৱান দায়কে যদি দুঃশীল গ্ৰহীতাক দান কৰে, তেন্তে দায়কৰ শীলগুণৰ দ্বাৰা মহাফল হয়। বেসামন্তৰ বজাই যেনেকৈ জুজুক ব্ৰাহ্মণক দান দিওঁতে পৃথিৱী কঁপি উঠিছিল।

দুঃশীল দায়কে যদি শীলৱান গ্ৰহীতাক দান কৰে, তেন্তে গ্ৰহীতাৰ দ্বাৰা মহাফল হয়, কিন্তু দায়কৰ দ্বাৰা নহয়। কল্যাণী নৈৰ কাষত বাস কৰা এজন কৈবৰ্তই কৈছিল—“মই আৰ্য্য দীৰ্ঘশ্বস্ম স্বৱিবক দান কৰিছো, ইয়াৰ প্ৰভাৱত মই নৃজি পাম।”

দাতা আৰু গ্ৰহীতা উভয় পক্ষই দুঃশীল হলে সেই দান কোনো পক্ষৰে মহাফল নহয়। বড়্‌মানবাসীৰ এজন ব্যাধে দুঃশীলক দান কৰি প্ৰেতক্ৰিয়া কৰিছিল। সেই উদ্দেশ্যে সেইদৰে তিনিবাৰ দান দিয়াৰ পাচত চতুৰ্থ বাৰত প্ৰেত আহি “দুঃশীলে মোক লুণ্ঠন কৰিছে” বুলি চিঞৰিবলৈ ধৰিলে। ইয়াকে শুনি পুনৰ এজন শীলৱান ভিক্ষুক দান দি পুণ্যফল বিতৰণ কৰিলে।

সেই সময়ত প্ৰেতে সেই পুণ্য অনুমোদন কৰি প্ৰেতাত্মাৰ পৰা মুক্ত হ'ল।

দাতা আৰু গ্ৰহিতাৰ যদি উভয়ৰ শীলগুণ থাকে, তেন্তে তাৰ প্ৰভাৱত সেই দান, কোশল বজাৰ “অসদৃশ” দানৰ দৰে মহাফল দায়ক হয়।

যন্ত্ৰ সম্পদ

দান কাৰ্য্যৰ চেতনা তিনিটা। পূৰ্ব চেতনা, মুঞ্চন চেতনা আৰু অপৰ চেতনা। দানীয় বস্তু ইত্যাদি সংগ্ৰহৰ সময়ত যি চিন্তা উৎপন্ন হয়, তাক পূৰ্ব চেতনা বোলে। দান দিয়াৰ সময়ত যি চিন্তা উৎপন্ন হয়, তাক মুঞ্চনচেতনা বোলে। আৰু দান দিয়াৰ পাচত পুণ্যৰ যি আনন্দ চিন্তা উৎপন্ন হয়, তাক অপৰ চেতনা বোলে।

“পুৰেবৰ দানস্মমনো দদং চিত্তং পসাদয়ে,

দদ্বা অন্তমনো হোতি এসা য়ঞ্ঞস সম্পদা।”

দান দিয়াৰ আগতে পূৰ্বচিন্তা সন্তুষ্ট হোৱা, দান দিয়াৰ সময়ত চিন্তাপ্ৰসন্ন কৰা, আৰু দান দিয়াৰ পাচত মনত অপাৰ আনন্দ উৎপাদন কৰিব লাগে। দান যন্ত্ৰৰ এইটোৱেই প্ৰধান কৰ্ত্তব্য।

জ্ঞান ভেদে ফলৰ তাৰতম্য

যিয়ে শ্ৰদ্ধাৰে কুশল কৰ্ম্ম কৰে, তেওঁ সেই কুশলৰ বলত প্ৰতিকূপ দেশত জন্মগ্ৰহণ আৰু সাধুসঙ্গ লাভ কৰে। গতিকে তেওঁ নিজকে ভালদৰে বন্ধা কৰিব পাৰে। অকুশল আৰু অশ্ৰদ্ধা মনেৰে কৰা কামৰ প্ৰভাৱত জন্মান্তৰত বিকূপ কুঞ্জী দেহ ধাৰণ কৰে আৰু মাক-বাপেকৰ অপ্ৰিয় হয়। কুশল বা শ্ৰদ্ধাৰে কৰা কামৰ প্ৰভাৱত স্তূল্য, সুগঠন দেহ আৰু সকলোৰে জনপ্ৰিয় হয়। সেই কাৰণে দানাদি কুশল কৰ্ম্মমাত্ৰকেই কৰ্ম্ম কৰ্ম্মফলৰ প্ৰতি বিশ্বাস ৰাখি আনন্দ মনেৰে কৰা উচিত।

অলপ দানত মহাফল

শীলাদি গুণসম্পন্ন মানুহক জ্ঞানাবে একামুচ ভিক্ষা দান, পাঁচ হাতমান এটি সৰু ঘৰ সাজি দান কৰিলে দাতাই সেই দানৰ ফলত বহুত শত সহস্ৰ দুৰ্গতি যন্ত্ৰণাৰ পৰা বন্ধা পাব পাৰে। তাৰ দ্বাৰা নিৰ্বাণ লাভ কৰিব পাৰে। শ্ৰেতবস্ত্ৰ উপাখ্যানত আৰু দশক অঙ্গুস্তবত বৰ্ণনা কৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

কুশল কৰ্ম্মৰ ভিতৰত ত্ৰিশৰণ, সুবক্ষিত পকশীল, শিশুদান, অমাবন্তী-পূৰ্ণিমাত পাক্ষিকদান, বৰ্ষাবাসিক দান, পুখুৰী দান, আৰু শীলশৰণ যাব আছে, তেওঁৰ গতি নিৰ্দিষ্ট। জ্ঞাতাপন্ন, আৰ্য্যাত্মকসকলৰ যেনেকৈ অপায়ৰ দুৱাৰ বন্ধ, সেইদৰে উক্ত প্ৰকাৰ সদায় কৰা পুণ্য কুশল যাব আছে, তেওঁৰ নবকৰ দাব বন্ধ হৈ যায়।

দানত বৈহিক অৱস্থা

নিকুঠ বস্ত্ৰ ভোজন কৰিলে শৰীৰৰ তেজ মাংস যেনেকৈ শুকাই যায়, তেনেকৈ নিকুঠ ভোজন দান দাতাও তেওঁৰ নিকুঠ দানৰ প্ৰভাৱত অৰ্থাৎ তেওঁৰ নিকুঠ দানৰ পৰিণাম তেজ-মাংসযুক্ত মানুহ প্ৰেতৰ দৰে অন্ন-পানীয় পোৱাৰ অতি দুৰ্ভাগ্য হয়।

উত্তম খোৱা বস্ত্ৰ খালে দেহৰ বস্ত্ৰ-মাংস যেনেকৈ বাঢ়ি যায়, শৰীৰ সুন্দৰ হয়; ঠিক তেনেকৈ দানৰ সময়তো উত্তম আহাৰ দান কৰিলে দাতাই জন্মান্তৰত সবলকায় আৰু সুখী হৈ থাকে। সুখাণ্ড, ভাল বস্ত্ৰ, বিহাৰ চাকচিকণ কৰা, আৰু ক্ৰোধহীনৰ দ্বাৰা মানুহে সুন্দৰ সূঠাম দেহধাৰী হৈ জন্মগ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

পুদগলিক দান

কোনো এজনক লক্ষ্য কৰি যি দান দিয়া হয়, তাক পুদগলিক দান বোলে; সেইবোৰ চৌধ প্ৰকাৰ। যেনে—(১) তিৰ্য্যক-জাতিক, (২) আনকমাৰি জীৱিকা নিৰ্ব্বাহকাৰী ব্যাধ আৰু

কৈৱৰ্ত্তক, (৩) আনক নেমাৰি যথাধৰ্ম বাণিজ্যৰ দ্বাৰা জীৱন-
 যাপনকাৰী ব্ৰত-নিবত পৃথকজনক, (৪) সম্বুদ্ধশাসনৰ বাহিৰা
 অষ্টসমাপত্তি লাভী তাপসক, (৫) শ্ৰোতাপন্নক, (৬) শ্ৰোতাপত্তি
 ফললাভীক, (৭) সঙ্কদাগামীক, (৮) সঙ্কদাগামী ফললাভীক,
 (৯) অনাগামীক, (১০) অনাগামী ফললাভীক, (১১) অবহতক
 (১২) অবহত ফললাভীক, (১৩) প্ৰত্যেক বুদ্ধক (১৪) সম্যক
 সম্বুদ্ধক; এই চৌধ প্ৰকাৰ গ্ৰহিতাক প্ৰদত্ত দান, পুণ্যলিক দান
 বুলি কোৱা হয়।

কুকুৰ, গৰু, মহ, ঘোঁৰা আৰু কুকুৰাদি তিৰ্য্যক প্ৰাণীক—
 “ইহঁতক মহে পালন কৰিছো, আমাৰ বৰ উপকাৰী, সিহঁতক
 আহাৰ দিয়া আমাৰ কৰ্ত্তব্য” এই ধাৰণা নকৰি, কৰ্ম্ম আৰু কৰ্ম্ম-
 ফলৰ প্ৰতি বিশ্বাস কৰি তিৰ্য্যক জাতিক দান দিলেও—আয়ু-বৰ্ণ-
 শূখ-বল আৰু জ্ঞান এই পাঁচ প্ৰকাৰৰ ফল শ-জন্ম পৰ্য্যন্ত লাভ
 কৰিব পাৰে। মিচাদৃষ্টিসম্পন্ন কৈৱৰ্ত্তক দান দিলে হেজাৰ জন্ম
 ফল ভোগ কৰিব পাৰে। গোশীলাদি পালনকাৰী পৃথকজনক দান
 দিলে লক্ষ জন্ম পৰ্য্যন্ত ফললাভ কৰিব পাৰে। অষ্টসমাপত্তিলাভী
 তপস্বীক দান দিলে কোটি জন্ম পৰ্য্যন্ত পাঁচটা ফল লাভ কৰিব
 পাৰে। সকলোতকৈ নিম্ন ত্ৰিশৰণধাৰী উপাসকক সাধাৰণ শ্ৰোতাপন্ন
 বুলি নিৰ্দেশ কৰা হৈছে, তেনে ত্ৰিশৰণধাৰী উপাসকক দান দিলে
 তাৰ ফল অনন্ত অপ্ৰমেয়। পঞ্চশীল, অষ্টশীল আৰু দহশীলধাৰী
 গৃহী, ক্ষন্তেক প্ৰব্ৰজিত ভ্ৰমণ, উপসম্পন্ন ভিক্ষু, শীলৱান ব্ৰতসম্পন্ন
 ভিক্ষু, বিদৰ্শন কৰ্ম্মস্থান ভাৱনাকাৰী ভিক্ষু প্ৰভৃতিক দান দিলে
 ইটোতকৈ আনটোৰ দানৰ ফল অত্যধিক। আৰু একনিষ্ঠভাৱে
 বিদৰ্শন কৰ্ম্মস্থান ভাৱনাকাৰীক উচ্চৰূপৰ শ্ৰোতাপত্তি মাৰ্গলাভীৰ
 তুল্য বুলি কোৱা হয়। এনে মাৰ্গলাভীতকৈ সম্যকসম্বুদ্ধক দিয়া
 দান, এটাতকৈ আনটোৰ ফল মহৎ। সামান্য ধূলিকণাতকৈ মহা-
 পৃথিৱীৰ মাটিবিলাক যেনেকৈ অনন্ত আৰু অপ্ৰমেয়, তেনেকৈ

স্রোতাপন্নাদি আৰ্থাশ্রয়কৰ হাতত দান দিয়াটো এইটোতকৈ আনটোৰ ফল অনন্ত অশ্রমেয় বুলি নিৰ্দ্ধাৰিত কৰা হয়।

সজ্ঞদান

বৰ্ত্তমান যুগত শীলবিশুদ্ধিৰ কালে প্ৰায় মানুহৰে দৃষ্টি নাই। এনে অৱস্থাত পুণ্ডলিক দানতকৈ সজ্ঞদান কৰাই সৰ্ব্বোত্তম উপায়। যি কোনো বস্তু সামান্য পৰিমাণে হলেও চাৰিজন ভিক্ষুক বা এজন ভিক্ষুকে সজ্ঞৰ উদ্দেশ্যে দান কৰিব পাৰে। সজ্ঞদানৰ ফল অখণ্ডনীয় বুলি বৰ্ণনা কৰা দেখা যায়।

“পঠেৱী সাগৰো মেক খয় যন্তি যুগে যুগে,

কল্পানি সতসহস্ৰানি সজ্ঞে দিয়ং ন নস্ৰতি।”

মহাপৃথিৱীৰ অনন্ত মাটি, চৌবাৰী হেজাৰ যোজন গভীৰ মহাসমুদ্ৰ আৰু চৌবাৰী হেজাৰ যোজন ঞ্খ সূমেক পৰ্ব্বত যুগ যুগান্তৰৰ পাচত ধ্বংস হৈ যাব, কিন্তু লক্ষ্য কল্পতো সজ্ঞদানৰ ফল নষ্ট নহয়। এই কাৰণে ভগৱানে কৈছে—

“বিচেয়া দানং দাতব্যং যথ দিয়ং মহপ্ৰলং,

বিচেয়া দানং দদ্বান সগং গচ্ছন্তি দায়কা।”

যেনেকুৱা ক্ষেত্ৰত দান দিলে মহাফল হয়, তেনেকুৱা ক্ষেত্ৰত বিশেষভাৱে নিৰ্ব্বাচন কৰি দান দিব লাগে। তেনে ভাৱে সুনিৰ্ব্বাচিত দানৰ দ্বাৰা দায়কসকলে স্বৰ্গলাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়।

সজ্ঞদান সাত প্ৰকাৰ। যেনে—(১) বুদ্ধপ্ৰমুখ উভয় সংঘ, (২) বুদ্ধৰ পৰিনিৰ্ব্বাণৰ পাচতও বুদ্ধপ্ৰমুখ উভয় সজ্ঞ দান, (৩) অনিৰ্দ্ধিষ্ট ভিক্ষুসজ্ঞ, (৪) অনিৰ্দ্ধিষ্ট ভিক্ষুগীসজ্ঞ, (৫) সজ্ঞৰ পৰা ইমানজন ভিক্ষু আৰু ইমান গৰাকী ভিক্ষুগীসজ্ঞ প্ৰয়োজন, এইদৰে নিৰ্দ্ধিষ্ট ভিক্ষু-ভিক্ষুগীসজ্ঞ, (৬) সেই দৰে নিৰ্দ্ধাৰিত কেৱল ভিক্ষুসজ্ঞ, (৭) সেইদৰে নিৰ্দ্ধিষ্ট কেৱল ভিক্ষুগীসজ্ঞ, এই সাতপ্ৰকাৰ সজ্ঞক প্ৰদত্ত দানেই সজ্ঞগত দক্ষিণা নামেৰে অভিহিত হয়।

তাত একালে ভিক্ষুসঙ্ঘ আৰু আনফালে ভিক্ষুণীসঙ্ঘ, আৰু মাজত ভগৱান বুদ্ধক বছৰাই যি দান কৰা হয়, তাক বুদ্ধ প্ৰমুখ উভয় সঙ্ঘৰ দান বোলে। বুদ্ধ পৰিনিৰ্বাণৰ পাচত বুদ্ধ প্ৰমুখ কেনেকৈ সঙ্ঘ দান দিব পাৰে? ভিক্ষু-ভিক্ষুণী উভয় সঙ্ঘৰ সম্মুখত স-ধাতু বুদ্ধ প্ৰতিমা স্থাপন কৰি তাত স্বতন্ত্ৰ এখনি পূজাৰ বেদী সজ্জিত কৰিব লাগে। তাৰ পাচত প্ৰথমে বুদ্ধ-পূজা কৰি উভয় সঙ্ঘক দান দিব লাগে। এইদৰে বুদ্ধপৰিনিৰ্বাণৰ পাচত বুদ্ধপ্ৰমুখ সঙ্ঘ দান দিয়া হয়। সেই ঠাইত সকলো বস্তু দি বুদ্ধ পূজা কৰা হৈছে, সেইবিলাক কি কৰা হব? যি ভিক্ষুৱে নিয়মিতভাৱে বুদ্ধৰ সেৱা-পূজাদি কৰে, তেওঁক দিয়া উচিত। “পিতৃসম্পত্তিত পুত্ৰৰ অধিকাৰ আছে” বুলি অশ্বাশ্ব ভিক্ষুকো দিব পাৰে, কিন্তু বুদ্ধপূজা ঘিউ বা তেল থাকিলে তাৰে বুদ্ধৰ উদ্দেশ্যে প্ৰদীপ পূজা কৰিব, কাপোৰ হলে ধৰ্ম্ম তৈয়াৰ কৰিব লাগে।

সঙ্ঘৰ প্ৰতি যাৰ অচলা শ্ৰদ্ধা আছে, তেওঁৰ দানেই বিশেষ ভাৱে সফল হয়। কাৰণ সঙ্ঘৰ প্ৰতি দৃঢ় বিশ্বাস আৰু অচলা ভক্তি বাধা সহজ নহয়। কোনো দায়কে যদি সঙ্ঘ দান দিয়াৰ উদ্দেশ্যে বিহাৰত গৈ কয়গৈ “ভগ্নে, সঙ্ঘ দানৰ কাৰণে মোক সঙ্ঘৰ পৰা এজন ভিক্ষু নিৰ্ব্বাচন কৰি দিয়ক।” তেতিয়া সংঘৰ পৰা যদি এজন শ্ৰমণ পঠাই দিয়ে “মই বিচাৰিছিলো ভিক্ষু, মোৰ কাৰণে কিয় শ্ৰমণ পঠালে?” বুলি যদি মনত উৎকণ্ঠা আনে, আৰু সেই উৎকণ্ঠিত মনেৰে দান কৰিলে, তাক সঙ্ঘদান বুলি ধৰা নহয়। আৰু বয়োবৃদ্ধ মহাস্থৱিৰ পঠালে “ভালেই হল, মোৰ কাৰণে বয়োবৃদ্ধ মহাস্থৱিৰ এজন পঠাইছে” বুলি বেচি আনন্দিত হৈ চঞ্চল হৈ পৰে, তেন্তে সেই দানো সঙ্ঘ দান নহয়।

যি দায়কে শ্ৰমণেৰ, ডেকাভিক্ষু, বুঢ়াভিক্ষু, যুৰ্থভিক্ষু অথবা পণ্ডিত ভিক্ষুৰ ভিতৰত যেই কোনো এজনক পালেই সন্মানেৰে আৰু গৌৰৱেৰে সঙ্ঘৰ উদ্দেশ্যে দান কৰে, তেওঁৰ সঙ্ঘদানেই মঙ্গল হয়।

এই প্রসঙ্গত এটি আখ্যানৰ অৱতাৰণা কৰা হৈছে—এজন ব্ৰাহ্মাৰান দায়কে সঙ্ঘ দানৰ উদ্দেশ্যে বিহাৰত গৈ কলে—“ভগ্নে, সঙ্ঘৰ পৰা মোক এজন ভিক্ষু দিয়ক।” তেতিয়া তাৰ পৰা এজন হুঃশীল ভিক্ষু পঠোৱা হ'ল। তাতে তেওঁ অসন্তুষ্ট নহৈ পৰমানন্দে ঘৰলৈ আহি য'ত ভিক্ষু বহুৱাব, সেই ঠাই ডোখৰ পৰিষ্কাৰ কৰি আৰু বিছনা কৰি চম্ভ্ৰতাপ বান্ধিলে। ভিক্ষুজন অহাত, ভৰি ধুৱাই তেল টেঙা লগাই স্নগন্ধি ধূপ আৰু ফুলৰ দ্বাৰা পূজা কৰিলে। তাৰ পাচত ভাল দৰে আহাৰ কৰুৱালে। এইদৰে বুদ্ধক পূজা কৰাৰ দৰে সঙ্ঘৰ প্ৰতি গৌৰৱ কৰি দান কৰিছিল।

অথচ সেই ভিক্ষুজনেই আকৌ গধূলি বেজিকাত বিহাৰৰ কোনো কামৰ কাৰণে এখনি কোৰ খুজিবলৈ সেই ঘৰলৈকে আহিলে। কোৰ খোজাত গৃহিনী উপাসিকাই—“এইখন লোৱা” বুলি কোৰ-খনি ভৰিবে ঠেলি দিলে। তাকে দেখি ওচৰ চুবুৰীয়া সকলে কলে—“আপোনালোকে বাতিপুৱা বৰ্ণনাভীত ভাৱে পূজা কৰিলে, কিন্তু এতিয়া দেখিছো তাৰ সম্পূৰ্ণ বিপৰীত। আনকি আগৰ এশ ভাগৰ এভাগো এতিয়া মান-সন্মান কৰা নাই। ইয়াৰ কাৰণ কি? তাৰ উত্তৰত উপাসিকাই কলে—“আমি বাতিপুৱা যি কৰিছো সকলো-বিলাক সঙ্ঘৰ উদ্দেশ্যে পূজা কৰিলো, এইজন ভিক্ষুক নহয়।” সেই কাৰণে সঙ্ঘৰ প্ৰতি যিয়ে যথাযথ ভাৱে গৌৰৱ মনত পোষণ কৰিব পাৰে, তেওঁৰ পক্ষে অবহতক দান দিয়াতকৈ সংঘৰ পৰা পঠোৱা হুঃশীল ভিক্ষুক দান দিয়াই মহাফল।

সেই কাৰণে ভগৱান বুদ্ধই আনন্দ স্থৱিৰক কৈছিল “আনন্দ, সুদূৰ ভবিষ্যতত ডিঙিত গেৰুৱাবস্ত্ৰধাৰী পাপী ভিক্ষু উৎপন্ন হ'ব। সেই হুঃশীল ভিক্ষুসকলক দায়কসকলে সংঘৰ উদ্দেশ্যে দান দিব। আনন্দ, মই তেতিয়াও সংঘদানৰ অনন্ত অপ্ৰমেয় ফল হ'ব বুলি কৈছো। সেই কোনো কাৰণেই মই সংঘদানতকৈ পুদগলিক দানৰ ফল অধিক বুলি নক'ম।”

অতীত কালতো এইদৰে দান দিয়া হৈছিল। ভগৱান বুদ্ধই

মাজ ভাগত বহিছিল। সোঁফালে ভিক্সুসংঘ, বাওঁফালে ভিক্সুগী সংঘ আৰু ভগৱানে আছিল উভয় সংঘৰ নায়ক। তেতিয়া ভগৱানে নিজে পোৱা দান নিজেও খাইছিল, ভিক্সু-ভিক্সুগীসংঘকো দিছিল। বৰ্ত্তমানও বিশেষজ্ঞ মানুহে ধাতুৰ নিৰ্ম্মিত প্ৰতিমা কিম্বা ধাতুচৈত্ৰ্য স্থাপন কৰি বুদ্ধপ্ৰমুখ সংঘক দান দি থাকে। প্ৰতিমাৰ ওচৰত পূজাৰ বেদী কৰি তাত—“বুদ্ধানং দেম” বুলি খাণ্ডভোজ্যাদি পূজা দিয়া হয়। অথবা বিহাৰত নি “এইবিলাক চৈত্ৰ্যৰ উদ্দেশ্যে পূজা কৰিছো” বুলি পিণ্ড, পুষ্পমাল্য আৰু সুগন্ধি ইত্যাদি পূজা কৰি থাকে। সুধিব লগা—চৈত্ৰ্যবেদীত পূজা দিয়া কি দৰকাৰ? পুষ্পমালা আৰু সুগন্ধি পূজাৰ আসনত তুলি দিব। বস্ত্ৰৰ দ্বাৰা পতাকা দিব আৰু ঘিউ তেলৰ দ্বাৰা প্ৰদীপ পূজা কৰিব। আৰু যি বিলাক ভোজ্যজব্য বাকী থাকে, সেই বিলাক প্ৰব্ৰজিত বা গৃহী হওক, যিয়ে সদায় বিহাৰত সেৱা-পূজা কৰে তাক দিব লাগে। নিত্য সেৱক নেথাকিলে, যিয়ে চৈত্ৰ্য-পূজালৈ যায়, প্ৰথমে পাত্ৰটো থৈ চৈত্ৰ্য শাৰী ত্ৰত সম্পাদন কৰি দিয়ে, তেওঁ খাব পাৰে। ভিক্সু-জ্ঞান সকলৰ খোৱাৰ সময় হলে, আগতে খাইয়ো পাচত সেই বিলাক চাফ-চিকণ কৰিব পাৰে।

অঙ্গুত্ৰৰ নিকায়ৰ বেলাম সূত্ৰ বৰ্ণনাত দানাদি পুণ্যকৰ্ম সঙ্ঘৰ্কে এটি উপমা বৰ্ণনা আছে—গোটেই জম্বুদীপটো সমান কৰি ইমূৰৰ পৰা সিমূৰ পৰ্য্যন্ত আৰ্য্যপুদগলসকলক শাৰী শাৰীকৈ বহুৱা হয়—শ্ৰোতাপন্নৰ দহ পঙক্তি সৰুদাগামীৰ—পাঁচ, অনাগামীৰ চাৰে তিনি, অৰহন্তৰ আঢ়ৈ, প্ৰত্যেক বুদ্ধৰ—এক আৰু সম্যক সমুদ্ভূই অকলে। এজন আৰ্য্যশ্ৰাৱকক দান দিয়াতকৈ সম্যক সমুদ্ভূক দান দিয়া মহাফলদায়ক। ইয়াতকৈ বুদ্ধক সংঘনায়ক কৰি ভিক্সুসংঘক বুদ্ধপ্ৰমুখ দানৰ ফল অধিক। তাতকৈ ধাতুচৈত্ৰ্য নিৰ্ম্মাণ, ধৰ্ম্মজ্ঞান আৰু আগত অনাগত চাৰিওফালৰ সংঘৰ উদ্দেশ্যে অস্তুত: চাৰিহাত মান তৈয়াৰ বিহাৰ দানৰ ফল অতিবেচি।

এইবোৰতকৈ আনন্দ মনেৰে গ্ৰহণ কৰা পঞ্চশীলৰ ফল অধিক। শীলগ্ৰহণৰ পাচত মুহূৰ্ত্ত সময় মৈত্ৰী ভাৱনা কৰিলে তাতকৈ বেচি পুণ্য লাভ হয়। ইয়াতকৈ বেচি মহাফল হয় যদি ক্ষন্তেক অনিত্য ভাৱনা কৰে। দীৰ্ঘনিকায়ৰ কুটদন্ত সূত্ৰ বৰ্ণনাত ইটোতকৈ আনটোৰ মহাফল বুলি ব্যাখ্যা আছে—যেহেতু সূত্ৰ পৰ্য্যায়ক্ৰমে—“য়াৱদেৱ সীতস্ পটিঘাতায়” প্ৰভৃতি বিহাৰ দানৰ নটা আৰু ঋদ্ধক পৰ্য্যায়—“সীতাং উগ্ৰং পটিহন্তি” প্ৰভৃতি সোতৰটা পুণ্যফল বৰ্ণনা কৰিছে। সেই কাৰণে প্ৰথমে উল্লেখ কৰি দিয়া দানতকৈ বিহাৰ দানেই মহাফলদায়ক। ত্ৰিবল্লব শৰণ গ্ৰহণ কৰিলে, ত্ৰিবল্লভ জীৱন সমৰ্পণৰ দৰে পুণ্যসম্পদ লাভ হয়। গতিকে বিহাৰ দানতকৈ শৰণ গ্ৰহণৰ ফল বেচি। কেৱল শৰণ গ্ৰহণৰ পৰা দৃষ্টি স্বৰ্জু কৰিব নোৱাৰে, পঞ্চশীল পালনৰো প্ৰয়োজন হয়। যেনে তেনে শীল গ্ৰহণ কাৰীতকৈ ব্ৰহ্মা ভক্তিয়ে শীল গ্ৰহণকাৰীৰ পুণ্য অধিক। শৰণ আৰু শীলৰ ভিতৰত শৰণেই উত্তম আৰু মহত। কাৰণ শৰণত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ শীল পালন কৰিব লাগে। সেই কাৰণে শীলতকৈ শৰণ গ্ৰহণেই শ্ৰেষ্ঠ।

সংঘ দানৰ মন্ত্ৰ

ইমং ভিক্ষুং সপৰিক্ষাং ভিক্ষুসংঘস্ দেয়, পূজ্যেয়ম্।

(তিনি বাৰ)

অনুবাদ

প্ৰয়োজনীয় উপকৰণেৰে সৈতে এই ভিক্ষা ভিক্ষুসংঘক দান আৰু পূজা কৰিছো।

অষ্ট পৰিষ্কাৰ দানৰ ফল

ভগৱান বুদ্ধৰ ওচৰত ঋদ্ধিময় পাত্ৰ চীৱৰৰ সৈতে প্ৰব্ৰজ্যা উপসম্পদা লাভ কৰিবলৈ হলে, জীৱনত এবাৰ হলেও অষ্ট পৰিষ্কাৰ দান দিয়া দৰকাৰ। যদি কোনোৱে অষ্ট পৰিষ্কাৰ দান

কবিবলৈ অসমৰ্থ তেস্তে এখনি চীৱৰ হলেও সংযত্নে দান দি
“ইদম্বে পুণ্ড্ৰং অনাগতে এহি ভিক্খুভাৱায় পচয়ো হোতু” এই
পুণ্য ভবিষ্যত মোৰ ঋদ্ধিময় ভিক্ষুৰ লাভৰ হেতু হওক।’ এইদৰে
প্রার্থনা কৰা উচিত বুলি অৰ্থকথাত লিখা আছে। যদি কোনো
নাৰীয়ে দ্বিশাখা উপাসিকাৰ দৰে “মহালতা” অলঙ্কাৰ প্রার্থনা
কৰে, তেস্তে অষ্ট পৰিষ্কাৰ দান কৰিব লাগিব।

লোকনাথ স্মৃঙ্গল বুদ্ধই যেতিয়া পৃথিৱীত অৱতীৰ্ণ হয়,
বোধিসত্ত্বই তেতিয়া উত্তৰীয় নামৰ নগৰত স্ককটি ব্রাহ্মণ গাৱঁত
জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল। তেওঁৰ নাম আছিল স্ককটি। তেওঁ দেৱৰাজ
ইন্দ্ৰই নিৰ্ম্মাণ কৰা দানশালাত সাতদিন ধৰি বুদ্ধপ্ৰমুখ ভিক্ষু-
সম্ভবক অষ্ট পৰিষ্কাৰ দান দিছিল। স্মৃঙ্গল বুদ্ধই সেই মহাদানৰ
পুণ্যফল বৰ্ণনা কৰি ২৪টি গাথা কৈছিল।

- ১। তিচীৱৰঞ্চ পত্তঞ্চ ৱাসি সূচি কায়বন্ধনং,
পৰিসাৱনঞ্চ দেতি দায়কো তুট্টমানসো;
যুত্ত যোগেন সাসনে এৱং হি দাতব্বং সদা।

সংঘাটি, উত্তৰাসঙ্গ, অন্তৰ্বাস, পাত্ৰ, ক্ষুৰ, বেজী-সূতা, কটিবন্ধনী
আৰু পানী ছাকনি এইবিলাক অষ্ট পৰিষ্কাৰ ঐক্কাৱান দায়কে
সম্ভুট মনেৰে শাসনৰ ভিক্ষুক দান দিব লাগে।

- ২। যো চ পুৰিসো সন্ধো হোতি দেতি অট্টপৰিক্খাৰং,
ভিক্খুনো বুদ্ধসাসনে ৱিল্লসম্মেন চেতসা।

যি ঐক্কাৱানে প্ৰফুল্লমনেৰে বুদ্ধ-শাসনৰ ভিক্ষুক অষ্ট পৰিষ্কাৰ
দান কৰে।

- ৩। সো চ ভৱে সমুপ্পম্মো ধনৱা চেৱ ভোগৱা,
স্ককপো হোতি সৱদা পৰিক্খাৰসিসদং ফলং।

তেওঁ জন্মে জন্মে ধনশালী, ভোগশালী আৰু সুলব প্ৰতিমণ্ডিত
হয়, এইটোৱেই অষ্ট পৰিষ্কাৰ দানৰ ফল।

৪। সো চ এহি ভিক্ষুজাতো বিন্ধুছো বুদ্ধসাসনে,
পাকটো হোতি নাগতে পৰিক্খাবসিসদং ফলং।

তেওঁ বুদ্ধৰ শাসনত “এহি ভিক্ষু” অৰ্থাৎ স্বাক্ষৰময় পাত্ৰ-চীৰব-
বিশুদ্ধ ভিক্ষুই ভৱিষ্যত তেওঁৰ মহিমা চাৰিওফালে বিয়পি পৰে,
এয়েই অষ্ট পৰিক্খাব দানৰ ফল।

৫। যা চ ইথি সদ্ধায়ুত্তা দেতি অট্টপৰিক্খাবং,
ভিক্ষুনো বুদ্ধসাসনে বিন্ধুসল্লেন চেত্তসা।

যি বিলাক আন্ধাৰতী দায়িকা অচলা আন্ধাৰতী হৈ বুদ্ধ শাসনৰ
ভিক্ষুক সন্তুষ্ট মনেৰে অষ্ট পৰিক্খাব দান কৰে।

৬। সা চ ভৱে সমুপ্পন্নো ধনৱা চেৱ ভোগৱা,
সুখপা সৰ্বদা হোতি পৰিক্খাবসিসদং ফলং।

সেই দায়িকাই জন্মে জন্মে ধনৱতী, ভোগশালিনী আৰু
প্ৰত্যেক জন্মতে সুন্দৰী হৈ থাকে, এয়েই অষ্ট পৰিক্খাব দানৰ ফল।

৭। সা চ লত্ততি সৰ্বদা অলঙ্কাৰঞ্চ কচিৎ,
মহালতা পসাদনং পৰিক্খাবসিসদং ফলং।

সেই দায়িকাই সদায় মনোজ্ঞ “মহালতা প্ৰসাদন” নামক
অলঙ্কাৰ লাভ কৰে, এইটোৱেই অষ্টপৰিক্খাব দানৰ ফল।

৮। যো চ দেতি তিচীৱং সুদ্ধচিন্তেন সাসনে,
সো চ ভৱেসু উপ্পন্নো বহুৱা হোতি সৰ্বদা।

যি মানুহে পৱিত্ৰ মনেৰে বুদ্ধ শাসনত তিচীৱৰ দান কৰে, তেওঁ
জন্মে জন্মে কপৱান হয়, এয়েই অষ্টপৰিক্খাব দানৰ ফল।

৯। সো চ লত্ততি সৰ্বদা বপ্খং কল্পাসিকাদিকং,
ব্ৰিচিত্তঞ্চ মনাপিয়ং তিচীৱবাসিসদং ফলং।

তেওঁ সদায় বিচিত্ৰ কপাহাদিৰ ভৈয়াৰী মনোজ্ঞ বস্ত্ৰ লাভ কৰে,
এয়েই তিচীৱৰ দানৰ ফল।

১০। যো চ দদাতি পত্তঞ্চ সদ্ধায় বুদ্ধসাসনে,
সো চ ভৱে সমুপ্পন্নো ভোগৱা হোতি সৰ্বদা।

যিয়ে ব্রহ্মাবে বুদ্ধ শাসনত ভিক্ষা-পাত্র দান কৰে, তেওঁও জন্মে জন্মে ভোগশালী হয়।

১১। সো লব্ধতি ভাজনে নানাপলমনোপিয়ে,

সুৰুগ্ধাদি ময়া সদা পত্তদানসিসদং ফলং।

তেওঁ সদায় সুবৰ্ণাদি নিৰ্ম্মিত নানাবৰ্ণৰ মনোজ্ঞ কাঁহি বাটি লাভ কৰে, এয়েই পাত্র দানৰ ফল।

১২। যো চ দদতি রাসিঞ্চ পীতিয়া জিনসাসনে,

সো চ ভৱে সংসৰন্তো পঞ্ঞৱা হোতি সবদা।

যিয়ে প্ৰীতিমনেৰে জিনশাসনত ক্ষুৰ দান কৰে, তেওঁ ভৱাস্তবত সদায় প্ৰজ্ঞাৱান হয়।

১৩। সো চ রিসাবদো হোতি নবানং কঙ্খছেদিকো,

পঞ্ঞায় পাকটো হোতি রাসিদানসিসদং ফলং।

যিয়ে শাস্ত্ৰবিশাৰদ হয়, আৰু সদায় মানুহৰ সন্দেহ ভঞ্জন কৰে আৰু জ্ঞানী বুলি বিখ্যাত হয়, এয়েই ক্ষুৰ দানৰ ফল।

১৪। যো চ দদতি সূচিঞ্চ ভিক্খুনো জিনসাসনে,

সো চ লোকে সমুপ্পন্নো ছেকতৰো ভৱে সদা।

যি মানুহে বুদ্ধ-শাসনত বেজী দান কৰে, তেওঁ জন্মে জন্মে বিচক্ষণ বুদ্ধিমান হয়।

১৫। সো চ তিক্খপঞ্ঞা সদা অথধম্মেশু কোৱিদো,

সিপ্পেশু পাকটো হোতি সূচিদানসিসদং ফলং।

তেওঁ তীক্ষ্ণ প্ৰজ্ঞাৱান বা প্ৰত্যাংপন্নমতি হয়, নানাশাস্ত্ৰত পাবদৰ্শী আৰু নানা শিল্পকলাত দক্ষ বুলি চাৰিওফালে প্ৰচাৰ হয়, ইয়ে বেজী দানৰ ফল।

১৬। যো চ কায় বদ্ধনং পববজ্জিতসু সাসনে,

সো চ দীঘায়ুকো হোতি দেৱেশু মানুসে সদা।

যি মানুহে বুদ্ধ শাসনত প্ৰব্ৰজিত কটিবদ্ধনী দান কৰে, তেওঁ সকলো জন্মতে দীৰ্ঘায়ু লাভ কৰে।

১৭। সো চ ভৱেশু জায়ন্তো নবদেৱেহি বন্ধিতো,
সবদা পুঞ্জিতো হোতি কায়বন্ধনসিসদং ফলং।
তেওঁ জন্মে জন্মে দেৱ-মানৱৰ ছাৰা আপদে-বিপদে বন্ধা পায়
আক সন্মানিত হয়।

১৮। যো দেতি পবিস্সাৱণং বিঘ্নসয়েন চেত্তমা,
সংসাৰে সংসবন্তো সো সুদ্ধকায়ো ভৱে সদা।
যি দাতাই প্ৰফুল্লমনেৰে পানীছাকনি দান কৰে, তেওঁ জন্মে জন্মে
বিশুদ্ধ শৰীৰধাৰী হয়।

১৯। সো চ লোকে জায়মনো অৰোগো নিত্তয়ো সদা,
পাপেতি বিম্বুদ্ধো হোতি পবিসাৱণসিসদং ফলং।
তেওঁ জগতত জন্ম হৈ নিৰোগী, নিভীক আক পবিশুদ্ধ দেহ লাভ
কৰে, এয়েই পানীছাকনি দানৰ ফল।

২০। তস্মাহি পণ্ডিতো পোসো সম্পসং সুখমত্তনো,
দদে অট্ট পৰিক্খাৰং যুত্তয়োগসং সবদা।
সেই কাৰণে যিসকল পণ্ডিত, তেওঁলোকে নিজৰ সুখ-সমৃদ্ধি
সাধন কৰিবলৈ শীলৱান ভিক্ষুক অষ্টপৰিক্খাৰ দান কৰে।

বিহাৰ উৎসৰ্গা মন্ত্ৰ

নমো তস্ ভগৱতো অবহতো সম্মাসপুচ্ছস্ (তিনিবাৰ)।
“ইয়ং বিহাৰং চতুদ্দিসতো আগতানাগত ভিক্ষুসঙ্ঘস্ নিয়াদেমি”
(তিনিবাৰ)।

অনুবাদ

এই বিহাৰ চাৰিওফালৰ পৰা অহা আক আহিব লগা ভিক্ষুসংঘৰ
উদ্দেশ্যে উৎসৰ্গ কৰা হল।

কঠিন চীৱৰ দানৰ নিয়ম

আধুন পূৰ্ণিমাৰ পাচত প্ৰতিপদ তিথিৰ পৰা কাৰ্ত্তিকী পূৰ্ণিমাৰ
সূৰ্য্যোদয়ৰ আগমুহূৰ্ত্ত পৰ্য্যন্ত কঠিন চীৱৰ দানৰ সময়। ত্ৰিচীৱৰ

ভিতৰত যেই কোনো এখনি চীৱৰ বা চীৱৰৰ উপযুক্ত বগাকাপোৰ যদি নোৱাৰে, পাঁচজন ভিক্ষুৰ সন্মুখলৈ আনি “ইমং কঠিন চীৱং (হুসং) ভিক্ষুসঙ্ঘস্ দেম, কঠিনং অখৰিতুং” বুলি কৈ সম্ভৱ হাতত দান কৰিব লাগে।

এই কঠিনচীৱৰ আগে চিলাই কৰা হওক বা বজাৰৰ পৰা অনা হওক অথবা একে দিনাই সূতা কাটি, বৈ চিলাই কৰি আক বং দিও দান কৰিব পাৰে। ভিক্ষু, ভ্ৰমণেৰ, উপাসক উপাসিকাৰ ভিতৰত যি কোনোৱে দান কৰিব পাৰে। স্নগত শাসনত যিমান প্ৰকাৰৰ চীৱৰ দান আছে, তাৰ ভিতৰত কঠিনচীৱৰ দানেই সকলোতকৈ বিপুল পুণ্যজনক। সংক্ষেপে কেইটিমান গাখাত বৰ্ণিত ইয়াৰ ফল পাঠ কৰিলে দাতাসকলে অনায়াসে বুজিব পাৰিব।

কঠিন চীৱৰ দানৰ ফল

ককণাময় লোকনাথ বুদ্ধই চীৱৰ দানৰ ফল বৰ্ণনাৰ কাৰণে পাঁচশ অৰহত শিষ্যৰে সৈতে আকাশেদি হিমালয়লৈ গৈছিল। তেওঁ তাত অল্পবতপ্ত হৃদৰ নানা ৰকমৰ পদ্ম ফুলেৰে পৰিপূৰ্ণ ঠাইত বহিলে আৰু তেওঁৰ শিষ্যবৰ্গই তেওঁৰ সন্মুখত বহিলে। নিৰ্ম্মল আকাশত তবাবোৰে পূৰ্ণচন্দ্ৰক মেৰাই থকাৰ দৰে শোভা পাইছিল, ভগৱান বুদ্ধও শিষ্যমণ্ডলীৰ মাজত তেনে শোভা কৰিছিল। সেই পদ্মফুলৰ ওপৰত বহি নাগিত স্থৱিৰে অতীতৰ এটা জন্মত কঠিন চীৱৰ দান কৰি যি বিলাক দেৱ সম্পত্তিৰ ভাগী হৈছিল, সেই সকলোবিলাক তেওঁ ভিক্ষু সংঘৰ মাজত প্ৰকাশ কৰিছিল।

আৰ্য্য নাগিত স্থৱিৰৰ উক্তি

১। কঠিন দানং দদ্বান সজ্জ গুণৱকন্তমে,

ইতো তিংসে মহাকপ্পে নাভিজানামি দুগ্গতিং।

মই আজিৰ পৰা ত্ৰিশ কল্পৰ আগতে শ্বিষী বুদ্ধৰ সময়ত মনুষ্য-কুলত জন্মগ্ৰহণ কৰিছিলো। সেই সময়ত ভিক্ষু সংঘক মহাকল-

দায়ী কঠিন চীৱৰ দান কৰি, নৰকাদি অপায় হুখ ভোগ কৰিবলৈ
মই পোৱা নাই।

২। অট্টোৰসানং কল্পানং দেৱলোকে বমামহং,
চতুষ্টিংসকুখন্তুং দেৱিল্লো দেৱবজ্জমকাবয়িং।

মই ওঠৰ কল্পকাল দেৱলোকত দিব্য সুখ ভোগ কৰিছিলো।
চৌৱিংশবাৰ দেৱবাজ ইন্দ্ৰ হৈ দেৱবাজ্য শাসন কৰিছিলো।

৩। সহস্‌সকুখন্তুং ব্ৰহ্মাৱ দেৱবজ্জ সিৰীধৰো,
সচে এমি মনুস্‌সন্তং অডেট্‌ জায়িং মহাকুলে

হেজাৰবাৰ দেৱবাজ্যৰ শ্ৰীধাৰী ব্ৰহ্ম হৈছিলো। ব্ৰহ্মলোকৰ
পৰা চ্যুত হৈ মনুষ্যলোকত উচ্চবংশত মহাধনীৰ ঘৰত জন্মগ্ৰহণ
কৰিছিলো।

৪। আবপথে আবপথে চক্ৰৱৰ্ত্তি সুখং লাভে,
য়থ য়থু প্পজ্জামি লভামি সব্বসম্পদং,
ভোগে মে উণতা নথি কঠিনদানসিসদং ফলং।

এই মহাদানৰ পূণ্যপ্ৰভাৱত বহুতবাৰ ৰাজচক্ৰৱৰ্ত্তী সুখ ভোগ
কৰিলো। য'ত জন্মগ্ৰহণ কৰিছো, তাত সকলো সম্পদ লাভ
কৰিছিলো। ক'তো ধন-ধানৰ ঐশ্বৰ্য্য অভাৱ হোৱা নাই। এয়েই
কঠিন চীৱৰ দানৰ ফল।

এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই বোধিসত্ত্ব অৱস্থাত কুলীন ব্ৰাহ্মণ বংশত
সঞ্জয় নামৰ ব্ৰাহ্মণ কুমাৰ হৈ জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল। তেতিয়া তেঁৱো
ভিক্ষু সজ্জক কঠিন চীৱৰ দান কৰি উক্ত দৰে ফল লাভ কৰিছিল।

স্বয়ং ভগৱানৰ উক্তি

১। স্মৰতা সৰ্বদানানি একো বসুসন্তং দদে,
একচ্চ কঠিনদানসুস কলং নাগ্‌ঘন্তি সোলসিং।

কোনো দাতাই যদি অশান্ত দানীয় বস্তু এশ বছৰ ধৰি দান

কৰি থাকে, তথাপি সেই এখনি কঠিন চীৱৰ দান ষোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

২। য়াৱতা অট্ঠপৰিক্কাৰে একো ৱস্সসত্তং দদে,
একস্স কঠিনদানস্স কলং নাগ্ঘস্সি সোলসিং।

কোনো দাতাই যদি পাত্ৰ চীৱবাদি ভিক্ষুসকলৰ অষ্টপৰিক্কাৰ দান কৰে, তাৰ ফল স্বৰূপে কঠিন চীৱৰ দানৰ ষোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

৩। গিৰিৰাজসমং কহ্মা সজ্জে দেতি তিচীৱৰং,
একস্স কঠিন দানস্স কলং নাগ্ঘস্সি সোলসিং।

কোনো দায়কে যদি স্নুমেক পৰ্ব্বতৰ দৰে স্তূপ কৰি ভিক্ষু-সজ্জক তিচীৱৰ দান কৰে, তাৰ ফল স্বৰূপে কঠিন চীৱৰ দানৰ ষোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

৪। চতুৰাসাতি সহস্সানি কাৰাপেহ্মা বিহাৰকে,
বৈজয়ন্তস্স সদিসে সৰে তে ৰতনময়ে।
চতুদ্দিসস্স সজ্জস্স নীয়াদেহ্মা বিহাৰকে,
একস্স কঠিনদানস্স কলং নাগ্ঘস্সি সোলসিং।

কোনো দাতাই যদি স্বৰ্গৰ বৈজয়ন্ত ধামৰ দৰে স্বৰ্ণ-ৰৌপ্যাৰি বহু খচিত চৌবাৰী হেজ্জাৰ বিহাৰ নিৰ্ম্মাণ কৰাই চাৰিও ফালৰপৰা আগত অনাগত ভিক্ষুসজ্জক দান কৰে, সিও কঠিন চীৱৰ দানৰ ষোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

৫। য়াৱতা অকনিট্ঠা চ ৰজ্জত-পব্বতং দদে,
একস্স কঠিনদানস্স কলং নাগ্ঘস্সি সোলসিং।

এই পৃথিবীৰ পৰা অকনিষ্ঠ ব্ৰহ্মলোক পৰ্য্যন্ত ওখ কৰি বহুৰ পৰ্ব্বত দান কৰিলেও এখনি কঠিন চীৱৰ দানৰ ষোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

৬। সৰ্বদানং দদন্তেন অস্মিং পঠীমণ্ডলে,
একস্স কঠিনদানস্স কলং নাগ্ঘস্সি সোলসিং।

পৃথিবী সকলো প্ৰকাৰ দানীয় বস্তু একেলগ কৰি দান কৰিলেও এখনি কঠিন চীৱৰ দানৰ ফলৰ বোল ভাগৰ এভাগো নহয়।

৭। বুদ্ধা পচেতক বুদ্ধা চ সাৱকা চাপি সৰ্বসো,

এভেন অন্নদানেন পত্তা তে অমত্তং পদং।

সৰ্বস্ব বুদ্ধ, প্ৰত্যেক বুদ্ধ আৰু বুদ্ধৰ শিষ্য সকলোৱেই এই কঠিন চীৱৰ দানৰ ফলত অমৃতপদ লাভ কৰিছিল।

৮। দদন্তি কঠিনং দানং নবা চ অথ নাৰিয়ো,

ইথিভাৱং ন পল্লোহি সংসবন্তা ভৱাভৱে।

যি কোনো স্ত্ৰী বা পুৰুষে কঠিন চীৱৰ দান কৰে, তেওঁলোকে সেই উত্তম দানৰ প্ৰভাৱত জন্মান্তৰত স্ত্ৰীজন্ম প্ৰাপ্ত নহয়।

৯। যো স্মৃতিকম্মং কবেয়্য পসন্নো তস্স চীৱবে,

লভেয়্য সো ব্ৰিমানঞ্চ কণকং দ্বাদসয়োজনং

লভেচ্ছবা সহস্সঞ্চ পোক্খবণিং সূমাপিতং,

কল্পকক্খাদি সম্পন্নং মুত্তামণি ৱেলুৰিয়ং।

যি মানুহে কঠিন চীৱৰ চিলাই কৰে, তেওঁ এই পুণ্যৰ প্ৰভাৱত দ্বাদশ যোজন প্ৰমাণ কণক বিমান, সহস্ৰ অঙ্গবা, মুক্তা-মণি বৈভৱ্য আৰু কল্প বুদ্ধাদি পৰিশোভিত বমনীয় দিব্য পুৰুষিণী লাভ কৰে।

কঠিন চীৱৰ দানৰ ফল ইমান বেচি কিয়?

১০। পঞ্চানিসংস সম্পন্নং পঞ্চদোস ৱিৱজ্জিতং

দেসেসি কঠিনং এতং ৱিপুলো তস্স দক্ষিণা

বুদ্ধৰ দৈশিত বিনয়ৰ বিধান অনুসাৰে প্ৰৱাৰণা পূৰ্ণিমাৰ পিচদিনাৰ পৰা কাৰ্ত্তিক পূৰ্ণিমা পৰ্য্যন্ত এমাহৰ ভিতৰত যি কোনো দিন ইচ্ছা কৰিলে যি কোনো কঠিন চীৱৰ দান কৰিব পাৰে। ইয়াৰ আগত অথবা পাচত কঠিন চীৱৰ দানৰ বিধান নাই। কঠিন চীৱৰ লাভী ভিক্ষুসকলে পাঁচটা পাপৰ পৰা বন্ধা পায় আৰু পাঁচটা

পুণ্যফল লাভ কৰিব পাৰে। এই কাৰণে ইয়াৰ ফল অত্যাশ্ৰিত দানতকৈ অধিক। এই দান যেতিয়া ইমান ফলদায়ক, গতিকে—

১১। তস্মাহি জ্ঞানমানেন কঠিনসূস গুণং বহুং

দাতব্যং কঠিনং দানং ভৱিস্যতি মহৎফলস্বীতি।

কঠিন চীৰব দানব ফল বহুত প্ৰকাৰব বুলি জানি প্ৰত্যেকে অন্ততঃ জীৱনত এবাৰ হলেও আকাৰে কঠিনচীৰব দান কৰা কৰ্তব্য।

ত্ৰিশৰণ

“বুদ্ধং শৰণং গচ্ছামি, ধৰ্ম্মং শৰণং গচ্ছামি, সঙ্ঘং শৰণং গচ্ছামি”

এই তিনিটি মন্ত্ৰক বৌদ্ধ পৰিভাষাত ত্ৰিশৰণ কোৱা হয়। এইটোৱেই বৌদ্ধ ধৰ্ম্মৰ মূলমন্ত্ৰ আৰু প্ৰৱেশদ্বাৰ। যি মানুহে অৰ্থ হৃদয়ঙ্গম কৰি মনেপ্ৰাণে এই মন্ত্ৰ উচ্চাৰণ কৰে তেওঁ বৌদ্ধ বা বুদ্ধভক্তৰ অন্তৰ্গত হয়। শৰণ লোৱাৰ অৰ্থ, আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰা। সংসাৰৰ আদি-অন্ত, ইহ-পৰকাল আৰু জন্ম-মৃত্যুৰ চাকনৈয়াত অন্ধ মানুহে সকলো সময়তে এটা নিৰাপদ আশ্ৰয় অৱলম্বন কৰিব বিচাৰে। এই সম্বন্ধে ভগৱান বুদ্ধই কৈছে—

“মানুহে যেতিয়া কোনো আকস্মিক ভয়ত সজ্জ্ব হৈ পৰে, তেতিয়া সং দেৱতাৰ আশ্ৰয়স্থল বুলি ভাবি কোনোৱে গছলতাৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰে, কোনোৱে পৰ্বত বা বনৰ আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰে আৰু কোনোৱে চৈত্য বা নানা দেৱদেৱীৰ আশ্ৰয় লৈ থাকে। কিন্তু এই আশ্ৰয় উত্তম আৰু নিৰাপদ নহয়। কাৰণ এই শৰণত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ মানুহে কেতিয়াও হুখৰ পৰা মুক্তি পাব নোৱাৰে। যি সকলে কায়মনোবাক্যে ত্ৰিশৰণত প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে, এই শৰণেই উত্তম আৰু প্ৰকৃত নিৰাপদ। এই শৰণত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ মানুহে সকলো প্ৰকাৰৰ ভয় আৰু ভৱহুখৰ পৰা মুক্ত হবলৈ সক্ষম হয়।”

এই ত্ৰিশৰণ যন্ত্ৰ ক'ত, কাক উপলক্ষ্য কৰি আৰু কাৰ দ্বাৰা
প্ৰথমে প্ৰচাৰিত হৈছিল? এই বিলাক প্ৰত্যেক বৌদ্ধ দায়ক
মাত্ৰেই জনা দৰকাৰ।

ত্ৰিশৰণৰ উৎপত্তি

শাক্যকুমাৰ সিদ্ধাৰ্থই যেতিয়া ছ-বছৰ কঠোৰ তপস্শা কৰি
বুদ্ধগয়াৰ বোধিতকমূলত বহাগী পূৰ্ণিমাৰ দিনা বুদ্ধ লাভ কৰিলে
তেতিয়া লব্ধধৰ্ম প্ৰচাৰৰ উদ্দেশ্যে তেওঁ বাৰাণাসীৰ ঋষিপত্তন যুগ-
দাৱত য'ত পঞ্চবৰ্গীয় ভিক্ষুসকল আছিল তালৈ গ'ল। তাত তেওঁ
আহাবী পূৰ্ণিমা দিনা প্ৰথমে সেই পঞ্চবৰ্গীয় ভিক্ষু সকলক সন্মোদন
কৰি “ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন” সূত্ৰ দেশনা কৰে। বুদ্ধৰ সত্যস্মৃধুৰ
উপদেশ শ্ৰৱণ কৰি তেওঁলোকে অলপ সময়ৰ ভিতৰতে অবহত ফল
লাভ কৰিলে। তাৰ পাচত যম নামৰ এজন বাৰাণাসীৰ জ্ঞেষ্ঠীপুত্ৰই
বুদ্ধৰ ওচৰত প্ৰব্ৰজ্যা আৰু উপসম্পদা লাভ কৰি অবহত ফল
প্ৰাপ্ত হয়। এই সংবাদ শুনি যমৰ চৌৱল্লজন বন্ধু, তেওঁৰ পদ
অমুসৰণ কৰি বুদ্ধৰ ওচৰত প্ৰব্ৰজ্যা আৰু উপসম্পদা গ্ৰহণ কৰি
অবহত ফল লাভ কৰে।

এইদৰে জগতত যেতিয়া বুদ্ধৰ সৈতে ঐষট্টিজন অবহত হল,
তেতিয়া বৰ্ধাবাস শেষ কৰি তথাগতে তেওঁৰ বাঠিজন অবহত
শিষ্যক সন্মোদন কৰি কৈছিল—“হে ভিক্ষুসকল। তোমালোকে
দেৱ-মানৱসকলৰ কল্যাণৰ কাৰণে দেশে দেশান্তৰে বিচৰণ কৰা।
যি ধৰ্ম্মই আদি, মধ্য আৰু অন্তত কল্যাণ কৰে, যি অৰ্থপূৰ্ণ,
ব্যঞ্জনযুক্ত আৰু পৰিশুদ্ধ ব্ৰহ্মচৰ্য্য পৰিপূৰ্ণ তাক জনসমাজত প্ৰচাৰ
কৰা।” আৰু তেওঁ ভিক্ষুসকলক সেই প্ৰসঙ্গত এই কথাও কৈছিল
—“হে ভিক্ষুসকল, প্ৰথমে ত্ৰিশৰণ গ্ৰহণ কৰাই প্ৰব্ৰজ্যা আৰু
উপসম্পদা প্ৰদান কৰিবা।”

ত্ৰিশৰণৰ প্ৰকাৰ ভেদ

লৌকিক আৰু লোকোত্তৰ হিচাবে শৰণ দুই প্ৰকাৰ। স্ৰোতাগম্য শৰণ লোকোত্তৰ, ই কেতিয়াও ভঙ্গ নহয়, সেইদৰে সঙ্ঘদাগামী, অনাগামী প্ৰভৃতিৰ শৰণো ভঙ্গ নহয়। পৃথকজনৰ শৰণ লৌকিক, ই যি কোনো মুহূৰ্ত্ততে ভঙ্গ হ'ব পাৰে। বুদ্ধতকৈ শ্ৰেষ্ঠ দেৱতা কিম্বা ব্ৰহ্মা আছে বুলি ভাবিলে, নাইবা যি কোনো দুৰ্বল দেৱতাক বুদ্ধতকৈ অধিক ক্ষমতামালী বা গুণৱান বুলি চিন্তা কৰিলে লৌকিক শৰণ ভঙ্গ হৈ যায়।

লৌকীয় শৰণ চাৰি শ্ৰেণীত ভাগ কৰা যায়। যেনে—আত্ম-সমৰ্পণ, তৎপৰায়ণ, শিষ্যত্ব গ্ৰহণ আৰু প্ৰণিপাত শৰণ।

(১) আত্মসমৰ্পণ বুলিলে—মই আজিৰ পৰা বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ ওচৰত আত্মসমৰ্পণ কৰিছোঁ। ইয়াক আত্মসমৰ্পণ কোৱা হয়।

(২) আজিৰ পৰা মই বুদ্ধপৰায়ণ, ধৰ্ম্মপৰায়ণ আৰু সঙ্ঘ-পৰায়ণ হৈছোঁ। মোক ত্ৰিশৰত্ন পৰায়ণ বুলি গ্ৰহণ কৰক, এনে প্ৰকাৰৰ শৰণক তৎপৰায়ণ শৰণ বোলা হয়।

(৩) আজিৰ পৰা মই বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ শিষ্য হলোঁ, মোক একান্ত শৰণাগত শিষ্য বুলি ধাৰণা কৰক। এনে শৰণ গ্ৰহণ কৰাকে শিষ্যত্ব শৰণ বোলা হয়।

(৪) “মই আজিৰ পৰা বুদ্ধাদি ত্ৰিৰত্নক অভিবাদন, প্ৰতুস্থান অঞ্জলিকৰ্ম্ম আৰু সৌজন্ত প্ৰদৰ্শন কৰিম, মোক ত্ৰিৰত্ন সেৱক বুলি ধৰি লওক।” এইদৰে ত্ৰিৰত্নৰ প্ৰতি গভীৰ ভক্তিভাৱাপন্ন হৈ প্ৰণিপাত কৰি যি শৰণ গৃহীত হয়, ইয়াক প্ৰণিপাত শৰণ বোলা হয়।

পুনঃশ্চ

(১) “বুদ্ধ বা বুদ্ধৰ উপদেশ মই নিজকে পৰিত্যাগ কৰিছোঁ আৰু তাৰ বাবে জীৱন দান কৰিলোঁ। মোৰ ব্যক্তিগত ভগৱানৰ

পৰিভ্যক্ত, মোৰ জীৱন ভগৱানৰ উদ্দেশ্যে উৎসৰ্গা কৰিলো। মই বুদ্ধৰ শৰণ লৈছো। বুদ্ধই মোৰ আশ্ৰয়স্থল, বুদ্ধই ত্ৰাণকৰ্তা, মই সদায় বুদ্ধপৰায়ণ।” এনে শৰণ গ্ৰহণ কৰাকে আত্মসমৰ্পণ শৰণ বোলে।

(২) মহাকাশপ স্তম্ভিবৰ দৰে শিষ্টাৰ গ্ৰহণ কৰিলে—“মই মাত্ৰ শাস্তাক দৰ্শন কৰিম, ভগৱানক, স্নগতক আৰু সম্যক সম্বুদ্ধক দৰ্শন কৰিম।” এইদৰে সৰ্বাস্তকৰণে আত্ম-নিবেদনক শিষ্টাৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰা বোলে।

(৩) “সোহং বিচবিস্‌সামি গামাগামং পুষাপুষং,

নমস্‌সমানো সম্বুদ্ধং ধম্মস্‌ চ সুধম্মতং।”

মই সম্যকসম্বুদ্ধক আৰু ধৰ্ম্মৰ উত্তম ধৰ্ম্মক নমস্কাৰ কৰি কৰি এগাঠিব পৰা ইগাঠিলৈ, এখনি নগৰৰ পৰা আন এখনি নগৰলৈ বিচৰণ কৰিম। এইদৰে আলৱক যক্ষৰ দৰে শৰণ গ্ৰহণ কৰাকে তৎপৰায়ণ শৰণ লোৱা বোলে।

(৪) এসময়ত ব্ৰহ্মায়ু ব্ৰাহ্মণে ভগৱানৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰিবলৈ গৈ বুদ্ধৰ পদযুগল মুখেৰে চুমা খাই আৰু হাতেৰে মোহাৰি মোহাৰি কলে—“ভগৱান গোঁতম, মই ব্ৰাহ্মণ ব্ৰহ্মায়ু, এইদৰে নিজৰ নামকৈ শৰণ লৈছিলো। ইয়াকে প্ৰণিপাত শৰণ বোলে।

শীল

শীল শব্দৰ প্ৰকৃত অৰ্থ সমাধান বা সুনীতি, সূচবিদ্ৰৰ দ্বাৰা কাৰ্যিক, বাচনিক আৰু মানসিক কৰ্ম্মৰ সংযম। নাইবা শীল অৰ্থে উপধাৰণ, কুশলধৰ্ম্ম সমূহৰ প্ৰতিষ্ঠা বা আধাৰ। কুশল ধৰ্ম্মত প্ৰতিষ্ঠিত হব পাৰিলে মানুহ ক্ৰমে আত্ম-যুক্তিৰ ফালে আগবাঢ়ি যাব পাৰে তাকেই শীল বোলে। বজা মিলিন্দই স্তম্ভিব নাগসেনক শীলৰ লক্ষণ সোধাত তেওঁ প্ৰত্যুত্তৰত কৈছিল—“মহাৰাজ, শীলৰ লক্ষণ প্ৰতিষ্ঠা। সকলো কুশলধৰ্ম্ম—পঞ্চবিধ ইন্দ্ৰিয়, পঞ্চবল,

সপ্তবোধ্যজ, চাৰিবিধ বিৰ্বাণভাগ, চাৰি সম্যক প্রধান, চাৰি স্মৃতি
প্রস্থান, চাৰি ঋদ্ধিপাদ ইত্যাদি কুশল ধৰ্ম সমূহৰ প্ৰতিষ্ঠাই শীল।
কুশল ধৰ্মবিলাক শীলৰ আশ্ৰয়ত থাকিলে পৰিস্কীণ নহয়;
বৰং বৃদ্ধি আৰু বিপুলতা প্ৰাপ্ত হয়।”

“ভগ্নে উপমাৰ দ্বাৰা বুজাই দিয়ক।”

“যেনেকৈ মহাবাজ,—পাহাৰ, পৰ্ব্বত গছলতা আদি পৃথিৱীত
প্ৰতিষ্ঠিত হৈ বৃদ্ধি আৰু বিপুলতা লাভ কৰে, সেই দৰে মুক্তিকামী
যোগীয়ে শীলক আশ্ৰয় কৰি আৰু শীলত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ শ্ৰদ্ধা,
বীৰ্য, স্মৃতি, সমাধি আৰু প্ৰজ্ঞা—এই পাঁচ ইন্দ্ৰিয় আৰু পাঁচ
প্ৰকাৰ বল ভাৱনা কৰি থাকে।

বিশুদ্ধি মাৰ্গ নামৰ গ্ৰন্থত শীলৰ সম্পৰ্কে বহুত বৰকমৰ বিভাগ
দেখুৱা হৈছে। ইয়াত সংক্ষেপে মাত্ৰ চাৰি প্ৰকাৰ শীল উল্লেখ কৰা
হৈছে। ভিক্ষুশীল, ভিক্ষুণীশীল, অমুপসম্পন্নশীল আৰু গৃহীশীল।

ভিক্ষুসকলৰ পালনীয় শীলক ভিক্ষুশীল আৰু ভিক্ষুণীসকলৰ
পালনীয় শীলক ভিক্ষুণীশীল কোৱা হয়।

ভ্ৰমণ আৰু ভ্ৰমণেৰীসকলৰ পালনীয় দশশীলক অমুপসম্পন্ন-
শীল বোলে।

সাধাৰণ গৃহস্থ বা উপাসক উপাসিকাসকলৰ নিত্য পালনীয়
শীল পঞ্চশীল। তেওঁলোকে উপোসথৰ অঙ্গ অষ্টশীল আৰু ভ্ৰম্মাৱান
উৎসাহী সকলে দশশীলো পালন কৰিব পাৰে। কিন্তু দশশীল
পালন কৰিলে যুৰ খুৰাই গেকৱা বস্ত্ৰ পৰিধান কৰি নিৰ্জৰ্জ ঘৰত
থকাটোহে বাঞ্ছনীয়।

পঞ্চ, অষ্ট আৰু দশশীল ভাল দৰে পালন কৰিবলৈ হলে,
কি কি কাৰণে শীলভঙ্গ হয়, তাক জনাব একান্ত প্ৰয়োজন।
শীলভঙ্গৰ কাৰণ নাজানিলে শীল পালনত সদায় সন্দেহ জন্মে।
গতিকে যিসকলে শীলপালন কৰিবলৈ ইচ্ছা, তেওঁলোকে ভালত
উল্লেখ কৰা কাৰণ কেইটা জানিলে সহজে শীল পালন কৰিব পাৰে।

“যো গৱং ন জ্ঞানাতি ন সো বক্খতি গোগণং,

এবং সীলং অজ্ঞানন্তো কিং সো বক্খতি সংৱত্তি।”

যিয়ে গৰু চিনি নাপায় সি কেনেকৈ গৰু চৰাব ? সেইদৰে
যিয়ে শীল কি ডাক নাজানে ; সি কেনেকৈ শীল বন্ধা কৰিব ?

“তথ একেকাপি বিবতি সম্পত্ত সমাদান সমুচ্ছেদ-ৱসেন
তিৱিথা।” তাৰ ভিতৰত একো একোটি শীল সম্প্ৰাপ্ত, সমাদান
আৰু সমুচ্ছেদ বিবতিভেদে তিনি প্ৰকাৰ। ভিক্ষুৰ পৰা শীল-
গ্ৰহণ কৰি অথবা নকৰি অনিচ্ছাসৰো লোকলজ্জাত শীলভঙ্গ
নকৰাক সম্প্ৰাপ্ত বিবতি বোলে। ভিক্ষুৰ পৰা শীল গ্ৰহণ কৰি
বা নিজে অধিষ্ঠান কৰি—“সুন্দৰভাৱে শীল বন্ধা কৰিম” এইদৰে
দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞা কৰি ফলাকাজ্জাত শীলভঙ্গ নকৰাকে সমাদান বিবতি
বোলে। মাৰ্গলাভৰ সময়ত চুৰচিত কৰ্ম্ম সমুচ্ছিন্ন হয় বুলিয়েই
মাৰ্গস্থ লোকৰ বন্ধা কৰা শীলক সমুচ্ছেদন বিবতি শীল বুলি কয়।

ভিক্ষুৰ পৰা শীল গ্ৰহণ কৰা বা নকৰা শীল বন্ধা কৰিব
পাৰে। পালি ভাষাত কব নোৱাৰিলে, নিজ মাতৃভাষাত
অধিষ্ঠান কৰিলেও হয়। গৃহী শীলৰ লগত প্ৰত্ৰজিত শীলৰ বহুত
ব্যৱধান আছে। গৃহীশীল এটা ভঙ্গ হলে আন কেইটা থাকে।
যিটো ভঙ্গ হৈছে সেইটোৰ দোষতেই দোষী হয়। ‘পেত্তৱথু’
গ্ৰন্থত তাৰ উল্লেখ আছে।

১। পাণাতিপাতা ৱেবমগী সিক্খা পদং—

প্ৰাণী অতিপাত বিবতি শিক্কাপদ। ইয়াত ‘অতি’ শব্দ
স্বাভাৱিকতে মাৰিবলৈ নিদিয়া নানা উপায়ে জীৱ থকা অৱস্থাত
জীৱন নাশ কৰা। প্ৰাণী অৰ্থে সৰু, পৰমৰ্থত ৰূপাকৰণ
জীৱিতেস্ত্ৰিয়। গুণহীন পশু-পক্ষী হড্যাত অলপ পাপ, ডাঙৰ
জন্তুৰ ডাঙৰ পাপ। সেইদৰে মানুহৰ মাজতো গুণ অনুসাৰে
বেচি-কম হিচাবে পাপৰ ভাৰতম্য হয়। আৰু বেচি দিন চুৰ দি
মাৰিলে আৰু হঠাৎ মাৰিলে তাৰ পাপো বেচি আৰু কম হয়।

কাৰণ মাৰিবলৈ যিমানৈই অকুশল চেতনা উৎপন্ন হয়, সিমানৈই চেতনানুসাৰে পাপৰ কম বেচি হৈ থাকে।

পাণোভৰে পাণসঞ্ঞী বধকচিত্তমুপক্কমো,
তেন জীৱিত নাসো চ অঙ্গা পঞ্চ বধসিস্মে।

প্ৰাণী, প্ৰাণী বুলি জানিব লাগিব বধৰ চেতনা থকা, মাৰাৰ উপক্ৰম হোৱা, আৰু সেই উপক্ৰমৰ দ্বাৰা জীৱনপাত কৰা। এই পাঁচটা কাৰণ যুক্ত থাকিলে প্ৰাণীহত্যা অপৰাধত অপৰাধী হয়। ইয়াৰ দ্বাৰা আয়ু ছুটি আৰু অকাল মৃত্যু হয়।

২। অদিমাদানা ৱেবমণী সিক্খাপদং—নিদিয়া বস্তু গ্ৰহণ বিৰতি শিক্ষাপদ। যি বস্তু গিৰিহঁতে দিয়া নাই, সেই বস্তু গ্ৰহণ নকৰা। কোনেও নজনাটকৈ চোৰ কৰিলে শাস্তি নেপালেও চোৰৰ অপৰাধত দোষী হবয়েই।

মহুস্ ভণ্ডং তথাসঞ্ঞী থেয়্য চিত্তমুপক্কমো,
তেনেৰ ভণ্ডবণং পঞ্চ অঙ্গানি থেনিনো।

আনৰ বস্তু, আনৰ বস্তু বুলি জনা, চোৰৰ মন উদয় হোৱা, চোৰ কৰাৰ উপক্ৰম হোৱা আৰু সেই উপক্ৰমৰ দ্বাৰা চোৰ কৰা, এই পাঁচটা কাৰণ থাকিলে চোৰৰ অপৰাধত অপৰাধী হয়। ভিক্ষু ভ্ৰমণ সকলে মানুহৰ বস্তু বাহিৰে দেৱতা-প্ৰেতাদিৰ বস্তু গ্ৰহণ কৰিলে অপৰাধী নহয়। চোৰ কৰ্ম্মৰ ফলত অতি নিঃকিন হৈ জন্মগ্ৰহণ কৰেগৈ।

৩। অত্ৰক্ষচৰিয়া (কামেন্দ্ৰমিচ্ছাচাৰা) ৱেবমণী সিক্খাপদং—অত্ৰক্ষচৰ্য্য বা ব্যক্তিচাৰ বিৰতি শিক্ষাপদ।

অজ্জাচৰিয় বধুঞ্চ তথ্ণ সেরনমানসং,
মণ্ণেনমণ্ণভজ্জনং তীনি অত্ৰক্ষচাৰিনো।

অগমনীয় স্ত্ৰী, মৈথুনসেৱনৰ চিন্তা, মাৰ্গত প্ৰৱেশ এই তিনিটি অত্ৰক্ষচৰ্য্য শীলৰ অঙ্গ। ইয়াতে নিজ ইচ্ছাই আৰু বলমতকৈ

ভিনিটি অঙ্গ, নাইবা আন উপায়ে সেরনব সৈতে চাৰিটা অঙ্গ ব্যভিচাবব কাৰণে কোৱা হয়। ইয়াৰ দ্বাৰা স্ত্ৰী হয় আৰু পুৰুষত্বহানি হয়, পুৰুষ হলেও অপুত্ৰকতা প্ৰভৃতি দোষত দোষী হয়। স্ত্ৰীও নপুংসকতা আৰু অপুত্ৰকতা হয়।

৪। মুসাৱাদা ৱেবমণী সিক্খাপদং—মিচা-বুখা-কটু-ভেদ এই চাৰিপ্রকাৰ মিচা কথাৰ বিবৰ্তি শিক্ষাপদ।

বখুনো ব্ৰিতথঞ্জেৱ ব্ৰিসংবাদনমানসং,

ৱায়ামতা পৰিঞ্ঞাণং মুসাৱাদস্স চাতুৰো।

অভূত বিষয়, প্ৰবঞ্চনা মন, মিচা কোৱাৰ চেষ্টা আৰু যাক কয় তেওঁৰ জ্ঞাত হোৱা, মিচা কথাৰ এই চাৰিটা অঙ্গ। ইয়াৰ দ্বাৰা মুখৰ পৰা দুৰ্গন্ধ, খুনা আৰু কটু কথা কোৱা প্ৰভৃতি হয়।

৫। সুৰা-মেবেয়-মজ্জ-পমাদট্টানা ৱেবমণী সিক্খাপদং—সুৰা, মৈবেয়, মাদকদ্রব্য সেরন আৰু প্ৰমাদ কাৰণ বিবৰ্তি শিক্ষাপদ। পিঠা, পুয়া, ভাত, আলু আৰু সম্ভাৰ সংযুক্ত পাঁচ প্ৰকাৰ সুৰা আৰু পুষ্প, গুটি, মধু, গুড় আৰু সম্ভাৰ সংযুক্ত পাঁচ প্ৰকাৰ মৈবেয়। ইয়াৰ বাহিৰে মদনীয় যিমান বিলাক বস্তু আছে, সেইবিলাক মাদকদ্রব্য বুলি কোৱা হয়।

সুৰা ভৱে পাতুকামো অচ্ছোহবণযোগতা

তেনেৱ অচ্ছোহবণং সুৰাপানস্স চাতুৰো।

সুৰা, সুৰাপানৰ চেতনা, পান কৰাৰ চেষ্টা; সেই চেষ্টাত পান কৰা, এই চাৰিটা সুৰাপানৰ অঙ্গ। সুৰাপানকাৰীয়ে নবক, ভিক্ষাকযোনিভ, প্ৰেতলোকত আৰু অসুৰলোকত উৎপন্ন হয়। ঔষধৰ দৰে অলপ অলপ খালেও মহুয়ালোকত জন্মগ্ৰহণ কৰি বলিয়া, এলাগি, বোৰা, মূৰ্থ প্ৰভৃতি হয়। পঞ্চশীলৰ ভিত্তবত এই শীলটো ভঙ্গ কৰা সৰ্বাপেক্ষা কষ্টদায়ক।

৬। ৱিকালভোজনা ৱেবমণী সিক্খাপদং—ৱিকাল ভোজনৰ বিবৰ্তি শিক্ষাপদ। সূৰ্য্য ঠিয় হোৱা বা ছপৰীয়ালৈকে খোৱা শেষ

কবি, আবেলি আঠ প্ৰকাৰ পানীয় বস্তু আৰু পাঁচ প্ৰকাৰ ভৈষজ্য সেৱন কৰিব পাৰে।

বিকালতা আহৰণং অছোহৰণযোগতা,

ৱিমুত্তং অকালস্ অজ্ঞানি চাত্ত্বো সিংহ।

অকাল বা আবেলি, খাদ্য-ভোজ্যাদি মুখেৰে গ্ৰহণ, আহাৰ খোৱাৰ ইচ্ছা আৰু আহাৰ কৰা বিকাল ভোজনৰ এই চাৰিটা অঙ্গ। কিন্তু বিনয়ত বিকাল বা আবেলি বেলিকাত খাদ্য-ভোজ্যাদি পূৰ্ব্বাহ্ন কালিক বস্তু আৰু খোৱা এই তিনিটি অঙ্গ দেখা যায়। ইয়াৰ পৰা ব্ৰহ্মচৰ্য্যৰ ব্যাঘাত হয়, এলাহ তম্বা প্ৰভৃতি দোষ হয়। এই শিক্ষাপদ লজ্জন কৰিলে নবকত উৎপন্ন হৈ হুংখ ভোগ কৰিব লগা হয়।

৭। নচ্চ-গীত-ৱাদিত-ৱিমুদস্ সন ৱেবমগী সিক্খাপদং—নৃত্য-গীত-ৱাত্তদৰ্শন আৰু শ্ৰৱণ বিৰতি শিক্ষাপদ। এই নৃত্যগীতাদি চাৰিটি বিষয় নিজে কৰিলে অথবা আনৰ দ্বাৰা কৰালে শীল লজ্জন হয়।

নচ্চাদীনং দস্ সনতা তল্পূবেক্খা তথৈৱ চ,

নচ্চাদীনং দস্ সনস্ অজ্ঞা তীণি ভৱন্তি তে।

যেই কোনো প্ৰকাৰৰ নৃত্যাদি হোৱা, থকা ঠাইৰ পৰা চোৱাৰ ইচ্ছাৰে যোৱা, প্ৰয়োগ আৰু চোৱা, নৃত্যাদি দৰ্শনৰ এই তিনিটা অঙ্গ থকা ঠাইৰ পৰা দেখিলে বা শুনিলে শীলভঙ্গ নহয়। ইয়াৰ দ্বাৰা চিন্ত চঞ্চলাদি বিবিধ দোষ হয়।

৮। মালা-গঙ্ঘ-ৱিলেপনা-ধাৰণ-মণ্ডন-ৱিভূসনট্ঠানা ৱেবমগী সিক্খাপদং—পুষ্পাদিৰ মালা, সুগন্ধি আদিৰ গঙ্ঘ, পাউডাৰ, স্নো, চন্দনাদি মুখত হেঁচুৱা আৰু অলঙ্কাৰাদি পিন্ধা, শৰীৰৰ অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গৰ শোভা বঢ়োৱাৰ কাৰণ বিৰতি শিক্ষাপদ। এইবিলাক নিজে ব্যৱহাৰ কৰিলে শীলভঙ্গ হয়। আনৰ সাজ-সজ্জা দেখিলে নহয়। “নচ্চ-গীত” আৰু “মালা-গঙ্ঘ” এই শিক্ষাপদ দুটি “সত্তমক অট্টমক ৱসেন” দুটাৰ যোগত সাতটা আৰু দুটাৰ বিভাগত আঠটা “আগম-

পৰিয়ায় কৰ্ম্মৱসেন" অৰ্থাৎ শাস্ত্ৰগত কাৰণ আৰু কৰ্ম্ম অনুসৰি অষ্টশীলত এটি আৰু দহশীলত দুটি বুলি ধৰা হয়।

মালাদীনং ধাৰণঞ্চ তল্পূৰেক্ষা তথৈৱ চ,

মালাদীনং ধাৰণঞ্চ অঙ্গা তীৰ্ণি ভৱন্তি তে।

গ্ৰহণৰ যোগ্য মালাদি হোৱা, গ্ৰহণৰ উপক্ৰম আৰু মালাদি গ্ৰহণ কৰা ইয়াৰ এই তিনিটা অঙ্গ। ইয়াৰ দ্বাৰা কামগুণ আৰু অকুশল চেতনা বৰ্দ্ধিত হৈ ভৱান্তৰত নবকোংপত্তিৰ হেতু হয়।

৯। উচ্চাসয়ন-মহাসয়না ৱেবমণী সিক্খাপদং—উচ্চাসন অৰ্থাৎ পালেঙৰ ওখ ভগৱান বুদ্ধৰ আঙ্গুলিৰে আঠ আঙ্গুলি অথবা সাধাৰণ মানুহৰ হাতৰে এহাত ওখ পালেঙ আৰু আসনাদি। মহাসন অৰ্থাৎ ব্ৰহ্মচাৰীৰ অযোগ্য আসন বা বিছনা, বিছনা কাপোৰ আঠ প্ৰকাৰ আৰু সেই অনুপাতে কমাল জাতীয় কস্থল-বস্ত্ৰাদি, শয্যাৰ দুয়োকাষে গাক আৰু তুলাৰ তোষক ইত্যাদি বিৰতি শিক্ষাপদ।

অকল্পিয়া সম্ভবণা অতিৰেকল্পমাণতা,

সয়নাসনতা তস্মি় উচ্চাসনস্ চাতুৰো।

অযোগ্য বিছনা, প্ৰমাণৰ অতিবিক্ত, তাত শোৱা আৰু বহা, এই চাৰিটা অঙ্গ। ইয়াৰ দ্বাৰা ব্ৰহ্মচাৰীৰ নানা নিমিত্ত আৰু কাম-বাগাদিৰ হেতু হয়।

১০। জাতকপ-বজ্জতল্পটিগ্ৰহণা ৱেবমণী সিক্খাপদং-সোণ-ৰূপ অৰ্থাৎ যি দেশত যি প্ৰকাৰে টকা, পইচা, নোট প্ৰভৃতি ব্যৱহৃত হয়, তাক প্ৰতিগ্ৰহণ বিৰতি শিক্ষাপদ।

হেমাদীনং গহণঞ্চ অস্ত উদ্দিস্সতা সিয়ুং,

সুৱৰ্ণ-বজ্জতাদীনং-গাহা গাহাপনদিকংতি।

সোণ-ৰূপাদি হোৱা, নিজৰ কাৰণে লোৱা, সোণ-ৰূপাদি নিজে গ্ৰহণ কৰা বা আনৰ দ্বাৰা গ্ৰহণ কৰোৱা, জাতকপবজ্জত গ্ৰহণৰ এই তিনিটি অঙ্গ। ইয়াৰ দ্বাৰা ভোগ বাসনাৰ বৃদ্ধি হয়। সেই কাৰণে ই ব্ৰহ্মচৰ্য্য পালনৰ পক্ষে মহা অন্তৰায়জনক।

শীলৰ ফল বৰ্ণনা

১। সীলেন শ্লগতিং যন্তি সীলেন ভোগসম্পদা

সীলেন বিবুতিং যন্তি তস্মা সীলং বिसোধয়ে।

শীলৱানসকলে শীল পালন কৰি স্বৰ্গলৈ যাব পাৰে, ভোগ সম্পত্তি লাভ কৰে আৰু আনকি ইয়াৰ প্ৰভাৱত নিৰ্বাণ লাভ কৰিব পাৰে। সেই কাৰণে শীল বিশুদ্ধভাৱে ৰক্ষা কৰিবা।

২। সাসনে কুলপুত্ৰানং পতিট্টা নথি যং বিনা।

আনিসংস পৰিচ্ছেদং তস্ সীলস্ কো বদে ?

যি শীল পালন নকৰিলে গৃহী আৰু কুলপুত্ৰসকলৰ প্ৰকৃত বোদ্ধ বুলি পৰিগণিত ও পৰিচিত নহয়, সেই শীলৰ ফলৰ পৰিমাণ কিমান হ'ব পাৰে তাক কোনো ৰকমেই লিখি বৰ্ণনা কৰা নাযায়।

৩। ন গঙ্গা যমুনা চাপি সবভূ রা সবসসতী,

নিম্নগা রাচিবরতী মহীচাপি মহানদী।

সকুণন্তি বिसোধেতুং তস্মলং ইধ পাণিনং,

বিসোধয়তি সন্তানং যং বে সীলজলং মলং।

গঙ্গা, যমুনা, সবভূ, সবস্বতী, অচিবরতী আৰু মহতী মহীনদীৰ পানীয়ে প্ৰাণীৰ পাপমল ধুই নিব নোৱাৰে। কিন্তু শীলৰূপ পানীৰ দ্বাৰাহে মানুহৰ মনৰ পাপমল পৰিশুদ্ধ কৰিব পৰা যায়। “আন ধৰ্ম্মত গঙ্গান্নান আদিত পাপমল ধুই নিষ্পাপ হ'ব পাৰিলেও ভগৱান বুদ্ধৰ প্ৰচাৰিত ধৰ্ম্মত তাক স্বীকাৰ কৰা নাই।”

৪। নতং সজ্জলদা ৱাতা ন চাপি হবিচন্দনং,

নেৱ হাবা ন মণয়ো ন চন্দকিবগন্ধুবা।

সময়ন্তীধ সন্তানং পৰিলাহং শুবক্খিতং,

যং সমেতি ইদং অবিয়ং সীলং অচ্চন্তসীতলং।

সজল শীতল বায়ু, ৰঙাচন্দন, হাব, মণি-মণিক্যাদি অথবা চন্দ্ৰৰ কিৰণে মানুহৰ চিত্তৰ বা মনৰ দাহ শীতল কৰিব নোৱাৰে। কিন্তু

অতি শীতল এই ত্ৰৈলোক্যৰ আৰ্হীল স্তম্ভবটৈ পালন কৰিলে সেই
নিদাকণ দাহ শাস্ত শীতল কৰিব পাৰে।

৫। সীল গন্ধসমো গন্ধো কুতো নাম ভৱিসংস্ৰতি,

যো সমং অমুৰাতে চ পট্টৱাতে চ ৱায়তি।

শীলগন্ধৰ সমান মনোৰম গন্ধ আৰু নাই। ই বায়ুৰ অনুকূল
আৰু প্ৰতিকূলেৰে প্ৰৱাহিত হয়। অৰ্থাৎ ফুলাদিৰ সুগন্ধ বায়ুৰ
অনুকূল ফালে মাত্ৰ যায়, কিন্তু শীলৱানৰ সুখ্যাতি ৰূপ কীৰ্ত্তিগন্ধ
বায়ুৰ লগত যে যায়েই আনকি বায়ুৰ বিপৰীত ফালেও প্ৰৱাহিত হয়।

৬। সন্ন্যাসোহগসোপানং অণ্ডং সীলসমং কুতো?

দ্বাৰং বা পন নিকবাননগৰসংস্পৰ্শেন।

এই শীল জখলাৰ দৰে স্বৰ্গোপোহৰ জখলা নাই। অৰ্থাৎ
শীলেই একমাত্ৰ স্বৰ্গলৈ যোৱাৰ জখলা। নিকবান নগৰত প্ৰৱেশ
কৰাৰ কাৰণেও শীলেই একমাত্ৰ দুৱাৰ।

৭। সোভাস্তেৱ ন বাজানো মুক্তামণিৱিভূসিতা,

যথা সোভাস্তি যতিনো সীলভূষণভূসিতা।

শীলৰূপ অলঙ্কাৰৰ দ্বাৰা ভূষিত ভিক্ষুসকলে যেনেকৈ শোভিত
হৈ থাকে, মণি-মুক্তাদি বিভূষিত নবপতিসকলকো তেনেকৈ শোভিত
নহয়।

৮। অন্তানুৱাদাদি ভয়ং বিন্ধ্যংসয়তি সৰবসো,

জনেতি কিস্তিহাসঞ্চ সীলং সীলৱতং সদা।

শীল পালনৰ দ্বাৰা শীলৱানসকলৰ মিন্দা অপবাদ ইত্যাদি ভয়
বিদূৰীত হয়। সদায় তেওঁলোকৰ আনন্দ আৰু শূকীৰ্ত্তি বাঢ়ি যায়।

৯। গুণানং মূলভূতস্ দোমানং বলঘাতিনো,

ইতি সীলস্ বিণ্ডংগম্যং আনিসংসকথমুখন্তি।

উত্তম গুণবিলাকৰ মূল আৰু দোষবিলাকৰ বলঘাতী শীলৰ
মুখা ফল ইয়াতে বৰ্ণনা কৰা হ'ল। এয়েই শীল পালনৰ উত্তম
পুৰস্কাৰ বুলি জানিব।

ক্ৰমা প্ৰাৰ্থনা

কায়েন বাচাচিস্তেন পমাদেন ময়াকতা
অচ্চয়ো খমতু মে ভস্তে বোধি পঞ্ঞা তথাগতা ।

অনুবাদ

ভস্তে, প্ৰমত্ত হৈ কায়, বাক্য আৰু মনৰ দ্বাৰা যিবিলাক
অপবাধ কৰিছো সেই সকলোবিলাক ক্ৰমা কৰিব । ইয়াৰ প্ৰভাৱত
মোৰ বোধি-জ্ঞান লাভৰ হেতু হওক ।

পঞ্চসীল

ওকাস অহং ভস্তে তিসবণেন সহ পঞ্চসীলং ধম্মং য়াচামি,
অনুগ্ৰহং কহা সীলং দেথ মে ভস্তে । ছুতিয়ম্পি..... ।
চ্চতিয়ম্পি..... ।

অনুবাদ

ভস্তে, মোক অনুমতি পূৰ্বক অনুগ্ৰহ কৰি ত্ৰিশৰণ সহ
পঞ্চসীল প্ৰদান কৰক, মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছো । দ্বিতীয় . . . তৃতীয়
বাৰ প্ৰাৰ্থনা কৰিছো ।

ভিক্ষু : “য়মহং বদামি তং বদেহি (বহুবচনত—‘বদেথ’) ।

অনু : মই যি কওঁ, তুমিও লগে লগে তাকে কবা ।

গৃহী : “আম ভস্তে ।” অনু : ভাল প্ৰভো ।

নমো তস্স ভগৱতো অবহতো সম্মাসমুদ্ধস্স । (এইভাবে
তিনিবাৰ কব লাগে ।)

অনু : সেই অৱস্থাত সম্যক সমুদ্ধক নমস্কাৰ ।

বুদ্ধং সৰণং গচ্ছামি, ধম্মং সৰণং গচ্ছামি, সজ্জং সৰণং গচ্ছামি ।

অনুবাদ

বুদ্ধৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰিছো, ধৰ্ম্মৰ আৰু সংঘৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰিছো ।

ছুতিয়ম্পি বুদ্ধং সৰণং গচ্ছামি, ছুতিয়ম্পি ধম্মং সৰণং গচ্ছামি,

চ্চতিয়ম্পি সজ্জং সৰণং গচ্ছামি ।

অজু : দ্বিতীয়বাৰ বুদ্ধব, ধৰ্ম্মব আৰু সংঘব শৰণ কৰিছো।
 ততিয়ম্পি বুদ্ধং সৰণং গচ্ছামি, ততিয়ম্পি ধৰ্ম্মং সৰণং গচ্ছামি,
 ততিয়ম্পি সঙ্ঘং সৰণং গচ্ছামি।

অজু : তৃতীয়বাৰ বুদ্ধব, ধৰ্ম্মব, আৰু সংঘব শৰণ গ্ৰহণ
 কৰিছো।

ভিক্ষু : তিসৰণগমনং সম্পূৰ্ণং।

অজু : ত্ৰিশৰণ গ্ৰহণ পৰিপূৰ্ণ হল।

গৃহী : আম ভন্তে। অজু : ভাল প্ৰভো।

(১) পাণাতিপাতা বেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি

(২) আদিম্মাদানা বেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি।

(৩) কামেসু মিচ্ছাচাৰা বেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি।

(৪) মুসাবাদা বেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি।

(৫) সুবামেবয়-মজ্জ পমাদট্ঠানা বেবমণী সিক্খাপদং
 সমাদিয়ামি।

অনুবাদ

(১) মই প্ৰাণীহত্যাৰ পৰা বিৰত থকা শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰিছো।

(২) মই চুৰিকৰ্ম্মৰ ” ” ” ” ” ” ।

(৩) মই ব্যভিচাৰৰ ” ” ” ” ” ” ।

(৪) মই মিথ্যাৰাক্যৰ ” ” ” ” ” ” ।

(৫) মই সুবাদি }
 মাদক দ্ৰব্য সেৱনৰ ” ” ” ” ” ” ।

ভিক্ষু : সাধু, সাধু, সাধু তিসৰণেন সন্ধিং পঞ্চসীলং ধৰ্ম্মং

সাধুকং সুবন্ধিতং কহা অগ্নমাদেন সম্পাদেধ।

অজু : ভাল। তেন্তে ত্ৰিশৰণ সহ পঞ্চসীল ধৰ্ম্ম অপ্ৰমত্ত হৈ
 সুন্দৰভাৱে বন্ধা কৰিবা।

গৃহী : আম ভন্তে। অজু : ভাল প্ৰভো।

অষ্টশীল প্রার্থনা

অষ্ট উপোসথ শীল গ্রহণ কৰিবলৈ হলে :—“অহং ভস্তু, অজ্জ ইমঞ্চ দিবসং বত্তিং উপোসথং উপরস্সামি (তিনিবাব)।” দিনটো গ্রহণ কৰি বাতি ত্যাগ কৰিবলৈ হলে ‘বত্তিং’ শব্দটো কব নালাগে। অষ্ট উপোসথ শীল ত্যাগ কৰিবলৈ হলে—“অহং ভস্তু অট্ট উপোসথ সীলং নিক্খপামি, পঞ্চসীলং যাচামি (তিনিবাব)।”

ওকাস, অহং ভস্তু তিসবণেন সহ অট্টাঙ্গসমগ্গাতং উপোসথ সীলং ধম্মং যাচামি, অনুগ্ৰহং কহা সীলং দেথ মে ভস্তু। ছতিয়ম্পি .....ততিয়ম্পি.....।

অনু : আজ্ঞা দিয়ক প্রভো! মই ত্ৰিশবণ সহ অট্টাঙ্গযুক্ত উপোসথ শীল প্রার্থনা কৰিছো। ভস্তু! অনুগ্রহ কৰি মোক শীল প্রদান কৰক। দ্বিতীয়.....তৃতীয় বাব.....।

(ভিক্ষুৱে পঞ্চশীলৰ দৰেই কব লাগে।)

নমো তস্স ভগৱতো অবহতো সম্মাসমুদ্বস্স।

(১) পাণাতিপাতা রেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি

(২) অদিম্মাদানা   ”   ”   ”

(৩) অব্রহ্মচৰিয়া   ”   ”   ”

(৪) মুসারাদা   ”   ”   ”

(৫) সুৰা-মেবেয়-মজ্জ-পমাদট্টানা রেবমণী সিক্খাপদং

সমাদিয়ামি

(৬) বিকাল ভোজনা রেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি

(৭) নচ্চ-গীত-বাদিত-বিস্কদস্সন-মালা-গচ্চ-বিলেপন-ধাবণ-মণ্ডন-বিভ্ৰসনট্টানা রেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি।

(৮) উচ্চাসয়ন-মহাসয়না রেবমণী সিক্খাপদং সমাদিয়ামি।

অনু : (১) পঞ্চশীলৰ দৰে। (২) পঞ্চশীলৰ দৰে। (৩) অব্রহ্মচৰ্য্যৰ পৰা বিবত থকাৰ শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰিছো। (৪) আক

(৫) পঞ্চশীলৰ দৰে। (৬) বেলা বাৰটাৰ পাচত ভোজন কৰা বিৰত শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰিছো। (৭) নৃত্য-গীত-বান্ধ-প্ৰমত্ত চিত্ৰ দৰ্শন-মালা-গন্ধ-বিলেপন-গ্ৰহণ-মণ্ডন আৰু বিভূষণ কৰাৰ পৰা বিৰত থকাৰ শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰিছো। (৮) ওখশৰ্যা আৰু মহাশৰ্যাতে শোৱাৰ পৰা বিৰত থকাৰ শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰিছো।

ভিক্ষু : সাধু, সাধু, সাধু তিসৰণেন সন্ধিঃ অট্টাল্লসমুদ্বাগতঃ
উপোসথসীলং ধম্মং সাধুকং সুবন্ধিতং কহ্বা অগ্গমাদেন সম্পাদেথ।

গৃহী : আম ভন্তে।

প্ৰব্ৰজ্যাৰ বিধি

ত্ৰিচীৱৰঞ্চ পত্ৰঞ্চ ৱাসি সূচী চ বন্ধনং,
পবিস্সাৱনঞ্চ দেমি অট্টৱিধং পৰিক্খাৰং।

অনুবাদ

(১) উত্তৰাসঙ্গ, (২) সজাটি, (৩) অস্তৱাস, (৪) পাত্ৰ, (৫) ক্ষুৰ, বেজী সূতা, (৬) কটিবন্ধনী, আৰু (৭) পানী ছাকনী এই আঠ প্ৰকাৰ সামগ্ৰীকে অষ্টপৰিক্কাৰ কয়। জোতা, ছাতি, লাঠি আৰু বিছনা এই চাৰি প্ৰকাৰ সামগ্ৰী ধৰিলে বাৰ প্ৰকাৰ পৰিক্কাৰ হয়। কিন্তু তলৰ চাৰিবিধ পাচত দিয়াৰ নিয়ম।

প্ৰাৰ্থনা

প্ৰব্ৰজ্যা প্ৰাৰ্থীয়ে উৎকৃটিক আৰু অঞ্জলীবদ্ধভাবে ত্ৰিচীৱৰ হাতত লৈ প্ৰাৰ্থনা কৰিব লাগে—

ওকাস অহং ভন্তে পববজ্জঃ য়াচামি, হুতিয়ম্পি...ততিয়ম্পি...

অনুবাদ

অনুমতি দিয়ক প্ৰভো মই প্ৰব্ৰজ্যা প্ৰাৰ্থনা কৰিছো। উৎকৃটিক ভাৱে বহি হাতত ত্ৰিচীৱৰ লৈ দীক্ষা গ্ৰহণকাৰীয়ে দীক্ষাদানকাৰী ভিক্ষুৰ (আচাৰ্য্য) হাতত ত্ৰিচীৱৰখিনি প্ৰদান কৰিব লাগে।

সব্ব দুক্খ-নিসৰণ-সচ্ছিকৰণথায় ইমং কাসাৱং গহেত্বা
পব্বাজেথ মং ভন্তে অনুকম্পং উপাদায়। (দ্বিতীয়, তৃতীয় বাৰ)

অনুবাদ

প্ৰভো! এই কাষায় বস্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰি অনুগ্ৰহ পূৰ্বক সকলো
প্ৰকাৰ দুখৰ পৰা হাতসাৰি নিৰ্বাণ লাভ কৰিবৰ কাৰণে প্ৰব্ৰজ্যা
প্ৰদান কৰক। (দ্বিতীয়, তৃতীয় বাৰ)

চীৰৰ প্ৰাৰ্থনা

সব্ব দুক্খ-নিসৰণ-নিব্বান সচ্ছিকৰণথায় এতং কাসাৱং দহ্বা
পব্বাজেথ মং ভন্তে অনুকম্পং উপাদায়। (দ্বিতীয়, তৃতীয় বাৰ)

প্ৰব্ৰজ্যা প্ৰাৰ্থীৰ ডিঙিত কটি বন্ধনীডাল ধিলাকৈ বান্ধি . . .

অনিত্য অশুভ ভাৱনা অনুলোম প্ৰতিলোম ভাবে—“কেসা,
লোমা, নখা, দস্তা, তচো। তচো, দস্তা, নখা, লোমা, কেসা।
কেসা, লোমা, নখা, দস্তা, তচো।”

অনুবাদ

চুলি, নোম, নখ, দাঁত আৰু চাল এইবিলাক কোনোটোৱেই
নিত্য নহয় অশুভ।

তাৰ পাচত চীৰৰ পৰিধান কৰিবলৈ অনুমতি দিব লাগে।
চীৰৰ পৰিধানৰ পাচত দহনীল প্ৰদান কৰি শ্ৰমণৰ দহবিধ পাৰাজিকা
প্ৰত্যাবেশন শিক্ষা দিব লাগে। শ্ৰমণ সকলে ৭৫টা সেখিয়া ধৰ্ম্ম
জনা একান্ত বাঞ্ছনীয়। আৰু ছবেলা ব্ৰতপ্ৰতিব্ৰতাদি সম্পূৰ্ণ
নকৰিলে শ্ৰমণনীল সম্পূৰ্ণ নহয়।

দহনীল প্ৰাৰ্থনা

ওকাস অহং ভন্তে তিসৰণেন সচ্ছিং পব্বজ্জা সামণেব দসসীলং
ধম্মং য়াচামি অনুগ্ৰহং কহ্বা সীলং দেথ মে ভন্তে। হুতিয়ম্পি...
ততিয়ম্পি.....।

অনুবাদ

প্ৰভো! অমুগ্ৰহ কৰি ভ্ৰমণ ধৰ্ম্মৰ প্ৰব্ৰজ্যা দহশীল প্ৰদান কৰক। মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছো। (দ্বিতীয়, তৃতীয় বাৰ)

বাকী ত্ৰিশৰণাদি পঞ্চশীলৰ দৰেই

(১) পাণাতিপাতা	ৱেবমণী	সিদ্ধাপদঃ	সমাদিয়ামি।
(২) অদিমাদানা	"	"	" ।
(৩) অত্ৰক্ষচৰিয়া	"	"	" ।
(৪) মুসাবাদা	"	"	" ।
(৫) সুৰামেবয়-মজ্জপমাদট্টানা	"	"	" ।
(৬) ব্ৰিকালভোজনা	"	"	" ।
(৭) নচ্চ-গীত-বাদিত-বিশুদ্ধদস্‌সনা	"	"	" ।
(৮) মালা-গন্ধ-বিলেপন-ধাৰণ মণ্ডন বিভূসনট্টানা			
	ৱেবমণী	সিদ্ধাপদঃ	সমাদিয়ামি।
(৯) উচ্চ-সয়না-মহাসয়না	"	"	" ।
(১০) জাতকপ-বজ্জত পাটিগ্গহণা	"	"	" ।

অনুবাদ

১ ব পৰা ৯ ব লৈকে অষ্টশীলৰ দৰেই। মাত্ৰ ৭, ৮ নম্বৰ অষ্টশীলত এটা শীল হিচাবে ধৰা হৈছে।

(১০) টকা, পইচা, সোণ, কপ অলঙ্কাৰ পাতি আৰু সা-সম্পত্তি আদিৰ পৰা বিবত থকাৰ শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰিছো।

ভিক্ষু : সাধু, সাধু, সাধু তিসবণেন সন্ধি পববজ্জ। সামণেবা দসসীলং ধম্মং সাধুকং সুবক্খিতং কহ্বা অগ্গমাদেন সম্পাদেথ।

বিজ্ঞ : দহশীলত প্ৰত্যেকটো শীলৰ “সমাদিয়ামি” শব্দটো ব্যৱহাৰ নকৰি দহশীলৰ শেষত এইদৰে কোৱা উচিত—“ইমানি পববজ্জ দসসিদ্ধাপদানি সমাদিয়ামি। ছুতিয়ম্পি.....ততিয়ম্পি।”

দহশীল এটা ভঙ্গ হলেই পুনৰ গ্ৰহণ কৰিব লাগে। যেনেকৈ—ফুলৰ মালাধাৰ যদি মৃত্যু ডাল চিঙি যায় তেন্তে গোটেই ফুলবোৰেই উলাই যায়। তেনেকৈ দহশীল বিলাকো এধাৰি মালাৰ দৰে।

নামাকৰণ অৰ্থাৎ নতুন এটা নাম দিয়া

সেই কাৰণে ভিক্ষুসকলৰ দ্বিজমুনিও কোৱা হয়। অৰ্থাৎ ছৱাৰ জন্মগ্ৰহণ কৰাৰ দৰে নাম দিয়াৰ বাবেই।

বৰ্ত্তমান প্ৰত্যৱেক্ষণ

চীৱৰ

পটিসম্মা য়োনিসো চীৱৰং পটিসেৱামি, য়াৱদেৱ সীতস্স পটিঘাতায় উগহস্স পটিঘাতায়, ডংস-মকস-ৱাতাতপ-সিবিংসপ-সম্পস্সানং পটিঘাতায়, য়াৱদেৱ হিবিকোপীনাং পটিচ্ছাদনথং।

অনুবাদ

এই চীৱৰ মই সজ্ঞানে পৰিধান কৰিছো। এই চীৱৰ সৌন্দৰ্য্যৰ কাৰণে পৰিধান কৰা নহয়। মাত্ৰ জাৰসহ নিৱাৰণ, মহ ডাঁহ আৰু শৰীৰপাদি দংশন নিৱাৰণৰ বাবে। আৰু লাজ নিৱাৰণৰ কাৰণে পৰিধান কৰিছো। (পঞ্চকামগুণ উৎপাদনৰ কাৰণে নহয়)।

পিণ্ডপাত

পটিসম্মা য়োনিসো পিণ্ডপাতং পটিসেৱামি, নেৱদৱায় ন মদায় ন মণুনায় ন ব্ৰিভুসনায় য়াৱদেৱ ইমস্স কায়স্স ঠিতিয়া য়াপনায়, ব্ৰিহিংসু পবতিয়া ব্ৰহ্মচৰিয়াবুয়হায়, ইতি পুৰাণঞ্চ বেদনং পটিহম্মমি, নৱঞ্চ বেদনং ন উপদেস্সামি, য়াত্ৰা চ মে ভৱিস্সতি অনৱজ্জত্ৰা চ ফাসু ব্ৰিহাবো চা'তি।

অনুবাদ

মই নিজে সজ্ঞানে পিণ্ডপাত গ্ৰহণ কৰিছো। এই আহাৰ মোৰ ঔষধ, কোনো খেল-ধেমালী, মল্লভুজ, বা দেহ সৌন্দৰ্য্যৰ কাৰণে নহয়। কেৱল মাত্ৰ নিৰাময় ভাৱে শৰীৰ ৰক্ষা কৰি ভোক, ব্ৰহ্মচৰ্যা ৰক্ষাৰ্থে আৰু পুৰণা ভোক দূৰ কৰিবৰ বাবে, বেচি খাই এলেছৱা হৈ দিন কটাবৰ বাবে নহয়। যাতে ভৱিষ্যৎ জীৱন ৰক্ষা কৰি শান্তিতে ধৰ্ম্মত ধ্যান সাধনা কৰি জীৱন যাপন কৰিবৰ বাবেহে এই আহাৰ গ্ৰহণ কৰিছো।

শয়নাসন

পটিসজ্জা য়োনিসো সেনাসনং পটিসেৱামি, যাৱদেৱ সীতস্ স পটিঘাতায় উনহস্ স পটিঘাতায়, ডংস মকস-ৱাতাতপ-সিবিংসপ-সম্ফস্মানং পটিঘাতায়, যাৱদেৱ উত্থপবিস্ সয়ৱিনোদনং পটিসল্লা-নাৰামথং।

অনুবাদ

মই সজ্ঞানে এই শয়নাসন গ্ৰহণ কৰিছো। [চীৱৰ প্ৰত্যাবেক্ষণৰ অনুকৰণ] ঋতু পৰিৱৰ্ত্তনৰ উপদ্ৰৱ বিনোদন আৰু কৰ্ম্মস্থান ধ্যানাদিত একাগ্ৰতাচিন্তেৰে ধ্যান সাধনা কৰিবলৈ এই শয্যা পৰিভোগ কৰিছো।

গিলান প্ৰত্যয়

পটিসজ্জা য়োনিসো গিলানপচ্চয়-ভেসজ্জ-পৰিক্খাৰং পটিসেৱামি যাৱদেৱ উল্লানং ৱেয়াবধিকানং ৱেদনানং পটিঘাতায়, অৱ্যাপচ্ছা পৰমত্তায়া'তি।

অনুবাদ

মই সজ্ঞানে বোগ উপশমৰ ঔষধ গ্ৰহণ কৰিছো। উৎপন্ন বিবিধ ব্যাধি প্ৰতিকাৰ কৰি আৰোগ্য লাভৰ কাৰণে এই ঔষধ সেৱন কৰিছো।

অতীত প্রত্যবেক্ষণ

চীৰব

ময়া' পচরেকিখ্ৰা অজ্জ যং চীৰবং পৰিভুত্তং, তং য়ারদের সীতস্-পে-পটিচ্ছাদনথং । যথা পচয়ং পরত্তমানং ধাতুমত্তমেৱেতং যদিদং চীৰবং তহপভুজ্জকো চ পুগ্গলো ধাতুমত্তকো নিস্-সত্তো নিজ্জীৱো সুঞ্চে-ঞা সৱানি পন ইমানি চীৰবানি অজ্জিগুচ্ছনীয়ানি ইমং পুতিকায়ং পহা অতিরিয় জিগুচ্ছনীয়ানি জায়ন্তি ।

অনুবাদ

মই যি চীৰব পৰিভোগ কৰিছো, এই লব্ধ চীৰববিলাক কেৱল মাত্ৰ ধাতু । চীৰব ভুক্তাও প্ৰাণী নহয়, নিজ্জীৱ, শূন্য ধাতু সমন্বয় মাত্ৰ । এইচীৰব পূৰ্বে যুগনীয় নাছিল । কিন্তু যেতিয়ায় দুৰ্গন্ধময় শৰীৰত আচ্ছাদন কৰিলো সেই মাত্ৰকে অতি যুগিত পদাৰ্থত পৰিণত হল ।

পিণ্ডপাত

ময়া' পচরেকিখ্ৰা অজ্জ যো পিণ্ডপাতো পৰিভুত্তো সো নেরদারায়-পে-ফাসুৱিহাৰোচা'তি । যথা পচয়ং পরত্তমানং ধাতুমত্তমেৱেতং যদিদং পিণ্ডপাতো তহপভুজ্জকো চ পুগ্গলো ধাতুমত্তকো নিস্-সত্তো নিজ্জীৱো সুঞ্চে-ঞা সৱোপনায়ং পিণ্ডপাতো অজ্জিগুচ্ছনীয়ো ইমং পুতিকায়ং পহা অতিরিয় জিগুচ্ছনীয়ো জায়তি ।

অনুবাদ

মই যি পিণ্ডপাত লাভ কৰি পৰিভোগ কৰিছো । [বৰ্ত্তমান পিণ্ডপাতৰ দৰে] । এই পিণ্ডপাত বৰ্ত্তমান যেনেদৰে সুন্দৰ স্নগন্ধি বুলি ধাৰণা হৈছে যদিও এইবোৰ ধাতু সমষ্টিমাত্ৰ, তেনেদৰে ভোগীও ধাতুৰ সমষ্টি মাত্ৰ । ইয়াত প্ৰাণী নাই, নিজ্জীৱ শূন্য

ধাতু সমন্বয় মাত্ৰ। বৰ্ত্তমান এই বস্তুবিলাক দুৰ্গন্ধ নহয় যদিও শবীৰত প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগেই সকলোৰোৰ ঘৃণিত দুৰ্গন্ধ পদাৰ্থ হৈ পৰে।

শয্যাসন

ময়া' পচৱেক্খিখা অজ্জ য়ং সেনাসনং পৰিভুত্তং তং য়াৱদেৱ সীতস্স পটিঘাতায়-পে-পটিসল্লানাবামথং। যথা পচয়ং পৱত্তমানং ধাতুমত্তমেৱেতং যদিদং সেনাসনং তত্তপভুজ্জকে। চ পুয়লো ধাতুমত্তকে। নিস্সন্তো নিজ্জীৱো স্নুঞ্ঞা সৰ্ব্বানি পন ইমানি সেনাসনানি অজ্জিচ্ছনীয়ানি ইমং পুতিকায়ং পথা অতিৱিয় জ্জিচ্ছনীয়ানি জায়ন্তি।

অনুবাদ

আজি যি শয্যাসন প্ৰত্যাবেক্ষণ নকৰি পৰিভোগ কৰিছো, সেই দোষ নিৱাৰণার্থে। [বাকী বৰ্ত্তমানৰ দৰে] এই শয্যা যদিও বৰ্ত্তমান কোমল, সুন্দৰ আৰু গন্ধহীন। এইবোৰ কিছুমান ধাতুৰিশেষ তদ্ৰূপ পৰিভোগকাৰীও ধাতুসমষ্টি মাত্ৰ। ইয়াত কোনো জীৱনী শক্তি বা প্ৰাণী নাই শূন্য। এইবিলাক প্ৰত্যয় ঘৃণিত নহয় যদিও এই দুৰ্গন্ধ পুতিকায় লগা মাত্ৰকে ভীষণৰূপে ঘৃণিত হৈ পৰিব।

গিলান প্ৰত্যয়

ময়া' পচৱেক্খিখা অজ্জ য়ো গিলানপচয়ো ভেসজ্জ পৰিক্খাবো পৰিভুত্তোসো য়াৱদেৱ-পে-পৱত্তমাতায়াতি। যথা পচয়ং পৱত্তমানং ধাতুমত্তমেৱেতং যদিদং গিলান পচয়ো ভেসজ্জপৰিক্খাবো তত্তপ-ভুজ্জকে চ পুয়লো ধাতুমত্তকে। নিস্সন্তো নিজ্জীৱো স্নুঞ্ঞা সৰ্ব্বো

পনায়ং গিলানপচয়ো ভেসজ্জ পবিদ্ধথাবো অজ্জিগুচ্ছনীয়ো ইমং
পুতিকায়ং পত্থা অতিরিয় জিগুচ্ছনীয়ো জায়তি ।

অনুবাদ

আজি সেই ঔষধ প্রত্য্যাক্ষেপণ নকৰি পৰিভোগ কৰিছো, তাৰ দোষ নিবাবণার্থে । [অৱশিষ্ট বৰ্ত্তমানবদৰে] । এই ঔষধ বৰ্ত্তমান সুন্দৰ, সুগন্ধি বুলি ধাৰণা হৈছে, এইবোৰ ধাতুসমষ্টি মাত্ৰ, সেইদৰে ভোগকাৰীও ধাতুসমষ্টি মাত্ৰ । ইয়াত কোনো জীৱ বা প্ৰাণী নাই, শূন্য । যদিও বৰ্ত্তমান দেখনত ঘৃণিত নহয়, কিন্তু এই পুতিযুক্ত শৰীৰত প্ৰবেশ কৰা মাত্ৰকে এইবোৰ অতিপাত ঘৃণিত হৈ পৰিব ।

চতুৰ্থ পৰিচ্ছেদ

প্ৰজ্ঞা-ভাৱনা

উদ্দেশ্য

সাধুনঃ হি হিতথায় বুদ্ধিৰ। বতনন্তয়ঃ,
ভাসিস্মামি সমাসেন পঞ্চাভাৱনযুক্তমঃ ।

ত্ৰিৰত্নক বন্দনা কবি সাধুসকলৰ হিতৰ কাৰণে সঙ্ক্ষেপে সৰ্ব্বোত্তম প্ৰজ্ঞা-ভাৱনাৰ বিধি বিবৃতি কৰা হৈছে। প্ৰশ্ন উঠে— প্ৰজ্ঞা কি? কোন অৰ্থে প্ৰজ্ঞা শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে? প্ৰজ্ঞা কিমান প্ৰকাৰৰ? আৰু কেনেকৈ বা প্ৰজ্ঞা ভাৱনা কৰিব লাগে? তলত ক্ৰমে এই চাৰিটি প্ৰশ্নৰ উত্তৰ প্ৰদান কৰা হৈছে।

প্ৰথম, প্ৰজ্ঞা কি? প্ৰজ্ঞা বহুপ্ৰকাৰ, বহুত হলেও ঠিকাত মাত্ৰ কুশল চিন্তা সম্প্ৰযুক্ত বিদৰ্শন জ্ঞানকেই প্ৰজ্ঞা বোলা হৈছে।

দ্বিতীয়, কোন অৰ্থে প্ৰজ্ঞা শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে? প্ৰজ্ঞাননা অৰ্থেই প্ৰজ্ঞা শব্দ ব্যৱহৃত হৈছে? প্ৰজ্ঞাননা কেনে ধৰণৰ? প্ৰকৃতক্ৰমে জ্ঞান, সংজ্ঞাননা আৰু বিজ্ঞাননাৰ পৰা বিশেষভাৱে জ্ঞান। সংজ্ঞাননা, বিজ্ঞাননা আৰু প্ৰজ্ঞাননা অৰ্থে সংজ্ঞা, বিজ্ঞান আৰু প্ৰজ্ঞা এই তিনিটা সংজ্ঞাৰ উৎপত্তি। সংজ্ঞাত্ৰয়ৰ মূল √জ্ঞা ধাতুৰ অৰ্থ জ্ঞান। ইহঁতৰ ধাতুগত অৰ্থ এক হলেও, উপসৰ্গৰ যোগত ইহঁতৰ প্ৰত্যেকৰে অৰ্থৰ বৈশিষ্ট্য সাধিত হৈছে; সংজ্ঞাত সেইভাৱে জ্ঞান বিজ্ঞানত ঠিক সেইদৰে জ্ঞান নহয়; বিজ্ঞানত সেইভাৱে জ্ঞান প্ৰজ্ঞাত ঠিক সেইদৰে জ্ঞান নহয়। সংজ্ঞাৰ দ্বাৰা সংজ্ঞাননা মাত্ৰ সাধিত হয়। নীল-পীত-বৰ্ণ, ৰূপ-বস-শব্দ-গন্ধাদি আলম্বন বা ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ্য বিষয়, চক্ষু, শ্ৰোত

প্ৰভৃতি ইন্দ্ৰিয়ত যিভাৱে প্ৰতিভাত হয় মাত্ৰ সেই প্ৰভীতি-ৰূপ গ্ৰহণ কৰাকেই সংজ্ঞাননা বোলে। সংজ্ঞা জ্ঞানৰ পূৰ্বাভাষ বা প্ৰথম সূচনা মাত্ৰ। সংজ্ঞাৰ সংজ্ঞাননাৰ দ্বাৰা সংস্কাৰ বা সৃষ্ট পদৰ্থ (হেতুবশে উৎপন্ন ধৰ্ম্ম) মাত্ৰেই অনিত্য, দুৰ্দ্ধখাত্মক আৰু অনাত্মলক্ষণযুক্ত এই জ্ঞান জন্মাব নোৱাৰে। সংজ্ঞাননাৰ দ্বাৰা অনিত্য, দুৰ্দ্ধখ আৰু অনাত্ম এই লক্ষণত্ৰয়ৰ জ্ঞান আয়ত্ত কৰা নাযায়। বিজ্ঞানৰ লক্ষণ বিজ্ঞাননা, বিশেষভাৱে জনা। বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞাননাৰ দ্বাৰা নীল পীতাদি বৰ্ণ, ৰূপ-বস-শব্দ-গন্ধাদি আলম্বন বা ইন্দ্ৰিয়গ্ৰাহ বিষয় যিলাক জানিবলৈ আৰু সংস্কাৰ মাত্ৰকে অনিত্যাৰ্থ লক্ষণত্ৰয়ৰ স্বৰূপ-জ্ঞান আয়ত্ত কৰিব পৰা যায়, কিন্তু তদুৰ্দ্ধ মার্গজ্ঞান লাভ কৰা নাযায়। প্ৰজ্ঞাৰ প্ৰজ্ঞাননা দ্বাৰা সেই লোকোত্তৰমাৰ্গ জ্ঞানো আয়ত্ত কৰা যায়। উপমাৰ দ্বাৰা সংজ্ঞা, বিজ্ঞান আৰু প্ৰজ্ঞাৰ প্ৰভেদ প্ৰদৰ্শিত হৈছে।

তিনিজন মানুহ একেলগে কোনো এঠাইত থোৱা মুদ্ৰাবিলাক চাবলৈ গল। তাৰ ভিতৰত এজন ক্ষুদ্ৰ বুদ্ধিৰ ল'ৰা, এজন গাৰ্হলীয়া মানুহ আৰু এজন দক্ষ ৰূপকাৰক। ক্ষুদ্ৰ বুদ্ধি লৰাটোৱে মুদ্ৰাবোৰৰ চিত্ৰ-বিচিত্ৰ ৰূপ অথবা দীঘল চাৰিচুকীয়া নাইবা গোলাকৃতি মাত্ৰ দেখি সন্তুষ্ট হ'ল, মুদ্ৰাবোৰ যে মানুহৰ পক্ষে নিত্য ব্যৱহাৰ্য্য, অতি প্ৰয়োজনীয় বস্তু তাক জানিবলৈ সমৰ্থ নহ'ল। দ্বিতীয় গাৰ্হলীয়াজনে কেৱল মুদ্ৰাবোৰৰ বিভিন্ন ৰূপ আৰু আকাৰ তাক জানিব পাৰিলে, এইবোৰ মানুহৰ নিত্য ব্যৱহাৰ্য্য, অতি প্ৰয়োজনীয় বস্তু তাকো জানিব পাৰিলে অথচ যথায়থ ভাৱে পৰীক্ষা আৰু বিচাৰ কৰি মুদ্ৰাবোৰ বিভাগ কৰিব নোৱাৰিলে তাৰ ভিতৰত কোনটি ভাল, কোনটি বেয়া, কোনটি কৃত্ৰিম, কোনটি বা অকৃত্ৰিম বুদ্ধিৰ নোৱাৰিলে। তৃতীয় দক্ষ ৰূপকাৰকজনে মুদ্ৰাবোৰৰ ৰূপ, আকাৰ, ব্যৱহাৰ সকলোবিলাক জানিব পাৰিলে, তদুপৰি মুদ্ৰাৰ ৰূপ দেখি, শব্দ শুনি আৰু

ভালদৰে স্পৰ্শ কৰি জানিব পাৰিলে যে মুজ্জাৰোৰ ভাল নে বেয়া, কাৰ দ্বাৰা অথবা ক'ত তৈয়াৰ কৰিছে।

এই উপমাৰ দ্বাৰা বুজিব লাগিব, ক্ষুদ্ৰ বুদ্ধি ল'বাই মুজ্জা-দৰ্শন আৰু মুজ্জাজ্ঞানৰ দৰে সংজ্ঞাৰ সংজ্ঞাননা, গাৰ্হলীয়া মানুহ-জনৰ মুজ্জাদৰ্শন আৰু মুজ্জাজ্ঞানৰ দৰে বিজ্ঞানৰ বিজ্ঞাননা আৰু দক্ষ কপকাৰকৰ মুজ্জাদৰ্শন আৰু মুজ্জাজ্ঞানৰ দৰে প্ৰজ্ঞাৰ প্ৰজ্ঞাননা। বৰ্ণ, গন্ধ, বস, শব্দ ইত্যাদি আলম্বন বা ইন্দ্ৰিয়-গ্ৰাহ্য বিষয় সমূহৰ সঙ্কেত বা প্ৰতীতি মাত্ৰ জানাই সংজ্ঞাৰ কাৰ্য্য। সংজ্ঞাৰ দ্বাৰা ইয়াৰ অধিক জানিবৰ উপায় নাই। শিঙানৰ দ্বাৰা কেৱল বৰ্ণ গন্ধাদি আলম্বন সমূহ যি যি ভাৱে প্ৰতীত হয় কেৱল তাক জনাই নহয় তাৰ দ্বাৰা সংস্কাৰ বা সৃষ্ট পদাৰ্থৰ অথবা হেতুবশে উৎপন্ন বস্তুত্ৰয়ৰ অনিত্যাতি লক্ষণত্ৰয়ো জনা যায়, তাৰ দ্বাৰা ততোধিক একো জানিব পৰা নাযায়। প্ৰজ্ঞাৰ দ্বাৰা বৰ্ণগন্ধাদি ইন্দ্ৰিয়-গ্ৰাহ্য বিষয় বিলাকৰ প্ৰতীতি-জ্ঞান যেনেদৰে সম্ভৱ হয়, সংস্কাৰ মাত্ৰকে অনিত্যাতি লক্ষণত্ৰয়ৰ জ্ঞানো যিদৰে সম্ভৱ হয়, তাৰ দ্বাৰা ইয়াতকৈ বেচি লোকোত্তৰমার্গ-জ্ঞানো লাভ কৰিব পৰা যায়। এই কাৰণেই আশুত কোৱা হৈছে সংজ্ঞাননা আৰু বিজ্ঞাননাৰ পৰা বিশিষ্টতৰ ভাৱে জনাই প্ৰজ্ঞাননা আৰু এই প্ৰজ্ঞাননা অৰ্থেই প্ৰজ্ঞা।

তৃতীয়, প্ৰজ্ঞা কেই প্ৰকাৰৰ? বিদৰ্শন জ্ঞান যিমান প্ৰকাৰৰ প্ৰজ্ঞা সিমান প্ৰকাৰৰ। এই ক্ষেত্ৰত প্ৰজ্ঞা আৰু বিদৰ্শন-জ্ঞান তুল্যাৰ্থবাচক। প্ৰকৃততে বিদৰ্শন-জ্ঞানেই প্ৰজ্ঞা। বিবিধাকাৰে সংস্কাৰ বা যাবতীয় সৃষ্ট বস্তুৰ দৰ্শন বা বিচাৰ কৰা অৰ্থে বিদৰ্শন, আৰু বিদৰ্শনৰূপ জ্ঞানেই বিদৰ্শন জ্ঞান। বিদৰ্শন জ্ঞান দহপ্ৰকাৰ যেনে—

- (১) সংমৰ্শন জ্ঞান, (২) উদয়ব্যয়-জ্ঞান, (৩) ভঙ্গ-জ্ঞান,
- (৪) ভয়-জ্ঞান, (৫) আদীনৱ-জ্ঞান, (৬) নিৰ্বেদ-জ্ঞান, (৭) মুমুক্ষা-

জ্ঞান, (৮) প্রতিসঙ্খ্যা-জ্ঞান, (৯) সংস্কারোপেক্ষা-জ্ঞান আৰু (১০) অনুলোম-জ্ঞান।

(১) সংমৰ্শন-জ্ঞান। সংস্কাৰ জাতীয় ধৰ্ম্য বা ধ্যেয় বস্তু মাতেই অনিত্য, দুখ আৰু অনাত্মা এই ত্ৰিলক্ষণযুক্ত। এই লক্ষণ ত্ৰয় জ্ঞানত গ্ৰহণ পূৰ্বক পুনঃ পুনঃ দৰ্শন বা বিচাৰ কৰিলে তাৰপৰা যি প্ৰথম জ্ঞান জন্মে সিয়েই সংমৰ্শন-জ্ঞান।

(২) উদয়ব্যয়-জ্ঞান। সংমৰ্শন-জ্ঞানৰ পৰিণতিয়েই উদয়-ব্যয় জ্ঞান। সংস্কাৰ জাতীয় সৰ্ব্ব ধৰ্ম্যৰ উৎপত্তি আৰু বিনাশ মাত্ৰ দৰ্শন বা বিচাৰ কৰাই উদয়-ব্যয় জ্ঞান।

(৩) ভঙ্গ-জ্ঞান। উদয়-ব্যয় জ্ঞানৰ পৰিণতিয়েই ভঙ্গ-জ্ঞান। সংস্কাৰ জাতীয় সৰ্ব্ব ধৰ্ম্যৰ বিনাশ বা ধ্বংস মাত্ৰ দৰ্শন বা বিচাৰ কৰায়েই ভঙ্গ-জ্ঞানৰ লক্ষ্য।

(৪) ভয়-জ্ঞান। ভঙ্গ-জ্ঞানৰ ফলত ভয় জ্ঞান উৎপন্ন হয়। বিদৰ্শন ভাৱনাকাৰী যোগীৰ ভঙ্গ জ্ঞানৰ সহায়ত কাম, কপ আৰু অকপ এই ত্ৰিলোকধ ক্ষণভঙ্গুৰতা উপলব্ধি কৰি ত্ৰিভৱক ভয়ৰ চকুৰে দৰ্শন কৰে, ত্ৰিলোকৰ কতো শান্তি বা নিৰাপদ অৱস্থা দেখিবলৈ নাপায়।

(৫) আদনীৰ-জ্ঞান। ভয়-জ্ঞান সংস্কাৰ জাতীয় সৰ্ব্বধৰ্ম্যৰ অনিত্য, দুখ আৰু অনাত্মা এই ত্ৰিলক্ষণ পুন পুন দৰ্শন কৰাৰ ফলত আদনীৰ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। আদনীৰ-জ্ঞানৰ দ্বাৰা যোগীয়ে দেখিবলৈ পায় সংস্কাৰ জাতীয় সৰ্ব্বধৰ্ম্য দোষেই পৰিপূৰ্ণ, গুণত নহয়। আদনীৰ অৰ্থে উপদ্রৱ।

(৬) নিৰ্বেদ-জ্ঞান। আদনীৰ-জ্ঞানৰ পৰিণতিতই নিৰ্বেদ জ্ঞান উৎপন্ন হয়। নিৰ্বেদ-জ্ঞান উৎপন্ন হলে সংস্কাৰ জাতীয় সৰ্ব্ব ধৰ্ম্যৰ প্ৰতি যোগীৰ মনত তীব্ৰ উদাসীনতাৰ সঞ্চাৰ হয়, সেই জাতীয় কোনো ধৰ্ম্যত তেওঁৰ চিন্তা বসিত নহয়, ত্ৰিলোকেই যেন ভীষণ অশান্তিৰ স্থান বুলি প্ৰতীয়মান হয়।

(৭) মুমুক্ষা-জ্ঞান। নিৰ্বেদ-জ্ঞানৰ পৰিণতিত মুমুক্ষা-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। মুক্তি কামাভাই মুমুক্ষা। নিৰ্বেদ-জ্ঞান পৰিণতি লাভ কৰিলে যোগীৰ চিন্তা ভয়সঙ্কুল আৰু বিপদজনক ত্ৰিভুবৰ পৰা মুক্ত হবলৈ তীব্ৰ আকাঙ্ক্ষা জন্মে।

(৮) প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান। মুমুক্ষা-জ্ঞানৰ পৰিণতিত প্ৰতি সংখ্যা-জ্ঞান। মুমুক্ষা-জ্ঞানৰ পৰিণতিত প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। প্ৰতিসংখ্যা মুক্তিৰ উপায় বা কৌশল। প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞানৰ দ্বাৰা যোগীয়ে মুক্তিৰ উপায় উদ্ভাৱন কৰে।

(৯) সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান। প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞানৰ পৰিণতিত সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। এই জ্ঞানৰ উদয়ত যোগীৰ সংস্কাৰ-নামৰ সৰ্ব্ব ধৰ্ম্মৰ, সমস্ত ত্ৰিলোকৰ প্ৰতি নিৰপেক্ষভাৱ প্ৰাপ্ত হয়।

(১০) অনুলোম-জ্ঞান। সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানৰ পৰিণতিত অনুলোম-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। অনুলোম-জ্ঞান উদয়-ব্যয় জ্ঞানৰ পৰা ক্ৰমান্বয়ে পূৰ্বোক্ত আঠ প্ৰকাৰ জ্ঞানৰেই অনুকূল, আনকি তদূৰ্দ্ধ সপ্তত্ৰিংশ বোধিপক্ষীয় ধৰ্ম্ম আয়ত্ত কৰাৰ পক্ষেও অনুকূল। এই জ্ঞান লৌকিক বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ শেষ অৱস্থা। এই জ্ঞান উদয় হলে যোগীয়ে লোকোত্তৰ শ্ৰোতাপত্তি-মार्গ জ্ঞানৰ ওচৰত উপনীত হয়।

প্ৰকৃততে, ওপৰত কোৱা দহপ্ৰকাৰ লৌকিক বিদৰ্শন জ্ঞান যেন জখলাৰ খুপে খুপে উঠাৰ দৰে সজ্জিত আৰু এই জখলাৰ সৰ্ব্বোচ্চ খুপৰ পাচতেই লোকোত্তৰ মাৰ্গ জ্ঞানৰ স্তৰ আৰম্ভ। লোকোত্তৰ মাৰ্গজ্ঞানৰ আঠোটা স্তৰ, যেনে—শ্ৰোতাপত্তি মাৰ্গজ্ঞান আৰু ফল, সৰুদাগামী মাৰ্গজ্ঞান আৰু ফল, অনাগামী মাৰ্গজ্ঞান আৰু ফল, আৱহত মাৰ্গজ্ঞান আৰু ফল জ্ঞান। এই আঠ প্ৰকাৰ লোকোত্তৰ জ্ঞানো জখলাৰ খুপে খুপে উঠাৰ দৰে সজ্জিত। এই লোকোত্তৰ জ্ঞান-মাৰ্গ নাপুনিকৈ নিৰ্ব্বাণ অৱস্থা পৰ্য্যন্ত বিস্তৃত,

নিৰ্ব্বাণেই ইয়াৰ শেষ গন্তব্য স্থান। এই জ্ঞান মাৰ্গৰ শেষ সীমাত উপনীত হলে জীৱৰ জন্ম-মৃত্যুৰ শেষ কাৰণ বিলাক সমূলে বিনষ্ট হয়। জীৱন মহানিৰ্ব্বাণ লাভ কৰে, য'ত জন্ম নাই, জৰা নাই, ব্যাধি নাই, মৃত্যু নাই, দুখ নাই আৰু য'ত আছে কেৱল শান্তি, চিৰ শান্তি, চিৰ সুখ। এই কাৰণেই ভগৱান বুদ্ধই কৈছে—

“নিব্বাণং পৰমং সুখং”।

তলৰ দহবিধ বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ লগত সপ্ত-বিশুদ্ধি সংযুক্ত কৰি ক্ৰমে প্ৰজ্ঞা-ভাৱনা বিধি প্ৰদৰ্শিত হৈছে। শীল-বিশুদ্ধি, চিত্ত-বিশুদ্ধি, দৃষ্টি-বিশুদ্ধি, কৰ্ম্ম-উত্তৰণ বিশুদ্ধি, মাৰ্গমাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন বিশুদ্ধি, প্ৰতিপদা-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি আৰু জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি লৈ সপ্ত-বিশুদ্ধি।

চতুৰ্থ, কেনেকৈ প্ৰজ্ঞা-ভাৱনা কৰিব লাগে? প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি, মূল আৰু শৰীৰ নিৰ্ণয় কৰি প্ৰজ্ঞা ভাৱনা কৰিব লাগে। স্বৰূপ, আয়তন, ধাতু, ইন্দ্ৰিয়, সত্য, প্ৰতীত্যসমুৎপাদাদি ধৰ্ম্মই প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি। শীল-বিশুদ্ধি আৰু চিত্ত-বিশুদ্ধিয়েই প্ৰজ্ঞাৰ মূল। দৃষ্টি-বিশুদ্ধি, শৰ্ম্মা-উত্তৰণ-বিশুদ্ধি, মাৰ্গমাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি, প্ৰতিপদা-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি আৰু জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধিয়েই প্ৰজ্ঞাৰ শৰীৰ। প্ৰথমে, প্ৰজ্ঞাৰ ভূমিস্বৰূপ বিষয়বিলাক ভালদৰে শিক্ষা কৰি তাক অভিজ্ঞতা লাভ কৰিব লাগে। দ্বিতীয়ত, প্ৰজ্ঞাৰ মূলস্বৰূপ হুৰিধ বিশুদ্ধি সম্পাদন কৰিব লাগে। তৃতীয়ত, প্ৰজ্ঞাৰ শৰীৰ স্বৰূপ পঞ্চ বিশুদ্ধি সম্পাদন কৰাৰ লগে লগেই প্ৰজ্ঞা ভাৱনা কৰাৰ নিয়ম। সেই কাৰণে প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি, মূল আৰু শৰীৰ লৈ জ্ঞান-সাধনাৰ ত্ৰিবিধ স্তৰ। এইটো প্ৰজ্ঞা-ভাৱনাৰ সংক্ষিপ্ত বৰ্ণনা। তলত বহুল বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

নিৰ্দেশ

১। বিদৰ্শন প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি বিভাগ

স্বক্ক, আয়তন, ধাতু, ইন্দ্ৰিয়, সত্য আৰু প্ৰতিভাসমুৎপাদ ধৰ্ম্মই প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি। তাৰ ভিতৰত স্বক্ক কণস্বক্কাদি পঞ্চস্বক্ক; আয়তন চক্কু আয়তনাদি ভেদে দ্বাদশ আয়তন; ধাতু চক্কু ধাতু আদি অষ্টাদশ ধাতু; ইন্দ্ৰিয়-চক্কু-ইন্দ্ৰিয়াদি ভেদে দ্বাবিংশতি ইন্দ্ৰিয়। সত্য—দুখ আৰ্য্যসত্যাদি ভেদে চতুৰাৰ্য্য সত্য; প্ৰতিভাসমুৎপাদ ধৰ্ম্ম। এই পৰমাৰ্থিক বিষয়বিলাক অৱলম্বন কৰি প্ৰজ্ঞা ভাৱনা কৰিব লাগে, এই কাৰণেই এইবিলাক প্ৰজ্ঞাৰ ভূমিৰ স্বৰূপ। সংক্ষেপে প্ৰজ্ঞাৰ ভূমি বিভাগ বৰ্ণনা কৰা হ'ল। ইয়াৰ বিশদ বিৱৰণ “বিশুদ্ধি মাৰ্গ”, অভিধৰ্ম্মাৰ্থ সংগ্ৰহ” প্ৰভৃতি গ্ৰন্থত দ্ৰষ্টব্য।

২। বিদৰ্শন প্ৰজ্ঞাৰ মূল বিভাগ

১। শীল বিশুদ্ধি আৰু ২। চিত্ত বিশুদ্ধিয়েই বিদৰ্শন প্ৰজ্ঞাৰ মূল। প্ৰাতিমোক্ষসংৱৰ, ইন্দ্ৰিয় সংৱৰ প্ৰভৃতি চাৰি প্ৰকাৰ শীল পূৰ্ণ কৰিলেই শীল বিশুদ্ধি সম্পাদিত হয়। অষ্ট সমাপত্তি পূৰ্ণ কৰিলেই চিত্ত-বিশুদ্ধি সম্পাদিত হয়। তাৰ ভিতৰত শীল বিশুদ্ধি আচাৰ্য্য বুদ্ধঘোষৰ দ্বাৰা কৃত “বিশুদ্ধি-মাৰ্গ” নামৰ গ্ৰন্থত “শীল নিৰ্দ্দেশত” আৰু-বিশুদ্ধি সেই গ্ৰন্থৰ “সমাধি নিৰ্দ্দেশত” বহুল ব্যাখ্যা দিয়া আছে।

৩। বিদৰ্শন প্ৰজ্ঞাৰ শৰীৰ বিভাগ

৩। দৃষ্টি-বিশুদ্ধি, ৪। শব্দা-উত্তৰণ-বিশুদ্ধি, ৫। মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান দৰ্শন বিশুদ্ধি, ৬। প্ৰতিপদা-জ্ঞান দৰ্শন বিশুদ্ধি আৰু ৭। জ্ঞান দৰ্শন বিশুদ্ধিয়েই প্ৰজ্ঞাৰ শৰীৰ।

প্ৰথম, দৃষ্টি বিশুদ্ধি। নাম ৰূপৰ যথাযথ দৰ্শনৰ দ্বাৰা দৃষ্টি-বিশুদ্ধি সাধিত হয়। যথাযথ দৰ্শন অৰ্থে যথা সত্য দৰ্শন, অবি-

পৰীত দৰ্শন, সম্যক দৰ্শন। দৰ্শন বা দৃষ্টি অৰ্থে জ্ঞান আৰু এই জ্ঞানৰ বিস্তৃতিয়েই দৃষ্টি-বিস্তৃতি। দৃষ্টি-বিস্তৃতি সাধনা হুই প্ৰকাৰ যান বা পন্থা, যেনে—শমথ-যান আৰু বিদৰ্শন-যান। শমথ-যান ধ্যান মার্গ বা যোগ-পন্থা আৰু বিদৰ্শন-যান দৰ্শন-মার্গ বা জ্ঞান-পন্থা। শমথ-যানী বা যোগাচাৰী নৈবসংজ্ঞা-নাসংজ্ঞায়তন নামৰ চতুৰ্থ অৰূপাবচৰ ধ্যানৰ বাহিৰে বাকী ৰূপাবচৰ আৰু অৰূপাবচৰ ধ্যানসমূহৰ অন্ততম ধ্যানৰ পৰা উঠি বা ধ্যান সমাপ্ত কৰি বিতৰ্ক বিচাৰাদি ধ্যানৰ অঙ্গবিলাক আৰু তাতসংযুক্ত অন্ত্যন্ত চৈতন্যিক ধৰ্ম, প্ৰত্যেকৰে স্বলক্ষণ আৰু বসাদি জ্ঞানপূৰ্বক বিচাৰ কৰি চাব। তাৰ পাচত এই ধ্যানচিন্তা আৰু তাতসংযুক্ত চৈতন্যিক ধৰ্মসমূহ স্বভাৱত আলম্বনাভিমুখৰ (বিষয়ৰ প্ৰতি) ফালে নমিত হয়, এই কাৰণে ইহঁত নাম সংজ্ঞাৰ অধীন। তেওঁ এইদৰে জ্ঞানেৰে বিষয়-টোক বিচাৰ কৰি জানিব। উপমা—যেনেকৈ কোনো মানুহে ঘৰৰ ভিতৰত সাপ দেখে আৰু সেই পলাই যোৱা সাপটোক অনুসৰণ কৰি তাৰ গাঁত দেখিবলৈ পায়, তেনেকৈ যোগাচাৰীও একান্ত মনে জ্ঞানেৰে চিন্তা কৰে—নমনধৰ্মী ‘নাম’ কোন বস্তুক অৱলম্বন কৰি উৎপন্ন হয়, কোনটো বস্তুও বা অৱস্থান কৰে? এইদৰে চিন্তা কৰি তেওঁ জানিব পাৰে যে এইবিলাক হৃদয়-বাস্তৱত অৱস্থান কৰে। তাৰ তেওঁ জ্ঞানৰ দ্বাৰা চিন্তা কৰি আৰু জানিব পাৰে যে, এই সূক্ষ্ম হৃদয়-বাস্তৱ আশ্ৰয়স্থল চাৰি মহাভূত ৰূপ আৰু মহাভূত ৰূপৰ আশ্ৰয়ত অন্ত্যন্ত উপপাদ্য ৰূপ। এই দৰে তেওঁ আঠাইশ প্ৰকাৰ ‘ৰূপধৰ্ম’ দেখিবলৈ পায়। তাৰ পাচত তেওঁ জ্ঞানেৰে বিচাৰ কৰে—ৰূপৰ লক্ষণ ৰূপ্যন (পৰিবৰ্ত্তনশীলতা) আৰু ৰূপান অৰ্থেই ৰূপ; ৰূপ মাত্ৰকে নাম ‘ৰূপ’। নমন লক্ষণ—হেতু ‘নাম’ আৰু ৰূপ্যন লহণ—হেতু ‘ৰূপ’। এইদৰে তেওঁ জ্ঞানৰ দ্বাৰা সংক্ষেপে ‘নাম-ৰূপ’ বিচাৰ কৰে; বিভাগ কৰে। শুদ্ধ বিদৰ্শনযানী আৰু শমথযানীয়ে পঞ্চস্বৰূপ হিচাবে

সংক্ষেপে এই দৰে 'নাম-কপ' বিচাৰ কৰে :—এই খবীৰত কৰ্মজ, ঋতুজ, চিন্তজ আৰু আহাবজ হিচাপে চাৰি প্ৰকাৰ সমুখানলীল ধাতু (পৃথিৱী, অপ, ভেজ আৰু বায়ু), এই ধাতুসমূহৰ আশ্ৰয়ত উৎপন্ন বৰ্ণ, গন্ধ, ৰস, ওজঃ, চক্ষু-প্ৰসাদ, শ্ৰোত্ৰ-প্ৰসাদ, জ্ঞান-প্ৰসাদ, জিহ্বা-প্ৰসাদ, কায়-প্ৰসাদ, হৃদয়-বাস্তৱ, পূৰ্ণবহ, জীৱিতেন্দ্ৰিয় আৰু চিন্তজ-ঋতুজ হিচাপে দ্বিসমুখানজ শব্দ, এই সোতৰ প্ৰকাৰ কপধৰ্ম্য বিদৰ্শন ভাৱনাৰ যোগ্য। এই বিলাক কপধৰ্ম্য সংশ্লিষ্ট-কপ, নিষ্পন্ন-কপ আৰু কপ-কপ নামেৰেও অভিহিত হয়। কায়-বিজ্ঞপ্তি, বাক্য-বিজ্ঞপ্তি, আকাশ-ধাতু, কপৰ-লঘুতা, কপৰ-মৃদুতা, কপৰ-কৰ্ম্মণ্যতা, কপৰ-উপচয় (উদয়), কপৰ-সম্ভৱিত (স্থিতি), কপৰ-জড়তা (জীৱিতাৰ) আৰু কপৰ অনিত্যতা, এই দহ প্ৰকাৰ কপধৰ্ম্য, বিদৰ্শন ভাৱনাৰ অযোগ্য, যেহেতু এইবিলাক কপধৰ্ম্য উপাদান নহয়, উপাদানবিশিষ্ট কপধৰ্ম্যসমূহৰ আকৃতি-বিকৃতি বা অন্তৰ পৰিচ্ছেদ মাত্ৰ। এই কাৰণে যেইবিলাক কপধৰ্ম্য নামেৰে অভিহিত কৰা হয়। সেই কাৰণে 'জীৱ' এই কপধৰ্ম্যৰ বাহিৰে সাতাইশ প্ৰকাৰ কপধৰ্ম্যকেই কপস্বৰূপ বোলা হয়। সুখ-বেদনা, দুঃখ-বেদনা, উপেক্ষা-বেদনা, সৌমনস্ত-বেদনা, আৰু দৌমনস্ত-বেদনা এই পাঁচ প্ৰকাৰ বেদনাক বেদনাস্বৰূপ বোলে। কপ-সংজ্ঞা, শব্দ-সংজ্ঞা, গন্ধ-সংজ্ঞা, ৰস-সংজ্ঞা, স্পৰ্শ-সংজ্ঞা এই ছয় প্ৰকাৰ সংজ্ঞাক সংজ্ঞা-স্বৰূপ বোলে। বেদনা আৰু সংজ্ঞা বাদ দি অৱশিষ্ট পঞ্চাশ প্ৰকাৰ চৈতন্যিক ধৰ্ম্মক সংস্কাৰস্বৰূপ বোলে। একাশী প্ৰকাৰ লৌকিক চিন্তক বিজ্ঞানস্বৰূপ বোলে। এতিয়াও লোকোত্তৰ মাৰ্গ-ফল লাভ কৰিব নোৱাৰা হেতুকে লোকোত্তৰ চিন্তাবিলাক শুদ্ধ বিদৰ্শনযানী বা সমথযানীৰ জ্ঞানৰ গোচৰীভূত নহয়। সেই কাৰণে কপ, বেদনা, সংজ্ঞা, সংস্কাৰ আৰু বিজ্ঞান স্বৰূপভেদে পঞ্চস্বৰূপ। এই পঞ্চস্বৰূপক ছুভাগে বিভক্ত কৰা হৈছে :—নাম আৰু কপ। কপস্বৰূপ 'কপ' আৰু বেদনা স্বৰূপ অৱশিষ্ট চাৰি স্বৰূপ 'নাম'

এই কপত যোগীয়ে পঞ্চস্কন্ধক 'নাম-কপত' বিভাগ কৰি বিচাৰ কৰে। কোনো কোনো যোগীয়ে এইদৰে নাম-কপৰ বিচাৰ কৰে :— এই শৰীৰত পৰমার্থ হিচাপে চতুৰ্মহাভূত কপ আৰু সিহঁতৰ আশ্ৰয়ত উৎপত্তিশীল কপসমূহ (উপাদেয় কপসমূহ), এইবিলাকেই একত্ৰিত 'কপ' নামত আৰু চিন্তাচৈতন্যিক ধৰ্মসমূহ একেলগে 'নাম' নামত অভিহিত কৰা হয়। সেইবাবে এই দেহ 'নাম-কপ' সমষ্টিৰ বাহিৰে আন একোৱেই নহয়। যদি যোগীয়ে কপধৰ্ম জ্ঞানেৰে বিচাৰ কৰি অকপধৰ্ম (চিন্তা চৈতন্যিক ধৰ্ম) জ্ঞানগোচৰ কৰি বিচাৰ কৰিবলৈ অসমৰ্থ হয়, তেন্তে তেওঁ হতাশ নহৈ উৎসাহৰ সৈতে কপধৰ্মকেই বাৰে বাৰে বিচাৰ কৰিব। এইদৰে বাৰে বাৰে বিচাৰত কপধৰ্ম যিমান তেওঁৰ জ্ঞানপথত পৰিশুদ্ধ হিচাপে প্ৰকাশিত হব, সিমান সেই ধৰ্ম্মাশ্ৰিত অকপধৰ্মসমূহ সহজতেই স্বয়ং প্ৰকটিত হব। যেনেকৈ কোনো চক্ষুস্থান মানুহে অপৰিশুদ্ধ দৰ্পণত স্ব-মুখৰ প্ৰতিবিস্ম স্পষ্টকৈ নেদেখিলেও সেই দৰ্পণ পৰিত্যাগ নকৰি তাক পুনঃ পুনঃ পৰিষ্কাৰ কৰি সেই পৰিষ্কৃত দৰ্পণত প্ৰতিবিস্ম স্বয়ং প্ৰকটিত হোৱা দেখিবলৈ পায়, সেইদৰে যোগীয়ে জ্ঞানৰ দ্বাৰা পুনঃ পুনঃ বিচাৰ কৰিব যাতে অকপধৰ্মবিলাক জ্ঞানপথত পৰিষ্কাৰ ভাৱে উদ্ভূত হয় আৰু উদ্ভূত হলেই অকপধৰ্মবিলাক সহজতেই জ্ঞানগোচৰ হয়। যদি এক, দুই বা তিনিটা মাত্ৰ কপধৰ্ম যোগীৰ জ্ঞানপথত উদ্ভূত হয় আৰু আন কপবিলাক পৰিত্যাগ কৰি তেওঁ অকপ ধৰ্ম বিচাৰত মনোনিবেশ কৰে, তাতেই তেওঁৰ যোগহানি ঘটে। পৰ্বতৰ পৰা পিচলিলে গৰু যেনেকৈ ভূপতিত হয়, যোগহানিৰ ফলত তেওঁৰো সেইদৰে পতন হয়। সেই কাৰণে প্ৰথমত সকলো কপধৰ্ম পৰিশুদ্ধভাৱে জ্ঞানগোচৰ কৰি পাচত অকপধৰ্মত মনোনিবেশ কৰিলে তেওঁৰ কৰ্মস্থান ভাৱনা সুন্দৰ ভাৱে সিদ্ধ হয়। খৰ্গৰ (দা) দ্বাৰা ৰাস্তা বিদিৰ্ণ অথবা যমজ তালগছ চুফাল কৰাৰ দৰে যোগীয়ে কাম-লোক, কপ-লোক আৰু অকপ-

লোক, এই ত্ৰিলোকৰ অন্তৰ্গত যাবতীয় সংস্কাৰ ধৰ্ম্মক (ৰূপ, চিন্তা আৰু চৈতন্যিক ধৰ্ম্মক) জ্ঞান-তত্ত্বালব্ধ দ্বাৰা ‘নাম আৰু ৰূপ’ এই দুই ভাগত ভগাই বিচাৰ কৰিব। এই শৰীৰত ‘নাম-ৰূপ’ৰ বাহিৰে অশু জীৱ, পুৰুষ, দেৱ বা ব্ৰহ্মা নাই। এই বিষয়ে তেওঁৰ সন্দেহ যুক্ত হয়। নাম-ৰূপৰ যথাযথ বিচাৰ কৰি তেওঁ ‘জীৱাত্মা আছে’ এই মিচা ধাৰণা পৰিত্যাগ কৰে আৰু ‘মই, মোৰ’ এই অহঙ্কাৰ বা আমিষ-মমত্বৰূপ বিলাক (ভ্ৰান্তি, মিচাজ্ঞান) অতিক্ৰম কৰি পৰমার্থ ভূমিত চিন্তা স্থাপন কৰিবৰ কাৰণে ‘নামৰূপ’ মাত্ৰ ইয়েই দেহ, জীৱ বা পুংগল নহয়, এইদৰে চিন্তাৰ সজ্জা বিধান কৰি বিষয়টো মীমাংসা কৰে।

য়থাহি অঙ্গ-সম্ভাৰ। হোতি সন্দো বথো ইতি।

এৱং খঙ্কেন্ সন্তেন্ হোতি সন্তোতি সন্মুতি ॥

যেনেকৈ চুৰা-দিলামাৰি, চকা, পিঠিয়া, দণ্ডি আদি আহুতি পাতিলে সংযুক্ত কৰি ‘বথ’ নাম দিয়া হৈছে, কিন্তু পৰমার্থ হিচাপে এটি এটি অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ বা উপকৰণ নিৰীক্ষণ কৰিলে ‘বথ’ বুলি একোৱেই পোৱা নাযায়; অথবা কেনেকৈ কাঠ আদি উপকৰণৰ দ্বাৰা ঘৰ নিৰ্ম্মিত আৰু আকাশ পৰিবৃত্ত আকাৰ বিশেষকৈ সচৰাচৰ ‘ঘৰ’ বুলি অভিহিত কৰা হয়, অথচ পৰমার্থ হিচাপে এটি এটি অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ উপকৰণ নিৰীক্ষণ কৰিলে ‘ঘৰ’ বুলি আখ্যা দিবলৈ একোৱেই দেখিবলৈ পোৱা নাযায়, নাইবা গছ, ডাল আৰু পাতাদি সংযোগত স্থিত আকাৰ বিশেষত ‘গছ’ বুলি অভিহিত কৰা হয়, কিন্তু অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ এটি এটিকৈ চালে ‘গছ’ বুলি একোৱেই দেখিবলৈ পোৱা নাযায়, সেইদৰে পঞ্চ উপাদান-স্কন্ধ থাকিলে জীৱ, পুংগল, জী, পুৰুষ, মই, তুমি তেওঁ ইত্যাদি লৌকিক ব্যৱহাৰৰ কাৰণে মাত্ৰ, কিন্তু পৰমার্থ হিচাপে এটি এটিকৈ উপাদান জ্ঞানেৰে বিচাৰ কৰিলে মই, তুমি বা তেওঁ বুলি

গ্ৰহণ কৰিবলৈ বিষয়ভূত কোনো জীৱ তাৰ ভিতৰত পোৱা নাযায়। পৰমার্থ দৃষ্টিত ‘নাম-ৰূপ’ হৈ মাত্ৰ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এইদৰে চোৱাকেই যথাযথ-দৰ্শন (যথাভূত-দৰ্শন) বুলি কোৱা হয়। যিয়ে এইদৰে যথাযথ দৰ্শন পৰিত্যাগ কৰি তাৰ বিপৰীত দৃষ্টিত জীৱ আছে বুলি ধাৰণা কৰে, সি নিজৰ বিনাশ কিংবা অবিনাশেই দৰ্শন কৰে। অবিনাশ চিন্তাৰ ফলত তেওঁ শাস্ততবাদত আৰু বিনাশ চিন্তাৰ ফলত উচ্ছেদ-বাদত পতিত হয়। যেনেকৈ গাখীৰৰ পৰিণাম দৈ, তেনেকৈ শাস্তত অথবা উচ্ছেদ গতিৰ বাহিৰে অবিনাশী কিংবা বিনাশী দৃষ্টিৰ আন গতি নাই। জীৱাত্মা শাস্তত অৰ্থাৎ মৃত্যুৰ পাচত জীৱাত্মা অবিনাশী, এইদৰে শাস্ততদৃষ্টি গ্ৰহণ কৰিলে জীৱাত্মাৰ প্ৰতি আসক্ত হব লগা হয়, অথবা মৃত্যুৰ পাচত জীৱাত্মাৰ বিনাশ হয় এনেদৰে উচ্ছেদ-দৃষ্টি গ্ৰহণ কৰিলে শাস্তত দৃষ্টি দূৰীভূত হয়। ভগৱান বুদ্ধই কৈছে—“হে ভিক্ষুসকল! দুই প্ৰকাৰৰ দৃষ্টিসম্পন্ন দেৱ-মনুষ্যৰ ভিতৰত কোনোৱে জীৱাত্মাৰ প্ৰতি আসক্ত হয় আৰু কোনোৱে জীৱাত্মা পৰিণামশীল বুলি ভাবি তাক অতিক্ৰম কৰে। চক্ষুস্থান পুৰুষেহে যথার্থ সত্য দেখিবলৈ পায়। ভিক্ষুসকল! জীৱাত্মাৰ প্ৰতি কেনেকৈ আসক্ত হয়? দেৱ-মনুষ্যসকল ভৱাবাম, ভৱ-বতি, ভৱ-সম্বাদিত। তেওঁলোকক সদ্ধৰ্ম উপদেশ দিলেও তাৰ প্ৰতি তেওঁলোকে মন নিদিয়, মন প্ৰসন্ন নহয়, তেওঁলোকৰ মন একাগ্ৰতা নহয় আৰু ভৱ-বতি ত্যাগ কৰিব নিবিচাৰে। ভিক্ষু-সকল! এইদৰে তেওঁলোকে জীৱাত্মাৰ প্ৰতি আসক্ত হয়। ভিক্ষুসকল! কেনেকৈ জীৱাত্মা পৰিণামশীল বুলি ভাবি তাক অতিক্ৰম কৰে? কোনো কোনোৱে ভৱৰ প্ৰতি ঘৃণা, লজ্জা আৰু নিন্দা ভৱ পোষণ কৰি বিভৱৰ কামনা কৰে, বিভৱত আনন্দ প্ৰকাশ কৰে। যেহেতু দেহৰ বিনাশত আত্মা বিচ্ছিন্ন হয়, বিনষ্ট হয়, মৰণৰ পাচত আৰু পুনৰ জন্ম নহয়। এইটোৱেই শাস্ত,

প্ৰণীত, সত্য। ভিক্ষুসকল। এইদৰেই তেওঁলোকে জীৱাত্মা পৰিণামশীল বুলি ভাবি তাক অতিক্ৰম কৰে। ভিক্ষুসকল। কেনেকৈ চক্ষুস্থান পুৰুষে যথার্থ সত্য দেখিবলৈ পায়? ভিক্ষু-সকল। সদ্ধৰ্ম্ম-শাসনত ভিক্ষুসকলে ত্ৰিভৱৰ অন্তৰ্গত সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম-সমূহক (নাম-ৰূপক) ‘অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্মা’ এইদৰে পৰমার্থ সত্যৰ দৃষ্টিতহে দেখে। ভিক্ষুসকল। এইদৰে চক্ষুস্থান পুৰুষেহে যথার্থ সত্য দেখিবলৈ পায়। সেই কাৰণে যেনেকৈ যাত্ৰকৰৰ সঙ্কেতত বজ্জুসংযুক্ত নিজ্জীৱ পুতলা বজ্জু সংযোগত খোজ কাঢ়ে, ঠিয় হয়, বহে, হাত-ভৰি আদি অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ সঞ্চালন কৰে আৰু তাক দেখিবলৈ ঠিক সজীৱৰ দৰে প্ৰাণীভৱমান হয়, সেইদৰে এই দেহাকো পৰমার্থ দৃষ্টিত দৰ্শন কৰাৰ কৰ্ত্তব্য।

স্থৱিৰসকলে কৈছে :—

নামং চ ৰূপং চ ইধথি সচ্চতো,
নহেথ সন্তো মনুজো চ বিজ্জতি,
সঞংঞং ইদং যন্তুমিৱাভিসং খত্তং
দুচ্ছস্স পুঞ্জো তিণকট্টেসাদিসো’তি।

“পৰমার্থ সত্যৰ ভিতৰেদি চালে এই শৰীৰত নাম-ৰূপৰ বাহিৰে অশূ জীৱ, সত্ত্ব, মনুজ একোৱেই দেখিবলৈ পোৱা নাযায়, কাঠৰ তৈয়াৰী পুতলা যন্ত্ৰৰ দৰে এই দেহ জীৱ শূন্য, তৃণ কাঠৰ দৰে নিজ্জীৱ, কেৱল দুঃখৰ পুঞ্জ মাত্ৰ। তেওঁলোকে আৰু কৈছে—

য়মকং নাম-ৰূপং চ উত্তো অঞংঞাঞং নিস্সিতা,
একস্মিং ভিজ্জমানস্মিং উত্তো ভিজ্জন্তি পচয়া’তি।

“যুগ্ম ‘নাম-ৰূপ’ পৰম্পৰাশ্ৰিত, সিহঁতৰ এটি ভগ্ন হলে আনটিও লগে লগেই ভগ্ন হয়।”

‘নাম (চিন্তা চৈতাসিক ধৰ্ম্ম) নিস্তেজ পদাৰ্থ, নিজৰ শক্তিয়ে চলিবলৈ অক্ষম, খোৱা, পান কৰা, কথা কোৱা আৰু খোজ কঢ়াদি একোৱেই কৰিব নোৱাৰে। ‘ৰূপো’ (ৰূপস্বৰূপ) নিস্তেজ পদাৰ্থ,

নিজৰ শক্তিত, নিজৰ চেষ্টাত যাবলৈ অসমৰ্থ; খোৱা-বোৱা, কথা-কোৱা আৰু খোজকঢ়াদি কাৰ্য্য কৰিবলৈ ইয়াৰ ইচ্ছা নাই। অথচ ‘নাম’ক আশ্ৰয় কৰি ‘ৰূপ’ আৰু ‘ৰূপ’ক আশ্ৰয় কৰি ‘নাম’ চলিব লাগিছে। উভয়ৰ সংযোগত যাৱতীয় কাৰ্য্য সম্পন্ন হয়। নামৰ খোৱা-বোৱাৰ, কথাকোৱাৰ আৰু অহা-যোৱাদি কৰিবলৈ ইচ্ছা হলেই ‘ৰূপে’ খায়, কথাকয় আৰু অহা-যোৱাদি সকলো কাৰ্য্যই কৰে। অন্ধ আৰু পঙ্গুৰ দৃষ্টান্তৰ দ্বাৰা নাম-ৰূপৰ সম্বন্ধ ভাল দৰে বুজিব পৰা যায়। এজন অন্ধ আৰু এজন খঞ্জ। অন্ধই খঞ্জক কলে—“বন্ধু, মই, হাত-ভৰিৰে খোজকঢ়াদি সকলো কাৰ্য্য কৰিবলৈ সমৰ্থ, কিন্তু চকু নাই, যাৰ দ্বাৰা ওখ চাপবাদি দেখা পাওঁ।” খঞ্জই অন্ধক ক’লে—“বন্ধু, মই চকুৰ দ্বাৰা সকলো দেখিবলৈ পাওঁ, কিন্তু মোৰ ভৰি নাই, যাৰ দ্বাৰা খোজ কাঢ়িব পাৰে।” খঞ্জৰ উত্তৰ শুনি অন্ধ তাৰ নিজৰ কান্ধত বহোৱালে আৰু অন্ধৰ কান্ধত বহি খঞ্জই তেওঁক পথ নিৰ্দেশ কৰিবলৈ ধৰিলে—বাওঁ হাতে যোৱা, সোঁ হাতে যোৱা, বাওঁ হাতে নাযাবা, ইত্যাদি। এই ক্ষেত্ৰত চকু নথকা অন্ধই যেনেকৈ চকু থকা খঞ্জৰ বিনা সহায়ত যাব নোৱাৰে, পদহীন খঞ্জও তেনেকৈ পদ সম্পন্ন অন্ধৰ বিনা সহায়ত খোজ কাঢ়িব নোৱাৰে, কিন্তু উভয়ে একত্ৰে পৰস্পৰে পৰস্পৰক আশ্ৰয়ত যাব পাৰে আৰু যাৱতীয় কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিব পাৰে। সেইদৰে ‘নামে’ নিজে নিজে ৰূপৰ বিনা সহায়ত উৎপন্ন হবলৈ কিংবা দৰ্শন শ্ৰৱণাদি কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিবলৈ অসমৰ্থ। ‘ৰূপে’ নিজে নিজে, নামৰ বিনা সহায়ত সেই-বিলাক কাৰ্য্য সম্পাদন কৰিবলৈ অক্ষম, কিন্তু উভয়ে উভয়ৰ সংযোগত, পৰস্পৰে পৰস্পৰক আশ্ৰয় কৰিহে কাৰ্য্য কৰিব পাৰে, আৰু আশ্ৰয় নকৰাকৈ একোৱেই কৰিব নোৱাৰে।

এই কাৰণে স্থিতিৰ সকলে কৈছে —

য়থাপি নাৱং নিস্‌সায় মনুস্‌সা যন্তি অগ্ৰে,

এৱমেৱ ৰূপং নিস্‌সায় নাম কায়ে পৰভতি।

“যেনেকৈ নারক আশ্রয় কৰিহে মানুহে সমুদ্র অতিক্রম কৰে, তেনেকৈ কপক আশ্রয় কৰি নাম-কায়েৰ কাৰ্য্যত প্ৰবৃত্ত হয়।”

য়থা মনুসে'স নিস্'সায় নারা গচ্ছন্তি অৱরে,
এৱমেৱ নামং নিস্'সায় কপ কায়ে পৱন্ততি।

“যেনেকৈ মানুহৰ সহায়ত নাও সমুদ্রত পৰিচালিত হয়, তেনেকৈ নামৰ সহায়ত কপকায় চালিত হয়।

উভো নিস্'সায় গচ্ছন্তি মনুস্'সা নারা চ অৱরে,
এৱং নামং চ কপং চ উভো অঞ্ঞাঞাঞ নিস্'স্তা'তি।

“যেনেকৈঃ মানুহ আক নাও পৰস্পৰে পৰস্পৰক আশ্রয় কৰি জল পথও গমন কৰে, তেনেকৈ নাম আক কপ পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ আশ্রয়ত চালিত হয়।”

এইদৰে বিবিধ উপায়ে নাম-কপৰ সম্বন্ধ জ্ঞান পূৰ্ব্বক বিচাৰ কৰিলে যোগীয়ে জীৱ সংজ্ঞা পৰিত্যাগ কৰি পৰমার্থ জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰে। নাম-কপৰ এইবিলাক প্ৰকাৰ স্বৰূপ দৰ্শনৰ নাম “দৃষ্টি বিশুদ্ধি” বুলি কোৱা হয়। তাক ‘নাম-কপ বিচাৰ’ বুলিও কোৱা হয়, ‘সংস্কাৰ-পৰিচ্ছেদ’ বুলিও অভিহিত হয়।

৪। শঙ্কা-উত্তৰণ বিশুদ্ধি

পূৰ্বোক্ত নাম-কপৰ হেতু (মূল কাৰণ) উপলব্ধিৰ দ্বাৰা দ্বি-কালৰ শঙ্কাৰ পৰা উত্তীৰ্ণ হৈ, সংশয় মুক্ত হৈ অৱস্থিত জ্ঞানেই, ‘শঙ্কা উত্তৰণ বিশুদ্ধি’ বুলি কোৱা হয়। তাক সম্পাদন কৰিবৰ কাৰণে যোগীয়ে নাম-কপৰ মূল কাৰণ অৱেষণ কৰে। যেনেকৈ কোনো সুদক্ষ বেজে বোগ দেখি বোগৰ নিদান বা কাৰণ অৱেষণ কৰে, অথবা কোনো দয়াদান পুৰুষে, গাখীৰ খোৱা শিশুক চৰকাৰী আলিত শুই থকা দেখি-অহা! এই শিশুটি কাৰ? এই বুলি তাৰ মাক-বাপেকৰ অনুসন্ধান কৰে, তেনেকৈ যোগীয়েও

নাম-ৰূপৰ মূল কাৰণ সমূহ অনুসন্ধান কৰে। প্ৰথমৰ পৰাই তেওঁ জ্ঞানেৰে চিন্তা কৰে—এই ‘নাম-ৰূপ’ অহেতুক নহয়, বিনা কাৰণত ‘নাম-ৰূপ’ উৎপন্ন নহয়। যদি নাম-ৰূপ অহেতুক হলহেতেন, তেন্তে সকলোতে সকলো সময়তে সকলোৰে সদৃশ-ভাৱ ঘটিলেহেঁতেন। নাম-ৰূপ ঈশ্বৰাদি হেতু মূলকো নহয়, যেহেতু নাম-ৰূপৰ অতিৰিক্ত ঈশ্বৰাদিৰ কোনো হেতু নাই। যি সকলে নাম-ৰূপ মাত্ৰেই ঈশ্বৰাদি বুলি ভাৱে, তেতিয়া তেওঁ-লোকৰ স্বীকৃত ঈশ্বৰাদি পদ বাচ্য আদি কাৰণ নাম-ৰূপ অহেতুকভাৱ প্ৰাপ্ত হয়। সেই কাৰণে নাম-ৰূপ সহেতুক, সিহঁতৰ মূল কাৰণবিলাক নিশ্চিত আছে। নাম-ৰূপৰ মূল কাৰণবিলাক কি? যোগীয়ে নাম-ৰূপৰ মূল কাৰণবিলাক অনুসন্ধান আৰু বিচাৰ জ্ঞানৰ দ্বাৰা কৰে। প্ৰথমে তেওঁ ৰূপ কায়ৰ হেতু সমূহ অৱধাৰণ কৰে। এই ৰূপকায় বা দেহ উৎপন্ন হোৱাৰ সময়ত স্নগন্ধ নীলোৎপল, পদ্ম, পুণ্ডৰীক বা তাৰ দৰে কোনো পুষ্পাভ্যন্তৰত উৎপন্ন নহয়। গ্ৰহণী আৰু অজ্ঞান হলে পেট, পটলাদি আঘাট পালে কাঁইট আদিৰ দ্বাৰা বিদ্ধ কৰিলে, ভিতৰখন আপোনা আপুনি গেলি ছুৰ্গন্ধ, ঘৃণিত, আৰু অত্যন্ত সঙ্কীৰ্ণ ঠাইত গেলি পচি কৃত্ৰিম পোকাৰ দৰে মাখি উৎপন্ন হয়। উৎপন্ন হোৱাৰ কাৰণে অবিজ্ঞা, তৃষ্ণা, উপাদান (আসক্তি) আৰু কৰ্ম (কুশল-অকুশল-চেতনা) এই চাৰিবিধ স্বভাৱ ধৰ্ম এই শৰীৰৰ উপকাৰক বুলিয়েই ইয়াৰ নাম হেতু আৰু আহাৰ শৰীৰৰ উপকাৰক বুলিয়েই প্ৰত্যয় নামে অভিহিত হয়। সেই কাৰণে অবিজ্ঞা, তৃষ্ণা, উপাদান, কৰ্ম আৰু আহাৰ এই পাঁচবিধ স্বভাৱ-ধৰ্ম ৰূপ-কায় বা দেহৰ পক্ষে হেতু প্ৰত্যয়। তাৰ ভিতৰত অবিজ্ঞা তৃষ্ণা আৰু উপাদান এই তিনিটা স্বভাৱ ধৰ্ম সন্তানৰ মাতৃৰ দৰে এই দেহৰ উপনিশ্ৰয় (আশ্ৰয়), কৰ্ম সন্তানৰ পিতাৰ দৰে দেহৰ জনক আৰু আহাৰ সন্তানৰ খাদ্যৰ দৰে সজ্জাবক।

এইদৰে তেওঁ কপকায়াৰ মূল কাৰণ বিলাক গ্ৰহণ কৰি নাম কায়াৰ মূল কাৰণ বিলাক অনুসন্ধান কৰিবলৈ প্ৰবৃত্ত হয়। চকু আৰু কপক (দৃশ্য বস্তুক) আলম্বন কৰি চক্ষুবিজ্ঞান উৎপন্ন হয়, শ্ৰোত আৰু শব্দক আলম্বন কৰি শ্ৰোতবিজ্ঞান উৎপন্ন হয়, ইত্যাদি নিয়মে যোগীয়ে নামকায়াৰ মূল কাৰণ সমূহ সংগ্ৰহ কৰে। এইদৰে হেতুৰ পৰা নাম কপৰ প্ৰবৃত্তি দেখি বৰ্ত্তমানত যিদৰে হেতুৰ পৰা উৎপত্তি, অতীততো সেইদৰে হেতুৰ পৰা তাৰ উৎপত্তি হৈছিল আৰু ভবিষ্যতেও সেই একে ভাৱেই তাৰ উৎপত্তি হব, ইয়াক তেওঁ পুনঃপুনঃ দৰ্শন কৰে, বিচাৰ কৰে। এইদৰে নাম-কপৰ উৎপত্তিৰ হেতু বা কাৰণসমূহ যি দৰ্শন কৰে, তেওঁৰ ষোল প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা (সংশয়) পৰিত্যক্ত হয়। ষোল প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা, যেনে—পূৰ্বাস্ত, পূৰ্বকোটি বা অতীত সম্বন্ধে—মই অতীতত কি আছিলো? অতীতত মই আছিলোনে নাই? অতীতত মই আছিলো জানো? মই অতীতত কেনেকৈ আছিলো? আৰু মই অতীতত কিহৰ পৰা কি হৈছিলো? এই পাঁচবিধ বিচিকিৎসা।

অপৰাস্ত অপৰকোটি বা অনাগত সম্বন্ধে—ভবিষ্যত মই কি হম? ভবিষ্যত মই নহম নেকি? ভবিষ্যত মই হম জানো? মই ভবিষ্যত কেনে হম? আৰু মই ভবিষ্যত কিহৰ পৰা কি হমগৈ? এই পাঁচ প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা।

বৰ্ত্তমান সম্বন্ধে—এতিয়া মই আছো জানো? এতিয়া মই নাই নেকি? এতিয়া মই কি? এতিয়া মই কেনে ধৰণৰ? ক'ৰ পৰা মই আহিছো? আৰু ক'লৈ বা যাম? এই ছয় প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা। ইয়াতে ষোল প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা দিয়া হল।

কোনো কোনো যোগীয়ে প্ৰতিলোমিকভাৱে, পশ্চাদগতিত প্ৰতীত্যসমুৎপাদ বা হেতু হিচাপে নাম-কপৰ ক্ৰমোৎপত্তি দৰ্শন কৰে। তেওঁ সাৰকাৰ ধৰ্ম সমূহৰ জীৰ্ণতাৰ দেখি আৰু জবাগ্ৰস্ত বস্তু মাত্ৰাকে বিনাশ দেখিবলৈ পায়, এইদৰে জ্ঞানেৰে বিংয়টি চিন্তা

কৰে :—এই জৰা মৰণ জনিত, জন্ম ভৱ জনিত (ইয়াত ভৱ অৰ্থে কৰ্ম্মভৱ), ভৱ (ইয়াত উৎপত্তি ভৱ) উপাদান জনিত, উপাদান (আসক্তি) তৃষ্ণা জনিত, তৃষ্ণা বেদনা জনিত, বেদনা স্পৰ্শ জনিত, স্পৰ্শ ষড়ায়তন জনিত, ষড়ায়তন নাম-ৰূপ (চৈতন্য আৰু ৰূপ) জনিত, নাম-ৰূপ বিজ্ঞান (চিত্ত) জনিত, বিজ্ঞান সংস্কাৰ (কৰ্ম্ম) জনিত আৰু সংস্কাৰ (কৰ্ম্ম) অবিজ্ঞা জনিত। এই প্ৰকাৰ দৰ্শনৰ ফলত যোগীৰ বিচিকিৎসা পৰিত্যক্ত হয়।

কোনো কোনো যোগীয়ে কৰ্ম্ম বিতৰ্ক আৰু বিপাক বিতৰ্ক হিচাপে নাম-ৰূপৰ মূল কাৰণবিলাক পৰ্য্যাবেক্ষণ কৰে :—অতীত কৰ্ম্মভৱত অৱিজ্ঞা, সংস্কাৰ, তৃষ্ণা, উপাদান আৰু ভৱ এই পাঁচ প্ৰকাৰ ধৰ্ম্ম বৰ্ত্তমান উৎপত্তি ভৱত (বৰ্ত্তমান জন্মত) প্ৰতিসন্ধি ব্ৰিজ্ঞানৰ (পূৰ্বজন্মকালত উৎপন্ন প্ৰথম চিত্তৰ) হেতু, ইহজন্মত উৎপন্ন প্ৰতিসন্ধি-বিজ্ঞান, নাম-ৰূপ (ইয়াত চৈতন্য আৰু ৰূপ), ষড়ায়তন, স্পৰ্শ আৰু বেদনা এই পঞ্চ ধৰ্ম্ম অতীত কৰ্ম্মভৱৰ অবিজ্ঞাদি পঞ্চ ধৰ্ম্মৰ বিপাক (পৰিণামী ফল), বৰ্ত্তমান উৎপত্তি ভৱত ষড়ায়তনৰ পৰিপক্বতাবশত বৰ্ত্তমান কৰ্ম্মভৱত তৃষ্ণা, উপাদান, ভৱ (কৰ্ম্ম ভৱ), অৱিজ্ঞা আৰু সংস্কাৰ এই পঞ্চ ধৰ্ম্ম ভবিষ্যত উপ-পাত্তমান প্ৰতিসন্ধি বিজ্ঞানৰ হেতু। এইদৰে হেতুৰ পৰা নাম-ৰূপৰ উৎপত্তি বৃদ্ধি দৰ্শন কৰি তেওঁ জ্ঞানেৰে চিন্তা কৰে :—বৰ্ত্তমানত যেনেকৈ ই কৰ্ম্ম-বিরত্ৰ আৰু বিপাক বিরত্ৰ হিচাপে উৎপন্ন হৈছে, অতীততো তেনেকৈ ই এই দুই প্ৰকাৰ বিরত্ৰ হিচাপে উৎপন্ন হৈছিল আৰু ভবিষ্যতো উৎপন্ন হব। কৰ্ম্ম, কৰ্ম্ম-বিপাক, কৰ্ম্ম-বিরত্ৰ, বিপাক-বিরত্ৰ, কৰ্ম্ম-সমুত্তি, বিপাক-সমুত্তি আৰু ক্ৰিয়া, ক্ৰিয়া-ফল, এইদৰে তেওঁ পুনঃ পুনঃ বিষয়টো দৰ্শন কৰে।

কৰ্ম্ম-বিপাকা বৃত্তন্তি বিপাকো কৰ্ম্ম-সমুত্তো,

তস্মা পুনৰুত্তো হোতি এৱং লোকো পৱন্ততী'তি।

কৰ্ম্ম আৰু বিপাক (পৰিণামী কৰ্ম্মৰ ফল) মাত্ৰ বিত্তমান,

বিপাক কৰ্ম সম্ভূত, এই কাৰণে পুনৰোৎপত্তি হয়। পক্ষ স্ফূৰ্ত্তি উৎপত্তি-বুদ্ধি-লয় এই দৰেই সদায় চলি আহিছে।

এই নিয়মৰ ভিতৰেদি একান্ত মনে পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰিলে যোগীৰ ষোল প্ৰকাৰ বিচিকিৎসা দূৰীভূত হয়। সকলো ভৱ যোনি, গতি, স্থিতি, জীৱনীৰূপৰ ভিতৰত কেৱল হেতু ফল সম্বন্ধ হিচাপে বিদ্যমান নাম-ৰূপ মাত্ৰ তেওঁৰ দৃষ্টি-গোচৰ হয়। তেওঁৰ জ্ঞান-দৃষ্টিত কাৰণৰ বাহিৰে কাৰক (কৰ্ম কৰ্তা) আৰু ফলৰ বাহিৰে ফল ভোক্তা দেখিবলৈ নাপায়। এই কাৰণে স্থিৰিৰ সকলে কৈছে :—

কস্মৎস কাৰকো নথি বিপাকস্ চ রেদকো,

সুদ্ব ধৰ্ম্মা পরন্তুন্তি এৱেতং সম্মদসনং।

“কৰ্মৰ কৰ্তা নাই আৰু ফলৰ (বিপাকৰ) ভোক্তা (সুখ-দুঃখ-ভোগী) নাই। কেৱল সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম (নাম-ৰূপ মাত্ৰ) বিদ্যমান দেহকেই সম্যক দৰ্শন বা যথাভূত দৰ্শন বোলে।”

এৱং কস্মে বিপাকে চ ৱন্তমাণে সহৈতুকে,

বীজ-কক্খাদিকানং ৱ পূবকোটি নঞায়তি।

“এইদৰে অবিজ্ঞাদি হেতুসহ কৰ্ম্ম আৰু ইয়াৰ বিপাক (পৰিণামী ফল) বিদ্যমান থকাত বীজ আৰু বৃক্ষাদিৰ দৰে ইয়াৰ (হেতু ফলৰ) পূৰ্ব্বকোটি (আদি) দৃষ্ট নহয়,—ই অনাদি।” এইদৰে কৰ্ম্ম-বিৱৰ্ত্ত আৰু বিপাক-বিৱৰ্ত্ত নিয়মত নাম-ৰূপৰ হেতু প্ৰত্যয় পৰ্য্যৱেক্ষণ কৰাৰ ফলত অতীত, অনাগত আৰু বৰ্ত্তমানকালৰ সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম (হেতু নাম-ৰূপ ধৰ্ম্ম) চ্যুতি-পুনৰুৎপত্তি নিয়মত (মৃত্যু-পুনৰ্জন্ম হিচাপে) যোগীৰে বিষয়টো পৰিজ্ঞাত হয়। যোগীৰ এনে ধৰণৰ জ্ঞানকেই জ্ঞাত পৰিজ্ঞা (ঞাত-পৰিঞাঞা) বুলি কোৱা হয়। যোগাচাৰী ভিক্ষুৱে জ্ঞাত পৰিজ্ঞাৰ দ্বাৰা বুদ্ধিৰ পাবে—অতীত ভৱত অবিজ্ঞাদি মূল কৰ্ম্ম-হেতুৰ দ্বাৰা যি পক্ষস্ফূৰ্ত্ত

উৎপন্ন হৈছিল, সি অতীত ভৱতেই নিকদ্ধ হৈ গৈছে; অতীত ভৱৰ কৃত কৰ্ম-হেতুৰ পৰা বৰ্ত্তমান ভৱত অশু পঞ্চস্কন্ধ উৎপন্ন হৈছে, অতীত ভৱত উৎপন্ন পঞ্চস্কন্ধৰ এটি স্কন্ধও (এটি বস্তুও) এই ভৱলৈ অহা নাই। বৰ্ত্তমান ভৱতো অতীতৰ কৃত কৰ্ম-হেতু যি পঞ্চস্কন্ধ উৎপন্ন হৈছে, সেইবিলাকো এই ভৱতেই নিকদ্ধ হৈছে, পৰৱৰ্ত্তী ভৱত অশু পঞ্চস্কন্ধ উৎপন্ন হব, তালৈ ইহ ভৱৰ পৰা উৎপন্ন পঞ্চস্কন্ধৰ একোৱেই নাযায়। যেনেকৈ অধ্যাপনাৰ সময়ত আচাৰ্য্যৰ মুখৰ পৰা অধ্যয়ন শিষ্যৰ মুখলৈ প্ৰৱেশ নকৰে, অথচ সেই অধ্যাপনা হেতুৰ দ্বাৰা শিষ্যৰ মুখত অধ্যয়ন চলি থাকে। যেনেকৈ মুখমণ্ডল দৰ্পণাদিয়ে লৈ নাযায়, অথচ সি দৰ্পণাদিত প্ৰতিবিম্বিত হয়, তেনেকৈ অতীত ভৱৰ পৰা ইহ ভৱ আৰু ইহ ভৱৰ পৰা পৰৱৰ্ত্তী ভৱত পঞ্চস্কন্ধৰ এটি স্কন্ধও সংক্ৰমিত নহয়, অথচ অতীত ভৱত উৎপন্ন স্কন্ধ, ধাতু, আয়তনাদিৰ পৰা ইহ ভৱত স্কন্ধ, ধাতু, আয়তনাদি উৎপন্ন হয়, আৰু ইহ ভৱত উৎপন্ন স্কন্ধ, ধাতু আৰু আয়তনাদিৰ দ্বাৰা পৰৱৰ্ত্তী ভৱত স্কন্ধ ধাতু আৰু আয়তনাদি উৎপন্ন হয়। এইদৰে চ্যুতি-পুনৰুৎপত্তি নিয়মে বিদিত সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ (নাম-ৰূপ ধৰ্ম্মৰ) হেতু পৰিগ্ৰহ জ্ঞান, হেতু হিচাপে উৎপত্তি জ্ঞান (হেতু-আয়ত্তী কাৰণ-জ্ঞান) সুদৃঢ় হয় আৰু ষোল প্ৰকাৰ শঙ্কা (সন্দেহ) সুন্দৰূপে পৰিত্যক্ত হয়। কেৱল ষোল প্ৰকাৰ শঙ্কা পৰিত্যক্তই নহয়, বুদ্ধাদি বত্সত্ৰয় সম্বন্ধে যি আঠ প্ৰকাৰ শঙ্কা থাকিব পাৰে সেইবিলাকো পৰিত্যক্ত হয়। ইয়াৰ বাহিৰে ৬২ প্ৰকাৰ মিথ্যাদৃষ্টি (বিপৰীত জ্ঞান) ক্ষীণপ্ৰাপ্ত হয়। এইদৰে নানাপ্ৰকাৰে নাম-ৰূপৰ হেতু হিচাপে উৎপত্তিজ্ঞানৰ দ্বাৰা (হেতুপৰিগ্ৰহ-জ্ঞান দ্বাৰা) ত্ৰিকাল শঙ্কাৰ পৰা উত্তীৰ্ণ হৈ অৱস্থিত জ্ঞানেই শঙ্কা-উত্তৰণ-বিশুদ্ধি বুলি কোৱা হয়। এনে ধৰণৰ জ্ঞানেই ধৰ্ম্ম-স্থিতি-জ্ঞান, যথাভূত-জ্ঞান আৰু সম্যকদৰ্শন বুলি অভিহিত হয়। এই জ্ঞান প্ৰাপ্ত হলে যোগাচাৰী ভিক্ষুৱে

বুদ্ধ-শাসনত আশ্বাস লাভ কৰি লঙ্ক-প্ৰতিষ্ঠা হয় আৰু নিকপিত গতিপ্ৰাপ্ত হোৱাকেই ক্ষুদ্ৰ শ্ৰোতাগ্ন (চুল্লহ সোতাগ্ন) বুলি কোৱা হয়।

তন্ম্বা ভিকথু সদা সতো নাম-কপস্স সব্বসো,
পচ্চয়ে পবিগম্বেয়া কংখা-বিতৰণথিকোত্তি।

“সেই কাৰণে শঙ্কা-উত্তৰণকাৰী ভিক্ষুৱে সততে স্মৃতিমান হৈ নাম-কপৰ হেতু সমূহ সকলো প্ৰকাৰে অৱধাৰণ কৰে।”

৫। মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি

১। সংমৰ্শন-জ্ঞান

‘এইটো প্ৰকৃত মাৰ্গ, এইটো প্ৰকৃত মাৰ্গ নহয়’, এইদৰে মাৰ্গামাৰ্গৰ প্ৰভেদ বুজিব পৰা জ্ঞানকেই মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি বুলি কোৱা হয়। এই জ্ঞান-বিশুদ্ধি সাধন কৰিবলৈ হলে পুনৰ প্ৰথমতে কলাপ-সংমৰ্শন নামৰ নিয়ম দৰ্শনৰ বিষয়ে মনো-নিবেশ কৰিব লাগে। ইয়াৰ কাৰণ হল যে, বিদৰ্শন-ভাৱনাৰ সূত্ৰপাত হোৱাৰ লগে লগে পোহৰ-আন্ধাৰাদি বাধা বা ধাঁধা উপস্থিত হলেই কোনটো প্ৰকৃত মাৰ্গ, কোনটো নহয়’ এই সমস্যা উদয় হয়, যাক মীমাংসা কৰিব পাৰিলে মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। কলাপসংমৰ্শনেই বিদৰ্শন-সাধনাৰ প্ৰথম স্তৰ। যেহেতু তীৰণপৰিজ্ঞা বৰ্ত্তমান থাকিলেই, মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি সাধন কৰিবলৈ যোগীয়ে কলাপ সংমৰ্শনত মনোযোগ দিয়া কৰ্ত্তব্য। ইয়াৰ বিনিশ্চয় বা অৰ্থবিচাৰ হল—লৌকিক পৰিজ্ঞা তিনিবিধ, যেনে—জ্ঞাত-পৰিজ্ঞা, তীৰণ-পৰিজ্ঞা আৰু প্ৰহাণ-পৰিজ্ঞা। ‘কপৰ লক্ষণ ৰূপান বা পৰিবৰ্ত্তন’, বেদনাৰ লক্ষণ বেদয়িত বা অমুভূতি’, এইদৰে সেই বিলাক ধৰ্ম্ম বা জ্ঞেয় বস্তুৰ প্ৰত্যক্ষ লক্ষণ, স্বলক্ষণ বা পৃথক পৃথক লক্ষণ প্ৰকৃতৰূপে জানিবৰ কাৰণে প্ৰবৃত্ত প্ৰজ্ঞাই

জ্ঞাত-পৰিজ্ঞা। ‘ৰূপ অনিত্য’, ‘বেদনা অনিত্য,’ ইত্যাদি ৰূপত সেই বিলাক ধৰ্ম্ম বা বস্তুৰ সামান্য, সাধাৰণ বা জ্ঞাতি লক্ষণ নিকৰণ কৰিবৰ কাৰণে প্ৰবৃত্ত লক্ষণাৱলম্বী বিদৰ্শন-প্ৰজ্ঞাই তীবৰ-পৰিজ্ঞা। পূৰ্ববৰ্ণিত দৃষ্টি-বিশুদ্ধিৰ পৰা শঙ্কা-উত্তৰণ-বিশুদ্ধি পৰ্য্যন্ত আলোচ্য বিষয় হল জ্ঞাত-পৰিজ্ঞাৰ ভূমি। তাৰ ভিতৰত যাৱতীয় সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ প্ৰত্যক্ষ লক্ষণ; স্বলক্ষণ বা পৃথক পৃথক লক্ষণ হৃদয়ঙ্গম কৰাৰ প্ৰবৃত্তিয়েই প্ৰৱল। কলাপ-সংমৰ্শনৰ তীবৰ-পৰিজ্ঞাৰ-ভূমি। তাৰ ভিতৰত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ বা জ্ঞেয় বিষয়সমূহৰ সামান্য লক্ষণ (অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম এই ত্ৰিলক্ষণ) হৃদয়ঙ্গম কৰাৰ প্ৰবৃত্তিয়েই অধিক। ভঙ্গ-জ্ঞানৰ পৰা আৰম্ভ কৰি তদুৰ্দ্ধ বিষয়-বিলাক প্ৰহাণ-পৰিজ্ঞাৰ ভূমি। অনিত্য দৃষ্টিৰ পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰাৰ ফলত নিত্য সংজ্ঞা, নিত্য বুলি জ্ঞান পৰিত্যক্ত হয়। দুঃখদৃষ্টিৰে চোৱাৰ ফলত সুখসংজ্ঞা, অনাত্ম দৃষ্টিৰে চোৱাৰ ফলত আত্মসংজ্ঞা পৰিত্যক্ত হয়। নিস্পৃহ হোৱাৰ ফলত নন্দি বা ভোগতৃষ্ণা, বিবাগ উৎপন্ন হোৱাৰ ফলত বাগ বা আসক্তি; নিবোধ কৰাৰ ফলত সমুদয় বা অভ্যুদয় আৰু পৰিবৰ্দ্ধন কৰাৰ ফলত আদান বা পুনৰায় গ্ৰহণ হয়। এইদৰে নিত্য-সংজ্ঞাদি সপ্ত বিষয় পৰিত্যাগ কৰাৰ বিষয়ে অনিত্যাতি সপ্তবিধ অমুদৰ্শনৰেই আধিপত্য।

কলাপ-সংমৰ্শনত মনোযোগ দিব লাগিব। যোগীয়ে অতীত, অনাগত আৰু বৰ্ত্তমান হিচাপে, অধ্যাত্ম (নিজস্ব) কিম্বা বাহ্য, স্থূল কিম্বা সূক্ষ্ম, হীন কিম্বা উৎকৃষ্ট, দুৰ্ব্বস্থ কিম্বা সন্নিবৃত্ত, ৰূপ কৰ্ণতে যিবিলাক আছে, সকলো প্ৰকাৰ ৰূপ অনিত্যতাৰ বিষয়ে বিশদভাৱে জ্ঞানত স্থাপন কৰে। ই সংমৰ্শনৰ এটা পৰ্য্যায়। এইদৰে তেওঁ বেদনা, সংজ্ঞা, সংস্কাৰ আৰু বিজ্ঞান প্ৰত্যেকটিতে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম, এই ত্ৰিলক্ষণ আৰোপ কৰি সেই বিলাকৰ স্বৰূপ সংমৰ্শন কৰে। যি কোনো ৰূপ সেই বিলাক

কপ-সংজ্ঞাৰ আৰু বেদনা, সংজ্ঞা, সংস্কাৰ আৰু বিজ্ঞান নাম-
সংজ্ঞাৰ অধীন। ক্ষয়শীল অৰ্থৰ নাম অনিত্য, ভয়াধীন অৰ্থে তাৰ
দুঃখ আৰু অসাৰ অৰ্থে তাৰ অনাত্ম। ক্ষয়শীল অৰ্থে কপো
অনিত্য, ভয়াধীন অৰ্থে তাৰ দুঃখ আৰু অসাৰ অৰ্থে তাৰ অনাত্ম।
অতীত, অনাগত কিম্বা বৰ্তমান নাম-কপ, সৰ্বকালৰ আৰু সকলো
বৰমৰ নাম-কপ পূৰ্বোক্ত অৰ্থে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম। এই
দৰে যোগীয়ে সময়ত অকপ (নাম) জ্ঞানত সংমৰ্শন কৰে। কপ
সংমৰ্শন কৰিবৰ সময়ত কপৰ উৎপত্তি আৰু নাম সংমৰ্শন কৰিবৰ
সময়ত নামৰ উৎপত্তি দৰ্শন কৰে। এই দৰেই তেওঁ সময়ত কপ
আৰু সময়ত অকপ (নাম) জ্ঞানত অৱধাৰণ কৰে। সৰ্ব্ব জ্ঞেয়
বস্তুত (যাৱতীয় সংস্কাৰ ধৰ্ম্মত) অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম এই
ত্ৰিলক্ষণ নিৰ্দেশ কৰি যথাক্ৰমে, এটাৰ পাচত এটা, একাগ্ৰতাচিন্তে
পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰি বিদৰ্শননিৰত যোগীয়ে প্ৰজ্ঞা-ভাৱনাৰ কাৰ্য্য
সম্পাদন কৰে। উক্ত প্ৰকাৰে ইটোৰ পাচত সিটো ত্ৰিলক্ষণ
নিৰ্দেশত সৰ্ব্বজ্ঞেয় বস্তু (সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহ) সংমৰ্শন বা বাৰ
বাৰ দৰ্শন কৰাৰ ফলত তাতেই (যোগীৰ অন্তৰত) সংমৰ্শন-জ্ঞান
উৎপন্ন হয়।

(২) উদয়-ব্যয়-জ্ঞান

পূৰ্বোক্ত নিয়মে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম হিচাপে ত্ৰিলক্ষণ
সংস্কাৰ ধৰ্ম্মত আৰোপিত কৰি জ্ঞানেৰে পুনঃপুনঃ চিন্তা কৰাৰ ফলত
নিত্য-সংজ্ঞা, সুখ-সংজ্ঞা আৰু আত্মা-সংজ্ঞা পৰিত্যক্ত হয়। তাতেই
বিশুদ্ধ জ্ঞানী ভিক্ষুৱে, সংমৰ্শন-জ্ঞানত পাবদৰ্শী হৈ তাতকৈ বেচি
উদয়-ব্যয়-জ্ঞান লাভৰ কাৰণে মনোযোগী হয়। তেওঁ যোগ কৰাৰ
আগতে সংক্ষেপে চিন্তা কৰি থাকে—“জাত নাম-কপৰ উৎপত্তি-
লক্ষণ উদয় আৰু পৰিণাম লক্ষণ বা ভঙ্গ লক্ষণ ব্যয় বা বিলয়।”
এইদৰে তেওঁ নাম-কপৰ উদয় আৰু বিলয় এই দুটা আলম্বনত

(ধৈৰ্য্য বিষয়ত) চিন্তা স্থাপন কৰি জ্ঞানেৰে পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰে । তেওঁ এইদৰে ধাৰণা কৰে—“এই যে বৰ্ত্তমান নাম-ৰূপ, ইয়াৰ উৎপত্তিৰ পূৰ্বে যেই নাম-ৰূপ উৎপন্ন হৈ নিকল্প হৈছিল, তাৰ কোনো নিচয় বা বাশি নাছিল, তাৰ পৰা বৰ্ত্তমান নাম-ৰূপৰ আগমন নহয় । বৰ্ত্তমান নাম-ৰূপৰ নিৰোধ, হোৱাৰ সময়তো সেইবিলাক ইফালে সিফালে যোৱা নাই আৰু নিকল্প হৈয়ো সেইবিলাক এটা ঠাইত বাশীকৃত কিম্বা স্তৃপীকৃত হৈ দ’ম খাই নাথাকে ।

বীণা বাদনৰ সময়ত যি বিলাক শব্দ উৎপন্ন হয়, সেইবিলাক আগৰ পৰা সাঁচি থোৱা নহয় আৰু যি বিলাক সাঁচি থোৱা নাছিল তাৰ পৰাও বৰ্ত্তমান শব্দবিলাক অহা নাই, নিকল্প হোৱাৰ সময়তো এই শব্দবিলাক বিভিন্ন ফালে নাযায় আৰু নিকল্প শব্দবিলাক কোনো ঠাইত সঞ্চিত হৈও নাথাকে । তথাপি বীণা, চলি, বাদকৰ হাতজুকাৰাদি ক্ৰিয়া আৰু তাৰ চেষ্ঠা, এই হেতু সমবায়ৰ দ্বাৰা অসঞ্চিত পূৰ্বৰ শব্দবিলাক উৎপন্ন হয় আৰু উৎপন্ন শব্দবিলাক নিকল্প হয় । সেইদৰে ৰূপ-অৰূপ ধৰ্ম্ম (নাম-ৰূপ বা পঞ্চস্কন্ধ) নহৈয়ো হয় আৰু হৈয়ো বিনষ্ট হয় । অৰ্থাৎ যি ৰূপ-অৰূপ ধৰ্ম্ম পূৰ্বে নাছিল, কিন্তু পূৰ্ব হেতুৰ পৰাই বৰ্ত্তমানত তাৰ উৎপন্ন হৈছে আৰু এই উৎপন্ন ৰূপ-অৰূপ ধৰ্ম্ম পুনৰ বিনষ্ট হৈছে । এইদৰে যোগীয়ে সংক্ষেপে নাম-ৰূপৰ উদয় আৰু বিলয় একান্ত মনে চিন্তা কৰে । তেওঁ নাম-ৰূপৰ হেতু-সমবায়ৰ ফালৰ পৰা, উৎপত্তি আৰু বিনাশৰ ফালৰ পৰা বিষয়টি জ্ঞানেৰে বাবে বাবে চিন্তা কৰে । হেতু-সমবায়ৰ ফালৰ পৰা তেওঁ এইদৰে বিষয়টো চিন্তা কৰে—“অবিজ্ঞা-সমুদয়ৰ (এই ক্ষেত্ৰত সমুদয় অৰ্থ হেতু বা কাৰণ) পৰা ৰূপ-সমুদয় (ইয়াত সমুদয় অৰ্থ উদয় বা উৎপত্তি), অৰ্থাৎ তেওঁ চিন্তাৰ দ্বাৰা দেখিবলৈ পায়—হেতু সমূহৰ দ্বাৰা ৰূপ-স্কন্ধৰ উৎপত্তি হয় । সেই ৰূপ তৃষ্ণা-সমুদয়ৰ পৰা ৰূপ-সমুদয়, উপাদান-সমুদয়ৰ পৰা ৰূপ-সমুদয়, কৰ্ম্ম-সমুদয়ৰ পৰা ৰূপ-সমুদয় আৰু আহাৰ-

সমুদয়ৰ পৰা কপ-সমুদয় সম্ভৱ হয়। এইদৰে তেওঁ হেতুৰ ফালৰ পৰা কপস্কন্ধৰ উৎপত্তি দৰ্শন কৰে। কপ-স্কন্ধৰ উদয়দৰ্শনকাৰী ভিক্ষুৱে এই পঞ্চ লক্ষণো দেখিবলৈ পায়—অবিচ্ছাৰ নিৰোধেই কপ-স্কন্ধৰ নিৰোধ হয়। সেইদৰে তৃষ্ণাৰ নিৰোধত কপ-স্কন্ধৰ নিৰোধ, উপাদানৰ নিৰোধত কপ-স্কন্ধৰ নিৰোধ, কৰ্ম্মৰ নিৰোধত কপস্কন্ধৰ নিৰোধ আৰু আহাৰৰ নিৰোধত কপস্কন্ধৰ নিৰোধ হয়। এইদৰে হেতুসমূহৰ নিৰোধত কপস্কন্ধৰ নিৰোধ হয়। এইদৰে নিৰোধৰ ফালৰ পৰা তেওঁ কপস্কন্ধৰ ব্যয় বা বিলয় দৰ্শন কৰে। কপস্কন্ধৰ বিলয়দৰ্শনকাৰীয়ে উক্ত পঞ্চ লক্ষণ দেখিবলৈ পায়। উক্ত প্ৰকাৰে অবিচ্ছাসমুদয়ৰ পৰা বেদনা-সমুদয়, তৃষ্ণা-সমুদয়ৰ পৰা বেদনা-সমুদয়, উপাদান-সমুদয়ৰ পৰা বেদনা-সমুদয়, কৰ্ম্ম-সমুদয়ৰ পৰা বেদনা-সমুদয় আৰু স্পৰ্শ-সমুদয়ৰ পৰা বেদনা-সমুদয় সম্ভৱ হয়। তেওঁ হেতুৰ ফালৰ পৰা বেদনাস্কন্ধৰ উদয় দৰ্শন কৰে। বেদনা-স্কন্ধৰ উদয়-দৰ্শনকাৰী ভিক্ষুৱে উক্ত পঞ্চ লক্ষণ দেখিবলৈ পায়। অবিচ্ছা, তৃষ্ণা, উপাদান, কৰ্ম্ম আৰু স্পৰ্শৰ নিৰোধেই বেদনাৰ নিৰোধ হয়। হেতুসমূহৰ নিৰোধত বেদনাস্কন্ধৰ নিৰোধ হয়। এইদৰে নিৰোধৰ ফালৰ পৰা তেওঁ বেদনাস্কন্ধৰ ব্যয় বা বিলয় দৰ্শন কৰে। বেদনা স্কন্ধৰ বিলয়দৰ্শনকাৰী ভিক্ষুৱে উক্ত পঞ্চ লক্ষণ দেখিবলৈ পায়। উক্ত প্ৰকাৰে সংজ্ঞা, সংস্কাৰ আৰু বিজ্ঞান-স্কন্ধৰ উদয় আৰু বিলয় দৰ্শন কৰিব লাগে। পাৰ্থক্যৰ ভিতৰত কেৱল বিজ্ঞানস্কন্ধৰ বেলিকা স্পৰ্শৰ ঠাইত নাম-ৰূপ শব্দটো মাত্ৰ যোগ দিব লাগে। এইদৰে এটি এটিকৈ স্কন্ধৰ উদয় আৰু বিলয় দৰ্শনত দহোটা দহোটাকৈ মুঠ পঞ্চাশটা লক্ষণ নিৰ্দিষ্ট হয়। উক্ত লক্ষণবিলাকৰ দ্বাৰা এইদৰে ‘কপৰ’ উদয় হয় আৰু এইদৰে কপৰ ব্যয় বা বিলয় হয়, এই নিয়মে যোগীয়ে হেতুৰ ফালৰ পৰা উৎপত্তিস্কন্ধ (মুহুৰ্ত্ত) আৰু ব্যয়ৰ বা বিলয়বন্ধন বিশদভাৱে জ্ঞানেৰে চিন্তা কৰে। এইদৰে নিৰিষ্টমানে অবিবৰ্ত্ত চিন্তা কৰাৰ ফলত তেওঁ

জ্ঞানচক্ৰে দেখিবলৈ পায়—বৰ্ত্তমানৰ এই পঞ্চস্কন্ধ অতীতত নাছিল, অতীতৰ অবিছাদি হেতুত উৎপন্ন হৈছে আৰু ইহঁতৰ স্বাভাৱিক নিয়মত পুনঃ বংস প্ৰাপ্ত হৈছে। পঞ্চস্কন্ধৰ উৎপত্তিক্ৰম আৰু বিলয়-ক্ৰম, এই ক্ৰম দুয়ৰ প্ৰতি একাগ্ৰমনে অবিৰত নিৰীক্ষণ কৰোঁতে তেওঁৰ জ্ঞান ক্ৰমে বিশদতৰ হৈ উঠে। এইদৰে হেতুৰ ফালৰ পৰা উৎপত্তিৰ ক্ৰম আৰু বিনাশৰ ক্ৰম, এই ক্ৰম দুয়ৰ ফালৰ পৰা পঞ্চস্কন্ধৰ উদয় আৰু বিলয় দৰ্শন কৰোঁতে তেওঁৰ জ্ঞান-চক্ৰত চাৰিপ্ৰকাৰ আৰ্য্যসত্য আৰু প্ৰতীত্যসমুৎপাদ ধৰ্ম্মৰ নিয়মসমূহ প্ৰতিভাত হয়। অবিছাদি হেতুৰ পৰা পঞ্চস্কন্ধৰ উৎপত্তি আৰু অবিছাদি হেতুৰ নিবোধত পঞ্চস্কন্ধৰ নিবোধ দৰ্শনৰ নামেই হেতুৰ ফালৰ পৰা পঞ্চস্কন্ধৰ উদয়-বিলয় দৰ্শন। তেওঁ পঞ্চস্কন্ধৰ যি উৎপত্তি-লক্ষণ আৰু ভঙ্গ-লক্ষণ দেখিবলৈ পায়, সেইয়েই তেওঁৰ পক্ষে উৎপত্তি-ক্ৰম আৰু ভঙ্গ-ক্ৰম হিচাপে ক্ৰম দুয়ৰ ফালৰ পৰা পঞ্চস্কন্ধৰ উদয়-বিলয় দৰ্শন এইদৰে হেতু আৰু ক্ৰম উভয় ফালৰ পৰাই উদয় আৰু বিলয় দৰ্শন কৰে। হেতুৰ ফালৰ পৰা বিলয় দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁ জনক বা জনন-কাৰণ অৱগত হয় আৰু তাতে তেওঁৰ ওচৰত সমুদয়-সত্য প্ৰকটিত হয়। লক্ষণৰ ফালৰ পৰা উদয় দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁ জন্ম-দুঃখ অৱগত হয় আৰু তাতে তেওঁৰ ওচৰত দুঃখ-সত্য প্ৰকটিত হয়। হেতুৰ ফালৰ পৰা দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁ জানিব পাৰে—হেতু নাথাকিলে উৎপত্তি নহয় আৰু তাতে তেওঁৰ সম্মুখত নিবোধ-সত্য ফুটি উঠে। ক্ৰমৰ ফালৰ পৰা বিলয় দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁ জানিব পাৰে—জীৱৰ কাৰণে মৰণ দুঃখ আৰু তাতে তেওঁৰ সম্মুখত দুঃখ-সত্য ফুটি উঠে। এইদৰে উদয়-বিলয় দৰ্শন, ই লৌকিক মাৰ্গ, এইদৰে সম্মোহ দূৰীভূত হোৱাৰ ফলত তেওঁৰ ওচৰত মাৰ্গ-সত্য ফুটি উঠে। এইদৰে চাৰি আৰ্য্যসত্য আৰু প্ৰতীত্যসমুৎপাদ ধৰ্ম্মৰ নিয়ম বিলাক ফুটি উঠিলে যোগীৰ জ্ঞানত প্ৰতিভাত হয় যেনে পূৰ্বত অজ্ঞপন্ন সংস্কাৰধৰ্ম্মসমূহ

উৎপন্ন হৈছে আৰু উৎপন্ন সংস্কাৰধৰ্মসমূহ নিকৰ্শ হৈছে। এইদৰে সংস্কাৰ ধৰ্মবিলাক নিত্য নতুন আকাৰত তেওঁৰ স্মৃতিপথত উদ্ভিত হয়। কেৱল সিয়েই নহয়, সূৰ্য্যোদয়ত নিয়বৰ তুপাৰ দৰে, জল-বৃদ্ধদৰ দৰে, পানীত দণ্ড বেথাৰ দৰে, বিদ্যুৎ জ্বলিকনিৰ দৰে, সংস্কাৰ ধৰ্মসমূহ অতীৱ ক্ষণস্থায়ী আৰু মায়াবীচিকাৰ দৰে, ফেন-পুঞ্জৰ দৰে, কলগছৰ দৰে অসাৰ বুলি তেওঁৰ ভাৱ জন্মে। ক্ষণভঙ্গুৰ ধৰ্ম উৎপন্ন হৈছে আৰু উৎপন্ন হৈয়েই ভঙ্গ হৈছে। এইদৰে সংস্কাৰ ধৰ্মবিলাকৰ উদয়-বিলয় দৰ্শন কৰি থকাত উদয়-বিলয় দৰ্শন নামৰ তৰুণ বিদৰ্শন জ্ঞান তেওঁৰ অধিগত হয়। এই জ্ঞান লাভ কৰিলে বা আয়ত্ত কৰিলে তেওঁ আৰুবিদৰ্শক নাম পায়।

তৰুণ বিদৰ্শনজ্ঞান লৈ যোগীয়ে দৃঢ় পৰাক্ৰমেৰে বিদৰ্শন সাধনা আৰম্ভ কৰিলে তেওঁৰ দহপ্ৰকাৰ বিদৰ্শন উপক্লেৰ্শ বা বিঘ্ন আৰ্হি উপস্থিত হয়। যে আৰ্য্যশ্ৰাৱকে লোকোত্তৰ মাৰ্গ ফল প্ৰাপ্ত হৈছে, অথবা সাধকে বিপথগামী হৈছে, নাইবা তেওঁ বিদৰ্শন ভাৱনা পৰিত্যাগ কৰিছে, অথবা যি মানুহ হীনবীৰ্য্য তেওঁৰ এই বিলাক উপক্লেৰ্শ উৎপন্ন হয়। যি দৃঢ়বীৰ্য্য সাধক, সম্যকপন্থী আৰু সদায় যত্নৱান তেওঁৰ উক্ত উপক্লেৰ্শসমূহ উৎপন্ন নহয়। দহ বিধ বিদৰ্শন উপক্লেৰ্শ, যেনে—(১) পোহৰ, (২) জ্ঞান, (৩) প্ৰীতি, (৪) প্ৰশান্তি, (৫) সুখ, (৬) অধিমোক্ষ, (৭) প্ৰগ্ৰহ, (৮) উপস্থান, (৯) উপেক্ষা আৰু (১০) নিকাশ্টি।

প্ৰথমে, পোহৰ, আলোক-উদ্ভাস, জ্যোতিঃনিৰ্গম। তৰুণ বিদৰ্শন জ্ঞান উৎপন্ন হলে সাধকৰ মনত উদয় হব পাবে, ‘ওহ’ এনে পোহৰ বা জ্যোতিঃ এই দেহৰ পৰা পূৰ্বে কেতিয়াও নিৰ্গত হোৱা নাছিল, মই নিশ্চয় মাৰ্গ-ফল লাভ কৰিছো। এইদৰে সাধকৰ মনত যিটো মাৰ্গ নহয় তাক মাৰ্গ, যিটো ফল নহয় তাক ফল বুলি ধাৰণা জন্মে। এই ভ্ৰান্ত ধাৰণাৰ বশবৰ্তী হৈ তেওঁ বিদৰ্শন মাৰ্গৰ পৰা চ্যুত হৈ বিপথগামী হয়। তেওঁ নিজে যুল

কৰ্মস্থান-ভাৱনা, ধৈৰ্য্য বস্ত্ৰৰ চিন্তা বিসৰ্জন দি দেহজাত আলোকেই বিমুক্ত কৰে। এই জাতীয় আলোকে বা জ্যোতিয়ে কোনো কোনো সাধকৰ আসন খনি মাত্ৰ পোহৰ কৰে, কাৰোবাৰ প্ৰকোষ্ঠ মাত্ৰ, কাৰোবাৰ বহিঃপ্ৰকোষ্ঠ মাত্ৰ, কাৰোবাৰ গোটেই বিহাৰ বা পৰিবেশ, কাৰোবাৰ এব—গবুতি, কাৰোবাৰ আধা যোজন, কাৰোবাৰ একযোজন, কাৰোবাৰ দুই, তিনি যোজন ইত্যাদি ক্ৰমে পৃথিৱীৰ উৰ্দ্ধ একনিষ্ঠ ব্ৰহ্মলোক পৰ্য্যন্ত উদ্ভাসিত কৰি উৎপন্ন হয়। ভগৱান বুদ্ধৰ দৰে মহাপুৰুষৰ পক্ষে দেহৰ জ্যোতিঃ দশ সহস্ৰ চক্ৰবাল উদ্ভাসিত কৰি উৎপন্ন হব পাৰে।

দ্বিতীয়, জ্ঞান। ই তৰুণ বিদৰ্শনজনিত জ্ঞান, উচ্চাঙ্গ জ্ঞান। কপাকপ ধৰ্ম্মসমূহ জ্ঞানেৰে একান্তমনে বিচাৰ কৰিবৰ সময়ত সাধকৰ অতি তীক্ষ্ণ আৰু বিশদ জ্ঞান উৎপন্ন হয়। ই নিক্লিপ্ত ইন্দ্র-বজ্ৰৰ দৰে, অপ্ৰতিহতবেগবিশিষ্ট। এইদৰে জ্ঞানসঞ্চাৰতো সাধকৰ মন পূৰ্বোক্তৰ দৰে ভ্ৰান্ত ধাৰণা উপস্থিত হৈ তেওঁক বিপথগামী কৰিব পাৰে।

তৃতীয়, শ্ৰীতি, ই তৰুণ বিদৰ্শন জনিত শ্ৰীতি। সামান্য, ক্ষণিক, উদ্বেলিত, উদ্বেগকৰ আৰু ক্ষুৰণ এই পঞ্চশ্ৰীতি, ক্ৰমে নিবিষ্ট সাধকৰ উৎপন্ন হৈ তেওঁৰ গোটেই দেহ পৰিপূৰ্ণ কৰি তোলে। এইদৰে শ্ৰীতিৰ অনুভূতিতো পূৰ্বোক্ত নিয়মে সাধকৰ ভ্ৰান্ত ধাৰণা উৎপন্ন হৈ তেওঁক পথভ্ৰষ্ট কৰিব পাৰে।

চতুৰ্থ, প্ৰশান্তি, উপশান্তি, উপশম। ধ্যান নিবিষ্ট সাধকৰ শৰীৰ আৰু মনত, ব্যথা-বেদনা, গধুৰ, কৰ্কশতা, অকৰ্ম্মণ্যতা, অশুশ্ৰুতা আৰু বক্তৃতা, এইবিলাক অস্বস্থিকৰ অৱস্থা অনুভূত নহয়। তেতিয়া তেওঁৰ দেহমন উপশান্ত, লঘু, মৃদু, কৰ্ম্মণ্য, সুবিশদ আৰু সুস্থিৰ হয়। তাতে তেওঁ এক প্ৰকাৰৰ অমামুখিক অলৌকিক ৰতি অনুভৱ কৰে। এইদৰে অমামুখিক ৰতি সন্মুখেই উক্ত হৈছে।

সুখ্ণ্ণাগাৰং পৱিট্টৈস্‌স সন্ত্ৰিষ্টস্‌স ভিক্‌খুনো,
অমাহুসি-বতি হোতি সন্মা ধম্মং বিপস্‌সতো
য়তো যতো সন্মসতি খন্ধানং উদয়-বয়ং,
লভতি পীতি-পামোজ্জং অমতং তং ৱিজ্ঞানতং ।

“শূন্যগাৰত প্ৰৱিষ্ট, ধ্যান-নিৱিষ্ট, শাস্ত্ৰচিন্তা তিস্কুব অমাহুযিক
বতি (আনন্দ) অনুভূত হয় । যি কোনো ফালৰ পৰা তেওঁ পঞ্চস্কন্ধৰ
উদয়-বয় দৰ্শন নকৰক লাগিলে, তাত্তেই তেওঁ স্তীতি-প্ৰামোহ
অনুভৱ কৰিব । তাকেই বিদৰ্শকৰ কাৰণে অমৃত বুলি কোৱা হয় ।”

এই জাতীয় বতি অনুভৱৰ ফলতো পূৰ্বোক্ত নিয়মে সাধকে
ভ্ৰান্ত ধাৰণাৰ বশৱৰ্তী হৈ বিপথগামী হব পাৰে ।

পঞ্চম, সুখ । ই তৰুণ বিদৰ্শনজনিত সুখানুভূতি । এনেবিধৰ
অনুভূতি সাধকৰ গোটেই শৰীৰ পৰিপ্লুত কৰি শ্ৰেষ্ঠ আকাৰত
উৎপন্ন হয় । ইয়ো পূৰ্বোক্তৰ দৰে সাধকক ভ্ৰম পথত পৰিচালিত
কৰিব পাৰে ।

ষষ্ঠ, অধিমোক্ষ বা বলৱতী শ্ৰদ্ধা । তেতিয়া বিদৰ্শকৰ চিন্তা-
চৈতন্যিক ধৰ্ম্মসমূহ সম্প্ৰসাদহেতুকে বলৱতী শ্ৰদ্ধা উৎপন্ন হয় ।
ইয়ো পূৰ্বোক্ত নিয়মে সাধকৰ পক্ষে উপক্ৰেশত পৰিণত হব পাৰে ।

সপ্তম, প্ৰগ্ৰহ বা বীৰ্য্য । তেতিয়া বিদৰ্শকৰ নাতি দৃঢ়,
নাতি-শিথিল বীৰ্য্য বা কৰ্ম্মশক্তি উৎপন্ন হয় । ইয়ো পূৰ্বোক্ত
নিয়মে সাধকক পথভ্ৰান্ত কৰিব পাৰে ।

অষ্টম, উপস্থান বা স্মৃতিশীলতা । তেতিয়া সাধকৰ পৰ্বতৰ দৰে
অচল, অটল, সুদৃঢ় স্মৃতি উৎপন্ন হয় । ইয়ো পূৰ্বোক্ত নিয়মে
সাধকৰ পথত বিপ্লৱ ঘটাব পাৰে ।

নবম, উপেক্ষা, তৰুণ বিদৰ্শনজনিত মধ্যস্থভাৱ-সমুত্ত বলৱতী
উপেক্ষা । ইয়ো পূৰ্বোক্ত ভাৱে সাধকৰ পথত বিপ্লৱ ঘটাব পাৰে ।

দশম নিকান্তি বা তৰুণ বিদৰ্শনজনিত শাস্ত্ৰ নুস্কৰ অনুভাগ ।
ইয়ো পূৰ্বোক্ত ভাৱে সাধকে ভ্ৰমৰ বশৱৰ্তী হব পাৰে ।

যি যোগাচাৰীয়ে সুদক্ষ নহয়, নিপুণ নহয়, তেওঁৰ মন দহবিধ উপক্ৰেশৰ দ্বাৰা কম্পিত আৰু বিক্ষিপ্ত হয়। পোহবাদি উপক্ৰেশৰ প্ৰত্যেকটিকে “ই মোৰ, এইটো মই, এইটো মোৰ আত্মা” এইদৰে ভাবি তাৰ প্ৰতি তেওঁ আকৃষ্ট হয়। যি দক্ষ; নিপুণ আৰু বুদ্ধিমান যোগাচাৰী, তেওঁ পোহবাদি উপক্ৰেশৰ প্ৰত্যেকটিকে “এই পোহৰ মোৰ শৰীৰৰ পৰা উৎপন্ন হৈছে, সি অনিত্য, হেতু-সমুৎপন্ন, ক্ষয়শীল, পৰিনামী, এইটো মোৰ আত্মা নহয়, অনাত্মা” এইদৰে জ্ঞানেৰে বিচাৰ কৰি, বাৰে বাৰে চিন্তা কৰে। এই কাৰণে স্থিৰিৰ সকলে কৈছে :—

ইমানি দস ঠানানি পঞ্ঞায় য়স্‌স পৰিচিতা,

ধম্মুদ্ধচ্চ কুসলো হোতি ন চ বিক্‌থপং গচ্ছতি।

“এই দহ প্ৰকাৰ কাৰণ, অৰ্থাৎ বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ পৰিপন্থী দহবিধ উপক্ৰেশ সাৰ জ্ঞানত পৰিচিত, উপক্ৰেশ ধৰ্ম্মৰ উদ্ভৱত চিন্তাৰ ঔদ্ধত্য নিবাৰণ কৰিবলৈ সি দক্ষ, তেওঁৰ চিত্ত বিক্ষিপ্ত নহয়, উপক্ৰেশত কম্পিত নহয়।”

সেই দক্ষ যোগীয়ে উক্ত দহবিধ উপক্ৰেশৰূপজটাক বিজ্ঞাতি কৰি বা ছেদন কৰি জ্ঞানেৰে বিচাৰ কৰে—“পোহবাদি উপক্ৰেশ-সমূহ বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ পৰিপন্থী, সেইটো বিদৰ্শন জ্ঞান মাৰ্গ নহয়, উপক্ৰেশ-বিমুক্ত বিদৰ্শন-জ্ঞানেই মাৰ্গ। “ই যথার্থ মাৰ্গ, ই যথার্থ মাৰ্গ নহয়, এইদৰে মাৰ্গ আৰু বিপৰীত মাৰ্গ বুজি স্থিৰ কৰা জ্ঞানেৰেই ‘মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি’ বুলি কোৱা হয়। ইয়ালৈকে সেই যোগাচাৰী ভিক্ষুৱে ত্ৰিবিধ সত্যৰ বিচাৰ সমাপ্ত কৰে, যেনে :—‘দৃষ্টি-বিশুদ্ধিত’ হুঃখ-সত্যৰ বিচাৰ, ‘শব্দা-উদ্ভৱণ-বিশুদ্ধিত’ সমুদয় সত্যৰ বিচাৰ আৰু ‘মাৰ্গামাৰ্গ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধিত’ সম্যক-মাৰ্গৰ অৱধাৰণত মাৰ্গ সত্যৰ বিচাৰ, এইদৰেই লৌকিক জ্ঞানত ত্ৰিসত্যৰ বিচাৰ সম্পাদিত হল।

৬। প্ৰতিপদ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি

আঠ প্ৰকাৰ জ্ঞানৰ দ্বাৰা সন্নিয়ন্ত্ৰিত বিদৰ্শন আৰু
অনুলোমজ্ঞান, এই ন বিধ জ্ঞানকেই প্ৰতিপদ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি
বুলি কোৱা হয়। আঠ প্ৰকাৰ জ্ঞান, যেনে :—উপক্ৰেশ-বিমুক্তি
উদয়-ব্যয়-জ্ঞান, ভঙ্গ-জ্ঞান, ভয়-জ্ঞান, আদীনয়-জ্ঞান, নিৰ্বেদ-জ্ঞান,
মুমুক্ষা-জ্ঞান প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান, আৰু সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান আৰু নৱম
জ্ঞান অনুলোম-জ্ঞান। সেই কাৰণে প্ৰতিপদ-জ্ঞান-দৰ্শন বিশুদ্ধি
সাধন কৰিবলৈ হলে উপক্ৰেশ-বিমুক্ত উদয়-ব্যয়-জ্ঞানৰ পৰা আৰম্ভ
কৰি ক্ৰমে ভঙ্গ-জ্ঞানাদিৰ প্ৰতি মনোযোগ কৰা কৰ্তব্য। এই
ক্ষেত্ৰত প্ৰশ্ন হ'ব পাৰে—পুনৰায় উদয়-ব্যয়-জ্ঞানৰ প্ৰতি মনোযোগ
দিয়াৰ প্ৰয়োজন কি? প্ৰয়োজন এই যে, অনিত্য, দুঃখ আৰু
অনায়া হিচাপে ত্ৰিবিধ লক্ষণ ভালদৰে দৰ্শন নকৰিলে নচলে।
পূৰ্বে যোগাচাৰীয়ে উদয়-ব্যয়-জ্ঞানৰ দহবিধ উপক্ৰেশৰে উপক্লিষ্ট
আছিল বুলি ত্ৰিলক্ষণ যথার্থ ভাৱে দৰ্শন কৰিব পৰা নাছিল।
এতিয়া সেই উপক্ৰেশ-বিমুক্ত হৈছে বুলি তেওঁ যথার্থভাৱে ত্ৰিলক্ষণ
দৰ্শন কৰিবলৈ সমৰ্থ। আকৌ প্ৰশ্ন হৈছে :—উক্ত ত্ৰিলক্ষণ কি
মনোনিবেশ নকৰাৰ ফলত, আৰু কিহৰ দ্বাৰা প্ৰতিচ্ছন্ন আছিল
বুলি স্মৃতি-পথত উদিত নহৈছিল? উদয়-ব্যয় প্ৰতি মনোনিবেশ
নকৰাত আৰু 'নাম-ৰূপ ধৰ্ম' হেতু হিচাপে উৎপন্ন হৈ অতি শীঘ্ৰে
লয়প্ৰাপ্ত হৈছিল, এইদৰে ইয়াৰ উৎপত্তি, স্থিতি, লয় ইমান দ্ৰুত
হয়, তাক সহজতে জ্ঞাত কৰা নাযায়। এইদৰে এটিৰ পাচত এটি
অহা আৰু উৎপন্ন হোৱাৰ নাম, সম্ভৱি বা প্ৰৱাহ। এনেবিধ
সম্ভৱিত উদয়-ব্যয় প্ৰতিচ্ছন্ন থাকে বুলিয়েই অনিত্য-লক্ষণ সহজতে
জ্ঞানৰ গোচৰীভূত নহয়। শৰীৰৰ নিত্য যন্ত্ৰণাৰ প্ৰতি অমনোযোগৰ
কাৰণে আৰু চতুৰ্বিধ ইৰ্ষ্যাপদৰ নিত্য পৰিৱৰ্ত্তন দুঃখ-লক্ষণ প্ৰতিচ্ছন্ন
থাকে কাৰণেই তাকো সহজতে অনুভূত কৰিব নোৱাৰে। এই

শৰীৰৰ পঞ্চস্কন্ধ বিভাগৰ প্ৰতি মনোনিবেশ নকৰাত আৰু পঞ্চ-
স্কন্ধৰ সমবায়ক শৰীৰ বা জীৱ বুলি ধাৰণা কৰাত অনাত্মা-লক্ষণ
জ্ঞানৰ গোচৰীভূত নহয়। এই শৰীৰ মই বা মোৰ যি ভ্ৰান্ত ধাৰণা,
এইটোৱেই হল আত্ম-দৃষ্টি বা সংকায়-দৃষ্টি। পৰমাৰ্থিক হিচাপে
শৰীৰক বিভাগ কৰি চালে তেতিয়া আৰু আমিষ বোধ নাথাকে,
কেৱল সংস্কাৰপুঞ্জ মাত্ৰ দেখিবলৈ পায়। যেনেকৈ অন্ধকাৰত
জৰীকে সৰ্প বুলি ভ্ৰম হয় আৰু পোহৰত দৃষ্টিপাত কৰিলে সেই
ভ্ৰম দূৰীভূত হয়, জৰীক জৰী বুলি জানে, তেনেকৈ অবিছা
অন্ধকাৰতো এই শৰীৰক ‘মই’ বা ‘মোৰ’ বুলি মিচা ধাৰণা হয়
আৰু জ্ঞানৰূপ পোহৰৰ সহায়ত লক্ষ্য কৰিলে সেই ভ্ৰম বা মিচা
ধাৰণা অন্তৰ্হিত হয়, কেৱল সংস্কাৰ-পুঞ্জ মাত্ৰ দেখিবলৈ পায়। এই
যে শৰীৰৰ প্ৰতি বিপৰীত ধাৰণা, তাৰ নাম আত্ম-দৃষ্টি বা সংকায়-
দৃষ্টি, আৰু সেই ভ্ৰান্ত ধাৰণা অন্তৰ্হিত হৈ সংস্কাৰ-পুঞ্জ বুলি যি
সত্য ধাৰণা বা যথার্থ-দৰ্শন (যথাভূত-দৰ্শন), তাৰ নামেই অনাত্ম-
দৃষ্টি। এই ক্ষেত্ৰত অনিত্য আৰু অনিত্য-লক্ষণ, দুঃখ আৰু দুঃখ-
লক্ষণ, অনাত্মা আৰু অনাত্মা-লক্ষণ দৰ্শন কৰা কৰ্ত্তব্য। অনিত্য
কওঁতে পঞ্চ স্কন্ধকেই বুজায়, পঞ্চ স্কন্ধৰ অতিৰিক্ত কোনো স্কন্ধ বা
সংস্কাৰ ধৰ্ম নাই। এই সংস্কাৰ ধৰ্মসমূহ নিত্য পৰিবৰ্ত্তনশীল, ইহঁতৰ
পৰিবৰ্ত্তনশীলতাই অনিত্য-লক্ষণ। যিটো অনিত্য সিয়ে দুঃখ। এই
শৰীৰ জৰা, ব্যাধি, মৃত্যু প্ৰভৃতি আকাৰত নিত্য পৰিবৰ্ত্তিত
হোৱাতেই নানা যন্ত্ৰণাই নিয়ত অনুভূত হয়, সেই কাৰণে সি দুঃখ।
সদায় যন্ত্ৰণাকাৰত অনুপূত হোৱাই দুঃখ-লক্ষণ। যিটো দুঃখ সি
অনাত্মা। যি ইচ্ছা বশত নাথাকে, অবশ-বৰ্ত্তিতাই অনাত্ম-লক্ষণ।
যোগীয়ে উপক্লেৰ্শ-বিমুক্ত হৈ ‘উদয়-ব্যয়-জ্ঞানত’ এই লক্ষণত্ৰয়
যথাসত্য দৰ্শন কৰে।

৩। ভঙ্গ-জ্ঞান

নাম-ৰূপ ধৰ্ম্ম—অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম, এইদৰে জ্ঞানৰ দ্বাৰা বিচাৰ কৰাৰ ফলত যোগীৰ উদয়-ব্যয়-জ্ঞান তীক্ষ্ণতৰ হয়। সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাক তেওঁৰ স্মৃতি-পথত ক্ৰমত আবিৰ্ভূত হৈ লয়প্ৰাপ্ত হয়। এই অৱস্থাত তেওঁৰ স্মৃতিত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাকৰ উৎপত্তি আৰু স্থিতি-ক্ষণ তিষ্ঠিব নোৱাৰে, তাৰ ভঙ্গ-ৰূপত অৱস্থিত হয়। সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাক এইদৰে উৎপন্ন হৈ এইদৰে বিনষ্ট হৈছে, এইদৰে অবিৰত দৰ্শন কৰোতে কৰোতে ক্ৰমে তেওঁৰ ‘ভঙ্গ-জ্ঞান’ উৎপন্ন হয়। অনিত্যতাৰ শেষ পৰিণতিয়েই ভঙ্গ। ভঙ্গামুদৰ্শী ভিক্ষুৱে সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মক অনিত্যৰ ফালৰ পৰা সততে দৰ্শন কৰে, নিত্যতাৰ ফালৰ পৰা নহয়; দুঃখৰ ফালৰ পৰা দৰ্শন কৰে, সুখৰ ফালৰ পৰা নহয়, অনাত্মাৰ ফালৰ পৰা দৰ্শন কৰে, আত্মাৰ ফালৰ পৰা নহয়, যিটো অনিত্য সি দুঃখ আৰু যিটো দুঃখ সি অনাত্ম। সেই কাৰণে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম, বিষয়ে আনন্দিত হোৱাৰ কাৰণ একো নাই আৰু আসক্ত হোৱাৰো কোনো কাৰণ নাই। এইদৰে তেওঁ ভঙ্গ-জ্ঞান দৰ্শনত অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্মা হিচাপে সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাক বাৰে বাৰে দৰ্শন কৰে। এইদৰে দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁৰ চিত্ত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ প্ৰতি অনাসক্ত হয়, সেই বিষয়ে তেওঁৰ বৈবাগ্য উৎপন্ন হয়, তেওঁ সততে উদ্বাসীন হৈ বিচৰণ কৰে। এইদৰে তেওঁ লৌকিক জ্ঞানত লোভৰ নিবোধ সাধন কৰে। নাম-ৰূপৰ ভঙ্গ বা বিনাশ অবিৰত দৰ্শন কৰাৰ ফলত তেওঁ ভাবে—সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাকেই ভগ্ন হৈছে, ইহঁতৰ ভেদ বা বিনাশেই মৰণ। অনিত্য-দুঃখ-অনাত্ম-ভাৱাপন্ন সংস্কাৰধৰ্ম্ম জীৱাত্মা নহয়। সেই কাৰণে জীৱ বুলি কোনোৱে মৰা নাই, সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাক মাত্ৰ ভগ্ন হৈছে। এইদৰে শূন্যতা ফালৰ পৰা তেওঁৰ স্মৃতি উৎপন্ন হয়। এই কাৰণে স্মৃতিবসকলে কৈছে :—

খন্ধা নিকঙ্কন্তি ন চ'থি অঞ্ঞা,
 খন্ধানাং ভেদো মৰণন্তি বুচ্চতি ।
 তেসং খয়ং পস্‌সতি অল্পমন্তো,
 মনিং'ৱ ৱিঅং ৱজ্জিবেন য়োনিসোতি ।

“পঞ্চস্কন্ধৰ বিনষ্ট হৈছে, কোনো জীৱ বা মানুহ মৰা নাই ।
 পঞ্চস্কন্ধৰ ভেদ হৈ যোৱাকেই মৰণ বুলি কোৱা হয় । হীৰাৰ দ্বাৰা
 মণি বিদ্ধ কৰাৰ দৰে অপ্ৰমত্ত ভিক্ষুৱেও তীক্ষ্ণ জ্ঞানেৰে পঞ্চস্কন্ধৰ ক্ষণ
 নিৰীক্ষণ কৰে ।”

পঞ্চস্কন্ধৰ ধ্বংসৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়াৰ ফলত যোগীৰ মনত
 উদয় হয়—হুৰ্বল মাটিৰ পাত্ৰ যেনেকৈ ভগ্ন হৈছে, সূক্ষ্ম ধূলি বাশি
 “বায়ুমণ্ডলে যেনেকৈ বিক্ষিপ্ত কৰিছে, সেইদৰে সংস্কাৰ-ধৰ্ম্ম সমূহো
 (নাম-ৰূপ) যেন অবিৰত ভগ্ন হব লাগিছে, কেৱল ভাঙি গৈছে ।
 তেতিয়া তেওঁ সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মসমূহৰ উৎপত্তি আৰু স্থিতিৰ প্ৰতি
 মনোযোগ দি কেৱল ভঙ্গ-ক্ষণৰ ফালকেই মনোযোগ দিয়ে ।
 যেনেকৈ ধাৰাধাৰে বৰষুণ দিয়াৰ সময়ত চক্ষুস্থান পুৰুষে পুখুৰীৰ
 পাৰত নাইবা নৈৰ-কাষত ঠিয় হৈ লক্ষ্য কৰি থাকে—পানীৰ
 কণিকাবিলাক অতি শীঘ্ৰে উৎপন্ন হৈ অতি শীঘ্ৰে লয় প্ৰাপ্ত হৈছে,
 তেনেকৈ সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মবিলাকো (নাম-ৰূপ) অবিৰত ভাঙিব লাগিছে,
 কেৱল ভঙ্গ হব লাগিছে, এই দৰেই তেওঁ দেখিবলৈ পায় । এই
 শ্ৰেণীৰ যোগাচাৰী ভিক্ষুৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰি ভগৱানে কৈছে—

য়থা বুব্বলকং পস্‌সে যথা পস্‌সে মৰীচিকং,
 এৱং লোকং অৱেক্ষন্তং মচ্চু-ৰাজ্জা ন পস্‌সী'তি ।

“জল-বুদ্বুদ আৰু মৰীচিকা চোৱাৰ দৰে যিয়ে পঞ্চ স্কন্ধৰ
 সম্যকৰূপ দৰ্শন কৰে, মৃত্যুৰাজে (যম) তেওঁক দেখি নাপায়,
 তেওঁ মৃত্যুঞ্জয় ।”

সকলো সংস্কাৰ-ধৰ্ম্ম ধ্বংসৰ অভিমুখত, এইদৰে দৰ্শনৰ ফলত

তেওঁৰ আঠ প্ৰকাৰ গুণযুক্ত ‘ভঙ্গ-জ্ঞান’ সূদৃঢ় হয়। আঠবিধ গুণ, যেনে :—ভৱদৃষ্টি বৰ্জ্জন, জীৱনৰ মায়্যা ত্যাগ, সততে আত্মনিয়োগ, বিগ্ৰহজীৱিকা, ইচ্ছুক-পৰিত্যাগ, নিৰ্ভয়তা ক্ষান্তি আৰু সৌহাৰ্দ লাভ, বতি আৰু অবতি সহণশীলতা। এই কাৰণেই স্তৱিবসকলে কৈছে :—

ইমানি অট্টগুণ মন্তানি
দিশ্বা তহিং সম্মসতি পুনঃপুনঃ।
আদিচ্চ-সেল-সিবম্পমো মুনি,
ভঙ্গাহু পস্মৌ অমতস্ পত্তিয়া’তি।

“ভঙ্গ-জ্ঞানৰ এই আঠ প্ৰকাৰ গুণ দেখি ভঙ্গানুদৰ্শী উদয়-গিৰি-শিখৰৰ দৰে মুনিয়ে মহানিৰ্বাণ লাভৰ কাৰণে সংস্কাৰ-ধৰ্মসমূহৰ “ভঙ্গ-লক্ষণ’ত মনোযোগেৰে পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰে।”

৪। ভয়-জ্ঞান

সকলো সংস্কাৰ-ধৰ্মৰ ক্ষয় বা নিৰোধক আলম্বন কৰি ভয়-জ্ঞান উত্তৰোত্তৰ বৰ্দ্ধিত কৰিলে সুখ-স্বাচ্ছন্দ্য-প্ৰিয় কাপুৰুষৰ (ভীক পুৰুষৰ) কাৰণে সিংহ, বাঘ, যক্ষ, বান্দুস আৰু সৰ্প বিষাদিত ভীতি দৰ্শনৰ দৰে ভয়-জ্ঞানত সাধকৰ স্মৃতি পথত ত্ৰিলোকত যুক্ত সংস্কাৰধৰ্মসমূহ ভয়াবহ হিচাপে আবিৰ্ভূত হয়। তেওঁ গোটেই ত্ৰিলোকেই অনিত্য, অক্ৰম, পৰিণামী বুলি অৱধাৰণ কৰে। অতীতও উৎপন্ন সংস্কাৰ-ধৰ্মসমূহ অতীতেই নিকদ্ধ হৈছে, বৰ্তমানত উৎপন্ন সংস্কাৰ-ধৰ্মসমূহ বৰ্তমানতেই নিকদ্ধ হৈ বৰ্তমানত উৎপন্ন সংস্কাৰ-ধৰ্মসমূহ বৰ্তমানতেই নিকদ্ধ হৈ আছে আৰু ভবিষ্যৎ যি বিলাক সংস্কাৰ-ধৰ্ম উৎপন্ন হব সেই বিলাক ভবিষ্যতেই নিকদ্ধ হব। এই দৰে একনিষ্ঠ চিন্তে অবিৰত দৰ্শন কৰিলে সাধকৰ ভয়-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। এগৰাকী মামুহৰ

তিনটি পুত্ৰ আছিল। তেওঁলোক বজাৰ ওচৰত গুৰুতৰ অপৰাধত অপৰাধী। বজাই সিহঁতৰ প্ৰাণদণ্ডৰ আদেশ দিলে। শোকাভূৰা মাকে পুত্ৰসকলৰ লগত বধ কৰা ঠাইত গৈ দেখিবলৈ পালে-ঘাতকে প্ৰথমে জ্যেষ্ঠপুত্ৰক বধ কৰিলে। তাৰ পাচত মাজো পুতেকক বধ কৰিবলৈ উপক্ৰম কৰিছে। মাকে জ্যেষ্ঠপুত্ৰৰ হত দেখি, মাজোপুতেকক হত্যা কৰাৰ উপক্ৰমদৰ্শনত সকপুতেকৰো সিহঁতৰ দখা হব বুলি ভাবি তাৰ জীৱনৰ আশাও পৰিত্যাগ কৰিলে। এই ক্ষেত্ৰত উক্ত মানুহ গৰাকীৰ মৃত জ্যেষ্ঠপুত্ৰৰ দৰ্শনৰ দৰে সাধকৰ অতীত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহ নিৰোধ দৰ্শন। মাকে ত্ৰিয়মান মাজোপুতেকক দৰ্শন কৰাৰ দৰে সাধকৰ বৰ্ত্তমান সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মসমূহৰ নিৰোধ-দৰ্শন। কনিষ্ঠ পুত্ৰও অগ্ৰজৰ দৰে হত হব এই বুলি ভাবি মাকে কনিষ্ঠ পুত্ৰৰ জীৱনৰ আশা বিসৰ্জন কৰাৰ দৰে সাধকৰ ভবিষ্যৎ সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ নিৰোধ-দৰ্শন। ত্ৰিকালযুক্ত সংস্কাৰ-ধৰ্ম্ম সমূহৰ প্ৰতি যি সাধকে এইদৰে দৰ্শন কৰে, তেওঁলোকৰ এনে বিধৰ ভয়-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। আন এগৰাকীৰ দহজন পুত্ৰ আছিল। তাৰ ভিতৰত নজন মৃত্যু হ'ল, এটি পুত্ৰ মাকৰ কোলাতে মৰিলে আৰু এটি কুক্ষিতেই আছে। সেই মানুহ গৰাকীৰ নজন পুত্ৰ মৃত্যুৰ পাচত দশম ত্ৰিয়মান দেখি জঠৰ শিশুটিও আন পুত্ৰসকলৰ দৰে মৃত্যু মুখত পৰিব বুলি ভাবি কুক্ষিত থকা সন্তানৰ জীৱনৰ আশাও পৰিত্যাগ কৰিলে। এইক্ষেত্ৰত উক্ত মানুহ গৰাকীয়ে নজন পুত্ৰৰ মৰণানুস্মৰণৰ দৰে সাধকৰ অতীত-সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰো নিৰোধ-দৰ্শন। মাকৰ কোলাত থকা পুত্ৰৰ ত্ৰিয়মান ভাৱ-দৰ্শনৰ ভাৱ-দৰ্শনৰ দৰে সাধকৰ বৰ্ত্তমান সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মসমূহৰ নিৰোধ-দৰ্শন। মাকৰ কোলাত থকা পুত্ৰৰ ত্ৰিয়মান ভাৱ-দৰ্শনৰ দৰে সাধকৰ বৰ্ত্তমান সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মসমূহৰ নিৰোধ-দৰ্শন। মাকৰ গৰ্ভত থকা সন্তানৰ জীৱনৰ আশা পৰিত্যাগৰ দৰে সাধকৰ ভবিষ্যৎ সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ নিৰোধ-দৰ্শন। এই ক্ষেত্ৰত সাধকৰ ভয়-জ্ঞান উৎপন্ন হয়।

সন্দেহ, হব পাবে—ভয়-জ্ঞানৰ দ্বাৰা সাধকে ভয় খাই কিম্বা ভয় উৎপন্ন নহয়? তাৰ দ্বাৰা অতীত, অনাগত আৰু বৰ্ত্তমান হিচাপে ত্ৰিকালৰ পৰিণামশীল সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ স্বভাৱ নিৰূপণ কৰা হয় মাত্ৰ। যেনেকৈ কোনো চক্ষুস্থান পূৰ্ণৰূপে নগৰ দ্বাৰত তিনিটি প্ৰজ্জ্বলিত এন্ধাৰপূৰ্ণ বিৰাট পুখুৰী দেখি নিজে ভয় নকৰে, কিন্তু যি সকলে এই পুখুৰীত পৰিব, কেৱল তেওঁলোকেহে বৰ দুঃখ ভোগ কৰিব, এই দৰেহে মাত্ৰ চিন্তা কৰে, অথবা যেনেকৈ কোনো চক্ষুস্থান পূৰ্ণৰূপে মাটিত শাৰি শাৰিকৈ পুতি যোৱা বাহীৰ-শূল, লোহাৰ-শূল আৰু সুবৰ্ণ-শূল দেখি পায় নিজে ভয় নকৰে, পিচে যি সকলে এই শূলত পৰিব, কেৱল তেওঁলোকেহে বৰ দুঃখ কষ্ট ভোগ কৰিব, এইদৰে চিন্তা কৰে মাত্ৰ। তেনেকৈ ভয়-জ্ঞানৰ দ্বাৰা সাধকে নিজে ভয় নকৰে। উক্ত প্ৰজ্জ্বলিত এন্ধাৰপূৰ্ণ পুখুৰীৰ দৰে আৰু তিনি প্ৰকাৰৰ শূলৰ দৰে কাম, ৰূপ আৰু অৰূপ হিচাপে ত্ৰিভৱৰ ভিতৰত অতীত-সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মবিলাক অতীততেই নিকদ্ধ হৈছে, বৰ্ত্তমান সংস্কাৰ ধৰ্ম্মবিলাক বৰ্ত্তমানতেই নিকদ্ধ হৈ আছে আৰু অনাগত সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মবিলাক অনাগতত নিকদ্ধ হব। এইদৰে ভয়-জ্ঞানৰ দ্বাৰা ত্ৰিভৱৰ আৰু ত্ৰিকালৰ অন্তৰ্গত সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মসমূহৰ (পঞ্চস্কন্ধৰ) স্বভাৱ নিৰূপণ মাত্ৰ কৰা হয়।

৫। আদীনৰ-জ্ঞান

সাধকে ভয়-জ্ঞান ক্ৰমান্বয়ে বৰ্দ্ধিত কৰি ত্ৰিভৱৰ ভিতৰত ক'তো ভ্ৰাণ বা সুখৰ আশ্ৰয় দেখিবলৈ নাপায়। ত্ৰিভৱৰ ভিতৰত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ এটিৰ প্ৰতিও তেওঁৰ আসক্তি নহয়। ত্ৰিভৱ প্ৰজ্জ্বলিত-এন্ধাৰপূৰ্ণ পুখুৰীৰ দৰে, চতুৰ্বিধ মহাভূত (ক্ষিতি, অপ, তেজ আৰু মকং) সৰ্পবিষৰ দৰে, পঞ্চস্কন্ধ উদ্ভোলিত তৰুৱাল-হাতত তণ্ডুয়মান ঘাতকৰ দৰে আৰু নিজৰ ষড়ায়তন গাওঁ-ঘাতক দনু্যৰ দৰে প্ৰতীয়মান হয়। গোটেই জীৱ-লোক এঘাৰ প্ৰকাৰ অগ্নিৰ দ্বাৰা

সততে প্ৰজ্জলিত বুলি তেওঁ ভাৱে। গোটেই সংস্কাৰ-ধৰ্ম্ম খহুৰদৰে, বোগবদৰে, শূলবদৰে, আত্মদ বিহীন, নীৰস আৰু মহাআদীনৰ বাশিৰ দৰে সাধকৰ স্মৃতি পথত উদিত হয়। সুখেৰে জীৱন-ধাৰণৰ আশাত আশাঘিত ভীকজনৰ পক্ষে হিংস্ৰ জন্তু সমাকীৰ্ণ বমণীয় গভীৰ বন দৰ্শনৰ দৰে, বাঘৰ অধিকৃত গুহা দৰ্শনৰ দৰে, বান্ধুস-পৰিগৃহীত সৰোবৰ দৰ্শনৰ দৰে, উৎক্লিষ্ট অসি-হস্ত শত্ৰু দৰ্শনৰ দৰে, বিষ-মিশ্ৰিত ভোজন দৰ্শনৰ দৰে, দম্ভা-অধিকৃত পথ দৰ্শনৰ দৰে আৰু প্ৰজ্জলিত গৃহ দৰ্শনৰ দৰে, সাধকৰ জ্ঞান-চকুত কাম, ৰূপ আৰু অৰূপ হিচাপে ত্ৰিলোক ভীষণ-আকাৰত পৰিদৃষ্ট হয়। যেনেকৈ সেই ভীক পুৰুষে সুখে-শান্তিতে বাস কৰাৰ আশাত হিংস্ৰ জন্তু-সমাকীৰ্ণ গ্ৰহণ কৰি বনত উপস্থিত হলে ভীত, উদ্ভিগ্ন, ৰোমাঞ্চিত হৈ চাৰিওফালে কেৱল বিভীষিকাময় দোষ বাশি দেখি পায়, তেনেকৈ যোগীয়ে ভক্ত-জ্ঞানৰ বৰ্দ্ধনহেতুকে গোটেই সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম ভীতিৰ আকাৰত তেওঁৰ স্মৃতি-পথত উদিত হলে তেওঁ চাৰি ফালে কেৱল বিভীষিকাময় দোষ বাশিহে দেখিবলৈ পায়। এই দৰে দৰ্শন কৰাৰ ফলত ভয়-জ্ঞানৰ পৰা তেওঁৰ ভিতৰৰ আদীনৰ-জ্ঞান বা দোষ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। আদীনৰ-জ্ঞানোদয়ত উদ্ভিগ্ন হৃদয় যোগীসকলে দেখিবলৈ পায়—তেওঁলোকৰ কাৰণে অভয়-পদও আছে, যি একান্ত নিৰাপদ, আদীনৰ শূন্য, নিৰ্বাণ।

(৬) নিৰ্বোধ-জ্ঞান

পূৰ্বে কোৱাৰ দৰে সকলো সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মক আদীনৰ হিচাপে দৰ্শন কৰাৰ ফলত সাধকে ত্ৰিলোকৰ প্ৰতি উদাসীন আৰু উৎকণ্ঠিত হয়; কতো তেওঁৰ চিন্তা ৰমিত নহয়। যেনেকৈ চিত্ৰকূট পৰ্ব্বতৰ পাদদেশত বমণীয় পৱিত্ৰ মহাসৰোবৰত খেলি থকা সুবৰ্ণ ৰাজহুসই চণ্ডাল-গাৱঁৰ কাষত দুৰ্গন্ধ অশুচিপূৰ্ণ ক্ষুদ্ৰ জলাশয়ত ৰমিত নহয়, হিমালয়ৰ সপ্ত মহাসৰোবৰতেই ৰমিত হয়, তেনেকৈ যোগীয়েও

ত্ৰিভূৱনৰ অনিত্য সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মত বসিত নহয়, ধ্যান-সুখত বসীয়াই হৈ বিদৰ্শনাবাসতেই বসিত হয়। যেনেকৈ সুবৰ্ণ-পিঞ্জৰাবদ্ধ যুগবাজে সুবৰ্ণ-পিঞ্জৰাত বসিত হয়, তেনেকৈ যোগীয়েও তিনিবিধ সুগতি ভৱত (কাম-ৰূপ-আৰু অৰূপ হিচাপে সুগতিত) বসিত নহয়, ধ্যান-পৰায়ণ বুলি তেওঁ বিদৰ্শন-ভাৱনাতেই বসিত হয়। অথবা যেনেকৈ সৰ্ব্ব-শ্বেতবৰ্ণ ঋদ্ধিমান আকাশগামী ষড়্, দম্ভ হস্তীয়ে বিপদপূৰ্ণ নগৰৰ ভিতৰত বসিত নহয়, হিমালয়ৰ অটব্য বনত মানস-সৰোবৰতেই অভিৰমিত হয়; তেনেকৈ যোগীয়েও কোনো প্ৰকাৰৰ সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মত বসিত নহয়, শাস্তি-পদ নিৰ্ব্বাণতেই তেওঁৰ চিত্ত বসিত হয়; নিৰ্ব্বাণাভিমুখী চিত্ত সদায় নিৰ্ব্বাণৰ ফালেই ধাৱিত হয়।

(৭) মুমুক্শু-জ্ঞান

পূৰ্ব্বোক্ত ভয়-জ্ঞান, আদীনৱ-জ্ঞান আৰু নিৰ্বেদ-জ্ঞান, অৰ্থত একেই। এই কাৰণে মহাসুৱিৰ সকলে কৈছে—“একমাত্ৰ ভয়-জ্ঞানৰেই তিনি প্ৰকাৰৰ নামাকৰণ দিয়া হৈছে। সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মক ভয়ৰ ফালৰ পৰা দৰ্শন কৰিলে, তাক ভয়-জ্ঞান আদীনৱৰ (উপজৱৰ) ফালৰ পৰা চালে, আদীনৱ-জ্ঞান আৰু সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম-সমূহৰ প্ৰতি উদাসীনতা উৎপাদন কৰিলে নিৰ্বেদ-জ্ঞান নামৰে অভিহিত হয়। সেই কাৰণে পূৰ্ব্বোক্ত তিনি প্ৰকাৰৰ জ্ঞান অৰ্থ বিচাৰত এক।

নিৰ্বেদ-জ্ঞান উদ্ভিত হোৱাৰ ফলত কুলপুত্ৰ ভিক্ষু উদাসীন আৰু উৎকণ্ঠিত হলে ত্ৰিভূৱনৰ অন্তৰ্গত কোনো সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি তেওঁৰ চিত্ত আসক্ত নহয়। পৰমার্থ জগতত প্ৰৱেশ কৰিলে যোগীৰে পৰমার্থ ভাৱাপন্ন হয়, সেই কাৰণে তেওঁৰ চিত্ত বহিৰ্জগতৰ কোনো কাম্যবস্তুত মুগ্ধ নহয়। সকলো সংস্কাৰ-ধৰ্ম্মৰ পৰা মুক্ত হবৰ কাৰণে তেওঁৰ অন্তৰত চিত্ত উৎপন্ন হয়। যেনেকৈ জাল-বদ্ধ মাছ, সৰ্প-মুখগত মণ্ডুক, পিঞ্জৰাবদ্ধ মইনা আৰু শত্ৰু পৰিবেষ্টিত

পুৰুষ সেইবিলাক বিপদৰ পৰা মুক্ত হবলৈ ব্যাকুল হয়, তেনেকৈ যোগীৰ চিন্তাও সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ পৰা মুক্ত হবলৈ ব্যগ্র হয়। চিন্তাৰ এনে অৱস্থাত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি তৃষ্ণাহীন আৰু মুক্তিকামী সাধকৰ অন্তৰত মুক্তিকাম্যতা-জ্ঞান বা মুমুক্ষা জ্ঞান উৎপন্ন হয়।

(৮) প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান

ত্ৰিভুৱনৰ অন্তৰ্গত সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ পৰা মুক্ত হোৱাৰ কাৰণে যোগীবৰে মুক্তিৰ উপায় উদ্ভাৱন কৰে। তেওঁ সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম্মকে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম লক্ষণ বুলি ধৰি জ্ঞানৰে চিন্তা কৰে। নিত্য নহয়, ক্ষণস্থায়ী, উদয়-ব্যয়দ্বাৰা পৰিচ্ছিন্ন, ধ্বংসশীল, চঞ্চল, অক্ৰম, ক্ষণভঙ্গুৰ, পৰিবৰ্ত্তনশীল, মৰণশীল, ইত্যাদি অৰ্থত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহ অনিত্য। নিত্য যন্ত্ৰণাদায়ক, দুঃসহ, দুখৰ নিবাস, ৰোগ, গন্ধ, শূল, ব্যাধি, উপদ্ৰৱ, ভয়, অশৰণ, আদীনৱ, বধক, জন্ম আৰু জৰায়ুক্ত ইত্যাদি অৰ্থত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহ দুঃখ। দুৰ্গন্ধ, অশুচি, কুংসিত, কদাকাৰ, বীভৎস, বিকৃত, ঘৃণিত, জুগুপ্সিত ইত্যাদি অৰ্থত সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহ অশুভ (অশুচি)। নিজৰ নহয়, বিকৃত, স্বামিত্বহীন, অবশৰত্বী, ইত্যাদি কাৰণত সংস্কাৰ ধৰ্ম্ম অনাত্ম। মুক্তিৰ উপায় নিৰূপনৰ কাৰণে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম এই তিনিটা লক্ষণ সংস্কাৰ ধৰ্ম্মত লক্ষ্য কৰি বিদশ ভাৱে পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰিলে সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহৰ স্বভাৱ বিশেষ ভাৱে পৰিজ্ঞাত হয়। এইদৰে জ্ঞানপূৰ্বক পুনঃ পুনঃ চিন্তা কৰাই মুক্তিৰ উপায় হিচাপে ধৰা হয়। কোনো এজন মানুহে মাছ ধৰিবৰ কাৰণে এটা পল লৈ পানীত হেচা মাৰি ধৰিলে। পলৰ ভিতৰ হাত সোমোৱাই দেখিলে, তেওঁ মাছ বুলি ভুলতে এটা বিৰাক্ত সাপৰ ডিঙিত টানকৈ ধৰিছে। তেওঁ ভাবিলে যে তেওঁ এটা ডাঙৰ মাছ ধৰিছে। ইয়াকে ভাবি তেওঁৰ আনন্দৰ সীমা নাইকিয়া হল, কিন্তু পিচ মুহূৰ্ত্ততে তেওঁ তাক ওপৰলৈ আনি দেখে যে, ত্ৰিৰক্ত

এটা সাপ তেওঁৰ হাত মেৰিয়াই আছে। সাপৰ ত্ৰিবক্ৰ লক্ষণৰ দৰ্শন কৰি তেওঁৰ মাহুত্ৰম দুৰ্বীভূত হল আৰু ই যে মাহু নহয় সাপ তাক ভালদৰে জানিব পাৰিলে। লগে লগেই তেওঁ অভ্যস্ত ভয় খাই প্ৰমাদ গণিলে। সাপ ধৰাৰ প্ৰতি উদাসীন উৎপাদন কৰি তেওঁ তাৰ পৰা মুক্তিলাভৰ ইচ্ছাত মুক্তিৰ উপায় ঠিক কৰিলে। তেওঁ সাপৰ নেজৰ তল ফালৰ পৰা ক্ৰমে মেৰ খুলি আৰু সাপৰ মূৰত দুই তিনিবাৰ আঘাত কৰিলে আৰু সাপক দুৰ্বল কৰি “হুই সাপ! দুৰ হ” বুলি সাপটোক পৰিহাৰ কৰিলে। তেওঁ ক্ৰতবেগে পানীৰ পৰা গৰাত উঠি—“অ’হ! কিমান ডাঙৰ বিষধৰ সৰ্পদংশনৰ পৰা বক্ষা পালো।” মনে মনে এইদৰে চিন্তা কৰি তেওঁৰ অহাৰ বাটৰ ফালে লক্ষ্য কৰি অলপ সময় ঠিয় হৈ বস। এই ক্ষেত্ৰত সেই মানুহজনৰ মাহুত্ৰমত সাপৰ ডিঙিত ধৰি আনন্দিত হোৱাৰ দৰে পূৰ্বে অজ্ঞান-অৱস্থাত যোগীৰ পক্ষে নিজৰ দেহৰ প্ৰতি মায়া উপজি আসক্ত হোৱা। ‘পলৰ’ পৰা সাপ বাহিৰ কৰি তাৰ ত্ৰিবক্ৰ লক্ষণ দেখাৰ দৰে নিজৰ দেহকো পৰমার্থৰ ফালৰ পৰা পঞ্চস্কন্ধ হিচাপে বিভাগ কৰি তাতে অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম লক্ষণ দেখা। সৰ্পদংশনত ভীত হোৱাৰ দৰে পঞ্চস্কন্ধৰ অনিত্য লক্ষণাদি দৰ্শনত যোগীৰ অস্তবত ভয়-জ্ঞান। সাপৰ দোষ দৰ্শনৰ দৰে যোগীৰ আদীনৰ-জ্ঞান। সাপ ধৰাৰ প্ৰতি উদাসীনতাৰ দৰে নিৰ্বেদ-জ্ঞান। সাপৰ পৰা মুক্ত হোৱা ইচ্ছাৰ দৰে যোগীৰ মুক্তি কাম্যতা বা মুমুক্ষা-জ্ঞান। সাপৰ পৰা মুক্তিৰ উপায় নিৰ্দ্ধাৰণ কৰাৰ দৰে যোগীৰ সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহত অনিত্যাди ত্ৰিলক্ষণ নিকপন কৰা। যাতে সাপে দংশন কৰিব নোৱাৰে সেই কাৰণে যেনেকৈ উক্ত মানুহজনে দুই তিনিবাৰ আঘাতত সাপটোক দুৰ্বল কৰি পৰিত্যাগ কৰে আৰু নিজকে মুক্ত কৰে, সেইদৰে যোগীপুৰুষেও অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাত্ম এই ত্ৰিলক্ষণ নিকপনৰ দ্বাৰা সংস্কাৰ ধৰ্ম্মসমূহক দুৰ্বল কৰি, যাতে সেইবিলাক পুনৰ ‘নিত্য, সুখ, শুচি

আৰু আত্মা' আকাৰত স্মৃতি পথত আবিৰ্ভূত হ'ব নোৱাৰে, সেই কাৰণে সেইবিলাক দুৰ্বল কৰি পৰিত্যাগ কৰে আৰু নিজকো মুক্ত কৰে। এইদৰে সংস্কাৰ ধৰ্মসমূহৰ পৰা মুক্ত হোৱাৰ উপায় নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিবলৈ গৈ যোগীৰ অন্তৰত প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। প্ৰতিসংখ্যাৰ অৰ্থ হল মুক্তিৰ উপায় বিচৰা কৌশল উদ্ভাৱন কৰা।

(৯) সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান

প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞানবহাৰা যোগীয়ে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰে—সকলো সংস্কাৰ ধৰ্মত নিত্য, সুখ, শুচি আৰু আত্মা বুলি কোনো সাৰ পদাৰ্থ নাই, এই অৰ্থত সি শূন্য। সেই কাৰণে সকলো সংস্কাৰ ধৰ্ম অনিত্য, দুখ, অশুচি আৰু অনাত্ম। তেওঁ এইদৰে চিন্তা কৰে—ৰূপস্কন্ধ সৰ্ব নহয়, জীৱ নহয়, নৰ নহয়, স্ত্ৰী নহয়, পুৰুষ নহয়, আত্মা নহয়, 'মই' নহয়, 'মোৰ' নহয়, আনৰ নহয় আৰু কাৰো নহয়, এই অৰ্থত ৰূপস্কন্ধ শূন্য। এইদৰে বেদনা, সংজ্ঞা, সংস্কাৰ আৰু বিজ্ঞান-স্কন্ধও শূন্যৰ ফালৰ পৰা চাব লাগে। এইদৰে সংস্কাৰ ধৰ্মসমূহক শূন্যৰ ফালৰ পৰা দৰ্শন কৰাত তেওঁ ভয় আৰু আনন্দ পৰিত্যাগ কৰি সকলো সংস্কাৰ ধৰ্মৰ প্ৰতি উদাসীন হয়। যেনেকৈ পৰিত্যক্ত ভাৰ্য্যাৰ প্ৰতি স্বামী উদাসীন হয়, তেনেকৈ যোগীয়েও কাম্যবস্ত্তৰ প্ৰতি অনাসক্ত হয়। কোনো মানুহে বাঞ্ছিত সুন্দৰী স্ত্ৰী লাভ কৰি তাইৰ প্ৰতি মুগ্ধ হয়, প্ৰিয়াক নেদেখিলে তেওঁ এক মূহুৰ্ত্তকে থাকিব নোৱাৰে; সেই প্ৰিয় পত্নীক আন পুৰুষৰ লগত হাঁ-মাতা কৰা দেখি স্ত্ৰীৰ প্ৰতি তেওঁ যেনেকৈ অসন্তুষ্ট হয় আৰু আন সময়ত সেই স্ত্ৰীৰ অমৰ্জ্জনীয় দোষ দেখি চিৰকালৰ বাবে তাইক বিসৰ্জন দিয়ে, আৰু তেতিয়াৰ পৰা তেওঁ পৰিত্যক্ত ভাৰ্য্যাক নিজৰ বুলি আৰু নাভাৱে, সেই স্ত্ৰীৰ প্ৰতি তেওঁৰ উদাসীনতাহে উৎপন্ন হয়, যোগীয়েও তেনেকৈ জগতৰ ভোগ্যবস্ত্তৰ প্ৰতি অনাসক্ত হয়। ত্ৰিভুবনৰ অন্তৰ্গত থকা সকলো সংস্কাৰ ধৰ্মত তেওঁ ভয়ো নকৰে

আনন্দ উপভোগো নকৰে, তেওঁ উদাসীন। ত্ৰিভুবনৰ ভিতৰত 'মই' বা 'মোৰ' বুলি একো বস্তুৱেই নাই। সকলোতে শূন্য—কেৱল শূন্য, সংস্কাৰ পুঞ্জমাত্ৰ, অনিত্য, অক্ষয়, কেৱল হৃৎকৰ বাশি, অনাস্থ, আত্মশূন্য, একোৱেই নাই, আছে মাত্ৰ শূন্য, শূন্যই প্ৰধান, ইয়েই নিত্য, ধ্ৰুৱ, সুখ, অৱ্যক্ত সুখ, শাস্তি, কেৱল শাস্তি, অৱ্যক্ত শাস্তি, এইদৰে ভাবি ত্ৰিভুবনৰ সংস্কাৰ পুঞ্জৰ প্ৰতি উদাসীন হয় আৰু শাস্তিপদৰ ফালে তেওঁৰ চিন্তা ধাৱিত হয়। এই অৱস্থাত যোগীৰ সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। এই জ্ঞান পূৰ্বোক্ত দ্বিবিধ জ্ঞানৰ লগত অৰ্থত এক। এই কাৰণে স্থৱিৰসকলে কৈছে—এই সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানৰ তিনিটা নাম দিয়া হৈছে। প্ৰথম, মুক্তি-কাম্যতা বা মুমুক্ষা-জ্ঞান, দ্বিতীয়, প্ৰতিসংখ্যা-জ্ঞান, আৰু তৃতীয়, সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান এই তিনিবিধ জ্ঞান অৰ্থত পাৰ্থক্য নাই। সংস্কাৰোপেক্ষা জ্ঞান প্ৰাপ্ত হলে সাধকৰ বিদৰ্শন-প্ৰজ্ঞা উজ্জল আৰু উত্থানগামী হয়। শিক্ষাপ্ৰাপ্ত (উজ্জল) বিদৰ্শন-প্ৰজ্ঞা আৰু উত্থানগামী বিদৰ্শন-প্ৰজ্ঞা সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানৰ নামান্তৰ মাত্ৰ। এই জ্ঞান বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ চৰম। উত্থানগামী অৰ্থাৎ শ্ৰোতাপতি-মাৰ্গগামিনী। এই ক্ষেত্ৰত উত্থান মানে মাৰ্গ। এজনী বাহুলীয়ে গুটিখোৱাৰ আশাত পঞ্চশাখাবিশিষ্ট মধুবিগছৰ (মহুৱাগছ) এটা ডালত গৈ পৰিলে। তাই প্ৰথম ডালত এটি ফালো অনুসন্ধান কৰি নাপাই দ্বিতীয় ডালত পৰিলেগৈ। তাই দ্বিতীয় ডালতো একো খাঙ নাপাই, ক্ৰমে তৃতীয়, চতুৰ্থ আৰু পঞ্চম ডালত অন্বেষণ কৰি এটিও ফল নাপালে। তাই নিৰাশ হৈ ভাবিলে—“গছজোপা নিশ্চয় ফলশূন্য।” বাহুলীজনীয়ে শেষত উক্ত গছৰ ফলৰ আশা ত্যাগ কৰি মূল গছৰ এটা পুন ডালৰ ওপৰত বহিলে গৈ। তাই ওপৰৰ ফালে চালে আৰু উৰামাৰি আন এজোপা গুটি থকা গছত পৰিলেগৈ। বাহুলীৰ দৰে যোগাচাৰী আৰু পঞ্চশাখা বিশিষ্ট মধুবি গছৰ দৰে পঞ্চস্কন্ধ। বাহুলী পৰাৰ দৰে পঞ্চস্কন্ধত যোগীয়ে

জ্ঞানপূৰ্বক মনোনিবেশ কৰে। বাহুলীয়ে প্ৰথম ডালটো অম্লসন্ধান কৰি এটি ফলও নাপাই অৱশিষ্ট ডালবিলাকো অম্লসন্ধান কৰাৰ দৰে যোগীয়ে প্ৰথমে কপস্কন্ধ যথাভূত-জ্ঞানৰে দৰ্শন কৰি তাৰ ভিতৰত একো নিত্য, সুখ, শুচি আৰু আত্মা-সাৰ বিচাৰি নাপাই ক্ৰমে অৱশিষ্ট স্কন্ধবিলাকো দৰ্শন কৰা। গছজোপাত ফলশূন্য দেখি তাৰ প্ৰতি বাহুলীয়ে আশা ত্যাগ কৰাৰ দৰে পঞ্চস্কন্ধৰ প্ৰতি অনিত্য লক্ষণাদি হিচাপে উদাসীন ভাৱ উৎপাদন কৰি যোগীৰ অন্তৰত মুমুক্ষাদি ত্ৰিবিধ জ্ঞান। মূল গছৰ পুনডালৰ আগত বাহুলীয়ে বহাৰ দৰে যোগীৰ অন্তৰত অমুলোম-জ্ঞান। উক্ত ডালত পৰি বাহুলীয়ে ওপৰৰ ফালে চোৱাৰ দৰে যোগীৰ অন্তৰত গোত্ৰভূ-জ্ঞান। বাহুলীয়ে আকাশৰ ফালে উৰামাৰাৰ দৰে যোগীৰ অন্তৰত শ্ৰোতাপত্তি-মার্গ-জ্ঞান। বাহুলীয়ে আন গুটি থকা গছত পৰাৰ দৰে যোগীৰ অন্তৰত শ্ৰোতাপত্তি-ফল-জ্ঞান।

(১০) অমুলোম-জ্ঞান

অমুলোম অৰ্থে যি আনুপূৰ্বিক, পূৰ্বাপৰ অমুকুল। যিটোৰ ভিতৰ স্থিত হৈ পূৰ্বায়ত্ত সংমৰ্শন-জ্ঞান ব্যতীত ভঙ্গ, ভয় ইত্যাদি ক্ৰমে অৱশিষ্ট আঠ প্ৰকাৰ বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ নিজ নিজ কাৰ্য্য সম্পাদনত আৰু পাচত সপ্তত্ৰিংশ বোধিপক্ষীয় ধৰ্ম্ম হৃদয়ঙ্গম কৰা-বিষয়তো অমুকুল, সিয়েই অমুলোম-জ্ঞান। যি হিচাপে চিন্তিত এই জ্ঞান সম্ভৱ হয়, তাৰ নাম অমুলোম-চিন্ত। এই কাৰণে অমুলোম-চিন্তক অমুলোম-জ্ঞান বুলিও কোৱা হয়। অমুলোম-চিন্ত জৱন-চিন্তৰেই তৃতীয় স্তৰ। জৱন-চিন্তৰ স্তৰ সাতোটা। প্ৰথম স্তৰত ইয়াৰ নাম পৰিকৰ্ম্ম-চিন্ত, দ্বিতীয় স্তৰত উপাচাৰ-চিন্ত আৰু তৃতীয় স্তৰত অমুলোম-চিন্ত। এইদৰে ভিন্ন ভিন্ন নামাকৰণ হলেও, নিৰ্বিশেষে এই ত্ৰিবিধ জৱনচিন্তৰ

প্ৰত্যেকটিক আসেৱন-চিন্ত, পৰিকৰ্ম-চিন্ত, উপচাৰ-চিন্ত কিম্বা অমূলোম-চিন্ত কব পাৰি। একেই চিন্তবীথিত (চিন্তসমুত্তিত) প্ৰথমে মনোদ্বাৰত আৱৰ্জন-চিন্ত (চিন্তৰ আৱৰ্জন) উদনস্তব ভৱাঙ্গ-চিন্ত আলোড়িত কৰি চিন্ত-ক্ৰিয়াৰ উৎপত্তি, তাৰ পাচত তবঙ্গহীন, শাস্ত স্থিৰ চিন্ত-সমুত্তিত বা চিন্ত-প্ৰৱাহত যি জৱন-চিন্ত উৎপন্ন হয়, তাৰেই প্ৰথম স্তবত পৰিকৰ্ম-চিন্ত, দ্বিতীয় স্তবত উপচাৰ-চিন্ত আৰু তৃতীয় স্তবত অমূলোম-চিন্তৰ উৎপন্ন হয়।

সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানৰ সাধনা ক্ৰমে বৰ্দ্ধিত কৰিলে যোগীৰ শ্ৰদ্ধা বলৱতী হয়, বীৰ্য্য সুদৃঢ় হয়, স্মৃতি সুস্থিৰ হয়, চিন্ত সমাহিত হয় আৰু সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানো তীক্ষ্ণতৰ হয়। এনে অৱস্থাত তেওঁৰ শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ-জ্ঞান উৎপন্ন হোৱাৰ পূৰ্বমুহূৰ্ত্ত উপস্থিত হয়। সংস্কাৰ ধৰ্ম্মৰ অনিত্য, দুঃখ আৰু অনাস্থ এই ত্ৰিলক্ষণৰ যি কোনো লক্ষণকে অৱলম্বনৰ স্বৰূপ কৰি সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞান উৎপন্ন হলে, সেই একে আলম্বনতে যি চিন্ত-বীথি উৎপন্ন হয়—তাৰ প্ৰথমে মনোদ্বাৰত আৱৰ্জন-চিন্ত, তাৰ পাচত ভৱাঙ্গ-চিন্ত আলোড়িত কৰি ক্ৰিয়া-চিন্তৰ উৎপত্তি, তাৰ পাচত নিস্তবঙ্গ-চিন্ত-সমুত্তিত জৱন-চিন্ত উৎপন্ন হয় আৰু এই জৱন-চিন্তৰেই প্ৰথম স্তবৰ নাম পৰিকৰ্ম, দ্বিতীয় স্তবৰ নাম উপচাৰ আৰু তৃতীয় স্তবৰ নাম অমূলোম।

ধাৰ্ম্মিক বজ্জাই বিচাৰাসনত বহি নিবপক্ষভাৱে মন্ত্ৰীসকলৰ সুপৰামৰ্শও শ্ৰৱণ কৰে, প্ৰাচীন ৰাজনীতি শাস্ত্ৰও বিচাৰে আৰু উভয়ৰ ভিতৰত সামঞ্জস্য বিধান কৰি নিজৰ অভিমত প্ৰকাশ কৰে। এই ক্ষেত্ৰত বজ্জাৰ দৰে অমূলোম-জ্ঞান, অষ্ট-মন্ত্ৰীৰ দৰে আঠ প্ৰকাৰ বিদৰ্শন-জ্ঞান আৰু প্ৰাচীন ৰাজনীতি শাস্ত্ৰৰ দৰে সপ্তত্ৰিংশ বোধিপক্ষীয় ধৰ্ম্ম। বজ্জাই যেনেকৈ মন্ত্ৰীসকলৰ সুপৰামৰ্শৰো অমূলকলত থাকে, প্ৰাচীন ৰাজনীতিৰো অমূলকলত থাকে আৰু উভয়ৰ মাজত সামঞ্জস্য বিধান কৰে, অমূলোম-জ্ঞান,

ও অষ্টবিধ-বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ অমুকুলত আৰু সপ্তত্ৰিংশ বোধিপক্ষীয় ধৰ্ম্মৰো অমুকুলত আৰু উভয়ৰ মাজত সামঞ্জস্যও বক্ষা কৰে। এই অমুলোম-জ্ঞান সংস্কাৰ ধৰ্ম্মক আলম্বন স্বৰূপ কৰি উথিত বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ চৰম পৰিণতি। গোত্ৰভূ-জ্ঞান অমুলোম-জ্ঞানৰো ওপৰ, আৰু এই গোত্ৰভূ-জ্ঞানেই সকলোপ্ৰকাৰ বিদৰ্শন-জ্ঞানৰ চৰম বা সৰ্ব্বোচ্চ স্তৰ।

ইতি ‘নেকেহি নামেহি কিস্তিতা য়া মহেসিনা,

বুট্টান-গামিনী সন্তা পৰিসুদ্ধা দ্বিপস্সনা।

বুট্টাভুকামো সংসাৰ-হুখ-পঙ্কা মহত্তয়া,

কৰেয়া সততং তথ যোগং পণ্ডিত জাতিকোতি।

“মহৰ্ষি বুদ্ধৰ দ্বাৰা নানা নামত কীৰ্ত্তিত যি উত্থান-গামী শাস্ত্ৰ পৰিশুদ্ধ বিদৰ্শন, তাত সততে মনোনিবেশ কৰা সংসাৰৰ হুঃখ-পঙ্ক আৰু মহাভয়ৰ পৰা উত্থানকামী জ্ঞানী ভিক্ষুৰ কৰ্ত্তব্য।”

৭। জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি

অমুলোম-জ্ঞানৰ পাচত গোত্ৰভূ-জ্ঞান। ই প্ৰতিপদ-জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধিৰ ভিতৰত গণ্য নহয় আৰু জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধিৰ ভিতৰতো গণ্য নহয়। উভয়ৰ মধ্যৱৰ্ত্তী জ্ঞানবিশেষ। তথাপি বিদৰ্শন সৌভব অমুকুলত বুলি তাক বিদৰ্শন কোৱা হয়।

শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ, সৰূদাগামী-মাৰ্গ, অনাগামী-মাৰ্গ আৰু অবহত-মাৰ্গ চতুৰ্বিধ মাৰ্গস্থ জ্ঞানক জ্ঞান-দৰ্শন-বিশুদ্ধি বোলে। অমুলোম-জ্ঞানৰ পাচতেই গোত্ৰভূ-জ্ঞান নিৰ্ব্বাণক আলম্বন কৰি উৎপন্ন হয়। উৎপত্তিক্ৰমত গোত্ৰভূ-জ্ঞান যেনেকৈ একালে নিম্ন সাধন-স্তৰক অতিক্ৰম কৰে, তেনেকৈ আনফালে আৰ্য্য বা উন্নততৰ সাধনা স্তৰ উৎপাদন কৰে। গোত্ৰভূ-জ্ঞানৰ উৎপত্তিৰ পাচতেই শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। ইয়াৰ উৎপত্তি-ক্ৰমত হুঃখৰ সম্যক অৱগতি, হুঃখোৎপত্তিৰ হেতু পৰিত্যাগ, নিৰ্ব্বোধ

সাক্ষাৎকাৰ আৰু ভাৱনা হিচাপে সমাধি-বীথিত আৰ্য্য মাৰ্গত অৱতৰণ, এই চতুৰ্বিধ আৰ্য্যসত্যৰ কাৰ্য্য একেলগেই সম্পন্ন হয়। শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ-জ্ঞান উৎপত্তিৰ পাচতেই শ্ৰোতাপত্তি-ফল-জ্ঞান উৎপন্ন হয়, তাৰ পাচত ভৱাজপাত হয়। এটা চিন্ত-বীথিত সপ্ত জৱন-চিন্তৰ প্ৰথম স্তৰত পৰিকৰ্ম্ম, দ্বিতীয় স্তৰত উপচাৰ, তৃতীয় স্তৰত অমূলোম, চতুৰ্থ স্তৰত গোত্ৰভূ, পঞ্চম স্তৰত শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ আৰু ষষ্ঠ ও সপ্তম স্তৰত শ্ৰোতাপত্তি-ফল-চিন্ত উৎপন্ন হয়। তাৰ পাচত ভৱাজ পাত হয়। পুনৰ ভৱাজ অৱচ্ছিন্ন কৰি পৰ্যবেক্ষণ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। যোগীৰ পৰ্যবেক্ষণ-জ্ঞানত তেওঁৰ বাগ, দেহ, মোহাদি দহবিধ ক্লেশৰ মাজত কিছুমান ক্লেশ মূলতে উচ্ছিন্ন হল, কিছুমান অৱশিষ্ট বল, ইত্যাদি দৰ্শন কৰে। শ্ৰোতাপত্তি-মাৰ্গ-জ্ঞানৰ উৎপত্তি ক্ষণেই শাস্বত আৰু উচ্ছেদ দৃষ্টিৰ অন্তৰ্গত ৬২ প্ৰকাৰ মিথ্যাদৃষ্টি বা বিপৰীত জ্ঞান সমূলে উচ্ছিন্ন হয়। অমূলোম-জ্ঞান আৰ্য্য-সত্য-প্ৰতিচ্ছাদক ক্লেশ-অন্ধকাৰ অপনোদন কৰিবলৈ সমৰ্থ, কিন্তু নিৰ্বাণক আলম্বন স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিবলৈ অসমৰ্থ। গোত্ৰভূ-জ্ঞানেই নিৰ্বাণক আলম্বন স্বৰূপত মাত্ৰ গ্ৰহণ কৰিবলৈ সমৰ্থ। এজন মানুহে নক্ষত্ৰ-যোগ জানিবৰ উদ্দেশ্যে ওপৰৰ ফালে চন্দ্ৰটোৰ প্ৰতি দৃষ্টিপাত কৰিলে। তেতিয়া মলয়াৰ দ্বাৰা চন্দ্ৰটো আচ্ছন্ন আছিল বুলি চন্দ্ৰটো তেওঁৰ দৃষ্টি-গোচৰ নহল। পাচত বতাহে ডাঠ মলয়াবিলাক দূৰ কৰি পেলালে, তাৰ পাচত আৰু এজাক বতাহে মধ্যম গোচৰৰ মলয়াবিলাক দূৰ কৰিলে, আৰু এজাক বতাহে একেবাৰে পাতল মলয়াবিলাকো নাইকিয়া কৰি পেলালে। তেতিয়া তেওঁ নিৰ্ম্মল আকাশত চন্দ্ৰ দেখি নক্ষত্ৰ-যোগ বুজিব পাৰিলে। উক্ত তিনি প্ৰকাৰ মলয়াৰ দৰে আৰ্য্য-সত্য-প্ৰতিচ্ছাদক ডাঠ, মধ্যম আৰু পাতল এই তিনি প্ৰকাৰ ক্লেশ-অন্ধকাৰ। উক্ত তিনি প্ৰকাৰ বায়ুৰ দৰে পৰিকৰ্ম্ম, উপচাৰ আৰু অমূলোম হিচাপে তিনিবিধ

অমূল্যোম-জ্ঞান। এজন চকু থকা মানুহৰ দৰে গোত্ৰভূ-জ্ঞান আৰু চন্দ্ৰৰ দৰে নিৰ্বাণ। একোজাক বতাহে ক্ৰমাৰয়ে মলয়া-বিলাক দূৰ কৰাৰ দৰে একো একোটি অমূল্যোম-জ্ঞানৰ দ্বাৰা সত্য-প্ৰতিচ্ছাদক ক্লেশ-অন্ধকাৰ দূৰীভূত কৰা। নিৰ্ম্মল আকাশত উক্ত মানুহজনৰ বিমুগ্ধ চন্দ্ৰ দৰ্শনৰ দৰে সত্য-প্ৰতিচ্ছাদক ক্লেশ-অন্ধকাৰ দূৰীকৰণত গোত্ৰভূ-জ্ঞানৰে বিমুগ্ধ নিৰ্বাণ দৰ্শন। যেনেকৈ উক্ত তিনি প্ৰকাৰ বায়ুৰে চন্দ্ৰ-প্ৰতিচ্ছাদক মলয়াবিলাক দূৰ কৰিবলৈ সমৰ্থ মাত্ৰ, কিন্তু চন্দ্ৰ দৰ্শন কৰিবলৈ অসমৰ্থ, তেনেকৈ তিনিবিধ অমূল্যোম-জ্ঞানেও সত্য-প্ৰতিচ্ছাদক ক্লেশতম দূৰীভূত কৰিবলৈ সমৰ্থ, কিন্তু নিৰ্বাণ দৰ্শন কৰিবলৈ অসমৰ্থ। যেনেকৈ উক্ত মানুহজনে চন্দ্ৰটোহে মাত্ৰ দেখা পাবলৈ সমৰ্থ, কিন্তু মলয়াবিলাক দূৰ কৰিবলৈ অসমৰ্থ, তেনেকৈ গোত্ৰভূ-জ্ঞানো মাত্ৰ নিৰ্বাণ দৰ্শন কৰিবলৈহে সমৰ্থ, কিন্তু ক্লেশ-তম দূৰীভূত কৰিবলৈ অসমৰ্থ।

সকৃদাগামী-মার্গ-ফলাদি

শ্ৰোতাপত্তি-ফলপ্ৰাপ্ত যোগীৰ পূৰ্বোক্ত নিয়মে সংস্কাৰোপেক্ষা-জ্ঞানৰ পাচতেই একোটা চিত্ত-বীথিত অমূল্যোম-জ্ঞান আৰু গোত্ৰভূ-জ্ঞান উৎপন্ন আৰু নিকট হোৱাৰ পাচতেই সকৃদাগামী-মার্গ-জ্ঞান উৎপন্ন হয়। ইয়াৰ নিবোধত দুই তিনিটি ফল-জ্ঞান বা ফল-চিত্ত উৎপন্ন হয়। তাৰ পাচত যি যিবিলাক ঘটে তাক পূৰ্বোক্ত নিয়মে বুলিব লাগিব। অনাগামী-মার্গ-ফল আৰু অবহস্ত মার্গ-ফল সম্বন্ধেও এইদৰেই।

ভাৱেতৰুৱা পনিচ্চেষু পঞ্ণা-ভাৱনা সাধুকং

পটিপত্তি-বসস্সাদং পথয়ন্তেন সাসনে'তি।

“যি বৌদ্ধ শাসনত সাধনা-লব্ধ ধৰ্ম্ম-বস আশ্বাদন কৰিবলৈ অভিলাষী, তেওঁৰ পক্ষে উত্তমৰূপে প্ৰজ্ঞাভাৱনা কৰা কৰ্ত্তব্য।”

ভাৱনা

ৱিকিঞ্চুচিন্তো নেকগ্লো সন্মাধম্মং ন পস্‌সতি,
অপস্‌সমানো সদ্ধম্মং হুঙ্খা ন পৰিযুচ্চতি।

অনুবাদ

একাগ্ৰতাহীন, বিক্ষিপ্তচিন্ত পৰায়ণ মানুহে কোনোদিন সম্যক ধৰ্ম্ম উপসন্ধি কৰিব নোৱাৰে। যাৰ সম্যক ধৰ্ম্মজ্ঞান নাই তেওঁ হুখৰ পৰা মুক্তিসাভ কৰা অসম্ভৱ।

(পাঠ সুবিধাৰ বাবে ভাৱনাৰ অৰ্থ এনেদৰে দিয়া হল)।

মৈত্ৰী ভাৱনা

১। অহং অৱেবো হোমি অৱ্যাপজ্জা হোমি, অনীঘো হোমি, সুখী অন্তানং পৰিহৰামি। অহং ৱিয় ময়হং আচৰিয়ুপজ্জয়া মাতাপিতবো হিতসত্তা, মজ্জাতিকসত্তা, ৱেবীসত্তা অৱেবা হোন্ত, অৱ্যাপজ্জা হোন্ত, অনীঘা হোন্ত, সুখী অন্তানং পৰিহৰন্ত, হুঙ্খা মুঞ্চন্ত, যথানল্লসম্পত্তিতো মাৱিগচ্ছন্ত, কম্মসসকা।

২। ইমস্মিং ৱিহাবে—ইমস্মিং গোচৰগামে—ইমস্মিং নগৰে—ইমস্মিং জনপদে—ইমস্মিং আসামে—ইমস্মিং জম্বুদ্বীপে—ইমস্মিং চক্কাৱালে ইস্সবজ্জনা সীমট্টকদেৱতা সকেব সত্তা অৱেবা হোন্ত, অৱ্যাপজ্জা হোন্ত, অনীঘা হোন্ত, সুখী অন্তানং পৰিহৰন্ত, হুঙ্খা মুঞ্চন্ত যথানল্লসম্পত্তিতো মা ৱিগচ্ছন্ত, কম্মসসকা।

৩। পূৰ্বথিমায় দিসায়, দক্ষিণায় দিসায়, পশ্চিমায় দিসায়, উত্তৰায় দিসায়, পূৰ্বথিমায় অহুদিসায়, দক্ষিণায় অহুদিসায়, পশ্চিমায় অহুদিসায়, উত্তৰায় অহুদিসায়, হেটিঠমায় দিসায়, উপৰিমায় দিসায় সকেব সত্তা সকেব পানা সকেবভূতা সকেব পুণ্ণলা সকেব অন্তভাৱপৰিয়াপন্ন সকা ইথিয়ো সকেব পুৰিসা সকেব অবিয়া সকেব অনবিয়া সকেব দেৱা সকেব মহুস্সা সকেব অমহুস্সা

সৰ্ব্বো বিনিপতিকা অৱেবা হোন্ত, অৱ্যাপজ্জা হোন্ত, অনীঘা হোন্ত,
সুখী অতানং পৰিহবন্ত, দুৰ্দ্ধখামুঞ্চন্ত যথা লক্কসম্পত্তিতো মা-
ৱিগচ্ছন্ত কাম্মসসকা।

৪। পূবস্থিমস্মিং দিসা ভাগে সন্তি ভূতা মহিদ্ধিকা,
তেপি মং অনুবক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।
দক্খিণমস্মিং দিসা ভাগে সন্তি দেৱা মহিদ্ধিকা,
তেপি মং অনুবক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।
পচ্ছিমমস্মিং দিসা ভাগে সন্তি নাগা মহিদ্ধিকা,
তেপি মং অনুবক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।
উত্তৰমস্মিং দিসা ভাগে সন্তি য়াক্খা মহিদ্ধিকা,
তেপি মং অনুবক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।

৫। পূবস্থি-মেন ধতৰটেঠা, দক্খিণেন ৱিকল্লহকো,
পচ্ছিমেন ৱিকপকেথা কুৱেৰো উত্তৰং দিসং।
চত্তাৰোতে মহাবাজা লোকপালা য়সসিসনো,
তেপি মং অনুবক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।

অনুবাদ

(১) মোৰ শত্ৰুহীন হওক, বিপদহীন হওক, দুৰ্দ্ধখহীন হওক,
আত্ম সুখ হওক, মোৰ দৰে মোৰ আচাৰ্য্য-উপাধ্যায়-মাতা-পিতা
উপকাৰী-অপকাৰী মধ্যস্থ সকলোৰে বৈৰীহীন হওক, বিপদহীন
হওক, দুৰ্দ্ধখশূন্য হওক, আত্মসুখী হওক, দুৰ্দ্ধখবপৰা মুক্ত হওক;
আৰু নিজৰ প্ৰাপ্ত সম্পত্তিৰ পৰা বঞ্চিত নহওক, এই জগতত
সকলো প্ৰাণী কৰ্ম্মৰ অধীন।

(২) এই বিহাৰত, গাৱঁত, নগৰত, অসমত, জনপদত,
জম্বুদ্বীপত, পৃথিৱীত, এই চক্ৰৱৰ্ত্তত ঐশ্বৰ্য্য সম্পন্ন পুৰুষ সকল,
সীমান্ত দেৱতা সকল আৰু সকলো প্ৰাণী শত্ৰুহীন হওক,

বিপদহান হওক, নিজৰ প্ৰাপ্ত সম্পত্তিৰ পৰা বঞ্চিত নহওক আৰু এই জগতত সকলো প্ৰাণী কৰ্মৰ অধীন।

(৩) পূব, দক্ষিণ, পশ্চিম, উত্তৰ; পূৰ্ব্বকোণ, দক্ষিণকোণ, পশ্চিমকোণ, উত্তৰকোণত, অৰ্দ্ধঃ উৰ্দ্ধত থকা সকলো সত্ত্ব, সকলো প্ৰাণী, সকলো ভূত, সকলো পুদগল, দেহধাৰী, জীৱী, পুৰুষ, আৰ্য্য, অনাৰ্য্য, দেৱতা, মনুষ্য, অমনুষ্য, প্ৰেত আৰু নৰকত উপায় সকলো প্ৰাণী শত্ৰুহীন বিপদহীন হওক, নিজৰ প্ৰাপ্ত সম্পত্তিৰপৰা বঞ্চিত নহওক আৰু জগতত সকলো প্ৰাণী কৰ্মৰ অধীন।

(৪) পূবে, দক্ষিণে, পশ্চিমে আৰু উত্তৰে যিসকল মহাশক্তি-শালী দেৱতা আছে, তেওঁলোকে মোক আৰোগ্য আৰু সুখে শাস্তিৰে ৰক্ষা কৰক।

(৫) পূবে লোকপাল মহাবাজ ধৃতবাহু, দক্ষিণে বিকটক, পশ্চিমে বিকপক্ষ আৰু উত্তৰে কুব্জ আছে, এই চাৰিজন লোকপাল আদি প্ৰাণীৰ কৰ্ত্তা। তেওঁলোকেও মোক সদায় আৰোগ্য আৰু সুখেৰে ৰক্ষা কৰক।

উপাসক সকলৰ ভাৱনা

জবাধম্মোমিহ্ জবং অনতীতো, ব্যাধিধম্মোমিহ্ ব্যাধিং অনতীতো,
মৰণধম্মোমিহ্ মৰণং অনতীতো, সৰেবহি মে পিয়েহি মনাপেহি
নানাভাৱো বিনাভাৱো কম্মসস্কোমিহ্, কম্মদায়াদো, কম্ময়োনি,
কম্মবন্ধু, কম্মপটিসৰণো, যং কম্মং কবিস্সামি কল্যাণং বা পাপকং
বা তস্স দাষাদো ভৱিস্সামি।

অনুবাদ

মোৰ বাৰ্দ্ধক্যধৰ্ম্মৰ পৰা অব্যাহতি পোৱাৰ উপায় নাই,
গতিকৈ ময়ো বাৰ্দ্ধক্যধীন। ব্যাধিধৰ্ম্মৰ পৰা মুক্তি লাভৰ পথ
নাই, গতিকে ময়ো ব্যাধিৰ দাস। মৰণধৰ্ম্মৰ পৰা বেহাই পোৱাৰ

স্থান নাই, গতিকে ময়ো যত্নাবৰণ কৰিব লাগিব। মই এদিন সকলো প্ৰিয়জনৰ পৰা (পিতৃ-মাতৃ, ভাই-ভাতৃ, পো-বোৱাৰী, জ্ঞাতী) আৰু সকলো মনোমোহা বস্তু বা সম্পত্তিৰ পৰা নিশ্চয় এদিন নহয় এদিন বিচ্ছেদ হ'ব লাগিব। নিয়তিৰ আকৰ্ষণ বা প্ৰিয় সকলৰ মায়াদিয়ে বান্ধি ৰাখিব নোৱাৰে। সকলোৱেই কৰ্ম্মৰ বিপাকভোগী, কৰ্ম্মই অধিকাৰী আৰু কৰ্ম্মহেতু গ্ৰাহী। গতিকে সুখ-দুখাদি সকলোপ্ৰাণীৰে নিজ নিজ কৰ্ম্মফলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ। কৰ্ম্মই বন্ধু, কৰ্ম্মই আশ্ৰয়; যি কৰ্ম্ম কৰিম তাৰ ফল ভবিষ্যৎ ভোগ কৰিব লাগিব। এই কৰ্ম্মৰ (বাদ দি) কোনেও হাত সাবাব নোৱাৰে। ভাল কৰ্ম্মৰ ফল সুখদায়ক আৰু বেয়া কৰ্ম্মৰ ফল দুখদায়ক। ধন, জন, যৌৱন, পুত্ৰ, পৰিৱাৰ, বন্ধু-বান্ধৱ, ভাই-ভনী কোনোটো চিৰস্থায়ী নহয়। সকলো অনিত্য, দুঃখ অনায়া।

- ১। পস্‌স অট্ঠময়ং গেহং নহাক-বজ্জু ৱেট্ঠতং,
সম্মং সমত্তিকালিত্তং তং কেস-তিন-ছাদিতং।
- ২। অট্ঠসঙ্কলিকং পুঞ্জং অসুচিনন্তুমকিখতং,
অন্তোপুত্তি ৱহিচিত্তং গুথকুন্তোৱ পস্‌সতো।
- ৩। যথা ইদং তথা এতং যথাএতং তথা ইদং,
সব্বং অট্ঠময়ং এতং তথা মঞ্‌ঞন্তি পণ্ডিতাতি।

অনুবাদ

(১) হে বন্ধু! এই শৰীৰ স্নায়ু-হীৰ আদিৰ দ্বাৰা পৰিবেষ্টিত এইটো অস্থিময় গৃহ, ইয়াৰ ওপৰত মাংসৰ দৰে মাটি লেপ দিয়া হৈছে আৰু চুলিৰ দৰে তৃণৰ আচ্ছাদন কৰি ৰখা হৈছে। এইদৰে নিজৰ শৰীৰটোক দৰ্শন কৰিবা।

(২) এই শৰীৰ অনন্ত অশুচি মিহলি হাব-চালাদিৰ পুঞ্জীভূত, বাহিৰখনি বিচিত্ৰ, কিন্তু ভিতৰখনি দুৰ্গন্ধ এটি কলহৰ দৰে বিষ্ঠাপূৰ্ণ।

(৩) মোৰ শৰীৰ যেনে আনৰ শৰীৰো তেনে। তাত কোনো প্ৰভেদ নাই। এইদৰে দেহমাত্ৰেই অস্থিময় বুলি পণ্ডিত সকলে যথাযথ ভাৱে চিন্তা কৰে।

জীৱিতঃ ব্যাধিকালো চ দেহনিক্ৰেপন গতি
পঞ্চোক্তে জীৱলোকস্মিং অনিমিত্তা ন ঞ্জায়বে

অনুবাদ

মোৰ পৰমায়ু কিমান দিন আছে, কি ৰোগে কেতিয়া আক্ৰমণ কৰিবহি, ত্ৰিকালৰ ভিতৰত কোন ক্ষণত মৃত্যু হ'ম, জলত নে স্থলত, মৰণৰ পাচত কোনে ক'ত জন্মগ্ৰহণ কৰিব বা কৰিম; জীৱৰ এই পাঁচটি বিষয় কেতিয়া সংঘটিত হ'ব, তাক কোনেও কব নোৱাৰে। সেই কাৰণে কোৱা হৈছে :-

অনিচ্চা ৱত সম্ভাৰা উল্লাদ ৱয় ধন্মিনো,
উল্লাজ্জিহ্বা নিক্ৰান্তিতেসং বৃপসমো স্মুথো।
সৰ্বেব সত্তা মৰন্তি চ মৰিংশ্চ মৰিস্সবে,
তথৈৱাহং মৰিস্সামি নথি মে এথ সংসয়ো।

অনুবাদ

এই সংস্কাৰ ধৰ্ম্মই অনিত্য, কাৰণ ইয়াৰ স্বভাৱ ধৰ্ম্ম উৎপত্তি আৰু বিলয়। উৎপন্ন হলেই নিকৰ হোৱাটো অনিবাৰ্য্য। ইয়াৰ একমাত্ৰ নিষ্টাৰৰ উপায় নিৰ্ব্বাণ। এই নিৰ্ব্বাণেই হল প্ৰকৃত মুখ।

জন্মিলেই এদিন মৰিব লাগিব, প্ৰাণীমাত্ৰেই মৰিছে, মৰিব আৰু এদিন ময়ো এইদৰে মৰিম তাত কোনো সন্দেহ নাই।

পঞ্চম পৰিচ্ছেদ

সূত্র

সূক্তঃ—সূত্র, চাৰি মহাসত্যৰ সূচনা কৰে বুলিয়েই সূত্র।
ভগৱান বুদ্ধই কৈছে,—“চতুসচ্চ ৱিনিমুক্তো ধম্মো নাম নথি”
চাৰি আৰ্য্য-সত্যবৰ্জিত কোনো ধৰ্ম্মই নাই, হবই নোৱাৰে।

অথবা—“অত্থানং সূচনতো সুবুত্ততো সৱণতো চ সূদনতো ;

সুত্তানা সুত্ত স-ভাগতো চ সুত্তন্তি অকথাং ।

আত্মাৰ্থ পৰমার্থাদি হিচাবে লৌকিক লোকোত্তৰ অৰ্থৰ সূচনা কৰাৰ
কাৰণে সূত্র বুলি কোৱা হয়। শ্ৰোতাসকলৰ অভিপ্ৰায় অনুসাৰে
সুন্দৰকৈ উক্ত কৰে বুলিয়েই সূত্র বুলি কোৱা হয়। চিত্তিয়াই
দিয়া শস্যৰ দৰে শুনিলে সুফল পোৱা যায় কাৰণেই সূত্র।
গাইৰ গাখীৰৰ দৰে অমৃত নিঃসৃত হোৱাৰ কাৰণেই সূত্র বুলি
কোৱা হয়। ইয়াৰ দ্বাৰা ৰক্ষা পোৱা যায় বুলিয়েই সূত্র।
সূত্ৰধৰসকলৰ সূত্র যেনেকৈ প্ৰমাণ জ্ঞাপক, বিজ্ঞসকলৰো ই তদুপ
বুলিয়েই সূত্র কোৱা হয়। সূত্ৰাত গাখি খোৱা পুষ্পৰাজি
যেনেকৈ বতাহত হিচৰতি কৰিব নোৱাৰে, সেইদৰে সূত্ৰত সংগৃহীত
অৰ্থও বিক্ষিপ্ত হব নোৱাৰে বুলিয়েই সূত্র।

এৱং মে সূতং—সন্ধি বন্ধ কৰিলে এৱম্বে সূতং ; বৌদ্ধ সংস্কৃত
গ্ৰন্থাদিত এবম্ ময়া ক্ৰতম, এইদৰে মোৰ দ্বাৰা বা মং কৰ্ত্তক
ক্ৰত, মই এইদৰে শুনিছো। প্ৰত্যেক সূত্ৰাৰম্ভত এইদৰে কিয়
দেখিবলৈ পোৱা যায় ?

আয়ুস্মান মহাকাণ্ডপ স্থৱিৰে বুদ্ধ প্ৰবুজিত সুভদ্ৰৰ ভাষিত
উক্তি শুনিবলৈ পাই ধৰ্ম্ম বিনয় সঙ্গায়ন কৰিবলৈ দৃঢ় সংকল্প

কৰিছিল। তাৰ পাচত ভগৱান বুদ্ধৰ পৰিনিৰ্বাণত যি সপ্তশত-সহস্ৰ ভিক্ষু সমবেত হৈছিল, আয়ুত্থান মহাকাণ্ডে তেওঁলোকৰ আগত শূভদ্রব জাৰিত উক্তি প্ৰকাশ কৰি অধৰ্মবাদীৰ সংখ্যা বৃদ্ধি নোহওঁতেই, ধৰ্ম বিনয় সজায়ন কৰিবলৈ প্ৰস্তাব কৰিলে। সকলোৱেই ধৰ্ম বিনয় সজায়নত মত প্ৰকাশ কৰিলে, তেতিয়াই সকলোৰে নিৰ্দেশানুযায়ী সপ্তশতসহস্ৰ ভিক্ষুৰ মাজৰ পৰা যি সকলক ভগৱানে ধৰ্ম, অৰ্থ, ব্যাকৰণাদিত অভিজ্ঞ বুলি প্ৰশংসা কৰিছিল, সেই আনন্দৰ সৈতে, প্ৰতিসম্ভিদা প্ৰাপ্ত বড়াভিক্ষা সম্পন্ন, ভগৱানৰ দ্বাৰা নিৰ্দেশিত পাঁচশ ভিক্ষু সঙ্গীতিৰ কাৰণে নিৰ্বাচিত হল।

সাত দিন পৰ্য্যন্ত শুভকাৰ্য্যাদিৰ লগতে বুদ্ধাস্থি পূজাৰ পাচত, সেই পাঁচশ ভিক্ষু ৰাজগৃহৰ অভিমুখে যাত্ৰা কৰে। তেওঁলোকে বৰ্ষৱাসৰ পূৰ্বে ৰাজগৃহত উপস্থিত হৈ বজা অজ্ঞাতশত্ৰুক সঙ্গীতিৰ সকলো বিবয় জ্ঞাপন কৰিলে। এই কথা শুনি ৰজাই, “মোৰ ৰাজ্যজ্ঞা আপোনালোকৰ ধৰ্ম্মাজ্ঞাত পৰিণত হওক।” তাৰ পাচত বজা অজ্ঞাতশত্ৰুৱে ভিক্ষুসকলৰ নিৰ্দেশমতে, বৈভাৰ পৰ্বতৰ কাষত সপ্তপৰ্ণি গুহাৰ দুৱাৰৰ সন্মুখত থকা বহল পথাৰত, ব্ৰহ্ম-বিমানৰ দৰে সভামণ্ডপ প্ৰস্তুত কৰোৱাই, মাজত ভগৱানৰ আসনৰ দৰে পূৰ্বাভিমুখী কৰি ধৰ্ম্মাসন স্থাপন কৰি সন্মুখত গজদন্ত খচিত ব্যঞ্জন স্থাপন কৰিলে আৰু পঞ্চশত ভিক্ষুৰ বহা আসনবিলাকো কৰোৱালে।

আয়ুত্থান আনন্দক সঙ্গীতিৰ আগ দিনাই ভিক্ষুসকলে কলে, “সেখ (শিক্ষাৰ্থী, অবহত নোহোৱা পৰ্য্যন্ত) অৱস্থাত আপুনি সঙ্গীতিত প্ৰৱেশ কৰাটো উচিত নহয়,” তাকে শুনি তেওঁ গোটেই ৰাতি “কায়গতাহুশ্বতি” ভাৱনা কৰিও অবহত ফল লাভ কৰিব নোৱাৰি, ৰাতিৰ শেষ ভাগত হাত ভৰি ধুই শুবলৈ লৈছে, ঠিক মূৰটো গাকত পৰা নাই আৰু ভৰি দুটা অলপ দাঙ খাইছে (অনিবৰ্ণ অশায়িতাৱস্থাত) এনে অৱস্থাতে অবহত ফল প্ৰাপ্ত হল।

বাতি পুৰাৰ লগে লগেই ভিক্ষুসকলে সভা-মণ্ডপত গৈ নিজ নিজ আসন গ্ৰহণ কৰি, আয়ুত্থান আনন্দৰ আসন শূন্য দেখি “তেওঁ ক'লৈ গল” বুলি কোৱা মাত্ৰকেই আয়ুত্থান আনন্দই পৃথিৱী তলেদি আহি নিজৰ আসনত উপবিষ্ট হল। তাৰ পাচত তেওঁ ধৰ্ম্মসঙ্গায়নৰ বাবে নিৰ্ব্বাচিত হৈ ধৰ্ম্মাসনত উপবেশন কৰিলে। তেতিয়া কোনো কোনো দেৱতাৰ সন্দেহ ভঞ্জনৰ কাৰণে আয়ুত্থান আনন্দই প্ৰত্যেক সূত্ৰৰ প্ৰথমেই ভগৱানৰ মুখৰ পৰা এই কথা শুনিছিলো' এইবিলাক মোৰ বাক্য নহয়, ভগৱানৰেই; তাক প্ৰকাশ কৰোতে “এৱং মে সূতং” কৰি কৰি আবস্ত কৰিবলৈ ধৰিলে। আয়ুত্থান উপালি আৰু আয়ুত্থান আনন্দই চৌবাশি হেজাৰ ধৰ্ম্মস্কন্ধ ভিক্ষুসংঘৰ সন্মুখত স্থাপন কৰিলে। তাকে ত্ৰিপিটক বুলি কোৱা হয়, যেনে—বিনয়, সূত্ৰ আৰু অভিধৰ্ম্ম।

সূত্ৰ পিটকত ২১ হেজাৰ ধৰ্ম্মস্কন্ধ আছে। ইয়াক নিকায় হিচাপে পাঁচ ভাগত ভাগ কৰা হৈছে, যেনে—দীৰ্ঘ নিকায়, মধ্যম নিকায়, অঙ্গুত্তৰ নিকায়, সংযুক্ত নিকায় আৰু খুদ্দক নিকায়। এই গ্ৰন্থবিলাকত লিপিবদ্ধ কৰা ধৰ্ম্মস্কন্ধ বিলাকক সূত্ৰ বুলি কোৱা হয়। এই পাঁচ খণ্ড গ্ৰন্থৰ আবস্তানিতে “এৱং মে সূতং” প্ৰত্যেকটো সূত্ৰতে দেখিবলৈ পোৱা যায়। গতিকে এই বিলাকক সূত্ৰ বুলি কোৱা হয়। ইয়াত উক্ত গ্ৰন্থবিলাকৰ পৰা কেইটামান মূল্যবান আৰু প্ৰয়োজনীয় হিচাপে দিয়া হল। ইয়াৰ ওপৰিও আৰু অসংখ্য থাকিলেও এই পুথিত দিয়াটো সম্ভৱপৰ নহয়। আৰু এই সূত্ৰ বিলাকৰ অসমীয়া অনুবাদো লগতে জুৰিবোধৰ বাবে দিয়া হল। [সূত্ৰ পিটকৰ বহুল ব্যাখ্যা ত্ৰিপিটক পৰিচয় নামৰ পুথিখনি পঢ়িলে ভালদৰে বুজিব পাৰিব।]

মূত্র

(১)

পৰিত্ৰাণ প্রার্থনা

বিপত্তি পটিয়াহায়, সব সম্পত্তি সিদ্ধিয়া ।
সব দুঃখ বিনাসায়, সব ভয় বিনাসায় ।
সব বোগ বিনাসায়, ভয়ে দীৰ্ঘায় দায়কং ।
চিন্তা উজ্জ্বল কবিত্বান, পবিত্ৰং ক্রম মঙ্গলং ।

অনুবাদ

সকলো প্রকার বিপত্তি দূৰ কবিবলৈ সকলো প্রকার সম্পত্তি লাভার্থে, সকলো প্রকার ভয়, দুঃখ, বোগ বিনাশার্থে, দীৰ্ঘায় লাভার্থে, ভয়ে অমুগ্ৰহ কবি আপুনি পবিত্ৰ চিন্তেবে পৰিত্ৰাণ পাঠ কবক ।

(২)

দেবতা আমন্ত্রণ

সমস্ত চক্ৰাণ্যে, অত্রা গচ্ছন্ত দেবতা ;
সদ্ধৰ্ম্ম মুনিবাজস্ স্নানস্ত সগ্ন মোক্ষদং ।
ধৰ্ম্ম-সরণ-কালো, অয়ং ভদন্তা । (তিনিবার)

অনুবাদ

হে, চক্ৰবালবাসী দেবতাসকল ইয়ালৈ আহক, মুনিবাজ বুদ্ধব স্বৰ্গ-মোক্ষপ্রদ সত্য ধৰ্ম্ম শ্ররণ কৰণে । হে ভদন্ত দেবতা সকল, ধৰ্ম্ম শুনিব ইয়েই উপযুক্ত সময় ।

(৩)

বিশেষ দেৱতা আহ্বান।

নমো তস্ম ভগৱতো অবহতো সন্মাসমুদ্বুদ্বস। (তিনিবাব)
 য়ে সন্তা সন্তাচিত্ত তিসৰণ সবণা এথ লোকান্তৰে রা ;
 ভূম্মা ভূম্মা চ দেৱা গুণগণ গহণ ব্যাৱটা সবকালং
 এতে আয়ন্ত দেৱা ৱৰ কণকময়ে মেকবাজে ৱসন্তো,
 সন্তো সন্তোসহেতুং মুনিৱৰ ৱচনং সোতুমগ্নং সমগ্নং ।

অনুবাদ

ইয়াত বা লোকান্তৰত ও আকাশবাসী, উত্তম কণক বাজ
 সুমেকবাসী, শাস্ত আৰু শাস্ত চিত্ত ত্ৰিশৰণ অধিগত, সদায়
 পুণ্য কাৰ্য্যত ব্যাপীত যি সকল দেৱতা আছে, তেওঁলোকে সন্তুষ্ট
 চিত্তৰে মুনিবৰ বুদ্ধৰ বাক্য শ্ৰৱণ হেতু ইয়ালৈ আগমন কৰক।

(৪)

দেৱতা সকলক পুণ্যদান ও বক্ষা প্ৰাৰ্থনা।

সবেবসু চক্ৰৱালেসু য়ক্থা দেৱা চ ব্ৰাহ্মণো,
 য়ং অমেহহি কতং পুণ্ণং সৰব সম্পত্তি সাধকং ।
 সৰবে তং অনুমোদিষ্মা সমগ্না সাসনে ৰতা,
 পমাদবহিতা হোন্ত আবক্থাসু ৱিসেসতো ।

অনুবাদ

মোৰ দ্বাৰা সকলো সম্পত্তি সাধন যি পুণ্যকৰ্ম্ম কৃত হৈছে,
 চক্ৰৱালবাসী দেৱতা, যক্ষ আৰু ব্ৰহ্মা সকলোৱেই এই পুণ্য
 অনুমোদন কৰক। ইয়াৰ দ্বাৰা বুদ্ধৰ শাসন আৰু সকলো প্ৰাণী
 বক্ষা হওক।

(৫)

বুদ্ধৰ শাসন উল্লিখিত ও বন্ধা প্ৰাৰ্থনা

সাসনস্ স চ লোকস্ স বুড়ী ভৱতু সৰ্বদা ।
 সাসনস্পি চ লোকক, দেৱা বন্ধন্ত সৰ্বদা ॥
 সন্ধিং হোন্ত সুখী সৰ্বে, পৰিৱাৰেহি অন্তনো ।
 অনীঘা স্মন্য হোন্ত, সহ সৰ্বেহি ঐশ্বৰ্য্যভি ॥

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধৰ ধৰ্ম্ম ও জগতৰ শ্ৰীবৃদ্ধি সদায় হওক । দেৱতা
 সকলেও ধৰ্ম্ম ও জগতৰ প্ৰাণী বিলাকক বন্ধা কৰক । সকলোৱে
 নিজৰ পুত্ৰ পৰিবাৰ আৰু জ্ঞাতিবৰ্গৰ লগত, শাৰীৰিক, মানসিক
 সুখে সুখী হৈ কালযাপন কৰক ।

(৬)

দেৱতা সকলৰ ওচৰত বন্ধা প্ৰাৰ্থনা

ৰাজাতো ৱা, চোৰতো ৱা, মহুসতো ৱা,
 অমহুসতো ৱা, অগ্নিতো ৱা,
 উদকতো ৱা, পিসাচতো ৱা, খাণ্ডকতো ৱা,
 কণ্টকতো ৱা, নক্খন্ততো ৱা,
 জনপদবোগতো ৱা, অসন্ধম্মতো ৱা,
 অসন্ধিটিষ্ঠতো ৱা, অসঙ্গুবিসতো ৱা,
 চণ্ড হত্থী অস্ স মিগ-গোণ কুৰুৰ অহি-
 ব্ৰিচ্ছিক-মণিসপ্প দীপি
 অচ্ছ তবচ্ছ-সুকব-মহিস-য়ক্খ-বক্খ সাদীহি
 নানা ভয়তো ৱা, নানা
 বোগতো ৱা, নানা উপদৱতো ৱা,
 আবক্খং গণহন্ত দেৱতা ।

অনুবাদ

বজা, চোব, মনুষ্য, অমনুষ্য, অগ্নি, পানী, পিণ্ডাচ, গৌজ, কাইট, নক্ষত্ৰ, বিভীষিকা-ৰোগ, মিথ্যা দৃষ্টিসম্পন্ন ব্যক্তি, অসং পুৰুষ, উন্নত হাতী, অশ্ব, হৰিণ, গৰু, কুকুৰ, সাপ, বিছা, মণিধাৰী সৰ্প, বাঘ, ভালুক, কুকুৰ নেচীয়া বাঘ, গাহৰী, মহ, যক্ষ আদি বান্ধক প্ৰভৃতিৰ পৰা নানাবিধ ভয়, নানাবিধ ৰোগ, আৰু নানা উপদ্ৰৱৰ পৰা দেৱতা সকলে ৰক্ষা কৰক।

(৭)

মঙ্গল সূত্ৰ

নিদান

স্বং মঙ্গলং দ্বাদসহি চিন্তয়িংশ্চ সদেৱকা,
সোখানং নাধি গচ্ছন্তি অট্ঠতিং সঞ্চ মঙ্গলং।
দেসিতং দেৱ-দেৱেন সৰু পাপ বিনাসনং,
সৰলোক হিতথায় মঙ্গলং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

বাৰ বছৰ কাল ধৰি দেৱতা আৰু মনুষ্য সকলে যি মঙ্গল চিন্তা কৰিছিল। কিন্তু কি কৰিলে মঙ্গল হয়, তাক কোনেও বুজিব পৰা নাছিল; সেই আঠত্ৰিশটি মঙ্গল, সেই বুদ্ধৰ দ্বাৰা জগতৰ হিতাৰ্থে দেখিতও প্ৰচাৰিত তাক মই পাঠ কৰিম।

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সারথিয়ং ব্ৰিহবতি জেতৱনে-
অনাথপিণ্ডিকস্স আৰামে। অথথো অঞ্ঞতৰো দেৱতা
অভিকম্মায় বত্তিয়া অভিকম্মৱৰা কেৱলকম্মং জেতৱনং ওভাসেৱা য়েন
ভগৱা তেনুপসঙ্কমি। উপসঙ্কমিৱা ভগৱন্তং অভিৱাদেৱা একমন্তং
অট্ঠাসি। একমন্তং ঠিতাথো সা দেৱতা, ভগৱন্তং গাথায় অম্মভাসি।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই জ্বাৰন্তী নগৰৰ ওচৰত অনাথপিতৃক জেষ্ঠীয়ে নিৰ্ম্মাণ কৰা জেতৱন নামৰ বিহাৰত বাস কৰিছিল। তেতিয়া এজন ৰব শূদ্ৰৰ দেৱতা তেওঁৰ ওচৰলৈ আহি গোটেই জেতৱন বিহাৰ পোহৰ কৰি; য'ত ভগৱান আছিল, তাত উপস্থিত হৈ ভগৱানক অভিৱাদন কৰি একালে ঠিয়হৈ তেওঁ তলৰ গাথাৰে যি ভাষণ কৰিব লগীয়া তাক ভাষণ কৰিলে।

১। বহুদেৱা মনুস্সা চ, মঙ্গলানি অচিন্তয়ুং।

আকঙ্কমানা সোখানং ক্ৰহি মঙ্গল মুত্তমং ॥

অনুবাদ

ইহ পৰকালৰ সুখ আশা কৰি বহুত দেৱতা আৰু মনুষ্যই মঙ্গলৰ সম্বন্ধে চিন্তা কৰিবলৈ ধৰে। কিন্তু কি কৰিলে মঙ্গল হয় তাক কোনেও কব পৰা নাই। দেৱতাৰ অনুবোধত বুদ্ধই তেওঁ-লোককো তলৰ গাথাৰেই ব্যক্ত কৰিলে।

২। অসেৱনা চ ৱালানং পণ্ডিতানঞ্চ সেৱনা,

পূজা চ পূজনীয়ানং এতং মঙ্গল মুত্তমং।

অনুবাদ

মুৰ্খৰ লগত বাস নকৰি পণ্ডিতৰ লগত বাস কৰা আৰু পূজনীয় সকলক পূজা কৰায়েই উত্তম মঙ্গল।

৩। পতিৰূপ দেসৱাসো চ, পূৰ্বে চ কত পুঞ্ঞতা,

অন্তসম্মাপণিধি চ এতং মঙ্গল মুত্তমং।

অনুবাদ

যি দেশত বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ এই ত্ৰিৰত্নৰ গুণ প্ৰচাৰিত হৈ থাকে য'ত দানশীলাদি কুশল কৰ্ম্ম নিৰ্ব্বিঘ্নে সম্পাদন কৰিব

পৰা যায়, সেই দেশত বাস কৰা; পূৰ্ব জন্মৰ কৃত পুণ্য থকা আৰু ছলীলতা অশ্ৰদ্ধা ও কুপণতা ছেদ কৰি নিজক শীল, শ্ৰদ্ধা ও দানাৰ্হি কৰ্ম্মত নিযুক্ত কৰায়েই উত্তম মঙ্গল।

৪। বাহ সচ্চৰ্ম্ম সিল্পৰূপে বিনয়ো চ স্মৃতিস্থিতো,
সুভাসিতা চ যাৱা এতং মঙ্গল যুক্তমং।

অনুবাদ

সূত্ৰ, বিনয়, অভিধৰ্ম্মাদি, বহু ধৰ্ম্ম শাস্ত্ৰ শিক্ষা কৰি বহু ঋত হোৱা শিল্প শাস্ত্ৰত ব্যুৎপত্তি বিনয় (নিয়ম) স্মৃতিৰূপে পালন কৰা আৰু মিথ্যা-দৃষ্টি বাক্যাৰ্হি পৰিত্যাগ কৰি সত্য বাক্য কোৱায়েই উত্তম মঙ্গল।

৫। মাতা পিতৃ উপট্ঠানং পুত্ৰদাবসু সঙ্গহো।
অনাকুলা চ কৰ্ম্মস্থা এতং মঙ্গল যুক্তমং ॥

অনুবাদ

পিতৃমাতৃক সেৱাদি ভৰণপোষণ কৰা, সহপদেশৰ দ্বাৰা স্ত্ৰী-পুত্ৰৰ উপকাৰ সাধন কৰা আৰু পাপৰহিত নিৰ্দোষ বেহা-বেপাৰাদি কৰি জীৱন ধাৰণ কৰাই উত্তম মঙ্গল।

৬। দানৰূপে ধৰ্ম্মচৰিয়া চ ঐশ্বৰ্য্যকানৰূপে সঙ্গহো,
অনৰূপজানি কৰ্ম্মানি এতং মঙ্গলযুক্তমং।

অনুবাদ

দান দিয়া, দেহে-কেহে ধৰ্ম্মচৰণ কৰা, ভৰণপোষণ আৰু সুপৰামৰ্শাদিৰ দ্বাৰা জ্ঞাতিসকলৰ হিতসাধন কৰা, বুদ্ধ পুজাদি পৱিত্ৰ কৰ্ম্ম সম্পাদন কৰাই উত্তম মঙ্গল।

৭। অৱতি দ্বিৱতি পাপা মজ্জশানা চ সঙ্ক্ৰমো,
অপ্লমাদো চ ধৰ্ম্মেশু এতং মঙ্গলযুক্তমং।

অনুবাদ

মানসিক পাপৰ পৰা বিবত, কাযিক-বাচনিক পাপৰ পৰা
আঁতৰি থকা, মত্তপান পৰিত্যাগ কৰি, এলাহ দূৰ কৰি অপ্ৰমত্ত
ভাৱে পুণ্যকৰ্ম সম্পাদন কৰাই উত্তম মঙ্গল ।

৮। গাবৰো চ নিৱাতো চ সন্তুট্টী চ কতঞ্ঞুতা,
কালেন ধম্মসৱণং, এতং মঙ্গলমুত্তমং ।

অনুবাদ

গৌৰৱনীয়সকলক গৌৰৱ কৰা, তেওঁলোকৰ প্ৰতি বিনয় বা
নম্ৰতা প্ৰদৰ্শন কৰা, প্ৰাপ্ত বিষয়ত সন্তুষ্ট থকা, উপকাৰীৰ উপকাৰ
স্বীকাৰ কৰা আৰু যথাসময়ত ধৰ্ম্মশ্ৰৱণ কৰাই উত্তম মঙ্গল ।

৯। খন্তী চ সোৱচস্সতা, সমণানঞ্চ দস্সনং,
কালেন ধম্মসাকচ্ছা এতং মঙ্গলমুত্তমং ।

অনুবাদ

ক্ষমাশীল হোৱা, গুৰুজনৰ আদেশ পালন কৰা, লীলৱান ভিক্ষু-
শ্ৰমণসকলক দৰ্শন কৰা আৰু যথাসময়ত ধৰ্ম্মালোচনাৰূপে কৰাই
উত্তম মঙ্গল ।

১০। তপো চ ব্ৰহ্মচৰিয়ঞ্চ, অবিয়সচ্চানদস্সনং,
নিব্বানং সচ্ছিকিব্বিয়া চ এতং মঙ্গলমুত্তমং ।

অনুবাদ

পাপ বিনাশৰ বাবে তপস্তা কৰা, ব্ৰহ্মচৰ্য্য প্ৰতিপালন কৰা,
চাৰি আৰ্য্যসত্য প্ৰত্যক্ষ কৰা আৰু অবহত ফল লাভ কৰি নিৰ্ব্বাণ
সাক্ষাত কৰাই উত্তম মঙ্গল ।

১১। ফুট্টস্সলোক-ধম্মেহি, চিহ্নং য়স্স ন কম্পতি,
অসোকং দ্বিবজ্জং থেমং এতং মঙ্গলমুত্তমং ।

অনুবাদ

লাভ-অলাভ, যশ-অযশ, নিন্দা-প্ৰশংসা, সুখ-দুঃখ, এই আঠটি সংসাৰৰ ধৰ্ম্মত যাৰ মন বিচলিত নহয়, শোকহীন আৰু মোহ-দ্বেষ-মোহাদি পাপৰ মলহীন হৈ নিৰ্ম্মল হিচাপে বাস কৰাই উত্তম মঙ্গল।

১২। এতাদিসানি কথান, সববথমপৰাজিতা,
সববথ সোথিং গচ্ছন্তি তং তেসং মঙ্গলমুত্তমংতি।

অনুবাদ

আগত উল্লেখ কৰি অহা মঙ্গলৰ কথাবিলাক সুন্দৰ ভাৱে সম্পাদন কৰিলে সকলো ক্ষেত্ৰতে, সকলো সময়তে জয়লাভ আৰু মঙ্গল হয়। এইবিলাকেই দেৱ-মানৱসকলৰ উত্তম বা শ্ৰেষ্ঠ মঙ্গল।

বহু সূত্ৰ

নিদান

পণিধানতো পট্টঠায় তথাগতস্স দস-পাৰমিয়ো, দস-উপ-পাৰমিয়ো, দস-পৰমথ-পাৰমিয়ো সমতিংস পাৰমিয়ো; পঞ্চমহা-পৰিচ্চাগে, লোকথচৰিয়ং, ঞ্ণাতথচৰিয়ং, বুদ্ধথচৰিয়ন্তি তিস্সো চৰিয়ায়ো; পচ্ছিমভৱে গত্তোকন্তি জাতিং অভিনিক্খমনং পধান চৰিয়ং, বোধিপল্লঙ্কে মাৰবিজয়ং সৰ্বঞ্ঞুতা ঞ্ণাণ পটিলেধং ধম্ম-চক্ৰপৱত্তনং নৱলোকুত্তৰ ধম্মেতি সৰ্ব্বেপি মে বুদ্ধগুণে আৱজ্জহাৱে সালিয়া তীস্সু পাকাবন্তৰে স্সু তিয়ামবত্তি পৰিতং কৰোন্তো আয়স্সা আনন্দথেবোৱিয় কাকঞ্ঞ চিত্তং উপট্টপেহা।

অনুবাদ

ভগৱান গৌতম বুদ্ধই সুমেধ তপস জন্মত অমৰাৱতী নগৰত দীপকৰ বুদ্ধৰ পদতলত পতিত হৈ বুদ্ধৰ লাভৰ কাৰণে যি প্ৰাৰ্থনা কৰিছিল, সেই প্ৰাৰ্থনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি তথাগতৰ (দান,

শীল, নৈষ্কৰ্ম্য, প্ৰজ্ঞা, বীৰ্য্য, ক্ৰান্তী, সত্য, অধিষ্ঠান, মৈত্ৰী আৰু
উপেক্ষা) দশপাবমিতা, দশউপপাবমিতা, দশপৰমার্থ পাবমিতা
(নিজৰ অঙ্গপ্ৰত্যঙ্গ দান) (উপপাবমি ধন সম্পত্তি) ভেদে মুঠ
ত্ৰিশটা পাবমিতা, পঞ্চমহাদান, জগতবহিতাৰ্থে, জ্ঞাতিসকলৰ হিতাৰ্থে
আৰু বুদ্ধদ্বাৰাভাৰ্থে এই তিনি প্ৰকাৰৰ আচৰণ, অস্তিম জন্মত
মাতৃগৰ্ভত প্ৰৱেশ, জন্ম, সংসাৰ ত্যাগ, কঠোৰ তপস্যা, বোধিপালকত
মাৰবিজয়, সৰ্ব্বজ্ঞতা জ্ঞান লাভ, ধৰ্ম্ম চক্ৰপ্ৰৱৰ্ত্তন আৰু নৱলোকান্তৰ
ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ ইত্যাদি সকলোপ্ৰকাৰ বুদ্ধৰ গুণস্বৰণ কৰি বৈশাখীনগৰৰ
প্ৰাচীৰৰ ভিতৰত ত্ৰিয়ামৰ সময়ত বা বাতি পৰিমাণ পাঠক
আয়ুস্মান আনন্দ স্থৱিৰৰ দৰে ককণা পূৰ্ণচিত্তৰে আমালোকেও
এই সূত্ৰ পাঠ কৰিম।

কোটিসতসহস্বেশু চক্ৰালেশু দেৱতা
 যস্মান্‌ম্পটিগ্গণ্‌স্তি, যঞ্চৱেসালিয়া পুৰে
 বোগামনুস্‌ হৃত্তিক্‌ সমুতন্তিৰিধং ভয়ং
 বিপ্লৱমন্তৰধাপেসি, পৰিস্তং তং ভগাম হে।

অনুবাদ

কোটি শত সহস্র চক্রবালবাসী দেবভাসকলে যাব উপদেশ
পালন কবে, আক যি পবিত্রাণ বৈশালী নগরত পাঠ কবি, বোগ,
অমাত্য আক দুর্ভীক্ষ এই তিনিবিধ ভয় অতি নীত্রে দূব কবিছিল
সেই বড় সূত্র পাঠ কবিছো।

ਸੂਤਰ

- ১। য়ানীধ ভূতানি সমাগতানি,
 ভুশ্মানি বা য়ানির অন্তলিঙ্গে।
 সবেব ভূতা শ্রুয়না ভবন্ত
 অথোপি সৰ্গত শ্রুগন্ত ভাসিতঃ।

অনুবাদ

ভূমিবাসী বা আকাশবাসী যিবিলাক প্রাণী ইয়াত সমাগত হৈছাহি, সকলোৱে সন্তুষ্ট হোৱা আৰু একাগ্ৰতাচিত্তে মোৰ বাক্য শ্ৰৱণ কৰা।

- ২। তস্মাহি ভূতা নিসামেথ সৰ্বে,
মেন্তং কৰোথ মাৰুসিয়া পজায়।
দিৱা চ বত্তো চ হবন্তি যে বলিং
তস্মাহি নে বকথথ অল্পমন্তা ॥

অনুবাদ

সদ্ধর্ম শ্ৰৱণ ছল্লভ। সেই কাৰণে তোমালোকে সকলোৱে মনোযোগ দি শ্ৰৱণ কৰা। মানৱসকলে দিনে-ৰাতিয়ে তোমালোকক পুণ্যফল বিতৰণ কৰে, তোমালোকেও তেওঁলোকৰ প্ৰতি মৈত্ৰী-পৰায়ণ হৈ অশ্রমভাৱে বন্ধা কৰা।

- ৩। যং কিঞ্চি ব্লিতং ইধৱা ছবংৱা,
সগ্গেসুৱা যং বতনং পণীতং।
ননো সমং অথি তথাগতেন,
ইদম্পি বুদ্ধে বতনং পণীতং,
এতেন সচেচন সুরথি হোতু ॥

অনুবাদ

ইহলোকত বা নাগশূৰ্ণাদি ভৱনত বা স্বৰ্গলোকত যিবিলাক মূল্যৱান বস্তু আছে, সেইবোৰৰ কোনটিয়েই তথাগত বুদ্ধৰ সমান নহয়। সকলোবোৰতকৈ বুদ্ধৰ বস্তুয়েই শ্ৰেষ্ঠ। এই সত্যবাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

- ৪। ধয়ং ব্লিবাগং অমতং পণীতং,
য়দজ্জাগা সাক্যমুনী সমাহিতো।

ন তেন ধম্মেন সমখি কিঞ্চি,
ইদম্পি ধম্মে বতনং পণীতং ;
এতেন সচ্চেন সুরখি হোতু ।

অনুবাদ

ধ্যানপৰায়ণ শাক্যমুণি বুদ্ধই লোভ, দ্বেষ, মোহ, ক্ৰয় কৰি,
বিবাগ আৰু উত্তম অমৃতময় অধিগত নিৰ্বাণ ধৰ্ম্মৰ সমান
একো নাই। এই ধৰ্ম্ময়েই সৰ্ব্বশ্ৰেষ্ঠ, এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা
তোমালোকৰ কল্যাণ হওক।

৫। যং বুদ্ধসেট্ঠো পৰিৱৰায়ী সূচিং,
সমাধিমানন্তৰিক্ৰমাচ্ছ ।
সমাধিনা তেন সমো ন বিজ্জতি,
ইদম্পি ধম্মে বতনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরখি হোতু ।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই যি শ্ৰেষ্ঠ, শুচি সমাধিৰ প্ৰশংসা কৰি গৈছে
আৰু যি ধ্যানৰ ফল লগে লগেই পোৱা যায় তাৰ সমান আৰু
কোনো সমাধি নাই। ইয়েই ধৰ্ম্মৰ শ্ৰেষ্ঠ বস্তু। এই সত্য বাক্যৰ
দ্বাৰা তোমালোকৰ শুভ হওক।

৬। য়ে পুণ্ণলা অট্টসতং পসথা,
চত্তাৰি এতানি যুগ্গানি হোন্তি ।
তে দক্ষিণেয়্যা সূগতস্স সাৱক্য,
এতেন্নু দিগ্গানি মহপ্ফলানি ।
ইদম্পি সজ্জো বতনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরখি হোতু ॥

অনুবাদ

বুদ্ধাদি সংপূৰ্ণসকলৰ দ্বাৰা যি আঠবিধ (অষ্ট) আৰ্য্যপুদ-
গলক প্ৰশংসা কৰি গৈছে, তেওঁলোক মার্গস্থ-ফলস্থ ভেদে চাৰিযুগল ;
সেই বুদ্ধৰ শিষ্যসকলেই দক্ষিণাৰ উপযুক্ত পাত্ৰ । এই সকল সজ্জক
দান দিলে মহাফল প্ৰভূত হয় । এয়েই সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ বত্ত । এই
সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক ।

৭। য়ে সুপ্লয়ুত্তা মনসা দল্লেহন,
নিকামিনো গোতমসাসনমিহ ।
তে পত্তি-পত্তা অমতং রিগয়হ
লদ্ধা মুধা নিববুতিং ভুঞ্জমানা ।
ইদম্পি সজ্জে বতনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরথি হোতু ॥

অনুবাদ

গৌতম বুদ্ধৰ শাসনত যিসকল নিকাম আৰু স্থিৰচিত্ত, তেওঁ-
লোকে অমৃতত বুৰমাৰি বিনামূল্যত লব্ধনিৰ্ব্বাণ সুখভোগ কৰিছে ।
তেওঁলোকেই পোৱা বস্তু পাইছে বুলি কোৱা হয় । ইয়েই সংঘৰ
শ্ৰেষ্ঠ বত্ত । এই সত্যবাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক ।

৮। যথিন্দখীলো পঠরিং সিতো সিয়া,
চতুত্তি রাতেভি অসম্পকম্পিয়ো ।
তথুপমং সঙ্গুৰিসং রদামি
য়ো অবিয়সচ্চানি অৱেচ পস্‌সতি ।
ইদম্পি সজ্জে বতনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরথি হোতু ॥

অনুবাদ

পৃথিৱীত সুদৃঢ়ভাবে পুতিখোৱা স্তম্ভ যেনেকৈ চতুৰ্দ্দিকৰ প্ৰৱল
বভাহেও লব-চৰ কৰিব নোৱাৰে তেনেকৈ চতুৰ্দ্দিকসত্য লব্ধ

সংপূৰ্ণসকলেও কোনো ক্ষেত্ৰতেই কম্পিত নহয়। তেওঁলোকক মই এই স্তম্ভৰ লগত তুলনা কৰো, ইয়েই সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ বস্তু। এই সত্যবাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

৯। যে অৰিয় সচ্চানি ৰিভাৱয়ন্তি,
গম্ভীৰ পঞেঞন সুদেসিতানি।
কিঞ্চাপি তে হোন্তি ভুসল্লমন্তা,
ন তে ভৱং অট্টমং আদিয়ন্তি।
ইদম্পি সজ্জে বত্তনং পণীতং,
এতেন সচ্চেন সুৱথি হোতু ॥

অনুবাদ

গভীৰ জ্ঞানসম্পন্ন বুদ্ধৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত চাৰি আৰ্য্যসত্য যি সকলৰ অৱগত হৈছে, তেওঁলোকৰ প্ৰমাদ বহুল হলেও এই সংসাৰত আঠবাৰতকৈও অধিক জন্ম গ্ৰহণ নকৰে। এয়েই সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ বস্তু। এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

১০। সহায়স্স দস্সন সম্পদায়,
তয়স্সু ধম্মা জহিতা ভৱন্তি।
সকায় দিট্ঠি ৱিচিকিচ্ছিতঞ্চ,
সীলবব্ভং ৱাপি য়দথি কিঞ্চি।
চতুহপায়েহি চ ৱিগ্গমুত্তো,
ছ চাভিট্ঠানানি অভবেবা কাতুং।
ইদম্পি সজ্জে বত্তনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুৱথি হোতু।

অনুবাদ

দৰ্শন সম্পদ অৰ্থাৎ শ্ৰোতাপতিফল লাভৰ লগে লগেই (অহং) সংকায়দৃষ্টি, সন্দেহ, আৰু শীলব্ৰত (প্ৰাণী) এই তিনিটি ধৰ্ম্ম দূৰ্ব্ভূত হয়। তেওঁলোকে চাৰিপ্ৰকাৰ অপায়ৰ পৰা বিমুক্ত আৰু

ছয়প্রকাৰ মহাপাপ (মাতৃ, পিতৃ, অবহত হত্যা, বুদ্ধৰ বক্তৃপাত, মিথ্যাভূষ্টি ধৰ্ম্ম গ্ৰহণ আৰু সংঘভেদ) কৰা অসম্ভৱ । এয়েই সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ বত্ন । এই সত্যবাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক ।

১১। কিঞ্চাপি সো কস্ম্যং কৰোতি পাপকং,
কায়েন ৰাচা যুদচেতসা ৰা
অভবেবা সো তসস্ পটিচ্ছাদায়,
অভববতা দিট্ঠ পদসস্ বৃত্তা ।
ইদম্পি সজ্জে বতনং পগীতং
এতেন সচেন সুরথি হোতু ।

অনুবাদ

শ্ৰোতাপন্নসকলে কায় মন বাক্যৰ দ্বাৰা কতো কোনো পাপ গোপন কৰি থব নোৱাৰে । কাৰণ সুদৃষ্টিসম্পন্নলোকৰ পাপ গোপন কৰা অসম্ভৱ । ইয়েই সংঘৰ শ্ৰেষ্ঠ বত্ন । এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক ।

১২। বনপ্লগুশ্চে যথা ফুসিস্তয়ে,
গিম্হান মাসে পঠমস্মিং গিম্হে ।
তথুপমং ধম্মৱবং অদেসয়ী,
নিব্বানগামিং পৰমং হিতায় ।
ইদম্পি বুদ্ধে বতনং পগীতং,
এতেন সচেন সুরথি হোতু ।

অনুবাদ

গ্ৰীষ্মকালৰ প্ৰথম মাহত অৰ্থাৎ চ'ত মাহত হাবিৰ গছগছনিবোৰ প্ৰস্ফুটিত পুষ্পৰ দ্বাৰা যেনেকৈ সুশোভিত হয়, তেনেকৈ শীল সমাধি আৰু প্ৰজ্ঞা পুষ্পৰ দ্বাৰা শোভাযুক্ত শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্ম নিৰ্ব্বাণগামীসকলৰ হিতাৰ্থে, ভগৱানে প্ৰচাৰ কৰি গৈছে । ইয়েই বুদ্ধৰ শ্ৰেষ্ঠ বত্ন ; এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক ।

১৩। রবো রবঞ্ঞু স্ববদো রবাহবো,
অনুত্তবো ধম্মরবং অদেসয়ি।
ইদম্পি বুদ্বো বত্তনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরথি হোতু ॥

অনুবাদ

শ্রোষ্ঠ, নির্বানজ্ঞ, বিমুক্তি সুখদাতা, উত্তম প্রতিপদ, আহবণকারী
অনুত্তর বুদ্ধের দ্বারা সর্বশ্রোষ্ঠ ধর্মপ্রচার করা হৈছে। এইয়েই
বুদ্ধের শ্রোষ্ঠ বত্ত। এই সত্য বাক্যের দ্বারা তোমালোকের মঙ্গল
হওক।

১৪। শীণং পুবাণং নরং নথি সম্ভরং,
রিবত্তচিত্তে আয়ত্তিকে ভরস্মিং।
তে শীণরীজা অরিকল্লিহ ছন্দা,
নিকবাস্তি ধীবা যথায়াং পদীপো
ইদম্পি সজ্জো বত্তনং পণীতং
এতেন সচ্চেন সুরথি হোতু ॥

অনুবাদ

সংঘের মাজ্জত যিসকলে নির্বানাগৃহীত পান করিছে, তেওঁলোকের
পূরণা কর্ম ক্ষীণ, নতুন কর্ম উৎপত্তির হেতু বিত্তমান নাই; ভবিষ্যত
জন্মগ্রহণের আসক্তি বিনষ্ট। সেই কর্মবীজ ক্ষয় প্রাপ্ত পণ্ডিতসকলে
নির্বাপিত প্রদীপের দবে নির্বান প্রাপ্ত হয়। ইয়েই সংঘের শ্রোষ্ঠ
বত্ত। এই সত্যবাক্যের দ্বারা তোমালোকের মঙ্গল হওক।

১০। যানীধ ভূতানি সমাগতানি
ভূম্মানি বা যানির অস্তলিক্বেথ।
তথাগতংদের মনুস্স পূজিতং
বুদ্ধং নমস্সাম সুরথিহোতু।

অনুবাদ

তাৰ পাচত ইন্দুই কলে—ভূমিবাসী বা আকাশবাসী যিসকল
দেৱতা ইয়াত সমবেত হৈছাহি, আই! সকলোৱে একেলগে
দেৱমহুস্ৰপূজিত তথাগতক নমস্কাৰ কৰো। ইয়াৰ ফলত সকলোৰে
মঙ্গল হওক।

১৬। যানীধ ভূতানি সমাগতানি,
ভূম্মানি ৱা যানিৱ অন্তলিক্বেথ।
তথাগতং দেৱমহুস্ৰ পূজিতং,
ধম্মং নমস্‌সাম সুরথি হোতু ॥

১৭। যানীধ ভূতানি সমাগতানি,
ভূম্মানি ৱা যানিৱ অন্তলিক্বেথ।
তথাগতং দেৱমহুস্ৰ পূজিতং
সজ্জং নমস্‌সাম সুরথি হোতু ॥

১৬।১৭ অনুবাদ

এই গাথা দুফাকি ১৫ নম্বৰ গাথাৰ দৰে কেৱল বুদ্ধৰ ঠাইত
ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ সংযোগ কৰিব লাগে।

বহুসূত্ৰ সমাপ্ত

কৰণীয় মৈত্ৰী সূত্ৰ

নিদান

- ১। যস্মান্‌ভাৱতো যক্থা নেৱ দস্‌সন্তি ভিসনং
য়মিহ চেৱানুয়ুজন্তো বন্তি দিৱমতন্নিতো।
- ২। স্মৃথং স্মৃপতি স্মৃত্তো চ পাপং কিঞ্চি ন পস্‌সতি
এৱমাদি গুণপেতং পবিত্ৰং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

যি পৰিত্ৰাণ মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱত যক্ষবিলাকে ভয় দেখুৱাব নোৱাৰে,
এই মৈত্ৰী পৰিত্ৰাণ দিনে ৰাতিয়ে এলাহীন হৈ বাবুৰ ভাৱনা

কবিলে, সুখে শয়ন যাব পাবে। আক নিদ্রিত অরস্বাত কোনো
পাপস্বপ্ন নেদেখে। এনে গুণযুক্ত পরিচাণ মই পাঠ কবিছো।

সূত্র

- ১। কবণীয়মথকুসলেন যন্তং সন্তং পদং অভিসমেচ্চ,
সকো উজু চ সূজু চ সুরচো চস্ স মুছ অনতিমানী।

অনুবাদ

শাস্ত্রপদ নির্বাণ লাভব অভিলাষীসকলব কর্তব্য হৈছে—সমর্থ,
সবল, ভদ্র, সুবাস্য, নম্র আক অভিমানহীন হোৱা।

- ২। সন্তস্কোসকো চ সুভবো চ অগ্নকিচো চ সন্নহকরুতি
সন্তিস্রিয়ো চ নিপকো চ অগ্ন গতোকুলেন্স অনহুগিচ্ছো।

অনুবাদ

সদায় সন্তুষ্ট চিত্ত, মিঠাহাৰী, অগ্নকৃত, অগ্ন লাভত সন্তুষ্ট, শাস্ত্র
ইন্দ্রিয়, প্রজ্ঞারান, গন্তীৰ আক গৃহস্থসকলব প্রতি অনাসক্ত হবা।

- ৩। ন চ খুদং সমাচবে কিঞ্চি যেন ত্রিঞ্ঞপবে উপরদেয়াং,
সুখিনো বা খেমিনো হোন্ত সবেব সন্তা ভরন্ত সুখিততা।

অনুবাদ

এনে কোনো ক্ষুদ্র আচরণে নকবিবা যি কর্মব কাৰণে বিজ্ঞ
সকলে নিন্দা কবিব পাবে। সকলো প্রাণী সুখী, নির্ভয় বা নিকপত্র
হওক আক কায়িক, মানসিক সুখে সুখী হওক। সদায় এইদবে
মৈত্রী পোষণ কবিবা।

- ৪। য়ে কেচি পাণভূতথি তসা বা থরবা বা অনরসেসা,
দীঘা রায়ে মহন্তা বা মজ্জিমা বস্ সকাণুকথুলা।

অনুবাদ

ভীত, নির্ভীক, দীঘল-ডাঙব, মধ্যম, হ্রস্ব, ক্ষুদ্র, অথবা স্থূল
যিবোব প্রাণী আছে, সকলোরেই সুখী হওক।

৫। দিট্টা বা য়েৰ অদিট্টা য়েচ দূবে বসন্তি অৱিদূবে,
ভূতা বা সন্তৱেসী বা সবেব সত্তা ভৱন্ত সুখিতত্তা।

অনুবাদ

যিবিলাক প্রাণী দেখা যায়, বা দেখা নাযায়, দূৰত বা ওচৰত
বাস কৰে, যিবিলাক জন্মিছে বা জন্মা নাই বা জন্মিব এনে বিলাক
প্রাণীয়ো সুখী হওক।

৬। ন পৰো পৰং নিকূবেবথ নাতিমঞ্ঞং থ কথচি নং কিঞ্চি,
ব্যাবোসনা পটিবসঞ্ঞং নাঞ্ঞমঞ্ঞংস্
হৃৎখমিচ্ছেয়া।

অনুবাদ

পৰম্পৰে পৰম্পৰক প্ৰৱঞ্চনা নকৰিবা, কাৰো অৱজ্ঞা নকৰিবা,
খং বা হৃৎখ কৰি কাৰো হৃৎখ কামনা নকৰিবা।

৭। মাতা যথা নিয়ং পুত্ৰং আয়ুসা একপুত্ৰমমুবকেথ,
এৱম্পি সব্ব ভূতেসু মানসং ভাৱয়ে অপৰিমাণং।

অনুবাদ

মাকে যেনেকৈ নিজৰ প্ৰাণ দিয়ো একমাত্ৰ পুত্ৰক বন্ধা কৰে,
তেনেকৈ সকলো প্ৰাণীৰ প্ৰতি অপ্ৰমেয় ভাৱে মৈত্ৰী পৰায়ণ হব।

৮। মেত্তঞ্চ সব্বলোকসিং মানসং ভাৱয়ে অপৰিমাণং,
উদ্ধং অধো চ তিবিয়ঞ্চ অসম্বাধং অৱেবং অসপত্তং।

অনুবাদ

উৰ্দ্ধ, অৰ্দ্ধ আৰু মধ্য ভাগত যিবিলাক প্ৰাণী আছে, সিহঁতৰ
প্ৰতি অপ্ৰমেয় ভাৱে হিতচিন্তা কৰিবা, এইদৰে মৈত্ৰী চিন্তা কৰোতে
কৰোতে বিপদ আৰু বৈৰীশূন্যহৈ ভেদ জ্ঞান বহিত হবগৈ।

৯। তিট্টং চবং নিসিন্নো বা সয়ানো বা যাবতস্ ব্ৰিগতমিদ্ধো,
এতং সত্তিং অধিট্টেয়া ব্ৰহ্মমেতং ব্ৰিহাব ইধমাহ।

অনুবাদ

নিজাৰ আগমুহূৰ্ত্ত পৰ্য্যন্ত স্থিত, গমন, শয়ন, উপবেশন প্রত্যেকটি সময়ত মৈত্ৰীস্বভাৱ উৎপন্ন কৰাকে ব্ৰহ্মবিহাৰ বোলে।

১০। দিটিষ্ঠ অল্পগম্য সীলৱা দস্‌সনেন সম্পন্নো

কামেন্সু বিনেয়্যাগেধং নহি জাতু গত্তসেযাং পুনবেত্তীতি॥

অনুবাদ

সীলৱান আৰ্য্যজ্ঞান সম্পন্নলোকে ভ্ৰান্ত ধাৰণাৰ বশবৰ্ত্তী নহৈ ভোগ, কামনা আদি তৃষ্ণা দমন কৰি অনাগামী (হয়) তাৰ ফলত প্রতিষ্ঠিত হয়। তেওঁলোকে পুনৰ গৰ্ভকোষত জন্মগ্রহণ কৰিবলৈ নাই।

কবৰীয় মেতুম্বস্ত নিটিষ্ঠং

থন্ধ পৰিত্ৰাণ

নিদান

১। সৰ্বাসীৱিসজাতীনং, দিব্বমন্তাগদং ৱিয়,
য়ন্নাসেতি ৱিসং ঘোৰং, সেসঞ্চাপি পৰিস্‌সয়ং।

২। আনুকেতুমিহ্‌ সৰ্বথ, সৰ্বদা সৰ্বপাগীনং,
সৰ্বসো পি নিৱাৰেতি, পৰিত্তং তং ভণাম হে।

১।২ অনুবাদ

সমস্ত ব্ৰহ্মাণ্ডত বুদ্ধ শাসন আৰু বুদ্ধৰ মহিমা বিৰাজমান, যেনেকৈ দিব্য মহৌষধ স্বৰূপ এই পৰিত্ৰাণৰ প্ৰভাৱত সকলো প্ৰকাৰৰ সাপৰ ভীষণ বিষ দূৰ কৰে, তেনেকৈ বুদ্ধৰ আজ্ঞাক্ৰেতৃত্ব স্থিত সদায় সকলো সময়তেই সকলো প্ৰাণীৰ ঘোৰ বিষ আৰু অজ্ঞাত উপদ্ৰৱো বিনাশ হয়। মই এতিয়া সেই পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰিম।

সূত্র

এরূপে মে সূত্রং একং সময়ং ভগরা, সারথিয়ং বিহবতি জেতরনে অনাথপিণ্ডিকস্স আবামে। তেন থো পন সময়েন সারথিয়ং অঞ্ঞত্তবো ভিক্খু অহিনা দট্টেঠা কালকতো হোতি। অথথো সম্বহলা ভিক্খু যেন ভগরা তেহুপসংকমিংসু। উপসংমিহা ভগরন্তং অভিরাদেহা একমন্তং নিসীদিংসু। একমন্তং নিসিম্মো থো তে ভিক্খু ভগরন্তং এতদরোচুং; ইধ ভন্তে সারথিয়ং অঞ্ঞত্তবো ভিক্খু অহিনা দট্টেঠা কালকতোতি। নহি নূন সো ভিক্খরে ভিক্খু চত্তাবি অহিৰাজ কুলানি মেত্তেন চিন্তেন ফৰী? সচে হি সো ভিক্খরে ভিক্খু চত্তাবি অহিৰাজ কুলানি মেত্তেন চিন্তেন ফৰেয়্য নহি সো ভিক্খরে ভিক্খু অহিনা দট্টেঠা কালং কৰেয়্য, কতমানি চত্তাবি অহিৰাজ কুলানি—বিকপক্খং অহি-ৰাজকুলং, এবাপথং অহিৰাজকুলং, ছব্যাপুত্তং অহিৰাজকুলং, কণ্হগোতমকং অহিৰাজকুলং। নহি নূন সো ভিক্খরে ভিক্খু ইমানি চত্তাবি অহিৰাজকুলানি মেত্তেন চিন্তেন ফৰী? স চে হি সো ভিক্খরে ভিক্খু ইমানি চত্তাবি অহিৰাজকুলানি মেত্তেন চিন্তেন ফৰেয়্য, নহি সো ভিক্খরে ভিক্খু অহিনা দট্টেঠা কালং-কৰেয়্য। অমুজানামি ভিক্খরে ইমানি চত্তাবি অহিৰাজকুলানি মেত্তেন চিন্তেন ফৰিত্তুং, অন্তগুত্তিয়া অন্তবক্খায় অন্তপৰিত্তায়তি। ইদমবোচ ভগরা, ইদং বহ্বান সূগতো অথাপবং এতদরোচ সথা—

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই জ্ঞানৱন্তী নগৰৰ ওচৰত থকা জেতৱন নামেৰে এখন উজ্জানত নিৰ্ম্মিত অনাথপিণ্ডিকৰ বিহাৰত বাস কৰিছিল। সেই সময়ত এজন ভিক্ষুক সাপে খোঁটাত তেওঁ ততালিকে যুত্ৰা হয়। তাৰ পাচত কেইজনমান ভিক্ষুৱে য'ত ভগৱান আছিল, তাত উপস্থিত হ'লগৈ।

উপস্থিত হৈ ভগৱানক অভিবাদন কৰি একালে বহি ভিক্ষু-সকলে ভগৱানক এইদৰে কলে—ভগ্নে! আৱন্তীত এজন ভিক্ষু সাপে খোটাতেওঁ মৃত্যুমুখত পবিল—তেতিয়া ভগৱানে কলে—ভিক্ষুসকল! সেই ভিক্ষুজনে চাৰিটি জাতি অহিৰাজৰ প্ৰতি মৈত্ৰী ভাৱাপন্ন নাছিল, নহয় নে? যদি অহিৰাজ চাৰি জাতিৰ প্ৰতি মৈত্ৰী ভাৱাপন্ন হ'লহেঁতেন, তেন্তে সি কেতিয়াও সৰ্প দংশনত মৃত্যু নহলহেঁতেন। সেই অহিৰাজৰ চাৰি প্ৰকাৰ কি কি?—(১) ব্লিকপাক্ষ, (২) ঐৰাপথ (৩) ছব্যাপুত্ৰ (৪) কৃষ্ণগৌতম। এই চাৰিবিধ অহিৰাজৰ প্ৰতি সেই ভিক্ষুজনৰ মৈত্ৰী ভাৱ নাছিল। যদি সেই ভিক্ষুজনৰ চাৰি অহিৰাজ কুলৰ প্ৰতি মৈত্ৰীভাৱ হ'লহেঁতেন তেন্তে সি কেতিয়াও সেই সাপৰ দংশনত নমৰিলেহেঁতেন। আত্মগুপ্তি, আত্মবক্ষা আৰু আত্মপৰিত্ৰাণৰ নিমিত্তে এই চাৰি জাতি অহিৰাজৰ প্ৰতি মৈত্ৰী ভাৱাপন্ন হ'ব লাগিব। তাৰ পাচত ভগৱানে এইদৰে ভাষণ কৰিলে—

- ১। ব্লিকপক্ষেহি মে মেত্তং, মেত্তং ঐৰাপথেহি মে,
ছব্যাপুত্ৰেহি মে মেত্তং, মেত্তং কণ্‌হাগৌতমকেহি চ।

অনুবাদ

মই ব্লিকপক্ষৰ, ঐৰাপথৰ, ছব্যাপুত্ৰৰ আৰু কৃষ্ণগৌতমক আদি কৰি সকলোকে মৈত্ৰী প্ৰদান কৰিছো।

- ২। অপাদকেহি মে মেত্তং, মেত্তং দ্বিপাদকেহি মে,
চতুৰ্গদেহি মে মেত্তং, মেত্তং বহুপদেহি মে।

অনুবাদ

মোৰ মৈত্ৰী পদহীন, দুই পদৰ, চতুৰ্গদৰ আৰু বহুপদৰ প্ৰতি সকলোকে মৈত্ৰী প্ৰদান কৰিছো।

- ৩। মা মং অপাদকো হিংসি, মা মং হিংসি দ্বিপাদকো,
মা মং চতুৰ্গদো হিংসি, মা মং হিংসি বহুপদো।

অনুবাদ

মোক পদহীনেও হিংসা নকৰক, দ্বিপদেও হিংসা নকৰক,
চতুৰ্গদেও হিংসা নকৰক আৰু বহু পদেও হিংসা নকৰক।

৪। সবেৰ সন্তা সবেৰ পাণা, সবেৰ ভূতা চ কেৱলা,
সবেৰ ভদ্রানি পস্ সন্ত, মা কঞ্চি পাপমাগমা।

অনুবাদ

সকলো সৰ্বা, সকলো প্ৰাণী আৰু সকলো ভূতও মঙ্গল দৰ্শন
কৰক। কোনেও অমঙ্গল বিপাকত নপৰক।

৫। অগ্নমাণো বুদ্ধো, অগ্নমাণো ধৰ্ম্মো, অগ্নমাণো সজ্জো,
পমাণৱস্তানি সিংসপানি অহি-ৰিচ্ছিকা, সতপদী উগ্ননাভী,
সৰভু, মুসিকা। কতা মে বক্খা কতা মে পৰিত্তা। পটিকমন্ত
ভূতানি সোহং নমো ভগৱতো নমো সত্ত্বং সম্মাসযুদ্ধানন্তি।

অনুবাদ

অপ্ৰমেয় বুদ্ধ, অপ্ৰমেয় ধৰ্ম্ম, অপ্ৰমেয় সজ্জ। সৰীসৃপ সৰ্প,
বিছা, শতপদী, মকৰা, ডাহ আৰু ইন্দুৰ সকলোৱেই প্ৰমেয়।
মই পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰি বন্ধা কৰিছো। ভূতবিলাকে প্ৰত্যাহৰ্ত্তন
কৰক। মই সাতজন ভগৱান বুদ্ধক নমস্কাৰ কৰিছো।

ধৰ্ম্ম পৰিত্তং নিৰ্টিষ্ঠং

ময়ুৰ পৰিত্ৰাণ

পুৰেষন্তং বোধিসম্ভাৱে নিব্বত্তং মোৰয়োনিয়ং
য়েন সংৱিহিতবক্খং মহাসত্তং ব্ৰনেনচৰা।
চিৰস্ং ব্ৰায়মস্তাপি নেৱ সন্ধিখংসু গগ্গহতুং,
ব্ৰহ্মমন্তন্তি অক্খাতং পৰিত্তং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

ময়ূৰযোনিভ জম্বুগ্ৰহণকাৰী বোধিসত্ত্বই বোধিজ্ঞান পুৰণৰ জন্মত ব্যাধসকলে নানাভাৱে তেওঁক ধৰিবৰ কাৰণে চেষ্টা কৰিছিল। সদায় বিভিন্ন চেষ্টাৰ ফলতো ধৰিব নোৱাৰিছিল। কাৰণ তেওঁৰ গাত ব্ৰহ্ম মন্ত্ৰৰ প্ৰভাৱ আছিল। সেই ধৰিব নোৱাৰা ব্ৰহ্মমন্ত্ৰ পৰিজ্ঞাণটি মই এতিয়া পাঠ কৰিম।

মূল

- ১। উদেতয়ং চক্ৰথুমা একবাজা,
হবিস্‌সৱণ্ণে পঠিৱিল্লভাসো।
তং তং নমস্‌সামি হবিস্‌সৱণ্ণং পঠিৱিল্লভাসং,
তয়জ্জগুত্তা ৱিহবেমু দিৱসং।

অনুবাদ

সমগ্ৰ চক্ৰৱালবাসীৰ অঙ্ককাৰ দ্বাৰা কৰা, সুবৰ্ণযুক্ত একমাত্র বজা পূৰ্বকালে উদয় হৈছে। এই পৃথিৱী প্ৰভাকৰী সূৰ্য্যবাজক মই নমস্কাৰ কৰিছো। আপোনাৰ দ্বাৰা সুবক্ষিত হৈ মই সুখেৰে বাস কৰিম।

- ২। য়ে ব্ৰাহ্মণা ৱেদগু সৱবধম্বে,
তে মে নমো, তে চ মং পালয়ন্ত।
নমথু বুদ্ধানং নমথু বোধিয়া,
নমো ৱিমুত্তানং নমো ৱিমুত্তিয়া।
ইমং সো পৰিস্তং কহ্বা,
মোৰো চৱতি এসনা।

অনুবাদ

বিপুল আৰু সকলো ধৰ্ম্মত বেদজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ (বুদ্ধ) সকলক মই নমস্কাৰ কৰিছো। অতীত বুদ্ধসকলক, মাৰ্গফলযুক্ত জ্ঞানৰূপ বোধিক মই নমস্কাৰ কৰিছো। পাচ প্ৰকাৰ বিমুক্তিৰ পুৰিযুক্ত

অবহত সকলক মই নমস্কাৰ কৰিছো। অবহত জ্ঞানৰ প্ৰতি মই
নমস্কাৰ কৰিছো। এইদৰেই সেই বোধিসত্ত্বই বন্ধাৰ মন্ত্ৰ আবৃত্তি
কৰি আহাবান্বেষণ কৰি ফুৰে।

৩। অপেতয়ং চক্ৰমা একবাক্সা,
হৰিস্-সৱল্লো পঠৱিগ্গভাসো।
তং তং নমস্-সামি হৰিস্-সৱল্লং পঠৱিগ্গভাসং,
তয়ল্লজ্জগুত্তা ৱিহবেমু বন্তি।

অনুবাদ

সমগ্ৰ চক্ৰৱালবাসীৰ পোহৰকাৰী সুবৰ্ণযুক্ত একমাত্ৰ বজা
পশ্চিমফালে অস্তিম হৈছে। সেই প্ৰভাকাৰী সূৰ্য্য-দেৱতাক মই
নমস্কাৰ কৰিছো। আপোনাৰ দ্বাৰা আজি-বাতি সুৰক্ষিত ভাৱে
মই সুখেৰে বাস কৰিম।

৪। য়ে ব্ৰাহ্মণা ৱেদগু্-সববধম্বে,
তে মে নমো, তে চ মং পালয়ন্তু।
নমথু বুদ্ধানং, নমথু বোধিয়া,
নমো বিমুত্তানং, নমো বিমুত্তিয়া।
ইমং সো পৰিত্তং কত্তা মোবো ব্ৰাসমকল্পয়ীতি ॥

অনুবাদ

২ নং দৰেই। এইদৰে ৭০০ (সাত শ) বছৰ পৰ্য্যন্ত তেওঁ
নিকপদ্মৱেৰে বাস কৰিছিল। (এই সূত্ৰ ভগৱানে বুদ্ধদেৱ লাভৰ
পাচত দেশনা কৰিছিল।)

মোৰ পৰিত্তং নিট্টিষ্ঠং
বৰ্ত্তক সূত্ৰ
নিদান

১। পূবেত্তং বোধিসত্ত্বাবে নিববত্তং ৱট্টজাতিয়ং,
য়সস তেজেন দাৱগিগ, মহাসত্তং ৱিৱজ্জয়ি।

- ২। খেবস্‌স সাবিপুস্তস্‌স লোকনাথেন ভাসিতং,
কল্পট্ঠায়িং মহাতেজং পবিত্তং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

বোধিসত্ত্বই যি জন্মত পাবামীপুৰণার্থে বটুক চবাই হৈ জন্ম
গ্ৰহণ কৰিছিল, সেই জন্মত তেওঁৰ শীলৰ প্ৰভাৱত অগ্নিয়ে দগ্ধ
কৰিব নোৱাৰিছিল। যি পৰিত্ৰাণ লোকনাথৰ দ্বাৰা শাৰিপুত্ৰ
হুৱিবৰ ওচৰত পাঠ কৰা হৈছিল। সেই কল্পকাল স্থায়ী মহাতেজ-
সম্পন্ন বৰ্ত্তক পৰিত্ৰাণ মই পাঠ কৰিছো।

সূত্ৰ

- ১। অথিলোকে সীলগুণোসচ্চং সোচেয়ানুদয়া,
তেন সচ্চেন কাহামি সচ্চকিবিয়মমুত্তৰং।

অনুবাদ

জগতত যিবিলাক শীল, সত্য, ঈশুচি, দয়া আৰু কৰুণাৰ
গুণ আছে, সেই গুণবিলাক স্মৰণ কৰি মই অনুত্তৰ সত্য ক্ৰিয়া কৰিম।

- ২। আৱজ্জেক্ষা ধম্মৱলং সৰিদ্ধা পুৰবকে জিনে,
সচ্চ ৱলমৱস্‌সায় সচ্চকিবিয়মকাসহং।

অনুবাদ

মই অপৰিমিত ধৰ্ম্মৱল স্মৰণ কৰি, অতীত বুদ্ধসকলক স্মৰণ
আৰু সত্য বলক আশ্ৰয় কৰি সত্যক্ৰিয়া কৰিলো।

- ৩। সন্তিপক্খা অপত্তনা সন্তিপাদা অৱজ্জনা,
মাতা পিতা চ নিক্খন্তা জাতৱেদ পটিকম।

অনুবাদ

মোৰ ডোকা আছে, কিন্তু পাখী নধকাৰ হেতুকে উৰি যাব
নোৱাৰে। ভৰি আছে কিন্তু খোজ কাঢ়িব নোৱাৰে। মোৰ

পিতৃ-মাতৃয়েও প্ৰাণৰ ভয়ত অস্থ ঠাইলৈ পলাই গল। গতিকে হে !
অগ্নিদেৱতা, তুমি স্থি যোৱা।

- ৪। সহ সচ্চ কতে ময়ং মহা পঙ্কলিতো সিধী,
রञ्जसि सोलस कबीसनि, उदकं पद्म यथा सिधী,
सत्तेन मे समो नथि एसा मे सत्तपावमीति।

অনুবাদ

মই সত্যক্ৰিয়া কৰাৰ লগে লগে ভীষণৰূপে জ্বলি উঠা
জুইত পানী চেতিয়াই দিয়া জুইৰ দৰে ষোল হাতমান স্থান
পৰিত্যাগ কৰি আতৰি গল। মোৰ সত্যৰ নিচিনা আৰু কোনো
সত্য নাই। ইয়েই মোৰ সত্য পাবমিতা।

বস্তুক স্তম্ভ নিৰ্টিষ্ঠং

অঙ্গুলিমাল্য পৰিত্ৰাণ

নিদান

- ১। পৰিত্তং য় ভগন্তুস্, নিসিন্ধট্ঠানধোরনং
উদকম্পি বিনাসেতি, সববমের পবিস্‌সয়ং।
সোথিনা গন্তুমুট্ঠানং, যঞ্চ সাধেতি তংথণে ॥
- ২। থেবস্‌ অঙ্গুলিমালস্‌, লোকনাথেন ভাসিতং,
কল্লট্ঠায়ি মহাতেজং, পৰিত্তং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

১-২। যি পৰিত্ৰাণ, পাঠকৰ আসন ধোৱা পানীৰ দ্বাৰা ও
সকলো বিঘ্ন নাশ কৰে আৰু গৰ্ভ প্ৰসৱ ক্ৰিয়া স্বচ্ছন্দেৰে সম্পাদন
কৰে, মই লোকনাথ বুদ্ধৰ দ্বাৰা অঙ্গুলিমাল্য স্তম্ভৰূপে লক্ষ্য
কৰি কোৱা, সেই কল্ককালস্থায়ী মহাতেজোময় অঙ্গুলিমাল্য
পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰিছো।

পৰিত্ৰাণ

- ১। যতো'হং ভগিনী। অবিয়ায় জাতিয়া জাতো,
নাভি জানামি সন্ধিচ্চ পাণং জীৱিতা বোবোপেতা।
তেন সচেন সোথি তে হোতু গত্তস্স। (৩ বাৰ)

অনুবাদ

ভনী! মই যিদিনাৰ পৰা আৰ্য্যকুলত জন্মগ্ৰহণ কৰিলো
সেই দিনৰে পৰা সজ্ঞানে কোনো প্ৰাণী হত্যা কৰা নাই। এই
সত্য বাক্যৰ প্ৰভাৱত তোমাৰ ও তোমাৰ গৰ্ভস্থ পুত্ৰৰ মঙ্গল
হওক।

অঙ্কুশিমালা স্তম্ভ নিট্ঠতং

সুপূৰ্ণাহু স্তত্ৰ

- ১। যং ছন্নিমিত্তং অৱমঙ্গলঞ্চ, যো চামনাপো সকুণস্স সন্দো,
পাপগ্গহো হুস্সপিনং অকম্বং, বুদ্ধানুভাৱেন বিনাসমেস্ত।
২। যং ছন্নিমিত্তং.....পে.....ধম্মানুভাৱেন বিনাসমেস্ত।
৩। যং ছন্নিমিত্তং.....পে.....সজ্জানুভাৱেন বিনাসমেস্ত।

অনুবাদ

যি কোনো প্ৰকাৰৰ ছন্নিমিত্ত, অমঙ্গল, অশুভ চৰাইৰ মাত,
পাপ গ্ৰহ, দুঃস্বপ্ন ইত্যাদি বুদ্ধ গুণৰ প্ৰভাৱত সকলো বিনাশ হওক।
(২-৩ৰ অনুবাদো বুদ্ধৰ দৰেই। মাত্ৰ বুদ্ধৰ পৰিবৰ্ত্তে ধৰ্ম্ম,
সংঘ বহিৰ।)

- ৪। ছুখ্খল্লতা চ নিদ্দুখ্খা, ভয়ল্লতা চ নিত্তয়া,
সোকল্লতাচ নিসেস্কা, হোস্ত সৰেপি পাণিনো।

অনুবাদ

দুখগ্ৰস্ত প্ৰাণীবিলাক দুখহীন, ভয়াৰ্ত্ত প্ৰাণীবিলাক ভয় হীন আৰু
শোকাকৰ্ত্ত প্ৰাণীবিলাক শোকহীন হওক।

৫। এত্তাবতা চ অমেহ্‌হি, সন্তুতং পুণ্ণং সম্পদং,
সবেব দেৱানুমোদন্ত, সব্বসম্পত্তি সিদ্ধিয়া।

অনুবাদ

এই পর্য্যন্ত আমালোকে যি পুণ্য সম্পদ সঞ্চয় কৰিলোঁ, সকলো
সম্পত্তি লাভার্থে দেৱতাসকলে তাক অনুমোদন কৰক।

৬। দানং দদন্ত সদ্ধায়, সীলং বক্খন্ত সব্বদা,
ভাৱনাভিৰতা হোন্ত, গচ্ছন্ত দেৱতা গতা।

অনুবাদ

শ্রদ্ধাৰ সৈতে দান কৰা, শীল পালন কৰা, ধ্যান পৰায়ণ
হোৱা আৰু আগত (ইয়ালৈ অহা) দেৱতাসকলে সন্তুষ্ট চিন্তেৰে
গমন কৰক।

৭। সবেব বুদ্ধা বলপ্পত্তা, পচ্চেকানঞ্চ যং বলং,
অবহন্তানঞ্চ তেজেন, বক্খং ব্ৰন্দামি সব্বসো। (৩)

অনুবাদ

দশবল প্ৰাপ্ত বুদ্ধ আৰু প্ৰত্যেক বুদ্ধ সকলৰ যি জ্ঞান বল
আৰু অবহতসকলৰ তেজো বলৰ দ্বাৰা তোমালোকক সকলো
প্ৰকাৰে বন্ধা কৰক।

৮। যং কিঞ্চি ৱিত্তং ইধ ৱা জ্বং ৱা,
সগেগসু ৱা যং বতনং পণীতং।
ননো সমং অথি তথা গত্তেন,
ইদম্পি বুদ্ধে বতনং পণীতং
এতেনে সচ্চেন সুৱথি হোতু।

অনুবাদ

ইহ বা পৰলোকত যিবিলাক সম্পত্তি আছে, আৰু স্বৰ্গলোকত
যিবিলাক বস্তু আছে, এইবোৰৰ কোনোটোৱেই তথাগত বুদ্ধৰ

সমান নহয়। ইয়েই বুদ্ধৰ শ্ৰেষ্ঠ বস্তু। এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা
তোমালোকৰ মঙ্গল হওক। (ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ বুদ্ধৰ দৰেই।)

৯। ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং, বন্ধুত্ব সৰ্বদেৱতা,
সৰ্ববুদ্ধামুভাৱেন সদা সোখি ভৱন্ততে।

অনুবাদ

তোমালোকৰ সকলো প্ৰকাৰৰ মঙ্গল হওক, সকলো দেৱতাই
বন্ধা কৰক, আৰু সকলো বুদ্ধগুণৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল
হওক।

১০। মহাকাকনিকো নাথো, হিতায় সৰ্বপাণীনং,
পূৰ্বেত্বা পাৰমী সৰ্বা, পত্তো সম্বোধিমুত্তমং।

অনুবাদ

মহাককণাময় বুদ্ধই সকলো প্ৰাণীৰ হিতাৰ্থে পাৰমি পূৰ্ণ
কৰি, সম্যকসম্বোধি জ্ঞান লাভ কৰিলে। এই সত্যবাক্যৰ দ্বাৰা
তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

১১। জয়ন্তো বোধিয়া মূলে, সৰ্য্যানং নন্দিৱড়্ঢ়নো,
এৱমেৱ জয়ো হোতু, জয়স্নু জয়মঙ্গলে।

অনুবাদ

মাৰসেনানী বিজয়ী শাক্যবংশীয় সকলৰ আনন্দ বৰ্দ্ধনকাৰী,
শাক্যসিংহই বোধিৰ মূলত যেনেকৈ জয়লাভ কৰিছিল, তেনেকৈ
তোমালোকৰো জয় মঙ্গল হওক।

১২। অপৰাজিত পল্লকে সীসে পুথুৱীমুক্খলে,
অভিসেকে সম্বুদ্ধানং অগ্গল্লন্তো পমোদতি।

অনুবাদ

সম্বুদ্ধসকলে পৃথিৱীৰ শীৰ্ষস্থানভূত শোভনীয় অপৰাজেয় বোধি-
পালকত অগ্ৰফল অভিষেক প্ৰাপ্ত হৈ যেনেকৈ আমোদিত হৈছিল,
তেনেকৈ তোমালোকৰ আনন্দিত হওক।

- ১৩। সুনক্খত্তং সুনঙ্গলং, সুনুভাতং, সূহট্ঠিতং,
সুখণো, সূমুহন্তোচ, সূয়িট্ঠং ব্রহ্মচাৰীসু।

অনুবাদ

গৃহীসকলৰ পক্ষে ব্রহ্মচাৰীসকলক সেৱা পূজা কৰায়েই, সুনক্ষত্ৰ,
সুনঙ্গল, সুপ্ৰভাত, শুভোথান, শুভলক্ষণ আৰু শুভমুহূৰ্ত্ত।

- ১৪। পদক্খিণং কায়কম্মং, ৰাচাকম্মং পদক্খিণং,
পদক্খিণং মনোকম্মং, পণিধীতে পদক্খিণা।

- ১৫। পদক্খিণানি কহান, লভন্তেথ পদক্খিণে,
তে অথলদ্ধা সুখিতা, ৱিকল্হা বুদ্ধসাসনে;
আবোগা সুখিতা হোথ, সহ সবেবহি এণাতীতি ॥

অনুবাদ

১৪।১৫ ভোমালোকৰ কায়িক, বাচনিক আৰু মানসিক কৰ্ম
আৰু প্ৰাৰ্থনা উন্নতভাৱে সম্পাদিত হওক। সেইদৰে উন্নতিৰ
জনক কাৰ্য্য দৈনন্দিন উন্নতি লাভ কৰক। বুদ্ধৰ শাসনত সেই
উন্নতি লাভ কৰি সুখী হওক। জ্ঞাতিসকলৰে সৈতে নিৰোগী আৰু
সুখী হওক।

জয়মঙ্গল গাথা

- ১। ৱাছং সহস্সমভিনিম্মিত সাযুধন্তং,
গিৰিমৈখলং উদিতা-ঘোৰ-সসেন-মাৰং।
দানাদি ধম্ম ৱিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তন্ত্বেজ্জসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

মুনীন্দ্ৰ বুদ্ধই শূনিৰ্ম্মিত ধনু লৈ সহস্ৰ বাহু যুক্ত, হাতীত
উঠি অহা গিৰিমৈখলা নামৰ দেৱতাক, আৰু সসৈন্তেৰে অহা

ভীষণ মাৰক যেনেকৈ দানাদি ধৰ্ম্মৰ ফলত জয় কৰিছিল তাৰ
প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

- ২। মাৰাতিবেকমভিয়ুজ্জিত সববৰত্তিং,
ঘোৰম্পনাৱকমক্খমথক্কয়ক্খং।
খম্মী সুদন্ত ৱিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তন্তেজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

মনীষ বুদ্ধই গোটেই ৰাতি সংগ্ৰামকাৰী ভয়ানক হৃদাস্ত
আৰু নিৰ্দয় মাৰতকৈ ভীষণ শক্তিশালী আৱৰক নামৰ যক্ষক
ক্ষান্তিৰ দ্বাৰাই দমন কৰি জয় কৰিলে। তাৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ
মঙ্গল হওক।

- ৩। নালাগিৰি গজৱৰং অতিমত্তভূতং,
দাৱাগ্গিচক্কমসনীৱ সুদাকগন্তং।
মেত্তমুসেক ৱিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তন্তেজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

যি মুনীষ বুদ্ধই দাৱাগ্গি বা বজ্জনিনাদৰ তুল্য অতি-মদমত্ত
নিদাকগ নালাগিৰি হাতীক মৈত্ৰীৰ প্ৰভাৱেৰে জয় কৰিলে। তাৰ
গুণত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

- ৪। উক্খিস্তথগ্গমতিহথ সুদাকগন্তং,
ধাৱন্তিয়োজনপথ'ঙ্গুলিমালৱন্তং।
ইদ্ধিভিসংখতমনো জিতৱা মুনিন্দো,
তন্তেজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

যি মুনীশ্বৰ বুদ্ধই উত্তেজিত খড়্গধাৰী তিনিযোজন গমণকাৰী
নিদাক্ষণ অঙ্গুলিমালাক অলৌকিক ঋদ্ধিশক্তিৰ দ্বাৰা জয় কৰিছিল।
তাৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

৫। কঙ্কান কট্টমুদৰং ইৱ গত্তিনীয়া,
চিঞ্চায় তুট্টৰচনং জনকায়মস্মৈ।
সস্তুন সোমৱিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তস্তুজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

যি মুনীশ্বৰ বুদ্ধই, গৰ্ভাৱতীতুল্য কাঠেৰে উদৰ কৰি চিঞ্চামানৱিকা
নামৰ তুট্টমতী বমণীয়ে অপৰাদ প্ৰচাৰ কৰিছিল আৰু বহু-
জনতাৰ মাজত তাইক সাম্যগুণৰ দ্বাৰা জয় কৰিছিল। তাৰ
প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

৬। সচ্চং ৱিহায়মতিসচ্চকৱাদকেতুং,
ৱাদাভিৰোপিতমনং অতি অঙ্কভূতং।
পঞ্ঞাপদীপজলিতো জিতৱা মুনিন্দো,
তস্তুজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

যি মুনীশ্বৰই, আৰ্য্যসত্য ত্যাগকৰি মিথ্যাদৃষ্টিঅৱলম্বী ৱাদবিবাদ-
পৰায়ণ অতি অঙ্কভূত সত্য নামৰ নিঞ্ঞাঙ্ক জ্ঞানৰ প্ৰদীপ প্ৰদান
কৰি বশ কৰিছিল। তাৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

৭। নল্লোপনন্দভুজ্জগং ৱিবুধং মহিচ্ছিং,
পুত্তেন থেব ভুজ্জগেন দমাপয়স্তুো।
ইচ্ছপদেসৱিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তস্তুজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি ॥

অনুবাদ

যি মুনীশ্রই মহাঋত্বিকসম্পন্ন নন্দোপনন্দ নামৰ নাগ-ৰাজক
স্বীয় পুত্র মহামৌদগল্যায়ণ স্বৰ্গিবৰ দ্বাৰা ঋত্বিক আৰু উপদেশ
প্ৰদান কৰি জয় কৰিছিল। তাৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল
হওক।

- ৮। তুম্বাহদিটিৰ্ভুত্বগেন সুদট্ঠহথং
ব্ৰহ্মা বিশুদ্ধি জুতিমিদ্ধিকাবিধানং।
ঐশাণাগদেন বিধিনা জিতৱা মুনিন্দো,
তন্ত্বেজসা ভৱতু তে জয়মঙ্গলানি।

অনুবাদ

যি মুনীশ্রই তুম্বাহ দৃষ্টিৰূপ সাপ দংশিত হাত, বিশুদ্ধ জ্যোতিঃ
দেৱশক্তি সম্পন্ন বক নামৰ ব্ৰাহ্মণক জ্ঞান ঔষধ প্ৰয়োগ কৰি জয়
কৰিছিল। তাৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

- ৯। এতাপি বুদ্ধজয়মঙ্গল অট্ঠ গাথা,
য়ো ৰাচকো দিনে দিনে সবতে অতন্দি।
হিহান নেক বিবিধানি চুপদৱানি
মোক্খং সুখং অধিগমেয়ানবো সপঞেঞা ॥

অনুবাদ

যি পাঠকে বুদ্ধৰ জয়মঙ্গল সম্বলিত এই অট্ঠ (অষ্ট) গাথা
উৎসাহেৰে প্ৰতিদিন স্মৰণ কৰে, সেই জ্ঞানী পুৰুষে নানা ঘাট
প্ৰতি ঘাটৰ পৰা বন্ধা পায়। আৰু মুক্তি লাভ কৰে।

ৰোধ্যাক্ষ পৰিত্ৰাণ

নিদান

- ১। সংসাৰে সংসৰস্তানং সৰ্বহুৰুখৱিনাসনে,
সত্ত্বশ্মে চ ৰোজ্জাঙ্গে মাৰসেনাপ্পমদিনো।

- ২। বুজ্জিৰা য়ে পিমেসত্তা, তিভর মুত্তকুত্তমা,
অজ্জাতিং অজ্জবাব্বাধিং, অমত্তং নিত্তয়ং গতা।
- ৩। এরমাদিগুণুপেতং অনেক গুণ সংগহং,
ওসধঞ্চ ইমং মন্তং বোজ্জঙ্গন্তং ভণাম হে।

অনুবাদ (১১২।৩)

মাব সৈন্ত দমনকাৰী ত্ৰিভৱমুক্ত উত্তম বুদ্ধসকলে, সংসাৰ চক্ৰত ভ্ৰমণকাৰী প্ৰাণীবিলাকৰ সকলো ছুখ বিনাশক, যি অভিজ্ঞতা লাভ কৰি জন্ম, জৰা, ব্যাধি, মৃত্যু, ভয়, বিবহিত, নিৰ্বাণ প্ৰাপ্ত হৈছে, সেই গুণসম্পন্ন বিবিধ গুণ সংগ্ৰহ ঔষধ আৰু গুণ সমষ্টিযুক্ত মহৌষধ স্বৰূপ, সেই বোধ্যজ্ঞ পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰিছো।

মূত্ৰ

- ১। বোজ্জঙ্গো সতিসঙ্খাতো, ধম্মানং বিচয়ো তথা,
বিবিয়ং পীতি, পসস্কে, বোজ্জঙ্গা চ তথাপৰে।
- ২। সমাধুপেক্খা বোজ্জঙ্গা, সন্তেতে সববদসিসনা,
মুনিনা সম্মদক্খতা ভাৱিতা বহুলীকতা।

অনুবাদ (১১২)

স্মৃতি, ধৰ্ম্মপৰিচয়, বীৰ্য্য, ক্ৰীতি, প্ৰশান্তি, সমাধি, আৰু উপেক্ষা এই সপ্তবোধ্যজ্ঞ পাবদৰ্শি:মহামুনি বুদ্ধৰ দ্বাৰা সম্যকৰূপে ব্যাখ্যাত, ভাবিত আৰু বহুলীকৃত হৈছে।

- ৩। সংৱতন্তি অভিঞ্ঞায় নিব্বানায় চ বোধিয়া,
এতেন সচ্চৱঞ্জেজ্জন সোথি তে হোতু সব্বদা।

অনুবাদ

এই সাতটি বোধ্যজ্ঞ অভিজ্ঞান লাভৰ নিৰ্বাণ লাভৰ আৰু বোধি জ্ঞান লাভৰ সহায়ক হয়। এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ মঙ্গল হওক।

সপ্তরোধ্যাজ ধৰ্ম্ম

৪। একস্থিং সময়ে নাথো, মোঙ্গলানঞ্চ কস্‌সপং
গিলানে ছুক্ষিত্তে দিস্বা, রোচ্ছাজ্জে সত্ত দেসয়ি।

অনুবাদ

এসময়ত লোক নাথ বুদ্ধই মৌদগল্যায়ণ আৰু মহাকাশ্যপ
হুৰিবহুয়ব ব্যাধি ছুত ছুখীত হোৱা দেখি, এই সাতটি রোধ্যাজৰ
উপদেশ দিছিল।

৫। তে চ তং অভিনন্দিষা, বোগা সুচ্চিংসু তংখণে,
এতেন সচ্চরজ্জেন, সোথি তে হোতু সববদা।

অনুবাদ

তেওঁলোকে বুদ্ধৰ মুখনিস্থত রোধ্যাজ বাণী আনন্দেৰে অনুমোদন
কৰাত তেতিয়াই বোগৰ পৰা মুক্ত হৈছিল। এই সত্য বাক্যৰ
দ্বাৰা তোমালোকৰও সকলো সময়তে মঙ্গল হওক।

৬। একদা ধম্মবাজাপি গেলঞ্ঞেণাভিপীলিতো,
চুন্দথেৰেণ তঞ্ঞেৰ ভণাপেছান সাদবং।

৭। সম্মোদিষা চ আৱাধা, তম্‌হা বুট্ঠাসি ঠানসো,
এতেন সচ্চরজ্জেন, সোথিতে হোতু সববদা।

অনুবাদ

(৬।৭) একসময়ত ধৰ্ম্মবাজ বুদ্ধই ও বোগাভিভূত হৈ পৰাত
চুন্দ হুৰিবৰ দ্বাৰা তাকেই (সপ্তরোধ্যাজ) পাঠ কৰাই সাদৰে
অনুমোদন কৰাত সেই বোগৰ পৰা শীঘ্ৰে আৰোগ্য লাভ কৰিছিল।
এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰও সকলো সময়তে মঙ্গল হওক।

৮। পহীনাতে চ আৱাধা, তিগ্গমমিপ্‌ মহেসীনং,
মগ্গাহত্তকিলে-সার পত্তানুপত্তি ধম্মডং,
এতেন সচ্চরজ্জেন, সোথিতে হোতু সববদা।

অনুবাদ

এই তিনিজ্ঞান মহৰ্ষিৰ বোগ আৰ্য্য জ্ঞানৰ দ্বাৰা বিনাশ
প্ৰাপ্ত পোৱাৰ দৰে শেষ হৈ গৈছে, আৰু উৎপন্ন হোৱাৰ সম্ভাৱনা
নাই। এই সত্য বাক্যৰ দ্বাৰা তোমালোকৰ সকলো প্ৰকাৰে
মঙ্গল হওক।

মহাকাণ্ঠপৰোধ্যক্ষ

নিদান

য়ং মহাকস্পপথেৰো পৰিত্তং মুনিসন্তিকা,
সুহ্মা তস্মিং খণে য়েৱ অহোসি নিকপদরো,
ৰোজ্জ্বল ৰল সংযুক্তং পৰিত্তং তং ভগাম হে।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই যি পৰিত্ৰাণ পাঠ কৰি আয়ুৰ্জ্ঞান মহাকাণ্ঠপ
স্বৰ্গিৰক মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে বোগমুক্ত কৰিছিল, সেই সপ্তৰোধ্যক্ষ
পৰিত্ৰাণ মই এতিয়া পাঠ কৰিম।

সূত্ৰ

১। এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা ৰাজগহে ৱিহবতি
ৱেল্লৰনে কলন্দক নিৰাপে। তেন খো পন সময়েন আয়স্মা
মহাকস্পপো পিপ্ফলী গুহায়াং ৱিহবতি আৱাধিকো ছক্খিত্তো
ৰাল্লহগিলানো। অথ খো ভগৱা সাযহুসময়ং পতিসল্লানা
বুট্ঠিত্তো, য়েনায়স্মা মহাকস্পপো তেহুপসংকমি। উপসংকমিহ্মা,
পঞ্ণন্তে আসনে নিসীদি। নিসজ্জ খো ভগৱা আয়স্মন্তং
মহাকস্পপং এত্তদরোচ।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই ৰাজগৃহৰ
কলন্দকনিৰাপ নামৰ বেণুবন বিহাৰত বাস কৰিছিল। ভগৱান

বুদ্ধই সয়াহু সময়ত সমাপত্তি ধ্যানৰ পৰা উঠি মহাকাণ্ডপ-স্বৰিবৰ ধৰ্মা ঠাইত উপস্থিত হ'লগৈ। তাত উপস্থিত হৈ নিৰ্দিষ্ট আসনত বহি আয়ুস্মান মহাকাণ্ডপ স্বৰিবৰ গাথাৰে এইদৰে কলে,—

২। কচ্চি তে মহাক্সসপ খমনীয়ং, কচ্চিয়াপনীয়ং, কচ্চিতে হৃক্খা রেদনা পটিকমস্তি, নো অভিকমস্তি, পটিকমোসানং পঞ্ঞায়তি নো অভিকমোতি? ন মে ভন্তে খমনীয়ং, ন য়াপনীয়ং, বালহা মে হৃক্খা-রেদনা অভিকমস্তি, নো পটিকমস্তি, অভিকমোসানং পঞ্ঞায়তি নো পটিকমোতি।

অনুবাদ

হে মহাকাণ্ডপ! তুমি আৰোগ্য লাভ কৰিছানে? তোমাৰ শৰীৰ লবচৰ কৰিব পাৰিছানে? তোমাৰ বোগ বেছি নে কম হোৱা যেন অনুভৱ হৈছে? কেনেকৈ বুদ্ধি হোৱা যেন পোৱা আৰু কেনেকৈ কমা যেন অনুভৱ হয়। বোগ বেছি হৈছে নেকি, বাক? প্রভো! মোৰ অসহ্য হৈছে। চাৰি ইৰ্য্যাপথ পৰিবৰ্তন কৰিবলৈ অক্ষম হৈ পৰিছো। মোৰ বোগ ক্ৰমে বৃদ্ধি হৈ হৈছে, কমা নাই। যেহেতু মই আৰোগ্য অনুভৱ কৰা নাই।

৩। সত্তি মে কস্সপ য়োজ্জা ময়া সম্মদক্খতো ভাৱিতো বহ্লীকতো, অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তি। কতমে সত্ত? সত্তি সম্বোজ্জো থো কস্সপ ময়া সম্মদক্খতো ভাৱিতো বহ্লীকতো, অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তি। ধম্মৱিচয় সম্বোজ্জো থো কস্সপ ময়া সম্মদক্খতো ভাৱিতো বহ্লীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তি। ৱিবিয় সম্বোজ্জো থো কস্সপ ময়া সম্মদক্খতো ভাৱিতো বহ্লীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তি। গীতি সম্বোজ্জো থো কস্সপ ময়া সম্মদক্খতো ভাৱিতো বহ্লীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তি। পস্সঙ্গি সম্বোজ্জো থো কস্সপ ময়া

সম্মদক্খাতো ভাৱিতো বহুলীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায়
 নিব্বানায় সংৱত্ততি। সমাধি সম্বোজ্জাঞো খো কস্সপ ময়া
 সম্মদক্খাতো ভাৱিতো বহুলীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায়
 নিব্বানায় সংৱত্ততি। উপেক্খা সম্বোজ্জাঞো খো কস্সপ ময়া
 সম্মাদক্খাতো ভাৱিতো বহুলীকতো অভিঞ্ঞায় সম্বোধায়
 নিব্বানায় সংৱত্ততি।

ইমে খো কস্সপ, সত্ত ৰোজ্জাঙ্গা ময়া সম্মদক্খাতা ভাৱিতা
 বহুলীকতা, অভিঞ্ঞায় সম্বোধায় নিব্বানায় সংৱত্তন্তীতি, তগ্ঘ
 ভগৱা ৰোজ্জাঙ্গা, তগ্ঘ সুগত ৰোজ্জাঙ্গাতি। ইদমরোচ ভগৱা
 অন্তমনো আয়স্মা মহাকস্সপো ভগৱতো ভাসিতং অভিনন্দি।
 -মুট্ঠহি চ আয়স্মা মহাকস্সপো তম্হা আবাবা। তথা পহীনো চ
 আয়স্মতো মহাকস্সপস্স সো আৱাধো অহোসী'তি।

অনুবাদ

হে মহাকাশ্যপ! মই সাতটি সম্বোধি অঙ্গ স্মন্দৰূপে ব্যাখ্যা
 কৰিছো। চাৰি প্ৰকাৰে বুদ্ধি হয়,—পুনঃ পুনঃ উৎপন্ন, অভিজ্ঞাত
 ধৰ্ম্ম জ্ঞাতৰ কাৰণে, আৰ্য্যমार्ग লাভৰ কাৰণে, আৰু নিৰ্ব্বাণ
 প্ৰত্যক্ষ কৰিবৰ বাবে, এই ধৰ্ম্ম (স্মৃতিসম্বোধি অঙ্গ) প্ৰৱৰ্ত্তন
 কৰিছো। সেই সাতটি সম্বোধি অঙ্গ কি কি?

হে কাশ্যপ! স্মৃতি সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যা কৰি প্ৰৱৰ্ত্তন
 কৰিছো; বুদ্ধিৰ কাৰণে, বহল হিচাপে জানিবৰ কাৰণে,
 অভিজ্ঞানৰ কাৰণে, আৰ্য্যমार्ग জ্ঞাতৰ কাৰণে আৰু নিৰ্ব্বাণ লাভৰ
 কাৰণে।

হে কাশ্যপ! ধৰ্ম্ম ৱিচয় সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰে
 সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (স্মৃতিযুক্ত হৈ চিৰকৃত, চিৰভাৱিত ধৰ্ম্মক
 অনিত্য-হুঃখ-অনাত্মা, জ্ঞানৰ দ্বাৰা গৱেষণা কৰা, বা বিচাৰ কৰা,
 বা অৱলোকন কৰাকেই ধৰ্ম্মবিচয় সম্বোধি 'অঙ্গ বোলে)। বুদ্ধিৰ

কাৰণে, বহল হিচাপে জ্ঞানিবৰ কাৰণে, অভিজ্ঞানৰ কাৰণে, আৰ্য্য-মার্গ জ্ঞাতৰ কাৰণে আৰু নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! বীৰ্য্য-সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (সেই অনিত্যাৰ্থি ধৰ্ম্ম প্ৰজ্ঞাৰ দ্বাৰা গৱেষণা, বিচাৰ আৰু অৱলোকন কৰাদিৰ হেতু-বীৰ্য্য। গৱেষণা, বিচাৰ, অৱলোকনাদিত অচল-অটল ভাৱে থকাকেই বীৰ্য্য-সম্বোধি অঙ্গ বোলে)। বুদ্ধিৰ কাৰণে, বহল... - নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! শ্ৰীতি-সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (সেই অচল-অটল বীৰ্য্যৰ দ্বাৰা তৃষ্ণামুক্ত হৈ “কামামিষ, লোকামিষ, সংসাৰবৰ্ত্তামিষৰ অভাৱ” পৰিশুদ্ধ ভাৱে-গৱেষণা, বিচাৰ আৰু অৱলোকনাদিত প্ৰাপ্ত সুখেই শ্ৰীতি-সম্বোধি অঙ্গ বোলে)। বুদ্ধিৰ কাৰণে.....নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! প্ৰশ্নাঙ্গি সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (শ্ৰীতি-সংযুক্ত চিন্ত, স্বক্ৰিয়-যুক্ত কাৰ্য্য তৃষ্ণা বেদনা প্ৰশান্তি হয় আৰু বিজ্ঞান স্বক্ৰিয়-যুক্ত চিন্ত ও প্ৰশ্নাঙ্গি লাভ কৰে। ইয়াকেই প্ৰশ্নাঙ্গি বা প্ৰশান্তি সম্বোধি অঙ্গ বোলে)। বুদ্ধিৰ কাৰণে.....নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! সমাধি সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (সেই প্ৰশান্তি যুক্ত চিন্তই সুখ লাভ কৰে, সুখী চিন্তই নিশ্চল, স্থিৰ আৰু একাগ্ৰতা প্ৰাপ্ত হয়। তাকেই সমাধি-সম্বোধি অঙ্গ বোলে। বুদ্ধিৰ কাৰণে.....নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! উপেক্ষা-সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, (সেই সমাধিস্থ চিন্তই সুন্দৰকৈ ধৰ্ম্মবিলাকৰ ক্ষয় আৰু বুদ্ধিৰ কাৰ্য্যত বসিত হৈ মধ্যম অৱস্থাত সাধনাত মগ্ন হয়। দুঃখ-সুখ উভয়ৰ মধ্যস্থ। ইয়াকেই উপেক্ষা-সম্বোধি অঙ্গ বোলে)। বুদ্ধিৰ কাৰণে.....নিৰ্ব্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে কাণ্ডপ! এই সাত প্ৰকাৰ সম্বোধি অঙ্গ মই ব্যাখ্যাৰ

সৈতে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছো, বুদ্ধিৰ কাৰণে, বহুল হিচাপে জ্ঞানিবৰ কাৰণে, অভিজ্ঞানৰ কাৰণে, আৰ্য্যমার্গজ্ঞাতৰ কাৰণে আৰু নিৰ্বাণ সাক্ষাতৰ কাৰণে।

হে ভস্তু ভগৱান! হে সুগত! একান্ত মনে সম্বোধি অঙ্গ ভাৱনা কৰিলে বেদনাদি অপনোদন হয়। আয়ুস্মান মহাকণ্ঠপে ভগৱান বুদ্ধৰ ভাষণৰ শেষত অভিনন্দন জনালে। ভগৱান বুদ্ধই, হে মহাকণ্ঠপ! আৰোগ্য লাভ কৰা আৰু ৰোগশয্যাৰ পৰা উঠা। এই কথা কোৱাৰ লগে লগেই আয়ুস্মান মহাকণ্ঠপ মুহূৰ্ত্তৰ ভিতৰতে আৰোগ্য লাভ কৰিলে।

জিন পঞ্জৰ গাথা

- ১। জয়াসনগতা ব্ৰীৰা জেহা মাং সৱাহিনিং,
চতুসচ্চামতবসং য়ে পিৱিসু নৰাসভা।
- ২। তণ্হঙ্কবাদয়ো বুদ্ধা অট্টৰীসতি নায়কা,
সকে পতিট্ঠতা ময়হং (১) মথকে তে মুনিস্সবা।

অনুবাদ ১।২

মানৱশ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধবীৰ সকলে বিজয় আসনত বহি, স-সৈন্য মাৰক পৰাজয় কৰি চাৰি-আৰ্য্য-সত্য-ৰূপ অমৃত বস পান কৰিছিল, সেই তৃষ্ণাংকৰাদি আঠাইশ জন লোক-নায়ক বুদ্ধ মোৰ শিৰত প্ৰতিষ্ঠিত হওক।

- ৩। সিৰে পতিট্ঠতা বুদ্ধা ধম্মো চ মম (২) লোচনে,
সজ্জা পতিট্ঠতো ময়হং (১) উৰে সৰবগুণাকৰো।

অনুবাদ

শ্ৰেষ্ঠ বুদ্ধসকলক মূৰত প্ৰতিষ্ঠিত, ধৰ্ম্মক মনচকৃত আৰু সৰ্বগুণসম্পন্ন সংঘ মোৰ বুকুত প্ৰতিষ্ঠিত হওক।

- ৪। হৃদয়ে অমুককো চ, সাবিপুত্রো চ দক্ষিণে,
কোণ্ডেঞা পিঠিষ্ঠাগম্মিং মোগ্গল্লানোসি রামকে।
- ৫। দক্ষিণে সরণে ময়হং (১) আহং আনন্দবাহুলা,
কস্সপো চ মহানামো উভোসুং রামসোতকে।

অনুবাদ ৪-৫

মোৰ হৃদয়ে অমুকক, সৌবাহত সাবিপুত্র, পিঠিত কোণ্ডা,
বাওঁ বাহুত মোদগল্যায়ন, সৌকাণত আনন্দ আক বাহুল,
কাণ্ডপ আক মহানাম স্থরিবে বাওঁ কাণত অৱস্থিত আছে।

- ৬। কেসন্তে পিঠিষ্ঠাগম্মিং সুৰিয়ো র পভঙ্কবো,
নিসিন্নো সিবিসম্পন্নো সোভিতো মুনিপুঞ্জরো।

অনুবাদ

মোৰ পিঠিব চুলি আগত সূৰ্য্যৰ দৰে প্ৰভাকৰ ত্ৰীসম্পন্ন মুনীন্দ্ৰ
সুশোভিত বুদ্ধ উপবিষ্ট আছে।

- ৭। কুমাৰ কস্সপো নাম মহেসী চিত্তবাদকো,
সো ময়হং (১) ৰদনে নিচ্চং পতিট্টাসি গুণাকবো।

অনুবাদ

অনুপম বিচিত্ৰ ধৰ্ম্মকথিক, সৰ্বগুণসম্পন্ন মহৰ্ষি কুমাৰ কাণ্ডপে
সকলো সময়তে মোৰ সন্মুখত স্থিত থাকে।

- ৮। পুণ্ণো অঙ্গুলিমালো চ উপালি নন্দ সীৱলী,
থেবা পঞ্চ ইমে জাতা ললাটে তিলক মম (২)।

অনুবাদ

পূৰ্ণ, আঙ্গুলিমাল, উপালি, নন্দ আক সীৱলী, এই পাঁচ জন
স্থৱিৰ মোৰ কপালত আপোনা আপুনি জন্ম তিলকৰ দৰে
অৱস্থিত আছে।

- ৯। সেসাসীতি মহাথেষা রিজ্জিতা জিনসারকা,
জলন্তা সীলতেজেন অঙ্গমঙ্গো সুসণ্ঠিতা।

অনুবাদ

তৃষ্ণা সংগ্রামত বিজয়ী জিনশ্রাবক, অরশিষ্ট আশীজন মহাস্থরিবব
উজ্জল শীলৰ শক্তি মোৰ অঙ্গ-প্রত্যঙ্গত সুন্দৰকৈ স্থিত আছে।

- ১০। বতনং পুৰতো আসি দক্খিণে মেত্তসুত্তকং,
ধজ্জগং পচ্ছতো আসি রামে অঙ্গুলিমালকং।

অনুবাদ

মোৰ সন্মুখত বত্তসুত্র, সৌফালে মৈত্ৰীসুত্র, পিচফালে ধজ্জগসুত্র
আৰু বাওঁফালে আঙ্গুলিমাল পৰিত্ৰাণে বন্ধা কৰি আছে।

- ১১। থদ্ধমোৰপৰিত্তক আটানাটিয়সুত্তকং,
আকাসচ্ছাদনং আসি সেসা পাকাবসঞিঞত্তা।

অনুবাদ

মোৰ ওপৰত ঘৰৰ ছালৰ দৰে থদ্ধ, ময়ূৰ আৰু আটনাটিয়
পৰিত্ৰাণ বা সূত্র আছে। আৰু অরশিষ্ট সূত্র সমূহে মোৰ
চাৰিওফালে ঘেৰি আছে।

- ১২। জিনানরলসংযুত্তে ধম্মপাকাবলঙ্কতে,
রসতো মে (৩) চতুৰিচ্চেন সদা সমুদ্ধপঞ্জবে।

- ১৩। রাতপিত্তাদি সঞ্জাতা রাহিবজ্জাতুপ্পদরা,
অসেসা রিলয়ং যন্ত অনন্তগুণতেজসা।

অনুবাদ ১২।১৩

বুদ্ধসকলৰ প্ৰভাৱিত ধৰ্ম্ম-প্ৰাচীৰৰ পৰিবেষ্টিত সমুদ্ধ পঞ্জবত
শোৱা-বহা-উঠা আৰু যোৱা, এই চাৰিটা অৱস্থাত অৱস্থানকাৰী—
মূৰ বাত-পিত্তাদিৰ (ব্যাদিৰ) দ্বাৰা উৎপন্ন আধ্যাত্মিক আৰু
বাহ্যিক উপদ্ৰৱ, অনন্ত গুণ-তেজৰ দ্বাৰা সকলো লয় হওক।

- ১৪। জিনপঞ্জৰমজ্জাট্টং ব্ৰিহবন্তং মহীতলে,
সদা পালেস্ত মং (৪) সৰ্বে তে পুৰিসাসজা।

অনুবাদ

এই পৃথিৱীত জিনপঞ্জৰত বস-বাসী সেই উত্তমপুৰুষ সকলে
মোক সদা সৰ্ব্বদা পালন কৰক।

- ১৫। ইচ্চেরমচ্চন্তকতো সুবকেথা,
জিনানুভাৱেন জিতুপ্পদরো;
বুদ্ধানুভাৱেন হতাৰি সজ্জো,
চৰামি (৫) সঙ্কম্মানুভাৱ পালিতো।
- ১৬। ইচ্চেরমচ্চন্তকতো সুবকেথা,
জিনানুভাৱেন জিতুপ্পদরো;
ধম্মানুভাৱেন হতাৰি সজ্জো,
চৰামি (৫) সঙ্কম্মানুভাৱ পালিতো।
- ১৭। ইচ্চেরমচ্চন্তকতো সুবকেথা,
জিনানুভাৱেন জিতুপ্পদরো,
সজ্জানুভাৱেন হতাৰি সজ্জো,
চৰামি (৫) সঙ্কম্মানুভাৱ পালিতো।

অনুবাদ

[১৫-১৬-১৭, নম্বৰব মাত্ৰ বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ এই
কেইটাৰহে প্ৰভেদ]। এইদৰে বিশেষ সুন্দৰকৈ বক্ষা কৰা হল।
জিনৰ প্ৰভাৱত উপদ্ৰৱ জয় কৰা হল, তেওঁৰ মহিমাৰ বলত শত্ৰু
বিলাক বিলুপ্ত হল। গতিকে মই সঙ্কৰ্ষৰ প্ৰভাৱত সুৰক্ষিত
হৈ বিচৰণ কৰিম।

- ১৮। সঙ্কম্মপাকাৰ পৰিকিঞ্চতোসুমি (৩)
অট্ঠাৰিয়্যা অট্ঠাদিসান্ন হোন্তি,

এথন্তবে অট্ঠনাথা ভৱন্তি

উদ্ধং ৱিতানং'ৱ জিনাঠিতামে । (৩)

অনুবাদ

মই সঙ্কৰ্শৰ দৰে প্ৰাচীৰত পৰিবেষ্টিত হৈ আছোঁ। আঠ দিশে আঠ জন আৰ্য্য পুদগল আঁক ইয়াৰ মাজত আঠজন বুদ্ধই মেবাই আছে। ওপৰত চন্দ্ৰতাপৰ দৰে জিনসকলে ঠিয় হৈ আছে।

১৯। ভিন্দন্তো মাৰসেনং মম (২) সিৰসি ঠিতো,

ৰোধিমাৰুয়্হ সথা,

মোগ্লানোসি ৱামে ৱসতি ভুজতটে,

দক্খিণে সাৰিপুত্তো

ধম্মো মজ্জে উবস্মিং ৱিহবতি ভৱতো,

মোক্খতো মোৰয়োনিং,

সম্পত্তো ৰোধিসত্তো চৰণ য়ুগগতো,

ভানু লোকেক নাথে।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই বোধি পালেঙত আবোহণ কৰি মাৰ সৈন্তক পৰাস্ত কৰি মোৰ ঘূৰৰ ওপৰত অৱস্থিত। সোঁ হাতে সাৰিপুত্ৰ আৰু বাওঁ হাতে আছে মৌদগল্যায়ন। মোৰ অন্তৰত বিবাজ কৰি আছে ধৰ্ম্ম। জগতৰ একমাত্ৰ ত্ৰাণকৰ্ত্তা ভৱ-দুঃখৰ অৱসান কৰিবৰ কাৰণে বোধিসত্ত্ব অৱস্থাত ময়ূৰ জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল।

২০। সব্বাৱমঙ্গলমুপদত্তং ছুম্মিমিত্তং

সব্বীতি-বোগ গহদোসমসেনিন্দা,

সব্বস্তুৰায়-ভয় দুস্সুপিনং অকন্তং

বুদ্ধাৰুভাৱ পৱবেন পয়াতু নাসং।

- ২১। সব্বাৱমঙ্গলমুপদত্তং ছুন্নিমিত্তং
সব্বীতি-বোগ গহদোষমসেসনিদ্দা,
সব্বন্তবায়-ভয়হুস্সুপ্পিনং অকম্মং
ধম্মাহুভাৱ পৱবেন পয়াতু নাসং ।
- ২২। সব্বাৱমঙ্গলমুপদত্তং ছুন্নিমিত্তং
সব্বীতি-বোগ গহদোষমসেসনিদ্দা,
সব্বন্তবায়-ভয় হুস্সুপ্পিনং অকম্মং
সজ্জাহুভাৱ পৱবেন পয়াতু নাসং ।

অনুবাদ

[(২০-২১-২২) কেৱল বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰূপে প্ৰভেদ] সকলো প্ৰকাৰ অমঙ্গল, উপজৱ, দুৰ্নিমিত্ত, শত্ৰু, বোগ, গ্ৰহদোষ, অপবাদ, অন্তবায়, ভয় আৰু বেয়া সপোনাদি বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ গুণৰ প্ৰভাৱত বিনাশ হওক ।

সীৱলী-পৰিত্ৰাণ

নিদান

পূৰ্বেন্তং পাবমী সৰ্বা সৰ্বে পচ্চেক নায়কা,
সীৱলী গুণতেজেন, পৰিত্তং তং ভণাম হে ;
(নজালিতীতি জালিতাৱী আ, ঙ্গ, উ আম ইয়াহা বুদ্ধসামি বুদ্ধসত্যম) ।

অনুবাদ

জ্ঞানী শ্ৰেষ্ঠ ভগৱান বুদ্ধৰ সকলো শিষ্যই প্ৰাৱক পাবমীপূৰ্ণ কৰিছে। সীৱলী স্থৱিৰৰ পাবমীপূৰ্ণৰ যি শীলাদি তেজৰ গুণ, সেই গুণযুক্ত পৰিত্ৰাণ সকলোৰে আগত পাঠ কৰিম। [বন্ধনীৰ ভিতৰত থকা শব্দ কেইটাৰ অৰ্থ ছৰ্ণোধ্য। সম্ভৱ সাংকেতিক শব্দ] ।

সূত্র

- ১। পহুমুত্তবো নাম জিনো সৰ্ব ধৰ্ম্মেষু চক্খুমা,
ইতো সতসহস্‌সমিহ কল্পে উল্লজ্জি নায়কো।

অনুবাদ

সকলো স্বভাৱ ধৰ্ম্মত পাবদৰ্শী, পহুমুত্তব বুদ্ধই লক্ষ্যকল্পৰ
আগত এই ধৰাত আবিৰ্ভাৱ হৈছিল।

- ২। সীৱলী চ মহাথেবো, সো বহো পচচয়াদিনং,
পিয়ো দেৱমহুস্‌সানং, পিয়ো ব্ৰাহ্মণমুত্তমং;
পিয়ো নাগ সুপপ্পানং, পীণিল্লিয়ং নমামহং।

অনুবাদ

সীৱলী মহাস্থৱিৰেই চাৰি-প্ৰত্যয়াদি পোৱাৰ যোগ্য মহাপুৰুষ।
তেওঁ দেৱ-মানৱ-ব্ৰাহ্মণ-নাগ-সুপৰ্ণাদি সকলোৰে প্ৰিয় পাত্ৰ
আছিল। সেই সংযত ইন্দ্ৰিয় মহাপুৰুষদেৱক মই নমস্কাৰ কৰিছোঁ।

- ৩। নাসং সীমো চ মোসীসং, নানজালীতি সংজলিং,
সদেৱ-মহুস্‌স পূজিতং, সৰ্ব্বলাভা ভৱন্ত মে।

অনুবাদ

তেওঁ দেৱ-মানৱ সকলৰ পূজিত, তেওঁৰ অনন্ত গুণৰ “নাসংসীমো
চ মোসীসং, নানজালীতি সংজলিং” এই মন্ত্ৰ ফাৰ্কেৰ প্ৰভাৱত
মোৰ সকলো প্ৰকাৰৰ বিষয়াদি যাৱতীয় সম্পত্তি লাভ হওক।

- ৪। সত্তাহং দ্বাবমুলেহ্‌হং, মহাহুৰুখসমম্মিতো,
মাতা মে ছন্দদানেন, এৱমাসি সুহুৰুখতা।

অনুবাদ

মই ভূমিষ্ঠ হোৱাৰ সময়ত সাতদিন মাতৃগৰ্ভত মহাহুৰুখ ভোগ
কৰিছিলো। এই ক্ষেত্ৰত মাতৃদেৱীয়েও তুলনাতীত কষ্ট ভোগ
কৰিছিল।

- ৫। কেসেনু ছিজ্জমানেসু, অবহত্তমপাপুণিং,
দেৱ-নাগ মনুসসা চ, পস্সয়ানু পনেত্তিমে।

অনুবাদ

মই প্ৰব্ৰজ্জা গ্ৰহণ কৰিবলৈ চুলি খুৱাব লগে লগেই অবহত্ত
ফল লাভ কৰিছো। মোৰ বাবে সততে দেৱতা-নাগ আৰু মানৱ
সকলে সকলো উপকৰণাদি যোগাব কৰি ৰাখে।

- ৬। পহুমুত্তৰনামঞ্চ, ৱিপস্সিং চ ৱিনায়কং,
সংপূজয়িং পমুদিতো, পচ্চয়েহি ৱিসেসত্তো।

অনুবাদ

মই পহুমুত্তৰ আৰু ৱিপস্সী নামৰ বিনয়ী বুদ্ধক বিশেষ
গ্ৰহণীয় বস্তুৰে, শ্ৰদ্ধাভাৱা অন্তৰে পূজা কৰিছো।

- ৭। ততো তেসং ৱিসেসেন, কস্মানং ৱিপুলুত্তমং,
লাভং লভামি সব্বথ, ৱনে গামে জলে থলে।

অনুবাদ

মই তেওঁলোকৰ বিশেষত্ব আৰু উত্তম কৰ্ম্মৰ ফলত, গাৱঁ-
ভূয়ে, হাবিয়ে-বননীয়ে, জলে-স্থলে সকলো ঠাইতে সকলো সময়তে
যাৱতীয় প্ৰয়োজনীয় বস্তুসমূহ লাভ কৰি থাকোঁ।

- ৮। তদাদেৱো পণীতেহি, মমথায় মহামতি,
পচ্চয়েহি মহাৱীৰো, সসংঘো লোকনায়কো।
৯। উপটিষ্ঠো ময়া বুদ্ধো, গস্তা বেৱত্তমদস,
ততো জেতৱনং গস্তা এতদগ্গে ঠপেসি মং।

অনুবাদ ৮।৯

সেই কাৰণে মোৰ বাবে দেৱতা সকলে শ্ৰেষ্ঠ আহাৰ্য্য বস্তু
আনিছিল। মই সেই উত্তম বস্তুৰে সংঘৰ লগতে লোকনায়ক বুদ্ধক
পূজা কৰিছিলোঁ। ভগৱান বুদ্ধই বেৱত্ত স্থৱিৰক দৰ্শন কৰিবলৈ

গৈ প্ৰত্যাহ্বানৰ সময়ত জেতৱন বিহাৰত, মোক ‘লাভীশ্ৰেষ্ঠ’
উপাধি প্ৰদান কৰি, সন্দৰ মাজত শ্ৰেষ্ঠ আসন প্ৰদান কৰিছিল।

১০। বেৱত্তং দস্‌সনথায়, যদা য়াতি বিনায়কো,
তিংসভিক্‌খু সহসেস্‌হি, সহ লোকগ্‌ণনায়কো।

১১। লাভীনং সীৱলী অগ্গো, মম সিস্‌সম্ম ভিক্‌খৱো,
সব্বলোকহিতো সথা, কিত্তয়ী পৰিসাম্মমং।

অনুবাদ

জগতৰ মহানায়ক ভগৱান বুদ্ধই ত্ৰিশ হেজাৰ ভিক্ষু-সংঘৰ
পৰিবৃত্ত হৈ যেতিয়া বেৱত স্থিৰক দৰ্শন কৰিবলৈ গৈছিল,
তেতিয়া ত্ৰিলোকৰ ত্ৰাণ কৰ্ত্তা শাস্তাই ভিক্ষুসকলক আহ্বান কৰি
কৈছিল—“হে ভিক্ষুসকল! মোৰ শিষ্যসকলৰ মাজত একমাত্ৰ
‘লাভীশ্ৰেষ্ঠ’ হৈছে সীৱলী স্থিৰ।” সকলোৰে আগত এইদৰে
প্ৰশংসা কৰিছিল।

১২। কিলেসাবাপিতা ময়হং ভৱা সবেব সমুহতা,
নাগো’ৰ ৱন্ধনং ছেত্ৰা, ৱিহাবামি অনাসৱো।

অনুবাদ

মোৰ সকলো তৃষ্ণা ক্ষয় প্ৰাপ্ত হৈছে। সকলো ভৱ-তৃষ্ণা
ক্ষয় হৈছে। মই শৃংখল-মুক্ত হাতীৰ দৰে সংসাৰৰ সকলো মায়া-
মোহ নিশ্চূল কৰি আশ্ৰয় হীন হৈ বাস কৰিম।

১৩। সাগত্তং ৱত্তমে আসি, বুদ্ধসেট্‌ঠস্স সন্তিকং,
তিস্সা ৱিদ্ধা অমুপ্পত্তো, কত্তং বুদ্ধস্স সাসনং।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধৰ শাসনত “স্বাগতম্” মোৰ পক্ষে মঙ্গলজনক হৈছে।
মই ত্ৰিবিজ্ঞাত পাবদৰ্শী হৈ বুদ্ধৰ শাসন প্ৰতিপালন কৰিছোঁ।

১৪। পটিসম্ভিদা চতস্বেসা চ, বিমোক্ষাপি চ অটিষ্ঠমে,
ছলভিঞ্ঞা সচ্ছিকতা, কতং বুদ্ধস্স সাসনং।

অনুবাদ

মই চাৰি প্ৰতিসম্ভিদা, অষ্টবিমোক্ষ আৰু ছয় অভিজ্ঞা লাভ কৰি
বুদ্ধৰ শাসন ৰক্ষা কৰিছোঁ।

১৫। বুদ্ধপুন্তো মহাথেৰো, সীৱলী জিনসাবকো,
উগ্গতেজো মহাৱীৰো, তেজসা জিনসাসনং।

১৬। ৰক্থন্তা সীলতেজেন, ধন্থন্তো য়সস্সিনো,
এৱং তেজানুভাৱেন, সদা ৰক্থন্তু সীৱলী।

অনুবাদ

(১৫।১৬) বুদ্ধ-পুত্ৰ, জিন-শ্ৰাৱক, মহা-তেজী, শক্তি-শালী
মহাস্থৱিৰ সীৱলীয়ে নিজৰ শীল-তেজৰ দ্বাৰা বুদ্ধৰ শাসন ৰক্ষা কৰি
ধনৱানৰ দৰে যশস্বী আছিল। মহাস্থৱিৰ সীৱলীৰ এই শীল-তেজ-
শক্তিৰ প্ৰভাৱত মোক সদা-সৰ্বদা ৰক্ষা কৰক।

১৭। কল্পট্টঠায়ীতি বুদ্ধস্স, বোধিমূলে নিসীদয়ী,
মাৰসেনাপ্পমদন্তো, সদা ৰক্থন্তু সীৱলী।

অনুবাদ

কল্পাৱধি-স্থায়ী বোধিতক-মূলত ভগৱান বুদ্ধই হেজাৰ হেজাৰ
মাৰসৈন্যক পৰাজয় কৰিবৰ কাৰণে উপবেশন কৰিছিল। এই
মহা-শক্তিশালী শাসনৰ অধিকাৰী, সীৱলী স্থৱিৰৰ শীল-তেজ-
শক্তিৰ প্ৰভাৱত মোক সদা-সৰ্বদা ৰক্ষা কৰক।

১৮। দসপাৰমিতপ্পন্তো, পব্বজী জিনসাসনে,
গোতমং সৰুপুত্তোসি, থেবেন মম সীৱলী।

অনুবাদ

সীৱলীসুৱিৰে দহ-পাৰমিতাপূৰ্ণ কৰি গোঁতমবুদ্ধৰ শাসনত
প্ৰব্ৰজিত হৈ শাক্যপুত্ৰ নামে অভিহিত হৈছে। গতিকে মই
তেওঁৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধানিবেদন কৰোঁ।

১৯। মহাসাৱক্য অসীতীসু, পুন্নথেৰো য়সসিনো,
ভৱভোগে অগ্গলাভীসু, উত্তমঙ্গেন সীৱলী।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধৰ আশীজন মহাশ্ৰাৱকৰ ভিতৰত যশস্থালাভী আৰু
ভোগ্য-বস্তুলাভীৰ মাজত শ্ৰেষ্ঠ সীৱলী মহাসুৱিৰ। সেই আশীজন
শ্ৰাৱকৰে সৈতে সীৱলী মহাসুৱিৰক অৱনত শিৰে মই বন্দনা
কৰিছোঁ।

২০। এৰং অচিন্তিয়া বুদ্ধা, বুদ্ধধম্মা অচিন্তিয়া
অচিন্তিয়েসু পসন্নানং ৰিপাকো হোতি অচিন্তিয়ো।

অনুবাদ

বুদ্ধৰ গুণ অনন্ত, বুদ্ধৰ ধৰ্ম অনন্ত, এই অনন্ত গুণৰাশিক যিয়ে
চিন্তা কৰে আৰু তাৰ প্ৰতি প্ৰসন্ন হয়। সেই প্ৰসন্নতাৰ ফলো
অনন্ত।

২১। তেসং সচ্চেন সীলেন, খন্তি মেত্তৱালেন চ,
তেপি মং অনুৰক্কখন্ত, সব্বচ্ছক্কখৱিনাসনং।

২২। তেসং সচ্চেন সীলেন, খন্তি মেত্তৱালেন চ,
তেপি মং অনুৰক্কখন্ত, সব্বভয়ৱিনাসনং।

২৩। তেসং সচ্চেন সীলেন, খন্তি মেত্তৱালেন চ,
তেপি মং অনুৰক্কখন্ত, সব্ববোগৱিনাসনং।

অনুবাদ

(২১।২২।২৩) তেওঁলোকৰ সত্যবাক্য, শীল-শক্তি, ক্ষান্তি আৰু মৈত্ৰীৰ প্ৰভাৱত মোৰ সকলো প্ৰকাৰৰ দুখ, ভয় আৰু ৰোগ বিনাশ হওক আৰু সকলো আপদ বিপদৰ পৰা ৰক্ষা কৰক ।

দহধৰ্ম্ম সূত্ৰ

নিদান

ভিক্ষুনাং গুণসংযুক্তং যং দেসেসি মহামুনি,
 যং সূত্ৰা পটিপজ্জন্তো সৰ্ব্বদুঃখা পমুচ্চতি ;
 সৰ্ব্বলোক হিতথায় পৰিত্তং তং ভণামহে ।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই, ভিক্ষুসকলৰ গুণযুক্ত দহধৰ্ম্ম সূত্ৰ দেশনা কৰিছিল। এই সূত্ৰটি শ্ৰৱণ কৰি ভাল দৰে আচৰণ কৰিলে সকলো দুখৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পায়। জগতৰ হিতৰ কাৰণে, সেই সূত্ৰটি মই পাঠ কৰিম।

সূত্ৰ

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং ব্ৰিহতি জেতৱনে অনাথ পিণ্ডিকস্স আৰামে। তত্র খো ভগৱা ভিক্ষু আমন্তেসি ভিক্ষৱো'তি। ভদন্তে'তি তে ভিক্ষু ভগৱন্তো পচ্চস্সোমানুং। ভগৱা এতদৱোচ—দস ইমে ভিক্ষৱে ধম্মা পব্বজিতেন অভিহং পচ্চ-বেকিখতব্বা। কতমে দস ?

অনুবাদ

মই এই দৰে শুনিছোঁ যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই জেতৱনীৰ অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীয়ে তৈয়াৰ কৰা বিহাৰত বাস কৰিছিল। সেই বিহাৰত ভগৱান বুদ্ধই ভিক্ষুসকলক সন্্বোধন কৰি কৈছিল

যে, হে ভিক্ষুসকল ! তেতিয়া ভিক্ষুসকলেও ভগৱান বুদ্ধৰ কথাত, ভন্তে ! বুলি সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰাত, ভগৱানে এইদৰে কলে,—হে ভিক্ষুসকল ! প্ৰব্ৰজিত ভিক্ষুশ্ৰমণেৰ সকলৰ এই দহটি বিষয় পুনঃ পুনঃ দৰ্শন কৰা একান্ত প্ৰয়োজন। সেই দহোটি কি কি ?

১। ৱেৰণ্নিয়মিহ অজ্জুপগতো’তি পব্বজিতেন অভিগ্হং
পচ্চৱেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

মই ডাঢ়ি-চুলি আদি খুৰাই বিৱৰ্ণ হৈছো। কোমল পালেং আৰু কাম্য সম্পত্তি ত্যাগ কৰি গছ তলত শয়ন কৰিম। পাত্ৰত ভোজন আৰু গৰুমূত, হিলিখাদি গুটিৰ ঔষধ তৈয়াৰ কৰি সেৱন কৰিবলৈ ভিক্ষুশ্ৰমণ কুলত জন্মগ্ৰহণ কৰিছো। প্ৰব্ৰজিতসকলৰ এই দৰে দৰ্শন কৰা কৰ্তব্য। এই দৰে দৰ্শন কৰাৰ ফলত ক্ৰোধ, পাপ আৰু অভিমান সমূলে ধ্বংস হয়।

২। পৰপটিৱদ্ধা মে জীৱিকা’তি পব্বজিতেন অভিগ্হং
পচ্চৱেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

মোৰ জীৱন ধাৰণৰ উপায় আনৰ ওপৰত। এই দৰে চাৰি প্ৰকাৰ ভিক্ষুৰ নিত্য প্ৰয়োজনীয় প্ৰত্যয় সম্বন্ধে লক্ষ্য কৰিলে, আজীৱন পৱিত্ৰ ভাৱে যাপন কৰিব পাৰি। চীৱৰ, পিণ্ডপাত, শয্যাসন আৰু ঔষধ এই চাৰি প্ৰকাৰ বস্তুক চাৰি প্ৰত্যয় বুলি কোৱা হয়। এই চাৰি প্ৰত্যয় গ্ৰহণ কৰিবৰ সময়ত বিশেষ ভাৱে বা প্ৰত্যাৱেক্ষণ নকৰাকৈ পৰিভোগ কৰিব নোৱাৰে।

৩। অঞ্ণেঞাম্মে আকপ্পো কৰণীয়োতি পব্বজিতেন অভিগ্হং
পচ্চৱেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

প্রব্রজিত সকলে গৃহীসকলৰ দৰে ফুৰা-চকা নকৰি শাস্ত-শিষ্ট আৰু তললৈ মূৰ কৰিহে বিচৰণ কৰা উচিত। এনেদৰে গমণাগমণৰ ফলত, ভিক্ষুশ্রমণসকলৰ, অধিশীল, অধিচিন্ত আৰু অধিপ্ৰজ্ঞা এই তিনিবিধ শিক্ষা পৰিপূৰ্ণ হয়।

৪। কচ্চিহু খো মে অন্তাসীলতো ন উপবদন্তী'তি

পব্বজিতেন অভিগ্হং পচ্চবেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

আনে তোমাৰ শীলাদি আচাৰ-ব্যৱহাৰ যাতে অপৰিশুদ্ধ বুলি নিন্দা কৰিব নোৱাৰে, সেই কাৰণে নিজকে সংযত ভাৱে ৰক্ষা কৰা উচিত। এইদৰে চিন্তা কৰি চলিলে, বেয়া কামত আত্ম-লজ্জা উৎপন্ন হয়। কায়-মন-বাক্য সংযত আৰু চাৰি প্ৰকাৰৰ শীল পৰিশুদ্ধকৈ পালন কৰি, বিদৰ্শন ভাৱনা কৰিলে অবহত মাৰ্গ ফলাদি লাভ কৰিব পৰা যায়। প্রব্রজিতৰ এইদৰে চিন্তা কৰা কৰ্তব্য।

৫। কচ্চি হু খো মং অহুরিচ্চ বিঞ্ঞ সত্তম্মচাৰী সীলতো

ন উপবদন্তীতি পব্বজিতেন অভিগ্হং পচ্চবেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

যেই কোনো পণ্ডিতাদি সত্তম্মচাৰি সকলে মোৰ সামান্য শীল অপৰিশুদ্ধ বুলি কব নোৱাৰাকৈ, বাহিৰা লাজ-ভয় সততে ৰাখি পৰিশুদ্ধকৈ শীল পালন কৰা প্রব্রজিতসকলৰ কৰ্তব্য।

৬। সবেবহি মে পিয়েহি মনাপেহি নানাভাৱো বিনাভাবো'তি

পব্বজিতেন অভিগ্হং পচ্চবেক্খিতব্বং।

অনুবাদ

সকলো প্ৰিয় আৰু মনোজ্ঞ বিষয়-বাসনাৰ পৰা মোৰ জন্মৰ নানা ভাৱ আৰু মৰণৰ বিনা-ভাৱ উৎপন্ন হয়। এই ভাৱনা

ভাবিলে কায়-মন-বাক্য দ্বাৰৰ প্ৰমত্ততা উৎপন্ন নহয় আৰু মৰণানুশ্ৰুতি
শীঘ্ৰে জাগ্ৰত হয়। প্ৰব্ৰজিতসকলৰ এইদৰে চিন্তা কৰা কৰ্তব্য।

৭। কস্মস্‌কোমিহ কস্মদায়াদো কস্ময়োনি-কস্মবন্ধু-কস্মপাটি
সৰণো য়ং কস্মং কৰিস্‌সামি কল্যাণং বা পাপকং বা
তস্‌ দায়াদো ভৱিস্‌সামী'তি পববজিতেন অভিগ্‌হং
পচৰেক্‌খতবং।

অনুবাদ

কস্মই মোৰ সম্পত্তি, মই কস্মৰ অধীন, কস্মই মোৰ জন্ম-
দাতা, কস্মই মোৰ বন্ধু আৰু কস্মই মোৰ প্ৰতিষ্ঠাতা। পাপ বা
পুণ্য যি কস্ম কৰিম তাৰ উত্তৰাধিকাৰী হম। এনে ভাৱনাৰ
ফলত প্ৰব্ৰজিতৰ মন পাপত ৰমিত নহয়। প্ৰব্ৰজিতৰ এইদৰে
চিন্তা কৰা কৰ্তব্য।

৮। কথন্তুতস্‌ মে ৰত্তিং দিৱা বীতিপতন্তী'তি
পববজিতেন অভিগ্‌হং পচৰেক্‌খতবং।

অনুবাদ

ৰাতি-দিন মোৰ কেনে দৰে অতিবাহিত হৈছে, অৰ্থাৎ আজি
গুৰু সেৱা, পূজা-অৰ্চনাদি কাৰ্য্য আৰু ধৰ্ম্ম শিক্ষা কৰা হ'ল নে
নাই, চিন্তা কৰা উচিত। এইদৰে ভাৱনা কৰাৰ ফলত অপ্ৰমত্তৰ
প্ৰতিপত্তি বৃদ্ধি হয়। প্ৰব্ৰজিতৰ এই দৰেই চিন্তা কৰা উচিত বা
কৰ্তব্য।

৯। কচ্চি নু খো'হং সুঞ্‌ঞাগাবে অভিৰমামী'তি
পববজিতেন অভিগ্‌হং পচৰেক্‌খতবং।

অনুবাদ

মই নিৰ্জ্জন ঠাইত কেতিয়া কেনেকৈ অকলহৰে, ধ্যানত নিমগ্ন
হব পাৰিম। এনে ভাৱনাৰ ফলত কায়-বিবেক পৰিপূৰ্ণ প্ৰাপ্ত
হয়। প্ৰব্ৰজিতসকলৰ এইদৰে চিন্তা কৰা কৰ্তব্য।

- ১০। অথি হু খো মে উত্তৰিমহুস্‌সধম্মা আলমৰিয় ঞ্ণানদসস্ন
 ৰিসেসো অধিগতো সো'হং পচ্ছিমেকালে সত্ত্বচ্চাবীহি
 পুটেঠা মধু ন ভৱিস্সামী'তি পব্বজিতেন অভিগ্‌হং
 পচ্চৱেক্খিতব্বং।
 ইমে খো ভিক্‌খৱে দসধম্মা পব্বজিতেন অভিগ্‌হং
 পচ্চৱেক্খিতব্বং। ইদমাৰোচ ভগৱা অন্তমনা তে ভিক্‌খ
 ভগৱতো ভাসিতং অভিনন্দুন্তি।

অনুবাদ

আৰ্য্যসকলৰ সেৱিত দহ প্ৰকাৰ কৰ্ম্মৰ দ্বাৰা আৰ্য্যজ্ঞানত
 প্ৰতিষ্ঠিত হৈছো নে? ক্লেশ ধ্বংস কৰি পৰিশুদ্ধ জ্ঞান উৎপন্ন
 লোকোত্তৰ ধৰ্ম্ম লাভ কৰিছো নে? সেই অধিগত গুণ বাশি মৃত্যু
 শয্যাতে পৰি থকা অৱস্থাত যদি কোনো সত্ত্বচ্চাৰিয়ে সোধে, তেতিয়া
 সেই গুণবিলাকৰ সমৰ্থন জনাবলৈ পৰাভুখ নহম। এনে ভাৱনাৰ
 ফলত মৃত্যু তুচ্ছ নহয়। প্ৰব্ৰজিৰ এইদৰে চিন্তা কৰা কৰ্ত্তব্য।

হে ভিক্ষুসকল! প্ৰব্ৰজিতসকলৰ এই দহ প্ৰকাৰ ধৰ্ম্ম দৰ্শন
 কৰি বিচৰণ কৰা উচিত।

ভগৱান বুদ্ধৰ এনে বাক্য শুনি ভিক্ষুসংঘই সন্তোষ মনে
 ভগৱান বুদ্ধৰ ভাষণত অভিনন্দন জনালে।

ধ্বজাথ্ৰ সূত্ৰ

নিদান

- ১। য়স্সানুস্সৰণেনা'পি, অন্তলিক্‌খ'পি পাগিনো,
 পতিট্ঠমধিগচ্ছন্তি, ভূমিয়ং ৱিয় সৱথা।
- ২। সৱ্বপদ্বৰ জালম্‌হা, য়ক্‌খচোৰাদি সম্ভৱা,
 গণনা ন চ মুত্তানং, পৰিৰ্ত্তং তং ভণামহে।

অনুবাদ ১১২

যি পৰিত্ৰাণ বাৰে বাৰে অনুস্মৰণ কৰিলে প্ৰাণীবিলাকে পৃথিৱীৰ দৰেই আকাশতো সকলো সময়তে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে যক্ষ চোৰাদি নানা উপদ্ৰৱৰ পৰা ৰক্ষা পোৱা প্ৰাণীৰ সীমা-সংখ্যা নাই। এতিয়া (মই) সেই ধ্বজাগ্ৰ-পৰিত্ৰাণমন্ত্ৰ তোমালোকৰ সন্মুখত পাঠ কৰিম।

সূত্ৰ

১। এৱং মে সূতং, একং সময়ং ভগৱা, সাৱথিয়ং ৱিহৰতি জেতৱনে অনাথপিণ্ডিকসুস আৰামে। তত্র খো ভগৱা ভিক্ষু আমন্তেসি—“ভিক্ষৱো”তি। “ভদন্তে”তি তে ভিক্ষু ভগৱতো “পচ্চস্বেসাসুং। ভগৱা এতদৱোচ,—।

অনুবাদ

মই এই দৰে শুনিছোঁ যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই শ্ৰাৱস্তীৰ জেতৱন উদ্যানত সজুৱা অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীৰ বিহাৰত বাস কৰিছিল। সেই সময়ত ভগৱান বুদ্ধই ভিক্ষুসকলক সম্বোধন কৰি কৈছিল—“হে ভিক্ষুসকল! ভিক্ষুসকলেও—‘ভন্তে’! বুলি প্ৰত্যুত্তৰ কৰিলত; ভগৱান বুদ্ধই এইদৰে কলে,—।

২। ভূতপুৰুষং ভিক্ষৱে দেৱাসুৰ-সঙ্গামো সমূপবুল্লেখ্য অহোসি। অথথো ভিক্ষৱে! সঙ্কো দেৱানমিন্দো দেৱে তাৱতিংসে আমন্তেসি, সচেষো মাৰিস দেৱানং সঙ্গামগতানং উল্লঙ্ঘ্য ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা মমেৱ তস্মিং সময়ে ধজগ্গং উল্লোকেয়্যাথ। মমং হি ৰো ধজগ্গং উল্লোকয়তং যং ভৱিস্‌সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা সো পহীয়িস্‌সতি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল! বহুকালৰ আগত এবাৰ দেৱাসুৰৰ মাজত সংগ্ৰাম উপস্থিত হৈছিল। দেৱৰাজ ইন্দ্রই ত্ৰয়ুতিংশ স্বৰ্গৰ দেৱতা-

সকলক আহ্বান কৰি কৈছিল যে, ‘দেৱতাসকল !’ যদি সংগ্ৰাম-ক্ষেত্ৰত তোমালোকৰ কোনো ভয় বা নিৰ্জ্ঞানতা বা ৰোমাঞ্চিতক কাৰণ উৎপন্ন হয়, তেন্তে মোৰ ধ্বজাগ্ৰ বা পতাকা দৰ্শন কৰিবা। মোৰ পতাকা দৰ্শন কৰিলে সঁচাকৈয়ে তোমালোকৰ ভয়-নিৰ্জ্ঞানতা বা ৰোমাঞ্চিতকৰ সংশয় আঁতৰ হব।

৩। নো চে মে ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ, অথ পজাপতিস্ দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ, পজাপতিস্ হি ৰো দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকয়তং যং ভৱিস্‌সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা সো পহীয়িস্‌সতি।

অনুবাদ

যদি মোৰ পতাকা দৰ্শন নকৰা তেন্তে দেৱৰাজ প্ৰজাপতিৰ পতাকা দৰ্শন কৰিবা। দেৱৰাজ প্ৰজাপতিৰ পতাকা দৰ্শন কৰিলে, তোমালোকৰ যি ভয়-সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ আশঙ্কা উৎপন্ন হব, সেই সকলোবিলাক দূৰীভূত হব।

৪। নো চে পজাপতিস্ দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ, অথ বৰুণস্ দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ ; বৰুণস্ হি ৰো দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকয়তং, যং ভৱিস্‌সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা সো পহীয়িস্‌সতি।

অনুবাদ

যদি দেৱৰাজ প্ৰজাপতিৰ পতাকা দৰ্শন নকৰা তেন্তে দেৱৰাজ বৰুণৰ পতাকা দৰ্শন কৰিবা। দেৱৰাজ বৰুণৰ পতাকা দৰ্শন কৰিলে ; তোমালোকৰ যি ভয়-সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ আশঙ্কা উৎপন্ন হব, সেই সকলোবিলাক দূৰীভূত হব।

৫। নো চে বৰুণস্ দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ, অথ ঈশানস্ দেৱৰাজস্ ধজগ্গং উল্লোকেয়াথ, ঈশানস্ হি ৰো

দেৱৰাজস্ম ধজগ্গং উল্লোকয়তং, যং ভৱিস্সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং
বা লোমহংসো বা সো পহীয়িস্সতি ।

অনুবাদ

যদি দেৱৰাজ বৰুণৰ পতাকা দৰ্শন নকৰা তেন্তে দেৱৰাজ
ঈশানৰ পতাকা দৰ্শন কৰিবা ! দেৱৰাজ ঈশানৰ পতাকা দৰ্শন
কৰিলে, তোমালোকৰ যি ভয় সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ আশংকা
উৎপন্ন হব, সেই সকলোবিলাক দূৰীভূত হব ।

৬। তং খো পন ভিক্ষৱে সৰুস্ম বা দেৱানমিন্দস্ম ধজগ্গং
উল্লোকয়তং, প্ৰজাপতিস্মৱা দেৱৰাজস্ম ধজগ্গং উল্লোকয়তং, বৰুণস্ম
বা দেৱৰাজস্ম ধজগ্গং উল্লোকয়তং, ঈশানস্ম বা দেৱৰাজস্ম ধজগ্গং
উল্লোকয়তং যং ভৱিস্সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসোৱা সো
পহীয়েথা'পি, নোপি পহীয়েথ । তং কিস্স হেতু ? সৰুো হি
ভিক্ষৱে দেৱানমিন্দো, অৰীতবাগো, অৰীতদোসো, অৰীতমোহো,
ভীক ছন্তী উদাসী পলায়ী'তি ।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! সেই দেৱেন্দ্ৰ শত্ৰুৰ পতাকা দৰ্শনত, দেৱৰাজ
প্ৰজাপতিৰ পতাকা দৰ্শনত, দেৱৰাজ বৰুণৰ পতাকা দৰ্শনত নাইবা
দেৱৰাজ ঈশানৰ পতাকা দৰ্শনত ভয়-সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ
আশংকা সময়ত দূৰীভূত হব পাৰে আৰু সময়ত দূৰীভূত নহবও
পাৰে । ইয়াৰ কাৰণ কি ? দেৱেন্দ্ৰশত্ৰুৰ বাগ, ঘেৰ আৰু
মোহ ক্ষয় হোৱা নাই । তেওঁলোক ভীক, সন্তুষ্ট, ত্ৰাসিত আৰু
পলায়নকাৰী ।

৭। অহঞ্চ খো ভিক্ষৱে এৱং ৱদামি, সচে তুম্হাকং ভিক্ষৱে
অৰঞ্ঞগতানং বা ৰুক্থমূলগতানং বা সুঞ্ঞগাৰগতানং বা,
উপ্পজ্জিয়া ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা, মমেৱ তস্মিৎ সময়ে
অনুস্বেয়াথ । “ইতি পি সো ভগৱা অৰহং সম্মাসবুদ্ধো ৱিজ্জা-

চৰণ-সম্পন্নো সুগতো লোকবিদু অমুত্তৰো পুৰিসদম্মসাৰথী সখা দেৱ-
মমুস্মানং বুদ্ধো ভগৱাতি ।” মমং হি ৰো ভিক্খৱে অমুস্সবত্তং, যং
ভৱিস্সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো বা সো পহীয়িস্সতি ।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! মই এইদৰেই উপদেশ দিওঁ—বনত কিংবা
গছৰ তলত নাইবা খোলামেলাদি ঠাইত বাস কৰোঁতে, যদি
তোমালোকৰ কোনোপ্ৰকাৰৰ ভয়-সংশয় বা বোমাকিতকৰ আশঙ্কা
উৎপন্ন হয় তেন্তে মোক সোৱঁৰিবা । “এইবিলাক কাৰণে তেওঁ
ভগৱান, অবহত, সম্যকসম্বুদ্ধ, বিদ্যাচৰণসম্পন্ন, সুগত, লোকবিদ,
অমুত্তৰ, পুৰুষদমনৰ সাৰথি, দেৱ-মানৱ সকলৰ গুৰু, ভগৱান বুদ্ধ ।”
হে ভিক্ষুসকল ! এই দৰে মোৰ বিষয়ে সোৱঁৰিলে ভয়-সংশয়
বা বোমাকিতকৰ আশঙ্কা যিবিলাক উৎপন্ন হব, সেই সকলোবিলাক
দূৰীভূত হব ।

৮। নো চে মং অমুস্সবেয়্যাথ, অথ ধম্মং অমুস্সবেয়্যাথ,
“স্বাক্ষাতো ভগৱতা ধম্মো সন্দিট্ঠিকো অকালিকো এহিপসিস্কো
ওপনায়িকো পচ্চত্তং ৱেদিত্তবেৱা ৱিঞ্ণুহী”তি । ধম্মং হি ৰো
ভিক্খৱে অমুস্সবত্তং, যং ভৱিস্স ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহংসো
বা সো পহীয়িস্সতি ।

অনুবাদ

যদি মোক নোসোৱঁৰা তেন্তে মোৰ ধৰ্ম্মক সোৱৰণ কৰিবা ।
“ভগৱান বুদ্ধৰ দ্বাৰা স্পন্দৰকৈ ব্যাখ্যা কৰা ধৰ্ম্ম, প্ৰত্যক্ষফলপ্ৰদ
ফললাভৰ সময়াসময় নাই, অহাঁ চোৱাঁহি, নিৰ্ব্বাণ উপনয়নকাৰী
আৰু জ্ঞানীসকলৰ জ্ঞাতব্য ধৰ্ম্ম ।” হে ভিক্ষুসকল ! ধৰ্ম্মক
সোৱঁৰিলে, তোমালোকৰ যি কোনো ভয়-সংশয় বা বোমাকিতকৰ
আশংকা উৎপন্ন হয়, সেইবিলাক সটাকৈয়ে দূৰীভূত হব ।

৯। নো চে ধম্মং অমুস্সবেয়্যাথ, অথ সজ্জং অমুস্সবেয়্যাথ,

“সুপটিপন্নো ভগবতো সারকসজ্জো, উজুপটিপন্নো ভগবতো সারক-
সজ্জো ণায়পটিপন্নো ভগবতো সারকসজ্জো, সামীচিপিটিপন্নো
ভগবতো সারকসজ্জো, য়দিদং চত্ভাৰি পুৰিসয়ুগানি অট্ঠপুৰিস
পুগ্গলা এস ভগবতো সারকসজ্জো, আহণোয়্যা পাহণেয়্যে
দক্খিণেয়্যে অঞ্জলিকব্বীয়ে অনুত্তৰং পুণ্ণ্ণেক্খত্তং লোকস্সাতি ।”
সজ্জহিরে। ভিক্খরে অনুস্সবত্তং য়ং ভরিস্সতি ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা
লোমহংসো বা সো পহীয়িসসতি ।

অনুবাদ

যদি ধৰ্ম্মক নোসোঁৱৰা তেন্তে সংঘক সোঁৱৰিবা। “ভগৱান বুদ্ধৰ শ্ৰাৱকসকল সু-পথৰ পথিক, নিপুণ পথিক আৰু নিৰ্বাণ-গন্তব্যত উপনীত পথিক। গতিকে তেওঁৰ শ্ৰাৱক সকল আত্মানৰ যোগ্য, যোগ্য বস্তু দিয়াৰ পাত্ৰ, দক্ষিণাৰ যোগ্য, নমস্কাৰৰ যোগ্য, অদ্বিতীয়পুণ্য ক্ষেত্ৰ, এই জগতত।” হে ভিক্ষুসকল! সংঘক সোঁৱৰিলে তোমালোকৰ যি ভয়-সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ আশংকা উৎপন্ন হয় সেই সকলোবিলাক সঁচাকৈয়ে আঁতৰ হব।

১০। তং কিস্স হেতু? তথাগতো হি ভিক্ষুবে অবহং
সম্মা-সম্মুদ্ধো ব্রীতবাগো, ব্রীতদোষো, ব্রীতমোহো অতীক অচ্ছন্তী
অনুত্রাসি 'অপলায়ী'তি—ইদমারোচ ভগবা ইদং বহান স্মগতো
অথাপং এতদারোচ সখা।—

অনুবাদ

তাৰ কাৰণ কি ? হে ভিক্ষুসকল ! তথাগত অবহত সম্যক সমুদ্বুদ্ধ বাগ-দেঘ-মোহৰ পৰা উত্তীৰ্ণ আৰু নিৰ্ভীক, নিচল, অত্ৰাসী আৰু পলায়নকাৰী নহয়। এই কথা ব্যক্ত কৰি ভগৱান বুদ্ধই তলত লিখা গাথাটি ভাষণ কৰিলে।

১১। অবশ্যে ঞ্জক্খমুলে বা সুঞ্জগাৰে বা ভিক্খরো,
অনুসসবেথ সম্বুদ্ধা ভয়ং তুমহাকং নো সিয়া।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! অবগ্যত, গছৰ তলত কিংবা মুকলি ঠাইত যি কোনো ক্ষেত্ৰতে আৰু যি কোনো সময়তে সম্যক সম্বুদ্ধক সৌৰৰিবা ।
তেতিয়া তোমালোকে সকলো ভয়ৰ পৰা ৰক্ষা পাবা ।

১২ । নো চে বুদ্ধং সৰেয়াথ, লোকজ্জেষ্টং নবাসভং,
অথ ধম্মং, সৰেয়াথ ; নীয়ানিকং সুদেসিতং ।

অনুবাদ

যদি ভগৱান বুদ্ধক স্মৰণ নকৰা তেন্তে নিৰ্ব্বাণ পথ প্ৰদৰ্শক
সুন্দৰকৈ দেখিত ধৰ্ম্মক স্মৰণ কৰিবা ।

১৩ । নো চে ধম্মং সৰেয়াথ নীয়ানিকং সুদেসিতং,
অথ সংঘং সৰেয়াথ পুণ্ণেক্খত্তং অমুত্তৰং ।

অনুবাদ

যদি নিৰ্ব্বাণ পথ প্ৰদৰ্শক সুদেখিত ধৰ্ম্মক স্মৰণ নকৰা তেন্তে
অদ্বিতীয় পুণ্যক্ষেত্ৰ সংঘক সৌৰৰিবা ।

১৪ । এৱং বুদ্ধং সবস্তুনাং ধম্মং সজ্ঘং চ ভিক্ষৱো,
ভয়ং বা ছন্তিতত্তং বা লোমহং সো ন হেস্সতীতি ।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! এইদৰে যিয়ে বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘক সৌৰৰে
তেওঁলোকৰ ভয়-সংশয় বা ৰোমাঞ্চিতকৰ আশংকা সকলোবিলাক
দূৰ হয় ।

মৈত্ৰী সূত্ৰ

নিদান

অগিগক্খক্কোপমং সুত্বা জাতসংৱেগ ভিক্ষুনাং,
অস্সাদত্থায় দেসেসি য়ং পবিত্তং মহামুনি ;
সব্বলোকহিতত্থায় পবিত্তং তং ভগাম হে ।

অনুবাদ

অগ্নিশিখা উপমাযুক্ত সূত্রটি শুনি ভিক্ষুসকলৰ যি তিনি প্ৰকাৰৰ
দুঃখ উৎপন্ন হৈছিল, মহামুনি ভগৱান বুদ্ধই সেই ভিক্ষুসকলক
মৈত্ৰীভাৱনা প্ৰদান কৰি সুখ-উৎপাদনৰ কাৰণে, এই মৈত্ৰীসূত্রটি
দেখনা কৰিছিল। সেই সূত্রটি ত্ৰিভুবনৰ হিতৰ কাৰণে তোমালোকৰ
আগত পাঠ কৰিম।

সূত্র

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং বিহৰতি জেতৱনে
অনাথপিণ্ডিকস্স আৰামে। তত্র খো ভগৱা ভিক্ষু আমন্তেসি।
ভিক্ষৱোতি! ভদন্তেতি তে ভিক্ষু ভগৱতো পচ্চস্সোত্তং। ভগৱা
এতদৱোচ। মেত্তায় ভিক্ষৱে চেতো বিমুত্তিয়া, আসেৱিতায়
ভাৱিতায় ৰহুলীকতায়, য়ানিকতায় ৰথু কতায় অনুট্ঠিতায় পৰিচিতায়
সুসমাৰদ্ধায়, একাদসানিসংসা পাটিকজ্জা। কত মে একাদস? সুখং
সুপতি, সুখং পটিবুজ্জতি, ন পাপকং সুপিনং পস্সতি, মনুস্সানং
পিয়ো হোতি, অমনুস্সানং পিয়ো হোতি, দেৱতা ৰক্থন্তি, নাস্স
অগ্গিংৱা ৱিসং ৱা সথং ৱা খমতি, তুৱটং চিত্তং সমাধীয়তি, মুখৱনো
ৱিপ্পসীদতি, অসম্মুল্হা কালং কৰোতি, উত্তৰিং অপটিৱিজ্জন্তো ব্ৰহ্ম-
লোকুপগো হোতি। মেত্তায় ভিক্ষৱে চেতো বিমুত্তিয়া, আসেৱিতায়
ভাৱিতায় ৰহুলীকতায়, য়ানিকতায় ৰথু কতায় অনুট্ঠিতায় পৰিচিতায়
সুসমাৰদ্ধায় ইমে একাদসানিসংসা পাটিকজ্জাতি। ইদমবোচ
ভগৱা, অন্তমনা তে ভিক্ষু ভগৱতো ভাসিতং অভিনন্দুন্তি।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই শ্ৰাৱস্তীৰ
অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীৰ নিৰ্ম্মিত জেতৱন বিহাৰত বাস কৰিছিল।
সেই সময়ত ভগৱান বুদ্ধই—হে ভিক্ষুসকল! বুলি আহ্বান

কৰি কলে। ভিক্ষুসকলেও ভগৱান বুদ্ধৰ আহ্বানত আনন্দ লভি
 প্রত্যুত্তৰ প্ৰদান কৰিলে। হে ভিক্ষুসকল! মৈত্ৰী চিন্তাৰ দ্বাৰা
 চিত্তবিমুক্তি, আদৰযুক্ত সেৱা, ভাৱনা ক্ৰমে বৃদ্ধি, পুনঃ পুনঃ ভাৱনাত
 নিবিষ্ট হোৱা, যুক্ত বথৰ দৰে, প্ৰতিষ্ঠিত বস্তুৰ দৰে, জাগৰীত শীল,
 চাৰিওফালে পৰিচয়, এইবিলাক সুন্দৰকৈ পালন কৰিলে, এঘাৰ
 প্ৰকাৰ ফল সজ্ঞানে দেখিবলৈ পায়। সেই এঘাৰ প্ৰকাৰ ফল কি
 কি? (১) সুখেৰে শয়ন কৰিব পাৰে আৰু প্ৰলাপাদি নবকে,
 (২) সুখেৰে হাৰ পায় আৰু কোনো উদ্বেগ ভাৱ মনত নাথাকে,
 (৩) পাপজনক সপোন নেদেখি ভাল সপোন দেখে, (৪) সকলোৰে
 প্ৰিয়পাত্ৰ হয়, (৫) অমানুষ্যসকলৰ প্ৰিয়-মিত্ৰ হয়, (৬) দেৱতা-
 সকলে বক্ষা কৰে, (৭) এই দেহ জুই, বিষ বা অস্ৰাদিৰ দ্বাৰা
 ক্ষতিসাধন নহয়, (৮) অতি শীঘ্ৰে চিত্ত একাগ্ৰতা হয়, (৯) মুখমণ্ডলৰ
 সৌন্দৰ্য্য বৃদ্ধি হয়, (১০) যথাসময়ত শোৱাৰ দৰে মৃত্যুবৰণ কৰে,
 (১১) এই ভাৱনাৰ দ্বাৰা অৰহত ফল লাভ কৰিব নোৱাৰিলেও
 ব্ৰহ্মলোক পৰ্য্যন্ত লাভ কৰিব পাৰে। হে ভিক্ষুসকল! মৈত্ৰীৰ
 দ্বাৰা, চিত্তবিমুক্তি, আনৰ আদৰ অভ্যৰ্থনা, ভাৱনা ক্ৰমে বৃদ্ধি, পুনঃ
 পুনঃ ভাৱনাত নিবিষ্ট, সংযুক্ত বথৰ দৰে, প্ৰতিষ্ঠিত বস্তুৰ দৰে,
 জাগৰীত শীল, চাৰিওফালে পৰিচয়, ভালদৰে এইবিলাক পালন
 কৰিলে উক্ত এঘাৰ প্ৰকাৰ ফল হাতে হাতে লাভ কৰা যায়।
 ভগৱান বুদ্ধৰ এই কথা শুনি, ভিক্ষুসকলে আনন্দ প্ৰকাশ কৰি,
 তেওঁৰ ব্যক্ত বাণীৰ অনুমোদন জনালে।

মৈত্ৰীৰ অনিশংস সূত্ৰ

নিদান

পূৰ্বেন্তো বোধিসত্ত্বাৰে নাথো তেমিয়জাতিয়ং,
 মিত্তানিসংসং য়ং আহ সুন্দং নাম সাৰথিং ;
 সৰ্বলোক হিতথায় পৰিত্তং তং ভণামহে।

অনুবাদ

লোকনাথ ভগৱান বুদ্ধই তেমিয় কুমাৰ জন্মত বোধিজ্ঞান পূৰ্ণ কৰিবৰ কাৰণে সুনন্দ সাৰথিক উপলক্ষ্য কৰি যি মৈত্ৰী সূত্ৰটি পাঠ কৰিছিল, এতিয়া জগতৰ হিতাৰ্থে সেই সূত্ৰটি মই তোমালোকৰ আগত পাঠ কৰিম।

সূত্ৰ

- ১। পহুতভক্খো ভৱতি ৰিপ্পৰুখো সকা ঘৰা,
বহুনং উপজীৱন্তি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধু সকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে, তেওঁলোকে বিদেশলৈ গলেও নানা খাণ্ড সামগ্ৰী লাভ কৰে আৰু তেওঁৰ আশ্ৰয়ত বহুত মানুহে বাস কৰি থাকে।

- ২। যং যং জনপদং য়াতি নিগমে ৰাজধানিয়ো,
সব্বথ পূজিতো হোতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে, তেওঁলোকে যিকোনো নগৰ, চহৰ, বা ৰাজধানী আদিলৈ নাযাওক লাগিলে, সকলো ঠাইতে তেওঁলোকে সেৱাপূজা আৰু সন্মান লাভ কৰে।

- ৩। নাস্স চোৰা পসহন্তি নাতিমঞ্জেত্তি খত্তিয়ো,
সব্বে অমিত্তে তৰতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত কামনা নকৰে, তেওঁলোকক চোৰে অত্যাচাৰ কৰিব নোৱাৰে আৰু ক্ষত্ৰীয়

সকলে বলেৰে কোনো সা-সম্পত্তি কাটি নিব নোৱাৰে। সেই
জাতি-বন্ধুৰ হিতাকাঙ্ক্ষী সকলৰ কোনো অমিত্ৰকৰ ঘটনা নহয়।

৪। অকুন্ধো সঘৰং এতি সভায় পটিনন্দিতো,
এগাতীনং উত্তমো হোতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে,
তেওঁলোকে ভ্ৰমণলৈ গৈ কোনো দোষ-কষ্টাদি নোপোৱাকৈ নিজ
ঘৰলৈ ঘূৰি আহে। সভা-সমিতি আদিত প্ৰশংসাৰ পাত্ৰ হয় আৰু
জাতিসকলৰ মাজত সসন্মানে শ্ৰেষ্ঠ স্থান লাভ কৰে।

৫। সৰুহা সৰুতো হোতি গৰু হোতি সগাৰো,
ৰক্ষকিত্তিভতো হোতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে,
আৰু আনক সেৱা-পূজা কৰে, মানে, প্ৰশংসা কৰে, তেওঁকো আনে
সেৱা-পূজা সন্মান প্ৰশংসা কৰে আৰু তেওঁৰ নাম-যশ চাৰিওফালে
বিস্তৰিত পৰে।

৬। পূজকো লভতে পূজং বন্দকো পটিবন্দনং,
য়সো কিত্তিঞ্চ পপ্পোতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি! যি মানুহে জাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে,
তেওঁলোকে আনক পূজা-সেৱা কৰি, নিজেও সেৱা-পূজা লাভ কৰে
আৰু তেওঁলোকে জ্ঞানী-মানী-ধনী-দানী আৰু গুণী আদি সংকুলত
জন্মগ্ৰহণ কৰি, নিজেও বশস্বতী হয়।

৭। অগিং যথা পজ্জলতি দেৱতাৰ বিৰোচতি,
সিৰিয়া অজহিতো হোতি যো মিত্তানং ন'দুভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি ! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুৰ অহিত কামনা নকৰে, তেওঁলোকৰ দেহৰ পৰা অগ্নিৰ দৰে জ্যোতি বাহিৰ হয়, দেৱতাৰ দৰে দিব্য-মূৰ্ত্তি বিকাশ পায় আৰু তেওঁলোকৰ ত্ৰীসম্পন্নৰ কথা চাৰিও ফালে ঘোষিত হয়।

৮। গাৰো তস্ম পজায়ন্তি খেভে বুখং ষিৰহতি,
বুখানং ফলমস্মাতি যো মিত্তানং ন' দূভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি ! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত কামনা নকৰে, তেওঁলোকৰ গোহালীত—গৰু, পথাৰত—ধান, বাৰীত—তাঁমোল, খুঁটিত—পান, ভৰালত—ধান আৰু সকলো প্ৰকাৰ সম্পত্তিয়ে উভৈনদী হয়। এই ফল তেওঁলোকে ভোগ কৰি থাকে।

৯। দৰিতো পৰ্বততো বা কক্খতো পতিতো নৰো,
চুতো পতিট্ঠং লভতি যো মিত্তানং ন' দূভতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি ! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত কামনা নকৰে তেওঁলোকে পানীত বা পৰ্বতৰ পৰা বা গছৰ পৰা পৰিলেও ৰক্ষা পায়।

১০। ঝিকলহ্‌মূলসস্তানং নিগ্ৰোধমিৰ মানুতো,
অমিত্তা নপ্পসহস্তি যো মিত্তানং ন' দূভতীতি।

অনুবাদ

হে সাৰথি ! যি মানুহে জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ অহিত চিন্তা নকৰে, তেওঁলোকক, যেনেকৈ শিপায়ুক্ত বৰগছ প্ৰবল বতাহে উভালিব নোৱাৰে, তেনেকৈ জ্ঞাতি-বন্ধুসকলৰ পৰা বিচ্ছেদ কৰিব নোৱাৰে।

চন্দ্র সূত্র

নিধান

বাহুনা গহিতো চন্দো মুক্তো যস্যসানুভারতো,
সব্বরেবি ভয়ং নাসং পবিত্তং তং ভণাম হে ।

অনুবাদ

বুদ্ধ-ভাষিত যি পবিত্রাণৰ প্ৰভাৱত বাহুৰে গিলা চন্দ্র মুক্ত হৈছিল ; সেই নিচিনা বিঘ্ন নাশক সূত্র বা পবিত্রাণ মই তোমা-লোকৰ আগত পাঠ কৰিম ।

সূত্র

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং বিহৰতি জেতৱনে অনাথপিণ্ডিকস্ আৰামে । তেন খো পন সময়েন, চন্দ্ৰিমা দেৱপুত্তো বাহুনা অসুৰিন্দেন গহিতো হোতি । অথ খো চন্দ্ৰিমা দেৱপুত্তো ভগৱন্তং অমুসুবমানো, তায়ং ৱেলায়ং ইমং গাথং অভাসি ।

অনুবাদ

মই এই দৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই প্ৰাৱস্তীৰ অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীয়ে সজোৱা জেতৱন বিহাৰত বাস কৰিছিল । সেই সময়ত চন্দ্র-গ্ৰহণ অৰ্থাৎ চন্দ্ৰিমা দেৱপুত্ৰক বাহুৰে গ্ৰাস কৰিছিল । তাৰ পাচত চন্দ্ৰিমা দেৱপুত্ৰই ভগৱান বুদ্ধক সোৱঁৰি এই গাথা কৈছিল ।

১ । নমো তে বুদ্ধবীৰথু ৱিগ্নমুত্তোসি সৰ্বধী,
সন্ধাধ পটিপল্লোম্মি তস্ মে সৰণং ভৱাতি ।

অনুবাদ

হে বুদ্ধবীৰ ! আপুনি সকলো পাপ-ভুগাৰ পৰা মুক্ত, মই এতিয়া ভয়-সংকুল ঠাইত উপস্থিত হৈছোহি । গতিকে এই বিপদ-

সংকুলৰ পৰা মুক্ত হবৰ কাৰণে আপোনাক সোৱঁৰি আপোনাৰ
শৰণাপন্ন হৈছো।

অথ খো ভগৱা চন্দিমং দেৱপুত্ৰং আবৃত্ত বাহুং অসুৰিন্দং
গাথায় অজ্ঞাভাসি।

২। তথাগতং অবহন্তং চন্দিমা সৰণং গতৌ,

বাহু চন্দং পমুঞ্চসু বুদ্ধা লোকানুকম্পকাতি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত ভগৱান বুদ্ধই চন্দিমা দেৱপুত্ৰ আৰু অসুৰিল্ল বাহুক
উপলক্ষ্য কৰি এই গাথ পাঠ কৰিলে।

হে বাহু! তথাগত অবহত সম্যক সমুদ্ধৰ চন্দিমা দেৱপুত্ৰই
শৰণাপন্ন হৈছে। গতিকে তথাগত আৰু চন্দিমা দেৱপুত্ৰৰ প্ৰতি
অনুকম্পা কৰি আৰু জগতৰ হিতৰ কাৰণে চন্দিমা দেৱপুত্ৰক এৰি
দিয়া।

অথ খো বাহু অসুৰিন্দো চন্দিমং দেৱপুত্ৰং মুঞ্চিত্বা তৰমানকপো,
য়েন ৰেপচিতি অসুৰিন্দো তেহুপসংকমি। উপসঙ্কমিত্বা সংৱিগ্গো
লোমহট্টজাতো একমন্তং অট্টাসি। এক মন্তং ঠিতং খো বাহুং
অসুৰিন্দং ৰেপচিতি অসুৰিন্দো গাথায় অজ্ঞাভাসি—।

৩। কিম্বু সম্ভৱমানো'ৰ বাহু চন্দং পমুঞ্চসি,

সংৱিগ্গকপো আগম্য কিম্বুভীতোৰ তিট্ঠসীতি।

অনুবাদ

তথাগতৰ এই বাক্য শুনি, অসুৰেল্ল বাহুৱে চন্দিমাদেৱপুত্ৰক
এৰি বিজুলী সঞ্চাৰে আহি য'ত ৰেপচিত্ত অসুৰেল্ল আছিল তাত
সংবিগ্ন আৰু ৰোমাঞ্চিত হৈ উপস্থিত হলহি আৰু একাষে থিয় হৈ
অসুৰিল্ল ৰেপচিতিয়ে গাথাৰে কলে।

হে বাহু! চন্দ্ৰক শীঘ্ৰে এৰি দি সংবেগ আৰু ভয়াতুৰৰ দৰে
কিম্বু ইয়াত উপস্থিত হৈছাহি ?

৪। সন্তুধা মে ফলে মুক্তা জীবন্তো ন সুখং লভে,
বুদ্ধগাথাভি গীতোমিহ নোচে মুঞ্চ্যেয় চন্দিমন্তি।

অনুবাদ

মই ভগৱান বুদ্ধৰ দেশিত গাথাৰ অনুপ্রাণিত হৈ, যদি চন্দ্রক
বিমান পথ এৰি নিদিওঁ তেন্তে মোৰ মূৰটো সাতকাল হব।
ভৱিষ্যতলৈ জীৱন ধাৰণ কৰিব পাৰিলেও আক সুখ-শান্তি লাভ
কৰিব নোৱাৰিম।

সূৰ্য্য পৰিত্ৰাণ

নিদান

সূৰিয়ো ৰাহু গহিতো মুক্তো য়স্নানুভাৱতো,
সব্বৱেৰি ভয়ং নাসং পৰিত্তং তং ভণাম হে।

অনুবাদ

যি ভগৱান বুদ্ধৰ পৱিত্ৰ গুণৰ প্ৰভাৱত ৰাহুৱে গ্ৰাস কৰা
সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰ মুক্ত হৈছিল, সেই পৱিত্ৰ পৰিত্ৰাণ মই এতিয়া পাঠ
কৰিম।

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং বিহবতি জেতৱনে
অনাথপিণ্ডিকস্ আৰামে। তেন খো পন সময়েন সূৰিয়ো দেৱপুন্তো
ৰাহুনা অসুৰিন্দেন গহিতো হোতি। অথ খো সূৰিয়ো দেৱপুন্তো
ভগৱন্তং অনুসৰমানো তায়ং ৰেলায়ং ইমং গাথং অভাসি—

১। নমোতে বুদ্ধবীৰখু ৱিল্লমুন্তোসি সব্বধী,
সম্বাধপটিপল্লোম্মি তস্ মে সবণং ভৱাতি।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই আৱন্তীৰ
অনাথপিণ্ডিক ঞ্চেতীয়ে সজোৱা জেতৱন বিহাৰত বাস কৰিছিল।

সেই সময়ত ৰাহু অম্বৰেশ্বৰই সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰক ধৰিছিল। তাৰ পাচত সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰই ভগৱান বুদ্ধক সৌৱৰণ কৰি এই গাথা পাঠ কৰিছিল।

হে বুদ্ধবীৰ! মোৰ নমস্কাৰ গ্ৰহণ কৰক। আপুনি তৃষ্ণা বিমুক্ত। মই বন্ধনযুক্ত। গতিকে এই ভয়সংকুল ঠাইত মোক আশ্ৰয় দিয়ক।

অথ খো ভগৱা সূৰিয়ং দেৱপুত্ৰং আৰম্ভ ৰাহুং অম্বৰিন্দং গাথাহি অজ্ঞভাসি।

২। তথাগতং অৰহন্তং সূৰিয়ো সৰণং গতৌ,
ৰাহু সূৰিয়ং পমুঞ্চস্মু বুদ্ধা লোকানুকম্পকাতি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰক উদ্দেশ্য কৰি ৰাহু অম্বৰিন্দক গাথাৰে এইদৰে কলে—

হে ৰাহু! তথাগতৰ প্ৰতি দয়াদ্ৰষ্টিতে জগতৰ হিতৰ কাৰণে সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰক এৰি দিয়া। কাৰণ সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰই তথাগত অৰহন্ত সম্যক সম্বুদ্ধৰ আশ্ৰয় গ্ৰহণ কৰিছে।

৩। যৌ অন্ধকাৰে তমসী পভঙ্কৰো,
ৰেৰোচনো মণ্ডলী উগ্গতেজো।
মা ৰাহু গিলি চৰং অন্তলিক্বেথ,
পজং মম ৰাহু পমুঞ্চ সূৰিয়ন্তি।

অনুবাদ

হে ৰাহু! যি সূৰ্য্যই চকুবিজ্ঞান উপপত্তি নীৰৱণ ঘোৰ অন্ধকাৰ ৰাতিকো পোহৰ বিলায়, সেই দিব্যৰশ্মীয়ুক্ত, গোল, আকাশমার্গত বিচৰণকাৰী সূৰ্য্যক গ্ৰাস নকৰিবা। হে ৰাহু! সূৰ্য্য মোৰ শিষ্য, গতিকে তুমি এৰি দিয়া।

অথ খো ৰাহু অম্বৰিন্দো সূৰিয়ং দেৱপুত্ৰং মুঞ্চিত্বা তৰমানকপো

য়েন রেপচিহ্নি অসুবিন্দো তেজুপসঙ্কমি । উপসঙ্কমিহা সংবিগ্গে-
লোমহট্টজাতো একমস্তং অট্টাসি । একমস্তং ঠিতং খো বাহুং
রেপচিহ্নি অসুবিন্দো গাথায় অজ্জাভাসি—

৪ । কিন্নুসন্তবমানোর বাহু সুবিয়ং পমুঞ্চসি,
সংবিগ্গকপো আগম্ম কিন্নু ভীতো বতিট্টসী'তি ।

অনুবাদ

তাৰ পাচত অসুবেল্ল বাহুৰে সূৰ্য্যদেৱপুত্ৰক এৰি ক্ষিপ্ৰ গতিৰে
য'ত রেপচিহ্নি দেৱপুত্ৰ আছিল তাত উপস্থিত হ'লগৈ আৰু সংবিগ্গ
ৰোমাঞ্চিত হৈ একাষে থিয় হ'লগৈ । একাষে থিয় হোৱাত
অসুবেল্লৰেপচিহ্নিয়ে এইদৰে গাথাৰে কলে—

হে বাহু ! সূৰ্য্যক শীঘ্ৰে এৰি সংবিগ্গ মনে ভয়ত কিয় ইয়াত
থিয় দিলাহি ?

৫ । সন্তথা মে ফলে মুদ্ধা জীৱন্তো ন সুখং লভে,
বুদ্ধগাথাভি গীতোমিহ নোচে মুঞ্চ্যেয়া সুবিয়ন্তি ।

অনুবাদ

মই ভগৱান বুদ্ধৰ গাথাৰ অনুপ্রাণিত হৈছো । যদি সূৰ্য্যদেৱ-
পুত্ৰৰ আকাশমার্গ ত্যাগ নকৰো, তেন্তে মোৰ মূৰটো সাতফাল হ'ব
আৰু ভৱিষ্যত জীয়াই থাকিও সুখ শান্তি লাভ কৰা সম্ভৱ নহ'ব ।

পৰাভৱ সূত্ৰ

এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং বিহবতি জ্ঞেতৱনে
অনাথপিণ্ডিকস্স আৰামে । অথখো অঞ্ঞতৰা দেৱতা অভিকন্তায়
বত্তিয়া অভিকন্তৱণা কেৱলকল্পং জ্ঞেতৱনং ওভাসেহায়েন ভগৱা তেজু-
পসঙ্কমি, উপসংকমিহা ভগৱন্তং অভিৱাদেহা একমস্তং অট্টাসি,
একমস্তং ঠিতা খো সা দেৱতা ভগৱন্তং গাথায় অজ্জাভাসি—

১ । পৰাভৱন্তং পুৰিসং ময়ং পুচ্ছাম গোতমং,
ভগৱন্তং পুট্টমাগম্ম কি পৰাভৱতো মুখং ?

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই শ্ৰাবস্তীৰ অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীয়ে সজোৱা জেতৱন বিহাৰত বাস কৰিছিল। সেই সময়ত এদিন মাজনিশা এজন সুন্দৰ দেৱতাই গোটেই জেতৱন বিহাৰখন পোহৰ কৰি ভগৱানৰ ওচৰত উপস্থিত হলহি। একাষত থিয় হৈ দেৱতাজনে ভগৱান বুদ্ধক গাথাৰে কলে—

আমি ভগৱান গৌতমবুদ্ধক মানুহৰ পৰাজয়ৰ প্ৰকৃত কাৰণ সম্বন্ধে সুধিবৰ কাৰণে ইয়াত সমৱেত হৈছোহি। প্ৰভু! আপুনি অনুগ্ৰহ কৰি সেই পৰাজয়ৰ কাৰণ বৰ্ণনা কৰক।

- ২। সুৰিজানো ভৱংহোতি অৰিজানো পৰাভৱো,
ধম্মকামো ভৱংহোতি ধম্মদেসুসী পৰাভৱো।

অনুবাদ

জ্ঞানীসকলৰ জয়, অজ্ঞানীসকলৰ পৰাজয়, ধাৰ্ম্মীকসকলৰ জয় আৰু ধৰ্ম্মবিৰুদ্ধীসকলৰ পৰাজয় ঘটে।

- ৩। ইতি হেতং ৰিজানাম পঠমো সো পৰাভৱো,
হুতিয়ং ভগৱা ক্ৰহি কিং পৰাভৱতো মুখং ?

অনুবাদ

ভন্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ প্ৰথম কাৰণ বুজিলো, এতিয়া দ্বিতীয় পৰাজয়ৰ কাৰণটো কওক।

- ৪। অসন্তুস পিয়াহোন্তি সন্তে ন কুৰতে পিয়ং,
অসতং ধম্মংৰোচেতি তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

অসংলোকৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হয়, সৎপুৰুষসকলক অপ্ৰিয় বুলি ভাবে আৰু বাৰ প্ৰকাৰ মিথ্যাদৃষ্টি, বৰ প্ৰকাৰ অকুশল কৰ্ম্মৰ প্ৰতি অভিৰুচী হয়, তাকেই পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

৫। ইতিহেতং বিজ্ঞানাম হুতিয়ো সো পৰাভৰো,
ততিয়ং ভগৱাক্ৰহি কি পৰাভৰতো মুখং ?

অনুবাদ

ভাস্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ দ্বিতীয় কাৰণ বৃজিলো, এতিয়া
তৃতীয় কাৰণটো কওক।

৬। নিন্দাসীলী সভাসীলী অজুঠাভা চয়ো নৰো,
অলসো কোধমঞ্ণানো তং পৰাভৰতো মুখং।

অনুবাদ

উঠতে-বহুতে, ফুৰতে-চাকুতে চোপনিযুক্ত স্বভাৱ, মিচা আলাপ
আলোচনাত মন্ত্ৰ, উত্তমবিহীন, এলেছৱা আৰু খঙত হিতাহিত জ্ঞান
নথকা। এই পাঁচ প্ৰকাৰ লোকক পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

৭। ইতি হেতং বিজ্ঞানাম ততিয়ো সো পৰাভৰো,
চতুথং ভগৱা ক্ৰহি কিং পৰাভৰতো মুখং ?

অনুবাদ

ভাস্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ তৃতীয় কাৰণ বৃজিলো, এতিয়া
চতুৰ্থ কাৰণটো কওক।

৮। যো মাতৰং বা পিতৰং বা জিহ্মকং গতয়োবনং,
পহুসন্তো নভৰতি তং পৰাভৰতো মুখং।

অনুবাদ

যিয়ে যৌৱনকালত বুঢ়া পিতৃ-মাতৃক বহু সা-সম্পত্তিৰ অধিকাৰী
হৈও ভৰণ-পোষণাদি নকৰে, তেওঁ ও তেনে সেৱা-স্বজ্ঞাৰ পৰা
বঞ্চিত হয় আৰু ইহলোকত নিন্দাৰ পাত্ৰ হৈ পৰলোকত দুৰ্গতি
ভোগ কৰে। এনে লোককো পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

৯। ইতি হেতং বিজ্ঞানাম চতুথো সো পৰাভৰো,
পঞ্চমং ভগৱা ক্ৰহি কিং পৰাভৰতো মুখং।

অনুবাদ

ভস্তু ভগৱান! পৰাজয়ৰ চতুৰ্থ কাৰণ বুজিলো। এতিয়া
পঞ্চম কাৰণটো কওক।

১০। যো ব্ৰাহ্মণং বা সমণং বা অঞ্ঞাংবা'পি বণিকং,
মুসাৱাদেন বঞ্চতি তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহে তৃষ্ণামুক্ত শ্রমণ-ব্ৰাহ্মণক নাইবা আন ভিক্ষাৰীক
মিছাকথাৰে প্ৰৱঞ্চনা কৰে, তেওঁক পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

১১। ইতিহেতং ৰিজানাম পঞ্চমো সো পৰাভৱো,
ছট্ঠমং ভগৱা ক্ৰহি কিং পৰাভৱতো মুখং?

অনুবাদ

ভস্তু ভগৱান! পৰাজয়ৰ পঞ্চম কাৰণ বুজিলো। এতিয়া
ষষ্ঠ কাৰণটো কওক।

১২। পহুতৰিত্তো পুৰিসো—সহিবঞ্ঞাসভোজনো,
একো ভুঞ্জতি সাদুনি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহৰ সা-সম্পত্তিয়ে উঠেনদীকৈ থাকিও আনক ফুটা-
কড়ি এটাও নিদিয়ে আৰু নিজে গোপনে ভাল ভাল খাদ্য-
দ্রব্যাদি পৰিভোগ কৰে, এনে মানুহকো পৰাজয় বুলি কোৱা
হয়।

১৩। ইতি হেতং ৰিজানাম—ছট্ঠমো সো পৰাভৱো,
সপ্তমং ভগৱা ক্ৰহি—কিং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

ভস্তু ভগৱান! পৰাজয়ৰ সপ্তম কাৰণ জানিলো। এতিয়া
সপ্তম কাৰণটো কওক।

১৪। জাতিখন্দো ধনখন্দো—গোস্তখন্দো চ য়ো নৰো,
তং ঞ্জাতিং অতিমঞ্ ঞ্জাতি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহে জাত্যাভিমानी, গোত্ৰাভিমानी, ধনাভিমानी আৰু
বংশধৰ সকল দুখীয়া বুলি ঘৃণা কৰে, এনে মানুহকো পৰাজয়
বুলি কোৱা হয়।

১৫। ইতি হেতং বিজ্ঞানাম—সন্তমো সো পৰাভৱো,
অট্ঠমং ভগৱা ক্ৰহি—কিং পৰাভৱতো মুখং?

অনুবাদ

ভন্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ সপ্তম কাৰণ বুজিলো। এতিয়া
অষ্টম কাৰণটো কওক।

১৬। ইথীধুত্তো সুৰাধুত্তো অক্খধুত্তো চ য়ো নৰো,
লদ্ধং লদ্ধং ৰিনাসেতি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহে পৰদ্বীৰ প্ৰতি আসক্ত, মদাহী, জুৱাৰী নানা
ক্ৰিয়াসক্ত আৰু আৰ্জ্জন কৰিব পৰা সম্পত্তিৰ প্ৰতি অৱহেলা,
সম্পত্তি পায়ো ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰে, এনে মানুহকো পৰাজয় বুলি
কোৱা হয়।

১৭। ইতি হেতং বিজ্ঞানাম—অট্ঠমো সো পৰাভৱো,
নৱমং ভগৱা ক্ৰহি—কিং পৰাভৱতো মুখং?

অনুবাদ

ভন্তে ভগৱান। পৰাজয়ৰ অষ্টম কাৰণ বুজিলো। এতিয়া
নবম কাৰণটো কওক।

১৮। সেহি দাৰেহি সন্তুটেঠা—ৱেসিয়ান্স পদিস্‌সতি,
দিস্‌সতি পৰদাৰেহি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহে নিজৰ স্ত্রী থকা সত্ত্বেও বেছা আৰু পৰস্ত্রীৰ প্ৰতি আসক্ত হয়, এনে মানুহকো পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

১৯। ইতি হেতং বিজানাম নৱমো সো পৰাভৱো,
দসমং ভগৱা ক্ৰহি—কিং পৰাভৱতো মুখং ?

অনুবাদ

ভন্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ নবম কাৰণ বুজিলো। এতিয়া দশম কাৰণটো কওক।

২০। অতীত যোৱনো পোসো—আনেতি তিস্বকথনিং,
তস্মা ইস্সা ন সুপতি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহে বৃদ্ধ অৱস্থাত তৰুণী ভাৰ্য্যা বিবাহ কৰে, যদি সেই ভাৰ্য্যা আন পুৰুষৰ প্ৰতি আসক্ত হয়, আৰু এনে কাৰ্য্য দেখি বৃদ্ধাৰ হিংসা উদয় হয়। তাৰ ফলত খোৱা গুৱাদিত তেওঁৰ অশান্তি হয়, এনে মানুহকো পৰাজয় বুলি কোৱা হয়।

২১। ইতি হেতং বিজানাম দসমো সো পৰাভৱো,
একাদসমং ভগৱা ক্ৰহি কিং পৰাভৱতো মুখং ?

অনুবাদ

ভন্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ দশম কাৰণ বুজিলো। এতিয়া একাদশ কাৰণটো কওক।

২২। ইথী সোণ্ডিং বিকিৰণিং—পুৰিসং ৱা'পি তাদিনং,
ইস্সবিশ্বিং ঠপাপেতি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

মাছ-মাংস, মদ-পানী, খাও-ভোজ্যাদি অৱাৰত অৰ্থ নষ্টকাৰী স্ত্রী বা তেনে পুৰুষক সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰী বা বাণিজ্যৰ ভাৰ অৰ্পণ

কবিলে অতি শীঘ্ৰে সম্পত্তি বিনষ্ট হয়। এনে লোককো পৰাজয়
বুলি কোৱা হয়।

২৩। ইতি হেতং বিজ্ঞানাম—একাদসমো সো পৰাভৱো,
দ্বাদসমং ভগৱা ক্ৰহি—কিং পৰাভৱতো মুখং ?

অনুবাদ

ভাস্তে ভগৱান! পৰাজয়ৰ একাদশ কাৰণটো বুজিলো।
এতিয়া দ্বাদশ কাৰণটো কওক।

২৪। অগ্ন্যভোগো মহাতৰ্ণেহা—খত্ৰিয়ে জায়তে কুলে,
সোচ বজ্জং পথয়তি—তং পৰাভৱতো মুখং।

অনুবাদ

যি মানুহৰ অলপ সম্পত্তি কিন্তু মহাতৃষ্ণাপৰায়ণ, ক্ষত্ৰীয় বংশত
জন্মগ্ৰহণ কৰিও যদি লোভৰ বশৱৰ্ত্তী হৈ শক্তিশালী আনৰ
ৰাজ্য জয় কৰিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰে, এনে মানুহকো পৰাজয়
বুলি কোৱা হয়।

২৫। এতে পৰাভৱে লোকে—পণ্ডিতো সমৰেক্ষিখ্য,
অৰিয়দস্মনসম্পন্নো—সলোকং ভজতে সিবং'তি।

অনুবাদ

এই জগতত আৰ্য্য পুৰুষ দৰ্শনাকাজ্ঞী পণ্ডিতসকলে পৰাজয়ৰ
কাৰণবিলাক পৰ্য্যাবেষণ কৰি ত্যাগ কৰিব লগা বিষয়বিলাক
ত্যাগ কৰে আৰু গ্ৰহণীয় বিষয়বিলাক গ্ৰহণ কৰে আৰু মঙ্গল সূত্ৰত
বৰ্ণিত কুশল কৰ্ম্মাদি সম্পাদন কৰে, এনে মানুহহে এই সংসাৰত
জয়ী হয় আৰু মৃত্যুৰ পাচত দেৱলোক-স্বৰ্গলোকত জন্মগ্ৰহণ কৰি
মহানুখভোগ কৰি থাকেগৈ।

তিৰোকুড সূত্র

“মতকভতাদীসু তিৰোকুডাদি অমুমোদনং । ইদং পন তিৰোকুড
সুত্তং বঞ্ঞা মগধসু পেতানং উদিসু দিম্মদানামুমোদনং
বুত্তং ।”

- ১। তিৰোকুডেসু তিট্ঠন্তি সন্ধি-সিদ্ধাটকেসু চ
দ্বাৰাহাসু তিট্ঠন্তি আগস্থান সৰং ঘৰং ।

অনুবাদ

যি মানুহে মৃত্যুৰ পাচত পাপ-কৰ্ম্মৰ ফলত প্ৰেতযোণীত জন্ম-
গ্ৰহণ কৰে, সিহঁতে নিজ ঘৰলৈ অথবা বংশ পৰিয়াল আপোন-
জনৰ ঘৰলৈ আহি বেৰৰ কাষত, ঘৰৰ কৈতালীত, বাটৰ মূৰত
নাইবা দুৱাৰৰ কাষত থিয় হৈ থাকেহি ।

- ২। পছতে অন্নপানমিহত খজ্জভোজ্জে উপটিঠতে,
নতেসং কোচি সৰতি সত্তানং কম্পপচ্চয়া ।

অনুবাদ

অন্ন-পানীয়, খাওভোজ্যাদি প্ৰচুৰ পৰিমাণে থাকিলেও পাপ-
কৰ্ম্মৰ ফলত সিহঁতলৈ কাৰো মনত নপৰে ।

- ৩। এৰং দদন্তিঞাতীনং য়ে হোন্তি অমুমম্পকা,
সুচিং পণীতং কালেন কম্মিয়ং পানভোজনং ;
ইদং বো এণাতীনং হোতু সুখিতা হোন্ত এণাতয়ো ।

অনুবাদ

যি সকল মৃত জ্ঞাতিৰ প্ৰতি দয়ালু, তেওঁলোকে মৃত্যুকৰ
উদ্দেশ্যে উত্তম উত্তম অন্ন-পানীয় খাওভোজ্যাদি যথা সময়ত
পুণ্যাস্থান আয়োজনযোগে উৎসৰ্গ কৰি দি থাকে ।

৪। তে চ তথ সমাগস্থা ঐতিপেতা সমাগতা,
পহুতে অন্নপানমিহ সৰুচং অন্নমোদবে।
চিৰং জীৱন্ত নো ঐতী য়েসং হেতু লভামসে,
অম্বাহকঞ্চ কতা পূজা দায়কা চ অনিপ্ফলা।

অনুবাদ

জ্ঞাতি-প্ৰেতবিলাকে আপোন জনে তেওঁলোকৰ উদ্দেশ্যে কৰা
পুণ্যানুস্থানত যোগদান কৰি প্ৰচুৰ অন্ন-পানীয়, খাদ্যভোজ্যৰ ভাগী
হয় আৰু জ্ঞাতিসকলে কৰা উৎসৰ্গ কাৰ্য্যক অন্নমোদন জনায়,
চিৰদিন সুখে-শান্তিতে বাস কৰিবলৈ আৰু দীৰ্ঘায়ু হবলৈ প্ৰাৰ্থনা
কৰে। এই প্ৰেত পূজাৰ দ্বাৰা জ্ঞাতি-প্ৰেতবিলাকক স্মৰণ কৰা
হল, ভিক্ষুসংঘক সেৱা কৰা হল আৰু দাতায়ে পুণ্যৰ ভাগী হল।

৫। নহি তথ কসৌ অথি, গোৰক্বেথথ নৱিজ্জতি,
বণিজ্জা তাদিসী নথি হিবঞ্জেণ কয়াক্কয়ং ;
ইতো দিন্নেন য়াপেত্তি পেতা কালকতা তহিং।

অনুবাদ

প্ৰেতলোকত গৰুপালনৰ ব্যৱস্থা নাই, খেতি-বাতিৰ স্থান নাই,
বেহা-বেপাৰ নাই আৰু নাই টকা-পইচা আদিৰ দ্বাৰা ক্ৰয়-বিক্ৰয়ৰ
ৰীতি-নীতি। গতিকে জ্ঞাতিসকলে তেওঁলোকক সোঁৱৰি ইয়াৰ
পৰা যি অকণ উৎসৰ্গ কৰি দিয়ে তাৰেই সিহঁতে জীৱন ধাৰণ
কৰি থাকে।

৬। উন্নমে উদকং ৰট্টং য়থা নিন্নং পৱত্ততি,
এৱমেৱ ইতো দিন্নং পেতানং উপকল্পতি।

অনুবাদ

পৰ্বতৰ পৰা ভৈয়ামৰফালে পানী যেনেকৈ বৈ যায় তেনেকৈ
ইয়াৰ পৰা জ্ঞাতি প্ৰেতসকলৰ উদ্দেশ্যে উৎসৰ্গ কৰা খাদ্য-ভোজ্য
দ্রব্য তেওঁলোকে লাভ কৰি থাকে।

- ৭। যথা স্বাৰিহা পূৰা পৰিপূৰ্ণে সাগৰং,
এৰমেৰ ইতো দিম্নং পেতানং উপকল্পতি।

অনুবাদ

বাঢ়নী নৈৰ পানীয়ে যেনেকৈ সাগৰ পৰিপূৰ্ণ কৰেগৈ, তেনেকৈ
ইয়াৰ পৰা উৎসৰ্গ কৰা সামগ্ৰীও প্ৰেতবিলাকে পায়গৈ।

- ৮। অদাসি মে অকাসি মে ঐতিমিত্তা সখা চমে,
পেতানং দক্ষিণং দজ্জা পুৰে কতং অনুসৰং।

অনুবাদ

এই জ্ঞাতিপ্ৰেতবিলাকে জীৱিত অৱস্থাত আমাৰ বহুত উপকাৰ
কৰিছিল। এওঁলোক আমাৰ জ্ঞাতি-বন্ধু এনেকৈ পূৰ্বৰ কথা
সোঁৱৰি প্ৰেতবিলাকক অনু-বস্ত্ৰাদি দান দিয়া একান্ত প্ৰয়োজন।

- ৯। নহি কল্পং বা সোকে বা যা চ অঞ্ণা পৰিদেৱনা,
নতং পেতানমথায় এৱং তিট্ঠন্তি ঐতিয়ায়ে।

অনুবাদ

জ্ঞাতি মৃত্যুৰ পাচত দোষ বেজাৰ কৰি কান্দি কাতি থাকিলে
প্ৰেতবিলাকৰ একো উপকাৰ নহয়, বৰং নিজৰ দেহৰ কষ্ট হে হয়।
গতিকে দুখ বেজাৰ কৰা অনুচিত।

- ১০। অয়ঞ্চ খো দক্ষিণা দিম্না সজ্জমিহ সুপতিট্ঠতা,
দীঘৰত্তং হিতায়স্ ঠানসো উপকল্পতি।

অনুবাদ

প্ৰেতদক্ষিণাৰ দ্বাৰা সংঘৰ্ষ সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰা হল আৰু নিজেও
পুণ্যসঞ্চয় কৰা হল। ইয়াৰ ফলত জ্ঞাতি প্ৰেতবিলাকৰ বহুতদিন
সুখ-শান্তিৰ হেতু হয়।

- ১১। সো ঐতিধম্মো চ অয়ং নিদসিসতো,
পেতানং পূজা চ কতা উলাৰা।

বলঞ্চ ভিব্ধুনাং অহুগ্নদিগ্নং

তুমেহহি পুণ্ড্ৰং পশুতং অনগ্নকং তি ।

অনুবাদ

এইটোৱেই জ্ঞাতি-ধৰ্ম পালনৰ নিদৰ্শন, শ্ৰেতবিলাকক যথেষ্ট সেৱা কৰা হ'ল, ভিক্ষুসংঘক অন্ন দান কৰা হ'ল আৰু নিজেও প্ৰচুব পুণ্য সঞ্চয় কৰা হ'ল ।

নিধিকণ্ড সূত্ৰ

- ১ । নিধিঃ নিধেতি পুৰিসো গন্তীৰে ওদকন্তিকে,
অথে কিচ্ছে সমুগ্নম্নে অথায় মে ভৱিসসতি ।

অনুবাদ

আগৰ দিনত মানুহে মাটিৰ ভিতৰত ধন পুতি ৰাখে, কোনো বিপদত সেই ধন প্ৰয়োজন হ'ব বুলি ।

- ২ । ৰাজতো ৰা দুৰুত্তস্ চোৰতো গীলতস্ সৱা,
ইগস্ সৱা পমোক্খায় ছত্তিকেথ আপদাসু ৰা ;
এতদথায় লোকস্মিং নিধি নাম নিধীয়তি ।

অনুবাদ

ৰজাৰ উপদ্ৰৱ, চোৰৰ উৎপীড়ন, ধাৰ, ছুৰ্ভিক্ষ অথবা নানা বিপদৰ পৰা হাত হাৰিবলৈ বুলি মানুহে ধন পুতি ৰাখে ।

- ৩ । তাৱ স্ননিহিতো নিধি গন্তীৰে ওদকন্তিকে,
ন সৰ্বো সৰবদা এৱ তস্ তং উপকল্পতি ।

অনুবাদ

যদিও মানুহে দ-গাঁতত ভাল দৰে ধন পুতি ৰাখে, কিন্তু সেই ধন সকলো সময়তে মানুহৰ প্ৰয়োজনত নাহে ।

- ৪ । নিধি ৰা ঠানা চৰতি, সঞ্ণাৱাস্ ৰিমুয়হ্ তি,
নাগা ৰা অপনামেস্তি যক্খা ৰাপি হবন্তিতং ।

অগ্নিয়া বা পি দায়াদা উদ্ধবন্তি অপসস্তুো,
য়দা পুঞ্ঞক্খয়ো হোতি সব্বমেতং বিনস্‌সতি ।

অনুবাদ

কাৰণ, পুতিৰখা ধন স্থানচ্যুত হব পাৰে, পাহৰি যাব পাৰে, নাগে বা যক্ষই হৰণ কৰিব পাৰে কিম্বা চোৰে সন্ধান পাই চুৰি কৰি নিব পাৰে আৰু যেতিয়া পুণ্য ক্ষয় হৈ যায় নাইবা গ্ৰহদোষ হলে, সেই ধন আপোনা-আপুনি বিনষ্ট হৈ যায় ।

৫। যস্মৈ দানেন সীলেন সঞ্ঞমেন দমেন চ,
নিধি স্ননিহিতো হোতি ইথিয়া পুৰিসস্সৰা ।
চতিয়মিহ চ সজ্জো বা পুগ্গলে অতিথীস্সৰা,
মাতাৰি পিতাৰি ব্বাপি অথো জেট্ঠমিহ ভাতৰি ।
এসো নিধি স্ননিহিতো অজ্জোয়ো অনুগামিকো,
পহায় গমনীয়েস্সু এতমাদায় গচ্ছতি ।

অনুবাদ

স্ত্ৰী বা পুৰুষৰ দানশীল, সংযম আৰু দমগুণৰ দ্বাৰা যি পুণ্যৰূপ ধন সঞ্চিত হয়, সেই ধনহে সুপ্ৰতিষ্ঠিত । মঠ-মন্দিৰ প্ৰতিষ্ঠা, শ্ৰমণ-ব্ৰাহ্মণ, অতিথি, পিতৃ-মাতৃ, ভাই-ককাই আদিক ভৰণ-পোষণ আৰু সেৱা-শুশ্ৰূষাদিৰ কাৰণে খৰচ কৰা ধনহে অপৰাজয় । অৰ্থাৎ মৃত্যুৰ পাচত এই ধনহে লগত যায় । এই জগতৰ সকলো পাৰ্থিৱ সম্পত্তি ত্যাগ কৰি এই পুণ্য ধনহে পৰলোকলৈ নিব পাৰে ।

৬। অসাধাৰণ মঞ্ঞেসং অচোৰাহৰণো নিধি,
কয়িৰাথ ধীৰো পুঞ্ঞণনি যো নিধি অনুগামিকো ।

অনুবাদ

এই পুণ্য-ধন কোনো অধিকাৰ কৰিব নোৱাৰে, চোৰে চুৰ কৰিব নোৱাৰে । গতিকে জ্ঞানীসকলে এই পুণ্য-ধন সঞ্চয় কৰি

লগত লৈ যায় আৰু তেওঁলোকৰ প্ৰধান কৰ্ত্তব্য এইটোৱেই বুলি ভাবে।

- ৭। এস দেৱমনুসন্ধানং সৰ্বকামদদো নিধি,
য়ং যদেৱাভিপথেন্তি সৰ্বমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

এই পুণ্য-ধনে দেৱতা আৰু মানৱৰ মনোবাঞ্ছা পূৰণ কৰে।
তেওঁলোকে যিহকে বাঞ্ছা কৰে তাকেই লাভ কৰিব পাৰে।

- ৮। সুৱৰ্ণতা সুস্ৰবতা সুস্ৰাণ সুকপতা,
অধিপচ্চপৰিৱাৰা সৰ্বমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

সুন্দৰ বৰ্ণ, সুমধুৰ কণ্ঠস্বৰ, শৰীৰৰ গঠন সুন্দৰ, সৌন্দৰ্য্য,
অধিপতি হোৱা, স্ত্ৰী-পুত্ৰ আৰু চাকৰ-চাকৰণী আদি সকলোবিলাক
ইয়াৰ দ্বাৰা লাভ কৰিব পাৰে।

- ৯। পদেসৰজ্জং ইস্সৰিয়ং চক্কৱত্তিসুখং পিয়ং,
দেৱৰজ্জং পি দিব্বেসু সৰ্বমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

প্ৰদেশ শাসকৰ সুখ, ৰাজচক্ৰবৰ্ত্তী সুখ আৰু ইন্দ্ৰত্ব সুখ
ইত্যাদিও ইয়াৰ দ্বাৰা লাভ কৰা যায়।

- ১০। মানুসিকা চ সম্পত্তি দেৱলোকে চ য়া ৰতি,
য়্য চ নিব্বান সম্পত্তি সৰ্বমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

মনুষ্য সম্পত্তি, দেৱসম্পত্তি আন কি নিৰ্ব্বাণ সম্পত্তি ও ইয়াৰ
দ্বাৰা লাভ কৰিব পৰা যায়।

- ১১। মিত্তসম্পদং আগম্ম য়োনিসো ৰে পয়ুঞ্জতো,
ৰিজ্জা বিমুত্তি বসীভাৱো সৰ্বমেতেন লভ্ততি।

অনুবাদ

সংমিত্ৰৰ লগত জ্ঞানৰে যোগ-সাধনা কৰিলে তেওঁ বিমজ্জি মুখ
আদিও ইয়াৰ দ্বাৰা লাভ কৰিব পাৰিব।

১২। পটিসম্ভিদা বিমোক্ষা চ য়া চ সারকপাৰমী,
পচ্ছেকবোধি বুদ্ধভূমি সৰ্বমেতেন লভতি।

অনুবাদ

চাৰিপ্রকাৰ প্ৰটিসম্ভিদা, অষ্টবিমোক্ষ্য, আৰক পাৰামী, প্ৰত্যক
বুদ্ধৰ আৰু সম্যক সম্বোধি জ্ঞান, এই সকলোবিলাক ইয়াৰ দ্বাৰা
লাভ কৰিব পৰা যায়।

১৩। এৱং মহিদ্ধিয়া এসা যদিদং পুণ্ণং সম্পদা,
তস্মা ধীৰা পসংসন্তি পণ্ডিতা কতপুণ্ণং তন্তি।

অনুবাদ

এই পুণ্য-সম্পদ বিলাক অসাধাৰণ অলৌকিক শক্তি সম্পন্ন।
গতিকে ভ্ৰানীপণ্ডিতসকলে পুণ্যকৰ্ম্ম সম্পাদনকাৰীসকলক প্ৰশংসা
কৰে।

১৪। সজ্জ ভত্তাদীসু দানানিসংসপটিসংযুক্তং,
নিধিকণ্ডসুত্তং অনুমোদনং।

অনুবাদ

সংঘ দানাদি পুণ্যকাৰ্য্যত নিধিকণ্ড সূত্ৰ দেশনা বা অনুমোদন
কৰাৰ গুণ অশেষ।

আটানাটিয় সূত্ৰ

নিদান

১। অগ্নসল্লেহি নাথস্‌স, সাসনে সাধুসম্মতে,
অমহুস্‌সেহি চণ্ণেহি, সদা কিব্বিসকাৰীভি।

- ২। পৰিসানং চতস্সমং, অহিংসায় চ শুভিয়া,
য়ং দেসেসি মহাবীৰো পৰিত্তং তং ভগাম হে।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধৰ নিয়মামুৰত্তীতা অমুশাসনৰ প্ৰতি অপ্ৰসন্ন, হিংসা আৰু সদায় বিদ্বেষ পোষণ কৰা অমমুশ্যসকলৰ পৰা, চাৰিটা পৰিষদত অহিংসা আৰু বন্ধাৰ কাৰণে ভগৱান বুদ্ধই যি উপদেশ বাণী দেশনা কৰিছিল, সেই উপদেশবাণীৰ সূত্ৰটো মই এতিয়া তোমালোকৰ আগত পাঠ কৰিম।

সূত্ৰ

- ১। বিপস্সিস্স নমথু, চক্কুমন্তুস্স সিৰীমতো,
সিথিস্সম্পি নমথু, সববভূতাম্মকম্পিনো।

অনুবাদ

পঞ্চচকুসম্পন্ন ৰূপ আৰু জ্ঞানত্ৰীৰে পৰিশোভিত বিপস্সি বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো। সকলো প্ৰাণীৰ হিতৈষী সিথী বুদ্ধকো মই নমস্কাৰ কৰো।

- ২। বেস্সভুস্স নমথু, নহাতকস্স তপস্সিনো,
নমথু কক্কুসক্সস্স মাৰসেনাপ্পমদ্দিনো।

অনুবাদ

নিৰ্ব্বাণ অমৃতত স্নান কৰা তপস্বী বেস্সভু বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো। মাৰ সৈন্ত মৰ্দনকাৰী কুকুসক্স বুদ্ধকো মই নমস্কাৰ কৰো।

- ৩। কোনাগমনস্স নমথু, ব্ৰাহ্মণস্স বুসীমতো,
কস্সপস্স নমথু, ষিগ্গমুত্তস্স সব্বধি।

অনুবাদ

পাপ বিৰহিত ব্ৰাহ্মণ আৰু পৰিপূৰ্ণ ব্ৰহ্মচৰ্য্য পালন কৰা কোণা-
গমন বুদ্ধক আৰু সকলো ভৱ-বন্ধন বিমুক্ত কাণ্ডপ বুদ্ধক মই
নমস্কাৰ কৰো।

৪। অঙ্গীৰসস্ স নমস্, সত্যপুত্ৰস্ সিৰীমতো,
য়ো ইমং ধৰ্ম্মং দেসেসি, সৰ্ব্বভুত্থপনুদনং।

অনুবাদ

যি সকলো প্ৰকাৰ ছুখ বিনাশ কৰি, সদ্ধৰ্ম উপদেশ দিওঁতা
ৰূপগ্ৰী, বিমণ্ডিত জ্ঞানগ্ৰী আৰু কায়গ্ৰীসম্পন্ন শাক্যপুত্ৰ গোতম
বুদ্ধক মই নমস্কাৰ কৰো।

৫। য়ে চাপি নিব্বুতালোকে, যথাভূতং বিপসিসমুং,
তে জনা অপিসুনাথ, মহন্তা বীতসাৰদা।

অনুবাদ

জীৱজগতত যি সকল নিৰ্ব্বাণলাভী, যথাভূতদৰ্শী, সেই মধু-
ভাষী সংসাৰৰ ভয় বিৰহিত মহাত্মাসকলক মই নমস্কাৰ কৰিছো।

(৬) হিতং দেৱমনুস্মানং, যং নমস্ সন্তি গোতমং,
বিজ্জাচৰণ সম্পণ্ণং, মহন্তং বীতসাৰদং।

অনুবাদ

বিজ্জাচৰণসম্পন্ন, মহাপুৰুষ, অনন্তগুণসম্পন্ন, সংসাৰ ভয়বিৰহিত,
দেৱমানৱ সকলৰ মঙ্গলকামী গোতম বুদ্ধক যি কাৰণে অভিবাদন
কৰে, ময়ো সেই কাৰণেই তেওঁক নমস্কাৰ কৰিছো।

(৭) এতে চঞেঞ চ সম্মুদ্বা, অনেক সতকোটিয়ো,
সৰেব বুদ্ধাসমসমা, সৰেব বুদ্ধা মহিদ্ধিকা।

অনুবাদ

এওঁলোক আৰু আন আন শকোচী সম্মুদ্বা অধিতীয়, সকলোৱেই
মহাশুদ্ধিসম্পন্ন আৰু সৰ্ব্বশক্তিমান।

- (৮) সৰ্ব্ব দসৰলূপেতা, বেসাৰজ্জ্জ্জপাগতা,
সৰ্ব্ব তে পটিজানন্তি, আসভট্টান মুত্তমং ।

অনুবাদ

বুদ্ধসকল দশবলধাৰী, চতুৰ্বিশাবদ সম্পন্ন, আৰু সকলো বুদ্ধই
নিৰ্ভয় পথ নিৰ্দেশ কৰি গৈছে ।

- (৯) সীহনাদং নাদন্তে তে পৰিসাম্ম বিসাবদা,
ব্রহ্মচৰ্চং পরভেত্তি, লোকে অশ্লটিৰত্তিয়ং ।

অনুবাদ

বুদ্ধসকলে বিশাবদ চাৰি পৰিষদৰ মাজত, এই জগতত আগতে
প্ৰচাৰ নকৰা ব্ৰহ্মচৰ্য্যধৰ্ম্ম সিংহৰ দৰে প্ৰৱৰ্ত্তন কৰে ।

- (১০) উপেতা বুদ্ধধম্মেহি, অট্টাবসহি নায়কা,
বত্তিসলকুথু-পেতাসীতাম্মব্যঞ্জন ধৰা ।

অনুবাদ

ওষ্ঠৰ প্ৰকাৰ বুদ্ধগুণসম্পন্ন বুদ্ধসকলৰ বত্ৰিশ প্ৰকাৰ মহাপুৰুষৰ
লক্ষণ আৰু আশী প্ৰকাৰ অম্মব্যঞ্জনসম্পন্ন হয় ।

- (১১) ব্যামপ্পভায় সুপ্পভা, সৰ্ব্বতে মুণিকুঞ্জৰা,
বুদ্ধাসব্বঞ্ঞুনো এতে, সৰ্ব্ব স্থিণাসৰা জিনা ।

অনুবাদ

সেই মণিকুঞ্জৰ সৰ্ব্বজ্ঞ বুদ্ধসকলৰ ব্যামপ্ৰভাৰ দৰে সমুজ্জল,
আৰু সকলোৱেই ক্ষীণাশ্ৰৱ আৰু জিন ।

- (১২) মহাপ্পভা, মহাতেজা, মহাপঞ্ঞা, মহাবলা,
মহাকাৰণিকা ধীৰা, সৰ্ব্বসানং সুখৱহা ।

অনুবাদ

বুদ্ধসকল মহাপ্ৰভাৱশালী, মহাতেজী, মহাজ্ঞানী, মহাবলী,
মহাকাৰণীক, মহাধীশক্তি সম্পন্ন আৰু সকলোৰে কল্যাণকামী ।

- (১৩) দীপা নাথা পতিট্টা চ তাণা, লেণা চ পাণীনং,
গতী, বন্ধু, মহস্‌সা, সৰণা চ হিতেসিনো ।

অনুবাদ

বুদ্ধসকল ভৱসমুদ্ৰত উটি যোৱা প্ৰাণীবিলাকৰ দ্বীপ, অনাথৰ নাথ, দীন দৰিদ্ৰৰ বন্ধু, নিৰাশ্ৰয়ৰ আশ্ৰয়দাতা, অগতিৰ গতি, নিষ্ঠুৰৰ ত্ৰাণকৰ্ত্তা, নিৰাশাৰ আশাৰস্থল, শৰণহীনৰ শৰণদাতা আৰু জগত হিতৈষী ।

- (১৪) সদেৱকস্‌ লোকস্‌, সৰেৰ এতে পৰায়ণা,
তেসাহং সিৰসা পাদে, বন্দামি পুৰিষুত্তমে ।

অনুবাদ

যি দেৱমানৱসকলৰ পৰম আশ্ৰয় সেই পুৰুষোত্তম বুদ্ধৰ শ্ৰীচৰণত অৱনত শিৰে বন্দনা কৰিছোঁ ।

- (১৫) ৰচসা মনসা চেৰ, বন্দামেতে তথাগতে,
সয়নে, আসনে, ঠানে, গমনে চাপি সৰ্বদা ।

অনুবাদ

মই তথাগত সকলক শোওঁতে, খাওঁতে উঠোঁতে বহোঁতে সকলো সময়তে কায় মনো বাক্যে বন্দনা কৰিছোঁ ।

- (১৬) সদাসুখেণ বক্খন্তু, বুদ্ধা সন্তিকৰা তুৰং,
তে হি ঙ্গ বক্খিতো সন্তো, মুত্তো সৰ্বভয়েহি চ ।

অনুবাদ

শান্তিকামী বুদ্ধসকলে তোমাক সততে সুখে শান্তিতে ৰক্ষা কৰক । তুমি তেওঁলোকৰ দ্বাৰা সুৰক্ষিত হৈ সকলো ভয়-সংশয়াদি বিপদৰ পৰা মুক্ত হওক ।

- (১৭) সৰ্ববোগ ৱিনিম্মত্তো সৰ্বসন্তাপৱজ্জিতো,
সৰৱেবমতিকন্তো, নিব্বুতো চ তুৰং ভৱং ।

অনুবাদ

সকলো বোগ-দুখ-শোক আৰু শত্ৰুৰ পৰা হাত হাৰি তোমাৰ
শান্তি লাভ হওক।

- (১৮) তেসং সচেন সীলেন, খন্তী মেত্তবলেন চ,
তেপি তুম্হে অনুৰক্কখন্ত, আৰোগেন সুখেন চ।

অনুবাদ

তেওঁলোকৰ সত্য, শীল, ক্ষমা আৰু দয়াৰ বলেৰে তোমালোকক
আৰোগ্য আৰু সুখেৰে বক্ষা কৰক।

- (১৯) পুৰথিমস্মিং দিসাভাগে, সন্তিভূতা মহিদ্ধিকা,
তেপি তুম্হে অনুৰক্কখন্ত, আৰোগেন সুখেন চ।

অনুবাদ

পূবফালে যিবিলাক মহাশক্তিশালী ভূত আছে, সিহঁতেও
তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে বক্ষা কৰক।

- (২০) দক্ষিণস্মিং দিসাভাগে, সন্তিদেৱা মহিদ্ধিকা,
তেপি তুম্হে অনুৰক্কখন্ত, আৰোগেন সুখেন চ।

অনুবাদ

দক্ষিণৰ ফালে যিবিলাক মহাশক্তিমান দেৱতা আছে, সিহঁতেও
তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে বক্ষা কৰক।

- (২১) পশ্চিমস্মিং দিসাভাগে, সন্তিনাংগা মহিদ্ধিকা,
তেপি তুম্হে অনুৰক্কখন্ত, আৰোগেন সুখেন চ।

অনুবাদ

পশ্চিমফালে যিবিলাক মহাশক্তিসম্পন্ন নাগ আছে, সিহঁতেও
তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে বক্ষা কৰক।

- (২২) উত্তৰস্মিং দিসাভাগে, সন্তি য়ক্খা মহিদ্ধিকা,
তেপি তুম্হে অনুৰক্কখন্ত, আৰোগেন সুখেন চ।

অনুবাদ

উত্তর ফালে যিবিলাক মহাশক্তিশালী যক্ষ আছে, সিহঁতেও তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে ৰক্ষা কৰক।

- (২৩) পূবখিমেদে ধতৰটেঠা, দক্ষিণেদে ৰিকলহকো,
পশ্চিমেদে ৰিকপকেখা, কুৰেবো উত্তৰং দিসং।

অনুবাদ

পূবে ধতৰাষ্ট্র, দক্ষিণে বিকটক, পশ্চিমে বিকপাক্ষ আৰু উত্তৰে কুৰেব।

- (২৪) চত্ভাৰো তে মহাৰাজা, লোকপালা য়সসিনো,
তেপি তুম্হে অনুৰক্খন্ত, আৰোগ্যেন সুথেন চ।

অনুবাদ

চাৰিজন যশস্বী লোকপাল মহাৰাজাই তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখে শান্তিতে ৰক্ষা কৰক।

- (২৫) আকাসট্টা চ ভূম্মট্টা, দেৱনাগা মহিদ্ধিকা,
তেপি তুম্হে অনুৰক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।

অনুবাদ

আকাশত আৰু ভূমিত যিবিলাক মহাশক্তিশালী দেৱতা আৰু নাগ আছে তেওঁলোকে তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে ৰক্ষা কৰক।

- (২৬) ইদ্ধিমন্তা চ য়ে দেৱা, বসন্তা ইধ সাসনে,
তেপি তুম্হে অনুৰক্খন্ত আৰোগ্যেন সুথেন চ।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধৰ শাসনত যিবিলাক মহাঋদ্ধিমান দেৱতা আছে তেওঁলোকে তোমালোকক আৰোগ্য আৰু সুখেৰে ৰক্ষা কৰক।

(২৭) সব্বীতিয়ো বিবজ্জন্ত, সোকো বোগো বিনসস্তু,
মাতে ভবহন্তবায়ো, সুখী দীঘায়ুকো ভব ।

অনুবাদ

তোমাৰ সকলো বিষ দুৰ হৈ বোগ-শোক নাশ হওক আৰু
অন্তৰায় বিনাশ হৈ সুখেৰে দীৰ্ঘায়ু লাভ হওক ।

(২৮) অভিবাদনসীলস্স, নিচ্চং বুড্ডা-পচায়িনো,
চত্তাবো ধম্মাৰড্ডন্তি, আয়ু, বন্নো, সুখং বলং'তি ।

অনুবাদ

যি সকলে প্ৰত্যেক দিন বয়োবৃদ্ধসকলক মানে-পূজে সেৱা-
শুশ্ৰূষা কৰে তেওঁলোকৰ আয়ু, বৰ্ণ সুখ আৰু বল বাঢ়ি যায় ।

বসল সুত্তং

(১) এৰং মে সুত্তং একং সময়ং ভগৱা সাৱথিয়ং বিহবতি
জেতৱনে অনাথপিণ্ডিকস্স আৰামে । অথ খো ভগৱা পুৰণং
সময়ং নিৱাসেত্বা পত্তচীৰবমাদায় সাৱথিয়ং পিণ্ডায় পাৱিসি । তেন
খো পন সময়েন অগ্গিক ভাৰদ্বাজস্স ব্ৰাহ্মণস্স নিৱেসনে অগ্গি-
পজ্জলিতো হোতি আছতি পগ্গহিতা । অথখো ভগৱা সাৱথিয়ং
সপদানং পিণ্ডায় চৰমানো যেন অগ্গিক ভাৰদ্বাজস্স ব্ৰাহ্মণস্স
নিৱেসনং তেনুপসংকমি । অদ্দসা খো অগ্গিক ভাৰদ্বাজো ব্ৰাহ্মণো
ভগৱন্তং দূৰতো'ৰ আগচ্ছন্তং দিস্বান ভগৱন্তং এতদৰোচ—তত্রৈ'ৰ
মুণ্ডক ! তত্রৈ'ৰ সমণক ! তত্রৈ'ৰ বসলক । তিট্ঠহী'তি । এৰং
বুত্তে ভগৱা অগ্গিক ভাৰদ্বাজং ব্ৰাহ্মণং এতদৰোচ—জানাসি পন
ত্বং ব্ৰাহ্মণ বসলং বা বসলকৰণে বা ধম্মে'তি ? ন খৱাহং ভো
গোতম । জানামি বসলং বা বসলকৰণে বা ধম্মে ; সাধুমে ভৱং
গোতমো তথা ধম্মং দেসেতু যথাহং জানেয়্যং বসলং বা বসলকৰণে
বা ধম্মে'তি । তেনহি ব্ৰাহ্মণ ! সুণাহি সাধুকং মনসি কবোহি

ভাসিস্‌সামী'তি। এৰন্তোতি খো অগ্নিগক ভাৰদ্বাজো ব্ৰাহ্মণো
ভগৱতো পচ্চস্‌সাসি ভগৱা এতদৰোচ—

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই আৰন্তীৰ
অনাথপিণ্ডিক শ্ৰেষ্ঠীৰ দ্বাৰা নিৰ্মিত জেতৱন বিহাৰত বাস কৰিছিল।
পূৰ্বাহ্ন সময়ত পাত্ৰচীৰৰ গ্ৰহণ কৰি পিণ্ডপাত কৰিবৰ কাৰণে
আৰন্তী নগৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। সেই সময়ত অগ্নি পূজক ভৰদ্বাজ
ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত অগ্নি প্ৰজ্জ্বলিত হৈ আছিল আৰু আহুতি আদি
যজ্ঞৰ নানা উপকৰণাদি যোগাৰ কৰিছিল। ভগৱান বুদ্ধই ভিক্ষা
কৰি গৈ ক্ৰমে ভৰদ্বাজ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰত উপস্থিত হ'লগৈ। ভগৱানক
দেখিয়েই ব্ৰাহ্মণে—হে মুণ্ডক! তাতেই থিয় হোৱা। হে শ্ৰমণ!
তাতেই থিয় হোৱা। হে বসল! তাতেই থিয় হোৱা। বুলি
কলে। ভগৱান বুদ্ধই ব্ৰাহ্মণক স্মধিলে—হে ব্ৰাহ্মণ! বসল বা
চণ্ডাল কাক কয় বা চণ্ডালৰ কৰণীয় কি তাক জানানে? হে
গৌতম! মই চণ্ডাল বা চণ্ডালৰ কৰণীয়নো কি নাজানো। হে
ভগৱান গৌতম! আপুনি সেই ধৰ্ম্মদেশনা কৰক। যাতে মই
জানিব পাৰো যে, কোন কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা চণ্ডাল হয়। তেন্তে
ব্ৰাহ্মণ! শুনা। ভালকৈ মনোযোগ দিয়া, তোমাৰ মঙ্গলার্থে মই
এতিয়া সেই ধৰ্ম্ম দেশনা কৰিম। ভাল প্ৰভু। আপুনি কওক মই
মনোযোগ দিছো। ভগৱান বুদ্ধই বসল বা চণ্ডাল সূত্ৰ আৰম্ভ
কৰিলে—

- (২) কোধনো উপনাই চ—পাপমক্খী চ য়ো নৰো,
বিপন্নদিট্ঠ মায়াৱী—তং জঞুঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহ, হিংসাপৰায়ণ আৰু বহুত দিনলৈ মনত হিংসাভাৱ
পোষণ কৰি ৰাখে, পাপী অকৃতজ্ঞ, মিথ্যাদৃষ্টি সম্পন্ন, পৰলোক

আৰু দানফলাদি অবিশ্বাসী আৰু কথা বাগি দিয়া মিছলীয়া তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৩) একজং বা দ্বিজং বা'পি—যো'ধ পাণানি হিংসতি,
য়স্পানে দয়া নথি—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

এই জগতত যি মানুহৰ পশু-পক্ষীৰ প্ৰতি দয়া নাই আৰু প্ৰাণী হিংসা কৰে, তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৪) যো হস্তি পৰিকল্পতি—গামানি নিগমানি চ,
নিগ্গহকো সমঞ্‌ঞাতো—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে গাওঁ-নগৰ-চহৰাদি ধ্বংস কৰে, বন্ধ কৰে, তেওঁক লগনীয়া বুলি ভালকৈ জানিবা, তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৫) গামে বা যদি বা'ৰঞ্‌ঞে—য়ং পৰেসং মমায়িতুং,
থেয়্যা অদিন্নং আদিয়েতি—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে গাৱঁৰ পৰা বা অৰণ্যৰ পৰা আনৰ অধিকাৰভুক্ত সা-সম্পত্তি নিদিয়া বস্তু চোৰ কৰি আনে তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৬) যো হৰে ইণমাদায়—চুজ্জমানো পলায়তি,
ন হি তে ইণমখী'তি—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে ধাৰ লৈ নিদিবৰ মনেৰে পলায়, নাইবা ধাৰ খুজিবলৈ গলে অস্বীকাৰ কৰে, তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৭) যো বে কিল্লিক্কখকম্যতা—পস্থস্মিং বজতং জনং,
হস্মা কিল্লিক্কখমাদেতি—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে আমিশাদি লাভৰ ইচ্ছাত বাটকৰা মানুহক হত্যা কৰি কিঞ্চিৎ বস্তু ও গ্ৰহণ কৰে, তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৮) যো অন্তহেতু পৰহেতু—ধনহেতু চ যো নৰো,
সক্খিপুটেঠা মুসা ক্ৰতি—তং জঞ্ঞা ৰসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে, ধনৰ লোভত; নিজৰ লাভৰ কাৰণে, আনৰ প্ৰশংসাৰ কাৰণে মিছা সাক্ষী দিয়ে, তাকেই চণ্ডাল বুলি কোৱা হয়।

- (৯) যো ঞ্ণাতীনং ৱা সখানং ৱা—দাৰেশু পতিদিস্সতি,
সহসা সম্পিয়ায়তি—তং জঞ্ঞা ৰসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে জ্ঞাতিসকলৰ স্ত্ৰীৰ প্ৰতি বা বন্ধুসকলৰ স্ত্ৰীৰ প্ৰতি বা নিজৰ স্ত্ৰীৰ প্ৰতি ক্লেমকতে প্ৰিয় ভাৱ দেখুৱাই বিকল্প ভাৱ প্ৰদৰ্শন কৰে বা অগ্ৰায় ব্যৱহাৰ কৰে, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (১০) যো মাতৰং ৱা পিতৰং ৱা—জিন্নকং গতয়োববনং,
পহুসন্তো ন ভবতি—তং জঞ্ঞা ৰসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে অসমৰ্থ, বৃদ্ধ পিতৃ-মাতৃক সমৰ্থবান হৈয়ো ভৰণ-পোষণ নকৰে, তাকে চণ্ডাল বোলে।

- (১১) যো মাতৰং ৱা পিতৰং ৱা—ভাতৰং ভগিনিং সন্মং,
হস্তি ৰোসেতি ৱাচায়—তং জঞ্ঞা ৰসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে পিতৃ-মাতৃ, ভাই-ভনী, শশুৰ-শাশুৰক প্ৰহাৰ কৰে, গালি পাৰে আৰু টান কথা কয় তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (১২) যো অথং পুচ্ছিতো সন্তো—অনথমমুসাসতি,
পটিচ্ছন্নেন মন্তেতি—তং জঞ্ঞা বসলো ইতি ।

অনুবাদ

যি মানুহক ভাল সত্য কথা সুধিলে অনর্থক বেয়া বুদ্ধিৰ শিক্ষা দিয়ে নাইবা ভাল কথা কবলৈ হলেও গোপন ঠাইলৈ মাতি নি অসত্য কথাৰ মন্ত্ৰণা কৰে, তাকেই চণ্ডাল বোলে ।

- (১৩) যো কহা পাপকং কন্মং—মামং জঞ্ঞা’তি ইচ্ছতি,
যো পটিচ্ছন্নকন্মন্তো—তং জঞ্ঞা বসলো ইতি ।

অনুবাদ

যি মানুহে আনে নজনাকৈ গোপনে পাপ কাম কৰে আৰু আনৰ আগত সাধু আৰু পৱিত্ৰ দেখুৱায়, তাকেই চণ্ডাল বোলে ।

- (১৪) যো ৰে পৰকুলং গস্থা—ভুতান সুচি ভোজনং,
আগতং ন পটিপূজেতি—তং জঞ্ঞা বসলো ইতি ।

অনুবাদ

যি মানুহে আনৰ ঘৰলৈ গৈ ভাল ভাল খাই পূজা সেৱাদি সন্মান লাভ কৰে, কিন্তু সেইজনমানুহ নিজৰ ঘৰলৈ আহিলে বেয়া খোৱা বোৱা দি অসন্মান কৰে, তাকেই চণ্ডাল বোলে ।

- (১৫) যো ব্ৰাহ্মণং বা সমণং বা—অঞ্ঞং বা’পি বণিববকং,
মুসাৱাদেন বঞ্চেতি—তং জঞ্ঞা বসলো ইতি ।

অনুবাদ

যি মানুহে ব্ৰাহ্মণ-ব্রাহ্মণ, খুজনীয়া মগনীয়াক মিছা কথা কৈ প্ৰৱঞ্চনা কৰি খেদি দিয়ে, তাকেই চণ্ডাল বোলে ।

- (১৬) যো ব্ৰাহ্মণং বা সমণং বা—ভন্তকালে উপটি’ত্বে,
বোসেতি বাচা ন দেতি—তং জঞ্ঞা বসলো ইতি ।

অনুবাদ

যি মানুহে, খোৱাৰ সময়ত কোনো ভ্ৰমণ-ব্ৰাহ্মণ তেওঁৰ ঘৰত উপস্থিত হলে, খোৱা দিয়ক চাৰি কটু কথা কৈ তাৰ পৰা খেদাই দিয়ে, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (১৭) অসতং যোধ পত্ৰোতি—মোহেন পলিগুষ্ঠিতো,
কিঞ্চিক্থং নিজিগীসানো—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে এই জগতত মোহাভিভূত হৈ অশান্তসকলক নানা প্ৰকাৰৰ কথা কয় আৰু লোভৰ বশৱৰ্তী হৈ আমিষাদি খোৱা-বোৱাৰ প্ৰাৰ্থনা কৰে, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (১৮) য়ো চ'ত্তানং সমুন্ধংসে—পৰঞ্চমরজানতি,
নিহীনো সেন মানেন—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে নিজকে প্ৰশংসা কৰি ওপৰলৈ তুলে, আৰু আনক তুচ্ছ কৰি, আত্মগোঁবৰত অহঙ্কাৰী হয়, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (১৯) বোসকো কদৰিয়ো চ—পাপিচ্ছো মচ্ছৰী সঠো,
অহিৰিকো অনোত্তাপী—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে কায়-বাক্যৰ দ্বাৰা প্ৰতিবাদ কৰি দানাদি পুণ্যকাৰ্য্য বন্ধ কৰে, পাপী, কুপণ, নিলাজী, ভয়হীন, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (২০) য়ো বুদ্ধং পৰিভাসতি—অথৱা তসস্ সাৱকং,
পৰিব্বাজং গহট্টং বা—তং জঞ্‌ঞা বসলো ইতি।

অনুবাদ

যি মানুহে বুদ্ধ বা তেওঁৰ শ্ৰাৱকসকলক নাইবা পৰিব্ৰাজক আৰু গৃহস্থক গালি পাৰে, তাকেই চণ্ডাল বোলে।

- (২১) যো হৰে অনবহা সম্ভো—অবহং পটিজানতি,
চোৰো সব্রক্ষকে লোকে—এস খো ব্রসলাধমো ।
এতে খো ব্রসলা বৃত্তা—ময়া য়ে বো পকাসিতা ।

অনুবাদ

যি মানুহে অবহত নহৈও অবহত বুলি প্ৰকাশ কৰে,
সব্রক্ষলোকত আৰু দেৱ-মানৱ সমাজত তেওঁৰেই প্ৰকৃত চণ্ডাল ।
হে ব্ৰাহ্মণ! মই চণ্ডাল সম্পৰ্কে যি বিলাক ব্যাখ্যা কৰিলো
সেই বিলাকেই চণ্ডালৰ কাৰ্য্য । চণ্ডালৰ কাৰ্য্য থূলমূলকৈ ইয়াকে
কলো । আৰু বহুল হিচাপে তলত দিয়া বিলাক বুলি ধৰিবা ।

- (২২) ন জচ্চা ব্রসলো হোতি ন জচ্চা হোতি ব্ৰাহ্মণো,
কম্মনা ব্রসলো হোতি—কম্মনা হোতি ব্ৰাহ্মণো ।

অনুবাদ

জন্মৰ দ্বাৰা চণ্ডাল নহয় আৰু জন্মৰ দ্বাৰা ব্ৰাহ্মণো নহয় ।
কৰ্ম্মৰ দ্বাৰাহে চণ্ডাল আৰু কৰ্ম্মৰ দ্বাৰাহে ব্ৰাহ্মণ হব পাৰে ।

- (২৩) তদমিনা ব্রিজানাথ—যথা মে'দং নিদসস্নং
চণ্ডালপুত্তো সোপাকো—মাতঙ্গো ইতি বিস্মৃতো ।

অনুবাদ

হে ব্ৰাহ্মণ! কিহৰ কাৰণে চণ্ডাল বুলি কোৱা হয় তাক
জানিব খুজিছা এই বিলাক কাৰণেই জানিবা । চণ্ডালৰ পুত্ৰও
ভাল কাম কৰি এদিন শ্ৰেষ্ঠ মাতঙ্গ বুলি প্ৰসিদ্ধ লাভ কৰিছিল ।
এই বিলাকেই তাৰ নিদৰ্শন ।

- (২৪) সো যসং পৰমং পত্তো—মাতঙ্গো'য়ং সুহৃৎপ্লভং,
অগঙ্গং তস্মুপট্ঠানং—খণ্ডিয়া ব্ৰাহ্মণা বহু ।

অনুবাদ

সেই মাতঙ্গই পৰম যশস্বী আৰু চাৰিও ফালে তেওঁৰ

নামযশ বিয়পি পৰিছিল। তেওঁৰ সেৱা শুভ্ৰা কৰিবলৈ চাৰিও ফালৰ পৰা ক্ষত্ৰীয় ব্ৰাহ্মণাদি আহি ভৰি পৰিছিল।

(২৫) সো দেৱয়ানং মাৰুয়্—বিৰজং সো মহাপথং,
কামবাগং বিৰাজেহা—ব্ৰহ্মলোকুপগো অহু।

অনুবাদ

সেই মাতঙ্গই নিৰ্মল বাটত দেৱয়ানত আৰোহণ কামতৃষ্ণা ধ্বংস কৰি ব্ৰহ্মলোকত উপস্থিত হৈছিল।

(২৬) নতং জাতি নিৰাৰেতি—ব্ৰহ্মলোকুপপত্তিয়া,
অজ্জায়কা কুলেজাতা—ব্ৰাহ্মণ মন্তবন্ধুনো।

(২৭) তেচ পাপেসু কস্মেসু—অভিহমুপদিস্সবে,
দিটেঠেৰ ধম্মে গাবয়্—সম্পৰায়ে দুগ্গতিং।
ন তে জাতি নিৰাৰেতি দুগ্গচ্চা গৰহায় বা।

অনুবাদ

(২৬।২৭) সেই মাতঙ্গই ব্ৰহ্মলোকত জন্ম গ্ৰহণ কৰাৰ কাৰণেই পুনৰ জন্মগ্ৰহণ কৰিব লগা নহল। বেদ অধ্যাপকৰ বংশত জন্মগ্ৰহণ কৰা বেদ মন্ত্ৰৰে অনুপ্রাণিত ব্ৰাহ্মণ সকলে সদায় পাপ কাৰ্য্যত লিপ্ত থকাৰ হেতুকে বৰ্ত্তমান জীৱনতো নিন্দাৰ ভাগী হৈছে আৰু পৰকালতো দুৰ্গত প্ৰাপ্ত হৈছে। তেওঁলোকে দুৰ্গতি আৰু নিন্দাৰ ভাজন হৈ পুনঃ পুনঃ জন্ম গ্ৰহণ কৰি দুখ ভোগ কৰিব লগাত পৰিছে।

(২৮) ন জচ্চা ৰসলো হোতি—ন জচ্চা হোতি ব্ৰাহ্মণো,
কস্মনা ৰসলো হোতি—কস্মনা হোতি ব্ৰাহ্মণো

অনুবাদ

২২নং অনুবাদ দ্ৰষ্টব্য।

(২৯) এৰং বুদ্ধে অগ্গিক ভাবদ্বাজো ব্ৰাহ্মণো ভগৱন্তং

এতদৰো চ—অভিকন্তং ভো গৌতম! অভিকন্তং ভো গৌতম।
সেয়াথাপি ভো গৌতম! নিৰুদ্ধিতং বা উকুজ্জয়া, পটিচ্ছন্নং বা
বিৰবেয়া, মূল্হস্‌স বা মগ্গং আচিক্‌খয়া অন্ধকাৰে বা তেলপজ্জাতং
ধাবেয়া, চক্‌খুমন্তো কপানি দক্‌খন্তীতি এৰমেৰং ভোতা গৌতমেন
অনেক পৰিয়ায়েন ধম্মো পকাসিতো, এসাহং ভগৱন্তং গৌতমং
সৰণং গচ্ছামি ধম্মঞ্চ ভিক্‌খুসজ্জঞ্চ। উপাসকং মং ভৱং গৌতমো
ধাবেতু অজ্জতগেগ পামুপেতং সৰণং গতন্তি।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই চণ্ডাল ধৰ্ম্মৰ কথা শেষ কৰিলত অগ্নিগক
ভৰদ্বাজ ব্ৰাহ্মণে কলে—ভন্তে গৌতম! অতি উত্তম কথা।
ভন্তে ভগৱান অতি শ্ৰেষ্ঠ উপদেশ মোক আপুনি প্ৰদান কৰিলে।
যেনেকৈ—ঢাক খাই থকাক উৰুীয়াই দিয়াৰ দৰে, বাট কণামুৰী
লগাক বাট দেখুৱাই দিয়াৰ দৰে, অন্ধকাৰত চাকি লগাই পোহৰ
কৰি দিয়াৰ দৰে, অন্ধক চকু দান কৰাৰ দৰে, মোৰ হিতৰ
কাৰণে যি বিলাক ধৰ্ম্ম ব্যাখ্যা কৰিলে ইয়াতেই মোৰ অজ্ঞান
দূৰ্ভৈ জ্ঞান চকুৰে দেখিবলৈ পাইছো। চণ্ডাল কোন। গতিকে
মই বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰিলো। আজীৱন মোক
উপাসক হিচাপে আপুনি গ্ৰহণ কৰক।

মহাসময় সূত্ৰং

(১) এৱং মে সূতং একং সময়ং ভগৱা সঙ্কেসু বিহবতি
কপিলৱথুস্মিং মহাৱনে, মহতা ভিক্‌খুসজ্জেন সন্ধিং পঞ্চমন্তেহি
ভিক্‌খুসন্তেহি সঙ্কেহেব অৰহন্তেহি। দসহি চ লোকধাতুহি
দেৱতা য়েভুয়েন সন্নিপতিতা হোন্তি ভগৱন্তং দসস্নায় ভিক্‌খুসজ্জঞ্চ।
অথখো চতুস্সং সূদ্ধাৱাসকায়িকানং দেৱানং এতদহোসি। অয়ং
খো ভগৱা সঙ্কেসু বিহবতি কপিলৱথুস্মিং মহাৱনে মহতা ভিক্‌খু-

সজ্জেন সন্ধি পঞ্চমন্ত্ৰেহি ভিক্ষুসতেহি সৰ্ব্বহেৰ অবহন্ত্ৰেহি দসহি
 চ লোকধাতুহি দেৱতা যেভুয়েন সন্নিপতিতা হোন্তি ভগৱন্তং
 দসস্নায় ভিক্ষুসজ্জং । যন্নুন ময়ম্পি যেন ভগৱা তেহুপসঙ্কমেয়্যাম-
 উপসঙ্কামিহা ভগৱতো সন্তিকে পচ্চেকগাথং ভাসেয়্যামা'তি ।
 অথথো তা দেৱতা সেয়্যথাপি নাম বলৱা পুৰিসো সন্নিজ্জিতং বা
 ৱাহং পসাৰেয়্য পসাৰিতং বা ৱাহং সন্নিজ্জেয়্য, এৱমেৱ সুদ্ধাৱাসেহু
 দেৱেহু অন্তৰহিতা ভগৱতো পুৰতো পাতুৰহংসু । অথ থো তা
 দেৱতা ভগৱন্তং অভিৱাদেহা একমন্তং অট্টংসু, একমন্তং ঠিতা থো
 একা দেৱতা ভগৱতো সন্তিকে ইমং গাথং অভাসি—

মহাসময়ো পৱনস্মিং দেৱকায়া সমাগতা,

আগতম্হ ইমং ধম্মসময়ং দক্কিতায়ে অপৰাজিত সজ্জন্তি ।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো যে, এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই শাক্যসকলৰ
 কপিলবস্ত্ৰ নগৰৰ মহাবনত বাস কৰিছিল । তেওঁৰ লগত পাঁচশ
 ভিক্ষুসংঘ আছিল আৰু এই সূত্ৰ শ্ৰৱণ কৰি সকলোৱেই অবহন্ত্ৰ
 লাভ কৰিছিল । ভগৱান বুদ্ধ আৰু তেওঁৰ শিষ্যসকলক দৰ্শন
 কৰিবৰ কাৰণে অৰূপদেৱতাসকলৰ বাহিৰে চক্ৰৱালৰ দহ সহস্ৰ
 দেৱতা সেই বনত উপস্থিত হৈছিল । তাৰ পাচত অনাগামী
 শুদ্ধবাসৰ দেৱতাসকলেও ভগৱান বুদ্ধৰ ওচৰত উপস্থিত হৈ
 প্ৰত্যেকে একোটকৈ গাথা আবৃত্তি কৰিবৰ কাৰণে বলৱান পুৰুষে
 হাত প্ৰচাৰিত কৰি চপাওঁতে যিমান সময় প্ৰয়োজন, সিমান সময়ৰ
 ভিতৰতে শুদ্ধবাসদেৱলোকত অন্তৰ্দ্ধান হৈ ভগৱান বুদ্ধৰ সন্মুখত
 উপস্থিত হৈ অভিৱাদন কৰি একাষত থিয় হৈ এজন দেৱতাই
 এই গাথা ভাষণ কৰিলে । আজি এই বনত চক্ৰৱালৰ বহুত
 দেৱতা সমাগত হৈছেহি । আমিও দেৱতাসকলৰ আগমনত ধৰ্ম্ম-
 সভাত যোগদান কৰিবৰ উদ্দেশ্যে ইয়াত উপস্থিত হৈছোহি । আৰু

অপৰাজিত ভিক্ষুসংঘক দৰ্শন কৰিবৰ কাৰণে। এই গাথা কৈ
ব্রহ্মাই পূৰ্ব চক্ৰৱালত থিয় হল।

(২) অথথো অপৰাদেৱতা ভগৱতো সন্তিকে ইমং গাথং অভাসি—

তত্র ভিক্ষুরো সমাদহংসু চিত্তমন্তনো উজ্জুকং অকংসু,
সাৰথীৰ নেত্তানি গহেত্বা ইন্দ্ৰিয়ানি বক্খন্তি পণ্ডিতাতি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত আন এজন দেৱতাই ভগৱান বুদ্ধৰ ওচৰত এই
গাথা ভাষণ কৰিলে। এই সভাত ভিক্ষুসকলে ধ্যানত নিবিষ্ট হৈ
চিত্ত সংযম কৰিব পাৰিছে। সাৰথিয়ে যেনেকৈ লাগামত ধৰি
ঘোঁৰাক দমন কৰে তেনেকৈ এই পাঁচশ অৱহত ভিক্ষু সকলেও
ইন্দ্ৰিয়বিলাক বন্ধা কৰিছে। এইদৰে কৈ সেইজন দেৱতাও
দক্ষিণ চক্ৰৱালত থিয় হলগৈ।

(৩) অথথো অপৰাদেৱতা ভগৱতো সন্তিকে ইমং গাথং অভাসি—

ছেত্থাখীলং ছেত্থাপলিঘং ইন্দ্রখীলং উহচ্ছমনেজা,
তে চৰন্তি সুদ্ধা ৰিমলা চক্খুমন্তাসুদন্তা সুসুনাগাতি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত আন এজন দেৱতাই এই গাথা ভাষণ কৰিলে—
তৃষ্ণাবিহীন ভিক্ষুসকলে ৰাগ, দ্বেষ, মোহৰ খুঁতি ছেদন কৰি,
অবিজ্ঞা ধ্বংস কৰি স্তম্ভৰ মূল উৎঘাটন, ক্লেশহীন নিৰ্মল, তৰুণ
নাগৰ দৰে ছয়ইন্দ্ৰিয় দমন কৰি পঞ্চচক্ষু সম্পন্ন হৈ বিচৰণ কৰিছে।
সেই অমৃতৰ গুণসম্পন্ন ভিক্ষুসকলক চাবলৈ ইয়ালৈ আহিছে।
এইদৰে কৈ সেই দেৱতাজনেও পশ্চিম চক্ৰৱালত থিয় হল গৈ।

(৪) অথ থো অপৰাদেৱতা ভগৱতো সন্তিকে ইমং গাথং অভাসি

য়ে কেচি বুদ্ধা সৰণং গতাসে নতে গমিসসন্তি অপায়ং,
পহায় মান্নুসং দেহং দেৱকায়ং পৰিপূৰেসসন্তীতি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত আন এজন দেৱতাই ভগৱান বুদ্ধৰ ওচৰত এই গাথা ভাষণ কৰিলে—যি নিঃসন্দেহে বুদ্ধৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰে তেওঁ অপায়গামী কেতিয়াও নহয়। মানুষ্য দেহত্যাগ কৰি দেৱলোকত জন্মগ্ৰহণ কৰিব পাৰে। এই গাথাটি কৈ তেওঁ ও উত্তৰ চক্ৰৱালত থিয় হলগৈ।

(৫) অথ খো ভগৱা ভিক্ষু আমন্ত্ৰেণ, য়েভূয়োণ ভিক্ষৱে দসম্ম লোকধাতুম্ম দেৱতা সন্নিপতিতা; তথাগতং দস্সনায় ভিক্ষু-সংঘঞ্চ। য়ে'পি তে ভিক্ষৱে অহেম্মং অতীত-মদ্ধানং অবহন্তো। সম্মাসম্মুদ্ধা, তেসম্পি ভগৱন্তানং এতপৰমায়়েৱ দেৱতা সন্নিপতিতা অহেম্মং সেয়্যাথাপি ময়হং এতৰহি। য়েপিতে ভিক্ষৱে ভৱিস্সন্তি অনাগতমদ্ধানং অবহন্তো সম্মাসম্মুদ্ধা তেসম্পি ভগৱন্তানং এত পৰমায়়েৱ দেৱতা সন্নিপতিতা ভৱিস্সন্তি, সেয়্যাথাপি ময়হং এতৰহি। আচিক্খিস্সামি ভিক্ষৱে দেৱকায়ানং নামানি, কিত্তয়িস্সামি ভিক্ষৱে দেৱকায়ানং নামানি, দেসিস্সামি ভিক্ষৱে দেৱকায়ানং নামানি। তং সুনাথ, সাধুকংমনসিকৰোথ, ভাসিস্সামী'তি। এৱন্তন্তে'তি খো তে ভিক্ষু ভগৱতো পচ্চস্সাম্মং ভগৱা এতদৱোচ।

অনুবাদ

তাৰ পাচত ভগৱান বুদ্ধই ভিক্ষুসকলক সম্বোধন কৰি কলে— হে ভিক্ষুসকল! দহ সহস্ৰ লোকধাতুৰ দেৱতাসকলে তথাগত আৰু ভিক্ষুসংঘক দৰ্শন কৰিবলৈ একত্ৰিত হৈছেহি। হে ভিক্ষু-সকল! অনাগত যিসকল বুদ্ধ হব তেওঁলোকৰ সন্মুখলৈ ও আজি মোৰ সন্মুখত উপস্থিত হোৱাৰ দৰে দেৱতাসকল সমাগম হব। মই এতিয়া তোমালোকৰ আগত সেই দেৱতাসকলৰ নাম-গুণ বৰ্ণনা কৰিম। তাক ভালদৰে শ্ৰৱণ কৰা। 'কওক ভন্তে' বুলি

ভিক্ষুসকলে প্রার্থনা কৰি মনোযোগ দিলে আৰু ভগৱান বুদ্ধই এইদৰে কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে।

- (৬) সিলোক মম্বুকস্সামি যথভূম্মাতদসিস্তা,
য়ে সিতা গিৰিগত্তাৰং পহিতত্তা সমাহিতা।

অনুবাদ

যিবিলাক ঠাইত ভূমিবাসী দেৱতাসকলে আশ্ৰয় কৰি আছে আৰু যিসকল ভিক্ষুৱে নিৰ্ব্বাণ সাধনা চিত্ত আৰু অবিচলিত চিত্ত-পৰায়ণ হৈ গিৰি-গুহাত আশ্ৰয় কৰি আছে, তেওঁলোক গুণ-কীৰ্ত্তনৰ পাত্ৰ, যেহেতু তেওঁলোকৰ আখৰ-পদ আৰু নিয়মিত বচনযুক্ত সকলো কথাতে।

- (৭) পুথু সীহাৱসল্লীনা লোমহংসাভি সম্ভুনো,
ওদাত মনসা সুদ্ধা ৰিপ্পসন্নমনাৱিলা।

অনুবাদ

তেওঁলোকৰ অধিকসংখ্যাকে সিংহৰ দৰে অকলশৰে বাস কৰে। তেওঁলোক নিৰ্ভীক, শ্ৰদ্ধাৱান, পৰিশুদ্ধ, প্ৰসন্নচিত্ত আৰু পাপ-মলহীন।

- (৮) ভীয়ো পঞ্চসতে ঞ্জহা ৰনে কপিলৱথৰে,
ততো আমন্তয়ী সথা সাৱকে সাসনেবতে।

অনুবাদ

কপিলবস্ত্ৰৰ কাষৰ এডোখৰ গহন বনত ভগৱান বুদ্ধৰ লগত অতিৰিক্ত পাঁচশ ভিক্ষু আছে বুলি বুজিব পাৰি; তিনি প্ৰকাৰ শাসন ৰক্ষাৰ শিক্ষাকামী ভিক্ষুসকলক সম্বোধন কৰিলে।

- (৯) দেৱকায়্য অভিক্খত্তা তে ৱিজানাথ ভিক্খৱো,
তে চ আতপ্পমকক্কং সুদ্ধা বুদ্ধসস্স সাসনং।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! আগত সেই দেৱতাসকলক দিব্যচকুৰে দৰ্শন কৰা। ভিক্ষুসকলে ভগৱান বুদ্ধৰ কথা শুনি ততালিকে উৎসাহৰে চাবলৈ ধ্যানত নিমগ্ন হল।

- (১০) তেসং পাতুবহুঞানং অমহুস্সান দস্সনং,
অপ্পেকে সতমদক্খুং সহস্সং অথ সত্ততিং।

অনুবাদ

সেই ধ্যান নিমগ্ন ভিক্ষুসকলে অমহুগ্ৰাসকলক দৰ্শন কৰাৰ জ্ঞান উৎপন্ন হল। কোনো কোনোৱে এশ, কোনো কোনোৱে এহেজাৰ আৰু কোনো কোনোৱে সপ্ততিংশ হেজাৰ দেখিবলৈ পালে।

- (১১) সতং একে সহস্সানং অমহুস্সানমদস্সং,
অপ্পেকেনন্তু মদক্খুং দিসা সৰ্বা ফুটা অহু।

অনুবাদ

কোনোৱে লক্ষ্য আৰু কোনোৱে অসংখ্য অমহুগ্ৰ দেখিবলৈ পালে। কাৰণ সেই সময়ত অমহুগ্ৰই ঠাইখনি পৰিপূৰ্ণ হৈ আছিল।

- (১২) তঞ্চ সৰ্বং অভিঞুঞায় পৰক্কিত্তান চক্খুমা,
ততো আমন্তয়ী সথা সাৱকে সাসনেবতে।

অনুবাদ

পঞ্চচক্ষুস্থান বুদ্ধই নিজৰ হাতৰ ৰেখাৰ দৰে সকলো বিষয় দেখিবলৈ পাই, শ্ৰাৱকসকলক সম্বোধন কৰি কলে।

- (১৩) দেৱকায়্য অভিক্খন্তা তে ৱিজানাথ ভিক্খৱো,
য়েৱোহং কিস্তয়িস্সামি গিৰাহি অহুপুৰ্ব্বসো।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! সেই দেৱতাসকলক তোমালোকে ভালদৰে চোৱা। মই এজন এজনকৈ তেওঁলোকৰ গুণ-কীৰ্ত্তন কৰিম।

- (১৪) সত্তসহস্ৰা য়ক্খা ভুস্মা কাপিলবন্তৰা,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ব্লৱন্তো য়সসিস্নো ;
মোদমানা অভিক্কামুং ভিক্খুনং সমিতিং ব্বনং।

অনুবাদ

সপ্ত সহস্ৰ দিব্য ঋদ্ধিযুক্ত, শক্তি সম্পন্ন, শৰীৰৰ সুন্দৰ বৰ্ণ, যশস্বী সম্পন্ন ভূমিবাসী যক্ষসকলে তুষ্ঠ মনৰে কপিলবন্তৰ মহাবনত বাসকৰা ভিক্ষুসকলৰ সভাত উপস্থিত হৈ, দৰ্শন কৰিবলৈ সমবেত হৈছেহি।

- (১৫) ছসহস্ৰা হেমৱতা য়ক্খা নানন্তৱল্লিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ব্লৱন্তো য়সসিস্নো ;
মোদমানা অভিক্কামুং ভিক্খুনং সমিতিং ব্বনং।

অনুবাদ

নানাপ্ৰকাৰ বৰ্ণৰ ভিতৰত ছয়হেজাৰ হেমৱতী পৰ্বতবাসী নীলবৰণীয়া যক্ষসকল। দিব্য ঋদ্ধিযুক্ত, শক্তি সম্পন্ন, বৰ্ণযুক্ত যশস্বী যক্ষসকলে সন্তোষ মনেৰে কপিলবন্তৰ মহাবনত বাস কৰা ভিক্ষুসকলক দৰ্শন কৰিবলৈ ইয়াত উপস্থিত হৈছেহি।

- (১৬) সাতাগিৰা তিসহস্ৰা য়ক্খা নানন্তৱল্লিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ব্লৱন্তো য়সসিস্নো ;
মোদমানা অভিক্কামুং ভিক্খুনং সমিতিং ব্বনং।

অনুবাদ

তিনি সহস্ৰ সাতাগিৰি পৰ্বতবাসী নানাবৰ্ণৰ যক্ষসকল। দিব্য ঋদ্ধিযুক্ত.....উপস্থিত হৈছিল।

- (১৭) ইচ্চেতে সোলসসহসসা য়ক্খা নানত্তরগ্গিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ব্ল্লবন্তো য়সসিস্নো ;
মোদমানা অভিক্কাযুং ভিক্খুনং সমিতিং ব্বনং

অনুবাদ

এইদৰে নানা বৰ্ণৰ যোল হেজাৰ যক্ষ । দিব্য ঋদ্ধিযুক্ত.....
উপস্থিত হৈছিল ।

- (১৮) বেস্সামিত্তা পঞ্চসত্তা য়ক্খা নানত্তরগ্গিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ব্ল্লবন্তো য়সসিস্নো ;
নোদমানা অভিক্কাযুং ভিক্খুনং সমিতিংব্বনং ।

অনুবাদ

পাঁচশ বেস্সমিত্ত পৰ্ব্বতবাসী যক্ষ । দিব্যঋদ্ধিযুক্ত.....
উপস্থিত হৈছিল ।

- (১৯) কুন্তীলো ৰাজগহিকো ৰেপুল্লস্স নিৰেসনং,
ভীয়ো নং সতসহস্সং য়ক্খানং পয়়িক্কাপাসতি ;
কুন্তীলো ৰাজগহিকো সোপাগ সমিতিং ব্বনং

অনুবাদ

ৰাজগৃহ নগৰৰ ওচৰত থকা কুন্তীৰ যক্ষ । তেওঁৰ বাসস্থান
বেপুল পৰ্ব্বতৰ মাজত । তেওঁক প্ৰায় একলক্ষমান যক্ষে সেৱা
শুশ্ৰূষা কৰে । ৰাজগৃহবাসী সেই কুন্তীৰ আৰু সপৰিবাৰে ভিক্ষু
সকলৰ সভা দৰ্শন কৰিবৰ কাৰণে এই বনত উপস্থিত হৈছেহি ।

- (২০) পুৰিমঞ্চ দিসং ৰাজা ধত্তৰট্টেঠা তম্পসাসতি,
গন্ধব্বানং অধিপতি মহাৰাজা য়সসিস্স সো ।

অনুবাদ

পূবফালৰ ৰজা ধত্তৰট্টেই সেই দিকটো অশুশাসন কৰে ।

তেওঁ তিনি চাৰি ফালৰ গন্ধৰ্বসকলৰ অধিপতি, সকলোৱেই তেওঁৰ
কৰতলীয়া। সেই মহাৰাজো মহাপৰিবাৰ সম্পন্ন যশস্বী।

- (২১) পুত্ৰাপি তস্ৰ বহৰো ইন্দনামা মহাবলা,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিসনো ;
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুনং সমিতিং বনং।

অনুবাদ

সেই ধৃতৰাষ্ট্ৰৰ মহাবল সম্পন্ন শত্ৰু দেৱেন্দ্ৰ নামধাৰী পুত্ৰ
সকলেও আছে। দিব্যশক্তিযুক্ত.....উপস্থিত হৈছেহি।

- (২২) দক্ষিণঞ্চ দিসং ৰাজা বিকল্হা তম্পসাসতি,
কুন্তুগানং অধিপতি মহাৰাজা য়সসিসনো।

অনুবাদ

ৰজা বিকলহই দক্ষিণ দিকটো অনুশাসন কৰে। তেওঁ
কুন্তুগুসকলৰ ৰজা। সেই মহাৰজাও মহাপৰিবাৰ সম্পন্ন।

- (২৩) পুত্ৰাপি তস্ৰ বহৰো ইন্দনামা মহাবলা,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিসনো ;
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুনং সমিতিং বনং।

অনুবাদ—২১নং অনুৰূপ।

- (২৪) পচ্ছিমঞ্চ দিসং ৰাজা বিৰূপক্খা তম্পসাসতি,
নাগানং অধিপতি মহাৰাজা য়সসিস সো।

অনুবাদ

ৰজা বিৰূপক্খই পশ্চিম দিকটো অনুশাসন কৰে। তেওঁ
নাগবিলাকৰ ৰজা সেই মহাৰজাও মহাপৰিবাৰ সম্পন্ন।

- (২৫) পুত্ৰাপি তস্ৰ বহৰো ইন্দনামা মহাবলা,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিসনো ;
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুনং সমিতিং বনং।

অনুবাদ—২১ আৰু ২৩ নং অনুৰূপ।

(২৬) উত্তৰং চ দিসং ৰাজা কুৰেৰো তম্পসাসতি,
য়ক্থানং অধিপতি মহাৰাজা য়সসিসো।

অনুবাদ

ৰজা কুৰেৰাই উত্তৰ দিকটো অনুশাসন কৰে। তেওঁ যক্ষ
বিলাকৰ ৰজা। সেই মহাৰজাও মহাপৰিবার সম্পন্ন।

(২৭) পুত্ৰাপি তস্ৰ ৰহৰো ইন্দনামা মহাবলা,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ৰগ্নৱন্তো য়সসিনো;
মোদমানা অভিক্কাযুং ভিক্খুং সমিতিং বনং।

অনুবাদ—২১, ২৩, আৰু ২৫নং অনুৰূপ।

(২৮) পুৰথিমেণ ধতৰটেঠা দক্খিণেন ৱিকলহ্‌কো,
পচ্ছিমেণ ৱিকপকেথা কুৰেৰো উত্তৰং দিসং।

অনুবাদ

পূবফালে ধৃতৰাষ্ট্ৰ, দহ সহস্ৰ চক্ৰৱালৰ ধৃতৰাষ্ট্ৰ মহাৰজাসকলে
তেওঁলোকৰ কোটি শত সহস্ৰ পৰিয়ালবৰ্গক লগত লৈ কপিল
বস্তৰ মহাবনখনিৰপৰা চক্ৰবাল পূৰ্ণ কৰি থিয় হৈ আছেহি।
সেইদৰে দক্ষিণফালে বিকলহক, পশ্চিমফালে বিকপক্খ, আৰু
উত্তৰফালে কুৰেৰাসকলে থিয় হৈ আছেহি।

(২৯) চত্তাৰো তে মহাৰাজা সমস্তা চতুৰো দিসা,
দদল্লমানো অট্টংসুং বনে কাপিলৱত্থে।

অনুবাদ

এই চাৰিজন মহাৰজাই গোটেই চক্ৰৱালৰপৰা আহি কপিলবস্ত
বনৰ চাৰিওফালে মহা অগ্নিস্কন্ধৰ দৰে দীপ্তিমান কৰি থিয় হৈ
আছেহি।

- (৩০) তেসং মায়াবিনো দাসা আণ্ড বৰ্ণনিকা সঠা,
মায়া কুটেণ্ড বেটেণ্ড বিটুচ্চ বিটুডো সহ।

অনুবাদ

তেওঁলোকৰ চাকৰবিলাকো মায়াবী, প্ৰবৰ্ণনাকাৰী আৰু
ঠগৰামী। সেই চাকৰবিলাক মায়াকাৰক। বিটুড দাসৰ লগত
কুটেণ্ড, বেটেণ্ড আৰু বিটুচ্চ ও আহিছে।

- (৩১) চন্দনো কামসেটেঠা চ কিম্বুঘণ্ড নিঘণ্ড চ,
পনাদো ওপমঞেণ্ড চ দেৱস্মতো চ মাতলী।

অনুবাদ

চন্দনো, কামসেটেঠা, কিম্বুঘণ্ড, নিঘণ্ড, পনাদো ওপমঞেণ্ড,
দেৱস্মতো আৰু মাতলী।

- (৩২) চিত্তসেনো চ গন্ধৰ্বো নলোৰাজা জনেসভো,
আণ্ডপঞ্চ সিখোচে'ৰ তিস্বক সুৰিয়-বচ্ছসা।

অনুবাদ

চিত্ত, সেন, চিত্তসেন, গন্ধৰ্ব, নলকাৰক এজন দেৱৰাজ পুত্ৰ,
জনেসভ বা জনসভদেৱপুত্ৰ, পঞ্চসিখ, তিস্বক নামক গন্ধৰ্ব দেৱৰাজ
আৰু সুৰিয় বচ্ছসা নামৰ তিস্বকৰ কন্যা; আণ্ড ও আহিছে।

- (৩৩) এতে চ'ঞেণ্ড চ ৰাজানো গন্ধৰ্বা সহ ৰাজ্ৰতি,
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুণং সমিতিং ৰমং।

অনুবাদ

এওঁলোক আৰু অগ্ৰাণ্ড ৰজাসকলৰ লগত বহুত গন্ধৰ্ব ৰজা
সমবেত হৈছেহি। ২১ নং অনুৰূপ।

- (৩৪) অথাণ্ড নগসা নাগা ৰেসালা সহ তচ্ছকা,
কম্বলস্‌তৰা আণ্ড পায়্যাগা সহ ঞ্ণাতিভি।

অনুবাদ

তাৰ পাচত নাগ, হৃদবাসী নাগবিলাক ; বেসালবাসী নাগ-বিলাক, আৰু নাগ পৰিষদৰ লগত আগু ও আহিছে। প্ৰয়াগ তীৰ্থবাসী জ্ঞাতিসকলৰ লগত সিনেক পৰ্বতপাদত বাস কৰা কঙ্কল আৰু অস্মতৰ নাগবিলাক আহিছে।

(৩৫) যমুনা ধতৰট্টা চ' আগু নাগা য়সিস্সনো,
এৰাৰণো মহানাগো সোপাগ সমিতিং বনং ।

অনুবাদ

যমুনাবাসী ধৃতৰাষ্ট্ৰ বংশজাত নাগবিলাকো সপৰিবাৰে আহিছে আৰু মহানাগদেৱপুত্ৰও এই সমিতি বনলৈ আহিছে।

(৩৬) য়ে নাগৰাজে সহসা হৰন্তি
দিব্বা দিজা পক্খী বিম্বুদ্ব চক্খু,
বেহাসয়া তে বনমজ্জ্ব পত্তা
চিত্ৰা সুপল্লা ইতি তেসং নামানি ।

অনুবাদ

যিবিলাক দিব্য দ্বিজ বিম্বুদ্ব চক্ষুস্থান পক্ষী, কঙ্কল আৰু অস্মতৰৰ বাহিৰে বাকী নাগৰজাবিলাকক হঠাতে ধৰি খাই, সিহঁতেও আকাশ মার্গে এই মহাবনলৈ আহিছে। সিহঁতৰ নাম চিত্ৰ সুপল্ল।

(৩৭) অভয়ং তদা নাগৰাজানমাসি
সুপল্লতো থেমমকাসি বুদ্ধো,
সগহাহি বাচাহি উপব্হয়ন্তা
নাগা সুপল্লা সৰণমগংসু বুদ্ধং ।

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই সেই সময়ত সুপল্লবিলাকৰ পৰা নিৰাপদ বুলি শ্ৰদ্ধা প্ৰদান কৰি সিহঁতৰ মাজত মিট্ৰালাপ যুক্ত যুহু বাক্যৰ

দ্বাৰা আলিঙ্গন কৰুৱাইছিল। সকলোৱেই বুদ্ধৰ শৰণ গ্ৰহণ কৰিছিল।

- (৩৮) জিতা ৰজিৰ হথেন সমুদ্ৰং অশুবাসিতা,
ভাতৰো বাসৱসেসতে ইন্ধিমন্তো য়সসিনো।

অনুবাদ

বজ্জ হস্তধাৰী ইন্দ্রৰ দ্বাৰা, মহাসমুদ্ৰত বাস কৰা অশুবসকল সূজা নামৰ অশুব কন্যাৰ কাৰণে পৰাজিত হৈছিল। এই ঋদ্ধিমান পৰিবাৰসম্পন্ন অশুবেন্দ্র ভাতৃবিলাকো বাসবৰ ওচৰত পৰাজিত হৈছিল।

- (৩৯) কালকঞ্জা মহাভিংসা অশুৰা দানবেঘসা,
ৱেপচিতিশ্চুচিতি চ পহাৰাদো নমুচী সহ।

অনুবাদ

মহং, ভীষণ দেহধাৰী কালকঞ্জ অশুববিলাক, দান বেঘস নামৰ ধনুৰ্দ্ধাৰী অশুববিলাক, বেপচিতি, শ্চুচিতি, পহাৰাদো বা দেবপুত্ৰ মাৰ নামুচীৰ লগত আহিছিল।

- (৪০) সতঞ্চ বলিপুত্তানং সবেৰ ৱেৰোচ নামকা,
সন্নয়িহ্ৰা বলিং সেনং ৰাহ্ণভদ্র মুপাগমুং ;
সময়োদানি ভদ্রন্তে ভিক্খুনং সমিতিং ৱনং।

অনুবাদ

মহা অশুব বলিৰজাৰ এশ পুত্ৰ নিজ মোমায়েক ৰাহ্ণ নামধাৰী। বলিৰজাৰ সৈন্ত আৰু পৰিচ্ছদ সুসজ্জিত কৰিবলৈ নিৰ্দেশ পাই প্ৰস্তুত হৈ ৰাহ্ণ অশুবেন্দ্রৰ ওচৰত উপস্থিত হলহি। আৰু ৰজাক খবৰ দিলেগৈ—ভদ্রন্ত এতিয়া ভিক্ষুসকলৰ সমিতি-ৱনলৈ যোৱা আপোনাৰ আদেশ হওক।

- (৪১) আপো চ দেৱা পঠৰী চ তেজো ৱয়ো তদাগমুং,
ৱৰুণা ৱাকুণা দেৱা সোমো চ য়সসা সহ।

অনুবাদ

পানী, পৃথিবী, তেজ আৰু বায়ু কসিন ভাৱনাৰ দ্বাৰা দেৱ-লোকত উৎপন্ন দেৱতাসকলো তেতিয়া আহিছিল। বৰুণা, বাৰুণা আৰু সোম দেৱতাসকল যস্যদেৱতাৰ লগত আহিছিল।

(৪২) মেত্তা কৰুণা কায়িকা আগুদেৱা যস্যসিনো,
দসেতে দসখা কায়্য সবেব নানন্তৱগ্নিনো।

অনুবাদ

মত্ৰী আৰু কৰুণা ভাৱনা কৰি দেৱলোকত উৎপন্ন যশস্বী দেৱতাসকলো আহিছে। এওঁলোক দহ ভাগত বিভক্ত হৈ স্থিত আছিল আৰু দহ প্ৰকাৰ নীল বৰ্ণাদি পোষাক ধাৰণ কৰি আহিছিল।

(৪৩) ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো ৱগ্নৱন্তো যস্যসিনো,
মোদমানা অভিকামুং ভিক্থুনং সমিতিং ৱনং।

অনুবাদ—২১ নং অন্বৰূপ।

(৪৪) ৱেণ্‌হুচ দেৱা সহলী চ অসমা চ ছৱে যমা,
চন্দস্যুপনিসা দেৱা চন্দমাগু পুৰক্থহা।

অনুবাদ

বেনহু, সহলী, অসম আৰু ছজন যমক দেৱতাসকলে, চন্দ্ৰক আশ্ৰয় কৰি ইয়ালৈ আহিছে।

(৪৫) স্তুৰিয়স্যুপনিসা দেৱা স্তুৰিয়মাগু পুৰক্থহা,
নক্থতানি পুৰক্থহা আগুমন্দৱলাহকা।

অনুবাদ

সূৰ্য্যৰ আশ্ৰয়ত থকা দেৱতাবিলাকে সূৰ্য্যক আগত লৈ নক্ষত্ৰৰ আশ্ৰয়ত থকা দেৱতাবিলাক নক্ষত্ৰক আগত লৈ আৰু বায়ু, মেঘ, উষ্ণ, বলাহক দেৱতাবিলাকো ইয়ালৈ আহিছে।

- (৪৬) বসুন্ধা বাসবো সেট্টেঠা সকোপাগ পুৰিন্দো,
দসেতে দসধা কায়্য সবে নানন্তরগ্নিনো।

অনুবাদ

বসু দেবতাসকলৰ লগত বাস কৰা ত্ৰেষ্ঠ সেই পুৰন্দৰ শত্ৰুও
আহিছে।

- (৪৭) ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিনো,
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুনং সমিতিং বনং।

অনুবাদ—২১ নং অনুৰূপ।

- (৪৮) অথাগু সহভূদেৱা জলমগ্গিসিথাবিব,
অবিট্ঠকা চ ৰোজা চ উম্মা পুপ্ফ নিভাসিনো।

অনুবাদ

তাৰ পাচত সহভূনামক দেৱতাসকল আহিছে। অগ্নি শিখাৰ
দৰে দীপ্তিমান জলমগ্গি আৰু সিথাৰি দেৱতাসকল, উমা ফুলৰ
দৰে শৰীৰ প্ৰভাধাৰী দেৱতাসকলো ইয়ালৈ আহিছে।

- (৪৯) বকণা সহ ধম্মা চ অচ্ছুতা চ অনেজকা,
সুলেয়া কচিৰা আণ্ড আণ্ড বাসৱনেনসিনো।

অনুবাদ

বকণা, সহধম্মা, অচ্ছুতা, অনেজকা, সুলেয়া আৰু কচিৰা
দেৱতাসকল, আণ্ড আৰু বাসৱনেনসি দেৱতাসকলো সমবেত হৈছেহি।

- (৫০) দসেতে দসধাকায়্য সবে নানন্তরগ্নিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিনো ;
মোদমানা অভিকামুং ভিক্খুনং সমিতিং বনং।

অনুবাদ

এওঁলোক দহ ভাগত বিভক্ত হৈ দহ প্ৰকাৰৰ নীলাদি নানা বৰ্ণৰ
পোষাক পৰিধান কৰি উপস্থিত হৈছেহি। বাকী ২১ নং অনুৰূপ।

- (৫১) সমানা মহাসমানা মানুসা মানুসুত্তমা,
খিড্ডা পদুসিকা আণ্ড আণ্ড মনোপদুসিকা ।

অনুবাদ

সমানা, মহাসমানা, মানুসা, মানুসুত্তমা খিড্ডপদুসিকা, আণ্ড
আক মনোপদুসিকা আণ্ড দেবতাসকলো ইয়ালৈ আহিছে ।

- (৫২) অথাণ্ড হবয়ো দেবা য়েচ লোহিত বাসিনো,
পাৰগা মহাপাৰগা আণ্ড দেব য়সসিনো ।

অনুবাদ

তাৰ পাচত হৰি দেবতাসকল, যিসকল লোহিতবাসী, পাৰগা
আক মহাপাৰগা যশস্বী দেবতাসকলো ইয়ালৈ আহিছে ।

- (৫৩) দসেতে দসধাকায়্য সবেব নানত্তৰল্লিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্গবন্তো য়সসিনো ;
মোদমানা অভিকায়ুং ভিক্খুং সমিতিং বনং ।

অনুবাদ—৫০ নং অনুকপ ।

- (৫৪) সূক্কা ককমহ্ অৰুণা আণ্ড বেঘনসা সহ,
ওদাত গয়্হা পামোন্ধা আণ্ড দেবা বিচক্খণা ।

অনুবাদ

সূক্কা, ককমহ্, অৰুণা দেবতাসকলৰ লগত বেঘনসা দেবতা-
সকলো আহিছে । প্রমোন্ধা, জ্যেষ্ঠ, ওদাত, গয়হ্ আক বিচক্ষণ
নামৰ দেবতাসকলো ইয়াত সমবেত হৈছেহি ।

- (৫৫) সদামত্তা হাবগজা মিস্সকা চ য়সসিনো,
থনয়ং আণ্ডপজুন্নো য়ো দিসা অভিবস্সতি ।

অনুবাদ

সদামজা আৰু হাবগজা, যশস্বী মিস্‌স্ক দেৱতাসকল, মেঘবাজে
যি ফালে গৰ্জ্জন কৰে সেইফালে বৰষুণ দিয়ে, সেই মেঘবাজ আৰু
আগু ও আহিছে।

- (৫৬) দসেতে দসধাকায়ী সবেৰ নানন্তৰৱল্লিনো,
ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিসনো ;
মোদমানা অভিকামুং ভিক্‌খুনং সমিতিং বনং ।

অনুবাদ—৫৩ নং অনুৰূপ।

- (৫৭) খেমিয়া তুসিতা য়াম্মা কট্টকচ য়সসিসনো,
লম্বিতকা লামসেট্টা জোতিনামা চ আসরা ।

অনুবাদ

খেমিয় আৰু তুসিত দেৱতাসকল, য়াম দেৱতাসকল, যশস্বী
কট্টক দেৱতাসকল, লম্বিতক আৰু লাম শ্ৰেষ্ঠদেৱতাসকল, পৰ্বতৰ
ওপৰত দীপ্তিমান জ্যোতি নামৰ দেৱতাসকল আৰু আসৰ দেৱতা-
সকলো ইয়ালৈ আহিছে।

- (৫৮) নিম্মাগৰতিনো আগু অথাগু পৰনিম্মিতা,
দসেতে দসধাকায়ী সবেৰ নানন্তৰৱল্লিনো ।

অনুবাদ

তাৰ পাচত নিম্মাগৰতি আৰু পৰনিম্মিত দেৱতাসকলে দহ
প্ৰকাৰৰ নানা বৰ্ণৰ পোষাক পৰিধান কৰি দহ ভাগত বিভক্ত হৈ
ইয়াত আছেহি।

- (৫৯) ইন্ধিমন্তো জুতীমন্তো বগ্নবন্তো য়সসিসনো,
মোদমানা অভিকামুং ভিক্‌খুনং সমিতিং বনং ।

অনুবাদ—২১ নং অনুৰূপ।

- (৬০) সট্টেঠতে দেৱনিকায়ী সবেৰ নানন্তৰৱিনো,
নামস্বয়েন আগঙ্খুং য়ে চ'ঞেঞ সদিয়া সহ।

অনুবাদ

এই আপ প্ৰভৃতি ষাঠি প্ৰকাৰ নানা বৰ্ণধাৰী দেৱতাসকল, নিজ নিজ নাম গোত্ৰ হিচাপে অন্ত্যন্ত দেৱতাসকলৰ মাজত যি সকল এক, তেনে আন চক্ৰবালত বাস কৰা দেৱতাসকলৰ লগত দহ সহস্ৰ চক্ৰবালবাসী দেৱতাসকল নিজৰ পৰিচয় দি ইয়ালৈ যি কাৰণে আহিছে তেওঁলোকক দেখুৱাবলৈ ভগৱানে কৈছে—

- (৬১) পৰুখজাতিং অখিলং ওঘতিগ্গমনাসৱং.
দকেখ মোঘতবং নাগং চন্দং ব অসিতাতিগং।

অনুবাদ

জন্মনিৰোধ আৰ্য্য সংঘ, বাগ ছেষ আৰু মোহ বিহীন নিৰ্ম্মল, চাৰি সোঁত উত্তীৰ্ণ, চাৰি আশ্ৰয় বিহীন, ভৱসমুদ্ৰ উত্তীৰ্ণ, পাপ বিহীন ভিক্ষু নাগক, উজ্জল চন্দ্ৰৰ দৰে শ্ৰীসম্পন্ন বুদ্ধক দৰ্শন কৰিবৰ উদ্দেশ্যে দেৱতাসকলে ইয়ালৈ আহিছে।

- (৬২) সুব্ৰহ্মা পৰমন্তো চ পুত্তা ইন্ধিমতো সহ,
সনঙ্কুমাৰো তিস্‌মা চ সোপাগ সমিতিং বনং।

অনুবাদ

এতিয়া ব্ৰহ্মাসকলক দেখুৱাবলৈ কৈছে,—এজন সুব্ৰহ্মা, আন জন পৰমন্তো। এওঁলোকো ঋদ্ধিমান বুদ্ধ ভগৱানৰ আৰ্য্যপুত্ৰ সকলৰ দৰে। তেওঁলোকো ব্ৰহ্মাসকলৰ লগত এই সমিতি বনলৈ আহিছে।

- (৬৩) সহস্‌সং ব্ৰহ্মলোকানং মহাব্ৰহ্মাভিতিট্ঠতি,
উপ্পন্নো জুতীমন্তো ভীস্মাকায়ে য়সসিস সো।

অনুবাদ

ব্ৰহ্মলোক অধিবাসীসকলৰ ভিতৰত যি সকলে দহ আঙ্গুলিত দহ সহস্ৰ চক্ৰবাল পোহৰ কৰে, তেনে শক্তি সম্পন্ন এক সহস্ৰ

আহিছে। এজন মহাব্রাহ্মাই আন ব্রাহ্মসকলক বৰ্ণ, যশ, আয়ু আৰু
ৰাজত্ব কৰি শ্ৰেষ্ঠ হৈ থাকে। মহাশৰীৰ সম্পন্ন দুই তিনিখনি
মগধৰাজ্যৰ সমান শৰীৰ, যশস্বী আৰু ত্ৰিযুক্ত, প্ৰাণীবিলাকেই
ব্রাহ্মলোকত উৎপন্ন হয়।

(৬৪) দসেথ ইস্‌সৰা আগু পচেৰু বসৱন্তিনো,
তেসঞ্চ মজ্জতো আগহাৰিতো পৰিৱাৰিতো।

অনুবাদ

এই সহস্ৰ ব্রাহ্মৰ ভিতৰত বেলেগ বেলেগকৈ বাস কৰা,
দহজন ঐশ্বৰ্য্যশালী মহাব্রাহ্মা আহিছে। সেই ব্রাহ্মা সকলৰ
ভিতৰত হৰিত নামক মহাব্রাহ্মাই লক্ষ ব্রাহ্মা সপৰিয়াল লগতলৈ
আহিছে।

(৬৫) তে চ সৰে অতিকন্তে সইন্দে দেৱে সত্ৰাহকে,
মাৰসেনা অভিকামুং পস্‌স কণ্‌হস্‌স মন্দিয়ং।

অনুবাদ

ইন্দ্ৰৰাজক শ্ৰেষ্ঠ স্থানত স্থাপন কৰি, হৰিত ব্রাহ্মক জ্যেষ্ঠ আসন
প্ৰদান কৰি দেৱতাসকলে অহা দেখি মাৰ সৈন্তসকলেও আহিছে।
কালক মাৰৰ পৰাক্ৰম চোৱাঁ।

(৬৬) এথ গণ্‌হথ বন্ধথ ৰাগেন ৰদ্ধ মথুৱে,
সমন্তা পৰিৱাৰেথ মা ৱো মুঞ্চিথ কোচিকং।

অনুবাদ

নিজ নিজ পৰিষসক কবলৈ ধৰিছে—আহাঁ, ধৰা, বাঁধা এই
দেৱতাসকলৰ ধৰ্ম্মশ্ৰবণত ব্যাঘাট কৰা। চাৰিওফালে বেৰি লোৱা,
তোমালোকে শত্ৰুপক্ষৰ কোনো এজনকো বাদ নিদিবা।

(৬৭) ইতি তথ মহাসেনো কণ্‌হসেনং অপেসয়ি,
পাণিনা থল মাহচ্চ সৰং কন্ধান ভেৰং।

অনুবাদ

এই দৰে সেই সমিতিত থকা মহাসেন নামক মাৰে ছুট মাৰ
সৈন্যক হাতৰে পৃথিৱী ভুকুৱাই ভয় দেখুৱাই সেই বনৰ পৰা বাহিৰ
কৰি খেদাই দিলে।

(৬৮) যথা পাৰুস্কো মেঘো থনয়ন্তো সৱিজ্জুকো,
তদা সো পচ্চুদাৱত্তি সংকুদ্ধো অসয়ংৱসি।

অনুবাদ

এতিয়া সেই শব্দ উপমাৰ দ্বাৰা দেখুৱাইছে, যেনেকৈ বতাহ
বৰষুণ অনা মেঘ গৰ্জ্জন কৰাৰ দৰে, সেই মাৰবিলাকক গৰ্জ্জন
কৰিও নোৱাৰি, খঙত নিজৰ বশীভূত কৰিব নোৱাৰি নিৰবে বহি
পৰিলে।

(৬৯) তঞ্চ সবং অভিজ্জায় ৱৰক্খিত্ত্বান চক্খুমা,
ততো আমন্তয়ী সথা সাৱকে সাসনেবতে।

অনুবাদ

দিব্যচক্ষুসম্পন্ন বুদ্ধই এইবিলাক জানিব পাৰি, যেনেকৈ আন
দেৱতাসকলে পাণীমাৰৰ শব্দ শুনিবলৈ নাপাই অধিষ্ঠান কৰি
শাস্তাৰ শাসনত থকা আৱকসকলক সম্বোধন কৰি কলে—

(৭০) মাৰসেনা অভিক্কন্তা তে ৱিজ্জানাথ ভিক্খৱো,
তে চ আতপ্পমককং সূত্ৰা বুদ্ধসু সাসনং।

হে ভিক্ষুসকল! মাৰসৈন্য ইয়াৰ পৰা আঁতৰি গৈছে, এতিয়া
তোমালোকে নিজ নিজ ফল সমাপত্তি প্ৰাপ্তৰ বিষয়ে অভিজ্ঞতা
লাভ কৰা। ভগৱান বুদ্ধৰ আদেশ পাই ভিক্ষুসকলে ফল সমাপত্তিত
অধিষ্ঠিত হবলৈ বীৰ্য্য উৎপাদন কৰিলে।

(৭১) ৱীতৰাগেহপক্কায়ুং নেসং লোমম্পি ইঞ্জয়ুং,
সকেৱ ৱিজ্জিত সঙ্গামা ভয়াতীতা য়সসিনো,
মোদন্তি সহ ভূতেহি সাৱকা তেজনে সূতাতি।

অনুবাদ

মাৰ আৰু মাৰৰ অনুচৰবিলাকে তাৰ পৰা পলাই গল। সেই বীতভৃঞ্চা ভিক্ষুসকলৰ নোম এডালো কম্পিত নহ'ল। তাৰ পাচত মাৰে ভিক্ষুসকলক উদ্দেশ্য কৰি এই ছটি পংক্তি গাথা ভাষণ কৰিলে। সকলো প্ৰকাৰৰ ভয়হীন, সংগ্ৰাম জয়ী যশস্বী ভিক্ষু-সকলে দশবলৰ শাসনত প্ৰবেশ কৰি সকলো জ্ঞাত হৈ আনন্দিত। সেই জ্ঞানক সকলক সকলোৱে চিনি পায় আৰু অভিজ্ঞ।

[এই 'মহাসময়' সূত্ৰটি সকলোৱে প্ৰিয়। গতিকে নতুন ঘৰ দোৱাৰ লওঁতে এই সূত্ৰটি পাঠ কৰা ভাল।]

ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰবৰ্ত্তন সূত্ৰ নিদান

ভিক্ষুং পঞ্চবৰ্গীং ইসিপতন নামকে,
মিগদায়ে ধম্মবৰং যং তং নিব্বান পাপকং।
সহস্পতি নামকেন মহাব্ৰহ্মেন যাচিতো,
চতুসচ্চং পকাসেস্তু লোকনাথো অদেসয়ি।
নন্দিতং সব্বদেৱেহি সব্বসম্পত্তি সাধকং,
সব্বলোক হিতথায় ধম্মচক্কং ভণাম হে।

অনুবাদ

চাৰি আৰ্য্যসত্য প্ৰবৰ্ত্তক লোকনাথ বুদ্ধই সহস্পতি মহাব্ৰহ্মাৰ প্ৰাৰ্থনাত, ঋষিপতন যুগবনত, পঞ্চবৰ্গীয় ভিক্ষুসকলৰ সন্মুখত, এই নিৰ্ব্বাণপ্ৰদ শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মচক্ৰ সূত্ৰ দেশনা কৰিছিল। এই ধৰ্ম্ম সকলো দেৱতাৰ প্ৰশংসিত, সকলো সম্পত্তি সাধন, আৰু ত্ৰিলোকৰ হিতাৰ্থে মই তোমালোকৰ আগত সেই সূত্ৰটি পাঠ কৰিম।

সূত্র

(১) এবং মে সূতং, একং সময়ং ভগৱা বাৰাণসিয়ং বিহবতি
ইসিপতনে মিগদায়ে। তত্র খো ভগৱা পঞ্চৱগ্গিয়ে ভিক্খ
আমন্তেসি।

অনুবাদ

মই এইদৰে শুনিছো, যে এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই বাৰাণসীত
ঋষিপতন নামেৰে মৃগবিলাক থকা ঠাইত বাস কৰিছিল। তেতিয়া
তেওঁ পঞ্চৱগ্গীয় (ভদ্রিয়, বপ্প, অস্‌সজ্জি, মহানাং আৰু কোণ্ডিয়া)
ভিক্ষুসকলক আহ্বান কৰি কলে—

(২) হে মে ভিক্খৱে অন্তা পব্বজিতেন ন সেৱিতৱা।
কতমে দেৱ ? যো চায়াং কামেসু কামসুখল্লিকান্নুয়েগো হীনো গম্মো
পোথুজ্জনিকো অনৰিয়ো অনথসংহিতো ; যো চায়াং অত্তকিলমথা-
নুয়েগো ছুকেথা অনৰিয়ো অনথসংহিতো। এতে তে ভিক্খৱে
উভো অস্তে অম্মপগম্ম মজ্জিমা পটিপদা তথাগতেন অভিসম্বুদ্ধা,
চক্ষুকৰণী, ঞ্জাণকৰণী, উপসমায়, অভিজ্জায়, সম্বোধায়, নিব্বানায়
সংৱত্ততি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! প্ৰব্ৰজিতসকলে ছুটা বিষয় ত্যাগ কৰি চলিব
লাগে অৰ্থাৎ আচৰণ কৰা অযোগ্য। সেই ছুটা কি ? প্ৰথমটো
হল,—হীন গাৰ্বলীয়া, সাধাৰণ মানুহৰ পালনীয় অনাৰ্য্য আৰু
অনৰ্থক যিবিলাক কাম্য বস্তু আছে; তাৰ প্ৰতি আসক্ত নোহোৱা।
দ্বিতীয়টো হল—অনাৰ্য্য আৰু অনৰ্থকযুক্ত শৰীৰক কষ্ট দি পাবলৈ
খোজা মুক্তি। এই দুয়োটি ত্যাগ কৰিলেহে, প্ৰজ্ঞাচক্ৰ উৎপাদন
জ্ঞান উৎপাদন, উপশম বা শাস্ত্যভাৱ উদয়, চাৰি আৰ্য্যসত্য উপলব্ধি
আৰু বুদ্ধিব পাৰি নিৰ্বাণ সাক্ষাত কৰিবৰ কাৰণে যি মধ্যম পথ;
তথাগত বুদ্ধই নিজে জানিব পাৰিছে।

(৩) কতমা চ সা ভিক্খৱে, মজ্জিমা পটিপদা তথাগতেন অভি-
সম্বুদ্ধা—চক্খুকবণী ঞ্ণাণকবণী উপসমায় অভিঞ্ঞায়, সম্বোধায়
নিব্বানায় সংবত্ততি । অয়মেব অবিয়ো অট্টজ্জিকো মগ্গো ।
সেয়্যথীদং—সম্মাদিটিঠ, সম্মাসংকল্পো, সম্মাৱাচা, সম্মাকস্মন্তো,
সম্মাজ্জীৱো, সম্মাৱায়ামো, সম্মাসতি, সম্মাসমাধি । অয়ং থো সা
ভিক্খৱে মজ্জিমা পটিপদা তথাগতেন অভিসম্বুদ্ধা চক্খুকবণী,
ঞাণকবণী, উপসমায়, অভিঞ্ঞায়, সম্বোধায়, নিব্বানায়, সংবত্ততি ।

অনুবাদ

ভিক্ষুসকল ! প্রজ্ঞাচকুউৎপন্ন, জ্ঞানউৎপন্ন, ক্লেশদমন, চাৰি-
আৰ্য্যসত্যজ্ঞান লাভ কৰা, বুজিব পৰা আৰু নিৰ্বাণ সাক্ষাত কৰিব
পৰা, সেই মধ্যম পথেই হৈছে আৰ্য্যঅষ্টাঙ্গিক মার্গ । যেনে—
সম্যক দৃষ্টি, সম্যক সঙ্কল্প, সম্যক বাক্য, সম্যক জীৱিকা, সম্যক
চেষ্টা, সম্যক স্মৃতি আৰু সম্যক সমাধি । ভিক্ষুসকল ! প্রজ্ঞাচকু-
উৎপন্ন কৰি, জ্ঞান অৰ্জন কৰি, ক্লেশবিলাক দমন কৰি, চাৰি-
আৰ্য্যসত্য জানিব পাৰিছে, বুজিছে আৰু নিৰ্বাণ সাক্ষাত কৰিছে ;
এই মধ্যম পথ তথাগত বুদ্ধই নিজেই বুজিব পাৰিছে ।

(৪) ইদং থো পন ভিক্খৱে, হুক্খং অবিয়সচ্চং, জাতিপি
হুক্খা, জৰাপি হুক্খা, ব্যাধিপি হুক্খা, মৰণম্পিহুক্খং, অগ্নিয়েহি-
সম্পযোগো হুকেখা, পিয়েহি ৱিপ্পায়োগো হুকেখা, যম্পিচ্ছং ন লভতি
তম্পি হুক্খং সচ্ছিত্তেন পঞ্চুপাদানক্খক্কা হুক্খা ।

অনুবাদ

এইটোৱেই, হে ভিক্ষুসকল ! দুখৰ প্রকৃত আৰ্য্যসত্য—জন্মদুখ,
জৰাদুখ, ব্যাধিদুখ, মৰণদুখ, অপ্ৰিয়সংযোগদুখ, প্ৰিয়বিয়োগদুখ,
ইচ্ছা কৰা বস্তু লাভ নকৰা দুখ আৰু সংক্ষেপে কবলৈ গলে,
আমাৰ পঞ্চউপাদানস্বৰূপ দুখৰ আকৰ ।

(৫) ইদং খো পন ভিক্খৱে, ছুখ্খসমুদয় অবিয়সচ্চং—য়ায়ং তণ্হা পোনোত্তৰিকা নন্দী-বাগ-সহগতা তত্র তত্রাভিনন্দিনী । সেয়াখীদং—কামতণ্হা, ভৱতণ্হা, বিভৱতণ্হা ।

অনুবাদ

এইটোৱেই, হে ভিক্ষুসকল ! ছুখ উদয়ৰ প্ৰকৃত আৰ্য্যসত্য—পুনৰ সংসাৰত জন্মগ্ৰহণৰ কাৰণে—অভিনন্দন কৰে, তৃষ্ণায়ুক্তহৈ আনন্দ কৰে—কামতৃষ্ণা, ভৱতৃষ্ণা আৰু বিভৱতৃষ্ণাত বলিয়ান হয় ।

(৬) ইদং খো পন ভিক্খৱে, ছুখ্খনিৰোধং অবিয়সচ্চং—য়ো তস্সা য়েৱ তণ্হায় অসেস-বিৰাগ-নিৰোধ-চাগো পটিনিস্সংগেগা মুক্তি অনালয়ো ।

অনুবাদ

এইটোৱেই, হে ভিক্ষুসকল ! ছুখ নিৰোধৰ প্ৰকৃত আৰ্য্যসত্য—যি উক্ত তৃষ্ণাসমূহ শেষ কৰিছে, তাৰ প্ৰতি বৈৰাগ্য, তাক বন্ধ কৰিছে, ত্যাগ কৰিছে, বিসৰ্জন দিছে, মুক্তি হৈছে আৰু তৃষ্ণাৰ আশ্রয় নাইকিয়া কৰিব পাৰিছে ।

(৭) ইদং খো পন ভিক্খৱে, ছুখ্খনিৰোধগামিনী পটিপদা অবিয়সচ্চং—অয়মেৱ অবিয়ো অট্টগ্গিকো মগেগা । সেয়াখীদং—সম্মাদিটিঠ, সম্মাসঙ্কল্পো, সম্মাৱাচা, সম্মাকম্মন্তো, সম্মাজ্জীৱো, সম্মাৱায়ামো, সম্মাসতি, সম্মাসমাধি ।

অনুবাদ

এইটোৱেই, হে ভিক্ষুসকল ! ছুখ নিৰোধৰ প্ৰকৃত আৰ্য্যমাৰ্গ—যেনে—সম্যক দৃষ্টি, সম্যক সঙ্কল্প, সম্যক বাক্য, সম্যক কৰ্ম্ম, সম্যক জীৱিকা, সম্যক চেষ্টা, সম্যক স্মৃতি আৰু সম্যক সমাধি ।

(৮) ইদং ছক্খং অবিয়সচ্ছত্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰ্বে অনহুস্মুত্তেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, ঞ্ণাণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জাউদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং ছক্খং অবিয়সচ্ছং পবিঞ্ণাত্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰ্বে অনহুস্মুত্তেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, ঞ্ণাণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং ছক্খং অবিয়সচ্ছং পবিঞ্ণাত্তি মে ভিক্ষৱে পুৰ্বে অনহুস্মুত্তেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, ঞ্ণাণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! এই ছখ আৰ্য্যসত্য মোৰ পূৰ্বে কোনোৱেই শুনা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু উৎপন্ন হৈছে, দিব্যজ্ঞান উৎপন্ন হৈছে, দিব্যপ্ৰজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে, বিজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে আৰু পোহৰ দেখিবলৈ পাইছো। এই ছখ আৰ্য্যসত্য মোৰ পূৰ্বে জনা উচিত বুলি কোনোৱে নাজানিছিল। এই অজ্ঞাতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু উৎপন্ন হৈছে, দিব্যজ্ঞান উৎপন্ন হৈছে, দিব্যপ্ৰজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে, বিজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে আৰু পোহৰ দেখিবলৈ পাইছো। এই ছখ আৰ্য্যসত্য উপলব্ধি কৰিছো বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনোৱে কোৱা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু উৎপন্ন হৈছে, দিব্যজ্ঞান উৎপন্ন হৈছে, দিব্যপ্ৰজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে, বিজ্ঞা উৎপন্ন হৈছে আৰু পোহৰ দেখিবলৈ পাইছো।

(৯) ইদং ছক্খসমুদয়ং অবিয়সচ্ছত্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰ্বে অনহুস্মুত্তেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, ঞ্ণাণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তংখো পনিদং ছক্খসমুদয়ং অবিয়সচ্ছং পহাতব্বত্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰ্বে অনহুস্মুত্তেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, ঞ্ণাণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা

উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং দুক্খসমুদয়ং
অবিয়সচ্চং পহীনন্তি মে ভিক্ষুরে, পুবেব অননুসস্মতেসু ধম্মেসু
চক্খুং উদপাদি, ঞ্ণানং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা
উদপাদি, আলোকো উদপাদি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল! এইটোরেই ‘দুখউদ্ভব’ প্রকৃত আর্য্যসত্য
বুলি মোর পূর্ব্বে কোনোরেই শুনা নাছিল। এই অশ্রুতপূর্ব্বে ধর্ম্মত
মোর দিব্যচকু উৎপন্ন হৈছে, দিব্যজ্ঞান উৎপন্ন হৈছে, দিব্যপ্রজ্ঞা
উৎপন্ন হৈছে, বিদ্যা উৎপন্ন হৈছে আৰু জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে।
ভিক্ষুসকল! দুখ উদ্ভব আর্য্যসত্য ত্যাগ কৰিব লাগে বুলি মোর
পূর্ব্বে কোনেও কোৱা নাছিল। এই অৱগণিতপূর্ব্বে ধর্ম্মত মোর
দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্যবিদ্যা আৰু জ্যোতি উৎপন্ন
হৈছে। ভিক্ষুসকল! সেই দুখউদ্ভব আর্য্যসত্য পৰিত্যাগ কৰা
হৈছে বুলি মোর পূর্ব্বে কোনেও কোৱা নাছিল। এই অশ্রুতপূর্ব্বে
ধর্ম্মত মোর দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্যবিদ্যা আৰু জ্যোতি
উৎপন্ন হৈছে।

(১০) ইদং দুক্খনিৰোধং অবিয়সচ্চন্তি মে ভিক্ষুরে, পুবেব
অননুসস্মতেসু ধম্মেসু চক্খুং উদপাদি, ঞ্ণানং উদপাদি, পঞ্ণা
উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং
দুক্খনিৰোধং অবিয়সচ্চং সচ্ছিকাতবন্তি মে ভিক্ষুরে, পুবেব
অননুসস্মতেসু ধম্মেসু চক্খুং উদপাদি, ঞ্ণানং উদপাদি, পঞ্ণা
উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তংখো পনিদং
দুক্খনিৰোধং অবিয়সচ্চং সচ্ছিকতন্তি মে ভিক্ষুরে পুবেব অননু-
সস্মতেসু ধম্মেসু চক্খুং উদপাদি, ঞ্ণানং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি,
বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল! এই টোরেই দুখনিবোধৰ আৰ্য্যসত্য বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনেও জনা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্য চকু, দিব্য জ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্যবিজ্ঞা, আৰু জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে। ভিক্ষুসকল! দুখ নিবোধ আৰ্য্যসত্য সাক্ষাত কৰা উচিত বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনোৱে জনানাইছিল। এই অজ্ঞাত পূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু, দিব্য জ্ঞান, দিব্য প্রজ্ঞা, দিব্য বিজ্ঞা আৰু জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে। ভিক্ষুসকল! এই দুখনিবোধ আৰ্য্য সত্য সাক্ষাত কৰিছো বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনোৱে কোৱা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্য প্রজ্ঞা, দিব্যবিজ্ঞা আৰু জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে।

(১১) ইদং দুক্খনিবোধগামিনী পটিপদা অবিয়সচ্চন্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰে অননুসস্মতেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি এণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং দুক্খনিবোধগামিনী পটিপদা অবিয়সচ্চং ভাবেত-বন্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰে অননুসস্মতেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, এণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি। তং খো পনিদং দুক্খনিবোধগামিনী অবিয়সচ্চং ভাবিতন্তি মে ভিক্ষৱে, পুৰে অননুসস্মতেসু ধম্মেসু চক্খং উদপাদি, এণং উদপাদি, পঞ্ণা উদপাদি, বিজ্জা উদপাদি, আলোকো উদপাদি।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল! এইটোৱেই দুখনিবোধৰ প্রকৃত আৰ্য্যসত্য পথ বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনেও জনা নাছিল। এই অজ্ঞাত পূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্যবিজ্ঞা

আর জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে। ভিক্ষুসকল! এই দুখ নিবোধৰ মার্গ প্রকৃত আৰ্য্যসত্য ভাবনা কৰা উচিত বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনেও কোৱা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্যবিজ্ঞা আর জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে। ভিক্ষুসকল। এই দুখ নিবোধৰ মার্গ প্রকৃত আৰ্য্যসত্য ভাবনা কৰিছো বুলি মোৰ পূৰ্বে কোনেও কোৱা নাছিল। এই অশ্রুতপূৰ্ব ধৰ্ম্মত মোৰ দিব্যচকু, দিব্যজ্ঞান, দিব্যপ্রজ্ঞা, দিব্য বিজ্ঞা আর জ্যোতি উৎপন্ন হৈছে।

(১২) য়ারকীরঞ্চ মে ভিক্ষৱে, ইমেসু চতুসু অবিয়সচ্ছেসু
এৱং তি-পৱিৱট্টং দ্বাদসাকাং যথাভূতং এগানদসস্নং ন সুৱিসুদ্ধং
অহোসি, নেৱ তাৱাহং, ভিক্ষৱে, সদেরকে লোকে সমাৰকে
সত্ৰন্ধকে, সস্সমণব্রহ্মণিয়া পজায় সদেরমমুস্সায় অমুত্তৰং
সম্মাসস্বোধিং অভিসম্বুদ্ধোতি পচ্চএংগাসিং।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল! এই চাৰি আৰ্য্যসত্য তিনিপ্রকাৰ পৰিবৰ্ত্তন
হিচাপে বাৰপ্রকাৰ দৰ্শনজ্ঞান সুৱিশুদ্ধ নোহোৱা লৈকে মই
দেৱলোক, মাৰলোক, ব্ৰহ্মলোক, অমৰ-ব্ৰাহ্মণ-জনসমাজত কোনো
দিন মই অমুত্তৰ সম্যক সম্বোধি জ্ঞান লাভ কৰিছো বুলি প্রকাশ
কৰা নাছিলো।

(১৩) যতো চ খো মে ভিক্ষৱে ইমেসু চতুসু অবিয়সচ্ছেসু
এৱং তি-পৱিৱট্টং দ্বাদসাকাং যথাভূতং এগানদসস্নং সুৱিসুদ্ধং
অহোসি, অথাহং ভিক্ষৱে, সদেরকে লোকে সমাৰকে সত্ৰন্ধকে
সস্সমণ ব্ৰাহ্মণিয়া পজায় সদেরমমুস্সায় অমুত্তৰং সম্মাসস্বোধিং
অভিসম্বুদ্ধোতি পচ্চএংগাসিং।

অনুবাদ

হে ভিক্ষুসকল ! এই চাৰি আৰ্য্য সত্য তিনি প্ৰকাৰ পৰিৱৰ্ত্তন হিচাপে বাৰ প্ৰকাৰ দৰ্শনজ্ঞান যেতিয়া সুৱিগুহ্ৰ হল, তেতিয়াহে মই দেৱলোক, মাৰলোক, ত্ৰাস্তালোক, ভ্ৰমণ-ব্ৰাহ্মণ আৰু জন-সমাজৰ মাজত অনুত্তৰ সম্যক সন্মোখি জ্ঞান লাভ কৰিছো। বুলি প্ৰকাশ কৰিছো।

(১৪) ঞ্জাণঞ্চ পন মে দস্‌সনং উদপাদি। “অকুপ্পা মে চেতোৱিমুত্তি, অয়মস্তিমাজ্জাতি, নখিদানি পুনত্তৰোতি”।

ইদমাবোচ ভগৱা, অন্তমনা পঞ্চৱগ্গিয়া ভিক্ষু ভগৱতো ভাসিতং অভিনন্দুস্তি।

অনুবাদ

মোৰ দৰ্শনজ্ঞান উৎপন্ন হৈছে। মই অৱহত হৈ বিমুক্তি লাভ কৰিছো, প্ৰকম্পিত হোৱাৰ শঙ্কা আৰু নাই। এইটোৱেই মোৰ শেষ জন্ম। এই জন্মৰ পৰা আৰু দ্বিতীয় বাৰ এই সংসাৰত জন্মগ্ৰহণ নকৰো। ভগৱান বুদ্ধৰ, এই বাক্য শুনি, পঞ্চৱগ্গীয় ভিক্ষুসকলে আনন্দত তেওঁৰ ভাষণত সাধুবাদ জনাই অমুমোদন কৰিলে।

(১৫) ইমস্মিঞ্চ পন বেয়্যকৰণস্মিং ভঞ্জেমানে আয়স্মতো কোণ্ডঞ্জেস্‌স বিৰজং ৱীতমলং ধম্মচক্খুং উদপাদি,—“স্মং কিঞ্চি সমুদয়ধম্মং সৰং তং নিবোধ ধম্মন্তি।”

অনুবাদ

এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন সূত্ৰ, দেশনা শেষ হোৱা লগে লগেই আয়ুত্থান কোণ্ডণ্যৰ সকলো পাপমল ধ্বংস হৈ ধৰ্ম্মচক্ৰ অৰ্থাৎ জ্যোতাপত্তিকলত প্ৰতিষ্ঠিত হল, আৰু “যিবিলাক বস্তু উৎপন্নশীল সেই সকলোবিলাকেই ক্ষয়শীল।”

(১৬) পৰৱৰ্ত্তিতে চ পন ভগৱতা ধৰ্ম্মচক্ৰে ভূম্মা দেৱা সদ্ধমম্মু
স্মাৰেহুং,—“এতং ভগৱতা বাৰাণসিয়ং ইসিপতনে মিগদায়ে
অম্মত্তবং ধৰ্ম্মচক্ৰং পৰৱৰ্ত্তিতং, অগ্নত্তিৱত্তিয়ং সমণেন বা ব্ৰাহ্মণেন বা
দেৱেন বা মাৰ্বেন বা ব্ৰহ্মুণা বা কেনচি বা লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

ভগৱান বুদ্ধই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন সূত্ৰ শেষ কৰিলত ভূমি বাসী
দেৱতাসকলো সাধুবাদৰ ধ্বনিত জগত মুখৰিত কৰি তুলিলে।
“এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন কোনো শ্ৰমণ-ব্ৰাহ্মণ, দেৱ-মাৰ-ব্ৰহ্মাই
প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা সম্ভৱ নহয় আৰু পৰিৱৰ্ত্তন কৰাও তেনেকৈ অসম্ভৱ।
সেই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন সূত্ৰ ভগৱান বুদ্ধই বাৰাণসীৰ অধিপতন যুগ-
বিলাক বাস কৰা বনত প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(১৭) ভূম্মানং দেৱানং সদ্ধং সূত্ৰা চাতুম্মহাৰাজিকা দেৱা
সদ্ধমম্মুস্মাৰেহুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

ভূমিবাসী দেৱতাসকলৰ সাধুবাদৰ শব্দ শুনি চতুৰ্ম্মহাৰাজিক
দেৱাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন
……প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(১৮) চাতুম্মহাৰাজিকানং দেৱানং সদ্ধং সূত্ৰা তাৱত্তিংসা
দেৱা সদ্ধমম্মুস্মাৰেহুং,—এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

চতুৰ্ম্মহাৰাজিক দেৱতাসকলৰ সাধুবাদৰ শব্দ শুনি এয়োত্তিংস
দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ
প্ৰৱৰ্ত্তন……প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(১৯) তাৱত্তিংসানং দেৱানং সদ্ধং সূত্ৰা য়ামা দেৱা সদ্ধ-
মম্মুস্মাৰেহুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

এয়োতিংসবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি যামবাসী দেৱতা-
সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন
.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২০) যামানং দেৱানং সদং সূত্ৰা তুসিতা দেৱা সদমহুস্সা-
ৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

যামবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি তুৰিতবাসী দেৱতাসকলে
সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ.....প্ৰচাৰ
কৰিছিল।”

(২১) তুসিতানং দেৱানং সদং সূত্ৰা নিস্মাণৰতী দেৱা
সদমহুস্সাৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

তুৰিতবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি নিস্মাণৰতি দেৱতা সকলে
সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন .....প্ৰচাৰ
কৰিছিল।”

(২২) নিস্মাণৰতীনং দেৱানং সদং সূত্ৰা পৰনিস্মিতৰসৱত্তিনো
দেৱা সদমহুস্সাৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

নিস্মাণৰতিবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি পৰনিস্মিতৰসৱত্তি
দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ
প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৩) পৰনিস্মিত ৱসৱত্তীনং দেৱানং সদং সূত্ৰা ব্ৰহ্ম-
পাৰিসজ্জা দেৱা সদমহুস্সাৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....
লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

পৰিনিৰ্ম্মিতবসৱৰ্ত্তী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি ব্ৰহ্মপাৰিসজ্জা দেৱতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন .....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৪) ব্ৰহ্মপাৰিসজ্জানং দেৱানং সদ্দং সুত্ৰা ব্ৰহ্মপুৰোহিতা দেৱা সদ্দমহুস্সাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

ব্ৰহ্মপাৰিসজ্জাবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি ব্ৰহ্ম পুৰোহিত দেৱতা সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ .....প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৫) ব্ৰহ্মপুৰোহিতানং দেৱানং সদ্দং সুত্ৰা মহাব্ৰহ্মাদেৱা সদ্দমহুস্সাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

ব্ৰহ্মপুৰোহিতবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি মহাব্ৰহ্মবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৬) মহাব্ৰহ্মাণং দেৱানং সদ্দং সুত্ৰা পৰিত্তাভা দেৱা সদ্দমহুস্সাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

মহাব্ৰহ্মাবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি পৰিত্তাভবাসী দেৱতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন .....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৭) পৰিত্তাভানং দেৱানং সদ্দং সুত্ৰা অগ্নমাগাভা দেৱা সদ্দমহুস্সাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

পবিত্ৰাভবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি অগ্ন্যমানাভবাসী দেৱতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখবিত কৰিলে।” এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন…… প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৮) অগ্ন্যমাণাভানং দেৱানং সদ্ং সূত্ৰা আভস্ৰবাসী দেৱা সদ্মমুস্ৰাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

অগ্ন্যমাণাভবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি আভস্ৰবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখবিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন……প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(২৯) আভস্ৰবানং দেৱানং সদ্ং সূত্ৰা পবিত্ৰসূভা দেৱা সদ্মমুস্ৰাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

আভস্ৰবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি পবিত্ৰসূভাবাসী দেৱতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখবিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন…… প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩০) পবিত্ৰসূভানং দেৱানং সদ্ং সূত্ৰা অগ্ন্যমাণসূভা দেৱা সদ্মমুস্ৰাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

পবিত্ৰসূভবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি অগ্ন্যমাণসূভবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখবিত কৰিলে। “এই ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন……প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩১) অগ্ন্যমাণসূভানং দেৱানং সদ্ং সূত্ৰা সূভকিণ্ণকা দেৱা সদ্মমুস্ৰাৱেশুং,—“এতং ভগৱতা……পে……লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

অগ্নিমাণসুভবাসী দেবতাসকলৰ শব্দ শুনি সুভকিণবাসী দেবতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰবৰ্ত্তন..... প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩২) সুভকিণ্ণকানং দেৱানং সদ্গং সুহা বেহপ্ফলা দেৱা সদ্গমহুস্মাৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

সুভকিণবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি বেহপ্ফলবাসী দেবতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰবৰ্ত্তন..... প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৩) বেহপ্ফলানং দেৱানং সদ্গং সুহা অৱিহা দেৱা সদ্গমহুস্মাৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

বেহপ্ফলবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি অৱিহাবাসী দেবতা-সকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰবৰ্ত্তন..... প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৪) অৱিহানং দেৱানং সদ্গং সুহা অতপ্পা দেৱা সদ্গমহুস্মা-ৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

অৱিহাবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি অতপ্পাবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰবৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৫) অতপ্পানং দেৱানং সদ্গং সুত্ৰা সুদস্মা দেৱা সদ্গমহুস্মা-ৰেশুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিত্তি।”

অনুবাদ

অতপ্পাবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি সুদস্সাবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৬) সুদস্সানং দেৱানং সদ্ধং সূত্ৰা সুদস্সী দেৱা সদ্ধমস্সুস্সৰেসুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিস্তি।”

অনুবাদ

সুদস্সাবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি সুদস্সীদেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৭) সুদস্সীনং দেৱানং সদ্ধং সূত্ৰা অকনিট্ঠকা দেৱা সদ্ধমস্সুস্সৰেসুং,—“এতং ভগৱতা.....পে.....লোকস্মিস্তি।”

সুদস্সীবাসী দেৱতাসকলৰ শব্দ শুনি অকনিট্ঠবাসী দেৱতাসকলে সাধুবাদ কৰি মুখৰিত কৰিলে। “এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন.....প্ৰচাৰ কৰিছিল।”

(৩৮) এতং ভগৱতা বাৰাণসিয়ং ইসিপতনে মিগদায়ে ; অনুত্তৰং ধৰ্ম্মচক্ক পৱত্তিতং অপ্পতিৱত্তিয়ং সমণেনৱা ব্ৰাহ্মণেনৱা ; দেৱে নৱা মাৰেনৱা ব্ৰহ্মুণাৱা কেনচি বা লোকস্মিস্তি।

অনুবাদ

এই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন কোনো অশ্ৰম-ব্ৰাহ্মণ, দেৱ-মাৰ-ব্ৰহ্মাই প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা সম্ভৱ নহয় আৰু পৰিৱৰ্ত্তন কৰাও অসম্ভৱ। সেই ধৰ্ম্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন সূত্ৰ ভগৱান বুদ্ধই বাৰাণসীৰ ঋষিপতন যুগদাবনত প্ৰচাৰ কৰিছিল।

(৩৯) ইতি’হ তেন খণেন তেন মুহুন্তেন য়াৱব্ৰহ্মলোকা সদ্ধো অন্ত গগগ্গি। অয়ঞ্চ দসসহস্সী লোকধাতু সদ্ধম্পি সম্পকম্পি

সম্পৰেখি, অগ্নমাণো চ উলাৰো ওভাসো লোকে পাতুবহোসি, অতিক্ৰম্য দেৱানং দেৱানুভাৱন্তি। অথ খো ভগৱা উদানং উদানেসি—“অঞ্ঞসি ৱত ভো কোণ্ডঞ্ঞা, অঞ্ঞসি ৱত ভো কোণ্ডঞ্ঞা’তি।” ইতিহিং আয়স্মতো কোণ্ডঞ্ঞস্স “অঞ্ঞ কোণ্ডঞ্ঞা’ত্বেৱ নামং অহোসী তি।

অনুবাদ

এই দৰে ধৰ্মচক্ৰ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰা সময়ৰ মুহূৰ্ত্তত ইয়াৰ ধৰ্মি ব্ৰহ্মলোক প্ৰৰ্যাস্ত মুখৰিত হৈ উঠিল। লগে লগে দহ সহস্ৰ লোক ধাতু কঁপি উঠিবলৈ ধৰিলে আৰু চাৰিওফালে এই কঁপনি বিয়পি পৰিবলৈ ধৰিলে। জগতত সীমাহীন ভাৱে উজ্জ্বল হবলৈ ধৰিলে। এই জ্যোতি দেৱতাসকলৰ জ্যোতিকেও গ্লান কৰি পেলাইছিল। তাৰ পাচত ভগৱান বুদ্ধই স্নমধুৰ কণ্ঠেৰে কৈছিল— “অন্যকৌণ্ড্য অদ্বিতীয়, উঠৰ কোটি ব্ৰহ্মাৰে সৈতে তেওঁ শ্ৰোতপত্ৰি-ফল আসনত প্ৰতিষ্ঠিত হল আৰু লগে লগেই অৱহত ফলত প্ৰতিষ্ঠিত হৈ তেতিয়াৰে পৰা অন্যকৌণ্ড্য নামেৰে জনাজাত হল।

[ত্ৰিপৰিৱৰ্ত্তন আৰু দ্বাদসাকাৰৰ বিভাগ]

সত্যজ্ঞান	কৃত্যজ্ঞান	কৃতজ্ঞান
(১) দুখসত্য	পৰিভ্ৰেয়	পৰিজ্ঞাত
(২) দুখউদ্ভৱ সত্য	প্ৰহীতব্য	প্ৰহীন।
(৩) দুখনিৰোধ সত্য	প্ৰত্যক্ষিতব্য	প্ৰত্যক্ষ
(৪) মাৰ্গ সত্য	ভাৱিতব্য	ভাৱিত।

(ইয়াৰ অংশ হিচাপে তিনিটা আৰু প্ৰকাৰ হিচাপে বাৰ টা)

মহাজয় মঙ্গল গাথা

- (১) মহাকাৰণিকো নাথো হিতায় সৰ্বপাণিনং,
পুৰেহা পাৰমী সৰবা পন্তো সন্তোষিমুক্তমং ;
এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।

অনুবাদ

মহাকাৰণাময় ভগৱান বুদ্ধই সকলো প্ৰাণীৰ হিতৰ কাৰণে
পাৰমী পূৰ্ণ কৰি শ্ৰেষ্ঠ সম্যক সন্তোষিজ্ঞান লাভ কৰিছিল। এই
সত্য বাক্যৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ জয়মঙ্গল হওক।

- (২) জয়ন্তো বোধিয়া মূলে সৰ্য্যানং নন্দিবড়্ঢ়নো,
এৱং তুয়ং জয়ো হোতু জয়স্সু জয়মঙ্গলং ।

অনুবাদ

শাক্যবংশৰ আনন্দ বৰ্দ্ধনকাৰী শাক্যসিংহই যেনেকৈ জয়ন্তী
বোধিগছৰ তলত জয়লাভ কৰিছিল, তেনেকৈ তোমালোকৰো
জয়মঙ্গল হওক।

- (৩) সৰুহা বুদ্ধৰতনং ওসধং উত্তমং ৰবং,
হিতং দেৱ-মনুস্সানং বুদ্ধতেজেন সোথিণা ;
নস্সন্তপদৱা সৰেৱ ছুখা ৰূপসমেত্ততে ।

অনুবাদ

শ্ৰেষ্ঠ আৰু উত্তম ঔষধৰ তুল্য দেৱ-মানৱৰ হিতৈশী বুদ্ধ ৰত্নক
নমস্কাৰ কৰোঁ। তোমালোকৰ যি বিলাক উপদ্ৰৱ আৰু দুখ আছে,
সেই সকলোবিলাক ভগৱান বুদ্ধৰ তেজোদীপ্ত মঙ্গল বাক্যৰ
প্ৰভাৱত উপসম হওক।

- (৪) সৰুহা ধম্মৰতনং ওসধং উত্তমং ৰবং,
পৰিলাহুপসমনং ধম্মতেজেন সোথিণা ;
নস্সন্তপদৱা সৰেৱ ভয়া ৰূপসমেত্ততে ।

অনুবাদ

শ্ৰেষ্ঠ আৰু উত্তম ঔষধৰ তুল্য দেৱ-মানৱৰ হিতৈষী ধৰ্ম্মবত্বক নমস্কাৰ কৰো। তোমালোকৰ যি বিলাক দাহ, পাপমল, উপদ্ৰৱ আৰু ভয় আছে, সেই সকলো বিলাক ধৰ্ম্মৰ তেজোদীপ্ত গুণৰ প্ৰভাৱত উপসম হওক।

- (৫) সৰুত্বা সজ্জবতনং ওসধং উত্তমং ব্ৰহ্ম,
আহুণেয়াং পাছুণেয়াং সজ্জতেজেন সোথিনা;
নস্‌সন্তপদৱা সবেৰ ৰোগা ৰূপসমেন্ততে।

অনুবাদ

শ্ৰেষ্ঠ আৰু উত্তম ঔষধ তুল্য দেৱ-মানৱৰ হিতৈষী সজ্জবত্বক নমস্কাৰ কৰো। তোমালোকৰ যি বিলাক উপদ্ৰৱ আৰু ৰোগ আছে, সেই সকলোবিলাক আহ্বানৰ যোগ্য আৰু গ্ৰহণৰ যোগ্য সংঘ শীলৰ তেজোদীপ্তৰ প্ৰভাৱত উপসম হওক।

- (৬) যং কিঞ্চি ৰতনং লোকে ৰিজ্জতি ৰিৱিধা পুথু,
ৰতনং বুদ্ধ সমং নথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে।
(৭) যং কিঞ্চি ৰতনং লোকে ৰিজ্জতি ৰিৱিধা পুথু,
ৰতনং ধম্ম সমং নাথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে।
(৮) যং কিঞ্চি ৰতনং লোকে ৰিজ্জতি ৰিৱিধা পুথু,
ৰতনং সজ্জ সমং নথি তস্মা সোথি ভৱন্ত তে।

অনুবাদ

(৬, ৭, ৮) জগতত যি বিলাক মহাৰ্ম্ম সম্পত্তি আৰু বত্ত আছে, তাৰ কোনোটিয়েই বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ বত্তৰ তুল্য শ্ৰেষ্ঠ হব নোৱাৰে। ইয়াৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ জয়মঙ্গল হওক।

- (৯) নথি মে সৰণং অঞুঞং বুদ্ধো মে সৰণং ব্ৰহ্ম,
এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং।

(১০) নথি মে সৰণং অঞঞং ধম্মো মে সৰণং বৰং,
এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।

(১১) নথি মে সৰণং অঞঞং সজ্জো মে সৰণং বৰং,
এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।

অনুবাদ

(৯, ১০, ১১) এই জগতত মোৰ একমাত্র আশ্রয়ৰ স্থল
(শৰণ) বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ । ইয়াৰ বাহিৰে মই অথচ কোনো
আশ্রয় গ্ৰহণ কৰা নাই । এই সত্য বাক্যৰ প্ৰভাৱত তোমালোকৰ
জয়মঙ্গল হওক ।

(১২) সৰ্বীতিয়ো বিৱজ্জন্তু সৰ্ববোগো বিনস্সতু,
মাতে ভৱন্তুমায়ে সুখী দীঘায়ুকো ভৱ ।

অনুবাদ

সকলো প্ৰকাৰ বিলৈ বিপতি আৰু ৰোগৰ পৰা হাত সাৰি
দীৰ্ঘায়ু হৈ সকলো উপদ্ৰৱৰ পৰা মুক্ত হওক এই মঙ্গল কামনা
কৰিছো ।

(১৩) ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্ব দেৱতা,
সৰ্ববুদ্ধানুভাৱেন সদা সোখি ভৱন্তু তে ।

(১৪) ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্ব দেৱতা,
সৰ্বধম্মানুভাৱেন সদা সোখি ভৱন্তু তে ।

(১৫) ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্ব দেৱতা,
সৰ্বসজ্জানুভাৱেন সদা সোখি ভৱন্তু তে ।

অনুবাদ

(১৩, ১৪, ১৫) বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘৰ সত্য গুণৰ প্ৰভাৱত
সকলো দেৱতাই সততে ৰক্ষা কৰক আৰু জয়মঙ্গল হওক ।

- (১৬) নক্খত্ত যক্খভূতানং পাপগ্গহ নিৰাৰণা,
পবিত্তস্সান্নভাৰেন হন্ত তেসং উপদরে ।

অনুবাদ

এই পৰিত্ৰাণৰ প্ৰভাৱত যাৱতীয় নক্কদোষ, যক্ক, ভূত, পাপ-
গ্ৰহাদি উপদ্ৰৱ দূৰ হওক ।

- (১৭) যং ছন্নিমিত্তং অবমঙ্গলঞ্চ, যো চামনাপো সকুণস্সসদো,
পাপগ্গহো হ্স্সুপিনং অকন্তং, বুদ্ধান্নভাৰেন বিনাসমেত্ত ।
(১৮) যং ছন্নিমিত্তং অবসঙ্গলঞ্চ, যো চামনাপো সকুণস্সসদো,
পাপগ্গহো হ্স্সুপিনং অকন্তং, ধম্মান্নভাৰেন বিনাসমেত্ত ।
(১৯) যং ছন্নিমিত্তং অবমঙ্গলঞ্চ, যো চামনাপো সকুণস্সসদো,
পাপগ্গহো হ্স্সুপিনং অকন্তং, সজ্জান্নভাৰেন বিনাসমেত্ত ।

অনুবাদ

(১৭, ১৮, ১৯) যি কোনো প্ৰকাৰ দুৰ্নিমিত্ত, অমঙ্গল, অশ্ৰীতি-
জনক চৰাই মাত, পাপগ্ৰহ আৰু বেয়া সপোনাদি সকলোবিলাক
বুদ্ধ, ধৰ্ম্ম আৰু সংঘ গুণৰ প্ৰভাৱত বিনাশ প্ৰাপ্ত হওক ।

বিবিধ

আবাহ-বিবাহ

আবাহ-বিবাহৰ প্ৰথা মানৱসভ্যতাৰ স্বৰ্ণযুগত কালৰ পৰাই সংসাৰধৰ্মত প্ৰৱেশ কৰাৰ প্ৰথম দ্বাৰ আৰু গৃহীজন-সাধাৰণৰ প্ৰধানতম মাজলিক অনুস্থান হিচাবে স্বীকৃতি লাভ কৰি আহিছে। বিবাহৰ পূৰ্বে কুমাৰ কুমাৰী প্ৰত্যেকৰ জীৱন সম্পূৰ্ণ স্বাধীন আৰু সাংসাৰিক দায়িত্বৰ পৰা মুক্ত হৈ থাকে। কিন্তু বৈবাহিক বন্ধনত আৱদ্ধ হোৱাৰ পৰা সিহঁতৰ ওপৰত স্বাভাৱিকতেই বহুত গুৰুদায়িত্ব আহি পৰে আৰু এই পৰিৱৰ্ত্তনে জীৱনলৈ এটা অভিনৱ ৰূপান্তৰ আনি দিয়ে। সেই কাৰণে ইয়াক কেৱল হাঁহি-ধেমালি বা আমোদ-প্ৰমোদৰ অন্তৰ্ভুক্ত বুলি নাভাবি, ইয়াৰ ভিতৰত যে নৱ-দম্পতিৰ ভাৱী জীৱনৰ সকলো প্ৰকাৰৰ সুখ-দুখ, মিলন-বিচ্ছেদ আৰু পাৰিবাৰিক শ্ৰীবৃদ্ধিৰ বহুত কাৰণ বিद्यমান আছে, তাৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়া একান্ত প্ৰয়োজন। এই কাৰণে দাম্পত্যজীৱন আৰম্ভ হোৱাৰ পূৰ্বে যাতে নৱদম্পতীৰ ভৱিষ্যত জীৱন মিলন-মধুৰ আৰু সমৃদ্ধিশালী হয়, মনত সেই উদ্দেশ্য লৈ ধৰ্ম্মীয় বিধান অনুযায়ী পুণ্য কৰ্ম্মাদি সম্পাদন কৰা বিশেষ প্ৰয়োজন।

সিংহল-বৰ্ম্মা-শ্ৰাম প্ৰভৃতি বৌদ্ধ প্ৰধান দেশত বৈবাহিক উৎসৱ কিছু দিনৰ আগৰ পৰাই দৰা-কন্যাৰ ঘৰত বিবিধ পুণ্যকৰ্ম্ম সম্পাদন কৰা হয়। আমাৰ অসমৰ বৌদ্ধ সমাজতো বিবাহৰ সময়ত ভিক্ষু আমন্ত্ৰণ কৰি 'সূত্ৰাদি শুনা কোনো কোনো গাৱঁত দেখিবলৈ' পোৱা যায়, কিন্তু বহুতেই সেই সময়ত পুণ্য অনুস্থানৰ প্ৰতি বিশেষ লক্ষ্য নকৰে। ইয়াৰ উপৰিও পুণ্যানুস্থান যে, বিবাহৰ প্ৰধান অঙ্গ বুলি ধৰি নলয়। মাত্ৰ তেওঁলোকৰ বহুত দিনীয়া

পুৰণি কুসংস্কাৰৰ ওপৰত ভেঁটী কৰি দুঃআৰাৰী বিয়া নাম গালেই বিবাহকাৰ্য্য সম্পাদন কৰা হয় বুলি ভাবে। কিন্তু বিয়ানাম কেইবাৰিয়ে নৱদম্পতীৰ ভৱীষ্যত জীৱনৰ কাৰণে যথেষ্ট নহয়।

হিন্দু-মুছলমান খৃষ্টান আদি সম্প্ৰদায়ৰ মাজত পুণ্যাছুস্থান বৈবাহিক কাৰ্য্যৰ প্ৰধান অঙ্গ হিচাবে গ্ৰহণ কৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

বৌদ্ধ ত্ৰিপিটক শাস্ত্ৰ আলোচনা কৰিলে দেখিবলৈ পোৱা যায়, সেই কালৰ বৌদ্ধসমাজতো গাৰ্হস্থ্য-জীৱনৰ মাজলিক আনন্দ উৎসৱাদিতো ভিক্ষু-সংঘ নিমন্ত্ৰণ কৰি পিণ্ডদান আৰু ধৰ্ম্মশ্ৰৱণ কৰা উৎসৱৰ এটা বিশিষ্ট অঙ্গ আছিল। এই উপলক্ষে ভগবান বুদ্ধই উগ্ৰহ মেণ্ডকনত্তা নামৰ শ্ৰেষ্ঠীৰ ঘৰলৈ নিমন্ত্ৰিত হৈ শশুৰালয়লৈ গমনযোগ্য কুমাৰীসকলক গৃহীকৰ্ম্ম সম্বন্ধে যি উপদেশ দিছিল, তাক সকলোৰে পালনযোগ্য।

এসময়ত ভগৱান বুদ্ধই ভদ্ৰিয় নগৰৰ ওচৰত জাতীয়বনত বাস কৰিছিল। তেতিয়া উগ্ৰহ মেণ্ডকনত্তাই চাৰিজন ভিক্ষুৰ সৈতে ভগৱান বুদ্ধক নিমন্ত্ৰণ কৰিছিল। বুদ্ধই ভিক্ষুসংঘৰ লগত শ্ৰেষ্ঠীৰ ঘৰত পদাৰ্পণ কৰিলত উত্তম খাত্ত-ভোজ্যৰ দ্বাৰা আপ্যায়িত কৰিলে। খোৱা সমাপ্তৰ পাচত শেষ্ঠীয়ে কেইগৰাকীমান কুমাৰীৰ প্ৰতি আঙ্গুলি নিৰ্দ্দেশ কৰি ভগৱান বুদ্ধক কলে।

“ইমে ভন্তে কুমাৰিয়ে পতিকুলানি গমিসসন্তি, ওৱদতু তাসং ভন্তে ভগৱা অমুসাসতু তাসং ভন্তে ভগৱা, যং তাসং অসস্ দীঘৰত্তং হিতায় সুখায়াতি।”

প্ৰভো, এই কুমাৰীসকল পতিগৃহলৈ যাব লগা। সেই কাৰণে, শশুৰালয়ত স্থায়ী সুখ আৰু শান্তিৰ বাবে আপুনি সিহঁতক উপদেশ প্ৰদান কৰক আৰু শিক্ষণীয় বিষয় বিলাক শিক্ষা দিয়ক। ইয়াকে কৈ কুমাৰীবিলাকে তেওঁৰ উপস্থিতিত লাজ কৰিব বুলি ভাবি শ্ৰেষ্ঠীয়ে তাৰপৰা আঁতৰি গলগৈ।

তাৰ পাচত কুমাৰীসকলক ভগৱান বুদ্ধই কবলৈ আৰম্ভ কৰিলে—“তস্মাতিহ কুমাৰিয়েঃ এবং সিক্খিতব্বঃ”—হে কুমাৰীসকল ! তোমালোকে এইদৰে শিক্ষা কৰা উচিত।

১। “আমাৰ পৰমহিতৈষী আৰু মঙ্গলকামী পিতৃ-মাতৃয়ে অনুগ্ৰহ কৰি আমালোকক স্বামীৰ হাতত অৰ্পণ কৰিছে, বাতিপুৱা স্বামী শয্যা ত্যাগৰ পূৰ্বে আমি শয্যা ত্যাগ কৰিম; সূৰ্য্যোদয় পৰ্য্যন্ত শুই নাথাকিম।” এই সঙ্কল্প প্ৰথমেই গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। পুৱাতেই কৰ্ম্মচাৰীসকলক যথাযথ কৰ্ম্মত নিযুক্ত কৰি দি, পাচত গাখীৰ-পানী আদি খীৰাব লাগিব। এইদৰে যাৱতীয় গৃহকৰ্ম্ম তত্ত্বাৱধান কৰিব লাগিব। প্ৰত্যেকটি কাম নিজেই পৰিদৰ্শন কৰি সম্পাদন কৰাৰ উপায় উদ্ভাৱন কৰিব লাগে। আৰু সৰু ডাঙৰ সকলোৰে প্ৰতি প্ৰিয়ভাষিণী হোৱা কৰ্ত্তব্য। বাতি সকলোৰে শেষত শুব লাগিব। কেতিয়াও গুৰুজনৰ আগত খোৱা উচিত নহয়। ঘৰৰ সকলোৰে খোৱা শেষ কৰি, গৃহসামগ্ৰীনিলাক যথাস্থানত সামৰি থব লাগে। গোহালীৰ গৰুবোৰ আহিছেনে নাই, তাৰ তত্ত্বাৱধান লব লাগে। তাৰ পাচত অহা কাইলৈ কি কি কাম কৰিব লাগিব, মনতে তাৰ এখনি তালিকা ঠিক কৰি লব লাগিব। সকলোৰে খোৱাৰ পিচত ভাত পানী নেজোৰিলে নিজে সিজাই খাব লাগে। বাকচৰ চাৰি কাঠি সতৰ্কতাৰ সৈতে ৰাখিব লাগে। কুমাৰীসকল ! তোমালোকে এইদৰেই শশুৰৰ ঘৰত যাৱতীয় কাৰ্য্যত নিখুঁত ভাৱে সম্পাদন কৰিবা।

২। হে কুমাৰীসকল ! যিসকল তোমাৰ স্বামীৰ গুৰুজন অৰ্থাৎ পিতৃ-মাতৃ আৰু ভ্ৰমণ ব্ৰাহ্মণ তেওঁলোকক মান, সৎকাৰ আৰু পূজা কৰিবা। অতিথি আহিলে ভাল দৰে বহিবলৈ দি পানী চাহ জলপান আদিৰে সেৱা কৰিব লাগে। এইটো তোমালোকৰ জ্ঞান উচিত।

৩। হে কুমাৰীসকল ! তোমালোকৰ পতিৰ ঘৰত লোমৰ

কাৰ্য্য, সূতাঁ কটা, সূতাঁ পকুৱা, তাঁতবোৱা, ছিলাই কৰা, পাঁজি কটা, কাপোৰ ধোৱা, ৰং দিয়া, ৰং কৰা, কপাঙটি কৰা, ধুনা, পেৰাদি কামবিলাক দক্ষতাৰ সৈতে এলাহ নকৰি নিজে সম্পাদন কৰিব লাগিব। এইটো তোমালোকৰ জনা উচিত।

৪। হে কুমাৰীসকল! তোমালোকৰ স্বামীৰ ঘৰত যি সকল দাস-দাসী, চাকৰ-নাকৰ আৰু কৰ্মচাৰী থাকে; তেওঁলোকে কোনে কিমান সময় কাম কৰিছে, কোনে কৰা নাই আৰু কোনে কিমান দৰমহা পোৱাৰ যোগ্য ইত্যাদি বিষয়েও জ্ঞান থকা উচিত। আৰু উক্ত কৰ্মচাৰী সকলৰ প্ৰতি এইদৰে মনোভাৱ পোষণ কৰিব লাগে যে—গৃহস্থই যি খায়, তাকে কৰ্মচাৰী সকলকো দিব লাগিব আৰু সিহঁতৰ কোনো প্ৰকাৰ ৰোগাদি হলে ঔষধপাতি ব্যৱস্থা কৰি দিব লাগে। গৃহস্থৰ যদি চাকৰ বা কৰ্মচাৰী সকলৰ খোৱা বোৱাদি একে নহয় আৰু ৰোগৰ সময়ত দেৱাই পানীৰ ব্যৱস্থা নকৰে, সেৱা গুৰুত্ব নকৰে, তেন্তে সেই গৃহস্থৰ নানা দুৰ্নাম প্ৰচাৰ হব, ফলত ভবিষ্যত চাকৰাদি পোৱা টান হব। কুমাৰীসকলে এইবিলাক বিষয়ো জনা উচিত।

৫। হে কুমাৰীসকল! ধন-ধান, সোণ-ৰূপ প্ৰভৃতি যিবিলাক স্বামীৰ সঞ্চিত সম্পত্তি সেই বিলাক সযত্নে ৰক্ষা কৰিবা। কেতিয়াও আন পুৰুষৰ প্ৰতি আৰু সুৰাপানাদিত আসক্ত নহবা। স্বামীৰ উপাৰ্জিত ধন চুৰি কৰি হস্তান্তৰ নকৰিবা। আন কোনো প্ৰকাৰ অধৰ্ম্ম কাৰ্য্যত ধন নষ্ট নকৰিবা। কুমাৰী সকলৰ এইবিলাকো শিক্ষণীয় বিষয় বুলি জানিবা।

কুমাৰীসকল! যিসকলে এই প্ৰণালীবিলাক সুচাৰুৰূপে শিক্ষা আৰু পালন কৰে গাৰ্হস্থ্যজীৱন যাপন কৰে, তেওঁলোকে মৃত্যুৰ পাচত নিৰ্ম্মাণৰতী স্বৰ্গলোকত উৎপন্ন হয়গৈ ॥

বিবাহৰ পাচত দৰা-কন্যা দুয়োমিলি দৰা ঘৰত ভিক্ষুসংঘক পিণ্ডদান কৰিবা, খোৱাৰ পাচত পঞ্চলীল গ্ৰহণ কৰি ৰক্ষা কৰিবা।

তাৰ পাচত ভিক্ষুসংঘৰ ভিতৰত এজন পণ্ডিত ভিক্ষুৰ পৰা স্বামী-স্ত্ৰীৰ কৰ্ত্তব্য সম্বন্ধে দেশনা কৰাৰ বিধিৰ বিধান।

কন্যাৰ উপদেশ

পুৰণিকালত পুণ্যায়া ধনঞ্জয় শ্ৰেষ্ঠীৰ কন্যা বিশাখাক শশুৰৰ ঘৰলৈ যাওঁতে যি দহোটা উপদেশ প্ৰদান কৰিছিল, সেই উপদেশ প্ৰত্যেক কন্যাকেই শশুৰৰ ঘৰলৈ যোৱাৰ সময়ত পিতাকহঁতে শ্ৰবণ কৰি দিয়া উচিত।

(১) অশ্ম সমুৰকুলে বসন্তিয়া নাম অস্ত্ৰো অগ্নিগ ন বহি নীহৰিতকো—আই, শশুৰৰ ঘৰত বাস কৰা সময়ত ঘৰৰ ভিতৰৰ জুই বাহিৰলৈ নিনিবা; অৰ্থাৎ শশুৰ ঘৰৰ কাৰো দোষ দেখিলে তাক বাহিৰত প্ৰকাশ নকৰিবা।

(২) বহি অগ্নিগ অস্ত্ৰো ন পৰেসেতবেৰা—বাহিৰৰ জুই ভিতৰলৈ নানিবা। অৰ্থাৎ প্ৰতিবেশী কোনো স্ত্ৰী বা পুৰুষে তে'মাৰ শশুৰৰ ঘৰৰ কাৰোবাৰ দোষ গালে তাক তোমাৰ শশুৰৰ ঘৰৰ কাৰো আগত প্ৰকাশ নকৰিবা।

(৩) দদন্তসস্ য়েৰ দাতবং—যি মানুহে ঘৰৰ যি কোনো বস্তু ধাৰ কৰি নি যথাসময়ত ঘূৰাই দিয়ে, তেওঁক যি কোনো বস্তু ধাৰ দিবা।

(৪) অদদন্তসস্ ন দাতবং—যি মানুহে কোনো বস্তু ধাৰ কৰি নি যথাসময়ত ঘূৰাই নিদিয়ে আৰু অস্বীকাৰ কৰে, তেনে মানুহক কোনো বস্তু ধাৰলৈ নিদিবা।

(৫) দদন্তসস্পি অদদন্তসস্পি দাতবং—তোমাৰ বংশৰ বা সম্পৰ্কীয় আত্মীয়স্বজন দৰিদ্ৰ হলে কোনো বস্তু ধাৰ দিলে পুনৰ ঘূৰাই দিয়ক বা নিদিয়ক তেওঁলোকক ধাৰ দিবা।

(৬) স্নুখং নিসীদিতবং—স্নুখেৰে বহিবা। অৰ্থাৎ যি ঠাইত বহিলে শশুৰ-শাশুৰ, স্বামী আৰু আন কোনো গুৰুজনক দেখি হঠাৎ ব্যস্ত হৈ যাতে উঠিব লগা হয়, তেনে ঠাইত নবহিবা।

(৭) সুখং ভুঞ্জিতবং—সুখেৰে খাবা। অৰ্থাৎ শশুৰ-শাশুৰ, স্বামী প্ৰভৃতি গুৰুজনৰ আহাৰৰ শেষত ঘৰৰ আনকোনো খাবলৈ আছে নেকি তাৰ বিচাৰ লৈ নিজে আহাৰ খাব লাগে।

(৮) সুখং নিপজ্জিতবং—সুখেৰে শুবা। অৰ্থাৎ শশুৰ-শাশুৰ, স্বামী প্ৰভৃতি গুৰুজনৰ আগত নোশুই তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয় কাৰ্য্য শেষ কৰি তেওঁলোকৰ পাচত শুব লাগে।

(৯) অগ্নিং পৰিচৰিতবং—অগ্নি পৰিচৰ্যা কৰিবা, অৰ্থাৎ শশুৰ-শাশুৰ প্ৰভৃতি গুৰুজনে যদি কনিষ্ঠ সকলৰ প্ৰতি অসন্তুষ্ট হৈ অভিষাপ দিয়ে, তেন্তে সিহঁতৰ অগ্নিদগ্ধৰ দৰে অন্তৰ্দাহ ভোগ কৰিব লগা হয়। সেই কাৰণে তেওঁলোকক অগ্নিৰ দৰে ভাবি যথাসাধ্য সেৱা-শুশ্ৰূষা কৰিবা।

(১০) অস্তো দেৱতা নমসিস্তবেবা—মনত শশুৰ-শাশুৰ আৰু স্বামী প্ৰভৃতি গুৰুজন সকলক দেৱতাৰ দৰে ভক্তি-পূজা কৰিবা।

আই, এই উপদেশ বিলাক সযত্নে প্ৰতিপালন কৰিলে সকলোতে তোমাৰ সুকীৰ্ত্তি প্ৰচাৰিত হব। তাকে শুনি আমিও আনন্দ লাভ কৰিম।

স্ত্ৰীৰ প্ৰতি স্বামীৰ কৰ্ত্তব্য

(১) সম্মাননা—স্ত্ৰীৰ প্ৰতি স্বামীয়ে সদায় যথোপযুক্ত মৰ্য্যাদা-সূচক বাক্য ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে।

(২) অৱমাননা—কেতিয়াও অৱজ্ঞানসূচক বাক্য প্ৰয়োগ কৰা উচিত নহয়।

(৩) অনতিচৰিয়া—অন্ত্ৰীৰ প্ৰতি আসক্ত হোৱা উচিত নহয়, নাইবা নিজ স্ত্ৰীৰ ওপৰত অশ্ৰায়ভাৱে কোনো প্ৰকাৰ অত্যাচাৰ বা উৎপীড়ন কৰা অনুচিত।

(৪) ইসসৃৰিয় বোসসৃগ্গো—স্ত্ৰীক গৃহকৰ্ম্মৰ যথায়থ কাৰ্য্যভাৰ অৰ্পণ কৰা উচিত।

(৫) অলঙ্কাৰানুগ্ৰহাদানং—তাইক যথাসময়ত সাধ্যানুসৰি আলঙ্কাৰ, কাপোৰ-কানি আদি প্ৰদান কৰিব লাগে।

স্বামীৰ প্ৰতি স্ত্ৰীৰ কৰ্ত্তব্য

(১) সুসংৰিহিতকন্মস্তা—সুচাক্ষুৰূপে গৃহকৰ্ম্মাদি সম্পাদন কৰিবা।

(২) সুসঙ্গহিতপৰিজন—নত্ৰ ব্যৱহাৰ আৰু সুহৃদয়তাৰ দ্বাৰা আত্মীয়স্বজন আৰু ঘৰৰ সকলোৰে অন্তৰ আকৰ্ষণ কৰি লবা।

(৩) অনাতচাৰিণী—আন পুৰুষৰ প্ৰতি কেতিয়াও আসক্ত নহৈ সদায় পতিপৰায়ণা হব লাগে।

(৪) সম্ভৱতঃ অনুৰক্থনং—স্বামীৰ উপাৰ্জিত সম্পত্তি আৰু ঘৰৰ বয়বস্তু সযত্নে ৰক্ষা কৰিব লাগে।

(৫) দক্খা চ অনলসা সব্বকিচ্ছেসু—নিপুণতা আৰু এলাহীন ভাৱে যাৱতীয় কৰ্ত্তব্য কৰ্ম্ম সম্পাদন কৰিব লাগে।

বিবাহৰ মন্ত্ৰ

১। উপদ্ৰৱ বন্ধ কৰা মন্ত্ৰ :—অম্হাকং খো পন ভগৱা দীপঙ্কৰ পাদমূলতো পট্টায় পঠমং দানপাৰমী, ছুতিয়ং সৌলপাৰমী, ততিয়ং নেক্খম্মপাৰমী, চতুথং পঞ্ণপাৰমী, পঞ্চমং বিৰিয়পাৰমী, ছট্ঠং খন্তিপাৰমী, সত্তমং সচ্চপাৰমী, অট্টমং অধিট্ঠান পাৰমী, নৱমং মেত্তা পাৰমী, দসমং উপেক্খাপাৰমীতি দস পাৰমিয়ো, দস উপপাৰমিয়ো, দস পৰমথ পাৰমিয়ো'তি সমতিংস পাৰমিয়ো পূৰেসি। তাসং পাৰমীনং অনুভাৱেন ময়্হং সৰেৰ উপদ্দৱা বিনাসমেত্তু।

২। দৰা-কন্ত্ৰাৰ উপদ্ৰৱ বন্ধ কৰা :—পুৰথিমায় দিসায়, দকিখ্ণায় দিসায়, পচ্ছিমায় দিসায়, উত্তৰায় দিসায়, পুৰথিমায় অনুদিসায়, দকিখ্ণায় অনুদিসায়, পচ্ছিমায় অনুদিসায়, উত্তৰায় অনুদিসায়, হেটিঠ্ঠায় দিসায়, উপৰিমায় দিসায়, সৰেৰ সত্তা, সৰেৰ

পাণা, সবেৰ ভূতা, সবেৰ পুগ্গলা, সবেৰ অন্তভাৱপৰিয়াপনা, সৰ্বা
ইথিয়ো, সবেৰ পুৰিসা, সবেৰ অৰিয়া, সবেৰ অনৰিয়া, সবেৰ দেৱা,
সবেৰ মনুসসা, সবেৰ অমনুসসা, সবেৰ বিনিপাতিকা, অৱেৰা হোন্ত,
অব্যাপজ্জা হোন্ত, অনীষা হোন্ত, সুখী অন্তানং পৰিহৰন্ত, দুখা মুঞ্চন্ত,
য়থালক সম্পত্তিতো মা বিগচ্ছন্ত কন্মসুসকা । ইমিনা মেত্তানুভাৱেন
জয়পতিনো সবেৰ উপদৱা বিনাসমেত্ত ।

৩। মন্ত্ৰদাতাৰ গুৰু প্ৰণাম আৰু শৰণ গমন :—পঠমং ছাতিংস
মহাপুৰিসলক্খণ সম্পন্নং অসীতি অনুর্যঞ্জনপতিমণ্ডিতং নিৰোধ
সমাপত্তিতো উট্ঠহিত্বা নিসিন্নং ৱিয় ভগৱন্তং অবহন্তং সম্মাসম্বুদ্ধং
নমামি, হুতিয়ং আচৰিয়ং নমামি, ততিয়ং তিৰতনং সৰণং গচ্ছামি ।

৪। দৰা-কণ্ঠাক ৰক্ষা কৰা মন্ত্ৰ :—

য়ং ছন্নিমিত্তং অৱমঙ্গলঞ্চ যো চামনাপো সৰুসস সদো,
পাপগগ্গহো ছুসুপিনং অকন্তং বুদ্ধানুভাৱেন বিনাসমেত্ত ।
ধম্মানুভাৱেন বিনাসমেত্ত, সজ্জানুভাৱেন বিনাসমেত্ত ।

৫। দৰাক কণ্ঠা সম্প্ৰদান :—তুয়ং দীঘৰত্তং হিতায় সুখায়
ইমং কণ্ঠং গণ্ঠাহি ।

৬। দৰা কণ্ঠাক সম্বন্ধ কৰি দিয়া :—

দ্বিহত্তং সম্বন্ধং ৱিয় তুমেহপি সৰবকালং সমগ্গভাৱেন ৱসথ,
অণ্ণমণ্ণমণ্ণ দেৱ-দেৱীনং ৱিয় সংৱাসো চ হোতু ।

৭। দৰা কণ্ঠা যোৰ হৈ ঠিয় হোৱা :—ইদং পাদদ্বয়ং সম্বন্ধকৰণং
তুম্হাকং যাবজ্জীৱং অণ্ণমণ্ণমণ্ণ গিহীধম্মং সমাদানায় চেৱ কুসল
কন্মং কৰণায় চ অৱিসং যোগসুস পচ্চয়ো হোতু ।

৮। মন্ত্ৰদাতাই দৰা কণ্ঠাৰ মঙ্গল কামনা কৰা :—

নাথি তে সৰণং অণ্ণমণ্ণ বুদ্ধো তে সৰণং ৱৰং,
বুদ্ধতেজেন লোকসুস তাণা লেনা পৰায়ণা ;
এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।

নখিতে সৰণং অঞ্ঞং ধম্মো তে সৰণং বৰং,
 ধম্মতেজেন লোকস্স তাণা লেনা পৰায়ণা ;
 এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং
 নখিতে সৰণং অঞ্ঞং ধম্মো তে সৰণং বৰং,
 সজ্জতেজেন লোকস্স তাণা লেনা পৰায়ণা ;
 এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।

৯। আরাহ বিবাহৰ মঙ্গল কামনা :—

[এই মন্ত্ৰটি পাঠ কৰি মঙ্গল কলহৰ পানী দৰা-কণ্ঠ্যাক ছটিয়াই
 দিব লাগে] ।

সিদ্ধিৰাজস্স সাসনে সিদ্ধিকিচ্ছং কাৰতো,
 সিদ্ধিভাৰা সমিঞ্জস্ত সিদ্ধিলাভা ভৱন্ত তে ।
 জয়ন্তো বোধিয়া মূলে সৰ্ক্যানং নন্দিৰডটনো,
 এবমেৰ জয়ো হোতু জয়স্স জয়মঙ্গলে ।
 অপৰাজিত পল্লঙ্কে সীসে পুথুৰিয়ুখ্লে,
 অভিসেকে সম্বুদ্ধানং অগ্গগ্গন্তো পমোদতি ;
 এতেন সচ্চৰজ্জেন হোতু তে জয় মঙ্গলং ।
 জয় জয় মঙ্গলং বোধিপল্লঙ্কং'ৰ
 জয় জয় মঙ্গলং ধম্মচক্কং'ৰ
 জয় জয় মঙ্গলং সব্বগুণ পাণীনং'ৰ
 জয় জয় মঙ্গলং ত্ৰাণদিত্তি'ৰ
 জয় জয় মঙ্গলং সাধু সুপ্পতিট্ঠিত্তানং'ৰ ॥

১০। দৰা-কণ্ঠ্যাক আশীৰ্ব্বাদ কৰা :—

সমসীলা সমসদ্ধা ভৱন্ত উভয়ো সদা,
 আয়ু-বৰ্ণ-সুখং-বল-পটিভাণং ভৱন্ত তে ।
 ভৱন্তু সৰ্ব্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্ব্বদেৱতা,
 সৰ্ব্ব বুদ্ধানুভাৱেন সদা সোখি ভৱন্তুতে ।

ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্বদেৱতা,
 সৰ্ব ধম্মানুভাৱেন সদা সোথি ভৱন্ততে ।
 ভৱতু সৰ্বমঙ্গলং বক্খন্তু সৰ্বদেৱতা,
 সৰ্ব ধম্মানুভাৱেন সদা সোথি ভৱন্ততে ।

কুমাৰ প্ৰশ্ন

ভগৱান বুদ্ধৰ সোপাক নামৰ এজন মহাশ্ৰাৱকে সাত বছৰ বয়সতে অৰহত ফল লাভ কৰিছিল আৰু তেওঁ ভগৱান বুদ্ধৰ ওচৰতে উপসম্পদা প্ৰাৰ্থনা কৰে। ভগৱান বুদ্ধই তেওঁৰ জ্ঞান পৰীক্ষা কৰিবৰ কাৰণে এই দহ প্ৰকাৰ প্ৰশ্ন সুধিছিল। সোপাকে যথাযথ উত্তৰ দি ভগৱান বুদ্ধক সন্তোষ প্ৰদান কৰিছিল। সাত বছৰৰ কুমাৰ অৱস্থাত এই প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াৰ কাৰণেই এই প্ৰশ্নৰ নাম ৰখা হ'ল 'কুমাৰ পঞ্চং'।

১। এক নাম কিং? সৰ্বেসত্তা আহাৰটিষ্ঠিতিকা।

অনুবাদ:—এক কি? সকলো প্ৰাণী আহাৰৰ দ্বাৰা জীৱন ধাৰণ কৰে।

২। দুই নাম কিং? নামঞ্চ, ৰূপঞ্চ।

অনুবাদ:—দুই কি? নাম (চিন্তা-চৈতন্যিক) আৰু ৰূপ (২৮ প্ৰকাৰ ৰূপ)।

৩। তীণি নাম কিং? তিস্মো বেদনা।

অনুবাদ:—তিনি কি? তিনি প্ৰকাৰ বেদনা (সুখ, দুখ, উপেক্ষা)।

৪। চত্তাৰি নাম কিং? চত্তাৰি অৰিয়সচ্ছানি (দুখ, সমুদয়, নিৰোধ, মাৰ্গ)।

অনুবাদ:—চাৰি কি? চাৰি আৰ্যাসত্য।

৫। পঞ্চ নাম কিং? পঞ্চুপাদানকুখল্লা।

অনুবাদ :—পাঁচ কি ? পঞ্চ উপাদান স্বল্প (রূপ, বেদনা, সংজ্ঞা, সংস্কার, বিজ্ঞান) ।

৬। ছ নাম কিং ? ছ অজ্ঞবৃত্তিকানি আয়তনানি ।

অনুবাদ :—ছয় কি ? ছয় আধ্যাত্মিক আয়তন (চকু, শ্রোত, ভ্রাণ জিভা, কায়, মন) ।

৭। সত্ত নাম কিং ? সত্ত বোজ্জ্বজ্জা ।

অনুবাদ :—সাত কি ? সপ্ত বোধাঙ্গ (স্মৃতি, ধর্ম্মরিচয়, বীৰ্য্য, প্রীতি, প্রজ্ঞা, সমাধি, উপেক্ষা) ।

৮। অট্ঠ নাম কিং ? অবিয়ো অট্ঠঙ্গিকো মগ্গো ।

অনুবাদ :—আঠ কি ? আৰ্য্য অষ্টাঙ্গিক মার্গ (সম্যক দৃষ্টি, সম্যক সংকল্প, সম্যক বাক্য, সম্যক কৰ্ম্ম, সম্যক আজীৱ, সম্যক ব্যায়াম, সম্যক স্মৃতি, সম্যক সমাধি) ।

৯। নর নাম কিং ? নর সত্তারাসা ।

অনুবাদ :—ন কি ? ন সত্তারাস যেনে—(১) নানাকায় নানা সংজ্ঞা, (২) নানা কায় এক সংজ্ঞা, (৩) এক কায় নানা সংজ্ঞা, (৪) এক কায় এক সংজ্ঞা, (৫) অসংজ্ঞসত্ত্ব দেবতা সকল, (৬) অনন্তাকাশ আয়তন উপগত প্রাণী অর্থাৎ যি বিলাক রূপভরব পৰা সম্পূর্ণ বিমুক্তহৈ ‘আকাশানন্ত’ এই জ্ঞান প্রাপ্ত হৈছে। (৭) বিজ্ঞানায়তন উপগত প্রাণী অর্থাৎ যি বিলাক ‘বিজ্ঞানানন্ত’ এই জ্ঞান প্রাপ্ত। (৮) ‘অকিঞ্চনায়তন’ উপগত প্রাণী, অর্থাৎ যি বিলাক আকাশ আৰু বিজ্ঞানাভীত একো নাইকীয়া জ্ঞান প্রাপ্ত, (৯) নৈরসংজ্ঞা নাসংজ্ঞায়তন উপগত প্রাণী, অর্থাৎ যি বিলাক অকিঞ্চন জ্ঞানাভীত সংজ্ঞা আৰু অসংজ্ঞা প্রাপ্ত প্রাণী বিলাক ।

১০। দস নাম কিং ? দসহঙ্গেহি সমন্নগতা অবহন্তেহি বুচ্চতি ।

অনুবাদ :—দহ কি ? দহ অঙ্গব দ্বাৰা ভূষিত অবহত, অর্থাৎ (১) অশৈক্ষ্য সম্যক দৃষ্টি, (২) অশৈক্ষ্য সম্যক সংকল্প, (৩) অশৈক্ষ্য সম্যক বাক্য, (৪) অশৈক্ষ্য সম্যক কৰ্ম্ম, (৫) অশৈক্ষ্য সম্যক আজীৱ,

(৬) অশৈক্ষ্য সম্যক ব্যায়াম, (৭) অশৈক্ষ্য সম্যক স্মৃতি, (৮) অশৈক্ষ্য সম্যক সমাধি, (৯) অশৈক্ষ্য সম্যক জ্ঞান, (১০) অশৈক্ষ্য সম্যক বিমুক্তি।

৭৫ প্রকার সেথিয়া ধৰ্ম বা শিক্ষণীয় বিষয় :-

১। পৰিমণ্ডল বৰ্গ

১। পৰিমণ্ডল কৰি অন্তৰ্বাস চীৰৰ পৰিধান কৰিম, এই শিক্ষা কৰা উচিত। নাভি বা ককালৰ পৰা বৰ আঁঠু বা জানুৱয়ৰ আঠ আঙ্গুলি নমাই অন্তৰ্বাস পৰিধান কৰা কৰ্তব্য।

২। পৰিমণ্ডল কৰি উত্তৰাসঙ্গ আৰু সংঘাটি, চীৰৰ পৰিধান কৰিম, এই শিক্ষা পদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। সুপ্ৰতিচ্ছন্ন হৈ গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ যাম, এই শিক্ষা কৰা উচিত।

৪। গৃহস্থৰ ঘৰত বহোঁতে সুপ্ৰতিচ্ছন্ন হৈ বহিম, এই শিক্ষা পদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। সুসংযত হৈ গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ যাম, এই শিক্ষা পদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। সুসংযত হৈ গৃহস্থৰ ঘৰত বহিম, এই শিক্ষা পদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। অধোচকু হৈ গৃহস্থৰ ঘৰলৈ যাম, এই শিক্ষা পদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। অধোচকু হৈ গৃহস্থৰ ঘৰত বহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। চীৰৰ দাঙি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নেযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১০। চীৰৰ দাঙি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। উজ্জ্বলিষক বর্গ

১। উচ্চ হাঁহি মাৰি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। উচ্চ হাঁহি মাৰি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। অলপ শব্দ কৰি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ যাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। অলপ শব্দ কৰি গৃহস্থৰ ঘৰত বহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। গা জোকাৰি জোকাৰি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। গা জোকাৰি জোকাৰি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। হাত জোকাৰি জোকাৰি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। হাত জোকাৰি জোকাৰি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। মূৰ জোকাৰি জোকাৰি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১০। মূৰ জোকাৰি জোকাৰি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। খণ্ডকত বর্গ

১। ককালত হাত দি গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। ককালত হাত দি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। মূৰত উকণী লৈ গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। মূৰত উকণী লৈ গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। এজেং কাৰি বা উৎকৃষ্ট (ভৰিৰ আগত ভেজা দি) হৈ গাঁৱলৈ বা গৃহস্থৰ ঘৰলৈ নাযাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। আঁঠু দুটা সাৱটি গৃহস্থৰ ঘৰত নবহিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। সাদৰে পিণ্ডপাত প্ৰতিগ্ৰহণ কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। পাত্ৰৰ প্ৰতি মনোযোগ দি প্ৰতিগ্ৰহণ কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। অন্নৰ এক চতুৰ্থাংশৰ একাংশ শাক-দাইলৰ লগত পিণ্ডপাত গ্ৰহণ কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১০। পাত্ৰ পূৰ্ণ কৰি পিণ্ডপাত প্ৰতিগ্ৰহণ নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। সৰ্ব্বাঙ্গ বৰ্ণ

১। মনোযোগেৰে পিণ্ডপাত গ্ৰহণ কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। পাত্ৰৰ প্ৰতি মনোযোগ দি পিণ্ডপাত গ্ৰহণ কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। পাত্ৰত থকা অন্নভূপৰ এফালৰ পৰা ভোজন কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। অন্নগৰাহৰ চতুৰ্থাংশৰ একাংশ তৰকাৰী লৈ ভোজন কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। পাত্রত থকা অল্পস্তুপৰ মাজৰ পৰা ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। শাক-তৰকাৰী বেছি পোৱাৰ আশাত ভাতৰ তলত শাক ঢাকি নাৰাখিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। নীৰোগ অৱস্থাত নিজৰ কাৰণে কোনো গৃহীৰ পৰা কোনো শাক-তৰকাৰী খুজি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। খোৱাৰ সময়ত আনৰ পাত্ৰৰ প্ৰতি হিংসাৰ চকুৰে নাচাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। খোৱাৰ সময়ত অতি ডাঙৰ ডাঙৰকৈ গাল (গ্ৰাস) কৰি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১০। খোৱাৰ সময়ত গাল গোলাকাৰ কৰি ভোজন কৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। কবল বৰ্গ

১। মুখলৈ গৰাহ অনাৰ পূৰ্বে মুখ নেমেলিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। মুখত গাল দি আঙ্গুলিৰে ঠেলি ঠেলি মুখৰ ভিতৰলৈ প্ৰৱেশ নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। মুখত গাল দি কথা নকম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। গাল মুখলৈ দলিয়াই দলিয়াই ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। গাল ডাঙৰকৈ হাতত লৈ তাৰ পৰা ভাঙি ভাঙি নাধাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। মুখত বেছিকৈ ভাত ভৰাই গাল দুখনি বান্ধৰ দৰে উফন্দাই ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। হাত জোকাৰি জোকাৰি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। পিণ্ডপাত ছটিয়াই ছটিয়াই ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। গাল মুখলৈ নিয়াৰ আগতেই জিভা মেলি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১০। চপ্ চপ্ শব্দ কৰি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। সুৰু সুৰু বৰ্গ

১। ঞ্ৰপ ঞ্ৰপ শব্দ কৰি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

২। হাত চেলেকি চেলেকি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৩। পাত্ৰ চেলেকি চেলেকি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৪। ওঁঠ চেলেকি চেলেকি ভোজন নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৫। চোৱা হাতৰে পানীৰ পাত্ৰাদি নধৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৬। পাত্ৰধোৱা চোৱা পানী ঘৰৰ য'ত ত'ত নেপেলাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৭। ছাতিতৰি থকা নিৰোগী মানুহক ধৰ্মদেৱনা নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৮। লাঠিধাৰী নিৰোগী মানুহক ধৰ্মদেৱনা নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

৯। অস্ত্রধারী নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম; এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

১০। ধেনুধারী নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৭। পাত্ৰকা বর্গ

১। পাত্ৰকা পিন্ধা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

২। জোতা পিন্ধা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৩। গাড়ী বাগি আদিত আবোহী নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৪। শুই থকা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৫। ছুহাতে আঁঠু সারটি থকা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৬। উকলী লোৱা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৭। পাগুৰী মৰা নিবোগী মানুষক ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৮। আসনত বহি থকা নিবোগী মানুষক মাটিত বহি ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

৯। ওখ আসনত বহি থকা নিবোগী মানুষক নিচ আসনত বহি ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

১০। বহি থকা নিবোগী মানুষক থিয় হৈ ধর্মদেশনা নকরিম, এই শিক্ষাপদ গ্রহণ কৰা উচিত।

১১। আগত যোৱা নিৰোগী মানুহক পাচফালৰ পৰা ধৰ্ম-দেশনা নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১২। বাটত যোৱা নিৰোগী মানুহক বাটৰ কাষৰ পৰা ধৰ্ম-দেশনা নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১৩। নিৰোগী অৱস্থাত থিয় হৈ প্ৰশ্নাব নকৰিম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১৪। নিৰোগী অৱস্থাত ঘাঁহ-বন গছ-লতাৰে সজীৱ উদ্ভিদৰ ওপৰত পাইখানা, প্ৰশ্নাব বা থু-খেকাৰাদি নেপেলাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

১৫। নিৰোগী-অৱস্থাত পানীত পাইখানা, প্ৰশ্নাব, থু-খেকাৰাদি নেপেলাম, এই শিক্ষাপদ গ্ৰহণ কৰা উচিত।

ওপৰত উল্লেখ কৰা ৭৫টা শিক্ষা ভিক্ষু-শ্ৰমণ-গৃহী সকলোৰে পালন কৰা একান্ত প্ৰয়োজন। এই নিয়মবিলাক অনুসৰণ কৰিলে মানুহৰ ভদ্ৰতা পৰিচয় পায়।

বুদ্ধমূৰ্ত্তি প্ৰতিষ্ঠা কৰা বা জীৱন দান

নমো তস্ম ভগৱতো অবহতো সন্মা সম্বুদ্ধস্ম।

১। তেন খো পন সময়েন বুদ্ধো ভগৱা উক্কেৱেলায়ং বিহবতি নজ্জা নেবজ্জবায় তীৰে বোধিক্খমূলে পঠমাভিসম্বুদ্ধো। অথখো ভগৱা বোধিক্খমূলে সত্তাহং এক পল্লঙ্কেন নিসীদি বিমুক্তি সুখং পৰ্টিসংৱেদী। অথ খো ভগৱা ৰত্তিয়া পঠমং য়ামং পট্টিচসমুপ্পাদং অনুলোম পৰ্টিলোমং মনসাকাসি।

২। অৱিজ্জা পচ্চয়া সঙ্ঘা, সঙ্ঘা পচ্চয়া ৱিঞ্ঞাণং, ৱিঞ্ঞাণ পচ্চয়া নামকপং, নামকপ পচ্চয়া সলায়তনং, সলায়তন পচ্চয়া ফস্সো, ফস্স পচ্চয়া ৱেদনা, ৱেদনা পচ্চয়া তণহা, তণহা পচ্চয়া উপাদানং, উপাদান পচ্চয়া ভৱো, ভৱ পচ্চয়া জাতি, জাতি

পচয়া জৰামৰণং সোকপৰিদেৱ হৃক্খ দোমনশুস্ পায়াসা সম্ভৱন্তি ।
এৱমেতস্ কেৱলস্ হৃক্খক্খক্খস্ সমুদয়ো হোতি ।

৩ । অৱিজ্জায়ত্বেৰ অসেস ৱিৰাগ নিৰোধো, সজ্জাৰ নিৰোধো,
সজ্জাৰ নিৰোধো ৱিঞ্ঞাণ নিৰোধো, ৱিঞ্ঞাণ নিৰোধো নাম ৰূপ
নিৰোধো, নাম-ৰূপ নিৰোধো সলায়তন নিৰোধো, সলায়তন নিৰোধো,
ফস্ নিৰোধো, ফস্ নিৰোধো, বেদনা নিৰোধো, বেদনা নিৰোধো
তণ্হা নিৰোধো, তণ্হা নিৰোধো উপাদান নিৰোধো, উপাদান
নিৰোধো ভৱ নিৰোধো, ভৱ নিৰোধো জাতি নিৰোধো, জাতি নিৰোধো
জৰা মৰণং সোক পৰিদেৱ হৃক্খদোমনস্ পায়াসা নিকজ্জান্তি ।
এৱমেতস্ কেৱলস্ হৃক্খক্খক্খস্ নিৰোধো হোতীতি ।

৪ । যদা হৱে পাতুভৱন্তি ধম্মা
আতাপিনো ঝায়তো ব্ৰাহ্মণস্,
অথস্ কজ্জা ৰপয়ন্তি সৰ্বা
য়তো পজানাতি সহেতু ধম্মন্তি ।

৫ । যদা হৱে পাতুভৱন্তি ধম্মা
আতাপিনো ঝায়তো ব্ৰাহ্মণস্,
অথস্ কজ্জা ৰপয়ন্তি সৰ্বা
য়তো খয়ং পচয়ানং অৱেদীতি ।

৬ । যদা হৱে পাতুভৱন্তি ধম্মা
আতাপিতো ঝায়তো ব্ৰাহ্মণস্,
বিধুপয়ং তিট্ঠতি মাৰসেনং
শুৰিয়োৰ ওভাসয়মন্তলিক্খন্তি ।

৭ । যো ব্ৰাহ্মণো বাহিতো পাপধম্মো
নিহুহংককো নিকসারো যতত্তো
ৱেদন্তুগু বৃসিত ব্ৰহ্মচৰিয়ো
ধম্মেন সো ব্ৰহ্মৱাদং ৱদেয়্য,
য়ন্তুস্ সদা নথি কুহিঞ্চি লোকেতি ।

৮। সুখো বিরেকো তুট্টস্ পুত্ৰস্ পুত্ৰস্
অব্যাপজ্জং সুখং লোকে পাণ্ডুতেসু সঞ্জমো,
সুখা বিবাগতা লোকে কামানং সমতিকমো
অস্মিমানস্ যো বিনয়ো এতং বে পবমং সুখন্তি।

৯। অনেকজাতি সংসাং সদ্ধারিসং অনিবিংসং,
গহকাবকং গহেসন্তো হুখা জাতি পুনপ্পুনং।
গহকাবক! দিট্টেঠাসি, পুন গেহং ন কাহসি
সব্বা তে ফাসুকা ভগ্গা, গহকুটং বিনজ্জিতং
বিনজ্জাবগতং চিত্তং, তণ্হানং খয়মজ্জগা।

১০। ইতিপি সো ভগৱা অবহং.....বুদ্ধো ভগৱতি।

১১। স্বাক্খাতো ভগৱতো ধম্মো.....পচ্চত্তং বেদিতব্বো
বিঞ্জহীতি।

১২। সুপটিপন্নো ভগৱতো সারকসংঘো.....পুঞ্জকেত্তত্তং
লোকস্সাতি।

বুদ্ধৰ বিশিষ্ট গুণ উল্লেখ কাৰ বন্দনা

(১৩) ইতিপি সো ভগৱা অবহং, অবহং বত সো ভগৱা, অবহন্তং
সৰণং গচ্ছামি, অবহন্তং সিৰসা নমামি।

(১৪) ইতিপি সো ভগৱা সম্মাসম্বুদ্ধো, সম্মাসম্বুদ্ধো বত সো
ভগৱা, সম্মাসম্বুদ্ধং সৰণং গচ্ছামি, সম্মাসম্বুদ্ধং সিৰসা নমামি।

(১৫) ইতিপি সো ভগৱা বিজ্জাচৰণ সম্পন্নো, বিজ্জাচৰণ
সম্পন্নো বত সো ভগৱা, বিজ্জাচৰণ সম্পন্নং সৰণং গচ্ছামি, বিজ্জা-
চৰণ সম্পন্নং সিৰসা নমামি।

(১৬) ইতিপি সো ভগৱা সুগতো, সুগতো বত সো ভগৱা,
সুগতং সৰণং গচ্ছামি, সুগতং সিৰসা নমামি।

(১৭) ইতিপি সো ভগৱা লোকবিদু, লোকবিদু বত সো
ভগৱা, লোকবিদুং সৰণং গচ্ছামি, লোকবিদুং সিৰসা নমামি।

(১৮) ইতিপি সো ভগৱা অন্তৰ্ভবো, অন্তৰ্ভবো বত সো ভগৱা, অন্তৰ্ভবং সৰণং গচ্ছামি, অন্তৰ্ভবং সিৰসা নমামি ।

(১৯) ইতিপি সো ভগৱা পুৰিসদম্ম-সাবথি, পুৰিসদম্ম-সাবথি বত সো ভগৱা, পুৰিসদম্ম সাবথিং সৰণং গচ্ছামি, পুৰিসদম্ম-সাবথিং সিৰসা নমামি ।

(২০) ইতিপি সো ভগৱা সথাদেৱ-মহুস্সানং, সথা দেৱ-মহুস্সানং বত সো ভগৱা, সথা দেৱ-মহুস্সানং সৰণং গচ্ছামি, সথা দেৱ-মহুস্সানং সিৰসা নমামি ।

(২) ইতিপি সো বুদ্ধো ভগৱা, বুদ্ধো ভগৱা বত সো ভগৱা, বুদ্ধ-ভগৱন্তং সৰণং গচ্ছামি, বুদ্ধ ভগৱন্তং সিৰসা নমামি ।

ভগৱান বুদ্ধৰ উপদেশ

(২২) সৰৱ পাপস্স অকৰণং, কুসলস্স উপসম্পদা,
সচিত্ত পৰিয়োদাপনং, এতং বুদ্ধান সাংসনং ।

(২৩) খন্তি পৰমং তপো তিতিক্খা
নিব্বানং পৰমং ৰদন্তি বুদ্ধা,
নহি পৰৱজিতো পৰপঘাতী
সমণো হোতি পৰং বিহেঠয়ন্তো ।

(২৪) অন্তপৱাদো অন্তপঘাতো পাতিমোকেথ চ সংৱৰো
মত্তঞ্ঞত্তা চ ভত্তস্মিং পত্তঞ্চ সয়নাসনং
অধিচিত্তে চ আয়োগো, এতং বুদ্ধান সাংসনং ।

(২৫) অকোথেন জিনে কোধং, অসাধুং সাধুনা জিনে,
জিনে কদৰিয়ং দানেন, সচ্চেনালীকৱাদিনং ।

‘ধৰবান্ধনী কৰ্ম্মবাক্য’ মৈত্ৰী ভাৱনাৰ গাথা

- ১। উদ্ধং যাৱ ভৱগ্গা চ অধো যাৱ অৰীচিতো
সমস্তা চক্ৰৱালেসু য়ে সত্তা পঠীচৰা,
অব্যাপজ্জা নিৱেৰা চ নিদ্দুক্খা চান্নপদৱা ।
- ২। উদ্ধং যাৱ ভৱগ্গা চ অধো যাৱ অৰীচিতো
সমস্তা চক্ৰৱালেসু য়ে সত্তা আকাশে চৰা,
অব্যাপজ্জা নিৱেৰা চ নিদ্দুক্খা চান্নপদৱা ।
- ৩। উদ্ধং যাৱ ভৱগ্গা চ অধো যাৱ অৰীচিতো
সমস্তা চক্ৰৱালেসু য়ে সত্তা উদকে চৰা,
অব্যাপজ্জা নিৱেৰা চ নিদ্দুক্খা চান্নপদৱা

পৰ্বাজনীয় কৰ্ম্মবাচা

নমো তস্স ভগৱতো অৰহতো সম্মাসমুদ্বস্স (৩ বাৰ)

সুনাতু মে ভন্তে সজ্জো, ইমে অমহুস্সা য়ক্খ, গন্ধব্ব, কুন্তুণ্ড,
নাগা, চণ্ডা, ৰুদ্ৰা, ৰভসা, অদয়ালুকা, ৰিহেসকা, ইমেসং, চণ্ডতা,
ৰুদ্ৰতা, ৰাভস্সং, অদয়ালুকতা, ৰিহেসকতা, দিস্সন্তিচেষ সুয়ান্তি চ,
কুলানি চ ইমেহি, ৰিহেসিতানি দিস্সন্তিচেষ সুয়ান্তিচ, যদি সজ্জস্স
পত্তকল্লং সজ্জো, ইমেসং অমহুস্সানং য়ক্খ গন্ধব্ব, কুন্তুণ্ড, নাগানং
ইমস্সা গামা, ইমস্সা আৰামা, পৰ্বাজনীয় কৰ্ম্মং কৰেয়্য, ন ইমেহি
অমহুস্সেহি য়ক্খ, গন্ধব্ব, কুন্তুণ্ড, নাগেহি, ইমস্সিং গামে, ইমস্সিং
আৰামে ৰথব্বন্তি, এসা এত্তি ।

সুনাতু মে ভন্তে সজ্জো, ইমে অমহুস্সা, য়ক্খ, গন্ধব্ব, কুন্তুণ্ড,
নাগা, চণ্ডা, ৰুদ্ৰা, ৰভসা, অদয়ালুকা, ৰিহেসকা, ইমেসং চণ্ডতা,
ৰুদ্ৰতা, ৰাভস্সং অদয়ালুকতা, ৰিহেসকতা, দিস্সন্তিচেষ সুয়ান্তিচ
কুলানিচ, ইমেহি ৰিহেসিতানি দিস্সন্তিচেষ সুয়ান্তিচ, সজ্জো, ইমেসং
অমহুস্সানং য়ক্খ, গন্ধব্ব, কুন্তুণ্ড, নাগানং গামা ইমস্সা আৰামা

পব্বাজনীয় কন্মং কবোতি । ন ইমেহি অমল্লুস্‌সেহি য়ক্‌থ, গন্ধব্ব, কুন্তু, নাগেহি ইমস্মিং গামে ইমস্মিং আবামে বথব্বন্তি, য়স্সায়স্মতো খমতি, ইমেসং অমল্লুস্সানং য়ক্‌থ, গন্ধব্ব, কুন্তু, নাগানং ইমস্মা গামা, ইমস্মা আবামা পব্বাজনীয় কন্মস্স কবণং, ন ইমেহি অমল্লুস্‌সেহি, য়ক্‌থ, গন্ধব্ব, কুন্তু, নাগেহি, ইমস্মিং, গামে, ইমস্মিং আবামে বথব্বন্তি, সো তুণ্‌হস্স, য়স্স ন খমতি সো ভাসেয়া, ছতিয়স্পি এতমথং বদামি, ততিয়স্পি এতমথং বদামি ।

কতং সজ্জেন ইমেসং অমল্লুস্সানং য়ক্‌থ, গন্ধব্ব, কুন্তু, নাগানং ইমস্মা গামা, ইমস্মা আবামা, পব্বাজনীয় কন্মস্স কবণং । ন ইমেহি অমল্লুস্‌সেহি য়ক্‌থ, গন্ধব্ব, কুন্তু, নাগেহি ইমস্মিং গামে, ইমস্মিং আবামে বথব্বন্তি, খমতি সজ্জস্স তস্মা তুণ্‌হী, এবমেতং ধায়ায়ামীতি ।

পব্বাজনীয় কন্মরাচা নিট্ঠতা ।

কন্মবাক্যৰ পূৰ্বে কৰা কাম :—পাঁচজন ভিক্ষু নিমন্ত্ৰণ কৰি অনা । গাঁৱৰ সকলোকে নিমন্ত্ৰণ কৰা, ফুলজালি আদি তৈয়াৰ কৰা, যদি ঘৰত ৰোগব্যাদি বা অমল্লুশ্চাদি দেৱতাৰ উপদ্ৰৱ হৈছে তেন্তে ঘৰৰ পূব, পশ্চিম, উত্তৰ আৰু দক্ষিণ চাৰিওফালে চাৰিখনি কন্মবাক্যৰ বেদী তৈয়াৰ কৰি ওপৰত চন্দ্ৰতাপ, তলত এখনি বুদ্ধাসন বগা কাপোৰ পাৰি প্ৰস্তুত কৰিব লাগে । আৰু এখনি বেদী ঘৰৰ ভিতৰত । দহোটা শিল, বালি, কেঁচামূতা, পানী আদি প্ৰস্তুত কৰি ৰখা একান্ত প্ৰয়োজন । গাঁওখনি কন্মবাক্য কৰিবলৈ হলে ঠিক ঘৰৰ দৰেই চাৰিখনি বেদী কৰি, এখনি বেদী গাঁৱৰ মাজত স্থাপন কৰিব লাগে ।

“ପଟିଚ୍ଚ ପାବ”

ମାନ୍ତ୍ର ହ ଯୁତ୍ତା ହଲେ ଘବତ ପାଠ ପରିବ ଲାଗେ

“ନମୋ ତସ୍ମ ଭଗବତୋ ଅବହତୋ ସନ୍ମାସୟୁକ୍ତସ୍” (୩ ବାର)

ସିୟା କୁସଳଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଳୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞେୟା ହେତୁ ପଚ୍ଚୟ ।
କୁସଳଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ କୁସଳୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞତି ହେତୁ ପଚ୍ଚୟ । କୁସଳଂ
ଏକଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ଧନ୍ୟା, ତୟୋ ଧନ୍ୟେ ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଧନ୍ୟୋ,
ହେ ଧନ୍ୟେ ପଟିଚ୍ଚ ହେ ଧନ୍ୟା ।

ସିୟା ଅକୁସଳଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଳୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞେୟା ହେତୁ
ପଚ୍ଚୟ । ଅକୁସଳଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅକୁସଳୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞତି ହେତୁ
ପଚ୍ଚୟ । ଅକୁସଳଂ ଏକଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ଧନ୍ୟା, ତୟୋ ଧନ୍ୟେ ପଟିଚ୍ଚ
ଏକୋ ଧନ୍ୟୋ, ହେ ଧନ୍ୟେ ପଟିଚ୍ଚ ହେ ଧନ୍ୟା ।

ସିୟା ଅବ୍ୟାକତଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞେୟା ହେତୁ
ପଚ୍ଚୟ । ଅବ୍ୟାକତଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ଅବ୍ୟାକତୋ ଧନ୍ୟୋ ଉପଜ୍ଞତି ହେତୁ
ପଚ୍ଚୟ । ଅବ୍ୟାକତଂ ଏକଂ ଧନ୍ୟଂ ପଟିଚ୍ଚ ତୟୋ ଧନ୍ୟା, ତୟୋ ଧନ୍ୟେ
ପଟିଚ୍ଚ ଏକୋ ଧନ୍ୟୋ, ହେ ଧନ୍ୟା ପଟିଚ୍ଚ ହେ ଧନ୍ୟା ।

ହେତୁ ପଚ୍ଚୟୋ, ଆବନ୍ୟପଚ୍ଚୟୋ, ଅଧିପତିପଚ୍ଚୟୋ, ଅନନ୍ତବ
ପଚ୍ଚୟୋ ସମନନ୍ତବପଚ୍ଚୟୋ, ସହଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ଅକ୍ରେଂଶମଂଶଂପଚ୍ଚୟୋ,
ନିଃସୟପଚ୍ଚୟୋ, ଉପନିଚ୍ଛୟପଚ୍ଚୟୋ, ପୁରୋଜାତପଚ୍ଚୟୋ, ପଞ୍ଚାଜାତପଚ୍ଚୟୋ,
ଆସେବନପଚ୍ଚୟୋ, କନ୍ୟାପଚ୍ଚୟୋ, ବିପାକପଚ୍ଚୟୋ, ଆହାରପଚ୍ଚୟୋ,
ଇନ୍ଦ୍ରିୟପଚ୍ଚୟୋ, ବାନପଚ୍ଚୟୋ, ମଗ୍ଗପଚ୍ଚୟୋ, ସମ୍ପରାୟୁକ୍ତପଚ୍ଚୟୋ,
ବିଶ୍ୱୟୁକ୍ତପଚ୍ଚୟୋ, ଅଧିପଚ୍ଚୟୋ, ନାଥପଚ୍ଚୟୋ, ବିଗତପଚ୍ଚୟୋ, ଅବିଗତ-
ପଚ୍ଚୟୋତି ।

ତଥା ଅବିଜ୍ଞାପଚ୍ଚୟା ସନ୍ଧାରା, ସନ୍ଧାରପଚ୍ଚୟା ବିଂଶୋଂଶଂ, ବିଂଶୋଂଶଂ-
ପଚ୍ଚୟା ନାମକପଂ ନାମକପପଚ୍ଚୟା ସ୍ଥାୟତନଂ, ସ୍ଥାୟତନପଚ୍ଚୟା ଫଳସୋ,
ଫଳସୋପଚ୍ଚୟା ସେଦନା, ସେଦନା ପଚ୍ଚୟା ତନ୍ତ୍ରା, ତନ୍ତ୍ରାପଚ୍ଚୟା ଉପାଦାନଂ,
ଉପାଦାନପଚ୍ଚୟା ଭବୋ, ଭବପଚ୍ଚୟା ଜାତି, ଜାତିପଚ୍ଚୟା ଜରାମରଣ-

সোক - পৰিদেব - হৃক্খ - দোমনস্খ - পায়াসা সন্তুৰন্তি, এবমেতস্
কেৱলস্ হৃক্খ ক্খক্সস্ সমোদয়ো হোতীতি ।

সক্কা বুদ্ধবতনং ওসথং উত্তমং ববং
হিতং দেৱ-মহুস্‌সানং বুদ্ধতেজেন সোখিনা ;
নস্‌সন্তপদৱা সবেব হৃক্খা ব্পসমেস্ত তে ।
সক্কা ধম্মবতনং ওসথং উত্তমং ববং,
পৰিলাহুপসমনং ধম্মতেজেন সোখিনা,
নস্‌সন্তপদৱা সবেব ভয়া ব্পসমেস্ত তে ।
সক্কা সজ্জবতনং ওসথং উত্তমং ববং
আহুণেয়াং পাহুণেয়াং সজ্জতেজেন সোখিনা ;
নস্‌সন্তপদৱা সবেব বোগা ব্পসমেস্ত তে ।
য়ং কিঞ্চি বতনং লোকে বিজ্জতি বিৱিধা পুথু,
বতনং বুদ্ধসমং নথি তস্মা সোখি ভৱন্ত তে ।
য়ং কিঞ্চি বতনং লোকে বিজ্জতি বিৱিধা পুথু,
বতনং ধম্মসমং নথি তস্মা সোখি ভৱন্ততে ।
য়ং কিঞ্চি বতনং লোকে বিজ্জতি বিৱিধা পুথু,
বতনং সজ্জসমং নথি তস্মা সোখি ভৱন্ততে ।
নথি মে সৰণং অঞ্ঞং বুদ্ধো মে সৰণং ববং,
এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।
নথি মে সৰণং অঞ্ঞং ধম্মো মে সৰণং ববং,
এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।
নথি মে সৰণং অঞ্ঞং সজ্জো মে সৰণং ববং,
এতেন সচ্চৱজ্জেন হোতু তে জয়মঙ্গলং ।
সব্বীতিয়ো বিৱজ্জন্ত সব্ববোগো বিনস্‌সতু ,
মা তে ভৱন্তুৰায়ো সুখী দীঘায়ুকো ভৱ ।
অভিৱাদন সীলস্‌ নিচ্চং বুদ্ধাপচায়িনো,
চত্তাবো ধম্ম ৱড়্‌ন্তি আয়ুৰৰো সুখং বলং'তি ।

শ্রীশ্রীশ্রী পাঠ কবির লাগে

‘নমো তস্ম ভগবতো অবহতো সম্মাসমুদ্রস্ম’ (৩ বার)
 অনিচ্ছা বৃত্ত সঙ্ঘাৰা উদ্ভাদ বয় ধম্মিনো,
 উদ্ভজিহ্বা নিকঙ্কন্তি তেসং বৃপসমো সুখো ।
 সবেব সত্তা মবন্তি চ মবিংসু চ মবিস্সবে,
 তথেবাহং মবিস্সামি নখি মে এথ সংসয়ো ।
 জীবিতং ব্যাধি কালো চ দেহনিক্খপনং গতি,
 পঞ্চোত্তে জীবলোকস্মিং অনিমিত্তা চ ন ঞ্জয়বে ।
 সবেব সত্তা মবিস্সন্তি মবণন্তংহি জীবিতং,
 যথাধম্মং গমিস্সন্তি পুণ্ণপাপ ফলপগা ।
 নিবয়ং পাপকম্মন্তা পুণ্ণকম্মা চ সুগ্গতিং,
 অপবে চ মগ্গং ভাবেহা পবিনিব্বন্তি অনাসয়া ।

সমাপ্ত